។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

អភិធម្មមាតិកាបាឡិ

ឯកំ សមយំ ភគវា ទេវេសុ វិហរតិ តាវតឹសភវនេ បារិច្ឆត្តកមូលេ បណ្ឌុកម្ពលសិលាយំ។ តត្រ ខោ ភគវា ទេវានំ តាវតឹសានំ អភិធម្មកថំ កថេសិ។

១. ធម្មសង្គណីមាតិកា

តិកមាតិកា

កុសលា ធម្មា (ធ. ស. តិកមាតិកា ១-២២), អកុសលា ធម្មា, អព្យាកតា ធម្មា។ សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា ធម្មា, ទុក្ខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា ធម្មា, អទុក្ខមសុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា ធម្មា។ វិបាកា ធម្មា, វិបាកធម្មធម្មា, នេវវិបាកនវិបាកធម្មធម្មា។ ឧបាទិណ្ណុបាទានិយា ធម្មា, អនុបាទិណ្ណុបាទានិយា ធម្មា, អនុបាទិណ្ណអនុបាទានិយា ធម្មា។ សំកិលិដ្ឋសំកិលេសិកា ធម្មា, អសំកិលិដ្ឋសំកិលេសិកា ធម្មា, អសំកិលិដ្ឋអសំកិលេសិកា ធម្មា។ សវិតក្កសវិចារា ធម្មា, អវិតក្កវិចារមត្តា ធម្មា, អវិតក្កអវិចារា ធម្មា។ បីតិសហគតា ធម្មា, សុខសហគតា ធម្មា, ឧបេក្ខាសហគតា ធម្មា។ ទស្សនេន បហាតព្ពា ធម្មា, ភាវនាយ បហាតព្ពា ធម្មា, នេវ ទស្សនេន ន ភាវនាយ បហាតព្ពា ធម្មា។ ទស្សនេន បហាតព្ពហេតុកា ធម្មា, ភាវនាយ បហាតព្ពហេតុកា ធម្មា, នេវ ទស្សនេន ន ភាវនាយ បហាតព្ពហេតុកា ធម្មា ។ អាចយគាមិនោ ធម្មា, អបចយគាមិនោ ធម្មា, នេវាចយគាមិនាបចយគាមិនោ ធម្មា។ សេក្ខា ធម្មា, អសេក្ខា ធម្មា, នេវសេក្ខនាសេក្ខា ធម្មា។ បរិត្តា ធម្មា, មហគ្គតា ធម្មា, អប្បមាណា ធម្មា។ បរិត្តារម្មណា ធម្មា, មហគ្គតារម្មណា ធម្មា, អប្បមាណារម្មណា ធម្មា។ ហីនា ធម្មា, មជ្ឈិមា ធម្មា, បណីតា ធម្មា។ មិច្ឆត្តនិយតា ធម្មា, សម្មត្តនិយតា ធម្មា, អនិយតា ធម្មា។ មគ្គារម្មណា ធម្មា, មគ្គហេតុកា ធម្មា, មគ្គាធិបតិនោ ធម្មា។ ឧប្បន្នា ធម្មា, អនុប្បន្នា ធម្មា, ឧប្បាទិនោ ធម្មា។ អតីតា ធម្មា, អនាគតា ធម្មា, បច្ចុប្បន្នា ធម្មា។ អតីតារម្មណា ធម្មា, អនាគតារម្មណា ធម្មា, បច្ចុប្បន្នារម្មណា ធម្មា។ អជ្ឈត្តា ធម្មា, ពហិទ្ធា ធម្មា, អជ្ឈត្តពហិទ្ធា ធម្មា។ អជ្ឈត្តារម្មណា ធម្មា, ពហិទ្ធារម្មណា ធម្មា, អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណា ធម្មា។ សនិទស្សនសប្បដិឃា ធម្មា, អនិទស្សនសប្បដិឃា ធម្មា, អនិទស្សនអប្បដិឃា ធម្មា (ធ. ស. តិកមាតិកា ១-២២)។

ទ្វាវីសតិតិកំ។

ទុកមាតិកា

ហេតុគោច្ឆកំ

ហេតូ ធម្មា, ន ហេតូ ធម្មា។ សហេតុកា ធម្មា, អហេតុកា ធម្មា។ ហេតុសម្បយុត្តា ធម្មា, ហេតុវិប្បយុត្តា ធម្មា។ ហេតូ ចេវ ធម្មា សហេតុកា ច, សហេតុកា ចេវ ធម្មា ន ច ហេតូ។ ហេតូ ចេវ ធម្មា ហេតុសម្បយុត្តា ច, ហេតុសម្បយុត្តា ចេវ ធម្មា ន ច ហេតូ។ ន ហេតូ ខោ បន ធម្មា សហេតុកាបិ, អហេតុកាបិ។ ហេតុគោច្ឆកំ។

ចូឡន្តរទុកំ

សប្បច្ចយា ធម្មា, អប្បច្ចយា ធម្មា។ សង្ខតា ធម្មា, អសង្ខតា ធម្មា។ សនិទស្សនា ធម្មា, អនិទស្សនា ធម្មា។ សប្បដិឃា ធម្មា, អប្បដិឃា ធម្មា។ រូបិនោ ធម្មា, អរូបិនោ ធម្មា។ លោកិយា ធម្មា, លោកុត្តរា ធម្មា។ កេនចិ វិញ្ញេយ្យា ធម្មា, កេនចិ ន វិញ្ញេយ្យា ធម្មា។ ចូឡន្តរទុកំ។

អាសវគោច្ឆកំ

អាសវា ធម្មា, នោ អាសវា ធម្មា។ សាសវា ធម្មា, អនាសវា ធម្មា។ អាសវសម្បយុត្តា ធម្មា, អាសវវិប្បយុត្តា ធម្មា។ អាសវា ចេវ ធម្មា សាសវា ច, សាសវា ចេវ ធម្មា នោ ច អាសវា។ អាសវា ចេវ ធម្មា អាសវសម្បយុត្តា ច,

អាសវសម្បយុត្តា ចេវ ធម្មា នោ ច អាសវា។ អាសវវិប្បយុត្តា ខោ បន ធម្មា សាសវាបិ, អនាសវាបិ។ អាសវគោច្ឆកំ។

សញ្ញោជនគោច្ឆកំ

សញ្ញោជនា ធម្មា, នោ សញ្ញោជនា ធម្មា។ សញ្ញោជនិយា ធម្មា, អសញ្ញោជនិយា ធម្មា។ សញ្ញោជនសម្បយុត្តា ធម្មា, សញ្ញោជនវិប្បយុត្តា ធម្មា។ សញ្ញោជនា ចេវ ធម្មា សញ្ញោជនិយា ច, សញ្ញោជនិយា ចេវ ធម្មា នោ ច សញ្ញោជនា។ សញ្ញោជនា ចេវ ធម្មា សញ្ញោជនសម្បយុត្តា ច, សញ្ញោជនសម្បយុត្តា ចេវ ធម្មា នោ ច សញ្ញោជនា។ សញ្ញោជនវិប្បយុត្តា ខោ បន ធម្មា សញ្ញោជនិយាបិ, អសញ្ញោជនិយាបិ។ សញ្ញោជនគោច្ឆកំ។

គន្ថគោច្ឆកំ

គន្ថា ធម្មា, នោ គន្ថា ធម្មា។ គន្ថនិយា ធម្មា, អគន្ថនិយា ធម្មា។ គន្ថសម្បយុត្តា ធម្មា, គន្ថវិប្បយុត្តា ធម្មា។ គន្ថា ចេវ ធម្មា គន្ថនិយា ច, គន្ថនិយា ចេវ ធម្មា នោ ច គន្ថា ។ គន្ថា ចេវ ធម្មា គន្ថសម្បយុត្តា ច, គន្ថសម្បយុត្តា ចេវ ធម្មា នោ ច គន្ថា។ គន្ថវិប្បយុត្តា ខោ បន ធម្មា គន្ថនិយាបិ, អគន្ថនិយាបិ។ គន្ថគោច្ឆកំ។

ឱឃគោច្ឆកំ

ឱឃា ធម្មា, នោ ឱឃា ធម្មា។ ឱឃនិយា ធម្មា, អនោឃនិយា ធម្មា។ ឱឃសម្បយុត្តា ធម្មា, ឱឃវិប្បយុត្តា ធម្មា។ ឱឃា ចេវ ធម្មា ឱឃនិយា ច, ឱឃនិយា ចេវ ធម្មា នោ ច ឱឃា។ ឱឃា ចេវ ធម្មា ឱឃសម្បយុត្តា ច, ឱឃសម្បយុត្តា ចេវ ធម្មា នោ ច ឱឃា។ ឱឃវិប្បយុត្តា ខោ បន ធម្មា ឱឃនិយាបិ, អនោឃនិយាបិ។ ឱឃគោច្ឆកំ។

យោគគោច្ឆកំ

យោគា ធម្មា, នោ យោគា ធម្មា។ យោគនិយា ធម្មា, អយោគនិយា ធម្មា។ យោគសម្បយុត្តា ធម្មា, យោគវិប្បយុត្តា ធម្មា។ យោគា ចេវ ធម្មា យោគនិយា ច, យោគនិយា ចេវ ធម្មា នោ ច យោគា។ យោគា ចេវ ធម្មា យោគសម្បយុត្តា ច, យោគសម្បយុត្តា ចេវ ធម្មា នោ ច យោគា។ យោគវិប្បយុត្តា ខោ បន ធម្មា យោគនិយាបិ, អយោគនិយាបិ។ យោគគោច្ឆកំ។

នីវរណគោច្ឆកំ

នីវរណា ធម្មា, នោ នីវរណា ធម្មា។ នីវរណិយា ធម្មា, អនីវរណិយា ធម្មា។ នីវរណសម្បយុត្តា ធម្មា, នីវរណវិប្បយុត្តា ធម្មា។ នីវរណា ចេវ ធម្មា នីវរណិយា ច, នីវរណិយា ចេវ ធម្មា នោ ច នីវរណា។ នីវរណា ចេវ ធម្មា នីវរណសម្បយុត្តា ច, នីវរណសម្បយុត្តា ចេវ ធម្មា នោ ច នីវរណា។ នីវរណវិប្បយុត្តា ខោ បន ធម្មា នីវរណិយាបិ, អនីវរណិយាបិ។ នីវរណគោច្ឆកំ។

បរាមាសគោច្ឆកំ

បរាមាសា ធម្មា, នោ បរាមាសា ធម្មា។ បរាមដ្ឋា ធម្មា, អបរាមដ្ឋា ធម្មា។ បរាមាសសម្បយុត្តា ធម្មា, បរាមាសវិប្បយុត្តា ធម្មា។ បរាមាសា ចេវ ធម្មា បរាមដ្ឋា ច, បរាមដ្ឋាចេវ ធម្មា នោ ច បរាមាសា។ បរាមាសវិប្បយុត្តា ខោ បន ធម្មា បរាមដ្ឋាបិ, អបរាមដ្ឋាបិ។ បរាមាសគោច្ឆកំ។

មហន្តរទុកំ

សារម្មណា ធម្មា, អនារម្មណា ធម្មា។ ចិត្តា ធម្មា, នោ ចិត្តា ធម្មា។ ចេតសិកា ធម្មា, អចេតសិកា ធម្មា។ ចិត្តសម្បយុត្តា ធម្មា, ចិត្តវិប្បយុត្តា ធម្មា។ ចិត្តសំសដ្ឋា ធម្មា, ចិត្តវិសំសដ្ឋា ធម្មា។ ចិត្តសមុដ្ឋានា ធម្មា, នោ ចិត្តសមុដ្ឋានា ធម្មា។ ចិត្តសហភុនោ ធម្មា, នោ ចិត្តសហភុនោ ធម្មា។ ចិត្តានុបរិវត្តិនោ ធម្មា, នោ ចិត្តានុបរិវត្តិនោ ធម្មា។ ចិត្តសំសដ្ឋសមុដ្ឋានា ធម្មា, នោ ចិត្តសំសដ្ឋសមុដ្ឋានា ធម្មា។ ចិត្តសំសដ្ឋសមុដ្ឋានសហភុនោ ធម្មា, នោ ចិត្តសំសដ្ឋសមុដ្ឋានសហភុនោ ធម្មា។ ចិត្តសំសដ្ឋសមុដ្ឋានានុបរិវត្តិនោ ធម្មា,

នោ ចិត្តសំសដ្ឋសមុដ្ឋានានុបរិវត្តិនោ ធម្មា។ អជ្ឈត្តិកា ធម្មា, ពាហិរា ធម្មា។ ឧបាទា ធម្មា, នោ ឧបាទា ធម្មា។ ឧបាទិណ្ណា ធម្មា, អនុបាទិណ្ណា ធម្មា។ មហន្តរទុកំ។

ឧបាទានគោច្ឆកំ

ឧបាទានា ធម្មា, នោ ឧបាទានា ធម្មា។ ឧបាទានិយា ធម្មា, អនុបាទានិយា ធម្មា។ ឧបាទានសម្បយុត្តា ធម្មា, ឧបាទានវិប្បយុត្តា ធម្មា។ ឧបាទានា ចេវ ធម្មា ឧបាទានិយា ច, ឧបាទានិយា ចេវ ធម្មា នោ ច ឧបាទានា។ ឧបាទានា ចេវ ធម្មា ឧបាទានសម្បយុត្តា ច, ឧបាទានសម្បយុត្តា ចេវ ធម្មា នោ ច ឧបាទានា។ ឧបាទានវិប្បយុត្តា ខោ បន ធម្មា ឧបាទានិយាបិ, អនុបាទានិយាបិ។ ឧបាទានគោច្ឆកំ។

កិលេសគោច្ឆកំ

កិលេសា ធម្មា, នោ កិលេសា ធម្មា។ សំកិលេសិកា ធម្មា, អសំកិលេសិកា ធម្មា។ សំកិលិដ្ឋា ធម្មា, អសំកិលិដ្ឋា ធម្មា។ កិលេសសម្បយុត្តា ធម្មា, កិលេសវិប្បយុត្តា ធម្មា។ កិលេសា ចេវ ធម្មា សំកិលេសិកា ច, សំកិលេសិកា ចេវ ធម្មា នោ ច កិលេសា។ កិលេសា ចេវ ធម្មា សំកិលិដ្ឋា ច, សំកិលិដ្ឋា ចេវ ធម្មា នោ ច កិលេសា។ កិលេសា ចេវ ធម្មា កិលេសសម្បយុត្តា ច, កិលេសសម្បយុត្តា ចេវ ធម្មា នោ ច កិលេសា។ កិលេសវិប្បយុត្តា ខោ បន ធម្មា សំកិលេសិកាបិ, អសំកិលេសិកាបិ។ កិលេសគោច្ឆកំ។

បិដ្ឋិទុកំ

ទស្សនេន បហាតព្ពា ធម្មា, ន ទស្សនេន បហាតព្ពា ធម្មា។ ភាវនាយ បហាតព្ពា ធម្មា, ន ភាវនាយ បហាតព្ពា ធម្មា។ ទស្សនេន បហាតព្ពហេតុកា ធម្មា, ន ទស្សនេន បហាតព្ពហេតុកា ធម្មា។ ភាវនាយ បហាតព្ពហេតុកា ធម្មា, ន ភាវនាយ បហាតព្ពហេតុកា ធម្មា។ សវិតក្កា ធម្មា, អវិតក្កា ធម្មា។ សវិចារា ធម្មា, អវិចារា ធម្មា។ សប្បីតិកា ធម្មា, អប្បីតិកា ធម្មា។ បីតិសហគតា ធម្មា, ន បីតិសហគតា ធម្មា។ សុខសហគតា ធម្មា, ន សុខសហគតា ធម្មា។ ឧបេក្ខាសហគតា ធម្មា, ន ឧបេក្ខាសហគតា ធម្មា។ កាមាវចរា ធម្មា, ន កាមាវចរា ធម្មា។ រូបាវចរា ធម្មា, ន រូបាវចរា ធម្មា។ អរូបាវចរា ធម្មា, ន អរូបាវចរា ធម្មា។ បរិយាបន្នា ធម្មា, អបរិយាបន្នា ធម្មា។ និយ្យានិកា ធម្មា, អនិយ្យានិកា ធម្មា។ និយតា ធម្មា, អនិយតា ធម្មា។ សឧត្តរា ធម្មា, អនុត្តរា ធម្មា។ សរណា ធម្មា, អរណា ធម្មា។ បិដ្ឋិទុកំ។

អភិធម្មទុកមាតិកា។

សុត្តន្តិកទុកមាតិកា

វិជ្ជាភាគិនោ ធម្មា, អវិជ្ជាភាគិនោ ធម្មា។ វិជ្ជូបមា ធម្មា, វជិរូបមា ធម្មា។ ពាលា ធម្មា, បណ្ឌិតា ធម្មា។ កណ្ហា ធម្មា , សុក្កា ធម្មា។ តបនីយា ធម្មា, អតបនីយា ធម្មា។ អធិវចនា ធម្មា, អធិវចនបថា ធម្មា។ និរុត្តិ ធម្មា, និរុត្តិបថា ធម្មា។ បញ្ញត្តិ ធម្មា, បញ្ញត្តិបថា ធម្មា។ នាមញ្ច, រូបញ្ច។ អវិជ្ជា ច, ភវតណ្ហា ច។ ភវទិដ្ឋិ ច, វិភវទិដ្ឋិ ច។ សស្សតទិដ្ឋិ ច, ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ ច។ អន្តវា ទិដ្ឋិ ច, អនន្តវា ទិដ្ឋិ ច។ បុព្ពន្តានុទិដ្ឋិ ច, អបរន្តានុទិដ្ឋិ ច។ អហិរិកញ្ច, អនោត្តប្បញ្ច។ ហិរី ច, ឱត្តប្បញ្ច។ ទោវចស្សតា ច, បាបមិត្តតា ច។ សោវចស្សតា ច, កល្យាណមិត្តតា ច។ អាបត្តិកុសលតា ច, អាបត្តិវុដ្ឋានកុសលតា ច។ សមាបត្តិកុសលតា ច, សមាបត្តិវុដ្ឋានកុសលតា ច។ ធាតុកុសលតា ច, មនសិការកុសលតា ច។ អាយតនកុសលតា ច, បដិច្ចសមុប្បាទកុសលតា ច។ ឋានកុសលតា ច, អដ្ឋានកុសលតា ច។ អជ្ជវោ ច, មទ្ទវោ ច។ ខន្តិ ច, សោរច្ចញ្ច។ សាខល្យញ្ច, បដិសន្ថារោ ច។ ឥន្ទ្រិយេសុ អគុត្តទ្វារតា ច, ភោជនេ អមត្តញ្ញុតា ច។ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារតា ច, ភោជនេ មត្តញ្ញុតា ច។ មុដ្ឋស្សច្ចញ្ច, អសម្បជញ្ញញ្ច។ សតិ ច, សម្បជញ្ញញ្ច។ បដិសង្ខានពលញ្ច, ភាវនាពលញ្ច។ សមថោ ច, វិបស្សនា ច។ សមថនិមិត្តញ្ច, បគ្គាហនិមិត្តញ្ច។ បគ្គាហោ ច, អវិក្ខេបោ ច។ សីលវិបត្តិ ច, ទិដ្ឋិវិបត្តិ ច។ សីលសម្បទា ច, ទិដ្ឋិសម្បទា ច។ សីលវិសុទ្ធិ ច, ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ ច។ ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ ខោ បន, យថាទិដ្ឋិស្ស ច បធានំ។ សំវេគោ ច សំវេជនិយេសុ ឋានេសុ, សំវិគ្គស្ស ច យោនិសោ បធានំ។ អសន្តុដ្ឋិតា ច កុសលេសុ ធម្មេសុ, អប្បដិវានិតា ច បធានស្មឹ។ វិជ្ជា ច, វិមុត្តិ ច។ ខយេ ញាណំ, អនុប្បាទេ ញាណន្តិ។

សុត្តន្តិកទុកមាតិកា។

ធម្មសង្គណីមាតិកា និដ្ឋិតា។

២. វិភង្គមាតិកា

ខន្ធវិភង្គោ

បញ្ចក្ខន្ធា – (វិភ. ១) រូបក្ខន្ធោ វេទនាក្ខន្ធោ សញ្ញាក្ខន្ធោ សង្ខារក្ខន្ធោ វិញ្ញាណក្ខន្ធោតិ។ ខន្ធវិភង្គំ។

អាយតនវិភង្គោ

ទ្វាទសាយតនានិ (វិភ. ១៥៤) – ចក្ខាយតនំ រូបាយតនំ សោតាយតនំ សទ្ទាយតនំ ឃានាយតនំ គន្ធាយតនំ ជិវ្ហាយតនំ រសាយតនំ កាយាយតនំ ផោដ្ឋព្ពាយតនំ មនាយតនំ ធម្មាយតនន្តិ។ អាយតនវិភង្គំ។

ធាតុវិភង្គោ

អដ្ឋារស ធាតុយោ (វិភ. ១៨៣) – ចក្ខុធាតុ រូបធាតុ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ, សោតធាតុ សទ្ទធាតុ សោតវិញ្ញាណធាតុ, ឃានធាតុ គន្ធធាតុ ឃានវិញ្ញាណធាតុ, ជិវ្ហាធាតុ រសធាតុ ជិវ្ហាវិញ្ញាណធាតុ, កាយធាតុ ផោដ្ឋព្ពធាតុ កាយវិញ្ញាណធាតុ, មនោធាតុ ធម្មធាតុ មនោវិញ្ញាណធាតូតិ។ ធាតុវិភង្គំ។

សច្ចវិភង្គោ

ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ (វិភ. ១៨៩) – ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ, ទុក្ខសមុទយំ អរិយសច្ចំ, ទុក្ខនិរោធំ អរិយសច្ចំ, ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា អរិយសច្ចន្តិ។ សច្ចវិភង្គំ។

ឥន្ទ្រិយវិភង្គោ

ពាវីសតិន្ទ្រិយានិ (វិភ. ២១៩) – ចក្ខុន្ទ្រិយំ សោតិន្ទ្រិយំ ឃានិន្ទ្រិយំ ជិវ្ហិន្ទ្រិយំ កាយិន្ទ្រិយំ មនិន្ទ្រិយំ ឥត្ថិន្ទ្រិយំ បុរិសិន្ទ្រិយំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ សុខិន្ទ្រិយំ ទុក្ខិន្ទ្រិយំ សោមនស្សិន្ទ្រិយំ ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ សទ្ធិន្ទ្រិយំ វីរិយិន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយំ អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ អញ្ញិន្ទ្រិយំ អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយន្តិ។ ឥន្ទ្រិយវិភង្គំ។

បដិច្ចសមុប្បាទវិភង្គោ

អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា (វិភ. ២២៥), សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូបំ, នាមរូបបច្ចយា សឡាយតនំ, សឡាយតនបច្ចយា ផស្សោ, ផស្សបច្ចយា វេទនា, វេទនាបច្ចយា តណ្ហា, តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ, ឧបាទានបច្ចយា ភវោ, ភវបច្ចយា ជាតិ, ជាតិបច្ចយា ជរាមរណំ សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសា សម្ភវន្តិ, ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ។ បដិច្ចសមុប្បាទវិភង្គំ។

សតិបដ្ឋានវិភង្គោ

ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា (វិភ. ៣៥៥) – ឥធ ភិក្ខុ អជ្ឈត្តំ កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ, ពហិទ្ធា កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ, អជ្ឈត្តពហិទ្ធា កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ អាតាបី សម្បជានោ សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ។

អជ្ឈត្តំ វេទនាសុ វេទនានុបស្សី វិហរតិ, ពហិទ្ធា វេទនាសុ វេទនានុបស្សី វិហរតិ, អជ្ឈត្តពហិទ្ធា វេទនាសុ វេទនានុបស្សី វិហរតិ អាតាបី សម្បជានោ សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ។

អជ្ឈត្តំ ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សី វិហរតិ, ពហិទ្ធា ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សី វិហរតិ, អជ្ឈត្តពហិទ្ធា ចិត្តេ ចិត្តានុបស្សី វិហរតិ អាតាបី សម្បជានោ សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ។

អជ្ឈត្តំ ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហរតិ, ពហិទ្ធា ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហរតិ, អជ្ឈត្តពហិទ្ធា ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហរតិ អាតាបី សម្បជានោ សតិមា វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សំ។ សតិបដ្ឋានវិភង្គំ។

សម្មប្បធានវិភង្គោ

ចត្តារោ សម្មប្បធានា (វិភ. ៣៩០) – ឥធ ភិក្ខុ អនុប្បន្នានំ បាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ អនុប្បាទាយ ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វីរិយំ អារភតិ ចិត្តំ បគ្គណ្ហាតិ បទហតិ។

ឧប្បន្នានំ បាបកានំ អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វីរិយំ អារភតិ ចិត្តំ បគ្គណ្ហាតិ បទហតិ។

អនុប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្បាទាយ ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វីរិយំ អារភតិ ចិត្តំ បគ្គណ្ហាតិ បទហតិ។

ឧប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឋិតិយា អសម្មោសាយ ភិយ្យោភាវាយ វេបុល្លាយ ភាវនាយ បារិបូរិយា ឆន្ទំ ជនេតិ វាយមតិ វីរិយំ អារភតិ ចិត្តំ បគ្គណ្ហាតិ បទហតិ។ សម្មប្បធានវិភង្គំ។

ឥទ្ធិបាទវិភង្គោ

ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា (វិភ. ៤៣០) – ឥធ ភិក្ខុ ឆន្ទសមាធិបធានសង្ខារសមន្នាគតំ ឥទ្ធិបាទំ ភាវេតិ, វីរិយសមាធិបធានសង្ខារសមន្នាគតំ ឥទ្ធិបាទំ ភាវេតិ, ចិត្តសមាធិបធានសង្ខារសមន្នាគតំ ឥទ្ធិបាទំ ភាវេតិ, វីមំសាសមាធិបធានសង្ខារសមន្នាគតំ ឥទ្ធិបាទំ ភាវេតិ។ ឥទ្ធិបាទវិភង្គំ។

ពោជ្ឈង្គវិភង្គោ

សត្ត ពោជ្ឈង្គា (វិភ. ៤៦៦) – សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ វីរិយសម្ពោជ្ឈង្គោ បីតិសម្ពោជ្ឈង្គោ បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គោ សមាធិសម្ពោជ្ឈង្គោ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោ។ ពោជ្ឈង្គវិភង្គំ។

មគ្គង្គវិភង្គោ

អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ (វិភ. ៤៨៦)។ សេយ្យថិទំ – សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បោ សម្មាវាចា សម្មាកម្មន្តោ សម្មាអាជីវោ សម្មាវាយាមោ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ។ មគ្គង្គវិភង្គំ។

ឈានវិភង្គោ

ឥធ ភិក្ខុ បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ វិហរតិ (វិភ. ៥០៨) អាចារគោចរសម្បន្នោ អណុមត្តេសុ វជ្ជេសុ ភយទស្សាវី សមាទាយ សិក្ខតិ សិក្ខាបទេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោ ភោជនេ មត្តញ្ញូ បុព្ពរត្តាបររត្តំ ជាគរិយានុយោគមនុយុត្តោ សាតច្ចំ នេបក្កំ ពោធិបក្ខិកានំ ធម្មានំ ភាវនានុយោគមនុយុត្តោ។

សោ អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ សម្បជានការី ហោតិ, អាលោកិតេ វិលោកិតេ សម្បជានការី ហោតិ, សមិញ្ជិតេ បសារិតេ សម្បជានការី ហោតិ, សង្ឃាដិបត្តចីវរធារណេ សម្បជានការី ហោតិ, អសិតេ បីតេ ខាយិតេ សាយិតេ សម្បជានការី ហោតិ, ឧច្ចារបស្សាវកម្មេ សម្បជានការី ហោតិ, គតេ ឋិតេ និសិន្នេ សុត្តេ ជាគរិតេ ភាសិតេ តុណ្ហីភាវេ សម្បជានការី ហោតិ។

សោ វិវិត្តំ សេនាសនំ ភជតិ អរញ្ញំ រុក្ខមូលំ បព្ពតំ កន្ទរំ គិរិគុហំ សុសានំ វនបត្ថំ អព្ភោកាសំ បលាលបុញ្ជំ អប្បសទ្ទំ អប្បនិគ្ឃោសំ វិជនវាតំ មនុស្សរាហស្សេយ្យកំ បដិសល្លានសារុប្បំ។

សោ អរញ្ញគតោ វា រុក្ខមូលគតោ វា សុញ្ញាគារគតោ វា និសីទតិ បល្លង្កំ អាភុជិត្វា ឧជុំ កាយំ បណិធាយ បរិមុខំ សតឹ ឧបដ្ឋបេត្វា, សោ អភិជ្ឈំ លោកេ បហាយ វិគតាភិជ្ឈេន ចេតសា វិហរតិ, អភិជ្ឈាយ ចិត្តំ បរិសោធេតិ, ព្យាបាទបទោសំ បហាយ អព្យាបន្នចិត្តោ វិហរតិ សព្ពបាណភូតហិតានុកម្បី, ព្យាបាទបទោសា ចិត្តំ បរិសោធេតិ, ថិនមិទ្ធំ បហាយ វិគតថិនមិទ្ធោ វិហរតិ អាលោកសញ្ញី សតោ សម្បជានោ, ថិនមិទ្ធា ចិត្តំ បរិសោធេតិ, ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចំ បហាយ អនុទ្ធតោ វិហរតិ អជ្ឈត្តំ វូបសន្តចិត្តោ, ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចា ចិត្តំ បរិសោធេតិ, វិចិកិច្ឆំ បហាយ តិណ្ណវិចិកិច្ឆោ វិហរតិ អកថំកថី កុសលេសុ ធម្មេសុ, វិចិកិច្ឆាយ ចិត្តំ បរិសោធេតិ។

សោ ឥមេ បញ្ច នីវរណេ បហាយ ចេតសោ ឧបក្កិលេសេ បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណេ វិវិច្ចេវ កាមេហិ វិវិច្ច អកុសលេហិ ធម្មេហិ សវិតក្កំ សវិចារំ វិវេកជំ បីតិសុខំ បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ, វិតក្កវិចារានំ វូបសមា អជ្ឈត្តំ សម្បសាទនំ ចេតសោ ឯកោទិភាវំ អវិតក្កំ អវិចារំ សមាធិជំ បីតិសុខំ ទុតិយំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ, បីតិយា ច វិរាគា ឧបេក្ខកោ ច វិហរតិ សតោ ច សម្បជានោ សុខញ្ច កាយេន បដិសំវេទេតិ, យំ តំ អរិយា អាចិក្ខន្តិ "ឧបេក្ខកោ សតិមា សុខវិហារី"តិ, តតិយំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ, សុខស្ស ច បហានា ទុក្ខស្ស ច បហានា បុព្ពេវ សោមនស្សទោមនស្សានំ អត្ថង្គមា អទុក្ខមសុខំ ឧបេក្ខាសតិបារិសុទ្ធិំ ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។

សព្វសោ រូបសញ្ញានំ សមតិក្កមា បដិឃសញ្ញានំ អត្ថង្គមា នានត្តសញ្ញានំ អមនសិការា "អនន្តោ អាកាសោ"តិ អាកាសានញ្ចាយតនំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ, សព្វសោ អាកាសានញ្ចាយតនំ សមតិក្កម្ម "អនន្តំ វិញ្ញាណ"ន្តិ វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ, សព្វសោ វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ សមតិក្កម្ម "នត្ថិ កិញ្ចី"តិ អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ, សព្វសោ អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ សមតិក្កម្ម នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ។ ឈានវិភង្គំ។

អប្បមញ្ញាវិភង្គោ

ចតស្សោ អប្បមញ្ញាយោ (វិភ. ៦៤២) – ឥធ ភិក្ខុ មេត្តាសហគតេន ចេតសា ឯកំ ទិសំ ផរិត្វា វិហរតិ, តថា ទុតិយំ, តថា តតិយំ, តថា ចតុត្ថំ។ ឥតិ ឧទ្ធមធោ តិរិយំ សព្វធិ សព្វត្តតាយ សព្ពាវន្តំ លោកំ មេត្តាសហគតេន ចេតសា វិបុលេន មហគ្គតេន អប្បមាណេន អវេរេន អព្យាបជ្ជេន ផរិត្វា វិហរតិ។

ករុណាសហគតេន ចេតសា ឯកំ ទិសំ ផរិត្វា វិហរតិ, តថា ទុតិយំ, តថា តតិយំ, តថា ចតុត្ថំ។ ឥតិ ឧទ្ធមធោ តិរិយំ សព្វធិសព្វត្តតាយ សព្ពាវន្តំ លោកំ ករុណាសហគតេន ចេតសា វិបុលេន មហគ្គតេន អប្បមាណេន អវេរេន អព្យាបជ្ជេន ផរិត្វា វិហរតិ។

មុទិតាសហគតេន ចេតសា ឯកំ ទិសំ ផរិត្វា វិហរតិ, តថា ទុតិយំ, តថា តតិយំ, តថា ចតុត្ថំ។ ឥតិ ឧទ្ធមធោ តិរិយំ សព្វធិ សព្វត្តតាយ សព្ពាវន្តំ លោកំ មុទិតាសហគតេន ចេតសា វិបុលេន មហគ្គតេន អប្បមាណេន អវេរេន អព្យាបជ្ជេន ផរិត្វា វិហរតិ។

ឧបេក្ខាសហគតេន ចេតសា ឯកំ ទិសំ ផរិត្វា វិហរតិ, តថា ទុតិយំ, តថា តតិយំ, តថា ចតុត្ថំ។ ឥតិ ឧទ្ធមធោ តិរិយំ សព្វធិ សព្វត្តតាយ សព្ពាវន្តំ លោកំ ឧបេក្ខាសហគតេន ចេតសា វិបុលេន មហគ្គតេន អប្បមាណេន អវេរេន អព្យាបជ្ជេន ផរិត្វា វិហរតិ។ អប្បមញ្ញាវិភង្គំ។

សិក្ខាបទវិភង្គោ

បញ្ច សិក្ខាបទានិ (វិភ. ៧០៣) – បាណាតិបាតា វេរមណី សិក្ខាបទំ, អទិន្នាទានា វេរមណី សិក្ខាបទំ, កាមេសុមិច្ឆាចារា វេរមណី សិក្ខាបទំ, មុសាវាទា វេរមណី សិក្ខាបទំ, សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានា វេរមណី សិក្ខាបទំ។ សិក្ខាបទវិភង្គំ។

បដិសម្ភិទាវិភង្គោ

ចតស្សោ បដិសម្ភិទា (វិភ. ៧១៨) – អត្ថបដិសម្ភិទា ធម្មបដិសម្ភិទា និរុត្តិបដិសម្ភិទា បដិភានបដិសម្ភិទា។ បដិសម្ភិទាវិភង្គំ។

ញាណវិភង្គោ

ឯកវិធេន ញាណវត្ថុ (វិភ. ៧៥១) – បញ្ច វិញ្ញាណា ន ហេតូ, អហេតុកា, ហេតុវិប្បយុត្តា, សប្បច្ចយា, សង្ខតា, អរូបា, លោកិយា, សាសវា, សំយោជនិយា, គន្ថនិយា, ឱឃនិយា, យោគនិយា, នីវរណិយា, បរាមដ្ឋា, ឧបាទានិយា, សំកិលេសិកា, អព្យាកតា, សារម្មណា, អចេតសិកា, វិបាកា, ឧបាទិណ្ណុបាទានិយា, អសំកិលិដ្ឋសំកិលេសិកា, ន សវិតក្កសវិចារា, ន អវិតក្កវិចារមត្តា, អវិតក្កអវិចារា, ន បីតិសហគតា, នេវ ទស្សនេន ន ភាវនាយ បហាតព្វា, នេវ ទស្សនេន ន ភាវនាយ បហាតព្វហេតុកា, នេវាចយគាមិនាបចយគាមិនោ, នេវ

សេក្ខនាសេក្ខា, បរិត្តា, កាមាវចរា, ន រូបាវចរា, ន អរូបាវចរា, បរិយាបន្នា, នោ អបរិយាបន្នា, អនិយតា, អនិយ្យានិកា។

ឧប្បន្នវត្ថុកា, ឧប្បន្នារម្មណា, បុរេជាតវត្ថុកា, បុរេជាតារម្មណា, អជ្ឈត្តិកវត្ថុកា, ពាហិរារម្មណា, អសម្ភិន្នវត្ថុកា, អសម្ភិន្នារម្មណា, នានាវត្ថុកា, នានារម្មណា, ន អញ្ញមញ្ញស្ស គោចរវិសយំ បច្ចនុភោន្តិ, ន អសមន្នាហារា ឧប្បជ្ជន្តិ, ន អមនសិការា ឧប្បជ្ជន្តិ, ន អព្ពោកិណ្ណា ឧប្បជ្ជន្តិ, ន អបុព្វំ អចរិមំ ឧប្បជ្ជន្តិ, ន អញ្ញមញ្ញស្ស សមនន្តរា ឧប្បជ្ជន្តិ។

បញ្ច វិញ្ញាណា អនាភោគា, បញ្ចហិ វិញ្ញាណេហិ ន កញ្ចិ ធម្មំ បដិវិជានាតិ, អញ្ញត្រ អភិនិបាតមត្តា, បញ្ចន្នំ វិញ្ញាណានំ សមនន្តរាបិ ន កញ្ចិ ធម្មំ បដិវិជានាតិ, បញ្ចហិ វិញ្ញាណេហិ ន កញ្ចិ ឥរិយាបថំ កប្បេតិ, បញ្ចន្នំ វិញ្ញាណានំ សមនន្តរាបិ ន កញ្ចិ ឥរិយាបថំ កប្បេតិ, បញ្ចហិ វិញ្ញាណេហិ ន កាយកម្មំ ន វចីកម្មំ បដ្ឋបេតិ, បញ្ចន្នំ វិញ្ញាណានំ សមនន្តរាបិ ន កាយកម្មំ ន វចីកម្មំ បដ្ឋបេតិ, បញ្ចហិ វិញ្ញាណេហិ ន កុសលាកុសលំ ធម្មំ សមាទិយតិ, បញ្ចន្នំ វិញ្ញាណានំ សមនន្តរាបិ ន កុសលាកុសលំ ធម្មំ សមាទិយតិ, បញ្ចហិ វិញ្ញាណេហិ ន សមាបជ្ជតិ ន វុដ្ឋាតិ, បញ្ចន្នំ វិញ្ញាណានំ សមនន្តរាបិ ន សមាបជ្ជតិ ន វុដ្ឋាតិ, បញ្ចហិ វិញ្ញាណេហិ ន ចវតិ ន ឧប្បជ្ជតិ, បញ្ចន្នំ វិញ្ញាណានំ សមនន្តរាបិ ន ចវតិ ន ឧប្បជ្ជតិ, បញ្ចហិ វិញ្ញាណេហិ ន សុបតិ ន បដិពុជ្ឈតិ ន សុបិនំ បស្សតិ, បញ្ចន្នំ វិញ្ញាណានំ សមនន្តរាបិ ន សុបតិ ន បដិពុជ្ឈតិ ន សុបិនំ បស្សតិ, យាថាវកវត្ថុវិភាវនា បញ្ញា។ ឯវំ ឯកវិធេន ញាណវត្ថុ។

ទុវិធេន ញាណវត្ថុ – លោកិយា បញ្ញា, លោកុត្តរា បញ្ញា។ កេនចិ វិញ្ញេយ្យា បញ្ញា, កេនចិ ន វិញ្ញេយ្យា បញ្ញា។ សាសវា បញ្ញា, អនាសវា បញ្ញា។ អាសវវិប្បយុត្តា សាសវា បញ្ញា, អាសវវិប្បយុត្តា អនាសវា បញ្ញា។ សំយោជនិយា បញ្ញា, អសំយោជនិយា បញ្ញា។ សំយោជនវិប្បយុត្តា សំយោជនិយា បញ្ញា, សំយោជនវិប្បយុត្តា អសំយោជនិយា បញ្ញា។ គន្ថនិយា បញ្ញា, អគន្ថនិយា បញ្ញា។ គន្ថវិប្បយុត្តា គន្ថនិយា បញ្ញា, គន្ថវិប្បយុត្តា អគន្ថនិយា បញ្ញា។

ឱឃនិយា បញ្ញា, អនោឃនិយា បញ្ញា។ ឱឃវិប្បយុត្តា ឱឃនិយា បញ្ញា, ឱឃវិប្បយុត្តា អនោឃនិយា បញ្ញា។ យោគនិយា បញ្ញា, អយោគនិយា បញ្ញា។ យោគវិប្បយុត្តា យោគនិយា បញ្ញា, យោគវិប្បយុត្តា អយោគនិយា បញ្ញា។ នីវរណិយា បញ្ញា, អនីវរណិយា បញ្ញា។ នីវរណវិប្បយុត្តា នីវរណិយា បញ្ញា, នីវរណវិប្បយុត្តា អនីវរណិយា បញ្ញា។ បរាមដ្ឋា បញ្ញា, អបរាមដ្ឋា បញ្ញា។ បរាមាសវិប្បយុត្តា បរាមដ្ឋា បញ្ញា, បរាមាសវិប្បយុត្តា អបរាមដ្ឋា បញ្ញា។ ឧបាទិណ្ណា បញ្ញា, អនុបាទិណ្ណា បញ្ញា។ ឧបាទានិយា បញ្ញា, អនុបាទានិយា បញ្ញា។ ឧបាទានវិប្បយុត្តា ឧបាទានិយា បញ្ញា, ឧបាទានវិប្បយុត្តា អនុបាទានិយា បញ្ញា។

សំកិលេសិកា បញ្ញា, អសំកិលេសិកា បញ្ញា។ កិលេសវិប្បយុត្តា សំកិលេសិកា បញ្ញា, កិលេសវិប្បយុត្តា អសំកិលេសិកា បញ្ញា។ សវិតក្កា បញ្ញា, អវិតក្កា បញ្ញា។ សវិចារា បញ្ញា, អវិចារា បញ្ញា។ សប្បីតិកា បញ្ញា, អប្បីតិកា បញ្ញា។ បីតិសហគតា បញ្ញា, ន បីតិសហគតា បញ្ញា។ សុខសហគតា បញ្ញា, ន សុខសហគតា បញ្ញា។ ឧបេក្ខាសហគតា បញ្ញា, ន ឧបេក្ខាសហគតា បញ្ញា ។ កាមាវចរា បញ្ញា, ន កាមាវចរា បញ្ញា។ រូបាវចរា បញ្ញា, ន រូបាវចរា បញ្ញា។ អរូបាវចរា បញ្ញា, ន អរូបាវចរា បញ្ញា។ បរិយាបន្នា បញ្ញា, អបរិយាបន្នា បញ្ញា។ និយ្យានិកា បញ្ញា, អនិយ្យានិកា បញ្ញា។ និយតា បញ្ញា, អនិយតា បញ្ញា។ សឧត្តរា បញ្ញា, អនុត្តរា បញ្ញា។ អត្ថជាបិកា បញ្ញា, ជាបិតត្ថា បញ្ញា។ ឯវំ ទុវិធេន ញាណវត្ថុ។

តិវិធេន ញាណវត្ថុ – ចិន្តាមយា បញ្ញា, សុតមយា បញ្ញា, ភាវនាមយា បញ្ញា។ ទានមយា បញ្ញា, សីលមយា បញ្ញា, ភាវនាមយា បញ្ញា។ អធិសីលេ បញ្ញា, អធិចិត្តេ បញ្ញា, អធិបញ្ញាយ បញ្ញា។ អាយកោសល្លំ, អបាយកោសល្លំ, ឧបាយកោសល្លំ។

វិបាកា បញ្ញា, វិបាកធម្មធម្មា បញ្ញា, នេវវិបាកនវិបាកធម្មធម្មា បញ្ញា។ ឧបាទិណ្ណបាទានិយា បញ្ញា, អនុបាទិណ្ណបាទានិយា បញ្ញា, អនុបាទិណ្ណអនុបាទានិយា បញ្ញា។ សវិតក្កសវិចារា បញ្ញា, អវិតក្កវិចារមត្តា បញ្ញា, អវិតក្កអវិចារា បញ្ញា។ បីតិសហគតា បញ្ញា, សុខសហគតា បញ្ញា, ឧបេក្ខាសហគតា បញ្ញា។ អាចយគាមិនី បញ្ញា, អបចយគាមិនី បញ្ញា, នេវាចយគាមិនាបចយគាមិនី បញ្ញា។ សេក្ខា បញ្ញា, អសេក្ខា បញ្ញា, នេវសេក្ខនាសេក្ខា បញ្ញា។ បរិត្តា បញ្ញា, មហគ្គតា បញ្ញា, អប្បមាណា បញ្ញា។ បរិត្តារម្មណា បញ្ញា, មហគ្គតារម្មណា បញ្ញា, អប្បមាណារម្មណា បញ្ញា។ មគ្គារម្មណា បញ្ញា, មគ្គហេតុកា បញ្ញា, មគ្គាធិបតិនី បញ្ញា។ ឧប្បន្នា បញ្ញា, អនុប្បន្នា បញ្ញា, ឧប្បាទិនី បញ្ញា។ អតីតា បញ្ញា, អនាគតា បញ្ញា, បច្ចុប្បន្នា បញ្ញា។ អតីតារម្មណា បញ្ញា,

អនាគតារម្មណា បញ្ហា, បច្ចុប្បន្នារម្មណា បញ្ហា។ អជ្ឈត្តា បញ្ហា, ពហិទ្ធា បញ្ហា, អជ្ឈត្តពហិទ្ធា បញ្ហា។ អជ្ឈត្តារម្មណា បញ្ហា, ពហិទ្ធារម្មណា បញ្ហា, អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណា បញ្ហា។

សវិតក្កសវិចារា បញ្ហា អត្ថិ វិបាកា, អត្ថិ វិបាកធម្មធម្មា, អត្ថិ នេវវិបាកនវិបាកធម្មធម្មា។ អត្ថិ ឧបាទិណ្ណុបាទានិយា, អត្ថិ អនុបាទិណ្ណុបាទានិយា, អត្ថិ អនុបាទិណ្ណអនុបាទានិយា ។ អត្ថិ បីតិសហគតា, អត្ថិ សុខសហគតា, អត្ថិ ឧបេក្ខាសហគតា។ អត្ថិ អាចយគាមិនី, អត្ថិ អបចយគាមិនី, អត្ថិ នេវាចយគាមិនាបចយគាមិនី។ អត្ថិ សេក្ខា, អត្ថិ អសេក្ខា, អត្ថិ នេវសេក្ខនាសេក្ខា។ អត្ថិ បរិត្តា, អត្ថិ មហគ្គតា, អត្ថិ អប្បមាណា។ អត្ថិ បរិត្តារម្មណា, អត្ថិ មហគ្គតារម្មណា, អត្ថិ អប្បមាណារម្មណា។ អត្ថិ មគ្គារម្មណា, អត្ថិ មគ្គហេតុកា, អត្ថិ មគ្គាធិបតិនី។ អត្ថិ ឧប្បន្នា, អត្ថិ អនុប្បន្នា, អត្ថិ ឧប្បាទិនី។ អត្ថិ អតីតា, អត្ថិ អនាគតា, អត្ថិ បច្ចុប្បន្នា។ អត្ថិ អតីតារម្មណា, អត្ថិ អនាគតារម្មណា, អត្ថិ បច្ចុប្បន្នារម្មណា។ អត្ថិ អជ្ឈត្តា, អត្ថិ ពហិទ្ធា, អត្ថិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធា។ អត្ថិ អជ្ឈត្តារម្មណា, អត្ថិ ពហិទ្ធារម្មណា, អត្ថិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណា។

អវិតក្កវិចារមត្តា បញ្ហា អត្ថិ វិបាកា, អត្ថិ វិបាកធម្មធម្មា, អត្ថិ នេវវិបាកនវិបាកធម្មធម្មា។ អត្ថិ ឧបាទិណ្ណុបាទានិយា, អត្ថិ អនុបាទិណ្ណុបាទានិយា, អត្ថិ អនុបាទិណ្ណអនុបាទានិយា។ អត្ថិ អាចយគាមិនី, អត្ថិ អបចយគាមិនី, អត្ថិ នេវាចយគាមិនាបចយគាមិនី។ អត្ថិ សេក្ខា, អត្ថិ អសេក្ខា, អត្ថិ នេវសេក្ខនាសេក្ខា។ អត្ថិ ឧប្បន្នា, អត្ថិ អនុប្បន្នា, អត្ថិ ឧប្បាទិនី។ អត្ថិ អតីតា, អត្ថិ អនាគតា, អត្ថិ បច្ចុប្បន្នា។ អត្ថិ អជ្ឈត្តា, អត្ថិ ពហិទ្ធា, អត្ថិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធា។

អវិតក្កអវិចារា បញ្ហា អត្ថិ វិបាកា, អត្ថិ វិបាកធម្មធម្មា, អត្ថិ នេវវិបាកនវិបាកធម្មធម្មា។ អត្ថិ ឧបាទិណ្ណុបាទានិយា, អត្ថិ អនុបាទិណ្ណុបាទានិយា, អត្ថិ អនុបាទិណ្ណអនុបាទានិយា។ អត្ថិ បីតិសហគតា, អត្ថិ សុខសហគតា, អត្ថិ ឧបេក្ខាសហគតា។ អត្ថិ អាចយគាមិនី, អត្ថិ អបចយគាមិនី, អត្ថិ នេវាចយគាមិនាបចយគាមិនី។ អត្ថិ សេក្ខា, អត្ថិ អសេក្ខា, អត្ថិ នេវសេក្ខនាសេក្ខា។ អត្ថិ បរិត្តារម្មណា, អត្ថិ មហគ្គតារម្មណា, អត្ថិ អប្បមាណារម្មណា។ អត្ថិ មគ្គារម្មណា, អត្ថិ មគ្គហេតុកា, អត្ថិ មគ្គាធិបតិនី។ អត្ថិ ឧប្បន្នា, អត្ថិ អនុប្បន្នា, អត្ថិ ឧប្បាទិនី។ អត្ថិ អតីតា, អត្ថិ អនាគតា, អត្ថិ បច្ចុប្បន្នា។ អត្ថិ អតីតារម្មណា, អត្ថិ អនាគតារម្មណា, អត្ថិ បច្ចុប្បន្នារម្មណា។ អត្ថិ អជ្ឈត្តា, អត្ថិ ពហិទ្ធា, អត្ថិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធា។ អត្ថិ អជ្ឈត្តារម្មណា, អត្ថិ ពហិទ្ធារម្មណា, អត្ថិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណា។

បីតិសហគតា បញ្ហា, សុខសហគតា បញ្ហា អត្ថិ វិបាកា, អត្ថិ វិបាកធម្មធម្មា, អត្ថិ នេវវិបាកនវិបាកធម្មធម្មា ។ អត្ថិ ឧបាទិណ្ណុបាទានិយា, អត្ថិ អនុបាទិណ្ណុបាទានិយា, អត្ថិ អនុបាទិណ្ណអនុបាទានិយា។ អត្ថិ សវិតក្កសវិចារា, អត្ថិ អវិតក្កវិចារមត្តា, អត្ថិ អវិតក្កអវិចារា។ អត្ថិ អាចយគាមិនី, អត្ថិ អបចយគាមិនី, អត្ថិ នេវាចយគាមិនាបចយគាមិនី។ អត្ថិ សេក្ខា, អត្ថិ អសេក្ខា, អត្ថិ នេវសេក្ខនាសេក្ខា។ អត្ថិ បរិត្តា, អត្ថិ មហគ្គតា, អត្ថិ អប្បមាណា។ អត្ថិ បរិត្តារម្មណា, អត្ថិ មហគ្គតារម្មណា, អត្ថិ អប្បមាណារម្មណា។ អត្ថិ មគ្គារម្មណា, អត្ថិ មគ្គហេតុកា, អត្ថិ មគ្គាធិបតិនី។ អត្ថិ ឧប្បន្នា, អត្ថិ អនុប្បន្នា, អត្ថិ ឧប្បាទិនី។ អត្ថិ អតីតា, អត្ថិ អនាគតា, អត្ថិ បច្ចុប្បន្នា។ អត្ថិ អតីតារម្មណា, អត្ថិ អនាគតារម្មណា, អត្ថិ បច្ចុប្បន្នារម្មណា។ អត្ថិ អជ្ឈត្តា, អត្ថិ ពហិទ្ធា, អត្ថិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធា។ អត្ថិ អជ្ឈត្តារម្មណា, អត្ថិ ពហិទ្ធារម្មណា, អត្ថិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណា។

ឧបេក្ខាសហគតា បញ្ហា អត្ថិ វិបាកា, អត្ថិ វិបាកធម្មធម្មា, អត្ថិ នេវវិបាកនវិបាកធម្មធម្មា។ អត្ថិ ឧបាទិណ្ណុបាទានិយា , អត្ថិ អនុបាទិណ្ណុបាទានិយា, អត្ថិ អនុបាទិណ្ណអនុបាទានិយា។ អត្ថិ អាចយគាមិនី, អត្ថិ អបចយគាមិនី, អត្ថិ នេវាចយគាមិនាបចយគាមិនី។ អត្ថិ សេក្ខា, អត្ថិ អសេក្ខា, អត្ថិ នេវសេក្ខនាសេក្ខា។ អត្ថិ បរិត្តា, អត្ថិ មហគ្គតា, អត្ថិ អប្បមាណា។ អត្ថិ បរិត្តារម្មណា, អត្ថិ មហគ្គតារម្មណា, អត្ថិ អប្បមាណារម្មណា។ អត្ថិ មគ្គារម្មណា, អត្ថិ មគ្គហេតុកា, អត្ថិ មគ្គាធិបតិនី។ អត្ថិ ឧប្បន្នា, អត្ថិ អនុប្បន្នា, អត្ថិ ឧប្បាទិនី។ អត្ថិ អតីតា, អត្ថិ អនាគតា, អត្ថិ បច្ចុប្បន្នា។ អត្ថិ អតីតារម្មណា, អត្ថិ អនាគតារម្មណា, អត្ថិ បច្ចុប្បន្នារម្មណា។ អត្ថិ អជ្ឈត្តា, អត្ថិ ពហិទ្ធា, អត្ថិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធា។ អត្ថិ អជ្ឈត្តារម្មណា, អត្ថិ ពហិទ្ធារម្មណា, អត្ថិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធារម្មណា។ ឯវំ តិវិធេន ញាណវត្ថុ។

ចតុព្វិធេន ញាណវត្ថុ – កម្មស្សកតញាណំ, សច្ចានុលោមិកំ ញាណំ, មគ្គសមង្គិស្ស ញាណំ, ផលសមង្គិស្ស ញាណំ។ ទុក្ខេ ញាណំ, ទុក្ខសមុទយេ ញាណំ, ទុក្ខនិរោធេ ញាណំ, ទុក្ខនិរោធគាមិនិយា បដិបទាយ ញាណំ។ កាមាវចរា បញ្ហា, រូបាវចរា បញ្ហា, អរូបាវចរា បញ្ហា, អបរិយាបន្នា បញ្ហា។ ធម្មេ ញាណំ, អន្វយេ ញាណំ, បរិច្ចេ ញាណំ, សម្មុតិ ញាណំ។ អត្ថិ បញ្ហា អាចយាយ, នោ អបចយាយ, អត្ថិ បញ្ហា អបចយាយ, នោ អាចយាយ, អត្ថិ

បញ្ញា អាចយាយ ចេវ, អបចយាយ ច, អត្ថិ បញ្ញា នេវាចយាយ, នោ អបចយាយ។ អត្ថិ បញ្ញា និព្វិទាយ, នោ បដិវេធាយ, អត្ថិ បញ្ញា បដិវេធាយ, នោ និព្វិទាយ , អត្ថិ បញ្ញា និព្វិទាយ ចេវ, បដិវេធាយ ច, អត្ថិ បញ្ញា នេវ និព្វិទាយ, នោ បដិវេធាយ។ ហានភាគិនី បញ្ញា, ឋិតិភាគិនី បញ្ញា, វិសេសភាគិនី បញ្ញា, និព្វេធភាគិនី បញ្ញា។

ចតស្សោ បដិសម្ភិទា។ ចតស្សោ បដិបទា។ ចត្តារិ អារម្មណានិ។ ជរាមរណេ ញាណំ, ជរាមរណសមុទយេ ញាណំ, ជរាមរណនិរោធេ ញាណំ, ជរាមរណនិរោធគាមិនិយា បដិបទាយ ញាណំ។ ជាតិយា ញាណំ...បេ.... ភវេ ញាណំ...បេ.... ឧបាទានេ ញាណំ...បេ.... តណ្ហាយ ញាណំ...បេ.... វេទនាយ ញាណំ...បេ.... ផស្សេ ញាណំ...បេ. ... សឡាយតនេ ញាណំ...បេ.... នាមរូបេ ញាណំ...បេ.... វិញ្ញាណេ ញាណំ...បេ.... សង្ខារេសុ ញាណំ, សង្ខារសមុទយេ ញាណំ, សង្ខារនិរោធេ ញាណំ, សង្ខារនិរោធគាមិនិយា បដិបទាយ ញាណំ។ ឯវំ ចតុព្ពិធេន ញាណវត្ថុ។

បញ្ចវិធេន ញាណវត្ថុ – បញ្ចង្គិកោ សម្មាសមាធិ, បញ្ចញាណិកោ សម្មាសមាធិ។ ឯវំ បញ្ចវិធេន ញាណវត្ថុ។

ឆព្ពិធេន ញាណវត្ថុ – ឆសុ អភិញ្ញាសុ បញ្ញា។ ឯវំ ឆព្ពិធេន ញាណវត្ថុ។

សត្តវិធេន ញាណវត្ថុ – សត្តសត្តតិ ញាណវត្ថូនិ។ ឯវំ សត្តវិធេន ញាណវត្ថុ។

អដ្ឋវិធេន ញាណវត្ថុ – ចតូសុ មគ្គេសុ, ចតូសុ ផលេសុ បញ្ញា។ ឯវំ អដ្ឋវិធេន ញាណវត្ថុ។

នវវិធេន ញាណវត្ថុ – នវសុ អនុបុព្ពវិហារសមាបត្តីសុ បញ្ញា។ ឯវំ នវវិធេន ញាណវត្ថុ។

ទសវិធេន ញាណវត្ថុ – ទស តថាគតស្ស តថាគតពលានិ, យេហិ ពលេហិ សមន្នាគតោ តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, បរិសាសុ សីហនាទំ នទតិ, ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតិ។ កតមានិ ទស? ឥធ តថាគតោ ឋានញ្ច ឋានតោ អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ យថាភូតំ បជានាតិ, យម្បិ តថាគតោ ឋានញ្ច ឋានតោ អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ យថាភូតំ បជានាតិ, ឥទម្បិ តថាគតស្ស តថាគតពលំ ហោតិ។ យំ ពលំ អាគម្ម តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, បរិសាសុ សីហនាទំ នទតិ, ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតិ។

បុន ចបរំ តថាគតោ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ កម្មសមាទានានំ ឋានសោ ហេតុសោ វិបាកំ យថាភូតំ បជានាតិ។ យម្បិ តថាគតោ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ កម្មសមាទានានំ ឋានសោ ហេតុសោ វិបាកំ យថាភូតំ បជានាតិ, ឥទម្បិ តថាគតស្ស តថាគតពលំ ហោតិ។ យំ ពលំ អាគម្ម តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, បរិសាសុ សីហនាទំ នទតិ, ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតិ។

បុន ចបរំ តថាគតោ សព្ពត្ថគាមិនី បដិបទំ យថាភូតំ បជានាតិ, យម្បិ តថាគតោ សព្ពត្ថគាមិនី បដិបទំ យថាភូតំ បជានាតិ, ឥទម្បិ តថាគតស្ស តថាគតពលំ ហោតិ។ យំ ពលំ អាគម្ម តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, បរិសាសុ សីហនាទំ នទតិ, ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតិ។

បុន ចបរំ តថាគតោ អនេកធាតុនានាធាតុលោកំ យថាភូតំ បជានាតិ, យម្បិ តថាគតោ អនេកធាតុនានាធាតុលោកំ យថាភូតំ បជានាតិ, ឥទម្បិ តថាគតស្ស តថាគតពលំ ហោតិ។ យំ ពលំ អាគម្ម តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, បរិសាសុ សីហនាទំ នទតិ, ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតិ។

បុន ចបរំ តថាគតោ សត្តានំ នានាធិមុត្តិកតំ យថាភូតំ បជានាតិ, យម្បិ តថាគតោ សត្តានំ នានាធិមុត្តិកតំ យថាភូតំ បជានាតិ, ឥទម្បិ តថាគតស្ស តថាគតពលំ ហោតិ។ យំ ពលំ អាគម្ម តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, បរិសាសុ សីហនាទំ នទតិ, ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតិ។

បុន ចបរំ តថាគតោ បរសត្តានំ បរបុគ្គលានំ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តំ យថាភូតំ បជានាតិ, យម្បិ តថាគតោ បរសត្តានំ បរបុគ្គលានំ ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តំ យថាភូតំ បជានាតិ, ឥទម្បិ តថាគតស្ស តថាគតពលំ ហោតិ។ យំ ពលំ អាគម្ម តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, បរិសាសុ សីហនាទំ នទតិ, ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតិ។

បុន ចបរំ តថាគតោ ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តីនំ សំកិលេសំ វោទានំ វុដ្ឋានំ យថាភូតំ បជានាតិ, យម្បិ តថាគតោ ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តីនំ សំកិលេសំ វោទានំ វុដ្ឋានំ យថាភូតំ បជានាតិ , ឥទម្បិ

តថាគតស្ស តថាគតពលំ ហោតិ។ យំ ពលំ អាគម្ម តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, បរិសាសុ សីហនាទំ នទតិ, ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតិ។

បុន ចបរំ តថាគតោ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិំ យថាភូតំ បជានាតិ, យម្បិ តថាគតោ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិំ យថាភូតំ បជានាតិ, ឥទម្បិ តថាគតស្ស តថាគតពលំ ហោតិ។ យំ ពលំ អាគម្ម តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, បរិសាសុ សីហនាទំ នទតិ, ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតិ។

បុន ចបរំ តថាគតោ សត្តានំ ចុតូបបាតំ យថាភូតំ បជានាតិ, យម្បិ តថាគតោ សត្តានំ ចុតូបបាតំ យថាភូតំ បជានាតិ, ឥទម្បិ តថាគតស្ស តថាគតពលំ ហោតិ។ យំ ពលំ អាគម្ម តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, បរិសាសុ សីហនាទំ នទតិ, ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតិ។

បុន ចបរំ តថាគតោ អាសវានំ ខយំ យថាភូតំ បជានាតិ, យម្បិ តថាគតោ អាសវានំ ខយំ យថាភូតំ បជានាតិ, ឥទម្បិ តថាគតស្ស តថាគតពលំ ហោតិ។ យំ ពលំ អាគម្ម តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, បរិសាសុ សីហនាទំ នទតិ, ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតិ។

ឥមានិ ទស តថាគតស្ស តថាគតពលានិ។ យេហិ ពលេហិ សមន្នាគតោ តថាគតោ អាសភំ ឋានំ បដិជានាតិ, បរិសាសុ សីហនាទំ នទតិ, ព្រហ្មចក្កំ បវត្តេតិ។ ឯវំ ទសវិធេន ញាណវត្ថុ។

ញាណវិភង្គំ។

ខុទ្ទកវត្ថុវិភង្គោ

ឯកកំ

ជាតិមទោ (វិភ. ៨៣២), គោត្តមទោ, អារោគ្យមទោ, យោព្ពនមទោ, ជីវិតមទោ, លាភមទោ, សក្ការមទោ, គរុការមទោ, បុរេក្ខារមទោ, បរិវារមទោ, ភោគមទោ, វណ្ណមទោ, សុតមទោ , បដិភានមទោ, រត្តញ្ញុមទោ, បិណ្ឌបាតិកមទោ, អនវញ្ញាតមទោ, ឥរិយាបថមទោ, ឥទ្ធិមទោ, យសមទោ, សីលមទោ, ឈានមទោ, សិប្បមទោ, អារោហមទោ, បរិណាហមទោ, សណ្ឋានមទោ, បារិបូរិមទោ, មទោ, បមាទោ, ថម្ភោ, សារម្ភោ, អត្រិច្ឆតា, មហិច្ឆតា, បាបិច្ឆតា, សិង្គំ, តិន្តិណំ, ចាបល្យំ, អសភាគវុត្តិ, អរតិ, តន្ទី, វិជម្ភិតា, ភត្តសម្មទោ, ចេតសោ ច លីនត្តំ, កុហនា, លបនា, នេមិត្តិកតា, និប្បេសិកតា, លាភេន លាភំ និជិគីសនតា, “សេយ្យោហមស្មី”តិ មានោ, “សទិសោហមស្មី”តិ មានោ, “ហីនោហមស្មី”តិ មានោ។ សេយ្យស្ស “សេយ្យោហមស្មី”តិ មានោ, សេយ្យស្ស “សទិសោហមស្មី”តិ មានោ, សេយ្យស្ស “ហីនោហមស្មី”តិ មានោ, សទិសស្ស “សេយ្យោហមស្មី”តិ មានោ, សទិសស្ស “សទិសោហមស្មី”តិ មានោ, សទិសស្ស “ហីនោហមស្មី”តិ មានោ, ហីនស្ស “សេយ្យោហមស្មី”តិ មានោ, ហីនស្ស “សទិសោហមស្មី”តិ មានោ, ហីនស្ស “ហីនោហមស្មី”តិ មានោ, មានោ, អតិមានោ, មានាតិមានោ, ឱមានោ, អធិមានោ, អស្មិមានោ, មិច្ឆាមានោ, ញាតិវិតក្កោ, ជនបទវិតក្កោ, អមរវិតក្កោ, បរានុទ្ទយតាបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ, លាភសក្ការសិលោកបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ, អនវញ្ញត្តិបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ (វិភ. ៨៣២)។ ឯកកំ។

ទុកំ

កោធោ ច ឧបនាហោ ច, មក្ខោ ច បឡាសោ ច, ឥស្សា ច មច្ឆរិយញ្ច, មាយា ច សាឋេយ្យញ្ច, អវិជ្ជា ច ភវតណ្ហា ច, ភវទិដ្ឋិ ច វិភវទិដ្ឋិ ច, សស្សតទិដ្ឋិ ច ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ ច, អន្តវាទិដ្ឋិ ច អនន្តវាទិដ្ឋិ ច, បុព្ពន្តានុទិដ្ឋិ ច អបរន្តានុទិដ្ឋិ ច, អហិរិកញ្ច អនោត្តប្បញ្ច, ទោវចស្សតា ច បាបមិត្តតា ច, អនជ្ជវោ ច អមទ្ទវោ ច, អក្ខន្តិ ច អសោរច្ចញ្ច, អសាខល្យញ្ច អប្បដិសន្ថារោ ច, ឥន្ទ្រិយេសុ អគុត្តទ្វារតា ច ភោជនេ អមត្តញ្ញុតា ច, មុដ្ឋស្សច្ចញ្ច អសម្បជញ្ញញ្ច, សីលវិបត្តិ ច ទិដ្ឋិវិបត្តិ ច, អជ្ឈត្តសំយោជនញ្ច ពហិទ្ធាសំយោជនញ្ច។ ទុកំ។

តិកំ

តីណិ អកុសលមូលានិ, តយោ អកុសលវិតក្កា, តិស្សោ អកុសលសញ្ញា, តិស្សោ អកុសលធាតុយោ, តីណិ ទុច្ចរិតានិ, តយោ អាសវា, តីណិ សំយោជនានិ, តិស្សោ តណ្ហា, អបរាបិ តិស្សោ តណ្ហា, អបរាបិ តិស្សោ តណ្ហា, តិស្សោ ឯសនា, តិស្សោ វិធា, តីណិ ភយានិ , តីណិ តមានិ, តីណិ តិត្ថាយតនានិ, តយោ កិញ្ចនា, តីណិ

អង្គណានិ, តីណិ មលានិ, តីណិ វិសមានិ, អបរានិបិ តីណិ វិសមានិ, តយោ អគ្គី, តយោ កសាវា, អបរេបិ តយោ កសាវា។

អស្សាទទិដ្ឋិ អត្តានុទិដ្ឋិ មិច្ឆាទិដ្ឋិ, អរតិ វិហេសា អធម្មចរិយា, ទោវចស្សតា បាបមិត្តតា នានត្តសញ្ញា, ឧទ្ធច្ចំ កោសជ្ជំ បមាទោ, អសន្តុដ្ឋិតា អសម្បជញ្ញតា មហិច្ឆតា, អហិរិកំ អនោត្តប្បំ បមាទោ, អនាទរិយំ ទោវចស្សតា បាបមិត្តតា, អស្សទ្ធិយំ អវទញ្ញុតា កោសជ្ជំ, ឧទ្ធច្ចំ អសំវរោ ទុស្សីល្យំ, អរិយានំ អទស្សនកម្យតា សទ្ធម្មំ អសោតុកម្យតា ឧបារម្ភចិត្តតា, មុដ្ឋស្សច្ចំ អសម្បជញ្ញំ ចេតសោ វិក្ខេបោ, អយោនិសោ មនសិការោ កុម្មគ្គសេវនា ចេតសោ ច លីនត្តំ។ តិកំ។

ចតុក្កំ

ចត្តារោ អាសវា, ចត្តារោ គន្ថា, ចត្តារោ ឱឃា, ចត្តារោ យោគា, ចត្តារិ ឧបាទានានិ, ចត្តារោ តណ្ហុប្បាទា, ចត្តារិ អគតិគមនានិ, ចត្តារោ វិបរិយាសា, ចត្តារោ អនរិយវោហារា, អបរេបិ ចត្តារោ អនរិយវោហារា, ចត្តារិ ទុច្ចរិតានិ, អបរាបិ ចត្តារិ ទុច្ចរិតានិ, ចត្តារិ ភយានិ, (អបរានិបិ ចត្តារិ ភយានិ,) ចតស្សោ ទិដ្ឋិយោ។ ចតុក្កំ។

បញ្ចកំ

បញ្ចោរម្ភាគិយានិ សំយោជនានិ, បញ្ចុទ្ធម្ភាគិយានិ សំយោជនានិ, បញ្ច មច្ឆរិយានិ, បញ្ច សង្គា, បញ្ច សល្លា, បញ្ច ចេតោខិលា, បញ្ច ចេតសោវិនិពន្ធា, បញ្ច នីវរណានិ, បញ្ច កម្មានិ អានន្តរិកានិ, បញ្ច ទិដ្ឋិយោ, បញ្ច វេរា, បញ្ច ព្យសនា, បញ្ច អក្ខន្តិយា អាទីនវា, បញ្ច ភយានិ, បញ្ច ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានវាទា។ បញ្ចកំ។

ឆក្កំ

ឆ វិវាទមូលានិ, ឆ ឆន្ទរាគា ធម្មា, ឆ វិរោធវត្ថូនិ, ឆ តណ្ហាកាយា, ឆ អគារវា, ឆ បរិហានិយា ធម្មា, អបរេបិ ឆ បរិហានិយា ធម្មា, ឆ សោមនស្សុបវិចារា, ឆ ទោមនស្សុបវិចារា, ឆ ឧបេក្ខុបវិចារា, ឆ គេហសិតានិ សោមនស្សានិ, ឆ គេហសិតានិ ទោមនស្សានិ, ឆ គេហសិតា ឧបេក្ខា, ឆ ទិដ្ឋិយោ។ ឆក្កំ។

សត្តកំ

សត្ត អនុសយា, សត្ត សំយោជនានិ, សត្ត បរិយុដ្ឋានានិ, សត្ត អសទ្ធម្មា, សត្ត ទុច្ចរិតានិ, សត្ត មានា, សត្ត ទិដ្ឋិយោ។ សត្តកំ។

អដ្ឋកំ

អដ្ឋ កិលេសវត្ថូនិ, អដ្ឋ កុសិតវត្ថូនិ, អដ្ឋសុ លោកធម្មេសុ ចិត្តស្ស បដិឃាតោ, អដ្ឋ អនរិយវោហារា, អដ្ឋ មិច្ឆត្តា, អដ្ឋ បុរិសទោសា, អដ្ឋ អសញ្ញិវាទា, អដ្ឋ នេវសញ្ញិនាសញ្ញិវាទា។ អដ្ឋកំ។

នវកំ

នវ អាឃាតវត្ថូនិ, នវ បុរិសមលានិ, នវវិធា មានា, នវ តណ្ហាមូលកា ធម្មា, នវ ឥញ្ជិតានិ, នវ មញ្ញិតានិ, នវ ផន្ទិតានិ, នវ បបញ្ចិតានិ, នវ សង្ខតានិ។ នវកំ។

ទសកំ

ទស កិលេសវត្ថូនិ, ទស អាឃាតវត្ថូនិ, ទស អកុសលកម្មបថា, ទស សំយោជនានិ, ទស មិច្ឆត្តា, ទស វត្ថុកា មិច្ឆាទិដ្ឋិ, ទសវត្ថុកា អន្តគ្គាហិកា ទិដ្ឋិ។ ទសកំ។

អដ្ឋារស តណ្ហាវិចរិតានិ អជ្ឈត្តិកស្ស ឧបាទាយ, អដ្ឋារស តណ្ហាវិចរិតានិ ពាហិរស្ស ឧបាទាយ, តទេកជ្ឈំ អភិសញ្ញុហិត្វា អភិសង្ខិបិត្វា ឆត្តឹស តណ្ហាវិចរិតានិ ហោន្តិ , ឥតិ អតីតានិ ឆត្តឹស តណ្ហាវិចរិតានិ, អនាគតានិ ឆត្តឹស តណ្ហាវិចរិតានិ, បច្ចុប្បន្នានិ ឆត្តឹស តណ្ហាវិចរិតានិ, តទេកជ្ឈំ អភិសញ្ញុហិត្វា អភិសង្ខិបិត្វា **អដ្ឋ តណ្ហាវិចរិតសតំ** ហោតិ, យានិ ច ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតានិ ព្រហ្មជាលេ វេយ្យាករណេ វុត្តានិ ភគវតា។

ខុទ្ទកវត្ថុវិភង្គំ។

ធម្មហទយវិភង្គោ

កតិ ខន្ធា, កតិ អាយតនានិ, កតិ ធាតុយោ, កតិ សច្ចានិ, កតិ ឥន្ទ្រិយានិ, កតិ ហេតូ, កតិ អាហារា, កតិ ផស្សា, កតិ វេទនា, កតិ សញ្ញា, កតិ ចេតនា, កតិ ចិត្តានិ (វិភ. ៩៧៨)?

បញ្ចក្ខន្ធា, ទ្វាទសាយតនានិ, អដ្ឋារស ធាតុយោ, ចត្តារិ សច្ចានិ, ពាវីសតិន្ទ្រិយានិ, នវ ហេតូ, ចត្តារោ អាហារា, សត្ត ផស្សា, សត្ត វេទនា, សត្ត សញ្ញា, សត្ត ចេតនា, សត្ត ចិត្តានិ (វិភ. ៩៧៨)។

ធម្មហទយវិភង្គំ។

វិភង្គមាតិកា និដ្ឋិតា។

៣. ធាតុកថាមាតិកា

នយមាតិកា

សង្គហោ អសង្គហោ (ធាតុ. ១)។ សង្គហិតេន អសង្គហិតំ។ អសង្គហិតេន សង្គហិតំ។ សង្គហិតេន សង្គហិតំ។ អសង្គហិតេន អសង្គហិតំ។ សម្បយោគោ វិប្បយោគោ។ សម្បយុត្តេន វិប្បយុត្តំ។ វិប្បយុត្តេន សម្បយុត្តំ។ សម្បយុត្តេន សម្បយុត្តំ។ វិប្បយុត្តេន វិប្បយុត្តំ។ សង្គហិតេន សម្បយុត្តំ វិប្បយុត្តំ។ សម្បយុត្តេន សង្គហិតំ អសង្គហិតំ។ អសង្គហិតេន សម្បយុត្តំ វិប្បយុត្តំ។ វិប្បយុត្តេន សង្គហិតំ អសង្គហិតំ។

អព្ភន្តរមាតិកា

បញ្ចក្ខន្ធា។ ទ្វាទសាយតនានិ។ អដ្ឋារស ធាតុយោ។ ចត្តារិ សច្ចានិ។ ពាវីសតិន្ទ្រិយានិ។ បដិច្ចសមុប្បាទោ។ ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា។ ចត្តារោ សម្មប្បធានា។ ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា ។ ចត្តារិ ឈានានិ។ ចតស្សោ អប្បមញ្ញាយោ។ បញ្ចិន្ទ្រិយានិ។ បញ្ច ពលានិ។ សត្ត ពោជ្ឈង្គា។ អរិយោ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ។ ផស្សោ វេទនា សញ្ញា ចេតនា ចិត្តំ អធិមោក្ខោ មនសិការោ។

នយមុខមាតិកា

តីហិ សង្គហោ។ តីហិ អសង្គហោ។ ចតូហិ សម្បយោគោ។ ចតូហិ វិប្បយោគោ។

លក្ខណមាតិកា

សភាគោ។ វិសភាគោ។

ពាហិរមាតិកា

សព្ពាបិ ធម្មសង្គណិ ធាតុកថាយ មាតិកាតិ។

ធាតុកថាមាតិកា និដ្ឋិតា។

៤. បុគ្គលបញ្ញត្តិមាតិកា

ឆ បញ្ញត្តិយោ (បុ. ប. មាតិកា ១) – ខន្ធបញ្ញត្តិ អាយតនបញ្ញត្តិ ធាតុបញ្ញត្តិ សច្ចបញ្ញត្តិ ឥន្ទ្រិយបញ្ញត្តិ បុគ្គលបញ្ញត្តីតិ។

បុគ្គលបញ្ញត្តិមាតិកា និដ្ឋិតា។

៥. កថាវត្ថុមាតិកា

បុគ្គលកថា

សុទ្ធសច្ចិកដ្ឋអនុលោមបច្ចនីកំ

បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ (កថា. ១), អាមន្តា។ យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? ន ហេវំ វត្តព្ពេ។

អាជានាហិ និគ្គហំ – ហញ្ចិ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, តេន វត រេ វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

នោ ចេ បន វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, នោ ច វត រេ វត្តព្ពេ “បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

អនុលោមបញ្ចកំ។

បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? អាមន្តា។ យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? ន ហេវំ វត្តព្ពេ។

អាជានាហិ បដិកម្មំ – ហញ្ចិ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, តេន វត រេ វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

នោ ចេ បន វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, នោ ច វត រេ វត្តព្ពេ “បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

បដិកម្មចតុក្កំ។

តុំ ចេ បន មញ្ញសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ។ តេន តវ តត្ថ ហេតាយ បដិញ្ញាយ ហេវំ បដិជានន្តំ ហេវំ និគ្គហេតព្ពេ, អថ តំ និគ្គណ្ហាម, សុនិគ្គហិតោ ច ហោសិ –

ហញ្ចិ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, តេន វត រេ វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

នោ ចេ បន វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, នោ ច វត រេ វត្តព្ពេ “បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, ឥទំ តេ មិច្ឆា។

និគ្គហចតុក្កំ។

ឯសេ ចេ ទុន្និគ្គហិតេ ហេវមេវំ តត្ថ ទក្ខ, “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, នោ ច មយំ តយា តត្ថ ហេតាយ បដិញ្ញាយ ហេវំ បដិជានន្តា ហេវំ និគ្គហេតព្ពា, អថ មំ និគ្គណ្ហាសិ, ទុន្និគ្គហិតា ច ហោម –

ហញ្ចិ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, តេន វត រេ វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

នោ ចេ បន វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, នោ ច វត រេ វត្តព្ពេ “បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, ឥទំ តេ មិច្ឆា។

ឧបនយនចតុក្កំ។

ន ហេវំ និគ្គហេតព្ពេ, តេន ហិ យំ និគ្គណ្ហាសិ – ហញ្ចិ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, តេន វត រេ វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

នោ ចេ បន វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, នោ ច វត រេ វត្តព្ពេ “បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ , ឥទំ តេ មិច្ឆា។ តេន ហិ យេ កតេ និគ្គហេ, សេ និគ្គហេ ទុក្កដេ។ សុកតេ បដិកម្មេ។ សុកតា បដិបាទនាតិ។

និគ្គមនចតុក្កំ។

បឋមោ និគ្គហោ។

សុទ្ធសច្ចិកដ្ឋបច្ចនីកានុលោមំ

បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? អាមន្តា។ យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? ន ហេវំ វត្តព្ពេ។

អាជានាហិ និគ្គហំ – ហញ្ចិ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, តេន វត រេ វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

នោ ចេ បន វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, នោ ច វត រេ វត្តព្ពេ “បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

បច្ចនីកបញ្ចកំ។

បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? អាមន្តា។ យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? ន ហេវំ វត្តព្ពេ។

អាជានាហិ បដិកម្មំ – ហញ្ចិ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, តេន វត រេ វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

នោ ចេ បន វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, នោ ច វត រេ វត្តព្ពេ “បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

បដិកម្មចតុក្កំ។

ត្វំ ចេ បន មញ្ញសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ។ តេន តវ តត្ថ ហេតាយ បដិញ្ញាយ ហេវំ បដិជាននំ ហេវំ និគ្គហេតព្ពេ, អថ តំ និគ្គណ្ហាម, សុនិគ្គហិតោ ច ហោសិ –

ហញ្ចិ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, តេន វត រេ វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

នោ ចេ បន វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, នោ ច វត រេ វត្តព្ពេ “បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, ឥទំ តេ មិច្ឆា។

និគ្គហចតុក្កំ។

ឯសេ ចេ ទុន្និគ្គហិតេ ហេវមេវំ តត្ថ ទក្ខ, “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, នោ ច មយំ តយា តត្ថ ហេតាយ បដិញ្ញាយ ហេវំ បដិជានន្តា ហេវំ និគ្គហេតព្ពា, អថ មំ និគ្គណ្ហាសិ, ទុន្និគ្គហិតា ច ហោម –

ហញ្ចិ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, តេន វត រេ វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

នោ ចេ បន វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, នោ ច វត រេ វត្តព្ពេ “បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, ឥទំ តេ មិច្ឆា។

ឧបនយនចតុក្កំ។

ន ហេវំ និគ្គហេតព្ពេ, តេន ហិ យំ និគ្គណ្ហាសិ – ហញ្ចិ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, តេន វត រេ វត្តព្ពេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

នោ ចេ បន វត្តព្វេ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, នោ ច វត រេ វត្តព្វេ “បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្វេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្វេ ‘យោ សច្ចិកដ្ឋោ បរមត្ថោ, តតោ សោ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ , ឥទំ តេ មិច្ឆា, តេន ហិ យេ កតេ និគ្គហេ , សេ និគ្គហេ ទុក្កដេ។ សុកតេ បដិកម្មេ, សុកតា បដិបាទនាតិ។

និគ្គមនចតុក្កំ។

ទុតិយោ និគ្គហោ។

ឱកាសសច្ចិកដ្ឋអនុលោមបច្ចនីកំ

បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? អាមន្តា។ សព្ពត្ថ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? ន ហេវំ វត្តព្វេ។

អាជានាហិ និគ្គហំ – ហញ្ចិ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, តេន វត រេ វត្តព្វេ “សព្ពត្ថ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្វេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្វេ ‘សព្ពត្ថ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

នោ ចេ បន វត្តព្វេ “សព្ពត្ថ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, នោ ច វត រេ វត្តព្វេ “បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្វេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្វេ ‘សព្ពត្ថ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា…បេ….។

តតិយោ និគ្គហោ។

កាលសច្ចិកដ្ឋអនុលោមបច្ចនីកំ

បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? អាមន្តា។ សព្ពទា បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? ន ហេវំ វត្តព្វេ។

អាជានាហិ និគ្គហំ – ហញ្ចិ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, តេន វត រេ វត្តព្វេ “សព្ពទា បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្វេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្វេ ‘សព្ពទា បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ មិច្ឆា។

នោ ចេ បន វត្តព្វេ “សព្ពទា បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, នោ ច វត រេ វត្តព្វេ “បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្វេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្វេ ‘សព្ពទា បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា…បេ….។

ចតុត្ថោ និគ្គហោ។

អវយវសច្ចិកដ្ឋអនុលោមបច្ចនីកំ

បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? អាមន្តា។ សព្ពេសុ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? ន ហេវំ វត្តព្វេ។

អាជានាហិ និគ្គហំ – ហញ្ចិ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, តេន វត រេ វត្តព្វេ “សព្ពេសុ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្វេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្វេ ‘សព្ពេសុ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ? មិច្ឆា។

នោ ចេ បន វត្តព្វេ “សព្ពេសុ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, នោ ច វត រេ វត្តព្វេ “បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្វេ ខោ ‘បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ

ច វត្តព្ពេ ‘សព្ពេសុ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា…បេ….។

បញ្ចមោ និគ្គហោ។

ឱកាសសច្ចិកដ្ឋបច្ចនីកានុលោមំ

បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? អាមន្តា។ សព្ពត្ថ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? ន ហេវំ វត្តព្ពេ។

អាជានាហិ និគ្គហំ – ហញ្ចិ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, តេន វត រេ វត្តព្ពេ “សព្ពត្ថ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘សព្ពត្ថ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

នោ ចេ បន វត្តព្ពេ “សព្ពត្ថ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, នោ ច វត រេ វត្តព្ពេ “បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘សព្ពត្ថ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា…បេ….។

ឆដ្ឋោ និគ្គហោ។

កាលសច្ចិកដ្ឋបច្ចនីកានុលោមំ

បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? អាមន្តា។ សព្ពទា បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? ន ហេវំ វត្តព្ពេ។

អាជានាហិ និគ្គហំ – ហញ្ចិ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, តេន វត រេ វត្តព្ពេ “សព្ពទា បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘សព្ពទា បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

នោ ចេ បន វត្តព្ពេ “សព្ពទា បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, នោ ច វត រេ វត្តព្ពេ “បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘សព្ពទា បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា…បេ….។

សត្តមោ និគ្គហោ។

អវយវសច្ចិកដ្ឋបច្ចនីកានុលោមំ

បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? អាមន្តា។ សព្ពេសុ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនាតិ? ន ហេវំ វត្តព្ពេ។

អាជានាហិ និគ្គហំ – ហញ្ចិ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, តេន វត រេ វត្តព្ពេ “សព្ពេសុ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘សព្ពេសុ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា។

នោ ចេ បន វត្តព្ពេ “សព្ពេសុ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ, នោ ច វត រេ វត្តព្ពេ “បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ។ យំ តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពេ ខោ ‘បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន’, នោ ច វត្តព្ពេ ‘សព្ពេសុ បុគ្គលោ នុបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា’”តិ, មិច្ឆា…បេ….។

អដ្ឋមោ និគ្គហោ។

កថាវត្ថុមាតិកា និដ្ឋិតា។

៦. យមកមាតិកា

មូលយមកំ

កុសលបទនយចតុក្កំ

យេ កេចិ កុសលា ធម្មា (យម. ១.មូលយមក.១ អាទយោ), សព្ពេ តេ កុសលមូលា។ យេ វា បន កុសលមូលា, សព្ពេ តេ ធម្មា កុសលា។

យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្ពេ តេ កុសលមូលេន ឯកមូលា។ យេ វា បន កុសលមូលេន ឯកមូលា, សព្ពេ តេ ធម្មា កុសលា។

យេ កេចិ កុសលមូលេន ឯកមូលា ធម្មា, សព្ពេ តេ កុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលា។ យេ វា បន កុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលា, សព្ពេ តេ ធម្មា កុសលា។

យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្ពេ តេ កុសលមូលមូលា។ យេ វា បន កុសលមូលមូលា, សព្ពេ តេ ធម្មា កុសលា។

យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្ពេ តេ កុសលមូលេន ឯកមូលមូលា។ យេ វា បន កុសលមូលេន ឯកមូលមូលា, សព្ពេ តេ ធម្មា កុសលា។

យេ កេចិ កុសលមូលេន ឯកមូលមូលា ធម្មា, សព្ពេ តេ កុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលមូលា។ យេ វា បន កុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលមូលា, សព្ពេ តេ ធម្មា កុសលា។

យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្ពេ តេ កុសលមូលកា។ យេ វា បន កុសលមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា កុសលា។

យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្ពេ តេ កុសលមូលេន ឯកមូលកា។ យេ វា បន កុសលមូលេន ឯកមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា កុសលា។

យេ កេចិ កុសលមូលេន ឯកមូលកា ធម្មា, សព្ពេ តេ កុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលកា។ យេ វា បន កុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា កុសលា។

យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្ពេ តេ កុសលមូលមូលកា។ យេ វា បន កុសលមូលមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា កុសលា។

យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្ពេ តេ កុសលមូលេន ឯកមូលមូលកា។ យេ វា បន កុសលមូលេន ឯកមូលមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា កុសលា។

យេ កេចិ កុសលមូលេន ឯកមូលមូលកា ធម្មា, សព្ពេ តេ កុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលមូលកា។ យេ វា បន កុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា កុសលា។

អកុសលបទនយចតុក្កំ

យេ កេចិ អកុសលា ធម្មា, សព្ពេ តេ អកុសលមូលា។ យេ វា បន អកុសលមូលា, សព្ពេ តេ ធម្មា អកុសលា។

យេ កេចិ អកុសលា ធម្មា, សព្ពេ តេ អកុសលមូលេន ឯកមូលា។ យេ វា បន អកុសលមូលេន ឯកមូលា, សព្ពេ តេ ធម្មា អកុសលា។

យេ កេចិ អកុសលមូលេន ឯកមូលា ធម្មា, សព្វេ តេ អកុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលា។ យេ វា បន អកុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលា, សព្វេ តេ ធម្មា អកុសលា។

យេ កេចិ អកុសលា ធម្មា, សព្វេ តេ អកុសលមូលមូលា។ យេ វា បន អកុសលមូលមូលា, សព្វេ តេ ធម្មា អកុសលា។

យេ កេចិ អកុសលា ធម្មា, សព្វេ តេ អកុសលមូលេន ឯកមូលមូលា។ យេ វា បន អកុសលមូលេន ឯកមូលមូលា, សព្វេ តេ ធម្មា អកុសលា។

យេ កេចិ អកុសលមូលេន ឯកមូលមូលា ធម្មា, សព្វេ តេ អកុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលមូលា។ យេ វា បន អកុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលមូលា, សព្វេ តេ ធម្មា អកុសលា។

យេ កេចិ អកុសលា ធម្មា, សព្វេ តេ អកុសលមូលកា។ យេ វា បន អកុសលមូលកា, សព្វេ តេ ធម្មា អកុសលា។

យេ កេចិ អកុសលា ធម្មា, សព្វេ តេ អកុសលមូលេន ឯកមូលកា។ យេ វា បន អកុសលមូលេន ឯកមូលកា, សព្វេ តេ ធម្មា អកុសលា។

យេ កេចិ អកុសលមូលេន ឯកមូលកា ធម្មា, សព្វេ តេ អកុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលកា។ យេ វា បន អកុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលកា, សព្វេ តេ ធម្មា អកុសលា។

យេ កេចិ អកុសលា ធម្មា, សព្វេ តេ អកុសលមូលមូលកា។ យេ វា បន អកុសលមូលមូលកា, សព្វេ តេ ធម្មា អកុសលា។

យេ កេចិ អកុសលា ធម្មា, សព្វេ តេ អកុសលមូលេន ឯកមូលមូលកា។ យេ វា បន អកុសលមូលេន ឯកមូលមូលកា, សព្វេ តេ ធម្មា អកុសលា។

យេ កេចិ អកុសលមូលេន ឯកមូលមូលកា ធម្មា, សព្វេ តេ អកុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលមូលកា។ យេ វា បន អកុសលមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលមូលកា, សព្វេ តេ ធម្មា អកុសលា។

អព្យាកតបទនយចតុក្កំ

យេ កេចិ អព្យាកតា ធម្មា, សព្វេ តេ អព្យាកតមូលា។ យេ វា បន អព្យាកតមូលា, សព្វេ តេ ធម្មា អព្យាកតា។

យេ កេចិ អព្យាកតា ធម្មា, សព្វេ តេ អព្យាកតមូលេន ឯកមូលា។ យេ វា បន អព្យាកតមូលេន ឯកមូលា, សព្វេ តេ ធម្មា អព្យាកតា។

យេ កេចិ អព្យាកតមូលេន ឯកមូលា ធម្មា, សព្វេ តេ អព្យាកតមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលា។ យេ វា បន អព្យាកតមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលា, សព្វេ តេ ធម្មា អព្យាកតា។

យេ កេចិ អព្យាកតា ធម្មា, សព្វេ តេ អព្យាកតមូលមូលា។ យេ វា បន អព្យាកតមូលមូលា, សព្វេ តេ ធម្មា អព្យាកតា។

យេ កេចិ អព្យាកតា ធម្មា, សព្វេ តេ អព្យាកតមូលេន ឯកមូលមូលា។ យេ វា បន អព្យាកតមូលេន ឯកមូលមូលា, សព្វេ តេ ធម្មា អព្យាកតា។

យេ កេចិ អព្យាកតមូលេន ឯកមូលមូលា ធម្មា, សព្វេ តេ អព្យាកតមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលមូលា។ យេ វា បន អព្យាកតមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលមូលា, សព្វេ តេ ធម្មា អព្យាកតា។

យេ កេចិ អព្យាកតា ធម្មា, សព្ពេ តេ អព្យាកតមូលកា។ យេ វា បន អព្យាកតមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា អព្យាកតា។

យេ កេចិ អព្យាកតា ធម្មា, សព្ពេ តេ អព្យាកតមូលេន ឯកមូលកា។ យេ វា បន អព្យាកតមូលេន ឯកមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា អព្យាកតា។

យេ កេចិ អព្យាកតមូលេន ឯកមូលកា ធម្មា, សព្ពេ តេ អព្យាកតមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលកា។ យេ វា បន អព្យាកតមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា អព្យាកតា។

យេ កេចិ អព្យាកតា ធម្មា, សព្ពេ តេ អព្យាកតមូលមូលកា។ យេ វា បន អព្យាកតមូលមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា អព្យាកតា។

យេ កេចិ អព្យាកតា ធម្មា, សព្ពេ តេ អព្យាកតមូលេន ឯកមូលមូលកា។ យេ វា បន អព្យាកតមូលេន ឯកមូលមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា អព្យាកតា។

យេ កេចិ អព្យាកតមូលេន ឯកមូលមូលកា ធម្មា, សព្ពេ តេ អព្យាកតមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលមូលកា។ យេ វា បន អព្យាកតមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា អព្យាកតា។

នាមបទនយចតុក្កំ

យេ កេចិ នាមា ធម្មា, សព្ពេ តេ នាមមូលា។ យេ វា បន នាមមូលា, សព្ពេ តេ ធម្មា នាមា។

យេ កេចិ នាមា ធម្មា, សព្ពេ តេ នាមមូលេន ឯកមូលា។ យេ វា បន នាមមូលេន ឯកមូលា, សព្ពេ តេ ធម្មា នាមា។

យេ កេចិ នាមមូលេន ឯកមូលា ធម្មា, សព្ពេ តេ នាមមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលា។ យេ វា បន នាមមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលា, សព្ពេ តេ ធម្មា នាមា។

យេ កេចិ នាមា ធម្មា, សព្ពេ តេ នាមមូលមូលា។ យេ វា បន នាមមូលមូលា, សព្ពេ តេ ធម្មា នាមា។

យេ កេចិ នាមា ធម្មា, សព្ពេ តេ នាមមូលេន ឯកមូលមូលា។ យេ វា បន នាមមូលេន ឯកមូលមូលា, សព្ពេ តេ ធម្មា នាមា។

យេ កេចិ នាមមូលេន ឯកមូលមូលា ធម្មា, សព្ពេ តេ នាមមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលមូលា។ យេ វា បន នាមមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលមូលា, សព្ពេ តេ ធម្មា នាមា។

យេ កេចិ នាមា ធម្មា, សព្ពេ តេ នាមមូលកា។ យេ វា បន នាមមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា នាមា។

យេ កេចិ នាមា ធម្មា, សព្ពេ តេ នាមមូលេន ឯកមូលកា។ យេ វា បន នាមមូលេន ឯកមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា នាមា។

យេ កេចិ នាមមូលេន ឯកមូលកា ធម្មា, សព្ពេ តេ នាមមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលកា។ យេ វា បន នាមមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា នាមា។

យេ កេចិ នាមា ធម្មា, សព្ពេ តេ នាមមូលមូលកា។ យេ វា បន នាមមូលមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា នាមា។

យេ កេចិ នាមា ធម្មា, សព្ពេ តេ នាមមូលេន ឯកមូលមូលកា។ យេ វា បន នាមមូលេន ឯកមូលមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា នាមា។

យេ កេចិ នាមមូលេន ឯកមូលមូលកា ធម្មា, សព្ពេ តេ នាមមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលមូលកា។ យេ វា បន នាមមូលេន អញ្ញមញ្ញមូលមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា នាមា។

យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្ពេ តេ កុសលហេតូ…បេ…. កុសលនិទានា…បេ…. កុសលសម្ភវា…បេ…. កុសលប្បភវា…បេ…. កុសលសមុដ្ឋានា…បេ…. កុសលាហារា…បេ…. កុសលារម្មណា…បេ…. កុសលបច្ចយា…បេ…. កុសលសមុទយា…បេ….។

មូលំ ហេតុ និទានញ្ច, សម្ភវោ បភវេន ច;
សមុដ្ឋានាហារារម្មណា, បច្ចយោ សមុទយេន ចាតិ។

មូលយមកមាតិកា និដ្ឋិតា។

ខន្ធយមកំ

បណ្ណត្តិវារោ

បញ្ចក្ខន្ធា (យម. ១.ខន្ធយមក.១ អាទយោ) – រូបក្ខន្ធោ វេទនាក្ខន្ធោ សញ្ញាក្ខន្ធោ សង្ខារក្ខន្ធោ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ។

បទសោធនវារោ

អនុលោមំ

រូបំ រូបក្ខន្ធោ, រូបក្ខន្ធោ រូបំ។

វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ, វេទនាក្ខន្ធោ វេទនា។

សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធោ, សញ្ញាក្ខន្ធោ សញ្ញា។

សង្ខារា សង្ខារក្ខន្ធោ, សង្ខារក្ខន្ធោ សង្ខារា។

វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, វិញ្ញាណក្ខន្ធោ វិញ្ញាណំ។

បច្ចនីកំ

ន រូបំ ន រូបក្ខន្ធោ, ន រូបក្ខន្ធោ ន រូបំ។

ន វេទនា ន វេទនាក្ខន្ធោ, ន វេទនាក្ខន្ធោ ន វេទនា។

ន សញ្ញា ន សញ្ញាក្ខន្ធោ, ន សញ្ញាក្ខន្ធោ ន សញ្ញា។

ន សង្ខារា ន សង្ខារក្ខន្ធោ, ន សង្ខារក្ខន្ធោ ន សង្ខារា។

ន វិញ្ញាណំ ន វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, ន វិញ្ញាណក្ខន្ធោ ន វិញ្ញាណំ។

បទសោធនមូលចក្កវារោ

អនុលោមំ

រូបំ រូបក្ខន្ធោ, ខន្ធា វេទនាក្ខន្ធោ។

រូបំ រូបក្ខន្ធោ, ខន្ធា សញ្ញាក្ខន្ធោ។

រូបំ រូបក្ខន្ធោ, ខន្ធា សង្ខារក្ខន្ធោ។

រូបំ រូបក្ខន្ធោ, ខន្ធា វិញ្ញាណក្ខន្ធោ។

វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ, ខន្ធា រូបក្ខន្ធោ។

វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ, ខន្ធា សញ្ញាក្ខន្ធោ។

វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ, ខន្ធា សង្ខារក្ខន្ធោ។

វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ, ខន្ធា វិញ្ញាណក្ខន្ធោ។

សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធោ, ខន្ធា រូបក្ខន្ធោ។

សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធោ, ខន្ធា វេទនាក្ខន្ធោ។

សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធោ, ខន្ធា សង្ខារក្ខន្ធោ។

សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធោ, ខន្ធា វិញ្ញាណក្ខន្ធោ។

សង្ខារា សង្ខារក្ខន្ធោ, ខន្ធា រូបក្ខន្ធោ។

សង្ខារា សង្ខារក្ខន្ធោ, ខន្ធា វេទនាក្ខន្ធោ។

សង្ខារា សង្ខារក្ខន្ធោ, ខន្ធា សញ្ញាក្ខន្ធោ។

សង្ខារា សង្ខារក្ខន្ធោ, ខន្ធា វិញ្ញាណក្ខន្ធោ។

វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, ខន្ធា រូបក្ខន្ធោ។

វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, ខន្ធា វេទនាក្ខន្ធោ។

វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, ខន្ធា សញ្ញាក្ខន្ធោ។

វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, ខន្ធា សង្ខារក្ខន្ធោ។

បច្ចនីកំ

ន រូបំ ន រូបក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វេទនាក្ខន្ធោ។

ន រូបំ ន រូបក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សញ្ញាក្ខន្ធោ។

ន រូបំ ន រូបក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សង្ខារក្ខន្ធោ។

ន រូបំ ន រូបក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វិញ្ញាណក្ខន្ធោ។

ន វេទនា ន វេទនាក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន រូបក្ខន្ធោ។

ន វេទនា ន វេទនាក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សញ្ញាក្ខន្ធោ។

ន វេទនា ន វេទនាក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សង្ខារក្ខន្ធោ។

ន វេទនា ន វេទនាក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វិញ្ញាណក្ខន្ធោ។

ន សញ្ញា ន សញ្ញាក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន រូបក្ខន្ធោ។

ន សញ្ញា ន សញ្ញាក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វេទនាក្ខន្ធោ។

ន សញ្ញា ន សញ្ញាក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សង្ខារក្ខន្ធោ។

ន សញ្ញា ន សញ្ញាក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វិញ្ញាណក្ខន្ធោ។

ន សង្ខារា ន សង្ខារក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន រូបក្ខន្ធោ។

ន សង្ខារា ន សង្ខារក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វេទនាក្ខន្ធោ។

ន សង្ខារា ន សង្ខារក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សញ្ញាក្ខន្ធោ។

ន សង្ខារា ន សង្ខារក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វិញ្ញាណក្ខន្ធោ។

ន វិញ្ញាណំ ន វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន រូបក្ខន្ធោ។

ន វិញ្ញាណំ ន វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វេទនាក្ខន្ធោ។

ន វិញ្ញាណំ ន វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សញ្ញាក្ខន្ធោ។

ន វិញ្ញាណំ ន វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សង្ខារក្ខន្ធោ។

សុទ្ធខន្ធវារោ

អនុលោមំ

រូបំ ខន្ធោ, ខន្ធា រូបំ។

វេទនា ខន្ធោ, ខន្ធា វេទនា។

សញ្ញា ខន្ធោ, ខន្ធា សញ្ញា។

សង្ខារា ខន្ធោ, ខន្ធា សង្ខារា។

វិញ្ញាណំ ខន្ធោ, ខន្ធា វិញ្ញាណំ។

បច្ចនីកំ

ន រូបំ ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន រូបំ។

ន វេទនា ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វេទនា។

ន សញ្ញា ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សញ្ញា។

ន សង្ខារា ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សង្ខារា។

ន វិញ្ញាណំ ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វិញ្ញាណំ។

សុទ្ធខន្ធមូលចក្កវារោ

អនុលោមំ

រូបំ ខន្ធោ, ខន្ធា វេទនា។

រូបំ ខន្ធោ, ខន្ធា សញ្ញា។

រូបំ ខន្ធោ, ខន្ធា សង្ខារា។

រូបំ ខន្ធោ, ខន្ធា វិញ្ញាណំ។

វេទនា ខន្ធោ, ខន្ធា រូបំ។

វេទនា ខន្ធោ, ខន្ធា សញ្ញា។

វេទនា ខន្ធោ, ខន្ធា សង្ខារា។

វេទនា ខន្ធោ, ខន្ធា វិញ្ញាណំ។

សញ្ញា ខន្ធោ, ខន្ធា រូបំ។

សញ្ញា ខន្ធោ, ខន្ធា វេទនា។

សញ្ញា ខន្ធោ, ខន្ធា សង្ខារា។

សញ្ញា ខន្ធោ, ខន្ធា វិញ្ញាណំ។

សង្ខារា ខន្ធោ, ខន្ធា រូបំ។

សង្ខារា ខន្ធោ, ខន្ធា វេទនា។

សង្ខារា ខន្ធោ, ខន្ធា សញ្ញា។

សង្ខារា ខន្ធោ, ខន្ធា វិញ្ញាណំ។

វិញ្ញាណំ ខន្ធោ, ខន្ធា រូបំ។

វិញ្ញាណំ ខន្ធោ, ខន្ធា វេទនា។

វិញ្ញាណំ ខន្ធោ, ខន្ធា សញ្ញា។

វិញ្ញាណំ ខន្ធោ, ខន្ធា សង្ខារា។

បច្ចនីកំ

ន រូបំ ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វេទនា។

ន រូបំ ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សញ្ញា។

ន រូបំ ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សង្ខារា។

ន រូបំ ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វិញ្ញាណំ។

ន វេទនា ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន រូបំ។

ន វេទនា ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សញ្ញា។

ន វេទនា ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សង្ខារា។

ន វេទនា ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វិញ្ញាណំ។

ន សញ្ញា ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន រូបំ។

ន សញ្ញា ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វេទនា។

ន សញ្ញា ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សង្ខារា។

ន សញ្ញា ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វិញ្ញាណំ។

ន សង្ខារា ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន រូបំ។

ន សង្ខារា ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វេទនា។

ន សង្ខារា ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សញ្ញា។

ន សង្ខារា ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វិញ្ញាណំ។

ន វិញ្ញាណំ ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន រូបំ។

ន វិញ្ញាណំ ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វេទនា។

ន វិញ្ញាណំ ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សញ្ញា។

ន វិញ្ញាណំ ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន សង្ខារា។

ខន្ធយមកមាតិកា និដ្ឋិតា។

អាយតនយមកំ

បណ្ណត្តិវារោ

ទ្វាទសាយតនានិ (យម. ១.អាយតនយមក.១ អាទយោ) – ចក្ខាយតនំ សោតាយតនំ ឃានាយតនំ ជិវ្ហាយតនំ កាយាយតនំ រូបាយតនំ សទ្ទាយតនំ គន្ធាយតនំ រសាយតនំ ផោដ្ឋព្ពាយតនំ មនាយតនំ ធម្មាយតនំ។

បទសោធនវារោ

អនុលោមំ

ចក្ខុ ចក្ខាយតនំ, ចក្ខាយតនំ ចក្ខុ។

សោតំ សោតាយតនំ, សោតាយតនំ សោតំ។

ឃានំ ឃានាយតនំ, ឃានាយតនំ ឃានំ។

ជិវ្ហា ជិវ្ហាយតនំ, ជិវ្ហាយតនំ ជិវ្ហា។

កាយោ កាយាយតនំ, កាយាយតនំ កាយោ។

រូបំ រូបាយតនំ, រូបាយតនំ រូបំ។

សទ្ទោ សទ្ទាយតនំ, សទ្ទាយតនំ សទ្ទោ។

គន្ធោ គន្ធាយតនំ, គន្ធាយតនំ គន្ធោ។

រសោ រសាយតនំ, រសាយតនំ រសោ។

ផោដ្ឋព្ពោ ផោដ្ឋព្ពាយតនំ, ផោដ្ឋព្ពាយតនំ ផោដ្ឋព្ពោ។

មនោ មនាយតនំ, មនាយតនំ មនោ។

ធម្មោ ធម្មាយតនំ, ធម្មាយតនំ ធម្មោ។

បច្ចនីកំ

ន ចក្ខុ ន ចក្ខាយតនំ, ន ចក្ខាយតនំ ន ចក្ខុ។

ន សោតំ ន សោតាយតនំ, ន សោតាយតនំ ន សោតំ។

ន ឃានំ ន ឃានាយតនំ, ន ឃានាយតនំ ន ឃានំ។

ន ជិវ្ហា ន ជិវ្ហាយតនំ, ន ជិវ្ហាយតនំ ន ជិវ្ហា។

ន កាយោ ន កាយាយតនំ, ន កាយាយតនំ ន កាយោ។

ន រូបំ ន រូបាយតនំ, ន រូបាយតនំ ន រូបំ។

ន សទ្ទោ ន សទ្ទាយតនំ, ន សទ្ទាយតនំ ន សទ្ទោ។

ន គន្ធោ ន គន្ធាយតនំ, ន គន្ធាយតនំ ន គន្ធោ។

ន រសោ ន រសាយតនំ, ន រសាយតនំ ន រសោ។

ន ផោដ្ឋព្ពោ ន ផោដ្ឋព្ពាយតនំ, ន ផោដ្ឋព្ពាយតនំ ន ផោដ្ឋព្ពោ។

ន មនោ ន មនាយតនំ, ន មនាយតនំ ន មនោ។

ន ធម្មោ ន ធម្មាយតនំ, ន ធម្មាយតនំ ន ធម្មោ។

បទសោធនមូលចក្កវារោ

អនុលោមំ

ចក្ខុ ចក្ខាយតនំ, អាយតនា សោតាយតនំ។

ចក្ខុ ចក្ខាយតនំ, អាយតនា ឃានាយតនំ។

ចក្ខុ ចក្ខាយតនំ, អាយតនា ជិវ្ហាយតនំ…បេ….។

ចក្ខុ ចក្ខាយតនំ, អាយតនា ធម្មាយតនំ។

សោតំ សោតាយតនំ, អាយតនា ចក្ខាយតនំ។

សោតំ សោតាយតនំ, អាយតនា ឃានាយតនំ…បេ….។

សោតំ សោតាយតនំ, អាយតនា ធម្មាយតនំ។

ឃានំ ឃានាយតនំ, អាយតនា ចក្ខាយតនំ…បេ….។

ឃានំ ឃានាយតនំ, អាយតនា ធម្មាយតនំ…បេ….។

ធម្មោ ធម្មាយតនំ, អាយតនា ចក្ខាយតនំ។

ធម្មោ ធម្មាយតនំ, អាយតនា សោតាយតនំ…បេ….។

ធម្មោ ធម្មាយតនំ, អាយតនា មនាយតនំ។ (ចក្កំ ពន្ធិតព្ពំ។)

បច្ចនីកំ

ន ចក្ខុ ន ចក្ខាយតនំ, នាយតនា ន សោតាយតនំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខាយតនំ, នាយតនា ន ឃានាយតនំ…បេ….។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខាយតនំ, នាយតនា ន ធម្មាយតនំ។

ន សោតំ ន សោតាយតនំ, នាយតនា ន ចក្ខាយតនំ…បេ….។

ន សោតំ ន សោតាយតនំ, នាយតនា ន ធម្មាយតនំ។

ន ឃានំ ន ឃានាយតនំ, នាយតនា ន ចក្ខាយតនំ…បេ….។

ន ឃានំ ន ឃានាយតនំ, នាយតនា ន ធម្មាយតនំ…បេ….។

ន ធម្មោ ន ធម្មាយតនំ, នាយតនា ន ចក្ខាយតនំ។

ន ធម្មោ ន ធម្មាយតនំ, នាយតនា ន សោតាយតនំ…បេ….។

ន ធម្មោ ន ធម្មាយតនំ, នាយតនា ន មនាយតនំ។ (ចក្កំ ពន្ធិតព្ពំ។)

សុទ្ធាយតនវារោ

អនុលោមំ

ចក្ខុ អាយតនំ, អាយតនា ចក្ខុ។

សោតំ អាយតនំ, អាយតនា សោតំ។

ឃានំ អាយតនំ, អាយតនា ឃានំ។

ជិវ្ហា អាយតនំ, អាយតនា ជិវ្ហា។

កាយោ អាយតនំ, អាយតនា កាយោ។

រូបំ អាយតនំ, អាយតនា រូបំ។

សទ្ទោ អាយតនំ, អាយតនា សទ្ទោ។

គន្ធោ អាយតនំ, អាយតនា គន្ធោ។

រសោ អាយតនំ, អាយតនា រសោ។

ផោដ្ឋព្វោ អាយតនំ, អាយតនា ផោដ្ឋព្វោ។

មនោ អាយតនំ, អាយតនា មនោ។

ធម្មោ អាយតនំ, អាយតនា ធម្មោ។

បច្ចនីកំ

ន ចក្ខុ នាយតនំ, នាយតនា ន ចក្ខុ។

ន សោតំ នាយតនំ, នាយតនា ន សោតំ។

ន ឃានំ នាយតនំ, នាយតនា ន ឃានំ។

ន ជិវ្ហា នាយតនំ, នាយតនា ន ជិវ្ហា។

ន កាយោ នាយតនំ, នាយតនា ន កាយោ។

ន រូបំ នាយតនំ, នាយតនា ន រូបំ។

ន សទ្ទោ នាយតនំ, នាយតនា ន សទ្ទោ។

ន គន្ធោ នាយតនំ, នាយតនា ន គន្ធោ។

ន រសោ នាយតនំ, នាយតនា ន រសោ។

ន ផោដ្ឋព្វោ នាយតនំ, នាយតនា ន ផោដ្ឋព្វោ។

ន មនោ នាយតនំ, នាយតនា ន មនោ។

ន ធម្មោ នាយតនំ, នាយតនា ន ធម្មោ។

សុទ្ធាយតនមូលចក្កវារោ

អនុលោមំ

ចក្ខុ អាយតនំ, អាយតនា សោតំ...បេ...។

ចក្ខុ អាយតនំ, អាយតនា ធម្មោ។

សោតំ អាយតនំ, អាយតនា ចក្ខុ…បេ…។

សោតំ អាយតនំ, អាយតនា ធម្មោ។

ឃានំ អាយតនំ, អាយតនា ចក្ខុ…បេ…។

ឃានំ អាយតនំ, អាយតនា ធម្មោ…បេ…។

ធម្មោ អាយតនំ, អាយតនា ចក្ខុ។

ធម្មោ អាយតនំ, អាយតនា សោតំ…បេ…។

ធម្មោ អាយតនំ, អាយតនា មនោ។ (ចក្កំ ពន្ធិតព្ពំ។)

បច្ចនីកំ

ន ចក្ខុ នាយតនំ, នាយតនា ន សោតំ…បេ…។

ន ចក្ខុ នាយតនំ, នាយតនា ន ធម្មោ។

ន សោតំ នាយតនំ, នាយតនា ន ចក្ខុ…បេ…។

ន សោតំ នាយតនំ, នាយតនា ន ធម្មោ។

ន ឃានំ នាយតនំ, នាយតនា ន ចក្ខុ…បេ…។

ន ឃានំ នាយតនំ, នាយតនា ន ធម្មោ…បេ…។

ន ធម្មោ នាយតនំ, នាយតនា ន ចក្ខុ។

ន ធម្មោ នាយតនំ, នាយតនា ន សោតំ…បេ…។

ន ធម្មោ នាយតនំ, នាយតនា ន មនោ។ (ចក្កំ ពន្ធិតព្ពំ។)

អាយតនយមកមាតិកា និដ្ឋិតា។

ធាតុយមកំ

បណ្ណត្តិវារោ

អដ្ឋារស ធាតុយោ (យម. ១.ធាតុរមក.១ អាទយោ) – ចក្ខុធាតុ សោតធាតុ ឃានធាតុ ជិវ្ហាធាតុ កាយធាតុ រូបធាតុ សទ្ទធាតុ គន្ធធាតុ រសធាតុ ផោដ្ឋព្ពធាតុ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ សោតវិញ្ញាណធាតុ ឃានវិញ្ញាណធាតុ ជិវ្ហាវិញ្ញាណធាតុ កាយវិញ្ញាណធាតុ មនោធាតុ មនោវិញ្ញាណធាតុ ធម្មធាតុ។

បទសោធនវារោ

អនុលោមំ

ចក្ខុ ចក្ខុធាតុ, ចក្ខុធាតុ ចក្ខុ។

សោតំ សោតធាតុ, សោតធាតុ សោតំ…បេ…។

ចក្ខុវិញ្ញាណំ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ, ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ ចក្ខុវិញ្ញាណំ…បេ….។

មនោ មនោធាតុ, មនោធាតុ មនោ។

មនោវិញ្ញាណំ មនោវិញ្ញាណធាតុ, មនោវិញ្ញាណធាតុ មនោវិញ្ញាណំ។

ធម្មោ ធម្មធាតុ, ធម្មធាតុ ធម្មោ។

បច្ចនីកំ

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុធាតុ, ន ចក្ខុធាតុ ន ចក្ខុ។

ន សោតំ ន សោតធាតុ, ន សោតធាតុ ន សោតំ…បេ….។

ន ចក្ខុវិញ្ញាណំ ន ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ, ន ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ ន ចក្ខុវិញ្ញាណំ…បេ….។

ន មនោ ន មនោធាតុ, ន មនោធាតុ ន មនោ។

ន មនោវិញ្ញាណំ ន មនោវិញ្ញាណធាតុ, ន មនោវិញ្ញាណធាតុ ន មនោវិញ្ញាណំ។

ន ធម្មោ ន ធម្មធាតុ, ន ធម្មធាតុ ន ធម្មោ។

បទសោធនមូលចក្កវារោ

អនុលោមំ

ចក្ខុ ចក្ខុធាតុ, ធាតូ សោតធាតុ…បេ….។

ចក្ខុ ចក្ខុធាតុ, ធាតូ ធម្មធាតុ។ (យថា អាយតនយមកេ ចក្កំ ពន្ធិតំ, ឯវមិធ ចក្កំ ពន្ធិតព្ពំ។)

បច្ចនីកំ

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុធាតុ, ន ធាតូ ន សោតធាតុ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុធាតុ, ន ធាតូ ន ឃានធាតុ…បេ….។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុធាតុ, ន ធាតូ ន ធម្មធាតុ…បេ….។

ន ធម្មោ ន ធម្មធាតុ, ន ធាតូ ន ចក្ខុធាតុ…បេ….។

ន ធម្មោ ន ធម្មធាតុ, ន ធាតូ ន មនោវិញ្ញាណធាតុ។ (ចក្កំ ពន្ធិតព្ពំ។)

សុទ្ធធាតុវារោ

អនុលោមំ

ចក្ខុ ធាតុ, ធាតូ ចក្ខុ…បេ….។

ចក្ខុវិញ្ញាណំ ធាតុ, ធាតូ ចក្ខុវិញ្ញាណំ…បេ….។

មនោវិញ្ញាណំ ធាតុ, ធាតូ មនោវិញ្ញាណំ។

ធម្មោ ធាតុ, ធាតូ ធម្មោ។

បច្ចនីកំ

ន ចក្ខុ ន ធាតុ, ន ធាតូ ន ចក្ខុ...បេ....។

ន ចក្ខុវិញ្ញាណំ ន ធាតុ, ន ធាតូ ន ចក្ខុវិញ្ញាណំ...បេ....។

ន មនោវិញ្ញាណំ ន ធាតុ, ន ធាតូ ន មនោវិញ្ញាណំ។

ន ធម្មោ ន ធាតុ, ន ធាតូ ន ធម្មោ។

សុទ្ធធាតុមូលចក្កវារោ

អនុលោមំ

ចក្ខុ ធាតុ, ធាតូ សោតំ...បេ....។

ចក្ខុ ធាតុ, ធាតូ ធម្មោ...បេ....។

ធម្មោ ធាតុ, ធាតូ ចក្ខុ...បេ....។

ធម្មោ ធាតុ, ធាតូ មនោវិញ្ញាណំ។ (ចក្កំ ពន្ធិតព្ពំ។)

បច្ចនីកំ

ន ចក្ខុ ន ធាតុ, ន ធាតូ ន សោតំ...បេ....។

ន ចក្ខុ ន ធាតុ, ន ធាតូ ន ធម្មោ...បេ....។

ន ធម្មោ ន ធាតុ, ន ធាតូ ន ចក្ខុ...បេ....។

ន ធម្មោ ន ធាតុ, ន ធាតូ ន មនោវិញ្ញាណំ។ (ចក្កំ ពន្ធិតព្ពំ។)

ធាតុយមកមាតិកា និដ្ឋិតា។

សច្ចយមកំ

បណ្ណត្តិវារោ

ចត្តារិ សច្ចានិ (យម. ១.សច្ចយមក.១ អាទយោ) – ទុក្ខសច្ចំ សមុទយសច្ចំ និរោធសច្ចំ មគ្គសច្ចំ។

បទសោធនវារោ

អនុលោមំ

ទុក្ខំ ទុក្ខសច្ចំ, ទុក្ខសច្ចំ ទុក្ខំ។

សមុទយោ សមុទយសច្ចំ, សមុទយសច្ចំ សមុទយោ។

និរោធោ និរោធសច្ចំ, និរោធសច្ចំ និរោធោ។

មគ្គោ មគ្គសច្ចំ, មគ្គសច្ចំ មគ្គោ។

បច្ចនីកំ

ន ទុក្ខំ ន ទុក្ខសច្ចំ, ន ទុក្ខសច្ចំ ន ទុក្ខំ។

ន សមុទយោ ន សមុទយសច្ចំ, ន សមុទយសច្ចំ ន សមុទយោ។

ន និរោធោ ន និរោធសច្ចំ, ន និរោធសច្ចំ ន និរោធោ។

ន មគ្គោ ន មគ្គសច្ចំ, ន មគ្គសច្ចំ ន មគ្គោ។

បទសោធនមូលចក្កវារោ

អនុលោមំ

ទុក្ខំ ទុក្ខសច្ចំ, សច្ចា សមុទយសច្ចំ។

ទុក្ខំ ទុក្ខសច្ចំ, សច្ចា និរោធសច្ចំ។

ទុក្ខំ ទុក្ខសច្ចំ, សច្ចា មគ្គសច្ចំ។

សមុទយោ សមុទយសច្ចំ, សច្ចា ទុក្ខសច្ចំ។

សមុទយោ សមុទយសច្ចំ, សច្ចា និរោធសច្ចំ។

សមុទយោ សមុទយសច្ចំ, សច្ចា មគ្គសច្ចំ។

និរោធោ និរោធសច្ចំ, សច្ចា ទុក្ខសច្ចំ។

និរោធោ និរោធសច្ចំ, សច្ចា សមុទយសច្ចំ។

និរោធោ និរោធសច្ចំ, សច្ចា មគ្គសច្ចំ។

មគ្គោ មគ្គសច្ចំ, សច្ចា ទុក្ខសច្ចំ។

មគ្គោ មគ្គសច្ចំ, សច្ចា សមុទយសច្ចំ។

មគ្គោ មគ្គសច្ចំ, សច្ចា និរោធសច្ចំ។

បច្ចនីកំ

ន ទុក្ខំ ន ទុក្ខសច្ចំ, ន សច្ចា ន សមុទយសច្ចំ។

ន ទុក្ខំ ន ទុក្ខសច្ចំ, ន សច្ចា ន និរោធសច្ចំ។

ន ទុក្ខំ ន ទុក្ខសច្ចំ, ន សច្ចា ន មគ្គសច្ចំ។

ន សមុទយោ ន សមុទយសច្ចំ, ន សច្ចា ន ទុក្ខសច្ចំ។

ន សមុទយោ ន សមុទយសច្ចំ, ន សច្ចា ន និរោធសច្ចំ។

ន សមុទយោ ន សមុទយសច្ចំ, ន សច្ចា ន មគ្គសច្ចំ។

ន និរោធោ ន និរោធសច្ចំ, ន សច្ចា ន ទុក្ខសច្ចំ។

ន និរោធោ ន និរោធសច្ចំ, ន សច្ចា ន សមុទយសច្ចំ។

ន និរោធោ ន និរោធសច្ចំ, ន សច្ចា ន មគ្គសច្ចំ។

ន មគ្គោ ន មគ្គសច្ចំ, ន សច្ចា ន ទុក្ខសច្ចំ។

ន មគ្គោ ន មគ្គសច្ចំ, ន សច្ចា ន សមុទយសច្ចំ។

ន មគ្គោ ន មគ្គសច្ចំ, ន សច្ចា ន និរោធសច្ចំ។

សុទ្ធសច្ចវារោ

អនុលោមំ

ទុក្ខំ សច្ចំ, សច្ចា ទុក្ខំ។

សមុទយោ សច្ចំ, សច្ចា សមុទយោ។

និរោធោ សច្ចំ, សច្ចា និរោធោ។

មគ្គោ សច្ចំ, សច្ចា មគ្គោ។

បច្ចនីកំ

ន ទុក្ខំ ន សច្ចំ, ន សច្ចា ន ទុក្ខំ។

ន សមុទយោ ន សច្ចំ, ន សច្ចា ន សមុទយោ។

ន និរោធោ ន សច្ចំ, ន សច្ចា ន និរោធោ។

ន មគ្គោ ន សច្ចំ, ន សច្ចា ន មគ្គោ។

សុទ្ធសច្ចមូលចក្កវារោ

អនុលោមំ

ទុក្ខំ សច្ចំ, សច្ចា សមុទយោ។

ទុក្ខំ សច្ចំ, សច្ចា និរោធោ។

ទុក្ខំ សច្ចំ, សច្ចា មគ្គោ។

សមុទយោ សច្ចំ, សច្ចា ទុក្ខំ...បេ.... សច្ចា មគ្គោ។

និរោធោ សច្ចំ, សច្ចា ទុក្ខំ...បេ.... សច្ចា មគ្គោ។

មគ្គោ សច្ចំ, សច្ចា ទុក្ខំ។

មគ្គោ សច្ចំ, សច្ចា សមុទយោ។

មគ្គោ សច្ចំ, សច្ចា និរោធោ។

បច្ចនីកំ

ន ទុក្ខំ ន សច្ចំ, ន សច្ចា ន សមុទយោ។

ន ទុក្ខំ ន សច្ចំ, ន សច្ចា ន និរោធោ។

ន ទុក្ខំ ន សច្ចំ, ន សច្ចា ន មគ្គោ។

ន សមុទយោ ន សច្ចំ, ន សច្ចា ន ទុក្ខំ...បេ.... ន សច្ចា ន មគ្គោ។

ន និរោធោ ន សច្ចំ, ន សច្ចា ន ទុក្ខំ...បេ.... ន សច្ចា ន មគ្គោ។

ន មគ្គោ ន សច្ចំ, ន សច្ចា ន ទុក្ខំ។

ន មគ្គោ ន សច្ចំ, ន សច្ចា ន សមុទយោ។

ន មគ្គោ ន សច្ចំ, ន សច្ចា ន និរោធោ។

សច្ចយមកមាតិកា និដ្ឋិតា។

សង្ខារយមកំ

បណ្ណត្តិវារោ

តយោ សង្ខារា (យម. ២.សង្ខារយមក.១ អាទយោ) – កាយសង្ខារោ វចីសង្ខារោ ចិត្តសង្ខារោ។ អស្សាសបស្សាសា កាយសង្ខារោ, វិតក្កវិចារា វចីសង្ខារោ, សញ្ញា ច វេទនា ច ចិត្តសង្ខារោ, ឋបេត្វា វិតក្កវិចារេ សព្ពេបិ ចិត្តសម្បយុត្តកា ធម្មា ចិត្តសង្ខារោ។

បទសោធនវារោ

អនុលោមំ

កាយោ កាយសង្ខារោ, កាយសង្ខារោ កាយោ។

វចី វចីសង្ខារោ, វចីសង្ខារោ វចី។

ចិត្តំ ចិត្តសង្ខារោ, ចិត្តសង្ខារោ ចិត្តំ។

បច្ចនីកំ

ន កាយោ ន កាយសង្ខារោ, ន កាយសង្ខារោ ន កាយោ។

ន វចី ន វចីសង្ខារោ, ន វចីសង្ខារោ ន វចី។

ន ចិត្តំ ន ចិត្តសង្ខារោ, ន ចិត្តសង្ខារោ ន ចិត្តំ។

បទសោធនមូលចក្កវារោ

អនុលោមំ

កាយោ កាយសង្ខារោ, សង្ខារា វចីសង្ខារោ។

កាយោ កាយសង្ខារោ, សង្ខារា ចិត្តសង្ខារោ។

វចី វចីសង្ខារោ, សង្ខារា កាយសង្ខារោ។

វចី វចីសង្ខារោ, សង្ខារា ចិត្តសង្ខារោ។

ចិត្តំ ចិត្តសង្ខារោ, សង្ខារា កាយសង្ខារោ។

ចិត្តំ ចិត្តសង្ខារោ, សង្ខារា វចីសង្ខារោ។

បច្ចនីកំ

ន កាយោ ន កាយសង្ខារោ, ន សង្ខារា ន វចីសង្ខារោ។

ន កាយោ ន កាយសង្ខារោ, ន សង្ខារា ន ចិត្តសង្ខារោ។

ន វចី ន វចីសង្ខារោ, ន សង្ខារា ន កាយសង្ខារោ។

ន វចី ន វចីសង្ខារោ, ន សង្ខារា ន ចិត្តសង្ខារោ។

ន ចិត្តំ ន ចិត្តសង្ខារោ, ន សង្ខារា ន កាយសង្ខារោ។

ន ចិត្តំ ន ចិត្តសង្ខារោ, ន សង្ខារា ន វចីសង្ខារោ។

សុទ្ធសង្ខារវារោ

អនុលោមំ

កាយសង្ខារោ វចីសង្ខារោ, វចីសង្ខារោ កាយសង្ខារោ។

កាយសង្ខារោ ចិត្តសង្ខារោ, ចិត្តសង្ខារោ កាយសង្ខារោ។

វចីសង្ខារោ ចិត្តសង្ខារោ, ចិត្តសង្ខារោ វចីសង្ខារោ។

បច្ចនីកំ

ន កាយសង្ខារោ ន វចីសង្ខារោ, ន វចីសង្ខារោ ន កាយសង្ខារោ។

ន កាយសង្ខារោ ន ចិត្តសង្ខារោ, ន ចិត្តសង្ខារោ ន កាយសង្ខារោ។

ន វចីសង្ខារោ ន ចិត្តសង្ខារោ, ន ចិត្តសង្ខារោ ន វចីសង្ខារោ។

សង្ខារយមកមាតិកា និដ្ឋិតា។

អនុសយយមកំ

សត្តានុសយា (យម. ២.អនុសយយមក.១) – កាមរាគានុសយោ បដិឃានុសយោ មានានុសយោ ទិដ្ឋានុសយោ វិចិកិច្ឆានុសយោ ភវរាគានុសយោ អវិជ្ជានុសយោ។

អនុសយយមកមាតិកា និដ្ឋិតា។

ចិត្តយមកំ

សុទ្ធចិត្តសាមញ្ញំ

បុគ្គលវារោ

១. ឧប្បាទនិរោធកាលសម្ភេទវារោ

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតិ (យម. ២.ចិត្តយមក.១ អាទយោ), តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតិ។

យស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ និរុជ្ឈតិ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ និរុជ្ឈតិ។

២. ឧប្បាទុប្បន្នវារោ

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

៣. និរោធុប្បន្នវារោ

យស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ។

យស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ។

៤. ឧប្បាទវារោ

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ។

យស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ។

៥. និរោធវារោ

យស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ។

យស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ។

យស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ។

យស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ។

យស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ។

យស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ។

៦. ឧប្បាទនិរោធវារោ

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ។

យស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ។

៧. ឧប្បជ្ជមាននិរោធវារោ

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

៨. ឧប្បជ្ជមានុប្បន្នវារោ

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជមានំ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជមានំ។

យស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជមានំ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជមានំ។

៩. និរុជ្ឈមានុប្បន្នវារោ

យស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈមានំ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈមានំ។

យស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈមានំ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈមានំ។

១០. ឧប្បន្នុប្បាទវារោ

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។

យស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។

យស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។

១១. អតីតានាគតវារោ

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, នោ ច តស្ស ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, នោ ច តស្ស ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ។

យស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ, នោ ច តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, នោ ច តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ។

១២. ឧប្បន្នុប្បជ្ជមានវារោ

ឧប្បន្នំ ឧប្បជ្ជមានំ, ឧប្បជ្ជមានំ ឧប្បន្នំ។

ន ឧប្បន្នំ ន ឧប្បជ្ជមានំ, ន ឧប្បជ្ជមានំ ន ឧប្បន្នំ។

១៣. និរុទ្ធនិរុជ្ឈមានវារោ

និរុទ្ធំ និរុជ្ឈមានំ, និរុជ្ឈមានំ និរុទ្ធំ។

ន និរុទ្ធំ ន និរុជ្ឈមានំ, ន និរុជ្ឈមានំ ន និរុទ្ធំ។

១៤. អតិក្កន្តកាលវារោ

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, និរុជ្ឈមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ តស្ស ចិត្តំ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, ឧប្បជ្ជមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ តស្ស ចិត្តំ។

យស្ស ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, ន និរុជ្ឈមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ តស្ស ចិត្តំ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, ន ឧប្បជ្ជមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ តស្ស ចិត្តំ។

សុទ្ធចិត្តសាមញ្ញំ

ធម្មវារោ

១. ឧប្បាទនិរោធកាលសម្ភេទវារោ

យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតិ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតិ។

យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ និរុជ្ឈតិ, តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ និរុជ្ឈតិ។

២. ឧប្បាទុប្បន្នវារោ

យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។ យំ វា បន ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

៣. និរោធុប្បន្នវារោ

យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ, តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។ យំ វា បន ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ។

យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ។

៤. ឧប្បាទវារោ

យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ។ យំ វា បន ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ។

យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ។

៥. និរោធវារោ

យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ។ យំ វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ។

យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ, តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ, តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ។

យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ។

យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ, តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ, តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ។

យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ។

យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ, តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ, តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ។

៦. ឧប្បាទនិរោធវារោ

យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ។ យំ វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ។

យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ, តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ។

៧. ឧប្បជ្ជមាននវិរោធវារោ

យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

៨. ឧប្បជ្ជមានុប្បន្នវារោ

យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជមានំ, តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។ យំ វា បន ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជមានំ។

យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជមានំ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជមានំ។

៩. និរុជ្ឈមានុប្បន្នវារោ

យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈមានំ, តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។ យំ វា បន ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈមានំ។

យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈមានំ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈមានំ។

១០. ឧប្បន្នុប្បាទវារោ

យំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ។ យំ វា បន ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។

យំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។

យំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។

យំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។

១១. អតីតានាគតវារោ

យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, នោ ច តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, នោ ច តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ។

យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ, នោ ច តំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, នោ ច តំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ។

១២. ឧប្បន្នុប្បជ្ជមានវារោ

ឧប្បន្នំ ឧប្បជ្ជមានំ, ឧប្បជ្ជមានំ ឧប្បន្នំ។

ន ឧប្បន្នំ ន ឧប្បជ្ជមានំ, ន ឧប្បជ្ជមានំ ន ឧប្បន្នំ។

១៣. និរុទ្ធនិរុជ្ឈមានវារោ

និរុទ្ធំ និរុជ្ឈមានំ, និរុជ្ឈមានំ និរុទ្ធំ។

ន និរុទ្ធំ ន និរុជ្ឈមានំ, ន និរុជ្ឈមានំ ន និរុទ្ធំ។

១៤. អតិក្កន្តកាលវារោ

យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, និរុជ្ឈមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ តំ ចិត្តំ។ យំ វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, ឧប្បជ្ជមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ តំ ចិត្តំ។

យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, ន និរុជ្ឈមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ តំ ចិត្តំ។ យំ វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, ន ឧប្បជ្ជមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ តំ ចិត្តំ។

សុទ្ធចិត្តសាមញ្ញំ

បុគ្គលធម្មវារោ

១. ឧប្បាទនិរោធកាលសម្ភេទវារោ

យស្ស យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតិ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ និរុជ្ឈតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ និរុជ្ឈតិ។

២. ឧប្បាទុប្បន្នវារោ

យស្ស យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

៣. និរោធុប្បន្នវារោ

យស្ស យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ។

៤. ឧប្បាទវារោ

យស្ស យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ។

៥. និរោធវារោ

យស្ស យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ, តស្ស តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ។

យស្ស យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ។

យស្ស យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ, តស្ស តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ។

៦. ឧប្បាទនិរោធវារោ

យស្ស យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ។

៧. ឧប្បជ្ជមាននិរោធវារោ

យស្ស យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ។

៨. ឧប្បជ្ជមានុប្បន្នវារោ

យស្ស យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជមានំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជមានំ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជមានំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជមានំ។

៩. និរុជ្ឈមានុប្បន្នវារោ

យស្ស យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈមានំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈមានំ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈមានំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈមានំ។

១០. ឧប្បន្នុប្បាទវារោ

យស្ស យំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ។

១១. អតីតានាគតវារោ

យស្ស យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, នោ ច តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, នោ ច តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ, នោ ច តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, នោ ច តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បន្នំ, តស្ស តំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជិត្ថ។

១២. ឧប្បន្នុប្បជ្ជមានវារោ

ឧប្បន្នំ ឧប្បជ្ជមានំ, ឧប្បជ្ជមានំ ឧប្បន្នំ។

ន ឧប្បន្នំ ន ឧប្បជ្ជមានំ, ន ឧប្បជ្ជមានំ ន ឧប្បន្នំ។

១៣. និរុទ្ធនិរុជ្ឈមានវារោ

និរុទ្ធំ និរុជ្ឈមានំ, និរុជ្ឈមានំ និរុទ្ធំ។

ន និរុទ្ធំ ន និរុជ្ឈមានំ, ន និរុជ្ឈមានំ ន និរុទ្ធំ។

១៤. អតិក្កន្តកាលវារោ

យស្ស យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, និរុជ្ឈមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ តស្ស តំ ចិត្តំ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, ឧប្បជ្ជមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ តស្ស តំ ចិត្តំ។

យស្ស យំ ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, ន និរុជ្ឈមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ តស្ស តំ ចិត្តំ។ យស្ស វា បន យំ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, ន ឧប្បជ្ជមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ តស្ស តំ ចិត្តំ។

សុត្តន្តចិត្តមិស្សកវិសេសោ

យស្ស សរាគំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ…បេ… យស្ស វីតរាគំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស សទោសំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស វីតទោសំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស សមោហំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស វីតមោហំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស សំខិត្តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស វិក្ខិត្តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស មហគ្គតំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស អមហគ្គតំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស សឧត្តរំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស អនុត្តរំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស សមាហិតំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស អសមាហិតំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស វិមុត្តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស អវិមុត្តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

យស្ស កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ...បេ.... យស្ស អកុសលំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស អព្យាកតំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។

(ឯតេន ឧបាយេន យាវ សរណអរណា ឧទ្ធរិតព្ពា។)

យស្ស អរណំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតិ, តស្ស អរណំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន អរណំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ ន ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស អរណំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតិ។

ចិត្តយមកមាតិកា និដ្ឋិតា។

ធម្មយមកំ

បណ្ណត្តិវារោ

បទសោធនវារោ

អនុលោមំ

កុសលា កុសលា ធម្មា (យម. ៣.ធម្មយមក.១ អាទយោ)។ កុសលា ធម្មា កុសលា។

អកុសលា អកុសលា ធម្មា។ អកុសលា ធម្មា អកុសលា។

អព្យាកតា អព្យាកតា ធម្មា។ អព្យាកតា ធម្មា អព្យាកតា។

បច្ចនីកំ

ន កុសលា ន កុសលា ធម្មា។ ន កុសលា ធម្មា ន កុសលា។

ន អកុសលា ន អកុសលា ធម្មា។ ន អកុសលា ធម្មា ន អកុសលា។

ន អព្យាកតា ន អព្យាកតា ធម្មា។ ន អព្យាកតា ធម្មា ន អព្យាកតា។

បទសោធនមូលចក្កវារោ

អនុលោមំ

កុសលា កុសលា ធម្មា។ ធម្មា អកុសលា ធម្មា។

កុសលា កុសលា ធម្មា។ ធម្មា អព្យាកតា ធម្មា។

អកុសលា អកុសលា ធម្មា។ ធម្មា កុសលា ធម្មា។

អកុសលា អកុសលា ធម្មា។ ធម្មា អព្យាកតា ធម្មា។

អព្យាកតា អព្យាកតា ធម្មា។ ធម្មា កុសលា ធម្មា។

អព្យាកតា អព្យាកតា ធម្មា។ ធម្មា អកុសលា ធម្មា។

បច្ចនីកំ

ន កុសលា ន កុសលា ធម្មា។ ន ធម្មា ន អកុសលា ធម្មា។

ន កុសលា ន កុសលា ធម្មា។ ន ធម្មា ន អព្យាកតា ធម្មា។

ន អកុសលា ន អកុសលា ធម្មា។ ន ធម្មា ន កុសលា ធម្មា។

ន អកុសលា ន អកុសលា ធម្មា។ ន ធម្មា ន អព្យាកតា ធម្មា។

ន អព្យាកតា ន អព្យាកតា ធម្មា។ ន ធម្មា ន កុសលា ធម្មា។

ន អព្យាកតា ន អព្យាកតា ធម្មា។ ន ធម្មា ន អកុសលា ធម្មា។

សុទ្ធធម្មវារោ

អនុលោមំ

កុសលា ធម្មា។ ធម្មា កុសលា។

អកុសលា ធម្មា។ ធម្មា អកុសលា។

អព្យាកតា ធម្មា។ ធម្មា អព្យាកតា។

បច្ចនីកំ

ន កុសលា ន ធម្មា។ ន ធម្មា ន កុសលា។

ន អកុសលា ន ធម្មា។ ន ធម្មា ន អកុសលា។

ន អព្យាកតា ន ធម្មា។ ន ធម្មា ន អព្យាកតា។

សុទ្ធធម្មមូលចក្កវារោ

អនុលោមំ

កុសលា ធម្មា។ ធម្មា អកុសលា។

កុសលា ធម្មា។ ធម្មា អព្យាកតា។

អកុសលា ធម្មា។ ធម្មា កុសលា។

អកុសលា ធម្មា។ ធម្មា អព្យាកតា។

អព្យាកតា ធម្មា។ ធម្មា កុសលា។

អព្យាកតា ធម្មា។ ធម្មា អកុសលា។

បច្ចនីកំ

ន កុសលា ន ធម្មា។ ន ធម្មា ន អកុសលា។

ន កុសលា ន ធម្មា។ ន ធម្មា ន អព្យាកតា។

ន អកុសលា ន ធម្មា។ ន ធម្មា ន កុសលា។

ន អកុសលា ន ធម្មា។ ន ធម្មា ន អព្យាកតា។

ន អព្យាកតា ន ធម្មា។ ន ធម្មា ន កុសលា។

ន អព្យាកតា ន ធម្មា។ ន ធម្មា ន អកុសលា។

ធម្មយមកមាតិកា និដ្ឋិតា។

ឥន្ទ្រិយយមកំ

បណ្ណត្តិវារោ

ពាវីសតិន្ទ្រិយានិ (យម. ៣.ឥន្ទ្រិយយមក.១ អាទយោ) – ចក្ខុន្ទ្រិយំ សោតិន្ទ្រិយំ ឃានិន្ទ្រិយំ ជីវ្ហិន្ទ្រិយំ កាយិន្ទ្រិយំ មនិន្ទ្រិយំ ឥត្ថិន្ទ្រិយំ បុរិសិន្ទ្រិយំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ សុខិន្ទ្រិយំ ទុក្ខិន្ទ្រិយំ សោមនស្សិន្ទ្រិយំ ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ សទ្ធិន្ទ្រិយំ វីរិយិន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយំ អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ អញ្ញិន្ទ្រិយំ អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

បទសោធនវារោ

អនុលោមំ

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ចក្ខុន្ទ្រិយំ ចក្ខុ។

សោតំ សោតិន្ទ្រិយំ, សោតិន្ទ្រិយំ សោតំ។

ឃានំ ឃានិន្ទ្រិយំ, ឃានិន្ទ្រិយំ ឃានំ។

ជិវ្ហា ជីវ្ហិន្ទ្រិយំ, ជីវ្ហិន្ទ្រិយំ ជិវ្ហា។

កាយោ កាយិន្ទ្រិយំ, កាយិន្ទ្រិយំ កាយោ។

មនោ មនិន្ទ្រិយំ, មនិន្ទ្រិយំ មនោ។

ឥត្ថី ឥត្ថិន្ទ្រិយំ, ឥត្ថិន្ទ្រិយំ ឥត្ថី។

បុរិសោ បុរិសិន្ទ្រិយំ, បុរិសិន្ទ្រិយំ បុរិសោ។

ជីវិតំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ, ជីវិតិន្ទ្រិយំ ជីវិតំ។

សុខំ សុខិន្ទ្រិយំ, សុខិន្ទ្រិយំ សុខំ។

ទុក្ខំ ទុក្ខិន្ទ្រិយំ, ទុក្ខិន្ទ្រិយំ ទុក្ខំ។

សោមនស្សំ សោមនស្សិន្ទ្រិយំ, សោមនស្សិន្ទ្រិយំ សោមនស្សំ។

ទោមនស្សំ ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ, ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ ទោមនស្សំ។

ឧបេក្ខា ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ, ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ ឧបេក្ខា។

សទ្ធា សទ្ធិន្ទ្រិយំ, សទ្ធិន្ទ្រិយំ សទ្ធា។

វីរិយំ វីរិយិន្ទ្រិយំ, វីរិយិន្ទ្រិយំ វីរិយំ។

សតិ សតិន្ទ្រិយំ, សតិន្ទ្រិយំ សតិ។

សមាធិ សមាធិន្ទ្រិយំ, សមាធិន្ទ្រិយំ សមាធិ។

បញ្ញា បញ្ញិន្ទ្រិយំ, បញ្ញិន្ទ្រិយំ បញ្ញា។

អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិ អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ, អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិ។

អញ្ញំ អញ្ញិន្ទ្រិយំ, អញ្ញិន្ទ្រិយំ អញ្ញំ។

អញ្ញាតាវី អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ, អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ អញ្ញាតាវី។

បច្ចនីកំ

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ ន ចក្ខុ។

ន សោតំ ន សោតិន្ទ្រិយំ, ន សោតិន្ទ្រិយំ ន សោតំ។

ន ឃានំ ន ឃានិន្ទ្រិយំ, ន ឃានិន្ទ្រិយំ ន ឃានំ។

ន ជិវ្ហា ន ជិវ្ហិន្ទ្រិយំ, ន ជិវ្ហិន្ទ្រិយំ ន ជិវ្ហា។

ន កាយោ ន កាយិន្ទ្រិយំ, ន កាយិន្ទ្រិយំ ន កាយោ។

ន មនោ ន មនិន្ទ្រិយំ, ន មនិន្ទ្រិយំ ន មនោ។

ន ឥត្ថី ន ឥត្ថិន្ទ្រិយំ, ន ឥត្ថិន្ទ្រិយំ ន ឥត្ថី។

ន បុរិសោ ន បុរិសិន្ទ្រិយំ, ន បុរិសិន្ទ្រិយំ ន បុរិសោ។

ន ជីវិតំ ន ជីវិតិន្ទ្រិយំ, ន ជីវិតិន្ទ្រិយំ ន ជីវិតំ។

ន សុខំ ន សុខិន្ទ្រិយំ, ន សុខិន្ទ្រិយំ ន សុខំ។

ន ទុក្ខំ ន ទុក្ខិន្ទ្រិយំ, ន ទុក្ខិន្ទ្រិយំ ន ទុក្ខំ។

ន សោមនស្សំ ន សោមនស្សិន្ទ្រិយំ, ន សោមនស្សិន្ទ្រិយំ ន សោមនស្សំ។

ន ទោមនស្សំ ន ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ, ន ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ ន ទោមនស្សំ។

ន ឧបេក្ខា ន ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ, ន ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ ន ឧបេក្ខា។

ន សទ្ធា ន សទ្ធិន្ទ្រិយំ, ន សទ្ធិន្ទ្រិយំ ន សទ្ធា។

ន វីរិយំ ន វីរិយិន្ទ្រិយំ, ន វីរិយិន្ទ្រិយំ ន វីរិយំ។

ន សតិ ន សតិន្ទ្រិយំ, ន សតិន្ទ្រិយំ ន សតិ។

ន សមាធិ ន សមាធិន្ទ្រិយំ, ន សមាធិន្ទ្រិយំ ន សមាធិ។

ន បញ្ញា ន បញ្ញិន្ទ្រិយំ, ន បញ្ញិន្ទ្រិយំ ន បញ្ញា។

ន អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិ ន អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ, ន អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ ន អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិ។

ន អញ្ញំ ន អញ្ញិន្ទ្រិយំ, ន អញ្ញិន្ទ្រិយំ ន អញ្ញំ។

ន អញ្ញាតាវី ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ, ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ ន អញ្ញាតាវី។

បទសោធនមូលចក្កវារោ

អនុលោមំ

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សោតិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ឃានិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ជិវ្ហិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា កាយិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា មនិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ឥត្ថិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា បុរិសិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ជីវិតិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សុខិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ទុក្ខិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សោមនស្សិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សទ្ធិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា វិរិយិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សតិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សមាធិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា បញ្ញិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញិន្ទ្រិយំ។

ចក្ខុ ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

សោតំ សោតិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

សោតំ សោតិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ឃានំ ឃានិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

ឃានំ ឃានិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ជិវ្ហា ជិវ្ហិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

ជិវ្ហា ជិវ្ហិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

កាយោ កាយិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

កាយោ កាយិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

មនោ មនិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

មនោ មនិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ឥត្ថី ឥត្ថិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

ឥត្ថី ឥត្ថិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

បុរិសោ បុរិសិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

បុរិសោ បុរិសិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ជីវិតំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

ជីវិតំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

សុខំ សុខិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

សុខំ សុខិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ទុក្ខំ ទុក្ខិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

ទុក្ខំ ទុក្ខិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

សោមនស្សំ សោមនស្សិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

សោមនស្សំ សោមនស្សិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ទោមនស្សំ ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

ទោមនស្សំ ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ឧបេក្ខា ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

ឧបេក្ខា ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

សទ្ធា សទ្ធិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

សទ្ធា សទ្ធិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

វីរិយំ វីរិយិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

វីរិយំ វីរិយិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

សតិ សតិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

សតិ សតិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

សមាធិ សមាធិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

សមាធិ សមាធិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

បញ្ញា បញ្ញិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

បញ្ញា បញ្ញិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិ អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិ អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

អញ្ញំ អញ្ញិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

អញ្ញំ អញ្ញិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

អញ្ញាតាវី អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ....។

អញ្ញាតាវី អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញិន្ទ្រិយំ។

បច្ចនីកំ

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សោតិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ឃានិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ជិវ្ហិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន កាយិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន មនិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ឥត្ថិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន បុរិសិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ជីវិតិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សុខិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ទុក្ខិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សោមនស្សិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សទ្ធិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន វីរិយិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សតិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សមាធិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន បញ្ញិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញិន្ទ្រិយំ។

ន ចក្ខុ ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន សោតំ ន សោតិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន ឃានំ ន ឃានិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន ជិវ្ហា ន ជិវ្ហិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន កាយោ ន កាយិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន មនោ ន មនិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន ឥត្ថី ន ឥត្ថិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន បុរិសោ ន បុរិសិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន ជីវិតំ ន ជីវិតិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន សុខំ ន សុខិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន ទុក្ខំ ន ទុក្ខិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន សោមនស្សំ ន សោមនស្សិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន ទោមនស្សំ ន ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន ឧបេក្ខា ន ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន សទ្ធា ន សទ្ធិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន វីរិយំ ន វីរិយិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន សតិ ន សតិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន សមាធិ ន សមាធិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន បញ្ញា ន បញ្ញិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិ ន អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន អញ្ញំ ន អញ្ញិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ។

ន អញ្ញាតាវី ន អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុន្ទ្រិយំ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញិន្ទ្រិយំ។

សុទ្ធិន្ទ្រិយវារោ

អនុលោមំ

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ។

សោតំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សោតំ។

ឃានំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ឃានំ។

ជិវ្ហា ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ជិវ្ហា។

កាយោ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា កាយោ។

មនោ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា មនោ។

ឥត្ថី ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ឥត្ថី។

បុរិសោ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា បុរិសោ។

ជីវិតំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ជីវិតំ។

សុខំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សុខំ។

ទុក្ខំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ទុក្ខំ។

សោមនស្សំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សោមនស្សំ។

ទោមនស្សំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ទោមនស្សំ។

ឧបេក្ខា ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ឧបេក្ខា។

សទ្ធា ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សទ្ធា។

វីរិយំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា វីរិយំ។

សតិ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សតិ។

សមាធិ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សមាធិ។

បញ្ញា ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា បញ្ញា។

អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិ។

អញ្ញំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញំ។

អញ្ញាតាវី ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

បច្ចនីកំ

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ។

ន សោតំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សោតំ។

ន ឃានំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ឃានំ។

ន ជិវ្ហា ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ជិវ្ហា។

ន កាយោ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន កាយោ។

ន មនោ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន មនោ។

ន ឥត្ថី ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ឥត្ថី។

ន បុរិសោ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន បុរិសោ។

ន ជីវិតំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ជីវិតំ។

ន សុខំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សុខំ។

ន ទុក្ខំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ទុក្ខំ។

ន សោមនស្សំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សោមនស្សំ។

ន ទោមនស្សំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ទោមនស្សំ។

ន ឧបេក្ខា ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ឧបេក្ខា។

ន សទ្ធា ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សទ្ធា។

ន វីរិយំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន វីរិយំ។

ន សតិ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សតិ។

ន សមាធិ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សមាធិ។

ន បញ្ញា ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន បញ្ញា។

ន អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិ។

ន អញ្ញំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញំ។

ន អញ្ញាតាវី ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

សុទ្ធិន្ទ្រិយមូលចក្កវារោ

អនុលោមំ

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សោតំ។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ឃានំ។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ជិវ្ហា។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា កាយោ។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា មនោ។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ឥត្ថី។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា បុរិសោ។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ជីវិតំ។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សុខំ។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ទុក្ខំ។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សោមនស្សំ។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ទោមនស្សំ។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ឧបេក្ខា។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សទ្ធា។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា វីរិយំ។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សតិ។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា សមាធិ។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា បញ្ញា។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិ។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញំ។

ចក្ខុ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

សោតំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

ឃានំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

ជិវ្ហា ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

កាយោ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

មនោ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

ឥត្ថី ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

បុរិសោ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

ជីវិតំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

សុខំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

ទុក្ខំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

សោមនស្សំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

ទោមនស្សំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

ឧបេក្ខា ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

សទ្ធា ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

វីរិយំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

សតិ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

សមាធិ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

បញ្ញា ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

អញ្ញំ ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញាតាវី។

អញ្ញាតាវី ឥន្ទ្រិយំ, ឥន្ទ្រិយា ចក្ខុ...បេ.... ឥន្ទ្រិយា អញ្ញំ។

បច្ចនីកំ

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សោតំ។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ឃានំ។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ជិវ្ហា។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន កាយោ។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន មនោ។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ឥត្ថី។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន បុរិសោ។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ជីវិតំ។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សុខំ។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ទុក្ខំ។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សោមនស្សំ។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ទោមនស្សំ។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ឧបេក្ខា។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សទ្ធា។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន វិរិយំ។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សតិ។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន សមាធិ។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន បញ្ញា។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិ។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញំ។

ន ចក្ខុ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន សោតំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន ឃានំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន ជិវ្ហា ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន កាយោ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន មនោ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន ឥត្ថី ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន បុរិសោ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន ជីវិតំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន សុខំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន ទុក្ខំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន សោមនស្សំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន ទោមនស្សំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន ឧបេក្ខា ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន សទ្ធា ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន វីរិយំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន សតិ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន សមាធិ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន បញ្ញា ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន អញ្ញំ ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញាតាវី។

ន អញ្ញាតាវី ន ឥន្ទ្រិយំ, ន ឥន្ទ្រិយា ន ចក្ខុ...បេ.... ន ឥន្ទ្រិយា ន អញ្ញំ។

ឥន្ទ្រិយយមកមាតិកា និដ្ឋិតា។

យមកមាតិកា និដ្ឋិតា។

៧. បដ្ឋានមាតិកា

ហេតុបច្ចយោ អារម្មណបច្ចយោ អធិបតិបច្ចយោ អនន្តរបច្ចយោ សមនន្តរបច្ចយោ សហជាតបច្ចយោ អញ្ញមញ្ញបច្ចយោ និស្សយបច្ចយោ ឧបនិស្សយបច្ចយោ បុរេជាតបច្ចយោ បច្ឆាជាតបច្ចយោ អាសេវនបច្ចយោ កម្មបច្ចយោ វិបាកបច្ចយោ អាហារបច្ចយោ ឥន្ទ្រិយបច្ចយោ ឈានបច្ចយោ មគ្គបច្ចយោ សម្បយុត្តបច្ចយោ វិប្បយុត្តបច្ចយោ អត្ថិបច្ចយោ នត្ថិបច្ចយោ វិគតបច្ចយោ អវិគតបច្ចយោតិ (បដ្ឋា. ១.១.បច្ចយុទ្ទេស)។

បដ្ឋានមាតិកា និដ្ឋិតា។

និគមនំ

សត្តប្បករណនាមតោ , អភិធម្មមទេសយិ;
ទេវាតិទេវោ ទេវានំ, ទេវលោកម្ហិ តំ បុរេ។

តស្សាយំ **មាតិកា** សព្ពា, សកលស្សាបិ ឧទ្ទរា;
ចិរដ្ឋិតត្ថំ ធម្មស្ស, តំ បគ្គណ្ហន្តុ សាធវោ។

ទ្វាវីសតិ តិកា ចេវ, តថេវ ហេតុគោច្ឆកំ;
ចូឡន្តរទុកា សត្ត, គោច្ឆកា ច តតោ បរំ។

មហន្តរទុកា ចាបិ, តតោ ចុទ្ទស និទ្ទិសេ;
គោច្ឆកានិ ទុវេ បិដ្ឋិ-ទុកានិដ្ឋារសេទិសា។

ទ្វាចត្តាលីស សុត្តន្ត-ទុកា តេវន្តិ បញ្ចធា;
សត្តប្បករណិកា ភិន្នា, ធម្មសង្គណិមាតិកា។

អភិធម្មមាតិកាបាឡិ និដ្ឋិតា។

។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

មោហវិច្ឆេទនី

គន្ថារម្ភកថា

១. ការុញ្ញភាវិតំ យស្ស, ញាណចក្ខុ មហោទយំ។
អន្ធភូតស្ស លោកស្ស, ជាតំ សាមញ្ញលោចនំ។

២. តំ ពុទ្ធំ សុគតំ ធីរំ, សសទ្ធម្មំ សសាវកំ។
វន្ទិត្វានុស្សរិត្វា ច, ថោមេត្វា ច វិនាយកំ។

៣. ថេរេ ច ចិរសីលាទិ-គុណាលង្ការសោភិតេ។
សាសនុជ្ជោតកេ ធីរេ, បុព្ពកេ វំសបាលកេ។

៤. វិសុទ្ធិទេវទេវោ យំ, ទេវានំ តិទសាលយេ។
បញ្ញាយ ទេសយី តស្ស, អភិធម្មស្ស មាតិកា។

៥. យា តស្សា វិបុលត្ថាយ, ធម្មសង្គណិអាទិហិ។
អនេកេហិ បការេហិ, បាឡិអដ្ឋកថាហិ ច។

៦. អត្ថោ វិនិច្ឆយោ ចេវ,
វិភត្តោ សាគរូបមោ;
អនន្តនយវោកិណ្ណោ,
ទុក្ខោគាហោ យតោ តតោ។

៧. សមាសេនាភិធម្មត្ថំ, មាតិកាមុខតោខិលំ។
ញាតុកាមេហិ សុទ្ធេហិ, អន្តេវាសីហិ យាចិតោ។

៨. សង្កឌ្ឍិត្វាន នយតោ, បាឡិអដ្ឋកថាគតំ។
អត្ថំ វិនិច្ឆយញ្ចេវ, សមាសេន និរាកុលំ។

៩. សាមត្ថិយគតំ អត្ថំ, និកាយន្តរនិស្សយំ។
មហាវិហារវាសីនំ, កមាភតនយានុគំ។

១០. ទីបយន្តោ នយញ្ញូនំ, សទា សម្មោទការិនី។
មោហវិច្ឆេទនី នាម, ករិស្សាមត្ថវណ្ណនន្តិ។

គន្ថារម្ភកថា និដ្ឋិតា។

១. ធម្មសង្គណីមាតិកា

តិកបទត្ថវណ្ណនា

តត្ថ **អភិធម្មស្ស មាតិកា**តិ ឯត្ថ កេនដ្ឋេន **អភិធម្មោ**? ធម្មាតិរេកធម្មវិសេសដ្ឋេន។ អតិរេកវិសេសត្ថទីបកោ ហិ ឯត្ថ អភិ-សទ្ទោ “ពាឡ្ហា មេ ទុក្ខា វេទនា អភិក្កមន្តិ, នោ បដិក្កមន្តិ (សំ. និ. ៤.៨៧; ៥.១៩៥, ១០២២; ម. និ. ៣.៣៨៤, ៣៨៩), អភិក្កន្តវណ្ណា”តិអាទីសុ (សំ. និ. ១.១; ខុ. បា. ៥.១; សុ. និ. មង្គលសុត្ត; វិ. វ. ៨៥៧) វិយ, តស្មា យថា សមុស្សិតេសុ ពហូសុ ឆត្តេសុ ចេវ ធជេសុ ច យំ អតិរេកប្បមាណំ, វិសេសវណ្ណសណ្ឋានញ្ច ឆត្តំ, តំ អតិច្ឆត្តំ, យោ អតិរេកប្បមាណោ, វិសេសវណ្ណសណ្ឋានោ ច ធជោ, សោ អតិទ្ធជោតិ ច វុច្ចតិ, ឯវមេវ អយម្បិ ធម្មោ ធម្មាតិរេកធម្មវិសេសដ្ឋេន “អភិធម្មោ”តិ វុច្ចតិ។ ភគវតា ហិ សុត្តន្តំ បត្វា ខន្ធាយតនធាតុសច្ចឥន្ទ្រិយបច្ចយាការាទយោ ធម្មា ឯកទេសេន វិភត្តា, ន និប្បទេសេន, អភិធម្មំ បត្វា បន អនេកេហិ នយវិសេសេហិ និប្បទេសតោវ វិភត្តា។ ឯវំ ធម្មាតិរេកធម្មវិសេសដ្ឋេន “អភិធម្មោ”តិ វេទិតព្ពោ។

កេនដ្ឋេន **មាតិកា**? មាតុសមដ្ឋេន។ មាតា វិយាតិ ហិ មាតិកា យថា បទុមិកំ មុខន្តិ។ យថា ហិ មាតា នានាវិធេ បុត្តេ បសវតិ, តេ បាលេតិ, បោសេតិ ច, ឯវមេវាយម្បិ នានាវិធេ ធម្មេ, អត្ថេ ច បសវតិ, តេ ច អវិនស្សមានេ បាលេតិ, បោសេតិ ច, តស្មា “មាតិកា”តិ វុច្ចតិ។ មាតិកំ ហិ និស្សាយ ធម្មសង្គណីអាទិសត្តប្បករណវសេន វិត្ថារិយមានា អនន្តាបរិមាណា ធម្មា, អត្ថា ច តាយ បសុតា, បាលិតា, បោសិតា វិយ ច ហោន្តិ។ តថា ហិ **ធម្មសង្គណិប្បករណេ** ចតស្សោ វិភត្តិយោ ចិត្តវិភត្តិ រូបវិភត្តិ និក្ខេបរាសិ អត្ថុទ្ធារោតិ ។ តត្ថ នានានយេហិ ឯកូននវុតិចិត្តវិភាវិនី ចិត្តវិភត្តិ វិត្ថារិយមានា អនន្តាបរិមាណភាណវារា ហោតិ, តទនន្តរំ ឯកវិធាទិនា រូបវិភាវិនី រូបវិភត្តិ វិត្ថារិយមានា អនន្តាបរិមាណភាណវារា ហោតិ, តទនន្តរំ មូលខន្ធទ្វារាទីនិ និក្ខិបិត្វា ទេសិតោ និក្ខេបរាសិ វិត្ថារិយមានោ អនន្តាបរិមាណភាណវារោ ហោតិ, តទនន្តរំ តេបិដកស្ស ពុទ្ធវចនស្ស អដ្ឋកថាភូតោ អត្ថុទ្ធារោ វិត្ថារិយមានោ អនន្តាបរិមាណភាណវារោ ហោតិ។ ឯវមិទំ ធម្មសង្គណិប្បករណំ វាចនាមគ្គតោ អតិរេកតេរសមត្តភាណវារម្បិ សមានំ វិត្ថារិយមានំ អនន្តាបរិមាណភាណវារំ ហោតិ។

តថា **វិភង្គប្បករណេ** ខន្ធវិភង្គោ អាយតនធាតុសច្ចឥន្ទ្រិយបច្ចយាការសតិបដ្ឋានសម្មប្បធានឥទ្ធិបាទពោជ្ឈង្គមគ្គង្គឈានអប្បមញ្ញាសិក្ខាបទបដិសម្ភិទាញាណខុទ្ទកវត្ថុធម្មហទយវិភង្គាតិ អដ្ឋារស វិភង្គា វិភត្តា, តេ សុត្តន្តភាជនីយអភិធម្មភាជនីយាទិនានានយេហិ វិត្ថារិយមានា បច្ចេកំ អនន្តាបរិមាណភាណវារា ហោន្តិ។ ឯវមិទំ វិភង្គប្បករណំ វាចនាមគ្គតោ បញ្ចតឹសមត្តភាណវារម្បិ សមានំ វិត្ថារិយមានំ អនន្តាបរិមាណភាណវារំ ហោតិ។

តថា **ធាតុកថាបករណំ** “សង្គហោ អសង្គហោ”តិអាទិនា ចុទ្ទសវិធេន វិភត្តំ វាចនាមគ្គតោ អតិរេកឆភាណវារមត្តម្បិ សមានំ វិត្ថារិយមានំ អនន្តាបរិមាណភាណវារំ ហោតិ។

តថា **បុគ្គលបញ្ញត្តិប្បករណំ** ខន្ធបញ្ញត្តិ អាយតនធាតុសច្ចឥន្ទ្រិយបុគ្គលបញ្ញត្តីតិ ឆព្ពិធេន វិភត្តំ វាចនាមគ្គតោ អតិរេកបញ្ចភាណវារមត្តម្បិ វិត្ថារិយមានំ អនន្តាបរិមាណភាណវារំ ហោតិ។

តថា **កថាវត្ថុប្បករណំ** សកវាទេ បញ្ច សុត្តសតានិ, បរវាទេ បញ្ច សុត្តសតានីតិ សុត្តសហស្សំ សមោធានេត្វា វិភត្តំ វាចនាមគ្គតោ សង្គីតិអារោបិតនយេន ទីឃនិកាយប្បមាណម្បិ វិត្ថារិយមានំ អនន្តាបរិមាណភាណវារំ ហោតិ។

តថា **យមកប្បករណំ** មូលយមកំ ខន្ធាយតនធាតុសច្ចសង្ខារអនុសយចិត្តធម្មឥន្ទ្រិយយមកន្តិ ទសវិធេន វិភត្តំ វាចនាមគ្គតោ វីសភាណវារសតម្បិ វិត្ថារិយមានំ អនន្តាបរិមាណភាណវារំ ហោតិ។

បដ្ឋានប្បករណំ ហេតុបច្ចយអារម្មណបច្ចយាទិចតុវីសតិបច្ចយេ គហេត្វា តិកបដ្ឋានាទិចតុវីសតិវិធេន វិភត្តំ បច្ចេកំ កតិបយភាណវារម្បិ វិត្ថារិយមានំ អនន្តាបរិមាណភាណវារំ ហោតិ។ ឯវំ អនន្តាបរិមាណានំ ធម្មានំ, អត្ថានញ្ច បសវនតោ, បាលនតោ, បោសនតោ ច “មាតា វិយាតិ មាតិកា”តិ វុច្ចតិ។ បាលនបោសនញ្ចេត្ថ សម្មដ្ឋានំ, វិរទ្ធានញ្ច បាឡិអត្ថានំ មាតិកានុសារេន សល្លក្ខេត្វា សមានយនតោ, រក្ខណតោ ច វេទិតព្ពំ។ សា បនាយំ បរិច្ឆេទតោ ធម្មសង្គណីមាតិកា វិភង្គមាតិកា ធាតុកថាមាតិកា បុគ្គល

បញ្ញត្តិមាតិកា កថាវត្ថុមាតិកា យមកមាតិកា បដ្ឋានមាតិកាតិ សត្តន្នំ បករណានំ អាទិម្ហិ ឋបិតា សត្តវិធា ហោតិ។

តត្ថ ធម្មសង្គណិមាតិកា អាទិ, សាបិ តិកមាតិកា ទុកមាតិកាតិ ទុវិធា។ តត្ថ ទ្វាវីសតិ តិកា **តិកមាតិកា** នាម។ ទ្វេចត្តាលីសសតទុកា **ទុកមាតិកា** នាម, សា បុន អាហច្ចភាសិតា សាវកភាសិតាតិ ទុវិធា។ តត្ថ ទ្វាវីសតិ តិកា ចេវ, “ហេតូ ធម្មា ន ហេតូ ធម្មា…បេ… សរណា ធម្មា អរណា ធម្មា”តិ ឥមេ ច សតំ ទុកាតិ អយំ **អាហច្ចភាសិតា** សម្មាសម្ពុទ្ធទេសិតា សត្តន្នំ បករណានំ មាតិកា នាម, តទនន្តរា “វិជ្ជាភាគិនោ ធម្មា អវិជ្ជាភាគិនោ ធម្មា…បេ… ខយេ ញាណំ អនុប្បាទេ ញាណ”ន្តិ ឥមេ ទ្វាចត្តាលីស សុត្តន្តិកទុកា ធម្មសេនាបតិសារិបុត្តត្ថេរេន ឋបិតត្តា **សាវកភាសិតា** នាម។ ឥមេ បនេត្ថ បន ថេរោ ន សាមុក្កំសិកេន អត្តនោ ញាណេន ឋបេសិ, ឯកុត្តរិយំ បន ឯកកនិបាតទុកនិបាតសង្គីតិសុត្តទសុត្តរសុត្តេហិ សមោធានេត្វា អាភិធម្មិកត្ថេរានំ សុត្តន្តំ បត្វា អកិលមនត្ថំ ឋបេសិ។

សា បុន សប្បទេសនិប្បទេសវសេន ទ្វេ កោដ្ឋាសា ហោន្តិ។ ឯត្ថ ហិ នវ តិកា, ឯកសត្តតិ ច ទុកា សប្បទេសានំ សាវសេសានំ នាមរូបានំ បរិគ្គហិតត្តា **សប្បទេសា** នាម, អវសេសា តេរស តិកា, ឯកសត្តតិ ច ទុកា និប្បទេសានំ និរវសេសានំ នាមរូបានំ គហិតត្តា **និប្បទេសា** នាម។ តេសំ វិភាគោ តត្ថ តត្ថេវ អាវិ ភវិស្សតិ។ តថា នាមលាភវសេន ទ្វិធា។ សព្ពេវ ហិ ឯតេ តិកទុកា អាទិបទវសេន, សព្ពបទវសេន ចាតិ ទ្វិធា នាមំ លភន្តិ។ តត្ថ “កុសលា ធម្មា, អកុសលា ធម្មា, អព្យាកតា ធម្មា”តិ អយំ តាវ **អាទិបទវសេន** លទ្ធនាមោ កុសលត្តិកោ នាម។ “សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា ធម្មា…បេ… ធម្មា”តិ អយំ **សព្ពបទវសេន** លទ្ធនាមោ វេទនាត្តិកោ នាម។ ឯវំ សព្ពេសម្បិ តិកទុកានំ នាមំ វេទិតព្ពំ។

សា បនេសា បញ្ចទសហិ បរិច្ឆេទេហិ វវត្ថិតា។ តិកានំ ហិ ឯកោ បរិច្ឆេទោ, ទុកានំ ចុទ្ទស ។ “ហេតូ ធម្មា នហេតូ ធម្មា”តិអាទយោ ហិ ឆ ទុកា គន្ថតោ ច អត្ថតោ ច អញ្ញមញ្ញសម្ពន្ធេន កណ្ណិកា វិយ, ឃដា វិយ ច ហុត្វា ឋិតត្តា “ហេតុគោច្ឆកោ”តិ វុច្ចតិ។ តតោ អបរេ “សប្បច្ចយា ធម្មា”តិអាទយោ សត្ត ទុកា អញ្ញមញ្ញំ អសម្ពន្ធា កេវលំ ទុកសាមញ្ញេន ឧច្ចិនិត្វា គោច្ឆកន្តរេ ឋបិតត្តា, អញ្ញេហិ ច អន្តរទុកេហិ ចូឡកត្តា “ចូឡន្តរទុកា”តិ វេទិតព្ពា។ តតោ បរំ អាសវទុកាទីនំ ឆន្នំ ទុកានំ វសេន អាសវគោច្ឆកោ នាម។ តតោ សំយោជនទុកាទីនំ ឆន្នំ វសេន សំយោជនគោច្ឆកោ នាម។ តថា គន្ថឱឃយោគនីវរណទុកាទីនំ ឆន្នំ ឆន្នំ វសេន គន្ថឱឃយោគនីវរណគោច្ឆកា នាម។ បរាមាសទុកាទីនំ បញ្ចន្នំ វសេន បរាមាសគោច្ឆកោ នាម។ តតោ បរំ សារម្មណទុកាទយោ ចតុទ្ទស ទុកា មហន្តរទុកា នាម។ តតោ បរំ ឧបាទានទុកាទយោ ឆ ទុកា ឧបាទានគោច្ឆកោ នាម។ តតោ កិលេសទុកាទយោ អដ្ឋទុកា កិលេសគោច្ឆកោ នាម។ តតោ បរំ ទស្សនេនបហាតព្ពទុកាទយោ អដ្ឋារស ទុកា អភិធម្មមាតិកាយ បរិយោសានេ ឋបិតត្តា បិដ្ឋិទុកា នាម។ វិជ្ជាភាគិយទុកាទយោ បន ទ្វាចត្តាលីស ទុកា សុត្តន្តិកទុកា នាម។ ឯវមេតិស្សា បញ្ចទសហិ បរិច្ឆេទេហិ វវត្ថិតាយ តាវ អយំ អត្ថវណ្ណនា ភវិស្សតិ។

កុសលត្តិកវណ្ណនា

យស្មា បនេត្ថ តិកមាតិកា អាទិ, តត្ថាបិ កុសលត្តិកោ អាទិ, តស្មា កុសលត្តិកស្ស តាវ –

> អត្ថតោ ភូមិភេទា ច, បច្ចេកំ សម្បយោគតោ;
> ឧទ្ទេសតោ ច ធម្មានំ, លក្ខណាទិវិភាគតោ។
>
> សង្គហា សុញ្ញតោ ចេវ, វិសយាទិប្បភេទតោ;
> យថានុរូបំ សព្ពត្ថ, វេទិតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

តត្ថ **អត្ថតោ** តាវ **កុសលា ធម្មា**តិ ឯត្ថ **កុសល**សទ្ទោ អារោគ្យានវជ្ជឆេកសុខវិបាកេសុ ទិស្សតិ។ អយំ ហិ “កច្ចិ នុ ភោតោ កុសលំ, កច្ចិ ភោតោ អនាមយ”ន្តិអាទីសុ (ជា. ១.១៥.២៤៦; ២.២០.១២៩) អារោគ្យេ ទិស្សតិ។ “កតមោ បន, ភន្តេ, កាយសមាចារោ កុសលោ ? យោ ខោ, មហារាជ, កាយសមាចារោ អនវជ្ជោ”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៣៦១) អនវជ្ជេ។ “កុសលោ ត្វំ រថស្ស អង្គបច្ចង្គាន”ន្តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៨៧) ឆេកេ។ “កុសលស្ស កម្មស្ស កតត្តា ឧបចិតត្តា”តិអាទីសុ (ធ. ស. ៤៣១) សុខវិបាកេ។ ស្វាយមិធ អារោគ្យេបិ អនវជ្ជេបិ សុខវិបាកេបិ វត្តតិ។ យថេវ ហិ រូបកាយេ និព្យាធិតាយ អារោគ្យដ្ឋេន កុសលំ វុត្តំ, ឯវំ អរូបធម្មេបិ កិលេសព្យាធិនោ អភាវេន អារោគ្យដ្ឋេន កុសលំ វេទិតព្ពំ។ កិលេសវជ្ជស្ស បន អភាវា អនវជ្ជដ្ឋេន កុសលំ។

ធម្ម-សទ្ទោ បនាយំ បរិយត្តិហេតុគុណនិស្សត្តនិជ្ជីវតាទីសុ ទិស្សតិ។ អយំ ហិ “ធម្មំ បរិយាបុណាតិ សុត្តំ គេយ្យ”ន្តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.១០២) បរិយត្តិយំ ទិស្សតិ។ “ហេតុម្ហិ ញាណំ ធម្មបដិសម្ភិទា”តិអាទីសុ (វិភ. ៧២០) ហេតុម្ហិ។ “ន ហិ ធម្មោ អធម្មោ ច, ឧភោ សមវិបាកិនោ”តិអាទីសុ (ថេរគា. ៣០៤) គុណេ។ “ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហរតី”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៣៧៣) និស្សត្តនិជ្ជីវតាយំ, ស្វាយមិធាបិ និស្សត្តនិជ្ជីវតាយមេវ វដ្ដតិ។

វចនត្ថោ បនេត្ថ – កុច្ឆិតេ បាបធម្មេ សលយន្តិ ចលយន្តិ កម្បេន្តិ វិទ្ធំសេន្តីតិ **កុសលា**។ កុច្ឆិតេន វា អាការេន សយន្តីតិ កុសា, តេ កុសេ លុនន្តិ ឆិន្ទន្តីតិ កុសលា។ កុច្ឆិតានំ វា សានតោ តនុករណតោ ញាណំ កុសំ នាម, តេន កុសេន លាតព្ពា បវត្តេតព្ពាតិ កុសលា។ អថ វា កោសល្លំ វុច្ចតិ បញ្ញា, តតោ កោសល្លតោ សម្ភូតត្តា កុសលា។ ឥទំ បន អនន្តរេ វុត្តញ្ចាតិ និព្ពចនទ្វយំ កិញ្ចាបិ និប្បរិយាយតោ ញាណសម្បយុត្តានមេវ យុជ្ជតិ, រុឡ្ហីវសេន បន តំសទិសតាយ ញាណវិប្បយុត្តានម្បីតិ គហេតព្ពំ។ យថា វា កុសា ឧភយភាគគតំ ហត្ថប្បទេសំ លុនន្តិ, ឯវមិមេបិ ឧប្បន្នានុប្បន្នភាវេន ឧភយភាគគតំ សំកិលេសបក្ខំ លុនន្តិ, តស្មា កុសា វិយ លុនន្តីតិ កុសលា។ អត្តនោ បន សភាវំ ធារេន្តីតិ ធម្មា, ធារីយន្តិ វា បច្ចយេហិ, ធារីយន្តិ វា យថាសភាវតោ អាធារីយន្តីតិបិ ធម្មា។ ន កុសលា **អកុសលា**, មិត្តបដិបក្ខា អមិត្តា វិយ កុសលបដិបក្ខាតិ អត្ថោ។ ន ព្យាកតាតិ **អព្យាកតា**, កុសលាកុសលភាវេន អកថិតាតិ អត្ថោ។ តេសុ អនវជ្ជសុខវិបាកលក្ខណា កុសលា, សាវជ្ជទុក្ខវិបាកលក្ខណា អកុសលា, អវិបាកលក្ខណា អព្យាកតា។

កឹ បនេតានិ កុសលាតិ វា ធម្មាតិ វាតិអាទីនិ ឯកត្ថានិ, ឧទាហុ នានត្ថានីតិ? កិញ្ចេត្ថ យទិ តាវ ឯកត្ថានិ, “កុសលា ធម្មា”តិ ឥទំ “កុសលា កុសលា”តិ វុត្តសទិសំ ហោតិ។ អថ នានត្ថានិ, តិកទុកានំ ឆក្កចតុក្កភាវោ អាបជ្ជតិ, បទានញ្ច អសម្ពន្ធោ “កុសលា រូបំ ចក្ខុមា”តិអាទីនំ វិយ។ អថាបិ យទិ ឯតានិ ឯកត្ថានិ, កុសលាកុសលាព្យាកតបទានំ តិណ្ណម្បិ ធម្មានំ ធម្មសភាវេន ឯកត្តា កុសលាទីនម្បិ ឯកត្តំ អាបជ្ជតិ។ អថ “កុសលបទតោ អកុសលាទិបទស្ស អញ្ញត្តំ សិយា”តិ វទេថ, ន ឯតានិ ឯកត្ថានិ។ តទា ធម្មោ នាម ភាវោ។ ភាវតោ ច អញ្ញោ អភាវោតិ។ ឯវំ អញ្ញោញ្ញាបេក្ខាយ អភាវត្តមាបន្នេហិ ធម្មេហិ អនញ្ញេ កុសលាទយោបិ អភាវា ឯវ សិយុន្តិ? សព្ពមេតំ អការណំ, កស្មា? យថានុមតិវោហារសិទ្ធិតោ, ន ហិ “កុសលា ធម្មា”តិអាទីនិ បទានិ យថា កុសលា កុសលាតិ, ឯវំ អត្ថវិសេសាភាវេន បណ្ឌិតេហិ អនុមតានិ, នាបិ កុសលា រូបំ ចក្ខុមា-សទ្ទា វិយ អញ្ញមញ្ញំ អនោលោកិតត្ថភាវេន, អថ ខោ អនវជ្ជឥដ្ឋវិបាកត្តាទិសង្ខាតស្ស អត្ថវិសេសស្ស, សភាវសាធារណាទិអត្ថសាមញ្ញស្ស ច ជោតកត្តេន យថាក្កមំ អនុមតានិ។ កុសល-សទ្ទោ ហិ ធម្ម-សទ្ទស្ស បុរតោ វុច្ចមានោ កុសលាកុសលាទិសព្ពសាធារណសាមញ្ញត្ថទីបកំ ធម្ម-សទ្ទំ អកុសលាទិតោ និវត្តេត្វា អត្តនោ អត្តនោ អត្ថវិសេសវិសិដ្ឋត្ថទីបកំ ករោតិ។ ឯវំ បច្ចេកំ ភិន្នវិសយានម្បិ នេសំ វិសេសន វិសេសិតព្ពភាវេន បវត្តិយំ ឯកត្ថតាយ បណ្ឌិតានុមតតាយ យថាវុត្តទោសារោបនេ ការណំ វុត្តំ, សព្ពមេតំ អការណំ។ ឯវំ តតោ បរេសុបិ សព្ពត្ថ យថានុរូបតោ ញាតព្ពំ។ អយំ តាវ បទត្ថតោ វិនិច្ឆយោ។

កុសលបទត្ថោ

ភូមិភេទាតិ តេសុ កុសលាកុសលាព្យាកតេសុ ធម្មេសុ កុសលា តាវ ធម្មា ភូមិភេទតោ ចតុព្ពិធា ហោន្តិ – កាមាវចរា រូបាវចរា អរូបាវចរា លោកុត្តរាតិ។ អយំ ភូមិភេទតោ វិនិច្ឆយោ។

សម្បយោគតោតិ ឯវំ ភូមិភេទតោ ចតុព្ពិធានម្បិ នេសំ បច្ចេកំ សម្បយោគតោ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ កាមាវចរា តាវ សម្បយោគតោ អដ្ឋវិធា ហោន្តិ។ សេយ្យថិទំ? សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ អសង្ខារំ, តថា សសង្ខារំ។ ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ អសង្ខារំ, តថា សសង្ខារំ។ សោមនស្សសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ អសង្ខារំ, តថា សសង្ខារំ។ ឧបេក្ខាសហគតំ ញាណវិប្បយុត្តំ អសង្ខារំ, តថា សសង្ខារន្តិ។ តត្ថ ឥដ្ឋារម្មណតា, សទ្ធាពាហុល្លតា, វិសុទ្ធទិដ្ឋិតា, អានិសំសទស្សាវិតា ច ឯកាទស បីតិសម្ពោជ្ឈង្គការណានិ ចាតិ ឥមេហិ តាវ ការណេហិ សោមនស្សសហគតភាវោ វេទិតព្ពោ។ ញាណសម្បត្តិ បន បត្តេត្វា កតកម្មតោ, ព្រហ្មាទិឧបបត្តិតោ, បញ្ញាទសកវសេន ឥន្ទ្រិយបរិបាកតោ, វិក្ខម្ភនេន កិលេសទូរីភាវតោ ច សត្តវិធធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គការណតោ ច ញាណសម្បយុត្តតា វេទិតព្ពា។ អត្តនោ វា បរេសំ វា វសេន បវត្តោ បុព្ពបយោគោ សង្ខារោ នាម។

តេន ឧប្បន្នំ សសង្ខារំ, តទភាវា អសង្ខារញ្ច វេទិតព្ពំ។ ឯតេសុ ហិ យថាវុត្តសោមនស្សញាណហេតុំ អាគម្ម បហដ្ឋោ “អត្ថិ ទិន្ន”ន្តិ អាទិនយប្បវត្តំ សម្មាទិដ្ឋឹ បុរក្ខត្វា អសំសីទន្តោ, បរេហិ ច អនុស្សាហិតោ ទានាទីនិ បុញ្ញានិ ករោតិ, តទាស្ស សោមនស្សសហគតំ ញាណសម្បយុត្តំ បឋមំ កុសលំ ឧប្បជ្ជតិ។ យទា បន វុត្តនយេន ហដ្ឋតុដ្ឋោ សម្មាទិដ្ឋឹ បុរក្ខត្វា អមុត្តចាគិតាទិវសេន សំសីទមានោ, អត្តនោ បដិសង្ខារេន វា បរេហិ វា

ឧស្សាហិតោ ករោតិ, តទាស្ស តទេវ សសង្ខារំ ទុតិយំ កុសលំ ហោតិ។ យទា បន ញាតិជនាទិបដិបត្តិទស្សនេន ជាតបរិចយា ពាលទារកាទយោ ភិក្ខុអាទិទស្សនេន សោមនស្សជាតា សហសា ទានវន្ទនាទីនិ ករោន្តិ, តទា ញាណវិប្បយុត្តំ តតិយំ កុសលំ ឧប្បជ្ជតិ។ យទា បន ញាតិអាទីហិ ឧស្សាហិតា ឯវំ បដិបជ្ជន្តិ, តទា តទេវ ចតុត្ថំ សសង្ខារចិត្តំ ហោតិ។ យទា បន សោមនស្សហេតុនោ អភាវេន វិសុំ ចតូសុបិ វិកប្បេសុ សោមនស្សរហិតា ហោន្តិ, តទា សេសានិ ចត្តារិ ឧបេក្ខាសហគតានិ កុសលានិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ ឯវំ បច្ចេកំ សម្បយោគតោ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

ឧទ្ទេសតោ ច ធម្មានន្តិ ឯវំ សម្បយោគតោ អដ្ឋវិធេសុ កុសលេសុ បច្ចេកំ ធម្មានំ ឧទ្ទេសតោបិ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ បឋមកុសលេ តាវ បាឡិយា សរូបេន អាគតា តឹស ធម្មា, យេវាបនកា នវាតិ ឯកូនចត្តាលីស ធម្មា ហោន្តិ។ សេយ្យថិទំ – ផស្សោ វេទនា សញ្ញា ចេតនា ចិត្តំ វិតក្កោ វិចារោ បីតិ វីរិយំ ចិត្តេកគ្គតា ជីវិតំ សទ្ធា សតិ ហិរី ឱត្តប្បំ អលោភោ អទោសោ អមោហោ កាយបស្សទ្ធិ ចិត្តបស្សទ្ធិ កាយលហុតា ចិត្តលហុតា កាយមុទុតា ចិត្តមុទុតា កាយកម្មញ្ញតា ចិត្តកម្មញ្ញតា កាយបាគុញ្ញតា ចិត្តបាគុញ្ញតា កាយុជុកតា ចិត្តុជុកតាតិ ឥមេ សរូបេន អាគតា តឹសធម្មា។ ឆន្ទោ អធិមោក្ខោ មនសិការោ តត្រមជ្ឈត្តតា ករុណា មុទិតា កាយទុច្ចរិតវិរតិ វចីទុច្ចរិតវិរតិ មិច្ឆាជីវវិរតីតិ ឥមេ យេវាបនកា នវាតិ។

បទភាជនីយេ បន –

> “យស្មិំ សមយេ កាមាវចរំ កុសលំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ ហោតិ…បេ…. តស្មិំ សមយេ ផស្សោ ហោតិ, វេទនា…បេ…. សញ្ញា ចេតនា ចិត្តំ វិតក្កោ វិចារោ បីតិ សុខំ ចិត្តស្សេកគ្គតា សទ្ធិន្ទ្រិយំ វីរិយិន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយំ មនិន្ទ្រិយំ សោមនស្សិន្ទ្រិយំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បោ សម្មាវាយាមោ សម្មាសតិ សម្មាសមាធិ សទ្ធាពលំ វីរិយពលំ សតិពលំ សមាធិពលំ បញ្ញាពលំ ហិរិពលំ ឱត្តប្បពលំ អលោភោ អទោសោ អមោហោ អនភិជ្ឈា អព្យាបាទោ សម្មាទិដ្ឋិ ហិរី ឱត្តប្បំ កាយបស្សទ្ធិ ចិត្តបស្សទ្ធិ កាយលហុតា ចិត្តលហុតា កាយមុទុតា ចិត្តមុទុតា កាយកម្មញ្ញតា ចិត្តកម្មញ្ញតា កាយបាគុញ្ញតា ចិត្តបាគុញ្ញតា កាយុជុកតា ចិត្តុជុកតា សតិ សម្បជញ្ញំ សមថោ វិបស្សនា បគ្គាហោ អវិក្ខេបោ ហោតី”តិ (ធ. ស. ១) –

ឯវំ សរូបតោ ឧទ្ទិដ្ឋា ឆបញ្ញាស ធម្មា “យេ វា បន តស្មិំ សមយេ អញ្ញេបិ អត្ថិ បដិច្ចសមុប្បន្នា អរូបិនោ ធម្មា”តិ (ធ. ស. ១) ឯវំ យេវាបនកវសេន សាមញ្ញតោ ឧទ្ទិដ្ឋា, **អដ្ឋកថាយំ** ចស្សា តេសុ តេសុ សុត្តប្បទេសេសុ អាគតេ គហេត្វា សរូបតោ និទ្ទិដ្ឋា ឆន្ទាទយោ នវាតិ បញ្ចសដ្ឋិ ធម្មា អាគតា។ យស្មា បន តេសុ សរូបេន អាគតា ឈានង្គតន្ទ្រិយមគ្គង្គពលមូលាទីនំ វសេន ឯកស្សេវ ពហុកិច្ចតាទស្សនត្ថំ បុនប្បុនំ គហេត្វា បរិយាយេន ឆបញ្ញាសវិធេន ទេសិតាបិ អគហិតគ្គហណេន យថាវុត្តា សមតឹសេវ ធម្មា ហោន្តិ, តេ បន សវិតក្កិកា អវិតក្កិកាតិ ទុវិធា។ តត្ថ ផស្សាទយោ អដ្ឋារស ឯកកត្តា អវិតក្កិកា។ វេទនាទយោ ទ្វាទស ធម្មា អដ្ឋតឹសប្បភេទេន យថាយោគំ វិភត្តត្តា សវិភត្តិកា, យេវាបនកា បន អវិភត្តិកា ឯវ។ តស្មា តេ សព្ពេបិ និប្បរិយាយេន ឯកូនចត្តាលីស ធម្មាវ ហោន្តិ។ ហោន្តិ ចេត្ថ –

ផស្សាទិបញ្ចកំ បញ្ចឈានង្គានិន្ទ្រិយដ្ឋកំ;
មគ្គង្គបញ្ចកំ សត្តពលំ មូលត្តិកម្បិ ច។

កម្មបថត្តិកញ្ចេវ , លោកបាលទុកំ តថា;
បស្សទ្ធិអាទី ឆ ទុកា, តីណិ បិដ្ឋិទុកានិតិ។

សត្តរសហិ រាសីហិ, ឆបញ្ញាសេវ បាឡិយំ;
វុត្តា សភាវតោ តឹស, ធម្មា អគហិតគ្គហេ។

ផស្សោ ជីវិតសញ្ញា ច, ចេតនា ចារបីតិយោ;
ឆ ទុកា កាយបស្សទ្ធិ-បមុខាដ្ឋារសេកកា។

ចិត្តំ វិតក្កោ សទ្ធា ច, ហិរិឱត្តប្បិយម្បិ ច;
អលោភោ ច អទោសោ ច, សត្ត ទ្វិធា វិភាវិតា។

វេទនា តិវិធា វីរិយំ, សតិ ច ចតុធា មតា;
ឆន្ទា ឯកគ្គតា បញ្ញា, សត្តធាវ វិភាវិតា។

វិរតី អប្បមញ្ញាយោ, មនក្ការោ ឆន្ទមជ្ឈត្តា;
ធិមោក្ខោ យេវាបនកា, នវេតេ បឋមេ មនេ។

បញ្ចសដ្ឋិវិធេនេវ, បរិយាយេន ទេសិតា;
នវាធិកា ច តេត្តឹស, ធម្មាវ បរមត្ថតោតិ។

ឯត្ថ ច សរូបេន អាគតា តឹស ធម្មា, យេវាបនកេសុ ចត្តារោ ចាតិ ចតុត្តឹស ធម្មា ឯកក្ខណេ និយតា លព្ភន្តិ, សេសា បន ករុណាទយោ បញ្ច ករុណាបុព្ពភាគមុទិតាបុព្ពភាគវសេន, កាយទុច្ចរិតវចីទុច្ចរិតមិច្ឆាជីវេហិ វិរមណវសេន ច ចិត្តស្ស បវត្តិកាលេសុ ឯវ ឧប្បជ្ជិត្វា អញ្ញថានុប្បជ្ជនតោ អនិយតា។ តេ ច យស្មា ទុក្ខិតសុខិតសត្តវសេន, កាយទុច្ចរិតាទិត្តយវសេន ច បច្ចេកំ ភិន្នវិសយត្តា ឯកតោ ន ឧប្បជ្ជន្តិ, តស្មា ករុណាបុព្ពភាគាទិវសេន បវត្តេសុ បញ្ចសុ ចិត្តក្ខណេសុ និយតា ចតុត្តឹស, ករុណាទីសុ ឯកន្តិ បញ្ចតឹស ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, កេវលំ បន ទានាទិវសេន បវត្តិយំ និយតា ចតុត្តឹសេវ ឧប្បជ្ជន្តីតិ វេទិតព្ពំ។ អយំ ធម្មទ្វេសតោ វិនិច្ឆយោ។

លក្ខណាទិវិភាគតោតិ ឯវំ ឧទ្ទិដ្ឋានំ ធម្មានំ លក្ខណរសាទិតោ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។ ផុសតីតិ **ផស្សោ**។ ស្វាយំ ផុសនលក្ខណោ, សង្ឃដ្ដនរសោ, សន្និបាតបច្ចុបដ្ឋានោ, អាបាថគតវិសយបទដ្ឋានោ។ អយំ ហិ អរូបធម្មោបិ សមានោ អារម្មណេ ផុសនាការេន បវត្តតីតិ ផុសនលក្ខណោ, សា ចស្ស ផុសនាការប្បវត្តិ អម្ពិលាទិទស្សនេ ខេឡុប្បាទាទិនា ញាតព្ពា។ ឯកទេសេន បន អនល្លីយមានោបិ រូបំ វិយ ចក្ខុំ, សទ្ទោ វិយ ច សោតំ ចិត្តមារម្មណញ្ច សង្ឃដ្ដេតីតិ សង្ឃដ្ដនរសោ។ តិកសន្និបាតសង្ខាតស្ស បន អត្តនោ ការណស្ស វសេន បវេទិតត្តា សន្និបាតបច្ចុបដ្ឋានោ, ផលដ្ឋេន បច្ចុបដ្ឋានេន បនេស វេទនាបច្ចុបដ្ឋានោ នាម ហោតិ។ តជ្ជាសមន្នាហារេន ចេវ តន្ទ្រិយេន ច បរិក្ខតេ វិសយេ អនន្តរាយេន ឧប្បជ្ជនតោ អាបាថគតវិសយបទដ្ឋានោតិ វុច្ចតិ។ វេទនាធិដ្ឋានភាវតោ បនេស និច្ចម្មា គាវី វិយ ទដ្ឋព្ពោ។ លក្ខណាទីសុ ច តេសំ តេសំ ធម្មានំ សភាវោ វា សាមញ្ញំ វា លក្ខណំ នាម, កិច្ចំ វា សម្បត្តិ វា រសោ នាម, ឧបដ្ឋានាការោ វា ផលំ វា បច្ចុបដ្ឋានំ នាម, អាសន្នការណំ បទដ្ឋានំ នាម។ ឯវំ ឧបរិបិ សព្ពត្ថ លក្ខណាទីនំ នានត្តំ វេទិតព្ពំ។

វេទយតីតិ **វេទនា**, សា វេទយិតលក្ខណា, សភាវភេទតោ បនេសា បញ្ចវិធា ហោតិ – សុខំ ទុក្ខំ សោមនស្សំ ទោមនស្សំ ឧបេក្ខាតិ។ តត្ថ ឥដ្ឋផោដ្ឋព្ពានុភវនលក្ខណំ សុខំ, សម្បយុត្តានំ ឧបព្រូហនរសំ, កាយិកអស្សាទបច្ចុបដ្ឋានំ, កាយិន្ទ្រិយបទដ្ឋានំ។ អនិដ្ឋផោដ្ឋព្ពានុភវនលក្ខណំ ទុក្ខំ, សម្បយុត្តានំ មិលាបនរសំ, កាយិកាពាធបច្ចុបដ្ឋានំ, កាយិន្ទ្រិយបទដ្ឋានំ។ ឥដ្ឋារម្មណានុភវនលក្ខណំ សោមនស្សំ, យថា តថា វា ឥដ្ឋាការសម្ភោគរសំ, សម្បយុត្តានំ ឧបព្រូហនរសំ វា, ចេតសិកអស្សាទបច្ចុបដ្ឋានំ, ឥដ្ឋាការទស្សនបទដ្ឋានំ។ អនិដ្ឋារម្មណានុភវនលក្ខណំ ទោមនស្សំ, យថា តថា វា អនិដ្ឋាការសម្ភោគរសំ, សម្បយុត្តានំ មិលាបនរសំ វា, ចេតសិកាពាធបច្ចុបដ្ឋានំ, ឯកន្តេន ហទយវត្ថុបទដ្ឋានំ។ មជ្ឈត្តវេទយិតលក្ខណា ឧបេក្ខា, សម្បយុត្តានំ នាតិឧបព្រូហនមិលាបនរសា, សន្តភាវបច្ចុបដ្ឋានា, និប្បីតិកចិត្តបទដ្ឋានា។ ឯត្ថ ច សុខំ, ទុក្ខញ្ច ឯកន្តមព្យាកតំ, ទោមនស្សមេកន្តមកុសលំ, សោមនស្សុបេក្ខា បន សិយា កុសលា, សិយា អកុសលា, សិយា អព្យាកតា។ ឥធ បន កុសលា សោមនស្សវេទនា អធិប្បេតា។

នីលាទិភេទំ អារម្មណំ សញ្ជានាតីតិ **សញ្ញា**។ សា សញ្ជាននលក្ខណា, បច្ចាភិញ្ញាណរសា, បុនសញ្ជាននបច្ចយនិមិត្តករណរសា វា ទារុអាទីសុ តច្ឆកាទយោ វិយ, យថាគហិតនិមិត្តវសេន អភិនិវេសករណបច្ចុបដ្ឋានា ហត្ថិទស្សកអន្ធា វិយ, អារម្មណេ អនោគាឡ្ហវុត្តិតាយ អចិរដ្ឋានបច្ចុបដ្ឋានា វា វិជ្ជុ វិយ, យថាឧបដ្ឋិតវិសយបទដ្ឋានា តិណបុរិសេសុ មិគបោតកានំ បុរិសាតិ ឧប្បន្នសញ្ញា វិយ។

ចេតេតីតិ **ចេតនា**, សទ្ធឹ អត្តនា សម្បយុត្តធម្មេ អារម្មណេ អភិសន្ទហតីតិ អត្ថោ។ សា ចេតនាភាវលក្ខណា, អាយូហនរសា, សា ច កុសលាកុសលេសុ ឯវ ហោតិ។ ឥតរេសុ បន តំសទិសតាយ សំវិទហនបច្ចុបដ្ឋានា សកិច្ចបរកិច្ចសាធកា ជេដ្ឋសិស្សមហាវឌ្ឍកិអាទយោ វិយ។ អច្ចាយិកកម្មានុស្សរណាទីសុ បនាយំ សម្បយុត្តេសុ ឧស្សាហនភាវេន បវត្តមានា បាកដា ហោតិ។

អារម្មណំ ចិន្តេតីតិ **ចិត្តំ**, វិញ្ញាណំ។ វិត្ថារតោ បនស្ស វចនត្ថោ ចិត្តទុកេ អាវិ ភវិស្សតិ។ តទេតំ វិជាននលក្ខណំ ចិត្តំ, បុព្ពង្គមរសំ, និរន្តរប្បវត្តិតោ សន្ធានបច្ចុបដ្ឋានំ, នាមរូបបទដ្ឋានំ។

វិតក្កេតិ ឩហេតិ, វិតក្កនមត្តមេវ វា សោតិ **វិតក្កោ**។ ស្វាយមារម្មណេ ចិត្តស្ស អភិរោបនលក្ខណោ, អាហននបរិយាហននរសោ, អារម្មណេ ចិត្តស្ស អានយនបច្ចុបដ្ឋានោ។

អារម្មណេ តេន ចិត្តំ វិចរតិ, វិចរណមត្តមេវ វា សោតិ **វិចារោ**។ ស្វាយមារម្មណានុមជ្ជនលក្ខណោ, តត្ថ សហជាតានុយោជនរសោ, ចិត្តស្ស អនុប្បពន្ធនបច្ចុបដ្ឋានោ។ អភិនិរោបនានុមជ្ជនវសេន បនេសំ យថាក្កមំ ឱឡារិកសុខុមតាយ ឃណ្ដាភិឃាតោ វិយ ចេតសោ បឋមាភិនិបាតោ វិតក្កោ, ឃណ្ដានុរវោ វិយ អនុប្បពន្ធោ វិចារោ។ វិប្ផារវា ចេត្ថ វិតក្កោ អាកាសេ ឧប្បតិតុកាមបក្ខិនោ បក្ខវិក្ខេបោ វិយ, សន្តវុត្តិ វិចារោ អាកាសេ ឧប្បតិតស្ស បក្ខិនោ បក្ខបសារណំ វិយ។ សោ បន នេសំ វិសេសោ បឋមទុតិយជ្ឈានេសុ បាកដោ ហោតិ។ ឧភោបិ បនេតេ សម្បយុត្តធម្មបទដ្ឋានា។

បិណយតីតិ **បីតិ**។ សា សម្បិយាយនលក្ខណា, កាយចិត្តបីណនរសា, ផរណរសា វា, ឱទគ្យបច្ចុបដ្ឋានា, សោមនស្សសហគតចិត្តបទដ្ឋានា។

វីរានំ ភាវោ, កម្មំ វា **វីរិយំ,** វីរិធេន វា ឧបាយេន ឦរយិតព្ពំ បវត្តយិតព្ពន្តិ វីរិយំ។ តញ្ច ឧស្សាហលក្ខណំ, សហជាតានំ ឧបត្ថម្ភនរសំ, អសំសីទនភាវបច្ចុបដ្ឋានំ, “សំវិគ្គោ យោនិសោ បទហតី”តិ (អ. និ. ៤.១១៣) វចនតោ សំវេគបទដ្ឋានំ, វីរិយារម្ភវត្ថុបទដ្ឋានំ វា។ ឥទំ បន កុសលបក្ខេ បទដ្ឋានំ, អកុសលាទិបក្ខេ បន សាធារណវសេន យថា តថា វា ទុក្ខវិនោទនកាមតាបទដ្ឋានំ, សម្បយុត្តធម្មបទដ្ឋានំ វា។ តំ សមារទ្ធំ សព្ពាសំ សម្បត្តីនំ មូលំ ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

ឯកោ អគ្គោ វិសយោ អស្សាតិ ឯកគ្គំ, ចិត្តំ, តស្ស ភាវោ ឯកគ្គតា, ចិត្តស្ស ឯកគ្គតា **ចិត្តេកគ្គតា,** សមាធិស្សេតំ នាមំ។ សា អវិសារណលក្ខណា, សហជាតានំ សម្បិណ្ឌនរសា នហានីយចុណ្ណានំ ឧទកំ វិយ, ឧបសមបច្ចុបដ្ឋានា, ញាណបច្ចុបដ្ឋានា វា, សុខបទដ្ឋានា, អកុសលាទិសាធារណវសេន បនេត្ថាបិ បច្ចុបដ្ឋាន បទដ្ឋានានិ វុត្តនយេន យោជេត្វា ញាតព្ពានិ។ និវាតេ ទីបច្ចីនំ ឋិតិ វិយ ចេតសោ ឋិតីតិ ទដ្ឋព្ពា។

ឯត្ថ ច កិញ្ចាបិ អារម្មណំ ភិន្ទិត្វា អនុបវិសន្តា វិយ កុសលបក្ខេ ចត្តារោ ធម្មា អារម្មណំ ឱគាហន្តិ សទ្ធា សតិ ឯកគ្គតា បញ្ញាតិ, តេនេវ សទ្ធា “ឱកប្បនា”តិ វុត្តា, សតិ ច “អបិលាបនា”តិ, ឯកគ្គតា “អវដ្ឋិតី”តិ, បញ្ញា “បរិយោគាហនា”តិ ច វុត្តា។ អកុសលបក្ខេ ច តយោ តណ្ហា ទិដ្ឋិ អវិជ្ជាតិ។ តេន តេ ឯវ “ឱឃា”តិ វុត្តា។ តថាបិ នេសំ លក្ខណាទិតោ នានត្តម្បិ សិទ្ធមេវ។ អកុសលបក្ខេ បន ឯកគ្គតា ឧទ្ធច្ចសមាគតត្តា “ឱគាហនា”តិ ន វុត្តា។ អកុសលធម្មា ហិ ឯកវិសយេ សម្បិណ្ឌនកិច្ចេន សមាធិនា យុត្តាបិ ឧទកសិត្តរជុដ្ឋានំ វិយ តង្ខណញ្ញេវ វិកិរណសភាវា ហោន្តិ។ តេនេវ ហេត្ថ ឧបចារប្បនាប្បត្តិ ន ហោតិ, កុសលធម្មា បន យស្មា ឧទកំ អាសិញ្ចិត្វា អាសិញ្ចិត្វា អាកោដនមជ្ជនាទីនិ កត្វា ឧបលិត្តដ្ឋានំ វិយ សកលម្បិ ទិវសំ និច្ចលបវត្តន សមត្ថាតិ ឧបចារប្បនាប្បត្តាបិ ហោតិ, តស្មា តត្ថ ឱគាហនាតិ វុត្តាតិ គហេតព្ពំ។

ជីវន្តិ តេន, ជីវនមត្តំ វា តន្តិ **ជីវិតំ,** តំ សហជាតានុបាលនលក្ខណំ, តេសំ បវត្តនរសំ, តេសញ្ញេវ ឋបនបច្ចុបដ្ឋានំ, យាបយិតព្ពធម្មបទដ្ឋានំ។ អត្តនោ ឋិតិក្ខណេ ឯវ ចេតំ តេ ធម្មេ អនុបាលេតិ ឧទកំ វិយ ឧប្បលាទីនិ, ន ភង្គក្ខណេ។ សយំ ភិជ្ជមានត្តា សយំ បវត្តិតធម្មសម្ពន្ធេនេវ បវត្តតិ និយាមកោ វិយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

សទ្ទហន្តិ ឯតាយ, សយំ វា សទ្ទហតិ, សទ្ទហនមត្តំ វា ឯសាតិ **សទ្ធា**។ សា សទ្ទហនលក្ខណា, ឱកប្បន លក្ខណា វា, បសាទនរសា ឧទកប្បសាទកមណិ វិយ, បក្ខន្ទនរសា វា ឱឃុត្តារកវីរបុរិសោ វិយ, អកាលុសិយបច្ចុបដ្ឋានា, អធិមុត្តិបច្ចុបដ្ឋានា វា, សទ្ធេយ្យវត្ថុបទដ្ឋានា, សទ្ធម្មសវនាទិសោតាបត្តិយង្គ បទដ្ឋានា វា, ហត្ថវិត្តពីជានិ វិយ ទដ្ឋព្ពា។

សរន្តិ តាយ, សយំ វា សរតិ, សរណមត្តមេវ វា ឯសាតិ **សតិ**។ សា អបិលាបនលក្ខណា, អសម្មោសនរសា, អារក្ខបច្ចុបដ្ឋានា, វិសយាភិមុខភាវបច្ចុបដ្ឋានា វា, ថិរសញ្ញាបទដ្ឋានា, កាយាទិសតិបដ្ឋានបទដ្ឋានា វា។ អារម្មណេ ទឡ្ហបតិដ្ឋិតត្តា បន ឯសិកា វិយ, ចក្ខុទ្វារាទិរក្ខណតោ ទោវារិកោ វិយ ច ទដ្ឋព្ពា។

កាយទុច្ចរិតាទីហិ ហិរីយតីតិ **ហិរី,** លជ្ជាយេតំ អធិវចនំ។ តេហិយេវ ឱត្តប្បតីតិ **ឱត្តប្បំ,** បាបតោ ឧព្ពេគស្សេតំ អធិវចនំ។ តត្ថ បាបតោ ជិគុច្ឆនលក្ខណា ហិរី, ឧត្តាសលក្ខណំ ឱត្តប្បំ។ លជ្ជនាការេន បាបកានំ អករណរសា ហិរី, ឧត្តាសាការេន ឱត្តប្បំ។ អសុចិមក្ខិតស្ស, អគ្គិសន្តត្តស្ស ច អយោគុឡស្ស គហេតុំ អវិសហនំ វិយ ឯតេសំ យថាក្កមំ ជិគុច្ឆនសន្តាសាការេហិ បាបាករណំ វេទិតព្ពំ។ វុត្តាការេនេវ ច បាបតោ

សំកោចនបច្ចុបដ្ឋានានិ ឯតានិ, អត្ថបរការបទដ្ឋានានិ កុលវធូវេសិយា ភាវោ វិយ, លោកបាលកានិ ចាតិ ទដ្ឋព្វានិ។ ឧភិន្នម្បិ បនេសំ សមុដ្ឋានំ អធិបតិ សភាវោ លក្ខណេន ចាតិ មាតិកំ ឋបេត្វា យថាក្កមំ អជ្ឈត្តពហិទ្ធាសមុដ្ឋានតា, អត្តលោកាធិបតិតា, លជ្ជាភយសភាវសណ្ឋិតតា, សប្បតិស្សវវជ្ជភយទស្សាវិតាលក្ខណតា ច **អដ្ឋសាលិនិយំ** (ធ. ស. អដ្ឋ. ១ ពលរាសិវណ្ណនា) វិត្ថារតោ វិភត្តា, អត្ថិកេហិ តំ តត្ថេវ គហេតព្ពំ។

ន លុព្ភតិ ឯតេន, សយំ វា ន លុព្ភតិ, អលុព្ភនមត្តមេវ វា តន្តិ **អលោភោ**។ អទោសាមោហេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តេសុ អលោភោ អារម្មណេ ចិត្តស្ស អគេធលក្ខណោ, អលគ្គភាវលក្ខណោ វា កមលទលេ ជលពិន្ទុ វិយ, អបរិគ្គហរសោ មុត្តភិក្ខុ វិយ, អនល្លីនភាវបច្ចុបដ្ឋានោ អសុចិម្ហិ បតិតបុរិសោ វិយ។

អទោសោ អចណ្ឌិក្កលក្ខណោ, អវិរោធលក្ខណោ វា អនុកូលមិត្តោ វិយ, អាឃាតវិនយនរសោ, បរិឡាហវិនយនរសោ វា ចន្ទនំ វិយ, សោម្មភាវបច្ចុបដ្ឋានោ បុណ្ណចន្ទោ វិយ។

អមោហោ យថាសភាវប្បដិវេធលក្ខណោ, អក្ខលិតប្បដិវេធលក្ខណោ វា កុសលិស្សាសក្ខិត្តឧសុប្បដិវេធោ វិយ, វិសយោភាសនរសោ អនុទ្ធងោ បទីបោ វិយ, អសម្មោហបច្ចុបដ្ឋានោ អរញ្ញគតសុទេសកោ វិយ។ តយោបិ ចេតេ សព្ពកុសលានំ មូលភូតាតិ ទដ្ឋព្ពា។

អបិច អលោភោ ចេត្ថ ទានហេតុ, អទោសោ សីលហេតុ, អមោហោ ភាវនាហេតុ។ តីហិបិ ចេតេហិ យថាបដិបាដិយា នេក្ខម្មសញ្ញា អព្យាបាទសញ្ញា អវិហឹសាសញ្ញា ហោន្តិ, តថា អធិកឩនវិបរីតគ្គហណានំ អភាវោ, តថា បិយវិប្បយោគអប្បិយសម្បយោគឥច្ឆិតាលាភទុក្ខានំ, ជាតិជរាមរណទុក្ខានំ, បេតនិរយតិរច្ឆានគតិទុក្ខានញ្ច អភាវោ, តថា ភោគមិត្តអត្តសម្បត្តិបច្ចយភាវោ, តថា កាមសុខបរិច្ចាគអត្តកិលមថបរិច្ចាគមជ្ឈិមបដិបត្តីនំ សម្ភវោ, តថា អសុភអប្បមាណធាតុសញ្ញានំ, អនិច្ចទុក្ខអនត្តសញ្ញានំ, ទិព្ពព្រហ្មអរិយវិហារានញ្ច សម្ភវោ ហោតីតិ ឯវមាទីហិ នយេហិ តេសំ វិត្ថារោ វេទិតព្ពោ។

ឯត្ថ ច អមោហោ នាម បញ្ញា, សា បជាននលក្ខណា។ វិញ្ញាណំ វិជាននលក្ខណំ។ សញ្ញា សញ្ជាននលក្ខណា។ កឹ បនេតាសំ សញ្ញាវិញ្ញាណបញ្ញានំ នានត្តន្តិ? សញ្ជាននវិជាននបជាននមេវ។ ឯតាសំ ហិ សមានេបិ ជាននភាវេ សញ្ញាយ “នីលំ បីត”ន្តិអាទិនា បុន សញ្ជានប្បាទកមត្តេន អាការេន សញ្ជាននមត្តមេវ ហោតិ, អជាតពុទ្ធិទារកស្ស វិយ ចិត្តវណ្ណាទិភាវមត្តាការេន កហាបណាទិទស្សនំ, ន តតោ ឧទ្ធំ។ វិញ្ញាណស្ស បន យថាវុត្តេន ច តតោ វិសិដ្ឋេន ច អនិច្ចាទិនា អាការេន ជាននំ ហោតិ, គាមិកបុរិសស្ស វិយ យថាវុត្តេន ចេវ ឧបភោគារហតាទិនា ច អាការេន កហាបណាទិទស្សនំ, ន តតោ ឧទ្ធំ។ បញ្ញាយ បន តេហិ ច យថាវុត្តេហិ នានប្បការេហិ ច មគ្គបាតុភាវាទិហេតូហិ សព្ពេហិ អាការេហិ បជាននំ ហោតិ, ហេរញ្ញិកស្ស វិយ យថាវុត្តេហិ ចេវ ឆេកកូដអឌ្ឍសារាទិសព្ពេហិ អាការេហិ ច កហាបណាទិទស្សនំ។ បញ្ញាយ ហិ អជានិតព្ពំ នាម នត្ថិ។ ឯវំ សញ្ជាននវិជាននបជាននាការេហិ ឯតាសំ នានត្តំ វេទិតព្ពំ។ ឯត្ថ ច ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនិ វិតក្កវីរិយាទិសហជាតបច្ចយវិរហតោ រូបាទីសុ សញ្ញាកិច្ចតោ អធិកវិជាននកិច្ចំ កាតុំ ន សក្កោន្តិ, ពលបរិណាយកានិ វិយ សេនង្គានិ បញ្ញានុវត្តកានេវ ហោន្តីតិ វេទិតព្ពានិ។ តេនាហ ភគវា “បញ្ចហិ វិញ្ញាណេហិ ន កញ្ចិ ធម្មំ បដិវិជានាតិ អញ្ញត្រ អភិនិបាតមត្តា”តិអាទិ (វិភ. ៧៦៦)។

កាយបស្សម្ភនំ **កាយបស្សទ្ធិ**។ ចិត្តបស្សម្ភនំ **ចិត្តបស្សទ្ធិ**។ កាយោតិ បនេត្ថ វេទនាទយោ តយោ ខន្ធា។ ឧភោបិ បនេតា កាយចិត្តទរថវូបសមលក្ខណា, កាយចិត្តទរថនិម្មទ្ទនរសា, កាយចិត្តានំ អបរិប្ផន្ទសីតិភាវបច្ចុបដ្ឋានា, កាយចិត្តបទដ្ឋានា។ កាយចិត្តានញ្ច អវូបសមករឧទ្ធច្ចាទិកិលេសបដិបក្ខភូតាតិ ទដ្ឋព្ពា។

កាយលហុភាវោ **កាយលហុតា**។ ចិត្តលហុភាវោ **ចិត្តលហុតា**។ ឯវំ ឧបរិបិ បទត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ កាយចិត្តានំ គរុភាវវូបសមលក្ខណា កាយលហុតា, ចិត្តលហុតា ច, តេសំ គរុភាវនិម្មទ្ទនរសា, តេសំ អទន្ធតាបច្ចុបដ្ឋានា, តេសំ គរុភាវករថិនមិទ្ធាទិកិលេសបដិបក្ខភូតាតិ ទដ្ឋព្ពា។

កាយចិត្តានំ ថទ្ធភាវវូបសមលក្ខណា **កាយមុទុតា, ចិត្តមុទុតា** ច, តេសំ ថទ្ធភាវនិម្មទ្ទនរសា, អប្បដិឃាតបច្ចុបដ្ឋានា, កាយចិត្តបទដ្ឋានា, តេសំ ថទ្ធភាវករទិដ្ឋិមានាទិកិលេសបដិបក្ខភូតាតិ ទដ្ឋព្ពា។

កាយចិត្តានំ អកម្មញ្ញភាវវូបសមលក្ខណា **កាយកម្មញ្ញតា, ចិត្តកម្មញ្ញតា** ច, តេសំ អកម្មញ្ញភាវនិម្មទ្ទនរសា, កាយចិត្តានំ អារម្មណករណសម្បត្តិបច្ចុបដ្ឋានា, តេសំ អកម្មញ្ញភាវករាវសេសនីវរណ

បដិបក្ខភូតាតិ ទដ្ឋព្ពា។ បសាទនីយវត្ថូសុ បសាទាវហា, ហិតកិរិយាសុ វិនិយោគក្ខមភាវាវហា សុវណ្ណវិសុទ្ធិ វិយាតិ ទដ្ឋព្ពា។

កាយចិត្តានំ អគេលញ្ញភាវលក្ខណា **កាយបាគុញ្ញតា, ចិត្តបាគុញ្ញតា** ច, តេសំ គេលញ្ញនិម្មទ្ទនរសា, និរាទីនវបច្ចុបដ្ឋានា, តេសំ គេលញ្ញករអស្សទ្ធិយាទិកិលេសបដិបក្ខភូតាតិ ទដ្ឋព្ពា។ កាយចិត្តានំ អជ្ជវលក្ខណា **កាយុជុកតា, ចិត្តុជុកតា** ច, តេសំ កុដិលភាវនិម្មទ្ទនរសា, អជិម្ហតាបច្ចុបដ្ឋានា, តេសំ កុដិលភាវករមាយាសាឋេយ្យាទិបដិបក្ខភូតាតិ ទដ្ឋព្ពា។ សព្ពេបេតេ បស្សទ្ធិអាទយោ ធម្មា កាយចិត្តបទដ្ឋានាតិ វេទិតព្ពា។

កឹ បនេត្ថ បស្សទ្ធាទយោ ធម្មា ឧទ្ធច្ចាទី វិនោទេតុំ ន សក្កោន្តិ, យេន ឥមេ បស្សទ្ធាទយោ ធម្មា ន វិសុំ វិភត្តាតិ? នោ ន សក្កោន្តិ, ឥមេ បន សហិតា ឯវ សក្កោន្តិ, ឥតរថា តេសំ ឧប្បត្តិយា ឯវ អសម្ភវតោ។ យថា វា បស្សទ្ធាទីសុ វិជ្ជមានេសុ មោហាហិរិកាទីនំ ឧជុបដិបក្ខភាវេន អមោហហិរិអាទយោ ហោន្តិ, ឯវមេតេបិ ឧទ្ធច្ចាទិឧជុបដិបក្ខភាវេន ឥច្ឆិតព្ពាតិ គហេតព្ពា។ យស្មា ចេត្ថ ទ្វីហិ ទ្វីហិ ឯវ យថាសកំ បដិបក្ខា ហរិតព្ពា, តស្មា តេ ឯតេ ឯវ ទ្វិធា វិភត្តា, ន អមោហាទយោតិ ញាតព្ពា។

យេវាបនកេសុ **ឆន្ទោ**តិ កត្តុកាមតាយេតំ អធិវចនំ, តស្មា សោ កត្តុកាមតាលក្ខណោ, អារម្មណបរិយេសនរសោ, អារម្មណេន អត្ថិកតាបច្ចុបដ្ឋានោ, តទេវស្ស បទដ្ឋានំ។ អារម្មណគ្គហណេ ចាយំ ចេតសោ ហត្ថប្បសារណំ វិយ ទដ្ឋព្ពោ។ អយញ្ច យស្មា វិរជ្ជិតព្ពាទីសុបិ នេក្ខម្មាទិនា សហ លោភវិសទិសេន កត្តុកាមតាការេន បវត្តតិ, តស្មា អសេខានម្បិ ឧប្បជ្ជតិ។ លោភោ បន សុភសុខាទិវិបល្លាសបុព្ពកេន អភិសង្គាការេនេវ បវត្តតីតិ អយមេតេសំ វិសេសោ។ ឯវំ មេត្តាករុណាទីនម្បិ លោភាទីហិ វិសេសោ យថានុរូបំ ញាតព្ពោ។

អធិមុច្ចនំ **អធិមោក្ខោ**។ សោ សន្និដ្ឋានលក្ខណោ, អសំសប្បនរសោ, និច្ឆយបច្ចុបដ្ឋានោ, សន្និដ្ឋាតព្ពធម្មបទដ្ឋានោ, អារម្មណេ និច្ចលភាវេន ឥន្ទខីលោ វិយ ទដ្ឋព្ពោ។ ននុ ច សទ្ធាបិ អធិមោក្ខោតិ វុច្ចតិ។ តថា ហិ អធិមោក្ខលក្ខណេ ឥន្ទ្រដ្ឋំ ការេតីតិ សទ្ធិន្ទ្រិយន្តិ វុច្ចតីតិ? សច្ចំ, សា ច ខោ សម្បសាទនភាវេន អធិមោក្ខោ, អយំ បន យថា តថា វា និច្ឆយភាវេនាតិ ន កោចិ វិរោធោ។

កិរិយា ការោ, មនស្មិំ ការោ **មនសិការោ**, បុរិមមនតោ វិសទិសំ មនំ ករោតីតិបិ **មនសិការោ**, ស្វាយំ អារម្មណបដិបាទកោ វីថិបដិបាទកោ ជវនបដិបាទកោតិ តិប្បការោ, តត្ថ **អារម្មណបដិបាទកោ** ឥធ មនសិការោ។ សោ សារណលក្ខណោ, សម្បយុត្តានំ អារម្មណេសុ បយោជនរសោ, អារម្មណាភិមុខភាវបច្ចុបដ្ឋានោ, អារម្មណបទដ្ឋានោ, សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នោ។ អារម្មណបដិបាទកត្តេន សម្បយុត្តានំ សារថិ វិយ ទដ្ឋព្ពោ។ **វីថិបដិបាទកោ**តិ បន បញ្ចទ្វារាវជ្ជនស្សេតំ អធិវចនំ។ **ជវនបដិបាទកោ**តិ មនោទ្វារាវជ្ជនស្ស, ន តេ ឥធ អធិប្បេតា។ ឯត្ថ ចាយំ មនសិការោ សមន្នាហារមត្តាការេន អារម្មណេ សម្បយុត្តានំ បយោជកោ, **ចេតនា** ចេតោកិរិយាភាវេន, **វិតក្កោ** បន សង្កប្បាការេន, ឧបនិជ្ឈាយនាការេន ច អភិនិរោបកោ។ តេនេវ ហេត្ថ បទភាជនីយេ "តក្កោ សង្កប្បោតិ ច, ឈានង្គ"ន្តិ ច វុច្ចតីតិ អយមេតេសំ វិសេសោ។

តេសុ តេសុ ធម្មេសុ មជ្ឈត្តតា **តត្រមជ្ឈត្តតា**។ សា ចិត្តចេតសិកានំ សមវាហិតលក្ខណា, ឩនាធិកតានិវារណរសា, បក្ខបាតុបច្ឆេទនរសា វា, មជ្ឈត្តភាវបច្ចុបដ្ឋានា, សមប្បវត្តសម្បយុត្តធម្មបទដ្ឋានា។ សម្បយុត្តធម្មានំ អជ្ឈុបេក្ខណេន សមប្បវត្តានំ អាជានីយានំ អជ្ឈុបេក្ខកសារថិ វិយ ទដ្ឋព្ពា។

បរទុក្ខេ សតិ សាធូនំ ហទយកម្បនំ ករោតីតិ **ករុណា**, កិរតិ វា បរទុក្ខំ ហឹសតិ ច, កិរិយតិ វា ទុក្ខិតេសុ បសារិយតីតិ ករុណា។ សា បរទុក្ខាបនយនាការប្បវត្តិលក្ខណា, បរទុក្ខាសហនរសា, អវិហឹសាបច្ចុបដ្ឋានា, ទុក្ខាភិភូតានំ អនាថភាវទស្សនបទដ្ឋានា។ មោទន្តិ តាយ តំសមង្គិនោ, សយំ វា មោទតិ, មោទនមត្តមេវ វា តន្តិ **មុទិតា**។ សា បមោទលក្ខណា, អនិស្សាយនរសា, អរតិវិឃាតបច្ចុបដ្ឋានា, សត្តានំ សម្បត្តិទស្សនបទដ្ឋានា។

កស្មា បនេត្ថ មេត្តុបេក្ខា ន វុត្តាតិ? បុព្ពេ គហិតត្តា។ អទោសោ ឯវ ហិ សត្តេសុ ហិតផរណវសេន បវត្តិយំ មេត្តា។ តត្រមជ្ឈត្តតា ឯវ ច ឥដ្ឋានិដ្ឋសត្តេសុ មជ្ឈត្តាការេន បវត្តិយំ ឧបេក្ខា។ តេ ច ធម្មា និយតា, កេវលំ បន នេសំ សត្តេសុ មេត្តុបេក្ខាភាវេន បវត្តិ អនិយតាតិ។ កាយទុច្ចរិតតោ វិរតិ **កាយទុច្ចរិតវិរតិ**។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ លក្ខណាទិតោ បនេតា តិស្សោបិ កាយទុច្ចរិតាទិវត្ថូនំ អវីតិក្កមលក្ខណា, តតោ សំកោចនរសា, តេសំ អកិរិយបច្ចុបដ្ឋានា, សទ្ធាហិរោត្តប្បអប្បិច្ឆតាទិគុណបទដ្ឋានា, បាបកិរិយតោ ចិត្តស្ស វិមុខភាវភូតាតិ ទដ្ឋព្ពា។ ឯវំ លក្ខណាទិតោ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

សង្គហាតិ ឯវំ យេ ឥមេ ឥមស្មិំ កាមាវចរបឋមកុសលេ វិភត្តា ឯកូនចត្តាលីស ធម្មា, សព្ពេតេ ខន្ធតោ ចតុព្ពិធា ហោន្តិ – វេទនាក្ខន្ធោ សញ្ញាក្ខន្ធោ សង្ខារក្ខន្ធោ វិញ្ញាណក្ខន្ធោតិ។ តត្ថ រាសដ្ឋេន សោមនស្សវេទនា វេទនាក្ខន្ធោ, តថា សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធោ, ចិត្តំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, អវសេសា ផស្សាទយោ ឆត្តឹស ធម្មា សង្ខារក្ខន្ធោតិ វេទិតព្ពា។

ននុ ច យទិ រាសដ្ឋេន ខន្ធោ, ផស្សាទីនំ តាវ អនេកត្តា សង្ខារក្ខន្ធតា យុត្តា, កថំ បន វេទនាទីនំ តិណ្ណំ ខន្ធតាតិ? ឧបចារតោ។ បច្ចេកំ ហិ អតីតាទិភេទភិន្នេសុ វេទនាសញ្ញាវិញ្ញាណេសុ និរុឡ្ហោបិ ខន្ធ-សទ្ទោ តទេក ទេសេសុ ឯកេកវេទនាទីសុបិ សមុទាយោបចារេន វោហរិយតីតិ តទេកទេសេបិ តព្ពោហារោ, យថា រុក្ខស្ស សាខាយ ឆិជ្ជមានាយ “រុក្ខោ ឆិជ្ជតី”តិអាទីសុ វិយាតិ។ ឯវំ ខន្ធតោ ចតុព្ពិធា ហោន្តិ។

តេ បុន អាយតនតោ ទុវិធា ហោន្តិ – មនាយតនំ ធម្មាយតនន្តិ។ សញ្ជាតិសមោសរណដ្ឋានដ្ឋេន ហេត្ថ ចិត្តំ **មនាយតនំ**, សេសា បន អដ្ឋតឹស ធម្មា **ធម្មាយតន**ន្តិ។ ឯវំ អាយតនតោ ទុវិធា ហោន្តិ។ តេ បុន ធាតុវសេន ទុវិធា មនោវិញ្ញាណធាតុ ធម្មធាតូតិ។ និស្សត្តនិជ្ជីវដ្ឋេន ហេត្ថ ចិត្តំ **មនោវិញ្ញាណធាតុ**, សេសា **ធម្មធាតូ**តិ។ ឯវំ ធាតុវសេន ទុវិធា។

តថា អាហារានាហារវសេន។ តត្ថ ផស្សោ ចេតនា ចិត្តន្តិ ឥមេ តយោ ធម្មា វិសេសបច្ចយត្តេន យថាក្កមំ “ផស្សាហារោ មនោសញ្ចេតនាហារោ វិញ្ញាណាហារោ”តិ វុច្ចន្តិ, អវសេសា ន អាហារាតិ។ កឹ បនេតេ បច្ចយា ន ហោន្តិ, យេ ន អាហារាតិ វុច្ចេយ្យុន្តិ? នោ ន ហោន្តិ, វិសេសបច្ចយា បន ន ហោន្តិ, ផស្សាទយោ បន តេសំ ធម្មានំ វិសេសបច្ចយា ហោន្តិ, វិសេសតោ វេទនាទយោ ច អាហរន្តិ។ ផស្សាហារោ ហិ តិស្សោ វេទនាយោ អាហរតិ, មនោសញ្ចេតនាហារោ តយោ ភវេ, វិញ្ញាណាហារោ បដិសន្ធិនាមរូបំ។ នន្វ ច សោ វិបាកោ, ឥទំ បន កុសលវិញ្ញាណន្តិ? កិញ្ចាបិ ឯវំ, តំសរិក្ខតាយ បន វិញ្ញាណាហារោត្វេវ វុត្តំ។ យស្មា វា ឥមេ “អរូបិនោ អាហារា សម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ តំសមុដ្ឋានានញ្ច រូបានំ អាហារបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ (បដ្ឋា. ១.១.១៥) វចនតោ កពឡីការាហារោ វិយ រូបកាយស្ស ឧបត្ថម្ភកដ្ឋេន នាមកាយស្ស អាហារបច្ចយា ហោន្តិ, តស្មា ឥមេវ “អាហារា”តិ វុត្តាតិ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ អាហារានាហារវសេន ទុវិធា។

តថា ឥន្ទ្រិយានិន្ទ្រិយតោ។ តត្ថ សទ្ធា វីរិយំ សតិ ឯកគ្គតា អមោហោ ចិត្តំ សោមនស្សវេទនា ជីវិតន្តិ ឥមេ អដ្ឋ ធម្មា អធិបតិយដ្ឋេន យថាក្កមំ “សទ្ធិន្ទ្រិយំ វីរិយិន្ទ្រិយំ សតិន្ទ្រិយំ សមាធិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយំ មនិន្ទ្រិយំ សោមនស្សិន្ទ្រិយំ ជីវិតិន្ទ្រិយ”ន្តិ វុច្ចន្តិ, អវសេសា ន “ឥន្ទ្រិយានី”តិ។ ឯវំ ឥន្ទ្រិយានិន្ទ្រិយតោ ទុវិធា។

តថា ឈានង្គាឈានង្គវសេន។ តត្ថ វិតក្កោ វិចារោ បីតិ សោមនស្សំ ឯកគ្គតាតិ ឥមេ បញ្ច ធម្មា ឧបនិជ្ឈាយនដ្ឋេន “ឈានង្គានី”តិ វុច្ចន្តិ, ឥតរេ “អឈានង្គានី”តិ។ ឯវំ ឈានង្គាឈានង្គវសេន ទុវិធា។

តថា មគ្គង្គាមគ្គង្គវសេន។ តត្ថ អមោហោ វិតក្កោ វិរតិត្តយំ វីរិយំ សតិ ឯកគ្គតាតិ ឥមេ អដ្ឋ ធម្មា និយ្យានដ្ឋេន, វិមោក្ខដ្ឋេន ច យថាក្កមំ “សម្មាទិដ្ឋិ សម្មាសង្កប្បោ សម្មាវាចា សម្មាកម្មន្តោ សម្មាអាជីវោ សម្មាវាយាមោ សម្មាសតិ សម្មាសមាធី”តិ នាមេន “មគ្គង្គានី”តិ វុច្ចន្តិ, ឥតរេ “អមគ្គង្គានី”តិ។ **បាឡិយំ** បន លោកិយចិត្តេ វិរតីនំ អនិយតត្តា, យេវាបនកត្តា ច តា វជ្ជេត្វា “បញ្ចង្គិកោ មគ្គោ ហោតី”តិ (ធ. ស. ៥៨, ១២១) វុច្ចតិ។ ឯវំ មគ្គង្គាមគ្គង្គវសេន ទុវិធា។

តថា ពលាពលវសេន។ តត្ថ សទ្ធាវីរិយំ សតិ សមាធិ បញ្ញា ហិរី ឱត្តប្បន្តិ ឥមេ សត្ត ធម្មា អកម្បិយដ្ឋេន ពលានីតិ វុច្ចន្តិ, ឥតរេ អពលានីតិ។ ឯវំ ពលាពលវសេន ទុវិធា។

តថា ហេតុនហេតុវសេន។ តត្ថ អលោភោ អទោសោ អមោហោតិ ឥមេ តយោ ធម្មា មូលដ្ឋេន ហេតូតិ វុច្ចន្តិ, ឥតរេ នហេតូតិ។ ឯវំ ហេតុនហេតុវសេន ទុវិធា។ ឯវំ ផស្សាផស្សវេទនាវេទនា សញ្ញាសញ្ញាចិត្តា ចិត្តាទិវសេនបិ វុត្តនយានុសារេន យថាយោគំ សង្គហវិភាគោ វេទិតព្ពោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន បទភាជនីយសង្គហវារេ (ធ. ស. ១០៣ អាទយោ), **តទដ្ឋកថាយញ្ច** (ធ. ស. អដ្ឋ. ៥៨-១២០) គហេតព្ពោ។ ឯវំ សង្គហតោ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

សុញ្ញតោ ចេវាតិ ឯវំ ខន្ធាទីហិ សង្គហិតេសុ តេសុ ធម្មេសុ តព្ពិនិមុត្តោ ការកវេទកាទិសភាវោ អត្តា វា សស្សតោ វា ភាវោ ន ឧបលព្ភតិ។ សុញ្ញា តេ ធម្មា អត្តេន វា អត្តនិយេន វា, កេវលំ បដិច្ចសមុប្បន្នា, ស លក្ខណធារណតោ ធម្មមត្តា, និច្ចសុខាទិសារវិរហិតោ អសារា, បវត្តកនិយាមកាភាវតោ អបរិណាយកា អនិច្ចា,

ទុក្ខា, អនត្តា, អនត្តនិយា ច ហុត្វា បវត្តន្តីតិ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន បទភាជនីយសុញ្ញតវារេ, **តទដ្ឋកថាយញ្ច** គហេតព្ពោតិ។ ឯវំ សុញ្ញតោ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

និដ្ឋិតា បឋមកុសលស្ស អត្ថវណ្ណនា។

ទុតិយាទីសុបិ បឋមកុសលេ វុត្តនយេន ធម្មុទ្ទេសាទិនា សព្ពោ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។ ន កេវលញ្ច ឯត្ថេវ, ឥតោ បរេសុបិ សព្ពត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តសទិសានំ បទានំ, ធម្មានញ្ច អត្ថោ, សព្ពោ ច វិនិច្ឆយោ ឯត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ ឥតោ បរំ បន អបុព្ពមេវ វណ្ណយិស្សាម។ ទុតិយចិត្តេ តាវ សសង្ខារភាវមត្តមេវ បឋមចិត្តតោ វិសេសោ, សេសំ តាទិសមេវ។ ទុតិយកុសលំ។

តតិយេបិ ធម្មុទ្ទេសេ អមោហាភាវា ឥន្ទ្រិយមគ្គង្គពលមូលសង្គហេសុ បញ្ញិន្ទ្រិយសម្មាទិដ្ឋិមគ្គង្គបញ្ញាពលអមោហមូលានំ បរិហានិយា សទ្ធិន្ទ្រិយាទីនំ ភាវោវ វិសេសោ, សេសំ តាទិសមេវ។ តថា ចតុត្ថេ សសង្ខារភាវមត្តមេវ វិសេសោ។ តតិយចតុត្ថានិ។

បញ្ចមឆដ្ឋសត្តមដ្ឋមេសុ បន សុខសោមនស្សដ្ឋានេសុ ឧបេក្ខាភាវោ, បីតិយា ច អភាវោ។ តេនេវ ឈានង្គសង្គហវារេ ចតុរង្គជ្ឈានតាវ វិសេសោ, សេសំ បឋមទុតិយតតិយចតុត្ថចិត្តសទិសមេវ។ ឧបេក្ខាសហគតេសុ ចេត្ថ ចតូសុ ករុណាមុទិតា ន ឧប្បជ្ជន្តីតិ កេចិ វទន្តិ, បរិកម្មភូតានំ បនេត្ថ តាសំ ឧប្បត្តិយា មហាអដ្ឋកថាយំ អនុញ្ញាតត្តា ឧបចារប្បត្តា បន ឧប្បជ្ជន្តិ, ន ឥតរាតិ គហេតព្ពំ។ បញ្ចមឆដ្ឋសត្តមដ្ឋមានិ។

វិសយាទិប្បភេទតោតិ ឯវំ ធម្មុទ្ទេសាទិនា វិភត្តានិ អដ្ឋ កាមាវចរកុសលានិ អារម្មណវិភាគតោ បច្ចេកំ ឆព្ពិធានិ ហោន្តិ រូបារម្មណំ...បេ.... ធម្មារម្មណន្តិ។ តត្ថ នីលាទិភេទភិន្នា, អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នអជ្ឈត្តិកពាហិរឱឡារិកសុខុមាទិភេទភិន្នា ច វណ្ណធាតុ **រូបារម្មណំ** នាម។ ឯវំ **សទ្ទារម្មណា**ទីសុបិ យថានុរូបំ ភេទោ វេទិតព្ពោ។

ឯត្ថ ច **ផោដ្ឋព្ព**ន្តិ អាបោធាតុវជ្ជិតភូតត្តយំ, **ធម្មារម្មណ**ន្តិ បញ្ចារម្មណានិ វជ្ជេត្វា អវសេសា រូបារូបបញ្ញត្តិយោ វេទិតព្ពា, សេសំ តាទិសមេវ។ កេចិ បនេត្ថ “ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនមាបាថគតានិ ឯតានារម្មណានិ រូបារម្មណាទិវោហារំ លភន្តិ, អនាបាថគតានិ បន អតីតានាគតទូរសុខុមាទិភេទភិន្នានិ ធម្មារម្មណានេវា”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ ទិព្ពចក្ខាទីនំ រូបារម្មណតាទិវចនតោ។

អនាបាថគតា ឯវ ហិ តានិ ទិព្ពចក្ខុអាទីនំ អារម្មណំ, ន ច តានិ ធម្មារម្មណានិ។ រូបាទយោ ហិ បញ្ច បច្ចេកំ ទ្វីសុ ទ្វីសុ ទ្វារេសុ ឯកស្មឹ ខណេ អាបាថមាគន្ត្វា តំតំទ្វារិកជវនានំ, តទនន្តរេ មនោទ្វារិកានញ្ច អបរភាគេ ច ទិដ្ឋសុតាទិវសេនានុស្សរន្តស្ស សុទ្ធមនោទ្វារិកានញ្ច អារម្មណានិ ហោន្តិ។ តថា ហិ នានាវណ្ណវិចិត្តចេតិយាទិទស្សនំ ករោន្តស្ស, ធម្មំ សុណន្តស្ស, ភេរិសទ្ទាទីហិ វា បូជាទី ករោន្តស្ស ច គន្ធមាលាទីនិ ឃាយិត្វា, ខាទនីយភោជនីយាទិញ្ច សាយិត្វា, សុខសម្ផស្សានិ អត្ថរណបាវុរណាទីនិ ច ផុសិត្វា មនាបភាវំ ញត្វា តេហិ ចេតិយបូជំ ករោន្តស្ស, តត្ថ តត្ថ អកុសលំ វា ឧប្បាទេន្តស្ស, តស្មឹ តស្មឹ ខណេ គយ្ហមានានិ រូបាទិបញ្ចារម្មណានិ សាខាយ អក្កមនំ, បថវិយំ ឆាយាផរណញ្ច ឯកក្ខណេ កុរុមានំ រុក្ខគ្គេ និលីយមានំ បក្ខិនោ សរីរំ វិយ យថាសកំ បសាទញ្ច ឃដ្តេត្វា តស្មឹយេវ ខណេ ភវង្គចលនបច្ចយភាវេន មនោទ្វារេបិ អាបាថមាគន្ត្វា តតោ ភវង្គំ វិច្ឆិន្ទិត្វា ឧប្បន្នានំ អាវជ្ជនាទិវោដ្ឋព្ពនបរិយោសានានំ, វីថិចិត្តានំ, តទនន្តរានញ្ច កុសលាកុសលាទិជវនានំ អារម្មណំ ហុត្វា តទនន្តរាសុ មនោទ្វារវីថីសុ ច អបរភាគេ តថារូបំ បច្ចយំ អាគម្ម អត្តនា បូជាទិករណកាលេសុ, ទិដ្ឋសុតឃាយិតសាយិតផុដ្ឋវសេនានុស្សរន្តស្ស, បច្ចក្ខតោ អនុភុយ្យមានានិ វិយ មនោទ្វារេ ច អារម្មណានិ ហោន្តិ។

អថាបិ បញ្ចហិ ទ្វារេហិ អគហិតបុព្ពានិ ពុទ្ធរូបាទីនិ, ទិព្ពរូបាទីនិ ច បញ្ចារម្មណានិ សវនវសេន សល្លក្ខេត្វា ជវនក្ខណេ វា អបរភាគេ សុតវសេនេវ អនុស្សរិត្វា វា បសាទំ, កម្មផលសទ្ធាទី, លោភាទិញ្ច ឧប្បាទេន្តស្សាបិ មនោទ្វារេ អាបាថមាគច្ឆន្តិ។ អភិញ្ញានំ បន សុទ្ធមនោទ្វារេ ឯវ, តស្មា ឯវំ បញ្ចទ្វារេ, មនោទ្វារេ, សុទ្ធមនោទ្វារេ ច អាបាថគតានិ អតីតាទិភេទភិន្នានិ សព្ពានិបិ បញ្ចារម្មណានិ កទាចិបិ ធម្មារម្មណំ ន ហោន្តិ, តទិតរានាមរូបបញ្ញត្តិយោ ធម្មារម្មណន្តិ គហេតព្ពំ។ ននុ ចេតានិ ឥដ្ឋកន្តមនាបានិ អារម្មណានិ លោភស្ស វត្ថុ, កថមេត្ថ កុសលំ ឧប្បជ្ជតីតិ? និយមាទិការណតោ។ ចិត្តំ ហិ “កុសលមេវ មយា កត្តព្ព”ន្តិ បុព្ពេ និយមិតវសេន សព្ពត្ថ អកុសលប្បវត្តឹ និវត្តេត្វា កុសលេ បរិណាមនវសេន ច អភិណ្ហំ អាសេវិតកុសលសមុទាចារវសេន ច សប្បុរិសូបនិស្សយាទិឧបនិស្សយវសេន ច យោនិសោអាភុជិតវសេន ចាតិ ឥមេហិ ការណេហិ កុសលំ ហុត្វា

ឧប្បជ្ជតីតិ វេទិតព្ពំ។ ឯវមិមេសុ ឆសុ អារម្មណេសុ ឧប្បជ្ជនតោ បច្ចេកំ ឆព្ពិធានិ ហោន្តិ។ អារម្មណវវត្ថានកថា។

ឯវំ អារម្មណភេទភិន្នេសុ រូបារម្មណំ តាវ កុសលំ ទសបុញ្ញកិរិយវត្ថុវសេន ទសវិធំ ហោតិ។ តត្ថ ឯកេកំ បន កាយកម្មំ វចីកម្មំ មនោកម្មន្តិ តិវិធំ។ តត្ថ កាយទ្វារេ បវត្តំ **កាយកម្មំ**, វចីទ្វារេ បវត្តំ **វចីកម្មំ**, មនោទ្វារេ បវត្តំ **មនោកម្មំ**។ តត្ថ កាយទ្វារន្តិ កាយវិញ្ញត្តិ។ វចីទ្វារន្តិ វចីវិញ្ញត្តិ។ តាសំ វិភាគោ រូបវិភត្តិយំ អាវិ ភវិស្សតិ។ មនោទ្វារន្តិ សព្ពំ ចេតនាសម្បយុត្តំ ចិត្តំ វុច្ចតិ, វិសេសតោ កុសលាកុសលំ។ តំ ហិ សហជាតានំ ចេតនានំ, កាយង្គវាចង្គចោបនំ អសម្បាបុណិត្វា បវត្តានំ សុទ្ធមនោកម្មានំ បវត្តិឱកាសទានតោ ទ្វារន្តិ វុច្ចតិ, ឥមេសុ បន តីសុ ទ្វារេសុ បវត្តា ចេតនា កាយកម្មាទយោ នាម។ អបិច បាណាតិបាតាទយោ, បាណាតិបាតាវេរមណិអាទយោ ច កាយកម្មំ នាម, មុសាវាទាទយោ, មុសាវាទាវេរមណិអាទយោ ច វចីកម្មំ នាម, អភិជ្ឈាទយោ, អនភិជ្ឈាទយោ ច មនោកម្មំ នាម។

កុសលបក្ខេ បន ទានាទិទសបុញ្ញកិរិយវត្ថូនិ ច យថារហំ កាយវចីមនោកម្មានិ ហោន្តិ។ ឯវំ យេភុយ្យវុត្តិតោ ចេស កាយកម្មាទិភាវោ វុត្តោ បាណាតិបាតាទីនម្បិ វចីទ្វារាទីសុ បវត្តិតោ កេសញ្ចិ បុរិសានំ វនចរកាទិភាវោ វិយ, ទ្វារានញ្ច កាយកម្មទ្វារាទិភាវោ កេសញ្ចិ គាមានំ ព្រាហ្មណគាមាទិភាវោ វិយ។ អកុសលេ តាវ ឯត្ថ បាណាតិបាតាទិកាយកម្មំ កាយទ្វារេ, វចីទ្វារេ ច យថារហំ សមុដ្ឋាតិ, នោ មនោទ្វារេ។ តថា មុសាវាទាទិវចីកម្មំ។ បាណាតិបាតាទិនិប្ផាទនត្ថំ ហិ មនោទ្វារេ ឯវ ចិន្តេន្តស្ស ចេតនាព្យាបាទាទីសុ កម្មបថប្បត្តេសុ វា កម្មបថំ អប្បត្តេសុ វា មនោកម្មេសុ ឯវ បវិសនតោ កាយកម្មាទិភាវំ ន បាបុណាតិ។ ននុ វិជ្ជាមយេនាបិ កេវលំ មនោកម្មេន បាណាតិបាតាទី ករោន្តីតិ? ន អលោណភោជនទព្ភសយនមន្តបរិជប្បនាទិកាយវចីបយោគំ វិនា តស្សាសិជ្ឈនតោ។ អភិជ្ឈាទិមនោកម្មំ បន តីសុបិ ទ្វារេសុ សមុដ្ឋាតិ។ អភិជ្ឈាយ ហិ កាយេន បរភណ្ឌគ្គាហាទីនំ, ព្យាបាទេន ទណ្ឌបរាមសនាទីនំ, មិច្ឆាទិដ្ឋិយា តិត្ថិយវន្ទនាទីនំករណកាលេ, វាចាយ បរសម្បត្តិបត្ថនាយ “ហញ្ញន្តុ ពជ្ឈន្តូ”តិ អនត្ថបត្ថនាយ ច តិត្ថិយត្ថុតិតទត្ថទីបនាទីនញ្ច យថាក្កមំ បវត្តិកាលេ ច តស្ស មនោកម្មស្ស កាយវាចាសុ បវត្តិ វេទិតព្ពា។

កាមាវចរកុសលំ បន បាណាតិបាតាវេរមណិអាទិកំ កាយវចីមនោកម្មំ បច្ចេកំ ទ្វារត្តយេបិ បវត្តតិ។ តត្ថ បាណាតិបាតាទីហិ សម្ផប្បលាបបរិយោសានេហិ សត្តហិ វិរមន្តស្ស តាវ ហត្ថមុទ្ទាយ, វចីភេទេន ច សមាទិយនកាលេ, មនសា វិរមណកាលេ ច តេសំ កាយវចីកម្មានំ តីសុ ទ្វារេសុ បវត្តិ វេទិតព្ពា។ អនភិជ្ឈាទីហិ សហគតេន ចេតសា តជ្ជស្ស កាយបយោគស្ស, “បរវិត្តូបករណំ ចិរដ្ឋិតិកំ ហោតុ, សព្ពេ សត្តា អវេរា ហោន្តុ, សោ ភគវា អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិអាទិនា វចីបយោគស្ស, កេវលំ មនោបយោគស្ស ច ករណកាលេ មនោកម្មស្ស តីសុបិ ទ្វារេសុ បវត្តិ វេទិតព្ពា។ ឯត្ថ ច បញ្ចទ្វារេ ឧប្បន្នានិ ជវនានិ កាយវចីកម្មានិ ន ហោន្តិ, មនោកម្មានិ ឯវ។ តានិ ច ន កម្មបថប្បត្តានិ, កេវលំ កុសលាទីនិ ហោន្តិ។ មនោទ្វារេ បដុតរប្បវត្តានិ ឯវ ហិ កម្មបថប្បត្តានិ មនោកម្មានិ ហោន្តិ, រូបារូបជវនានិ បន ឯកន្តំ ភាវនាមយំ មនោកម្មមេវ មនោទ្វារេ ឯវ ច បវត្តន្តិ។

កិញ្ចាបិ អភិញ្ញាញាណានិ វិញ្ញត្តិទ្វយជនកានិ, តថាបិ កាយវចីកម្មវោហារំ ន លភន្តិ, លោកុត្តរកុសលំ បន កាយវចីទ្វារេសុ អនុប្បជ្ជមានម្បិ មិច្ឆាវាចាកម្មន្តាជីវានំ សមុច្ឆេទប្បហានការីនំ វិរតីនំ វសេន កាយវចីកម្មម្បិ ហោតិ, តទិតរមគ្គង្គវសេន មនោកម្មម្បីតិ ឯកក្ខណេ តីណិបិ កម្មានិ ហោន្តិ, តញ្ច ភាវនាមយំ, ទ្វារំ បនស្ស មនោទ្វារមេវ។ យថា ច បាណាតិបាតាវេរមណិយាទីនំ វសេន កុសលស្ស ទ្វារត្តយេ បវត្តិ វុត្តា, ឯវំ ទសបុញ្ញកិរិយវត្ថូនម្បិ វសេន វត្តព្ពា។ អដ្ឋកថាសុ បន ន វិចារិតា, តថាបិ នយតោ ឯវំ វេទិតព្ពា។

តេសុ ទានំ កាយកម្មមេវ, វចីកម្មម្បិ វា។ បត្តានុប្បទានំ, អព្ភនុមោទនំ, ទេសនា វចីកម្មមេវ។ សីលំ អបចិតិសហគតំ, វេយ្យាវច្ចសហគតញ្ច កាយកម្មម្បិ អត្ថិ, វចីកម្មម្បិ អត្ថិ។ តត្ថ សីលស្ស កាយវចីកម្មភាវោ សិទ្ធោ ឯវ។ អបចិតិយា បន បុប្ផបូជាទិនា, វន្ទនាទិនា វា បវត្តិកាលេ កាយកម្មភាវោ, ថុតិមយបូជាទិនា បវត្តិកាលេ វចីកម្មភាវោ ច វេទិតព្ពោ។ វេយ្យាវច្ចស្សាបិ សហត្ថា ករណកាលេ កាយកម្មភាវោ, គិលានាទីនំ ចតុបច្ចយសមាទាបនាទិវសេន, គរូហិ អាណត្តសន្ទេន អារោចនបក្កោសនាទិវសេន វចីកម្មភាវោ ច វេទិតព្ពោ។ ភាវនា, សវនំ, ទិដ្ឋិជុកម្មញ្ច មនោកម្មមេវ, អព្ភនុមោទនម្បីតិ កេចិ។ សវនម្បិ ហិ សោតទ្វារានុសារេន មនោទ្វារេ ឯវ ធម្មត្ថសល្លក្ខណវសេន បវត្តិកាលេ មនោកម្មមេវ។

តត្ថ ទានំ អបចិតិ វេយ្យាវច្ចំ បត្តានុប្បទានំ ទេសនាតិ ឥមានិ បញ្ច កាយវចីទ្វារេសុ ឯវ បវត្តន្តិ, ន មនោទ្វារេ។ ឯត្ថ ច បត្តានុប្បទានទេសនានំ កាយវិការេន បត្តឹ ទេន្តស្ស, ធម្មំ ទេសេន្តស្ស ច កាយទ្វារេបិ បវត្តិ វេទិតព្ពា។ សីលំ ភាវនា អព្ភនុមោទនំ សវនំ ទិដ្ឋិជុកម្មន្តិ ឥមានិ បន បញ្ច តីសុបិ ទ្វារេសុ បវត្តន្តិ, “ន បុនេវំ

ករិស្សាមី”តិ ចេត្វ មនសាវ ទុច្ចរិតោ វិរមន្តស្ស, អព្ភនុមោទន្តស្ស ច វសេន សីលព្ភនុមោទនានំ មនោទ្វារេបិ បវត្តិ វេទិតព្ពា។ យំ បន **អដ្ឋសាលិនិយំ** “ទានមយំ កាយវចីមនោកម្មវសេន តិវិធំ ហោតី”តិអាទិ វុត្តំ, តំ បុព្ព ចេតនាវសេន មនោទ្វារេ បវត្តំ គហេត្វា បរិយាយតោ វុត្តំ, និប្បរិយាយតោ កាយវចីទ្វារប្បវត្តា សន្និដ្ឋាន ចេតនាវ។ តេនេវ ហិ តត្ថេវ វុត្តំ “វិនយបរិយាយំ បត្វា ហិ ‘ទស្សាមិ ករិស្សាមី’តិ វាចា ភិន្នា ហោតីតិ។ ឥមិនា លក្ខណេន ទានំ នាម ហោតិ, អភិធម្មបរិយាយំ បត្វា បន វិជ្ជមានកវត្ថុំ អារព្ភ មនសា ចិន្តិតកាលតោ បដ្ឋាយ កុសលំ ហោតិ។ អបរភាគេ កាយេន វា វាចាយ វា កត្តព្ពំ ករិស្សតី”តិ (ធ. ស. អដ្ឋ. ១)។ ឥតរថា “ទស្សាមី”តិ ចិន្តិតមត្តេនាបិ ទានំ នាម ភវេយ្យ, តថា ច តាទិសំ វត្ថុំ យថាចិន្តិតនិយាមេន អទេន្តស្ស ធុរនិក្ខេបេ អទិន្នាទានម្បិ សិយា។ ឯវំ មនសា បាណាតិបាតាទយោបិ សិយុំ, តញ្ច ន យុត្តំ, តស្មា វុត្តនយេនេវ គហេតព្ពំ។ អថ វា “សព្ពំ សាបតេយ្យំ ទិន្នញ្ញេវ ហរត្វូ”តិ បរិច្ចជនសម្ភវតោ ទានស្ស មនោទ្វារេបិ បវត្តិ វេទិតព្ពា។

ឯត្ថ ច ទានសីលាទិកាយកម្មានំ កាយទ្វារេ បវត្តិយំ កម្មំ កាយកម្មមេវ, ទ្វារម្បិ កាយទ្វារមេវ។ វចីទ្វារេ បវត្តិយំ កម្មំ កាយកម្មមេវ, ទ្វារំ បន វចីទ្វារំ។ មនោទ្វារេ បវត្តិយម្បិ កម្មំ កាយកម្មំ, ទ្វារំ បន មនោទ្វារំ។ ទេសនាព្ភនុមោទនាទីនំ វចីកម្មានំ វចីទ្វារេ បវត្តិយំ កម្មម្បិ វចីកម្មំ, ទ្វារម្បិ វចីទ្វារមេវ។ កាយទ្វារេ បវត្តិយម្បិ កម្មំ វចីកម្មមេវ, ទ្វារំ បន កាយទ្វារំ។ មនោទ្វារេ បវត្តិយម្បិ កម្មំ វចីកម្មំ, ទ្វារំ បន មនោទ្វារំ។ ភាវនាទិមនោកម្មានំ មនោទ្វារេ បវត្តិយំ កម្មម្បិ មនោកម្មំ, ទ្វារម្បិ មនោទ្វារមេវ។ កាយទ្វារេ បវត្តិយម្បិ កម្មំ មនោកម្មមេវ, ទ្វារំ បន កាយទ្វារំ។ វចីទ្វារេ បវត្តិយម្បិ កម្មំ មនោកម្មមេវ, ទ្វារំ បន វចីទ្វារំ។ ឯវំ បាណាតិបាតាទីនំ, បាណាតិបាតាវេរមណិអាទីនញ្ច វុត្តានុសារេន កម្មវវត្ថានំ, ទ្វារវវត្ថានញ្ច យថានុរូបំ យោជេត្វា អសង្ករតោ ញាតព្ពំ។

ទ្វារកម្មវវត្ថានកថា និដ្ឋិតា។

ឥទានិ យស្មា ទសវិធានិ ចេតានិ បុញ្ញកិរិយវត្ថូនិ តីសុ ឯវំ សង្គយ្ហន្តិ ទានមយេ សីលមយេ ភាវនាមយេតិ។ បត្តានុប្បទានំ ហិ ទានមយេ សង្គយ្ហតិ, “អព្ភនុមោទនម្បី”តិ (ធ. ស. អដ្ឋ. ១៥៦-១៥៩ បុញ្ញកិរិយវត្ថាទិកថា) **អដ្ឋកថាយំ**។ អបចិតិវេយ្យាវច្ចានិ សីលមយេ។ ទេសនាសវនទិដ្ឋិជុកម្មានិ ភាវនាមយេ, តស្មា រូបារម្មណស្ស កុសលស្ស ទានសីលភាវនាវសេន ទ្វារត្តយប្បវត្តិ យោជេត្វា ទស្សេស្សាម។ តទនុសារេនេវ ឥតរេសំ វសេនាបិ សក្កា ញាតុន្តិ។ កុសលំ ហិ វណ្ណារម្មណំ ហុត្វា ឧប្បជ្ជមានំ ទានសីលភាវនាវសេនេវ តីសុ ទ្វារេសុ បវត្តតិ។ កថំ? យទា ហិ នីលបីតាទិវណ្ណវិចិត្តំ បុប្ផវត្ថាទិទេយ្យធម្មំ លភិត្វា “វណ្ណទានំ មេ ភវិស្សតី”តិ វណ្ណវសេន អាភុជិត្វា ចេតិយាទីសុ សហត្ថេន បូជេតិ, តទា រូបារម្មណំ ទានមយំ កាយទ្វារេ បវត្តតិ, តញ្ច បុព្ពចេតនាសន្និដ្ឋានចេតនា អបរចេតនាតិ តិវិធំ ហោតិ។ ឯវំ ឧបរិបិ សព្ពវារេសុ តិវិធតា វេទិតព្ពា។ យទា បន តទេវ យថាវុត្តវត្ថុំ វាចាយ អាណាបេត្វា បុត្តទារាទីហិ ទាបេតិ, តទារូបារម្មណំ ទានមយំ វចីទ្វារេ បវត្តតិ។ យទា បន តទេវ វិជ្ជមានកវត្ថុំ “ទស្សាមី”តិ ចិន្តេតិ, បច្ឆាសីសតិ, យថាធិប្បាយំ និប្ផាទេស្សតិ, តទា បុព្ពចេតនាវសេន បរិយាយតោ ទានមយំ មនោទ្វារេ បវត្តតិ នាម។ ឯវំ រូបារម្មណំ ទានមយំ ទ្វារវសេន តិវិធំ ហោតិ។

យទា បន វុត្តប្បការវណ្ណំ ទេយ្យធម្មំ លភិត្វា “ឯវំ មនាបវណ្ណានំ បរិច្ចជនំ នាម មយ្ហំ កុលវំសាគតវត្តមេត”ន្តិ សហត្ថា បូជេតិ, តាទិសវណ្ណវន្តំ វា បរបរិគ្គហិតាទិភោគសម្បត្តិំ បរិច្ចជិត្វា សីលំ រក្ខតិ, តទា រូបារម្មណំ សីលំ កាយទ្វារេ ច បវត្តតិ។ យទា បន វុត្តប្បការវណ្ណំ ទេយ្យធម្មំ កុលវំសាទិវសេន វាចាយ អាណាបេត្វា បរេហិ ទាបេតិ, តាទិសំ វា បរបរិគ្គហិតាទី វាចាយ អបនេត្វា សីលំ រក្ខតិ, តទា រូបារម្មណំ សីលំ វចីទ្វារេ បវត្តតិ។ យទា បន តាទិសំ វិជ្ជមានកវត្ថុំ កុលវំសាទិវសេន “ទស្សាមី”តិ, តាទិសំ បរបរិគ្គហិតាទិកំ អនាមសិត្វា “សីលំ រក្ខិស្សាមី”តិ វា ចិន្តេតិ, តទា រូបារម្មណំ សីលំ មនោទ្វារេ បវត្តតិ។ ឯវំ រូបារម្មណំ សីលមយំ ទ្វារវសេន តិវិធំ ហោតិ។

យទា បន វុត្តប្បការំ វណ្ណវន្តំ ទត្វា តទេវ វណ្ណំ, សព្ពំ វា រូបាយតនំ ចង្កមន្តោ អនិច្ចាទិតោ វិបស្សតិ, តទា រូបារម្មណំ ភាវនាមយំ កាយទ្វារេ បវត្តតិ។ តទេវ វចីភេទំ កត្វា សម្មសន្តស្ស រូបារម្មណំ ភាវនាមយំ វចីទ្វារេ បវត្តតិ។ តទេវ កាយង្គវាចង្គំ អចោបេត្វា សម្មសន្តស្ស រូបារម្មណំ ភាវនាមយំ មនោទ្វារេ បវត្តតិ។ ឯវំ រូបារម្មណំ ភាវនាមយំ ទ្វារវសេន តិវិធំ ហោតិ។ ឥតិ រូបារម្មណស្ស កុសលស្ស តិវិធបុញ្ញកិរិយវត្ថុវសេន នវសុ កម្មទ្វារេសុ បវត្តិវិភាគោ វេទិតព្ពោ។ ឥមិនាវ នយេន រូបារម្មណស្ស កុសលស្ស ទសបុញ្ញកិរិយវត្ថុវសេនាបិ តីសាយ កម្មទ្វារេសុ បវត្តិវិភាគោ យោជេត្វា ញាតព្ពោ។ យថា ច រូបារម្មណស្ស, ឯវំ សទ្ទារម្មណាទីនម្បិ បញ្ចន្នំ កុសលានំ បុញ្ញកិរិយវត្ថុទ្វារេហិ វិភាគោ, យោជនានយោ ច យថានុរូបំ ញាតព្ពោ។

អបិច សទ្ទំ នាម កន្ទមូលំ វិយ ហត្ថេន គហេត្វា ទាតុំ ន សក្កា។ យទា បន “សទ្ទទានំ មេ”តិ អាភុជិត្វា ភេរិអាទិតូរិយេ តិណ្ណំ រតនានំ ទេតិ, តេហិ ឧបហារំ វា ករោតិ, ធម្មកថិកាទីនំ សរភេសជ្ជាទី ទេតិ, ធម្មស្សវនំ ឃោសេតិ, សរភញ្ញធម្មកថាទី វា ករោតិ, តទា កុសលំ សទ្ទារម្មណំ ហោតិ។ ឯវំ គន្ធាទិវត្ថុបរិច្ចាគេបិ គន្ធាទិអារម្មណំ។ ធម្មារម្មណំ បន ឱជាជីវិតិន្ទ្រិយតទាយត្តានំ វសេន ញាតព្ពំ។ យទា ហិ ឱជវន្តានិ អន្នបានសប្បិនវនីតាទីនិ “ឱជទានំ មេ ភវិស្សតី”តិ ទេតិ, គិលានានំ ភេសជ្ជំ វា វេជ្ជំ វា ឧបនេត្វា, បាណោបរោធកំ អារុធជាលកុមិនាទី វិនាសេត្វា វា, វជ្ឈប្បត្តេ បាណិនោ មោចេត្វា វា “ជីវិតទានំ មេ ភវិស្សតិ ជីវិតាយត្តវុត្តិតាយ, បញ្ចបសាទសោឡសសុខុមរូបចិត្តចេតសិកានំ វសេន បសាទាទិទានំ មេ ភវិស្សតី”តិ ច មនសិ ករោតិ, តទា កុសលំ ធម្មារម្មណំ ហោតិ។ សេសំ តាទិសមេវ។

អយំ នានាវត្ថូសុ ឋិតារម្មណានំ យោជនា។ ឯកវត្ថុស្មិម្បិ ឆារម្មណំ លព្ភតេវ។ បិណ្ឌបាតស្មឹ ហិ មនាបោ វណ្ណោ, ខាទនកាលេ មុរុមុរាយនសទ្ទោ, គន្ធោ, រសោ, ផោដ្ឋព្ពំ, ឱជា, តទាយត្តា វា ជីវិតបសាទាទយោ, តព្ពិសយានិ ច វិញ្ញាណាទីនីតិ ឆារម្មណម្បិ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ ចីវរាទីសុ ចេវ វត្ថាទីសុ ច យថានុរូបំ ញាតព្ពំ។ ឯត្ថបិ ទានសីលភាវនាមយតា, កាយវចីមនោកម្មភាវោ ច វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ យថា ច កុសលានំ, ឯវំ អកុសលានម្បិ អារម្មណកម្មទ្វារវវត្ថានំ, អបុញ្ញកិរិយវត្ថូសុ យោជនានយោ ច វុត្តានុសារេន យថាយោគំ ញាតព្ពោ។

ឯវំ អារម្មណតោ, បុញ្ញកិរិយវត្ថុតោ, កម្មតោ, ទ្វារតោ ច អនេកសហស្សប្បភេទេសុ ចេតេសុ កុសលេសុ ឧបឌ្ឍានិ បន ញាណសម្បយុត្តានិ ចតុន្នំ អធិបតីនំ វសេន បច្ចេកំ ចតុព្ពិធានិ, ញាណវិប្បយុត្តានិ បន ឧបឌ្ឍានិ វីមំសាធិបតិវជ្ជិតាធិបតិត្តយវសេន បច្ចេកំ តិវិធានិ, តទុភយានិ បុន ហីនត្តិកវសេន បច្ចេកំ តិវិធានិ, តានិ បុន អបរិមាណេសុ បន ចក្កវាឡេសុ បច្ចេកំ អបរិមាណេសុ សត្តេសុ ឯកេកស្មឹ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នឱឡារិកសុខុមតាទីហិ អនន្តេហិ បការេហិ ឧប្បជ្ជនតោ អនន្តាបរិមាណានិ ហោន្តិ។ តានិ សព្ពានិ សម្ពុទ្ធោ អនន្តេន ពុទ្ធញាណេន មហាតុលាយ តុលយមានោ វិយ, មហាតុម្ពេ បក្ខិបិត្វា មិនយមានោ វិយ សព្ពាការតោ បរិច្ឆិន្ទិត្វា មហាករុណាយ កាមាវចរដ្ឋេន សរិក្ខតាយ ឯកត្តំ ឧបនេត្វា, បុន សោមនស្សុបេក្ខាសហគតដ្ឋេន, ញាណសម្បយុត្តវិប្បយុត្តដ្ឋេន, អសង្ខារិកសសង្ខារិកដ្ឋេន ច កោដ្ឋាសេ កត្វា ទេសេសិ, យថា តំ លោកវិទូ សត្ថា ទេវមនុស្សានន្តិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន អាទិតោ បដ្ឋាយ **ធម្មសង្គណិយា** (ធ. ស. ១), តទដ្ឋកថាយ ច **អដ្ឋសាលិនិយា** (ធ. ស. អដ្ឋ. ១) សព្ពាការតោ ញាតព្ពោតិ។ ឯវំ វិសយាទិប្បភេទតោ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

កាមាវចរកុសលធម្មា និដ្ឋិតា។

រូបាវចរធម្មា បន កុសលា ឈានង្គសម្បយោគភេទតោ បញ្ចវិធា ហោន្តិ។ សេយ្យថិទំ – វិតក្កវិចារបីតិសុខេកគ្គតាសម្បយុត្តំ បឋមជ្ឈានិកំ, តតោ វូបសន្តំ អតិក្កន្តវិតក្កំ វិចារបីតិសុខេកគ្គតាសម្បយុត្តំ ទុតិយជ្ឈានិកំ, តតោ វូបសន្តំ អតិក្កន្តវិចារំ បីតិសុខេកគ្គតាសម្បយុត្តំ តតិយជ្ឈានិកំ, តតោ វូបសន្តំ វិរត្តបីតិកំ សុខេកគ្គតាសម្បយុត្តំ ចតុត្ថជ្ឈានិកំ, តតោ វូបសន្តំ អត្ថង្គតសុខំ ឧបេក្ខេកគ្គតាសម្បយុត្តំ បញ្ចមជ្ឈានិកន្តិ។ ឯវំ សម្បយោគភេទតោ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

ធម្មុទ្ទេសាទិតោ បន បឋមជ្ឈានេ តាវ កាមាវចរបឋមកុសលេ វុត្តេសុ ឋបេត្វា វិរតិត្តយំ សេសា ឆត្តឹស ធម្មា ហោន្តិ។ តត្ថ ឆន្ទាទយោ ចត្តារោ, ករុណា, មុទិតា ចាតិ ឆ យេវាបនកា។ សេសំ សុញ្ញតវារបរិយោសានំ សព្ពំ កាមាវចរបឋមកុសលេ វុត្តសទិសមេវ។ កេវលំ ហិ វិរតីនំ អភាវោ, សង្គហវារេ បញ្ចមគ្គង្គភាវោ, ភូមន្តរវសេន រូបាវចរភាវោ ច វិសេសោ, សេសំ តាទិសមេវ។ បឋមជ្ឈានំ។

តថា ទុតិយជ្ឈានេបិ កេវលំ ធម្មុទ្ទេសេ វិតក្កាភាវោ, សង្គហវារេ ចតុក្កជ្ឈានង្គមគ្គង្គភាវោ ច វិសេសោ, សេសំ បឋមសទិសមេវ។ ទុតិយំ។

តថា តតិយជ្ឈានេបិ កេវលំ ធម្មុទ្ទេសេ វិចារាភាវោ, សង្គហវារេ តិវង្គិកជ្ឈានតា ច វិសេសោ, សេសំ ទុតិយសទិសមេវ។ តតិយំ។

តថា ចតុត្ថេ កេវលំ ធម្មុទ្ទេសេ បីតិយា អភាវោ, កោដ្ឋាសវារេ ទុវង្គិកជ្ឈានភាវោ ច វិសេសោ, សេសំ តតិយសទិសមេវ។ ចតុត្ថំ។

តថា បញ្ចមេ កេវលំ ធម្មុទ្ទេសេ ករុណាមុទិតាទីនំ អភាវោ, សោមនស្សដ្ឋានេ ឧបេក្ខាភាវោ, កោដ្ឋាសវារេ ឈានិន្ទ្រិយេសុ ឧបេក្ខាឈានង្គភាវោ, ឧបេក្ខិន្ទ្រិយភាវោ ច វិសេសោ, សេសំ ចតុត្ថសមមេវ។ បញ្ចមំ។

បទភាជនីយេ បន វិតក្កវិចារានំ វូបសមា ទុតិយំ, បីតិយា ច វិរាគា តតិយំ, សោមនស្សស្ស ច អត្ថង្គមា ចតុត្ថន្តិ ចតុក្កនយោបិ អាគតោ, សោ តិក្ខបញ្ញានំ ឯកប្បហារេនេវ វិតក្កវិចារសមតិក្កមសម្ភវតោ វុត្តោ។ តត្ថ ទុតិយាទីនំ សព្ពសោ បញ្ចកនយេ តតិយាទិសមត្តា តត្ថ វុត្តនយេនេវ សព្ពោ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ តត្ថេវ អន្តោគធភាវោ ចាតិ។ ចតុក្កនយោ។

វិសយាទិប្បភេទតោ បន វិនិច្ឆយំ បញ្ចកនយេនេវ វក្ខាម, តទនុសារតោ ឯវ ចតុក្កនយវសេនាបិ សក្កា ញាតុន្តិ។ ឯវំ ឧបរិ លោកុត្តរេបិ។ បញ្ចវិធាបិ ចេតេ រូបាវចរកុសលធម្មា កសិណារម្មណភេទតោ បច្ចេកំ អដ្ឋវិធា ហោន្តិ បថវីកសិណំ អាបោតេជោវាយោនីលបីតលោហិតោទាតកសិណញ្ចាតិ, អាលោកាកាសកសិណេហិ សទ្ធឹ ទសវិធា ហោន្តិ។ **បទភាជនីយេ** (ធ. ស. ២០២) បន អាលោកកសិណស្ស ឱទាតកសិណេន សង្គហិតត្តា អគ្គហណំ ទដ្ឋព្ពំ, អាកាសកសិណស្ស បន ឧគ្ឃាដនាសម្ភវតោ អនារុប្បជ្ឈានិកត្តា។ តំ ហិ បុនប្បុនំ ឧគ្ឃាដិយមានម្បិ អាកាសមេវ ហោតិ, តស្មា តត្ថុប្បន្នំ រូបាវចរបញ្ចមជ្ឈានំ ភវវិសេសាយ, ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារាយ ច សំវត្តតិ, អភិញ្ញាយ, វិបស្សនាយ ច បាទកម្បិ ហោតិ, អនារុប្បត្តា បន និរោធបាទកំ ន ហោតិ។ សេសានិ បន នវ កសិណានិ និរោធបាទកានិបីតិ អយមេតេសំ វិសេសោ។ អានាបានជ្ឈានស្សាបិ បនេត្ថ វាយោកសិណេ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោតិ។ កសិណកថា។

ឯវំ កសិណវសេន អដ្ឋវិធា ចេតេ អភិភាយតនវសេន បន បច្ចេកំ អដ្ឋវិធា ហោន្តិ។ ភគវតា ហិ –

> “អជ្ឈត្តំ អរូបសញ្ញី ពហិទ្ធា រូបានិ បស្សតិ បរិត្តានិ, តានិ អភិភុយ្យ...បេ.... អប្បមាណានិ។ តានិ អភិភុយ្យ ...បេ.... បរិត្តានិ សុវណ្ណទុព្ពណ្ណានិ...បេ.... អប្បមាណានិ សុវណ្ណទុព្ពណ្ណានិ សុវិសុទ្ធំ នីលំ បីតំ លោហិតំ ឱទាត”ន្តិ (ធ. ស. ២១១ អាទយោ) –

អដ្ឋ អភិភាយតនានិ ទេសិតានិ, តានិ ច កសិណេស្វេវ អភិភវិត្វា សមាបជ្ជនវសេន ឈានុប្បត្តិវិសេសតោ, អនារម្មណវិសេសតោ។ តត្ថ ហិ **អជ្ឈត្តំ អរូបសញ្ញី**តិ អលាភិតាយ វា អនត្ថិកតាយ វា អជ្ឈត្តរូបេ កសិណវសេន បរិកម្មសញ្ញាវិរហិតោវ។ **ពហិទ្ធា រូបានិ បស្សតី**តិ ពហិទ្ធា អដ្ឋ កសិណរូបានិ បរិកម្មវសេន ចេវ អប្បនាវសេន ច បស្សតិ។ **បរិត្តានី**តិ ខុទ្ទកបរិមាណានិ, តានិ អភិភុយ្យ បស្សន្តោ ច សម្បន្នគហណិកោ កដច្ឆុមត្តំ ភត្តំ លភិត្វា “កឹ ឯត្ថ ភុញ្ជិតព្ពំ អត្ថី”តិ សង្កឌ្ឍិត្វា សព្ពំ ឯកកពឡមេវ ករោតិ, ឯវមេវ ញាណុត្តរិកោ “កិមេត្ថ បរិត្តកេ អារម្មណេ សមាបជ្ជិតព្ពំ អត្ថិ, នាយំ មម ភារោ”តិ តានិ អភិភវិត្វា សហ និមិត្តុប្បាទេនេវ អប្បនំ និព្ពត្តេតិ, តស្មា តំ ឈានំ “អភិភាយតន”ន្តិ វុច្ចតិ។ **អប្បមាណានី**តិ មហន្តានិ។ **តានិ អភិភុយ្យា**តិ មហគ្ឃសោ ឯកំ ភត្តបាតឹ លភិត្វា វិយ ញាណុត្តរោ អប្បមាណំ លភិត្វា “ឯតំ វា ហោតុ អញ្ញំ វា, កិមេត្ថ សមាបជ្ជិតព្ព”ន្តិ អប្បនំ និព្ពត្តេតិ។ **សុវណ្ណទុព្ពណ្ណានី**តិ បរិសុទ្ធាបរិសុទ្ធវណ្ណានិ ។ បរិសុទ្ធានិ ហិ នីលាទីនិ, អបរិសុទ្ធានិ ច សុវណ្ណទុព្ពណ្ណានីតិ ឥធ អធិប្បេតានិ, ឯតានិបិ “សុវណ្ណានិ វា ហោន្តុ ទុព្ពណ្ណានិ វា, បរិត្តអប្បមាណវសេនេវ អភិភាយតនានី”តិ **អាគមដ្ឋកថាសុ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ២.១៧៣; ម. និ. អដ្ឋ. ២.២៤៩; អ. និ. អដ្ឋ. ៣.៨.៦៥) វណ្ណិតានិ។ វណ្ណាភោគស្ស ហិ អត្ថិតាយ បុរិមានិ អភិភាយតនានិ វណ្ណាភោគរហិតសហិតតាយ ឯត្ថ កេវលតោ វិសេសសព្ភាវា ចតុធា វុត្តានិ, នីលាទីនិ បន ចត្តារិ សុវិសុទ្ធវណ្ណវសេន សុខារោហតាយ ញាណុត្តរិកោ អភិភវិត្វា អប្បនំ និព្ពត្តេតិ, តស្មា អារម្មណវិសេសាភាវេបិ ឈានុប្បត្តិវិសេសតោ ឥមេសំ អដ្ឋន្នំ អភិភាយតនានំ វសេន បច្ចេកំ អដ្ឋវិធា ហោន្តីតិ វេទិតព្ពា។ អភិភាយតនកថា។

តានិ បុន យថា ច អភិភាយតនវសេន, ឯវំ វិមោក្ខវសេនាបិ បច្ចេកំ តិវិធា ហោន្តិ។ ភគវតា ហិ “រូបី រូបានិ បស្សតិ, អជ្ឈត្តំ អរូបសញ្ញី ពហិទ្ធា រូបានិ បស្សតិ, សុភន្តេវ អធិមុត្តោ ហោតី”តិ (ធ. ស. ២៤០ អាទយោ; ទី. និ. ៣.៣៣៩, ៣៥៨; អ. និ. ៨.៦៦) តយោ វិមោក្ខា ទេសិតា។ តេ ច កសិណេស្វេវ អធិមុច្ចនវសេន ឈានុប្បត្តិវិសេសតោ, ភាវនារម្មណវិសេសតោ កិមិទំ អធិមុច្ចនំ នាម? បច្ចនីកធម្មេហិ សុដ្ឋុ វិមុច្ចនំ, អារម្មណេសុ ច សុដ្ឋុ អភិរតិ, បិតុ មាតុ អង្កេ វិស្សដ្ឋង្គបច្ចង្គស្ស ទារកស្ស សយនំ វិយ អនិគ្គហិតភាវេន និរាសង្កតាយ អារម្មណេ បវត្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ **រូបី**តិ អជ្ឈត្តំ កេសាទីសុ ឧប្បាទិតំ រូបជ្ឈានំ រូបំ នាម, តទស្ស អត្ថីតិ **រូបី**។ អជ្ឈត្តម្បិ ហិ កេសាទីសុ នីលំ, មេទាទីសុ បីតំ, មំសាទីសុ លោហិតំ, ទន្តាទីសុ ឱទាតញ្ច វណ្ណកសិណវសេន អាភុជិត្វា បរិកម្មំ ករោន្តស្ស រូបជ្ឈានានិ, កសិណំ ឧគ្ឃាដេត្វា ច អរូបជ្ឈានានិ ឧប្បជ្ជន្តេវ ។ **រូបានិ បស្សតី**តិ ពហិទ្ធាបិ នីលកសិណាទិរូបានិ ឈានចក្ខុនា បស្សតិ, ឥមិនា អជ្ឈត្តពហិទ្ធវត្ថុកេសុ កសិណេសុ ឈានប្បដិលាភោ ទស្សិតោ។ **អជ្ឈត្តំ អរូបសញ្ញី**តិ អត្តនោ កេសាទីសុ អនុប្បាទិតរូបាវចរជ្ឈានោ, ឥមិនា

ពហិទ្ធា បដិលទ្ធជ្ឈានតា ទស្សិតា។ **សុភន្តេវ អធិមុត្តោ ហោតីតិ** ឥមិនា សុវិសុទ្ធេសុ នីលាទិវណ្ណកសិណេសុ “សុភ”ន្តិ អធិមុត្តិវសេន បដិលទ្ធជ្ឈានតា ទស្សិតា។ ឯវំ អារម្មណវិសេសាភាវេបិ អធិមុត្តិវសេន ឈានុប្បត្តិវិសេសតោ ឥមេសំ តិណ្ណំ វិមោក្ខានំ វសេន បច្ចេកំ តិវិធា ហោន្តីតិ វេទិតព្ពា។ វិមោក្ខកថា។

យថា ច វិមោក្ខតោ, ឯវំ បដិបទាភេទតោ បច្ចេកំ ចតុព្ពិធា ហោន្តិ ទុក្ខបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ, ទុក្ខបដិបទំ ខិប្បាភិញ្ញំ, សុខបដិបទំ ទន្ធាភិញ្ញំ, សុខបដិបទំ ខិប្បាភិញ្ញន្តិ។ តត្ថ បឋមសមន្នាហារតោ បដ្ឋាយ យាវ ឧបចារំ ឧប្បជ្ជតិ, តាវ បវត្តា ឈានភាវនា “បដិបទា”តិ វុច្ចតិ។ សា ឯកច្ចស្ស ទុក្ខា នីវរណាទិបច្ចនីកធម្មសមុទាចារគហនតាយ អសុខសេវនា ហោតិ, ឯកច្ចស្ស តទភាវតោ សុខា។ ឧបចារតោ បន បដ្ឋាយ យាវ អប្បនា, តាវ បវត្តា បញ្ញា “អភិញ្ញា”តិ វុច្ចតិ។ សា ឯកច្ចស្ស ទន្ធា អសីឃប្បវត្តិនី, ឯកច្ចស្ស ខិប្បា។ អសប្បាយសេវិនោ ទុក្ខា បដិបទា ហោតិ ទន្ធា ច អភិញ្ញា, សប្បាយសេវិនោ សុខា បដិបទា ហោតិ ខិប្បា ច អភិញ្ញា។ បុព្ពាបរកាលេសុ សប្បាយាសប្បាយសេវនវសេន វោមិស្សតា ច វេទិតព្ពា។ តថា បលិពោធុបច្ឆេទាទិកំ បុព្ពកិច្ចំ អសម្បាទេន្តស្ស បដិបទា ទុក្ខា, សម្បាទេន្តស្ស សុខា បដិបទា។ អប្បនាកោសល្លំ អសម្បាទេន្តស្ស ទន្ធាភិញ្ញា, សម្បាទេន្តស្ស ខិប្បា។ កិលេសិន្ទ្រិយានំ វា តិក្ខមុទុតាយ បឋមា, វិបរិយាយេន ចតុត្ថា, វោមិស្សតាយ មជ្ឈិមា ទ្វេតិ វេទិតព្ពា។ តណ្ហាវិជ្ជាភិភវនានភិភវនវសេន វា សមថវិបស្សនាសុ កតាធិការាកតាធិការតាវសេន វាបិ ឯតាសំ បភេទោ វេទិតព្ពោ។ បឋមជ្ឈានាទិអាគមនវសេនាបិ ទុតិយាទីនំ បដិបទាភិញ្ញាភេទោ ហោតិយេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវំ បដិបទាវសេន បច្ចេកំ ចតុព្ពិធា ហោន្តីតិ វេទិតព្ពា។ បដិបទាកថា។

យថា ច បដិបទាហិ, ឯវំ អារម្មណភេទតោបិ បច្ចេកំ ចតុព្ពិធា ហោន្តិ បរិត្តំ បរិត្តារម្មណំ, បរិត្តំ អប្បមាណារម្មណំ, អប្បមាណំ បរិត្តារម្មណំ, អប្បមាណំ អប្បមាណារម្មណន្តិ។ តត្ថ យំ អប្បគុណំ, ឧបរិជ្ឈានស្ស បច្ចយោ ភវិតុំ ន សក្កោតិ, ឥទំ **បរិត្តំ**។ យំ បន អវឌ្ឍិតេ អារម្មណេ បវត្តំ, តំ បរិត្តំ អារម្មណំ អស្សាតិ **បរិត្តារម្មណំ**។ វិបរិយាយតោ **អប្បមាណំ អប្បមាណារម្មណំ**។ តទុភយវោមិស្សតាយ មជ្ឈេ ឥតរទ្វយំ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ អារម្មណភេទតោ ចតុព្ពិធា ហោន្តីតិ វេទិតព្ពា។ អារម្មណកថា។

យថា ច បដិបទារម្មណេហិ, ឯវំ អធិបតីនំ វសេន បច្ចេកំ ចតុព្ពិធតា, ហីនត្តិកវសេន បុន តិវិធតា ច យោជេតព្វា វេទិតព្ពា។

ទសកសិណមូលវិភាគកថា និដ្ឋិតា។

យថា កសិណមូលេសុ, ឯវំ ព្រហ្មវិហារមូលេសុបិ យថាយោគំ វិភាគោ វេទិតព្ពោ – មេត្តាករុណាមុទិតាវសេន ហិ អាទិតោ ចត្តារិ ឈានានិ បច្ចេកំ តិវិធា ហោន្តិ មេត្តាសហគតំ, ករុណាសហគតំ, មុទិតាសហគតន្តិ។ បញ្ចមជ្ឈានំ បន ឧបេក្ខាព្រហ្មវិហារវសេន ឯកវិធំ ឧបេក្ខាសហគតន្តិ។ បុរិមេសុ ហិ តីសុ បញ្ចមជ្ឈានំ នុប្បជ្ជតិ។ កស្មា? សោមនស្សាវិប្បយោគតោ, សោមនស្សសមុដ្ឋិតានំ ព្យាបាទវិហឹសារតីនំ យថាក្កមំ និស្សរណត្តា, បច្ឆិមេ ច តិកចតុក្កជ្ឈានំ នុប្បជ្ជតិ។ កស្មា? ឧបេក្ខាវេទនាសម្បយោគតោ, តស្សា ច បដិឃានុនយនិស្សរណតោ មជ្ឈត្តាការេន បវត្តិតោ, តានិ បុន បដិបទារម្មណាធិបតិហីនត្តិកភេទេហិ បុព្ពេ វុត្តនយេន យោជេត្វា វេទិតព្ពានិ។ ឯត្ថ ច អប្បសត្តារម្មណវសេន បរិត្តារម្មណតា, ពហុសត្តារម្មណវសេន អប្បមាណារម្មណតា ច ឯកស្មឹ សត្តេ អប្បនំ បាបេត្វា អនុក្កមេន ឯកាវាសឯកវីថិគាមាទិគតសត្តេសុ បាបនវសេន វឌ្ឍនា ច វេទិតព្ពា។ ធម្មុទ្ទេសេ បនេត្ថ ករុណាសហគតេ មុទិតាវិរហិតា បញ្ចតឹស ធម្មា, តេសុ ឆន្ទាទយោ ចត្តារោ, ករុណា ចាតិ បញ្ចេវ យេវាបនកា, ករុណា ច និយតាតិ វេទិតព្ពា។ ឯវំ មុទិតាសហគតេបិ។ កេវលំ ករុណាវិរហិតា មុទិតា និយតា បវត្តាតិ អយមេត្ថ វិសេសោ។ អវសេសព្រហ្មវិហារទ្វយេ, បន កសិណាសុភាទីសុ ច សព្ពត្ថ ករុណាមុទិតាវិរហិតា ច ចតុត្តឹស ធម្មា, តត្ថ ច ឆន្ទាទយោ ចត្តារោវ យេវាបនកា វេទិតព្ពាតិ។ ព្រហ្មវិហារមូលវិភាគកថា។

អសុភភេទតោ បន បឋមជ្ឈានមេវេកំ ទសវិធំ ហោតិ ឧទ្ធុមាតកសញ្ញាសហគតំ វិនីលកវិបុព្ពកវិច្ឆិទ្ទកវិក្ខាយិតកវិក្ខិត្តកហតវិក្ខិត្តកលោហិតកបុឡវកអដ្ឋិកសញ្ញាសហគតន្តិ, ទសវិធេបិ ចេតស្មឹ អសុភេ បដិកូលត្តា, ទុព្ពលត្តា ច វិតក្កពលេនេវ ឈានំ តិដ្ឋតិ, ន វិនា វិតក្កេន សីឃសោតាយ នទិយា អរិត្តពលេនេវ នាវា វិយ, តស្មា បឋមជ្ឈានមេវេត្ថ ឧប្បជ្ជតិ, សមថវិបស្សនាទិអានិសំសទស្សាវិតាយ, បនេត្ថ នីវរណប្បហានេន ច បីតិសោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ ពហុវេតនលាភទស្សនេន បុប្ផឆឌ្ឌកស្ស គូថរាសិម្ហិ វិយ, ឧបសន្តព្យាធិទុក្ខស្ស ច រោគិនោ វមនវិរេចនប្បវត្តិយំ វិយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ តំ បន ទសវិធម្បិ បឋមជ្ឈានំ បដិបទារម្មណាធិបតិហីនត្តិកវសេន បច្ចេកំ យោជេត្វា វេទិតព្ពំ។ ឯត្ថ ច អសុភារម្មណស្ស អវឌ្ឍនីយតាយ ខុទ្ទកេ ឧទ្ធុមាតកាទិដ្ឋានេ ឧប្បន្នំ និមិត្តំ បរិត្តារម្មណំ, មហន្តេ អប្បមាណារម្មណំ វេទិតព្ពំ។ ឯតេសុ បន

ទសសុ អសុភេសុ សាមញ្ញតោ ទុត្តីសាការវសេន, នវសិវថិកបព្ពវសេន ច បវត្តា កាយគតាសតិ សង្គហិតា, វណ្ណកសិណេសុ ច កេសាទីនំ កោដ្ឋាសានំ នីលាទិវណ្ណារម្មណា, ចតុក្កបញ្ចកជ្ឈានវសេន ឧប្បន្នា កាយគតាសតិ ច សង្គហិតា។ បទភាជនីយេ វិសុំ ន វុត្តា, តស្មា តេសំ វសេនាបិ វិភាគោ វេទិតព្ពោ។ អសុភមូលវិភាគកថា។

ឯវំ អារម្មណាទិភេទតោ ច ភិន្នានំ រូបាវចរកុសលធម្មានំ កាលទេសាទិភេទេន អនន្តតា, ភគវតា ច ឯកត្តំ ឧបនេត្វា ទេសិតភាវោ, វិត្ថារនយាតិទេសោ ច កាមាវចរកុសលេ វុត្តានុសារេន យថានុរូបំ ញាតព្ពោ។ ឥតោ បរំ អរូបាវចរាទីសុបិ វិសេសមត្តមេវ វក្ខាម។ ឯវំ វិសយាទិប្បភេទតោ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

រូបាវចរកុសលធម្មា និដ្ឋិតា។

អរូបាវចរា បន កុសលធម្មា សម្បយោគតោ ន ភិន្នា, សព្ពេបិ ឧបេក្ខេកគ្គតាសម្បយុត្តាវ, ធម្មុទ្ទេសាទិតោបិ សព្ពសោ រូបាវចរបញ្ចមជ្ឈានសទិសា។ អរូបាវចរភាវោ ឯវ ហេត្ថ វិសេសោ។ **វិសយាទិប្បភេទតោ**តិ ឯត្ថ បន អារម្មណតោ តេ ចតុព្ពិធា ហោន្តិ។ សេយ្យថិទំ – អាកាសានញ្ចាយតនំ វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនន្តិ។ តត្ថ ហិ កសិណុគ្ឃាដិមាកាសេ “អនន្តោ អាកាសោ”តិ បវត្តំ បឋមំ, តស្មឹ បឋមារុប្បវិញ្ញាណេ “អនន្តំ វិញ្ញាណ”ន្តិ បវត្តំ ទុតិយំ, តស្ស បឋមារុប្បវិញ្ញាណស្ស អភាវេ “នត្ថិ កិញ្ចី”តិ បវត្តំ តតិយំ, តស្មឹ តតិយេ “សន្តមេតំ បណីតមេត”ន្តិ បវត្តំ ចតុត្ថំ។ បុរិមបុរិមេហិ បច្ឆិមបច្ឆិមំ សន្តសន្តតរសន្តតមន្តិ ច វេទិតព្ពំ។

ននុ រូបាវចរេសុ វិតក្កាទិអង្គសមតិក្កមតោ ឧបរូបរិឈានានំ សន្តតរាទិភាវោ វុត្តោ, អង្គាតិក្កមរហិតេសុ បន អារុប្បេសុ កថន្តិ? អារម្មណាតិក្កមតោ។ ឯតេសុ ហិ កសិណរូបសមតិក្កមតោ បឋមំ ឈានំ រូបាវចរបញ្ចមជ្ឈានតោ សន្តំ, តតោបិ កសិណុគ្ឃាដិមាកាសាតិក្កមតោ ទុតិយំ, តតោបិ អាកាសេ បវត្តវិញ្ញាណាតិក្កមតោ តតិយំ, តតោបិ អាកាសេ បវត្តវិញ្ញាណស្ស សមតិក្កមតោ ចតុត្ថន្តិ។ ឯវំ អង្គសមត្តេបិ ថូលថូលាតិក្កមេន សុខុមសុខុមារម្មណតាយ ឧបរូបរិជ្ឈានានំ សន្តតរាទិភាវោ វេទិតព្ពោ សមាយាមវិត្ថារានម្បិ វត្ថានំ សុត្តសុខុមតរាទិភាវោ វិយ។ ននុ អភាវារម្មណតាយ តតិយារុប្បំ សន្តបណីតតោ មនសិ ករោន្តស្ស ចតុត្ថារុប្បស្ស កថំ តត្ថ និកន្តិបរិយាទានំ, កថំ ច សមតិក្កមោ វា ហោតីតិ? អសមាបជ្ជិតុកាមតាយ, សា ច អត្តនោ សន្តបណីតតាយ។ យថា ហិ រាជា ទន្តការាទិសិប្បិកានំ អតិសុខុមមនាបសិប្បំ ទិស្វា “ឆេកា វតិមេ អាចរិយា”តិ តេសំ ឆេកតាយ តុស្សន្តោបិ ន តំ សិប្បិកភាវំ បត្ថេតិ, តំ សមតិក្កម្ម រាជភាវេ ឯវ តិដ្ឋតិ, ឯវំសម្បទមិទំ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវំ អារម្មណភេទតោ ចតុព្ពិធានម្បេតេសំ បុន បដិបទារម្មណាធិបតិហីនត្តិកភេទេហិ បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ បច្ចេកំ ភេទោ វេទិតព្ពោ។

ឯត្ថ ច រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈាននិកន្តិ បរិយាទានទុក្ខតាយ បឋមារុប្បស្ស, បឋមារុប្បាទិនិកន្តិបរិយាទានទុក្ខតាយ ទុតិយារុប្បាទីនញ្ច ទុក្ខបដិបទតា, បរិយាទិណ្ណនិកន្តិកស្ស តទប្បនាបរិវាសទន្ធតាយ ទន្ធាភិញ្ញតា, វិបរិយាយេន ឥតរា ច វេទិតព្ពា។ បរិត្តកសិណុគ្ឃាដិមាកាសមូលកានំ បន ចតុន្នំ បរិត្តារម្មណតា, វិបរិយាយានំ អប្បមាណារម្មណតា វេទិតព្ពា។ រូបារូបាវចរា បនេត្ថ អធិបតិសហិតាវ ឧប្បជ្ជន្តិ, ន វិនា អធិបតីហិ។ កាមាវចរា តុ អធិបតិរហិតាបិ ឧប្បជ្ជន្តិ , តេ ច អារម្មណាធិបតិ សហជាតាធិបតីតិ ទ្វេបិ លព្ភន្តិ។ រូបារូបាវចរា បន សហជាតាធិបតិមេវ, នេតរំ។ តត្ថ ច ឆន្ទាធិបតិនា សហជាតា ធម្មា ឆន្ទាធិបតេយ្យា, ឆន្ទោ បន អធិបតិ ឯវ, ន ឆន្ទាធិបតេយ្យោ។ ឥតរេ បន អធិបតេយ្យាវ, នាធិបតយោ អញ្ញស្ស អត្តនា សហជាតស្ស ឆន្ទស្ស, ឥតរេសញ្ច អធិបតិយត្តស្ស អភាវា។ ឯកស្មឹ ហិ ចិត្តុប្បាទេ ឆន្ទាទីសុ ចតូសុបិ វិជ្ជមានេសុ យថាបច្ចយំ សហជាតាធិបតិ ឯកោវ លព្ភតិ។ ឯវំ វីរិយាធិបតិយាទីសុបិ យថានុរូបំ ញាតព្ពំ។ ឯវំ វិសយាទិប្បភេទតោ វិនិច្ឆយោ ញាតព្ពោ។

អរូបាវចរកុសលធម្មា និដ្ឋិតា។

លោកុត្តរា បន កុសលា មគ្គសម្បយោគភេទតោ ចតុព្ពិធា។ សេយ្យថិទំ – សោតាបត្តិមគ្គសម្បយុត្តំ សកទាគាមិមគ្គសម្បយុត្តំ អនាគាមិមគ្គសម្បយុត្តំ អរហត្តមគ្គសម្បយុត្តន្តិ។ ននុ ចតូសុបិ ចេតេសុ មគ្គសម្បយោគោ សមានោ អដ្ឋន្នម្បិ មគ្គង្គានំ សព្ពត្ថ ឧប្បត្តិតោ កថំ តត្ថ ភេទោតិ? អនុសយប្បហានសង្ខាតស្ស មគ្គកិច្ចស្ស ភេទតោ។ អនុសយេ មារេន្តោ គច្ឆតីតិ ហិ **មគ្គោ**។ មគ្គា ហិ យថាសកំ អនុសយេ បជហន្តិ ឯវ, និមិត្តា វុដ្ឋហន្តិ, បវត្តញ្ច ឆិន្ទន្តិ នាមាតិ វុច្ចន្តិ។ និមិត្តន្តិ ច បញ្ចក្ខន្ធា, បវត្តន្តិបិ តេ ឯវ។ តំ ទុវិធំ ឧបាទិន្នកំ, អនុបាទិន្នកញ្ច។

តត្ថបិ សោតាបត្តិមគ្គោ ទិដ្ឋានុសយំ, វិចិកិច្ឆានុសយំ, តទេកដ្ឋេ ច កិលេសេ, តំសហជាតានិ ទិដ្ឋិ
សម្បយុត្តានិ, វិចិកិច្ឆាសម្បយុត្តញ្ចាតិ បញ្ចាកុសលចិត្តានិ ច ឧប្បជ្ជមានានេវ សមុគ្ឃាតេតិ, សមុគ្ឃាតេន្តោ ច
អបាយភវតោ ចេវ សុគតិភវតោ ច ឋបេត្វា សត្ត ភវេ តទវសេសតោ វុដ្ឋាតិ ។ តត្ថ យទេតំ បឋម
មគ្គានុប្បត្តិយំ ឧប្បជ្ជមានារហំ ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាសម្បយុត្តបញ្ចចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ, តំ រូបក្ខន្ធោ, តានិ បញ្ច ចិត្តានិ
វិញ្ញាណក្ខន្ធោ, តំសម្បយុត្តា វេទនាទយោ ឥតរេ តយោ ខន្ធា។ ឥមេ អនុបាទិន្នបញ្ចក្ខន្ធា អនុបាទិន្នកនិមិត្តំ,
អនុបាទិន្នប្បវត្តំ នាម។ តតោ បឋមមគ្គោ វុដ្ឋាតិ, តំ ឆិន្ទតិ នាម។ យទេតំ អបាយភវេ, សុគតិយញ្ច ឋបេត្វា
សត្ត ភវេ តទវសេសេ ច បឋមមគ្គានុប្បត្តិយំ អាយតឹ ឧប្បជ្ជមានារហំ កម្មជក្ខន្ធបញ្ចកំ, តំ ឧបាទិន្នកនិមិត្តំ, ឧ
បាទិន្នប្បវត្តំ នាម។ តតោ បឋមមគ្គោ វុដ្ឋាតិ, តញ្ច ឆិន្ទតិ នាម។ តតោវ បឋមមគ្គោ អនុសយំ បជហន្តោវ
និមិត្តា វុដ្ឋហតិ, បវត្តញ្ច ឆិន្ទតិ នាមាតិ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ ឥតរមគ្គេសុបិ ឧបាទិន្នានុបាទិន្នកនិមិត្តប្បវត្តំ វុដ្ឋានំ
ឆិន្ទនំ យថានុរូបំ ញាតព្ពំ។

សកទាគាមិមគ្គោ បន ឱឡារិកកាមរាគានុសយំ, បដិឃានុសយំ, តទេកដ្ឋេ ច កិលេសេ, តំសហជាតានិ
ច តថា បវត្តានិ ចត្តារិ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តានិ, ទ្វេ ច ទោមនស្សសហគតានីតិ ឆ អកុសលចិត្តានិ ច ឧប្បជ្ជមានានេវ
សមុគ្ឃាតេតិ, សមុគ្ឃាតេន្តោ ច កាមសុគតិតោ ឋបេត្វា ឯកភវំ តទវសេសតោ វុដ្ឋាតិ, បតនុភូតាវ
តំសមង្គិនោ កាមរាគព្យាបាទា អធិមត្តា, តេ ច កទាចិ វិរឡាវ ឧប្បជ្ជន្តីតិ វេទិតព្ពា។

អនាគាមិមគ្គោបិ តានេវ តនុសហគតកាមរាគប្បដិឃានុសយវសេន ឧប្បន្នានិ ឆ ចិត្តានិ ឧប្បជ្ជ
មានានេវ សមុគ្ឃាតេតិ, សមុគ្ឃាតេន្តោ ច កាមភវតោ វុដ្ឋាតិ។ អរហត្តមគ្គោ បន រូបរាគអរូបរាគមានា
វិជ្ជានុសយេ, ឧទ្ធច្ចំ, តទេកដ្ឋេ សព្ពេ កិលេសេ ច តំសហជាតានិ ចត្តារិ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តានិ, ឧទ្ធច្ចសហគតញ្ចាតិ
បញ្ចាកុសលចិត្តានិ ច ឧប្បជ្ជមានានេវ សមុគ្ឃាតេតិ, សមុគ្ឃាតេន្តោ ច រូបារូបតោ, សព្ពភវតោបិ វុដ្ឋាតិ។ សេសំ
បឋមមគ្គេ វុត្តានុសារតោ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ អនុសយប្បហានសង្ខាតកិច្ចភេទតោ ចតុន្នំ មគ្គានំ ភេទោ
វេទិតព្ពោ។

តទេវំ មគ្គសម្បយោគភេទតោ ចតុព្ពិធំ, បុន ឈានង្គសម្បយោគភេទតោ បច្ចេកំ បញ្ចវិធា ហោន្តិ។
កថំ? បឋមមគ្គសម្បយុត្តំ តាវ វិតក្កវិចារបីតិសុខេកគ្គតាសម្បយុត្តំ បឋមជ្ឈានិកំ, វិចារបីតិសុខេកគ្គតា
សម្បយុត្តំ ទុតិយជ្ឈានិកំ, បីតិសុខេកគ្គតាសម្បយុត្តំ តតិយជ្ឈានិកំ, សុខេកគ្គតាសម្បយុត្តំ ចតុត្ថជ្ឈានិកំ,
ឧបេក្ខេកគ្គតាសម្បយុត្តំ បញ្ចមជ្ឈានិកញ្ចាតិ បញ្ចវិធំ ហោតិ។ ឯវំ ទុតិយមគ្គាទិសម្បយុត្តា ចាតិ វីសតិវិធា
ហោន្តិ, ឯត្ថ ច ចតុក្កនយវសេន សោឡសវិធតាបិ យោជេតព្ពា។ កឹ បនេត្ថ ឯវំ ឈានង្គយោគភេទស្ស
និយាមកំ ការណន្តិ? សង្ខារុបេក្ខាញាណំ។ តស្មឹ ហិ វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនាភូតេ សោមនស្សសហគតេ អរិយមគ្គា
បញ្ចមជ្ឈានិកា ន ឧប្បជ្ជន្តិ, សោមនស្សសហគតា ចតុក្កជ្ឈានិកាវ ឧប្បជ្ជន្តិ, ឧបេក្ខាសហគតេ ច
ចតុក្កជ្ឈានិកា ន ឧប្បជ្ជន្តិ, ឧបេក្ខាសហគតា បញ្ចមជ្ឈានិកាវ ឧប្បជ្ជន្តិ។

ននុ ចេត្ថ សង្ខារុបេក្ខាញាណំ សោមនស្សុបេក្ខាសហគតត្តា ចតុក្កបញ្ចមជ្ឈានិកានំ សោមនស្សុបេក្ខា
សហគតភាវស្ស និយាមកហេតុ, វិតក្កាទិអង្គសមតិក្កមតោ បន នេសំ ទុតិយាទិជ្ឈានភាវស្ស និយាមកេន
អញ្ញេន ភវិតព្ពំ។ ន ហិ សង្ខារុបេក្ខាញាណំ វិតក្កាទិវិកលំ ឧប្បជ្ជតិ។ យេន តំ និយាមកំ ភវេយ្យ, កឹ តំ និយាមក
ការណន្តិ? បាទកជ្ឈានំ, សម្មសិតជ្ឈានំ វា។ រូបារូបាវចរេសុ ហិ យំ យំ ឈានំ សមាបជ្ជិត្វា តតុដ្ឋាយ យេ កេចិ
បកិណ្ណកសង្ខារេ សម្មសិត្វា យេ មគ្គេ ឧប្បាទេតិ, តេ សព្ពេ តំតំឈានសទិសាវ ហោន្តិ។ យំ យំ វា បន ឈានំ, តំ
សម្បយុត្តេ ច អនិច្ចាទិតោ វិបស្សិត្វា យេ យេ មគ្គេ ឧប្បាទេតិ, តេ ច តំតំឈានសទិសាវ ហោន្តិ ភូមិវណ្ណសទិស
វណ្ណា គោធា វិយ។ តត្ថ ច សុក្ខវិបស្សកស្ស ឧប្បន្នមគ្គាបិ, សមាបត្តិលាភិនោ ឈានំ បាទកំ អកត្វា អសម្មសិ
ត្វាវ ឧប្បាទិតមគ្គាបិ បឋមជ្ឈានំ បាទកំ កត្វា តំ តំ វា សម្មសិត្វា ឧប្បាទិតមគ្គាបិ សព្ពេ ឯកសទិសា បឋ
មជ្ឈានិកាវ ហោន្តិ។ ន ហិ លោកុត្តរមគ្គោ អប្បនំ អប្បត្តោ នាម អត្ថិ។ ទុតិយតតិយចតុត្ថជ្ឈានានិ បាទកានិ
កត្វា វា តត្ថ គតេ ធម្មេ សម្មសិត្វា វា ឧប្បាទិតមគ្គា យថាក្កមំ ចតុរង្គិកា, តិវង្គិកា, ទុវង្គិកា ច ហោន្តិ។ បញ្ច
មជ្ឈានំ, បន អារុប្បជ្ឈានានិ ច បាទកំ កត្វា វា តត្ថ គតេ ធម្មេ សម្មសិត្វា វា ឧប្បាទិតមគ្គា
ឧបេក្ខេកគ្គតាវសេន ទុវង្គិកាវ ហោន្តិ។ ឯតេសញ្ច បញ្ចន្នំ ឈានិកានម្បិ បុព្ពភាគេ វិបស្សនា សោមនស្ស
សហគតាបិ ហោតិ ឧបេក្ខាសហគតាបិ, វុដ្ឋានគាមិនី បន វិបស្សនា ចតុក្កជ្ឈានិកានំ សោមនស្សសហគតា
ហោតិ។ បញ្ចមជ្ឈានិកានំ បន ឧបេក្ខាសហគតាវាតិ តទេវ បាទកជ្ឈានំ, សម្មសិតជ្ឈានំ វា និយាមកការណន្តិ
វេទិតព្ពំ។ ឯវំ សម្បយោគតោ វិនិច្ឆយោ។

ធម្មុទ្ទេសាទិតោ បន បឋមជ្ឈានិកេសុ តាវ ចតូសុ កាមាវចរបឋមកុសលេ វុត្តធម្មេសុ ឋបេត្វា ករុណា
មុទិតា សត្តតឹស ធម្មា ហោន្តិ។ វិរតិយោ បនេត្ថ និយតា, **បាឡិយញ្ច** (ធ. ស. ២៧៧) រូបេន និទ្ទិដ្ឋា, ឆន្ទាទយោ

ច ចត្តារោ យេវាបនកាតិ វេទិតព្ពា។

សង្គហវារេ បន ពោធិបក្ខិយធម្មេសុ បុព្ពេ សង្គហិតាវសេសានំ សតិបដ្ឋានសម្មប្បធានឥទ្ធិបាទពោជ្ឈង្គានំ វសេន អតិរេកា ចត្តារោ សង្គហា វេទិតព្ពា។ បឋមជ្ឈានិកមគ្គសម្បយុត្តេសុ ហិ ធម្មេសុ សតិ ឧបដ្ឋានដ្ឋេន **សតិបដ្ឋានំ**, សា វិសយភេទេន ចតុព្ពិធា, ឥតរេ អសតិបដ្ឋានាតិ សព្ពេវ តេ ទ្វិធា ហោន្តិ។ តថា វីរិយំ បទហនដ្ឋេន **សម្មប្បធានំ**, តំ កិច្ចភេទេន ចតុព្ពិធំ, ឥតរេ អសម្មប្បធានាតិ។ តថា ឆន្ទោ វីរិយំ ចិត្តំ អមោហោតិ ចត្តារោ ធម្មា ឥជ្ឈនកដ្ឋេន យថាក្កមំ "ឆន្ទិទ្ធិបាទោ វីរិយចិត្តវីមំសិទ្ធិបាទោ"តិ នាមេន **"ឥទ្ធិបាទា"**តិ វុច្ចន្តិ, ឥតរេ "អនិទ្ធិបាទា"តិ។ តថា សតិ អមោហោ វីរិយំ បីតិ បស្សទ្ធិ សមាធិ តត្រមជ្ឈត្តតាតិ ឥមេ សត្ត ធម្មា ពុជ្ឈនដ្ឋេន យថាក្កមំ "សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ វីរិយបីតិបស្សទ្ធិសមាធិឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោ"តិ វុច្ចន្តិ, ឥតរេ អពោជ្ឈង្គាតិ ឯវំ ចត្តារោ សង្គហា។

សេសំ សព្ពំ លក្ខណាទិតោ បដ្ឋាយ សុញ្ញតវារបរិយោសានំ កាមាវចរបឋមកុសលេ វុត្តសទិសមេវ , កេវលំ បន មគ្គង្គសង្គហេ "អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ហោតី"តិ (ធ. ស. ៣៣៧) **បទភាជនីយេ** សរូបេនេវ និទ្ទិដ្ឋំ, ឥន្ទ្រិយសង្គហេ បញ្ញិន្ទ្រិយដ្ឋានេ បឋមមគ្គស្ស អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ គហេត្វា ឥតរមគ្គានំ អញ្ញិន្ទ្រិយំ គហេត្វាវ អញ្ញិន្ទ្រិយន្តិ អញ្ញិន្ទ្រិយតា, សព្ពត្ថ លោកុត្តរតា ច វិសេសោ, សេសំ តាទិសមេវ។ បឋមជ្ឈានិកា ចត្តារោ មគ្គា។

តថា ទុតិយជ្ឈានិកេសុបិ កេវលំ ធម្មុទ្ទេសេ វិតក្កាភាវោ, សង្គហវារេ ចតុរង្គជ្ឈានតា, សត្តង្គមគ្គតា ច វិសេសោ, សេសំ បឋមជ្ឈានិកសទិសមេវ។ ទុតិយជ្ឈានិកមគ្គា។

តថា តតិយជ្ឈានិកេសុបិ កេវលំ ធម្មុទ្ទេសេ វិចារាភាវោ, សង្គហវារេ តិវង្គិកជ្ឈានតា ច វិសេសោ, សេសំ ទុតិយជ្ឈានិកសទិសមេវ។ តតិយជ្ឈានិកមគ្គា។

តថា ចតុត្ថជ្ឈានិកេសុបិ កេវលំ ធម្មុទ្ទេសេ បីតិយា អភាវោ, កោដ្ឋាសវារេ ទុវង្គិកជ្ឈានតា, ឆឡង្គិកពោជ្ឈង្គតា ច វិសេសោ, សេសំ តតិយជ្ឈានិកសទិសមេវ។ ចតុត្ថជ្ឈានិកមគ្គា។

តថា បញ្ចមជ្ឈានិកេសុបិ កេវលំ សព្ពត្ថ វេទនាបរិវត្តនមេវ វិសេសោ, សេសំ ចតុត្ថជ្ឈានិកសទិសមេវ។ បញ្ចមជ្ឈានិកមគ្គា។ ឯវំ ធម្មុទ្ទេសាទិតោ វិនិច្ឆយោ។

វិសយាទិប្បភេទតោ បន សព្ពេបិ លោកុត្តរកុសលា អារម្មណតោ និព្ពានារម្មណាវ, តស្មា ន តតោ នេសំ ភេទោ, បដិបទាទិភេទតោ បន បុព្ពេ វុត្តនយេន បច្ចេកំ ភេទោ វេទិតព្ពោ។ ឯត្ថ ច យោ នាមរូបបរិគ្គហតោ បដ្ឋាយ កិលមន្តោ វិបស្សនំ អារភិត្វា ទុក្ខេន កសិរេន កិលេសេ វិក្ខម្ភេតិ, តស្ស ទុក្ខា បដិបទា ហោតិ។ យោ បន វិក្ខម្ភិតកិលេសោ, សោ វិបស្សនាបរិវាសំ វាសេន្តោ ចិរេន មគ្គបាតុភាវំ បាបុណាតិ, តស្ស ទន្ធាភិញ្ញា ហោតិ។ ឥមិនា នយេន ឥតរា តិស្សោបិ បដិបទាភិញ្ញាយោ វេទិតព្ពា។ យថា ច បដិបទាទិភេទតោ, ឯវំ វិមោក្ខភេទតោបិ បច្ចេកំ ទ្វិធា ហោន្តិ – សុញ្ញតវិមោក្ខោ អប្បណិហិតវិមោក្ខោតិ។

តត្ថ **សុញ្ញត**ន្តិ, **អប្បណិហិត**ន្តិ ច លោកុត្តរមគ្គស្ស នាមំ។ សោ ហិ អាគមនតោ សគុណតោ អារម្មណតោតិ តីហិ ការណេហិ នាមំ លភតិ។ កថំ? ឥធ ភិក្ខុ វិបស្សនាកម្មដ្ឋានិកោ អាទិតោ បដ្ឋាយ "អនិច្ចំ ទុក្ខមនត្តា"តិ តិវិធំ អនុបស្សនំ អារោបេត្វា សម្មសន្តោ វិចរតិ, សចស្ស វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនា តេភូមកេ សង្ខារេ អនត្តតោ វិបស្សតិ, អយំ អត្តសុញ្ញតាទស្សនដ្ឋេន សុញ្ញតា នាម ហោតិ។ សចេ ទុក្ខតោ វិបស្សតិ, អយំ តណ្ហាបណិធិរហិតដ្ឋេន អប្បណិហិតា នាម ហោតិ, តា ឧភោបិ អាគមនីយដ្ឋានេ ឋត្វា អត្តនោ អត្តនោ មគ្គស្ស យថាក្កមំ សុញ្ញតមគ្គោ អប្បណិហិតមគ្គោតិ នាមំ ទេន្តិ។ ឯវំ អាគមនតោ នាមលាភោ វេទិតព្ពោ។ ននុ សុត្តន្តេសុ សចេ វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនា អនិច្ចតោ បស្សតិ, តស្សា វសេន មគ្គោ អនិមិត្តវិមោក្ខោ ហោតីតិ កត្វា តយោ វិមោក្ខា កថិតាតិ? សច្ចំ, អបិ ច ខោ បរិយាយតោ កថិតា, និប្បរិយាយតោ បន សយម្បិ សនិមិត្តា អត្តនោ មគ្គស្ស អនិមិត្តនាមំ ទាតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ ទ្វេ ឯវ វិមោក្ខា ហោន្តីតិ។ តិស្សោបិ ហិ វិបស្សនា និច្ចនិមិត្តំ, សុខនិមិត្តញ្ច ឧគ្ឃាដនេន អនិមិត្តវោហារំ លភន្តិ, តិស្សោបិ និមិត្តភូតេសុ ខន្ធេសុ ចរណតោ សនិមិត្តាវ, តស្មា សយំ អាគមនីយដ្ឋានេ ឋត្វា អត្តនោ មគ្គស្ស និប្បរិយាយតោ អនិមិត្តនាមំ ទាតុំ ន សក្កោន្តិ។ យស្មា បន មគ្គោ សយំ រាគាទីហិ សុញ្ញោ, រាគាទិនិមិត្តបណិធិរហិតោ ច, តស្មា សគុណេនេវ សុញ្ញតនាមំ, អប្បណិហិតនាមញ្ច លភតិ។ ឯវមស្ស សគុណតោ នាមលាភោ វេទិតព្ពោ។ យស្មា បន និព្ពានំ រាគាទីហិ, សង្ខារេហិ ច សុញ្ញត្តា, រាគាទិនិមិត្តបណិធិរហិតត្តា ច "សុញ្ញតំ, អនិមិត្តំ, អប្បណិហិត"ន្តិ ច វុច្ចតិ, តស្មា តំ

អារម្មណំ កត្វា ឧប្បន្នមគ្គោបិ “សុញ្ញតោ, អនិមិត្តោ, អប្បណិហិតោ”តិ ច នាមំ លភតិ។ ឯវំ អារម្មណតោ នាមលាភោ វេទិតព្ពោ។

តេសុ ឥធ អាគមនតោវ មគ្គោ នាមំ លភតិ, ន សគុណតោ, នាបិ អារម្មណតោ, សគុណារម្មណតោ នាមលាភស្ស សុត្តន្តេសុ បរិយាយទេសិតត្តា។ តេនេវ ហេត្ថ មគ្គានំ សគុណារម្មណតោបិ អនិមិត្តវិមោក្ខតំ អគ្គហេត្វា សុញ្ញតអប្បណិហិតវិមោក្ខតាវ អាគមនតោ វុត្តា, តញ្ចាគមនំ ទុវិធំ វិបស្សនាគមនំ, មគ្គាគមនញ្ច។ តត្ថ វិបស្សនាគមនតោ មគ្គោ ច សុញ្ញតាទិនាមំ លភតិ, មគ្គាគមនតោ ច លភតេវ, ឥធ បន មគ្គស្ស អធិប្បេតត្តា វិបស្សនាគមនតោវ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ វិមោក្ខភេទតោ បច្ចេកំ ទ្វិធា ហោន្តិ។ ឯវំ វិសយាទិប្បភេទតោ វិនិច្ឆយោ។

លោកុត្តរកុសលធម្មា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច មោហវិច្ឆេទនិយា នាម

អភិធម្មមាតិកត្ថសំវណ្ណនាយ

“កុសលា ធម្មា”តិ បទស្ស អត្ថវណ្ណនា។

អកុសលបទត្ថោ

លោភមូលវណ្ណនា

អកុសលា បន ធម្មា ភូមិតោ ឯកវិធា កាមាវចរាវ, សម្បយោគតោ បន មូលវសេន តិវិធា ហោន្តិ លោភមូលា ទោសមូលា មោហមូលាតិ។ តត្ថ លោភមូលា អដ្ឋវិធា សោមនស្សសហគតំ ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តំ អសង្ខារំ, តថា សសង្ខារំ, សោមនស្សសហគតំ ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តំ អសង្ខារំ, តថា សសង្ខារំ, ឧបេក្ខាសហគតំ ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តំ អសង្ខារំ, តថា សសង្ខារំ, ឧបេក្ខាសហគតំ ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តំ អសង្ខារំ, តថា សសង្ខារន្តិ។

តត្ថ ឥដ្ឋារម្មណេ លោភពហុលតាទីហិ ការណេហិ សោមនស្សសហគតតា, អសទ្ធម្មសវនអកល្យាណមិត្តតាទីហិ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តតា ច វេទិតព្ពា។ យទា ហិ “នត្ថិ កាមេសុ អាទីនវោ”តិអាទិនា នយេន មិច្ឆាទិដ្ឋិំ បុរក្ខត្វា ហដ្ឋតុដ្ឋោ កាមេ វា បរិភុញ្ជតិ, ទិដ្ឋមង្គលាទីនិ វា សារតោ បច្ចេតិ សភាវតិក្ខេនេវ អនុស្សាហិតេន ចិត្តេន, តទា បឋមំ អកុសលចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ។ យទា មន្ទេន សមុស្សាហិតេន, តទា ទុតិយំ។ យទា មិច្ឆាទិដ្ឋិំ អបុរក្ខត្វា កេវលំ ហដ្ឋតុដ្ឋោ មេថុនំ វា សេវតិ, បរសម្បត្តិំ វា អភិជ្ឈាយតិ, បរភណ្ឌំ វា ហរតិ សភាវតិក្ខេនានុស្សាហិតេន, តទា តតិយំ។ យទា សមុស្សាហិតេន, តទា ចតុត្ថំ។ យទា បន កាមានំ វា អសម្បត្តិំ អាគម្ម, អញ្ញេសំ វា សោមនស្សហេតូនំ អភាវេន ចតូសុបិ វិកប្បេសុ សោមនស្សរហិតតា ហោតិ, តទា សេសានិ ចត្តារិ ឧបេក្ខាសហគតានិ ឧប្បជ្ជន្តីតិ អយំ សម្បយោគតោ វិនិច្ឆយោ។

ធម្មុទ្ទេសតោ បន បឋមាកុសលេ តាវ និយតា **បាឡិយំ** សរូបេនាគតា សោឡស, យេវាបនកវសេន ចត្តារោតិ វីសតិ ធម្មា ហោន្តិ។ កថំ? ផស្សោ វេទនា សញ្ញា ចេតនា ចិត្តំ វិតក្កោ វិចារោ បីតិ វីរិយំ ឯកគ្គតា ជីវិតំ អហិរិកំ អនោត្តប្បំ លោភោ មោហោ មិច្ឆាទិដ្ឋីតិ ឥមេ សរូបេនាគតា សោឡស ធម្មា, ឆន្ទោ អធិមោក្ខោ មនសិការោ ឧទ្ធច្ចន្តិ ឥមេ យេវាបនកា ចត្តារោតិ។ បទភាជនីយេ បន បុព្ពេ វុត្តនយេនេវ “ផស្សបញ្ចកំ ឈានង្គបញ្ចកំ វីរិយសមាធិមនោសោមនស្សជីវិតវសេន ឥន្ទ្រិយានិ បញ្ច, មិច្ឆាទិដ្ឋិសង្កប្បវាយាមសមាធិវសេន មគ្គង្គានិ ចត្តារិ, វីរិយសមាធិអហិរិកានោត្តប្បវសេន ពលានិ ចត្តារិ, លោភោ មោហោតិ ទ្វេ មូលានិ, អភិជ្ឈា មិច្ឆាទិដ្ឋីតិ ទ្វេ កម្មបថានិ, អហិរិកំ អនោត្តប្បន្តិ លោកនាសទុកំ, សមថោ បគ្គាហោ អវិក្ខេបោ ចាតិ ឯវំ សរូបេនាគតានំ ទ្វត្តឹសធម្មានំ សោឡសសុ ឯវំ សមវរោធោ, សវិភត្តិកាវិភត្តិកភេទោ ច កាមាវចរបឋមកុសលេ វុត្តានុសារតោ ញាតព្ពោ។ អយំ ធម្មុទ្ទេសតោ វិនិច្ឆយោ។

លក្ខណាទិវិភាគតោ បន ន ហិរីយតីតិ អហិរិកោ, អហិរិកស្ស ភាវោ **អហិរិកំ,** ន ឱត្តប្បំ **អនោត្តប្បំ**។ តេសុ អហិរិកំ កាយទុច្ចរិតាទីហិ អជិគុច្ឆនលក្ខណំ, អលជ្ជាលក្ខណំ វា, អនោត្តប្បំ តេហេវ អសារជ្ជនលក្ខណំ, អនុត្តាសលក្ខណំ វា, សេសំ ហិរិឱត្តប្បានំ វុត្តប្បដិបក្ខវសេន វេទិតព្ពំ។

លុព្ភតិ តេន, សយំ វា លុព្ភតិ, លុព្ភនមត្តមេវ វា តន្តិ **លោភោ**។ សោ អារម្មណគហណលក្ខណោ មក្កដាលេបោ វិយ, អភិសង្គសោ តត្តកបាលេ ខិត្តមំសបេសិ វិយ, អបរិច្ចាគបច្ចុបដ្ឋានោ តេលញ្ជនរាគោ វិយ, សញ្ញោជនីយធម្មេសុ អស្សាទទស្សនបទដ្ឋានោ។ តណ្ហានទិភាវេន វឌ្ឍមានោ សីឃសោតា នទី វិយ មហាសមុទ្ទំ អបាយមេវ គហេត្វា គច្ឆតីតិ ទដ្ឋព្ពោ។

មុយ្ហន្តិ តេន, សយំ វា មុយ្ហតិ, មុយ្ហនមត្តមេវ វា តន្តិ **មោហោ**។ សោ ចិត្តស្ស អន្ធការលក្ខណោ, អញ្ញាណលក្ខណោ វា, អសម្បដិវេធរសោ, អារម្មណសភាវច្ឆាទនរសោ វា, អសម្មាបដិបត្តិបច្ចុបដ្ឋានោ, អន្ធការបច្ចុបដ្ឋានោ វា, អយោនិសោមនសិការបទដ្ឋានោ, សព្ពាកុសលានំ មូលន្តិ ទដ្ឋព្ពោ។

មិច្ឆា បស្សន្តិ តាយ, សយំ វា មិច្ឆា បស្សតិ, មិច្ឆាទស្សនមត្តមេវ វា ឯសាតិ **មិច្ឆាទិដ្ឋិ**។ សា អយោនិសោ អភិនិវេសលក្ខណា, បរាមាសរសា, មិច្ឆាភិនិវេសបច្ចុបដ្ឋានា, អរិយានំ អទស្សនកាមតាទិបទដ្ឋានា, បរមំ វជ្ជន្តិ ទដ្ឋព្ពា។

ឧទ្ធតភាវោ **ឧទ្ធច្ចំ**។ តំ អវូបសមលក្ខណំ, អនវដ្ឋានរសំ, ភន្តតាបច្ចុបដ្ឋានំ, អយោនិសោមនសិការបទដ្ឋានំ, ចិត្តវិក្ខេបោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ សេសោ បនេត្ថ សុញ្ញតវារបរិយោសានោ សព្ពោបិ វិនិច្ឆយោ កុសលាធិការេ វុត្តានុសារតោ វេទិតព្ពោ។ កេវលំ សង្គហវារេ **បាឡិយំ** អាគតវសេន បញ្ចិន្ទ្រិយតា, ចតុរង្គមគ្គតា, ចតុព្ពិធពលតា, ទ្វេហេតុតា, សព្ពត្ថ អកុសលភាវោ ច វិសេសោ, សេសំ តាទិសមេវ។ បឋមាកុសលំ និដ្ឋិតំ។

យថា ច បឋមេ, ឯវំ ទុតិយេបិ សសង្ខារតា, យេវាបនកេសុ ថិនមិទ្ធានំ សម្ភវោ, និយតតា ច វិសេសោ។ តត្ថ ថិននតា **ថិនំ,** មិទ្ធនតា **មិទ្ធំ,** អនុស្សាហនសំសីទនតា, សត្តិវិឃាតោ ចាតិ អត្ថោ។ តត្ថ ថិនំ អនុស្សាហលក្ខណំ, វីរិយវិនោទនរសំ, សំសីទនបច្ចុបដ្ឋានំ។ មិទ្ធំ អកម្មញ្ញតាលក្ខណំ, ឱនហនរសំ, លីនតាបច្ចុបដ្ឋានំ, បចលាយិកានិទ្ទាបច្ចុបដ្ឋានំ វា, ឧភយម្បិ អរតិតន្ទីវិជម្ភិកាទីសុ អយោនិសោមនសិការបទដ្ឋានំ។ ទុតិយំ។

តតិយេ សព្ពោបិ វិនិច្ឆយោ បឋមាកុសលេ វុត្តនយោវ។ កេវលំ ទិដ្ឋិយា អភាវោ, យេវាបនកេសុ មានស្ស សម្ភវោ, អនិយតតា ច, សង្គហវារេ តិវង្គិកមគ្គតា ច វិសេសោ, សេសំ តាទិសមេវ។ តត្ថ មញ្ញតីតិ **មានោ**។ សោ ឧណ្ណតិលក្ខណោ, សម្បគ្គហរសោ, កេតុកម្យតាបច្ចុបដ្ឋានោ, ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តលោភបទដ្ឋានោ, ឧម្មាទោ វិយ ទដ្ឋព្ពោ។ តតិយំ។

យថា ច តតិយេ, ឯវំ ចតុត្ថេបិ។ ថិនមិទ្ធញ្ចេត្ថ សសង្ខារតា ច អធិកា, សេសំ តាទិសមេវ។ ចតុត្ថំ។

បញ្ចមឆដ្ឋសត្តមដ្ឋមេសុ សោមនស្សដ្ឋានេ ឧបេក្ខាសម្ភវោ, បីតិយា ច អភាវោ, តតោ ឯវ សង្គហវារេ ចតុរង្គជ្ឈានតា ច វិសេសោ, សេសំ សព្ពំ បឋមទុតិយតតិយចតុត្ថចិត្តសទិសមេវ។

លោភមូលា និដ្ឋិតា។

ទោសមូលវណ្ណនា

ទោសមូលា បន ទ្វិធា ទោមនស្សសហគតំ បដិឃសម្បយុត្តំ អសង្ខារំ, តថា សសង្ខារំ។ ឯវំ សម្បយោគតោ។ ធម្មុទ្ទេសាទិតោ បន បឋមេ តាវ បឋមាកុសលេ វុត្តេសុ បីតិលោភទិដ្ឋិយោ វជ្ជេត្វា ទោសំ , យេវាបនកេសុ អនិយតានិ ឥស្សាមច្ឆរិយកុក្កុច្ចានិ, សោមនស្សដ្ឋានេ ទោមនស្សញ្ច បក្ខិបិត្វា ឯកវីសតិ ធម្មា ហោន្តិ។ យេវាបនកា ចេត្ថ សត្ត។ តត្ថ ទុស្សន្តិ តេន, សយំ វា ទុស្សតិ, ទុស្សនមត្តមេវ វា តន្តិ **ទោសោ**។ សោ ចណ្ឌិក្កលក្ខណោ បហដាសីវិសោ វិយ, វិសប្បនរសោ វិសនិបាតោ វិយ, អត្តនោ និស្សយទហនរសោ វា ទាវគ្គិ វិយ, ទុស្សនបច្ចុបដ្ឋានោ លទ្ធោកាសោ វិយ សបត្តោ, អាឃាតវត្ថុបទដ្ឋានោ, វិសសំសដ្ឋបូតិមុត្តំ វិយ ទដ្ឋព្ពោ។ ឥស្សាយនា **ឥស្សា**។ សា បរសម្បត្តីនំ ឧសូយនលក្ខណា, តត្ថេវ អនភិរតិរសា, តតោ វិមុខភាវបច្ចុបដ្ឋានា, បរសម្បត្តិបទដ្ឋានា, សញ្ញោជនន្តិ ទដ្ឋព្ពា។ មច្ឆេរភាវោ **មច្ឆរិយំ**។ តំ លទ្ធានំ វា លភិតព្ពានំ វា អត្តនោ សម្បត្តីនំ និគូហនលក្ខណំ, តាសញ្ញេវ បរេហិ សាធារណភាវអក្ខមនរសំ, សង្កោចនបច្ចុបដ្ឋានំ, កដុកញ្ចុកតាបច្ចុបដ្ឋានំ វា, អត្តសម្បត្តិបទដ្ឋានំ, ចេតសោ វិរូបភាវោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ កុច្ឆិតំ កតំ កុកតំ, តស្ស ភាវោ **កុក្កុច្ចំ**។ តំ បច្ឆានុតាបលក្ខណំ, កតាកតានុសោចនរសំ, វិប្បដិសារបច្ចុបដ្ឋានំ, កតាកតបទដ្ឋានំ, ទាសព្យមិវ ទដ្ឋព្ពំ។ សង្គហវារេ ទុក្ខេន សទ្ធិំ ចតុរង្គជ្ឈានតា, ទោមនស្សេន បញ្ចិន្ទ្រិយតា, តិវង្គិកមគ្គតា, ទោសមោហវសេន ទ្វិហេតុកតា ច វេទិតព្ពា។ សេសោ បន សព្ពោ វិនិច្ឆយោ បឋមាកុសលេ វុត្តសទិសោ ឯវ។

យថា ច បឋមេ, ឯវំ ទុតិយេបិ, សសង្ខារតា បន ថិនមិទ្ធេហិ សទ្ធិំ នវយេវាបនកតា ច វិសេសោ, សេសំ តាទិសមេវ។

ទោសមូលា និដ្ឋិតា។

មោហមូលវណ្ណនា

មោហមូលាបិ ទ្វិធា ឧបេក្ខាសហគតំ វិចិកិច្ឆាសម្បយុត្តំ, តថា ឧទ្ធច្ចសម្បយុត្តន្តិ។ តត្ថ បឋមេ ធម្មុទ្ទេសតោ តាវ ផស្សបញ្ចកំ វិតក្កោ វិចារោ វីរិយំ ឯកគ្គតា ជីវិតំ អហិរិកំ អនោត្តប្បំ មោហោ វិចិកិច្ឆាតិ សរូបេនាគតា ចុទ្ទស , ឧទ្ធច្ចំ មនសិការោតិ យេវាបនកា ទ្វេ ចាតិ សោឡស ធម្មា ហោន្តិ, ឯកគ្គតា ចេត្ថ ចិត្តដ្ឋិតិមត្តា, ឥន្ទ្រិយមគ្គពលភាវំ ន សម្បាបុណាតិ។ តតោ ឯវ សង្គហវារេ សមាធិំ វជ្ជេត្វា ឧបេក្ខាយ សទ្ធិំ ចត្តារិ ឥន្ទ្រិយានិ, ទ្វេ មគ្គង្គានិ, តីណិ ពលានិ ហោន្តិ។ មោហោ បនេត្ថ ឯកោវ ហេតុ។ សេសោ បនេត្ថ សព្ពោ វិនិច្ឆយោ វុត្តនយោ ឯវ។

តត្ថ វិគតា ចិកិច្ឆា ឯតិស្សាតិ **វិចិកិច្ឆា**។ សា សំសយលក្ខណា, កម្បនរសា, អនិច្ឆយបច្ចុបដ្ឋានា, អនេកំសភាវបច្ចុបដ្ឋានា វា, អយោនិសោមនសិការបទដ្ឋានា, បដិបត្តិអន្តរាយករាតិ ទដ្ឋព្ពា។ យថា ច វិចិកិច្ឆាសម្បយុត្តេ, ឯវំ ឧទ្ធច្ចសម្បយុត្តេបិ។ កេវលំ វិចិកិច្ឆាយ អភាវោ, អធិមោក្ខស្ស ច ភាវោ, តតោ ឯវ ពលវតរសមាធិតា, តេនេវ សង្គហវារេ សមាធិនា សទ្ធិំ បញ្ចិន្ទ្រិយតា, តិវង្គិកមគ្គតា, ចតុព្ពលតា ច ហោតិ។ ឧទ្ធច្ចញ្ចេត្ថ សរូបេនេវ និទ្ទិដ្ឋំ, អធិមោក្ខមនសិការា ទ្វេ យេវាបនករសេនាតិ អយំ វិសេសោ, សេសំ តាទិសមេវ។ ឥមានិ បន ទ្វេ ចិត្តានិ នានាវិសយេ, ឯកវិសយេ ច អសណ្ឋហនតោ បវត្តនកានិ។ ឧទ្ធច្ចសហគតំ ហិ លទ្ធាធិមោក្ខតាយ លទ្ធបតិដ្ឋំ ឯការម្មណេយេវ បតិដ្ឋាយ បតិដ្ឋាយ បវត្តតិ ចតុរស្សមណិ វិយ, ឥតរំ នានារម្មណេសុ វដ្ដមណិ វិយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឧទ្ធច្ចសហគតញ្ច បបេត្វា សេសា ឯកាទស បដិសន្ធឹ ជនេន្តីតិ វេទិតព្ពំ។

វិសយាទិប្បភេទតោ បនេតេ ទ្វាទសបិ វត្ថារម្មណវសេន តាវ ឆព្ពិធា ហោន្តិ។ តេសុ លោភមោហមូលា បន ទស បញ្ចទ្វារេ ហទយវត្ថុំ និស្សាយេវ, មនោទ្វារេ និស្សាយ វា អនិស្សាយ វា ជវនកិច្ចំ សាធយមានា ឆព្ពិធា។ តថា ទោសមូលា និស្សាយេវ បន បវត្តន្តិ។ លោភមូលា បន អទិន្នាទានកាមមិច្ឆាចារមុសាវាទបេសុញ្ញសម្ផប្បលាបាភិជ្ឈាសង្ខាតានំ ឆន្នំ កម្មបថានំ វសេន ឆព្ពិធា។ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តា បនេត្ថ មិច្ឆាទិដ្ឋិវសេនាបីតិ សត្តវិធា ហោន្តិ។ ទោសមូលា បន បាណាតិបាតាទិន្នាទានមុសាវាទបេសុញ្ញផរុសសម្ផប្បលាបព្យាបាទវសេន សត្តវិធា ហោន្តិ។ ទសន្នម្បិ បនេសំ ទ្វារកម្មវសេន ចេវ វីមំសាវជ្ជិតាធិបតិត្តយវសេន ច កុសលេ វុត្តនយេន វិភាគោ វេទិតព្ពោ។ ឯកន្តហីនត្តា ហីនត្តិកភេទោ នត្ថិ។ អារម្មណាធិបតិ បនេត្ថ លោភមូលេសុ ឯវ, ន ឥតរេសុ, មោហមូលេសុ បន សហជាតាធិបតិបិ នត្ថិ, តថា កម្មបថភេទោបិ។ ន ហិ បវត្តមានំ កញ្ចិ អធិបតីករោតិ។ ទោសោ វា សវិសយំ, វិចិកិច្ឆាចិត្តញ្ច បដិបត្តិមន្តរាយករត្តេន ទុច្ចរិតហេតុភូតម្បិ បាណាតិបាតាទីនំ ទោសលោភមូលចិត្តេហេវ សន្និដ្ឋាបនិយតោ កម្មបថភេទំ ន គច្ឆតិ, បុព្ពភាគេ ឯវ បន ហេតុ ហោតិ។ តេនេវស្ស អបាយហេតុតា បឋមមគ្គវជ្ឈតាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អតីតាទិភេទតោ បន ទ្វាទសន្នំ បច្ចេកមនន្តតា, សេសោ ច វិនិច្ឆយោ កុសលាធិការេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោតិ។

អកុសលា ធម្មា និដ្ឋិតា។

អព្យាកតបទត្ថោ

អហេតុកកុសលវិបាកវណ្ណនា

អព្យាកតា បន ធម្មា ជាតិតោ ចតុព្ពិធា វិបាកកិរិយរូបនិព្ពានវសេន។ តត្ថ វិបាកាព្យាកតា ធម្មា ជាតិតោ ច ទ្វិធា ហោន្តិ កុសលាកុសលវិបាកវសេន។ តត្ថ កុសលវិបាកា ភូមិតោ ចតុព្ពិធា កាមរូបារូបាវចរលោកុត្តរវិបាកវសេន។ តត្ថ **កាមាវចរវិបាកា** អហេតុកា សហេតុកាតិ ទុវិធា។ តត្ថ អលោភាទិសហជាតហេតុវិរហិតា អហេតុកា។ តេ សម្បយោគវត្ថារម្មណាទិភេទតោ អដ្ឋវិធា។ សេយ្យថិទំ – ឧបេក្ខាសហគតំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ, តថា សោតឃានជិវ្ហាវិញ្ញាណំ, សុខសហគតំ កាយវិញ្ញាណំ, ឧបេក្ខាសហគតា មនោធាតុ, សោមនស្សសហគតា មនោវិញ្ញាណធាតុ, តថា ឧបេក្ខាសហគតា ចាតិ។ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនិ ហិ ចត្តារិ ចក្ខុបសាទាទីសុ ចតូសុ ឧបាទាយរូបេសុ ឧបាទាយរូបានំ ឃដ្ដនានិឃំសស្ស បិចុបិណ្ឌេ បិចុបិណ្ឌស្សេវាតិទុព្ពលតាយ ឧបេក្ខាវេទនាសម្បយុត្តានេវ ហោន្តិ។ កាយវិញ្ញាណំ បន កាយិន្ទ្រិយេ ផោដ្ឋព្ពភូតត្តយឃដ្ដនានិឃំសស្ស អធិករណិមត្ថកេ

បបិតបិចុបិណ្ឌេ កូដបហារស្សេវ ពលវតាយ បសាទនិស្សយេសុបិ ភូតេសុ បដិឃាតសម្ភវតោ សុខសហគតំ
ហោតិ, មនោធាតុ អត្តនោ គហណទុព្ពលតាយ អតិឥដ្ឋេបិ ឧបេក្ខាសហគតាវ, មនោវិញ្ញាណធាតុ បន អតិ
ឥដ្ឋេ សោមនស្សសហគតា, ឥដ្ឋមជ្ឈត្តេ ឧបេក្ខាសហគតាតិ អយំ សម្បយោគតោ វិនិច្ឆយោ។

ធម្មុទ្ទេសាទិតោ បន ចក្ខុវិញ្ញាណេ តាវ ផស្សបញ្ចកំ, ឯកគ្គតា, ជីវិតន្ទ្រិ សរូបេនាគតា សត្ត,
យេវាបនកវសេន មនសិការោ ឯកោ ចាតិ អដ្ឋ ធម្មា ហោន្តិ។ សង្គហតោ បនេត្ថ ខន្ធាយតនធាតុ
អាហារិន្ទ្រិយវសេន បញ្ចេវសង្គហា។ តត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុធម្មធាតុវសេន ធាតុសង្គហោ, មនោ ឧបេក្ខា
ជីវិតិន្ទ្រិយវសេន ឥន្ទ្រិយសង្គហោ ច វេទិតព្វោ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ ឯត្ថ ច វិជ្ជមានាបិ វេទនា ឈានង្គតំ ន
គច្ឆតិ, ឥន្ទ្រិយំ បន ហោតិ។ ឯកគ្គតា ឥន្ទ្រិយមគ្គង្គពលភាវម្បិ ន គច្ឆតិ អតិទុព្ពលត្តា។ វិតក្កបច្ឆិមកំ ហិ
ឈានំ, ហេតុបច្ឆិមកោ មគ្គោ, ពលញ្ច។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ សោតឃានជិវ្ហាកាយវិញ្ញាណេសុបិ។ កេវលំ បន
សង្គហវារេ សោតវិញ្ញាណធាតុអាទិវសេន ធាតុសង្គហោ, កាយវិញ្ញាណេ វេទនាបរិវត្តនញ្ច វិសេសោ។ យថា ចេត្ថ,
ឯវំ មនោធាតុយាបិ។ កេវលំ បន វិតក្កវិចារា ទ្វេ យេវាបនកា ច អធិមោក្ខោតិ តយោ ធម្មា អធិកា។
សង្គហវារេ មនោធាតុធម្មធាតុវសេន ធាតុសង្គហោ, វិតក្កវិចារុបេក្ខេកគ្គតាហិ ចតូហិ ឈានង្គសង្គហោ ច
វិសេសោ។ បាឡិយំ បនេត្ថ កិញ្ចាបិ ឈានង្គសង្គហោ ន ឧទ្ធដោ, តថាបិ សវិតក្កេសុ និយមេន ឈានង្គតា
សម្ភវតោ គហេតព្ពោវ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ មនោវិញ្ញាណធាតុទ្វយេបិ។ សោមនស្សសហគតតាយ បនេត្ថ បីតិ
អធិកា, សង្គហវារេ ច បញ្ចង្គជ្ឈានតា, វេទនាបរិវត្តនំ, ឧភយត្ថាបិ មនោវិញ្ញាណធាតុធម្មធាតុវសេន ធាតុ
សង្គហោ ច វិសេសោ, សេសំ តាទិសមេវ។

វិសយាទិប្បភេទតោ បន ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនិ បញ្ច យថាក្កមំ ចក្ខាទិឯកេកមេវ វត្ថុំ និស្សាយ បច្ចុប្បន្នេ,
ឥដ្ឋេ ច រូបាទិឯកេការម្មណេ ឯវ កិរិយមនោធាតុអនន្តរំ អាលោកាកាសវាយុជលបថវីសហការីនិ
បសាទកាទីនិ ទស្សនសវនឃាយនសាយនផុសនកិច្ចានិ សាធយមានានិ ចក្ខុទ្វារាទីសុ ឯកេកស្មឹ ឯវ វិបច្ចន្តិ។
ឯវមេតេសំ វត្ថុទ្វារារម្មណកិច្ចានិ វិសុំ និយតានិ។ ឋានំ បន តេសំ បញ្ចន្នម្បិ ឯកមេវ, តេន នេសំ ន ភេទោ។
មនោធាតុ បន ហទយវត្ថុំ និស្សាយេវ បច្ចុប្បន្នេសុ រូបាទីសុ បញ្ចសុបិ អារម្មណេសុ បញ្ចវិញ្ញាណានន្តរំ
សម្បដិច្ឆនកិច្ចំ សាធយមានា បញ្ចសុបិ ទ្វារេសុ បវត្តតិ, សោមនស្សសហគតា មនោវិញ្ញាណធាតុ បន ហទយ
វត្ថុំ និស្សាយេវ អតិឥដ្ឋេ បច្ចុប្បន្នេ បញ្ចារម្មណេ វិបាកមនោធាតុអនន្តរំ សន្តីរណកិច្ចំ, ឆសុបិ ទ្វារេសុ ឆសុ
ពលវកាមាវចរារម្មណេសុ អតីតាទីសុ ជវនានន្តរំ តទារម្មណកិច្ចញ្ច សាធយមានា វិបច្ចតិ។ ឯវមេតិស្សា
ទ្វារារម្មណកិច្ចដ្ឋានានិ អនិពទ្ធានិ, តតោ តេហិ ភេទោ ហោតិ, វត្ថុ បន តត្ថេវ និពទ្ធំ, តតោ ន ភេទោ,
ឯវមុបេក្ខាសហគតាយបិ។ កេវលំ បនេសា ទ្វារវិនិមុត្តាបិ ហុត្វា សុគតិយំ ជច្ចន្ធពធិរជច្ចុម្មត្តកាទីនំ បដិសន្ធិ
កាលេ បុរិមចុតិចិត្តានន្តរំ កម្មពលេនោបដ្ឋិតំ កម្មកម្មនិមិត្តគតិនិមិត្តេសុ អញ្ញតរំ អតីតាទិភេទំ ឆព្ពិធម្បិ
កាមាវចរារម្មណមារព្ភ បដិសន្ធិកិច្ចំ, តទនន្តរតោ បដ្ឋាយ យាវតាយុកំ ភវង្គកិច្ចំ, អន្តេ ចុតិកិច្ចញ្ច, វុត្តនយេន
សន្តីរណតទារម្មណកិច្ចានិ ច សាធយមានា ឥមេសុ បញ្ចសុ ឋានេសុ វិបច្ចតីតិ អយំ វិសេសោ, សេសំ តាទិស
មេវ។

ឯត្ថ ច វធពន្ធាទិវសប្បវត្តេ អនិដ្ឋារម្មណេ ខន្តិបដិសង្ខានាទិវសេន កុសលុប្បត្តិតោ តន្និព្ពត្តានំ បដិសន្ធិ
អាទិវិញ្ញាណានំ កម្មនិមិត្តញ្ចេ អារម្មណំ ហោតិ, អនិដ្ឋេនេវ តេន ភវិតព្ពំ។ ឯវំ ឥដ្ឋវិសយេ ឧប្បន្នានំ កុសល
វិបាកានំ អនិដ្ឋារម្មណេសុ អនុប្បត្តិតោ កម្មគតិនិមិត្តមេវ តេសំ អារម្មណំ ហោតីតិ វិញ្ញាយតិ។ វិចារេត្វា យថា
អវិរោធោ ហោតិ, តថា គហេតព្ពំ។ ឯវំ ឥដ្ឋវិសយេ ឧប្បន្នកុសលតោ និព្ពត្តានម្បិ បដិសន្ធិអាទិវិញ្ញាណានំ កម្ម
និមិត្តារម្មណតាយ អវិរោធោ ញាតព្ពោ។ អតីតាទិភេទតោ បន អដ្ឋន្នម្បិ បច្ចេកមនន្តរតា ហេដ្ឋា វុត្តនយេន
គហេតព្ពា។

អហេតុកកុសលវិបាកា និដ្ឋិតា។

សហេតុកកុសលវិបាកវណ្ណនា

អលោភាទិវិបាកហេតុសម្បយុត្តា បន សហេតុកា, តេ សម្បយោគតោ កាមាវចរកុសលា វិយ អដ្ឋវិធា។
សោមនស្សញាណាទិសម្បយោគោ បនេត្ថ អាគមនាទិតោ វេទិតព្វោ។ តិហេតុកំ ហិ កាមាវចរកុសលំ តិហេតុក
ទ្វិហេតុកបដិសន្ធិយោ ទត្វា បវត្តេ ឆសុ ទ្វារេសុ សោឡស វិបាកានិ ទេតិ, ទុហេតុកំ បន កុសលំ ទុហេតុកា
ហេតុកបដិសន្ធិយោ ទត្វា បវត្តេ ឆសុ ទ្វារេសុ តិហេតុករហិតានិ ទ្វាទស វិបាកានិ ទេតិ។ អសង្ខារិកស
សង្ខារិកភាវោ បនេត្ថ បច្ចយវិសេសតោបិ ហោតិ។ ពលវបច្ចយេនាបិ ហិ ឧប្បន្នំ អសង្ខារិកំ ហោតិ,
ទុព្ពលេនាបិ ឥតរំ។ កេចិ បន អសង្ខារិកេន សសង្ខារវិបាកានំ, សសង្ខារិកេន ច អសង្ខារិកានំ ឧប្បត្តឹ ន

ឥច្ឆន្តិ។ យស្មា បនេតានិ បដិសន្ធិទាយកេនា អញ្ញេនាបិ កម្មេន បវត្តេ អកុសលវិបាកានិ បវត្តន្តិ, **បដ្ឋានេ** ច “សហេតុកំ ភវង្គំ អហេតុកស្ស ភវង្គស្ស អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ (បដ្ឋា. ៣.១.១០២) វុត្តំ, តស្មា អហេតុក បដិសន្ធិកស្ស បុគ្គលស្ស សុគតិយំ បវត្តេ សហេតុកានិបិ វិបាកានិ បវត្តន្តិ។ ទុគ្គតិយំ, បន រូបាវចរភូមិយញ្ច អហេតុកានេវ បវត្តន្តិ។ តេសុបិ អតិឥដ្ឋេ អារម្មណេ សោមនស្សសហគតានិ, ឥដ្ឋមជ្ឈត្តេ ឧបេក្ខាសហគតានីតិ ឯវំ អាគមនាទិតោ សម្បយោគភេទោ វេទិតព្វោ។

ធម្មទ្វេសាទិតោ បន យាវ សុញ្ញតវារបរិយោសានា កាមាវចរកុសលសទិសោវ សព្វោ វិនិច្ឆយោ, កេវលញ្ចេត្ថ យេវាបនកេសុ ករុណាមុទិតា ន សន្តិ សត្តារម្មណត្តា។ ឯកន្តបរិត្តារម្មណា ហិ កាមាវចរវិបាកា។ វិរតិយោបេត្ថ លោកិយេសុ ឯកន្តកុសលសភាវត្តា ន សន្តិ។ “បញ្ចសិក្ខាបទា កុសលា ឯវា”តិ (វិភ. ៧១៥ អាទយោ) ហិ វុត្តំ។ ផស្សាទយោ ចេត្ថ វិបាកត្តា អាទាសេ មុខនិមិត្តំ វិយ និរុស្សាហសន្តា, កុសលា បន មុខំ វិយ សឧស្សាហា។ សង្គហវារេ ច បញ្ចង្គិកោ មគ្គោ ហោតិ, អយំ វិសេសោ។ សេសំ តាទិសមេវ។

វិសយាទិប្បភេទតោ បន យ្វាយំ កុសលេសុ កម្មទ្វារបុញ្ញកិរិយាធិបតីហិ ភេទោ វុត្តោ, សោ ឥធ នត្ថិ អវិញ្ញត្តិជនកតោ, អវិបាកធម្មតោ, តថា អប្បវត្តិតោ ច។ ហីនត្តិកភេទោ បន អត្ថិ ហីនមជ្ឈិមប្បណីតានំ កុសលានំ វិបាកត្តា , តថា ទ្វារារម្មណាទិភេទោ។ ឯតេ ហិ ហទយវត្ថុំ និស្សាយ ទ្វារវិនិមុត្តា ហុត្វា ទេវមនុស្សេសុ ទ្វិហេតុកតិហេតុកានំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន បដិសន្ធិភវង្គចុតិកិច្ចានិ, ឆទ្វារេ ឆសុ អារម្មណេសុ តទារម្មណកិច្ចញ្ច សាធយមានា ឯវំ ចតូសុ ឋានេសុ វិបច្ចន្តិ។ ឯវមេតេសំ ទ្វារារម្មណកិច្ចដ្ឋានានិ អនិពទ្ធានិ, តតោ តេហិ ភេទោ ហោតិ។ វត្ថុ បន តត្ថេវ និពទ្ធំ, តតោ ន ភេទោ។ អតីតាទិភេទតោ បនេត្ថាបិ អនន្តតា វុត្តនយា ឯវាតិ។

កាមាវចរសហេតុកកុសលវិបាកា និដ្ឋិតា។

រូបាវចរវិបាកវណ្ណនា

រូបាវចរវិបាកាបិ សម្បយោគភេទតោ អត្តនោ កុសលា វិយ បញ្ចវិធា ហោន្តិ។ សព្វោ ចេត្ថ វិនិច្ឆយភេទោ កុសលេ វុត្តនយោ ឯវ។ វិបាកភាវតោ បនេត្ថ យថា ហត្ថិអាទីនំ ឆាយា តំសទិសា, ឯវំ កុសលាគមនតោ ច ឈានង្គាទិសម្បយុត្តធម្មសមាយោគោ, បដិបទាទិភេទោ ច ហោតិ។ អបិចេត្ថ តិវិធាយ បឋមជ្ឈានភូមិយា បឋមជ្ឈានវិបាកា, តថា ទុតិយជ្ឈានភូមិយា ទុតិយជ្ឈានវិបាកា តតិយជ្ឈានវិបាកា ច, តតិយជ្ឈានភូមិយា ចតុត្ថជ្ឈានវិបាកា, វេហប្ផលបញ្ចសុទ្ធាវាសវសេន ឆព្ពិធាយ ចតុត្ថជ្ឈានភូមិយា បញ្ចមជ្ឈានវិបាកា ច វុត្តនយេន បដិសន្ធិភវង្គចុតិកិច្ចានិ សាធយមានា ហទយវត្ថុំ និស្សាយ ទ្វារវិនិមុត្តាវ កម្មនិមិត្តសង្ខាត បញ្ញត្តារម្មណា ហុត្វា វិបច្ចន្តីតិ អយំ វិសេសោ, សេសំ តាទិសមេវ។

រូបាវចរវិបាកា និដ្ឋិតា។

អរូបាវចរវិបាកវណ្ណនា

ឯវំ អរូបាវចរវិបាកាបិ អារម្មណភេទតោ អត្តនោ កុសលា វិយ ចតុព្ពិធា ហោន្តិ។ វិនិច្ឆយោ ច សព្វោ កុសលេ វុត្តនយោវ។ កុសលតោ ចេត្ថ វិសេសោ រូបាវចរវិបាកេ វុត្តនយេន វេទិតព្វោ។ កេវលំ បនេត្ថ កម្មនិមិត្តភូតបញ្ញត្តារម្មណោ អាកាសានញ្ចាយតនវិបាកោ បឋមារុប្បភូមិយំ, តថា មហគ្គតារម្មណោ វិញ្ញាណញ្ចាយតនវិបាកោ ទុតិយារុប្បភូមិយំ, កម្មនិមិត្តភូតបញ្ញត្តារម្មណោ អាកិញ្ចញ្ញាយតនវិបាកោ តតិយារុប្បភូមិយំ, មហគ្គតារម្មណោ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនវិបាកោ ចតុត្ថារុប្បភូមិយញ្ច អវត្ថុកា វុត្តនយេន បដិសន្ធិភវង្គចុតិកិច្ចានិ សាធយមានាវ បវត្តន្តីតិ អយមេវ វិសេសោ។

អរូបាវចរវិបាកា និដ្ឋិតា។

លោកុត្តរវិបាកវណ្ណនា

តថា លោកុត្តរវិបាកាបិ អត្តនោ កុសលា វិយ តំតំមគ្គផលត្តា ចតុព្ពិធា, ឈានង្គយោគភេទតោ បច្ចេកំ បញ្ច បញ្ច កត្វា វីសតិវិធាវ ហោន្តិ។ វិនិច្ឆយោ ចេត្ថ កុសលេ វុត្តនយោវ។ កេវលំ សង្គហវារេ សោតាបត្តិមគ្គផលំ សកទាគាមិមគ្គផលំ អនាគាមិមគ្គផលន្តិ ឥមេសំ តិណ្ណំ អញ្ញិន្ទ្រិយំ, អរហត្តផលស្ស ច អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ បញ្ញិន្ទ្រិយដ្ឋានេ គហេត្វា អដ្ឋិន្ទ្រិយតា, ពោជ្ឈង្គមគ្គង្គាទិពោធិបក្ខិយធម្មា, បដិបទាទិភេទោ ច មគ្គាគមនវ

សេនេវ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។ អធិបតិភេទោបេត្ថ លព្ភតិ។ លោកុត្តរកុសលា ហិ អត្តនោ ផលានំ អនន្តរុប្បត្តិតោ, ជវនវុត្តិតោ ច អធិបតី វិធាតុំ សក្កោន្តិ, លោកិយា បន វិបរីតតោ ន សក្កោន្តិ។ តេនាហុ បោរាណា “វិបាកេ អធិបតី នត្ថិ ឋបេត្វា លោកុត្តរ”ន្តិ (ធ. ស. អដ្ឋ. ៥០៥)។ វិមោក្ខភេទតោ បនេតេ មគ្គាគមនតោ តិវិធា ហោន្តិ សុញ្ញតអនិមិត្តអប្បណិហិតវិមោក្ខវសេន។ មគ្គា ហិ វិបស្សនាគមនតោ “សុញ្ញតោ អប្បណិហិតោ”តិ ទ្វេ នាមានិ លភិត្វា សគុណារម្មណតោ បរិយាយេន អនិមិត្តាតិបិ វុច្ចន្តិ, តស្មា សយំ អាគមនីយដ្ឋានេ ឋត្វា អត្តនោ អត្តនោ អនន្តរផលានំ និប្បរិយាយតោ តីណិបិ នាមានិ ទេន្តិ។ អបរភាគេ បន ផលសមាបត្តិភូតានំ ន ទេន្តិ។ តត្ថ វិបស្សនាគមនតោវ មគ្គោ វុត្តនយេន ទុវិធោ នាមលាភោ វេទិតព្ពោ។ តេ ច ន មគ្គា វិយ ឯកចិត្តក្ខណិកា, មគ្គវីថិយំ បន ទ្វត្តិក្ខត្តុំ, ផលសមាបត្តិវីថិយំ សកលម្បិ ទិវសំ អប្បនាជវនវសេនេវ និរន្តរំ មហគ្គតជវនានិ វិយ បវត្តន្តីតិ អយំ វិសេសោ។

លោកុត្តរវិបាកា និដ្ឋិតា។

អកុសលវិបាកា បន កាមាវចរាវ, លោភាទិសម្បយុត្តហេតុ អភាវតោ អហេតុកា ឯវ ច ហោន្តិ។ តេ សម្បយោគតោ ឧបេក្ខាសហគតំ ចក្ខុវិញ្ញាណំ, តថា សោតឃានជិវ្ហាវិញ្ញាណានិ, តថា ទុក្ខសហគតំ កាយវិញ្ញាណំ, ឧបេក្ខាសហគតា មនោធាតុ, តថា មនោវិញ្ញាណធាតូតិ សត្តវិធា។ វិនិច្ឆយោ បនេស សព្ពត្ថ តាទិសាហេតុកកុសលវិបាកេសុ វុត្តនយោ ឯវ។ កេវលំ បនានិដ្ឋារម្មណតា, កាយវិញ្ញាណស្ស ទុក្ខសហគតតា, ឧបេក្ខាសហគតមនោវិញ្ញាណធាតុយា ឧទ្ធច្ចវជ្ជិតាកុសលបច្ចយា ចតូសុ អបាយេសុ បដិសន្ធិភវង្គចុតិកិច្ចានិ, សុគតិយញ្ច សន្តីរណតទារម្មណកិច្ចានិ ច សាធនវសេន បវត្តិ ច វិសេសោ, សេសំ តាទិសមេវ។

អកុសលវិបាកា និដ្ឋិតា។

និដ្ឋិតា ច វិបាកាព្យាកតា។

អហេតុកកិរិយាវណ្ណនា

កិរិយាព្យាកតា បន កាមរូបារូបាវចរវសេន តិវិធា។ តត្ថ កាមាវចរកិរិយា អហេតុកា សហេតុកាតិ ទុវិធា។ តត្ថ សហជាតហេតុវិរហិតា អហេតុកា។ តា សម្បយោគាទិតោ តិវិធា ឧបេក្ខាសហគតា មនោធាតុ, សោមនស្សសហគតា មនោវិញ្ញាណធាតុ, តថា ឧបេក្ខាសហគតាតិ។ **កិរិយា**តិ ករណមត្តំ, កិច្ចមត្តន្តិ អត្ថោ។ សព្ពេសុយេវ ហិ កិរិយចិត្តេសុ យំ អាវជ្ជនកិច្ចទ្វយំ, តំ អជវនវុត្តិតោ មោឃបុប្ផំ វិយ។ យំ ជវនវុត្តិកំ, តំ និរានុសយសន្តានប្បវត្តិតោ ឆិន្នមូលរុក្ខបុប្ផំ វិយ អផលំ ហោតិ។ តំតំអាវជ្ជនជវនកិច្ចសាធនវសេន បវត្តត្តា បន កិច្ចមត្តតំ ឧបាទាយ “កិរិយា”តិ វុត្តំ។ តត្ថ មនោធាតុយា វិបាកមនោធាតុយំ វុត្តនយេន សព្ពោ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។ កេវលំ បន បញ្ចទ្វារេ ឥដ្ឋេសុ វា អនិដ្ឋេសុ វា បញ្ចារម្មណេសុ បញ្ចបសាទេ ឃដ្ដិតេសុ ឧប្បន្នភវង្គុបច្ឆេទានន្តរំ តមេវ បញ្ចារម្មណមារព្ភ ហទយវត្ថុំ និស្សាយាវជ្ជនកិច្ចំ សាធយមានា បញ្ចសុបិ ទ្វារេសុ បវត្តតីតិ អយំ វិសេសោ។

មនោវិញ្ញាណធាតុទ្វយម្បិ យថាក្កមំ កុសលវិបាកាហេតុកមនោវិញ្ញាណធាតុទ្វយសទិសំ, វីរិយំ បនេត្ថ អធិកំ, វីរិយូបត្ថម្ភោវ សមាធិ ពលវា ហោតិ។ តតោ ឯវេត្ថ សង្គហវារេ វីរិយសមាធិមនោសោមនស្សជីវិតិន្ទ្រិយានំ បញ្ចន្នំ វសេន ឥន្ទ្រិយសង្គហោ ហោតិ, ឥធាបិ ពលសង្គហោ នត្ថេវ។ យំ បនេត្ថ **បទភាជនីយេ** សមាធិវីរិយានំ និទ្ទេសេ “សមាធិពលំ វីរិយពល”ន្តិ (ធ. ស. ៥៧០-៥៧២) ពលវេវចនំ វុត្តំ, តំ ឥតរាហេតុកចិត្តសម្បយុត្តេហិ ឥមេសំ ពលវតរតាទស្សនត្ថំ បរិយាយតោ វុត្តំ។ តតោ ឯវ ហិ សង្គហវារេ “ទ្វេ ពលានិ ហោន្តី”តិ ន វុត្តំ, តស្មា អហេតុកេសុ និប្បរិយាយតោ ពលំ នត្ថិ ឯវាតិ គហេតព្ពំ។

វិសយាទិប្បភេទតោ បនេត្ថ សោមនស្សសហគតា តាវ ហទយវត្ថុញ្ញេវ និស្សាយ បញ្ចទ្វារេ វោដ្ឋព្ពនកិច្ចាយ ច, មនោទ្វារេ អនុឡារេសុ ឆសុ កាមាវចរារម្មណេសុ អាវជ្ជនកិច្ចាយ ច មនោវិញ្ញាណធាតុយា អនន្តរំ ជវនកិច្ចំ សាធយមានា ខីណាសវានញ្ញេវ ហសិតំ ឧប្បាទេន្តី បវត្តតិ។ ហសិតំ ហិ សោមនស្សសហគតកាមាវចរេហេវ ជវនេហិ, តេសុ អសេខានំ បញ្ចហិ កិរិយាជវនេហិ, សេខានំ បន កុសលេហិ ចេវ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តលោភមូលេហិ ចាតិ ឆហិ, បុថុជ្ជនានំ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តេហិ ចាតិ អដ្ឋហីតិ តេរសហិ ចិត្តេហិ ឧប្បជ្ជតិ។ ឧបេក្ខាសហគតា បន បញ្ចទ្វារេ ហទយវត្ថុញ្ញេវ និស្សាយ សន្តីរណកិច្ចាយ វិបាកមនោវិញ្ញាណធាតុយា អនន្តរំ វោដ្ឋព្ពនកិច្ចំ, មនោទ្វារេ សព្ពេសុ ឆសុបិ អារម្មណេសុ សវត្ថុកា, អវត្ថុកា វា ភវង្គចលនានន្តរំ អាវជ្ជនកិច្ចំ សាធយមានា បវត្តតិ។ អយំ

ហិ តីសុ ភវេសុ កស្សចិ សចិត្តកបុគ្គលស្ស ន កិស្មិញ្ចិ វិសយេ ន ឧប្បជ្ជតិ, សព្ពញ្ញុតញ្ញាណសទិសំ មហាគមនំ នាមេតំ ចិត្តន្តិ អយំ វិសេសោ, សេសំ តាទិសមេវ។

អហេតុកកិរិយា និដ្ឋិតា។

សហេតុកកាមាវចរកិរិយាវណ្ណនា

អលោភាទិកិរិយាហេតុសម្បយុត្តា បន សហេតុកា, តេ សម្បយោគតោ កុសលា វិយ អដ្ឋវិធា។ សព្ពោបេត្ថ វិនិច្ឆយោ កុសលេសុ វុត្តនយោ ឯវ។ កេវលំ បនេត្ថ វិរតិយោ ន សន្តិ, កុសលា ច សេខបុថុជ្ជនានំ វុត្តនយេន ឆសុ ទ្វារេសុ វត្ថុំ និស្សាយ វា អនិស្សាយ វា ជវនកិច្ចំ សាធយមានា បវត្តន្តិ, ឥមេ បន អសេខានន្តិ អយំ វិសេសោ។ កាមាវចរកិរិយា។

រូបាវចរកិរិយាវណ្ណនា

រូបាវចរកិរិយា ច កុសលា វិយ បញ្ចវិធា។ វិនិច្ឆយោ ច តត្ថ វុត្តនយោ ឯវ។ កេវលំ ហិ កុសលា សេខបុថុជ្ជនានំ បញ្ញត្តារម្មណា , អភិញ្ញាវសេន បវត្តំ បញ្ចមជ្ឈានំ សព្ពារម្មណញ្ច ហុត្វា មនោទ្វារេ ហទយវត្ថុញ្ញេវ និស្សាយ ជវនកិច្ចំ សាធយមានា បវត្តន្តិ, ឥមេ បន អសេខានន្តិ អយមេវ វិសេសោ។ រូបាវចរកិរិយា។

អរូបាវចរកិរិយាវណ្ណនា

អរូបាវចរកិរិយា ច កុសលា វិយ ចតុព្ពិធា។ វិនិច្ឆយោ ច តត្ថ វុត្តនយោ ឯវ។ កេវលំ ហិ កុសលា សេខបុថុជ្ជនានំ សវត្ថុកា, អវត្ថុកា វា ហេដ្ឋា វុត្តនយេន យថាយោគំ បញ្ញត្តិមហគ្គតារម្មណា មនោទ្វារេ ជវនកិច្ចំ សាធយមានា បវត្តន្តិ, ឥមេ បន អសេខានន្តិ អយំ វិសេសោ។ អរូបាវចរកិរិយា។

កិរិយាព្យាកតា និដ្ឋិតា។

បកិណ្ណកកថាវណ្ណនា

ឯត្ថ បត្វា សព្ពេ ចិត្តចេតសិកធម្មេ ជាតិសង្គហាទិតោ សមោធានេត្វា បកិណ្ណកកថា វត្តព្ពា។ យថាវុត្តានិ ហិ ចិត្តានិ កុសលានិ ឯកវីសតិ, អកុសលានិ ទ្វាទស, វិបាកានិ ឆត្តឹស, កិរិយានិ វីសតិ ចាតិ សព្ពានិបិ ឯកូននវុតិវិធានិ, លោកុត្តរានំ ឈានង្គយោគភេទតោ ចត្តាលីសវិធត្តា ឯកវីសសតំ វា ហោន្តិ។ តេសុ កាមាវចរានិ ចតុបញ្ញាស, រូបាវចរានិ បន្នរស, អរូបាវចរានិ ទ្វាទស, លោកុត្តរានិ អដ្ឋ, ចត្តាលីសំ វា។ កាមាវចរេសុ ច កុសលានិ អដ្ឋ, វិបាកានិ តេវីសតិ, កិរិយានិ ឯកាទស, អហេតុកានិ អដ្ឋារស។ សេសានិ បន ចតុភូមកានិបិ សហេតុកានិ។ តេសុ ច ជាតិតោ ចិត្តគណនា បុព្ពេ វុត្តាវ ។ ចេតសិកា បន សទ្ធា សតិ ហិរិឱត្តប្បំ អលោភោ អទោសោ កាយបស្សទ្ធាទយោ ទ្វាទស, តត្រមជ្ឈត្តតា អមោហោ អប្បមញ្ញាទ្វយំ, វិរតិត្តយញ្ច មោហោ អហិរិកំ អនោត្តប្បំ ឧទ្ធច្ចញ្ច លោភោ ទិដ្ឋិ ទោសោ វិចិកិច្ឆា ច មានោ ឥស្សា មច្ឆរិយំ កុក្កុច្ចំ ថិនំ មិទ្ធញ្ច ផស្សោ វេទនា សញ្ញា ចេតនា ឯកគ្គតា ជីវិតិន្ទ្រិយញ្ច មនសិការោ ច វិតក្កោ វិចារោ បីតិ វីរិយំ ឆន្ទោ អធិមោក្ខោ ចាតិ ទ្វេបញ្ញាស ហោន្តិ។

តត្ថ តត្រមជ្ឈត្តតា, អប្បមញ្ញាទ្វយំ, មានាទីនិ ឆ, មនសិការោ ឆន្ទោ អធិមោក្ខោ ចាតិ ទ្វាទស ធម្មា យថាឋានេ យេវាបនកា ឯវ, វិរតិត្តយំ, ឧទ្ធច្ចញ្ច កត្ថចិ យេវាបនកា។ តេសុ ច តត្រមជ្ឈត្តតា មនសិការោ ឆន្ទោ អធិមោក្ខោ ឧទ្ធច្ចំ វិរតិយោតិ ឥមេ បបេត្វា សេសា អដ្ឋ យថាឋានេ អនិយតា ឯវ, វិរតិយោ បន កត្ថចិ អនិយតា, ឥមេ បន ឯកាទស ឋបេត្វា សេសា ឯកចត្តាលីស ធម្មា និយតា ឯវ។ តត្ថ សទ្ធាទយោ បញ្ចវីសតិ ធម្មា កុសលាព្យាកតាយេវ, មោហាទយោ ចុទ្ទស អកុសលា ឯវ, ផស្សាទយោ តេរស កុសលាកុសលាព្យាកតា តិជាតិកា។ ឯកន្តតោ ហិ កុសលា វា អព្យាកតា វា ធម្មា នត្ថិ, កុសលចិត្តសម្បយុត្តសមយេ បន កុសលា, អព្យាកតចិត្តសម្បយុត្តសមយេ អព្យាកតា ច ហោន្តិ។ មោហាទយោ បន សរូបេនេវ អកុសលា, ឥតរេ ច តំសម្បយោគេន សព្ពេបិ ចេតេ អត្តនា សម្បយុត្តចិត្តភេទេន ភេទវន្តោវ ហោន្តីតិ វេទិតព្ពា។

តេសុ ហិ សទ្ធាទយោ ឯកូនវីសតិ សព្ពេសុ កុសលេសុ ចេវ សហេតុកាព្យាកតេសុ ចាតិ ឯកូនសដ្ឋិចិត្តេសុ ឧប្បជ្ជន្តិ, តតោ បច្ចេកំ ឯកូនសដ្ឋិប្បភេទា ច ហោន្តិ។ ឯវមញ្ញេបិ ញាតព្ពា ។ អមោហោ តេសុ ញាណវិប្បយុត្តានិ ទ្វាទស បបេត្វា សេសេសុ, អប្បមញ្ញា បន កាមាវចរេសុ សហេតុកកិរិយកុសលេសុ ចេវ បញ្ច

មជ្ឈានវជ្ជិតរូបាវចរេសុ ចាតិ អដ្ឋវីសតិចិត្តេសុ, វិរតិយោ បន កាមាវចរកុសលេសុ, លោកុត្តរេសុ ចាតិ សោឡសសុ។ ឯវមេតេ បញ្ចវីសតិ ធម្មា កុសលាព្យាកតេសុ ឧប្បជ្ជនតោ កុសលាព្យាកតា នាម ជាតា។ អកុសលេសុ បន មោហាទយោ ចត្តារោ ទ្វាទសសុបិ អកុសលចិត្តេសុ ឧប្បជ្ជន្តិ, លោភោ អដ្ឋសុ លោភមូលេសុ, ទិដ្ឋិ តត្ថ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តេសុ, មានោ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តេសុ, ទោសោ ឥស្សា មច្ឆរិយំ កុក្កុច្ចំ បដិឃសម្បយុត្តេសុ, ថិនមិទ្ធំ បញ្ចសុ សសង្ខារិកេសុ, វិចិកិច្ឆា វិចិកិច្ឆាសម្បយុត្តេ ឯវាតិ។ ឯវមេតេ ចុទ្ទសបិ សយំ អកុសលត្តា, អកុសលេស្វេវ ឧប្បជ្ជនតោ ច អកុសលា នាម។

ឥតរេសុ ច ផស្សាទយោ សត្ត ធម្មា សព្ពចិត្តេសុ, ន ហិ តំ ចិត្តមត្ថិ, យំ ឥមេសុ ឯកេនាបិ វិនា ឧប្បជ្ជតិ។ សព្ពត្ថកា ហិ ឯតេ។ វិតក្កាទយោ បន យថាយោគិកា។ តេសុ ហិ វិតក្កោ តាវ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណវជ្ជិតកាមាវចរេសុ ចេវ ឯកាទសសុ បឋមជ្ឈានិករូបាវចរលោកុត្តរេសុ ចាតិ បញ្ចបញ្ញាសចិត្តេសុ ឧប្បជ្ជតិ។ វិចារោ បន តេសុ ចេវ តថា ទុតិយជ្ឈានិកចិត្តេសុ ចាតិ ឆសដ្ឋិចិត្តេសុ។ បីតិ ចតុត្ថជ្ឈានិកវជ្ជិតសោមនស្សសហគតេសុ។ វីរិយំ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណមនោធាតុសន្តីរណត្តិកវជ្ជិតេសុ។ ឆន្ទោ អហេតុកមោមូហវជ្ជិតេសុ។ អធិមោក្ខោ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណវិចិកិច្ឆាយុត្តវជ្ជិតេសុ។ ឯវមេតេ តេរស កុសលាកុសលាព្យាកតេសុ ឧប្បជ្ជនតោ តិជាតិកា នាម ជាតា។ សម្បយុត្តចិត្តភេទេន ចេសំ បច្ចេកំ គណនាភេទោបិ វេទិតព្ពោ។ យថា ហិ ចិត្តំ សលក្ខណតោ ឯកវិធម្បិ សម្បយោគាវត្ថាទិភេទេនេវ ភិន្នំ, តថា ចេតសិកាបិ បច្ចេកន្តិ ញាតព្ពា, វិសេសំ បន នេសំ វក្ខាម។

វត្ថុសង្គហេ បន នេសំ ចិត្តេសុ តាវ កាមាវចរវិបាកមនោធាតុហសិតានិ, ទោសសម្បយុត្តបដិឃរូបាវចរបឋមមគ្គានិ ចាតិ តេចត្តាលីស ចិត្តានិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន យថាសកំ វត្ថូនិ និស្សាយេវ ឧប្បជ្ជន្តិ, អរូបាវចរវិបាកានិ បន អនិស្សាយេវ, សេសានិ ទ្វេចត្តាលីស និស្សាយបិ, អារុប្បេសុបិ ឧប្បជ្ជនតោ អនិស្សាយបិ។ អរូបីនំ ហិ ឆបិ វត្ថូនិ ន សន្តិ, រូបីនំ បន ឃានាទីនិ តីណិ, សព្ពត្ថ ច តំតំវត្ថុរហិតានំ សព្ពត្ថ និយតវិញ្ញាណានិបិ, អសញ្ញីនំ បន សព្ពានិបិ វត្ថុវិញ្ញាណានិ ន សន្តិ។ តេសំ ហិ ជីវិតនវកមេវ រូបំ បដិសន្ធិ, បវត្តិយំ ភវង្គំ, មរណកាលេ ចុតិ ច ហុត្វា បវត្តតិ។ យថា ចេត្ថ ចិត្តានំ, ឯវំ តំសម្បយុត្តចេតសិកានម្បិ វត្ថុតោ សង្គហភេទោ វេទិតព្ពោ។ អយំ បន វិសេសោ – តេសុ ហិ ទោសោ ឥស្សា មច្ឆរិយំ កុក្កុច្ចញ្ច ហទយវត្ថុំ និស្សាយ កាមលោកេ ឯវ ឧប្បជ្ជតិ។ ករុណាមុទិតា បន រូបលោកេបិ, ន អរូបេ។ តត្ថ ហិ រូបាវចរបុព្ពភាគានិបិ ន ឧប្បជ្ជន្តិ, សេសា បន សព្ពេ និស្សាយបិ អនិស្សាយបិ តីសុបិ ភវេសុ ឧប្បជ្ជន្តិ។ តត្ថ ហិ ផស្សាទយោ សត្ត ឆបិ វត្ថូនិ, ឥតរេ បន ហទយមេវាតិ, សេសំ ចិត្តសមំ។

កិច្ចទ្វារសង្គហេ បន នេសំ ចិត្តំ យថា ច ចុទ្ទសហិ កិច្ចេហិ ឆទ្វារិកទ្វារវិនិមុត្តភាវេន, ឯវំ បវត្តិក្កមោ វេទិតព្ពោ។ យទា ហិ កុសលាកុសលពលេន តីសុ ភូមីសុ សត្តា និព្ពត្តន្តិ, តទា តេសំ មរណកាលេ យេភុយ្យេន ឆន្នំ ទ្វារានមញ្ញតរស្មិំ បច្ចុបដ្ឋិតំ កម្មកម្មនិមិត្តគតិនិមិត្តានមញ្ញតរំ គហេត្វា ឧបេក្ខាសហគតវិបាកាហេតុកមនោវិញ្ញាណធាតុទ្វយញ្ចេវ អដ្ឋ មហាវិបាកានិ, នវ រូបារូបវិបាកានិ ចេតិ ឯកូនវីសតិ ចិត្តានិ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន យថាសកភូមីសុ បដិសន្ធិ ហុត្វា ឧប្បជ្ជន្តិ, តានេវ ភវង្គចុតិវសេន ទ្វារវិនិមុត្តានិ នាម ហោន្តិ។ មរណកាលេ ហិ សត្តានំ អសញ្ញិសត្តវិរហិតានំ ភវន្តរេ បដិសន្ធិជនកំ អតីតំ កម្មំ វា តំកម្មករណកាលេ វិសយោបករណាទិភូតំ រូបាទិឆព្ពិធម្បិ អតីតាទិភេទំ កាលវិនិមុត្តញ្ច កម្មនិមិត្តំ វា ឧបបជ្ជមានភវានុរូបំ កប្បរុក្ខមាតុកុច្ឆិនិរយគ្គិជាលាទិគតិនិមិត្តំ វា កម្មពលេន យថារហំ ឆន្នំ ទ្វារានមញ្ញតរស្មិំ សាយន្ហេ បព្ពតច្ឆាយា បថវិយំ វិយ ចិត្តសន្តានេ អល្លីយមានំ ឧបដ្ឋាតិ។ ឯវំ ឧបដ្ឋិតេ ច តស្មិំ អារម្មណេ កម្មពលេន និរន្តរំ បវត្តមានចិត្តសន្តានស្ស អាយុក្ខយកម្មក្ខយឧភយក្ខយឧបច្ឆេទកកម្មានមញ្ញតរេន បច្ចាសន្នមរណស្ស តស្ស តស្ស វីថិចិត្តភវង្គានន្តរំ ចុតិចិត្តំ ហោតិ, តទនន្តរំ កម្មកម្មនិមិត្តាទីសុ យថាគហិតំ អារព្ភ យថារហំ តីសុ ភវេសុ យំ កិញ្ចិ បដិសន្ធិចិត្តំ ភវន្តរេ បឋមចិត្តំ ហុត្វា ឧប្បជ្ជតិ។

តត្ថ ច ទុហេតុកាហេតុកចុតិយានន្តរំ ទស កាមាវចរបដិសន្ធិយោវ ហោន្តិ, ន ឥតរា, កាមាវចរតិហេតុកាយ ចុតិយា សព្ពាបិ ហោន្តិ, រូបាវចរាយ បន ចុតិយាបិ អហេតុកបដិសន្ធិរហិតា, អរូបាវចរាយ ចុតិយា ហេដ្ឋិមវជ្ជិតារុប្បបដិសន្ធិយោ ចេវ កាមាវចរតិហេតុកបដិសន្ធិយោ ច, អសញ្ញីនំ បន រូបចុតិតោ ភវន្តរេ គហិតបុព្ពំ កម្មាទិមេវារព្ភ អហេតុករហិតា កាមាវចរបដិសន្ធិយោវ ហោន្តិ, ន ឥតរា។ បុថុជ្ជនានំ, បន សោតាបន្នសកទាគាមីនញ្ច ចុតិយា សុទ្ធាវាសេសុ បដិសន្ធិ ន ហោតិ, សេខានំ ទ្វិហេតុកាហេតុកាសញ្ញិបដិសន្ធិយោ, អសេខានំ បន សព្ពាបិ បដិសន្ធិយោ ន ហោន្តិ។ តេ ហិ ចុតិតោ និរុបធិសេសនិព្ពានេន អនុបាទាបរិនិព្ពានប្បត្តា នាម ហោន្តិ។ ឯវំ គហិតបដិសន្ធិនិរោធតោ បរំ តទេវ ចិត្តំ តស្មិញ្ញេវារម្មណេ ភវង្គំ ហុត្វា ចុតិបរិយោសានំ អសតិ វីថិចិត្តុប្បាទេ សុបិនម្បិ អទិស្វា និទ្ទោក្កមនកាលាទីសុ អបរិមាណសង្ខម្បិ នទីសោតំ វិយ និរន្តរំ បវត្តតិ។ ឯវំ ឯកូនវីសតិវិញ្ញាណានំ បដិសន្ធិភវង្គចុតិវសេន បវត្តិក្កមោ វេទិតព្ពោ។

ឯវំ បន វត្តមានេ ភវង្គសន្តានេ យទា ឥន្ទ្រិយបរិបាកមាគម្ម សភាគបច្ចយន្តរសហិតំ អតិមហន្តំ
រូបារម្មណំ ចក្ខុទ្វារេ ឃដ្ដេតិ, តទា ឃដ្ដនានុភាវេន ទ្វិក្ខត្តុំ តត្ថ ភវង្គចលនំ ហោតិ, តទនន្តរំ ភវង្គំ វោច្ឆិន្ទិត្វា
តស្មឹ រូបារម្មណេ កិរិយមនោធាតុ អាវជ្ជនកិច្ចំ សាធយមានា ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈតិ, តថា តទនន្តរំ ចក្ខុវិញ្ញាណ
ទ្វយេ យថារហមេកំ ទស្សនកិច្ចំ, តទនន្តរំ វិបាកមនោធាតុទ្វយា អញ្ញតរំ សម្បដិច្ឆនកិច្ចំ, តទនន្តរំ
វិបាកមនោវិញ្ញាណធាតុត្តយា អញ្ញតរំ សន្តីរណកិច្ចំ, តទនន្តរំ ឧបេក្ខាសហគតកិរិយាហេតុកមនោវិញ្ញាណ
ធាតុ វោដ្ឋព្ពនកិច្ចំ, តទនន្តរំ ឯកូនតឹសកាមាវចរជវនេសុ យំ កិញ្ចិ យថារហំ សត្តក្ខត្តុំ, ឆក្ខត្តុំ, មរណកាលាទីសុ
បញ្ចក្ខត្តុមេវ វា ជវនកិច្ចំ សាធយមានំ, តទនន្តរំ ឯកាទសសុ តទារម្មណកិច្ចេសុ មហាវិបាកសន្តីរណេសុ
យថារហមេកំ សកឹ, ទ្វិក្ខត្តុំ វា តទារម្មណកិច្ចំ សាធយមានំ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុជ្ឈតិ, តទនន្តរំ ភវង្គសន្តតិ ឯវំ ប
វត្តតិ។ ឯវំ ចក្ខុទ្វារេ សត្តកិច្ចានិ ឆចត្តាលីស ចិត្តានិ សម្ភវន្តិ។

យទា បន វុត្តនយេន សទ្ទារម្មណាទីនិ សោតទ្វារាទីសុ ឃដ្ដេន្តិ, តទាបិ ចក្ខុទ្វារេ វិយ បច្ចេកញ្ច
ឆចត្តាលីសេវ ភវន្តិ។ កេវលំ ហេត្ថ អាវជ្ជនានន្តរំ ចក្ខុវិញ្ញាណដ្ឋានេ សោតវិញ្ញាណាទិទ្វយានិ យថាក្កមំ សវនាទិ
កិច្ចានិ សាធយមានានិ ឧប្បជ្ជន្តីតិ។ ឯវំ បញ្ចទ្វារេ អតិមហន្តេ បញ្ចារម្មណេ ចតុបញ្ញាស កាមាវចរចិត្តានេវ
សម្ភវន្តិ។ កេចិ បនេត្ថ “សសង្ខារិកជវនានិ បញ្ចទ្វារេ ន ឧប្បជ្ជន្តិ បុព្ពប្បយោគាសម្ភវា, មនោទ្វារេយេវេតានិ
ឧប្បជ្ជន្តី”តិ វទន្តិ។

មហន្តេ បន តទារម្មណវជ្ជិតានិ។ វិសយស្ស ជវនសមកាលមេវ អតីតត្តា ជវនាវសានេ ភវង្គំ ហោតិ។
បរិត្តេ បន ជវនម្បិ នត្ថិ។ វោដ្ឋព្ពនំ ហេត្ថ ជវនដ្ឋានេ ឋត្វា ទ្វត្តិក្ខត្តុំ បវត្តិត្វា និរុជ្ឈតិ, តតោ បរំ ភវង្គំ ហោតិ។
អយំ បន វារោ “ទិដ្ឋំ វិយ មេ , សុតំ វិយ មេ”តិអាទិកថនកាលេ លព្ភតិ។ អតិបរិត្តេ បន វោដ្ឋព្ពនប្បាទា
អសណ្ឋហនតោ ភវង្គចលនមត្តមេវ, ន អាវជ្ជនាទីនិ។ អាវជ្ជនេន ហិ ភវង្គេ អាវដ្ដិតេ វោដ្ឋព្ពនំ អប្បត្វា អន្តរា
ចក្ខុវិញ្ញាណានន្តរំ ចិត្តំ ភវង្គំ ឱតរិស្សតីតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, នាបិ អប្បវត្តមានេ វិសយេ បញ្ចទ្វារិកវីថិចិត្តានិ ប
វត្តន្តីតិ។ អយំ បញ្ចទ្វារេ វិសយប្បវត្តិភេទេន ចិត្តប្បវត្តិនិយមោ។

មនោទ្វារេ បន ឆសុ អារម្មណេសុ អាបាថគតេសុ វុត្តនយេន ភវង្គចលនមនោទ្វារាវជ្ជនានន្តរំ កុសលា
កុសលផលនាវជ្ជនកិរិយចិត្តេសុ បញ្ចបញ្ញាសជវនកិច្ចេសុ យំ កិញ្ចិ កាមាវចរារម្មណមារព្ភ បវត្តតិ, តតោ
បកតិ កាមាវចរារម្មណេ តទារម្មណំ ហោតិ។ អប្បនាជវនេ អយំ បវត្តិក្កមោ – សមថវិបស្សនាកម្មដ្ឋានិកានំ ហិ
យថាសកវិសយេ ឧប្បាទិតបុព្ពភាគភាវនានំ “ឥទានិ អប្បនា ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ ភវង្គចលនាវជ្ជនាវសានេ ញាណ
សម្បយុត្តកាមាវចរជវនេសុ អញ្ញតរស្មឹ យថារហំ បរិកម្មោបចារានុលោមគោត្រភុនាមេន ចតុក្ខត្តុំ, តិក្ខត្តុមេវ
វា ឧប្បជ្ជិត្វា និរុទ្ធេ ចតុត្ថំ, បញ្ចមំ វា មហគ្គតជវនេសុ យំ កិញ្ចិ បឋមកប្បនាភិញ្ញាភូតំ ឯកវារមេវ, ឈាន
សមាបត្តិភូតំ អនន្តវារម្បិ ជវតិ។ លោកុត្តរជវនេសុ បន កុសលានិ ឯកសន្តានេ ឯកវារមេវ ជវន្តិ, តទនន្តរំ
យថាសកំ ផលចិត្តញ្ច ទ្វត្តិវារំ, ផលសមាបត្តិវីថិយំ ផលមេវ អនន្តវារម្បិ ជវតិ, និរោធសមាបត្តិយំ បន អនុបុព្ព
និរោធវសេន បឋមជ្ឈានតោ យាវាកិញ្ចញ្ញាយតនា យថាក្កមំ អាវជ្ជនបរិកម្មាទិវសេនេវ សមាបជ្ជិត្វា វុដ្ឋិតស្ស
គោត្រភុតោ អនន្តរំ ចតុត្ថារុប្បជវនេ ទ្វិក្ខត្តុំ ជវិត្វា និរុទ្ធេ យថាបរិច្ឆិន្នកាលញ្ច ចិត្តំ ន ឧប្បជ្ជតិ, វុដ្ឋានកាលេ
ច អាវជ្ជនបរិកម្មចិត្តនិយាមេន អនាគាមិផលំ, អរហត្តផលំ វា យថារហមេកវារមេវ ឧប្បជ្ជតិ។ តត្ថ ច កុសល
គោត្រភុតោ អនន្តរំ កុសលញ្ចេវ អាទិតោ ផលត្តយញ្ច អប្បេតិ, កិរិយាគោត្រភុតោ កិរិយំ, អរហត្តផលញ្ច។
តត្ថាបិ សោមនស្សសហគតតោ សោមនស្សសហគតមេវ, ឧបេក្ខាសហគតតោ ច ឧបេក្ខាសហគតមេវ
អប្បេតិ។ អសេខានមេវ ចេត្ថ អរហត្តផលកិរិយាជវនានិ, យថាសកំ សេខានមេវ សេសលោកុត្តរានិ, សេខ
បុថុជ្ជនានមេវ កុសលាកុសលានិ, តិហេតុកានមេវ អប្បនា ហោន្តិ, អយំ ជវននិយមោ។

អប្បនាជវនតោ បរំ បន តទារម្មណំ នត្ថិ។ ជវនារម្មណេសុ ហិ កាមាវចរភូតេស្វេវ កាមាវចរបដិសន្ធិកាន
មេវ អតិមហន្តេ, វិភូតេ ច វិសយេ តទារម្មណមុប្បជ្ជតិ។ អតិឥដ្ឋេ បនារម្មណេ
សន្តីរណកិរិយាជវនតទារម្មណានិ សោមនស្សសហគតានិ, ឥដ្ឋមជ្ឈត្តេ, អនិដ្ឋេ ច ឧបេក្ខាសហគតានិ ហោន្តិ។
យទា បន ទោមនស្សានន្តរំ សោមនស្សស្ស **បដ្ឋានេ** បដិក្ខិត្តត្តា សោមនស្សបដិសន្ធិកស្ស អតិឥដ្ឋាទីសុ
បដិឃេ ជវិតេ តទារម្មណភវង្គានិ ន ឧប្បជ្ជន្តិ, តទា អញ្ញំ បរិចិតបុព្ពំ បរិត្តារម្មណមារព្ភ អនាវជ្ជនម្បិ
និរោធតោ វុដ្ឋហន្តស្ស សាមញ្ញផលំ វិយ អន្តរា ឧបេក្ខាសហគតសន្តីរណំ ឧប្បជ្ជតិ, តមនន្តរិត្វា ភវង្គំ ហោតីតិ
អយំ តទារម្មណនិយមោ។

ឯវំ បន ភវង្គានន្តរំ ឆទ្វារេ អាវជ្ជនាទីនិ វីថិចិត្តានិ។ ឥតិ យាវតាយុកំ ឥមិនាវ កមេន ចិត្តនិយាមតោ
វិញ្ញាណានិ បវត្តន្តិ។ វីថិចិត្តានន្តរំ, បន ភវង្គានន្តរំ វា សព្ពបច្ឆិមំ តំ ឯកូនវីសតិវិធំ ភវង្គមេវ តស្មិញ្ញេវារម្មណេ
ចុតិកិច្ចញ្ច សាធយមានំ បវត្តតិ, តស្មឹ និរុទ្ធេ សត្តោ ចុតោ នាម ហោតិ។ តតោបិ ចុតិតោ បុន បដិសន្ធិភវង្គ

វីថិចុតិយោតិ ឯវំ បុនប្បុនំ ចិត្តសន្តានំ យន្តយុត្តគោណោ វិយ ភវាទីសុ យាវានុបាទាយ អាសវេហិ ន វិមុច្ចតិ, តាវាវិច្ឆិន្នំ បវត្តតិ ឯវ។ ឯវំ បវត្តមានេ ច ចិត្តសន្តានេ “ត្វំ ភវង្គំ នាម ហោតិ, ត្វំ តទនន្តរំ អាវជ្ជនំ...បេ.... ត្វំ តទនន្តរំ តទារម្មណំ នាម ហោតិ, ត្វំ បន ភវង្គ”ន្តិអាទិនា និយាមកោ កត្តា នាម នត្ថិ, ចិត្តនិយាមេនេវេតំ បវត្តតិ។

បញ្ចវិធោ ហិ និយាមោ – ពីជនិយាមោ ឧតុនិយាមោ កម្មនិយាមោ ធម្មនិយាមោ ចិត្តនិយាមោតិ, តត្ថ អង្កុរបណ្ណទណ្ឌបុប្ផផលាទិក្កមេន តេសំ តេសំ ពីជានំ អញ្ញោញ្ញវិសទិសរុក្ខតិណគច្ឆលតាទិសន្តានេ អត្តនា សទិសផលទានំ **ពីជនិយាមោ** នាម។ តស្មិំ តស្មិំ សមយេ តេសំ តេសំ រុក្ខានំ ឯកប្បហារេន បុប្ផផលបល្លវានំ គហណំ **ឧតុនិយាមោ** នាម។ តស្ស តស្ស វា កុសលាកុសលកម្មស្ស តំតំសទិសាសទិសរូបារូបវិបាកទានំ, កម្មសរិក្ខកវិបាកទានញ្ច **កម្មនិយាមោ** នាម។ ពោធិសត្តានំ បដិសន្ធិគ្គហណេ, មាតុកុច្ឆិតោ អភិនិក្ខមនេ, អភិសម្ពោធិធម្មចក្កប្បវត្តនាទីសុ ច ទ្វត្តឹស បុព្ពនិមិត្តានិ **ធម្មនិយាមោ** នាម។ យថាវុត្តេន ភវង្គាវជ្ជនាទិកិច្ចក្កមេនេវ ចិត្តប្បវត្តិ **ចិត្តនិយាមោ** នាម។ ឥមិនា បន ចិត្តនិយាមេន យថាក្កមំ កិច្ចវន្តេសុ ចេតេសុ ចិត្តេសុ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណមនោធាតុជវនានិ យថាសម្ភវំ ឯកកិច្ចដ្ឋានានិ, សេសានិ បន ទ្វិតិចតុបញ្ចកិច្ចដ្ឋានានិ, តានិ ច បុព្ពេ វុត្តានិ, សុវិញ្ញេយ្យានិ ច។ ឯវំ ឯកទ្វារិកាទីនិ ច។ យថា ច ចិត្តានំ, ឯវំ តំសម្បយុត្តចេតសិកានម្បិ កិច្ចទ្វារវសេន សង្គហោ វេទិតព្ពោ។ អយំ បន វិសេសោ – កិច្ចតោ ហិ សព្ពត្ថកា តាវ សត្ត ចិត្តំ វិយ ចុទ្ទស កិច្ចានិ ករោន្តិ។ វិតក្កវិចារាធិមោក្ខា បន តយោ ទស្សនាទិបញ្ចកិច្ចានិ វជ្ជេត្វា នវ, វីរិយំ តតោ សម្បដិច្ឆនសន្តីរណានិ វជ្ជេត្វា សត្ត, បីតិ វោដ្ឋព្ពនាវជ្ជនានិបិ វជ្ជេត្វា សន្តីរណេន សទ្ធឹ ឆ, វិរតិអប្បមញ្ញាវជ្ជិតា បន វីសតិ កុសលាព្យាកតា ចេវ ឆន្ទោ ច សន្តីរណម្បិ វជ្ជេត្វា បញ្ច, តតោ អប្បមញ្ញា តទារម្មណម្បិ វជ្ជេត្វា ចត្តារិ, វិរតិយោ បន កុសលា ជវនកិច្ចមេវ ករោន្តិ។ ទ្វារតោ ច វិរតិយោ មនោទ្វារិកា ឯវ, តថា ករុណាមុទិតា, ទ្វារវិនិមុត្តា ច បន ហោន្តិ។ មនោទ្វារេ ឯវ ហិ ទុច្ចរិតវិរមណំ សត្តបញ្ញត្តិគ្គហណញ្ច ហោតិ។ អកុសលា បន ឆទ្វារិកា, តត្ថាបិ មានឥស្សាមច្ឆរិយកុក្កុច្ចានិ មនោទ្វារិកានេវាតិ កេចិ។ អវសេសា ឆទ្វារិកា ចេវ ទ្វារវិនិមុត្តា ច។ សេសំ ចិត្តសទិសមេវ។ អារម្មណសង្គហោ បន នេសំ បរិត្តារម្មណត្តិកេ អាវិ ភវិស្សតីតិ។ អយំ បកិណ្ណកកថា។

ចិត្តុប្បាទកណ្ឌវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អព្យាកតបទំ បន នេវ តាវ និដ្ឋិតំ។ អព្យាកតេសុ ហិ វិបាកាព្យាកតំ, កិរិយាព្យាកតញ្ច វិភត្តំ, រូបាព្យាកតំ, បន និព្ពានាព្យាកតញ្ច អវសិដ្ឋំ។ តត្ថ រូបាព្យាកតំ តាវ ភូមិតោ កាមាវចរមេវ, ន ភិន្នំ, តថា សម្បយោគតោបិ អសម្ភវោ ឯវ។ សារម្មណធម្មានមេវ, ហិ អញ្ញមញ្ញសម្បយោគោ, ន ឥតរេសន្តិ។ ធម្មុទ្ទេសតោ បនេតំ អដ្ឋវីសតិវិធំ ហោតិ។ សេយ្យថិទំ – បថវីធាតុ អាបោធាតុ តេជោធាតុ វាយោធាតុ ចក្ខុ សោតំ ឃានំ ជិវ្ហា កាយោ រូបំ សទ្ទោ គន្ធោ រសោ ឥត្ថិន្ទ្រិយំ បុរិសិន្ទ្រិយំ ជីវិតិន្ទ្រិយំ ហទយវត្ថុ កាយវិញ្ញត្តិ វចីវិញ្ញត្តិ អាកាសោ រូបស្ស លហុតា មុទុតា កម្មញ្ញតា រូបស្ស ឧបចយោ សន្តតិ ជរតា អនិច្ចតា កពឡីការោ អាហារោតិ។ បទភាជនីយេ បនេត្ថ កិញ្ចាបិ ហទយវត្ថុ ន អាគតំ, ឧបរិ បន បដ្ឋានបាឡិយំ “យំ រូបំ និស្សាយ មនោធាតុ ច មនោវិញ្ញាណធាតុ ច វត្តន្តី”តិអាទិនា (បដ្ឋា. ១.១.៨) សរូបេនេវ អាគមិស្សតីតិ តំ ឥធ គហិតំ។ កេចិ បន មិទ្ធរូបំ ពលរូបំ សម្ភវរូបំ ជាតិរូបំ រោគរូបន្តិ ឥមានិបិ បញ្ច គហេត្វា “តេត្តឹស រូបានិ ហោន្តី”តិ វទន្តិ, តេ តេសំ អភាវំ, អន្តោគធភាវញ្ច វត្វា បដិក្ខិបិតព្ពា។ ឥមេសុ ហិ មិទ្ធំ រូបមេវ ន ហោតិ អរូបធម្មត្តា នីវរណានំ។ មិទ្ធេនេវ ហិ បចលាយិកាការេន រូបប្បវត្តិ ហោតិ, ពលរូបំ បន វាយោធាតុយា អន្តោគធំ តំសភាវត្តា, សម្ភវរូបំ អាបោធាតុយា, ជាតិរូបំ ឧបចយសន្តតីសុ, រោគរូបញ្ច ជរតាអនិច្ចតាសុ បវិសតិ សប្បច្ចយសមុដ្ឋិតរូបវិការភេទេសុ រោគព្យបទេសតោតិ សព្ពំ រូបំ អដ្ឋវីសតិវិធមេវ ហោតិ។ អយំ ធម្មុទ្ទេសតោ វិនិច្ឆយោ។

លក្ខណាទិតោ បនេត្ថ កក្ខឡត្តលក្ខណា **បថវីធាតុ**, បតិដ្ឋានរសា, សម្បដិច្ឆនបច្ចុបដ្ឋានា។ បគ្ឃរណលក្ខណា **អាបោធាតុ**, ព្រូហនរសា, សង្គហបច្ចុបដ្ឋានា។ ឧណ្ហត្តលក្ខណា **តេជោធាតុ**, បរិបាចនរសា, មទ្ទវានុប្បទានបច្ចុបដ្ឋានា។ វិត្ថម្ភនលក្ខណា **វាយោធាតុ**, សមុទីរណរសា, អភិនីហារបច្ចុបដ្ឋានា។ ចតស្សោបិ ចេតា សេសភូតត្តយបទដ្ឋានា។ រូបាភិឃាតារហភូតប្បសាទលក្ខណំ, ទដ្ឋុកាមតានិទានកម្មសមុដ្ឋានភូតប្បសាទលក្ខណំ វា **ចក្ខុ**, រូបេសុ អាវិញ្ឆនរសំ, ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស អាធារភាវបច្ចុបដ្ឋានំ, ទដ្ឋុកាមតានិទានកម្មជភូតបទដ្ឋានំ។ ឥទំ បន យទេតំ អក្ខិកូបកេ បតិដ្ឋិតំ នហារុសុត្តកេន មត្ថលុង្គេន អាពទ្ធមំសយុត្តំ, យត្ថ សេតម្បិ អត្ថិ កណ្ហម្បិ លោហិតម្បិ ចត្តារិបិ មហាភូតានិ, យញ្ច សេម្ហុស្សទត្តា សេតំ, បិត្តុស្សទត្តា កណ្ហំ, រុហិរុស្សទត្តា លោហិតកំ, បថវុស្សទត្តា បត្ថិណ្ណំ ហោតិ, អាបុស្សទត្តា បគ្ឃរតិ, តេជុស្សទត្តា បរិទយ្ហតិ, វាយុស្សទត្តា បរិព្ភមតិ, យញ្ច លោកេ នីលបខុមសមាកិណ្ណំ កណ្ហសុក្កមណ្ឌលវិចិត្តំ នីលុប្បលទលសន្និភំ ទីឃំ បុថុលំ ចក្ខូតិ វុច្ចតិ, តស្ស សសម្ភារចក្ខុនោ សេតមណ្ឌលបរិក្ខិត្តស្ស កណ្ហមណ្ឌលស្ស មជ្ឈេ អភិមុខេ ឋិតានំ សរីរសណ្ឋានុប្បត្តិ

ទេសេ សត្តសុ បិចុបដលេសុ អាសិត្តតេលំ បិចុបដលានិ វិយ សត្ត អក្ខិបដលានិ ព្យាបេត្វា ធារណនហាបនមណ្ឌនពីជនកិច្ចាហិ ចតូហិ ធាតីហិ ខត្តិយកុមារោ វិយ សន្ធារណាពន្ធនបរិបាចនសមុទីរណកិច្ចាហិ ចតូហិ ធាតូហិ កតូបការំ អាយុនា អនុបាលិយមានំ វណ្ណគន្ធរសាទីហិ បរិវុតំ ឧតុចិត្តាហារេហិ ឧបត្ថម្ភិយមានំ បមាណតោ ឩកាសិរមត្តំ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនំ យថារហំ វត្ថុទ្វារភាវំ សាធយមានំ តិដ្ឋតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ ធម្មសេនាបតិនា –

> “យេន ចក្ខុបសាទេន, រូបានិ មនុបស្សតិ;
> បរិត្តំ សុខុមំ ឯតំ, ឩកាសិរសមូបម”ន្តិ។

សទ្ទាភិឃាតារហភូតប្បសាទលក្ខណំ, សោតុកាមតានិទានកម្មសមុដ្ឋានភូតប្បសាទលក្ខណំ វា **សោតំ,** សទ្ទេសុ អាវិញ្ឆនរសំ, សោតវិញ្ញាណស្ស អាធារភាវបច្ចុបដ្ឋានំ, សោតុកាមតានិទានកម្មជភូតបទដ្ឋានំ ។ តំ បន សសម្ភារសោតពិលស្ស អន្តោ តនុតម្ពលោមាចិតេ អង្គុលិវេធកសណ្ឋានេ បទេសេ វុត្តប្បការាហិ ធាតុអាទីហិ កតូបការានុបាលនបរិវារោបត្ថម្ភំ សោតវិញ្ញាណាទីនំ យថារហំ វត្ថុទ្វារភាវំ សាធយមានំ តិដ្ឋតិ។

គន្ធាភិឃាតារហភូតប្បសាទលក្ខណំ, ឃាយិតុកាមតានិទានកម្មសមុដ្ឋានភូតប្បសាទលក្ខណំ វា **ឃានំ,** គន្ធេសុ អាវិញ្ឆនរសំ, ឃានវិញ្ញាណស្ស អាធារភាវបច្ចុបដ្ឋានំ, ឃាយិតុកាមតានិទានកម្មជភូតបទដ្ឋានំ ។ តទេតំ សសម្ភារឃានពិលស្ស អន្តោ អជបទសណ្ឋានេ បទេសេ វុត្តប្បការោបការានុបាលនបរិវារោបត្ថម្ភំ ឃានវិញ្ញាណាទីនំ យថារហំ វត្ថុទ្វារភាវំ សាធយមានំ តិដ្ឋតិ។

រសាភិឃាតារហភូតប្បសាទលក្ខណា, សាយិតុកាមតានិទានកម្មសមុដ្ឋានភូតប្បសាទលក្ខណា វា **ជិវ្ហា,** រសេសុ អាវិញ្ឆនរសា, ជិវ្ហាវិញ្ញាណស្ស អាធារភាវបច្ចុបដ្ឋានា, សាយិតុកាមតានិទានកម្មជភូតបទដ្ឋានា។ ឯសា ច សសម្ភារជិវ្ហាមជ្ឈស្ស ឧបរិ ឧប្បលទលគ្គសណ្ឋានេ បទេសេ វុត្តប្បការោបការានុបាលនបរិវារោបត្ថម្ភា ជិវ្ហាវិញ្ញាណាទីនំ យថារហំ វត្ថុទ្វារភាវំ សាធយមានា តិដ្ឋតិ។

ផោដ្ឋព្ពាភិឃាតារហភូតប្បសាទលក្ខណោ, ផុសិតុកាមតានិទានកម្មសមុដ្ឋានភូតប្បសាទលក្ខណោ វា **កាយោ,** ផោដ្ឋព្ពេសុ អាវិញ្ឆនរសោ, កាយវិញ្ញាណស្ស អាធារភាវបច្ចុបដ្ឋានោ, ផុសិតុកាមតានិទានកម្មជភូតបទដ្ឋានោ។ អយំ បន ឥមស្មិំ កាយេ យាវតា ឧបាទិន្នា បថវិអាបោកោដ្ឋាសា ហោន្តិ, តត្ថ សព្ពត្ថ កប្បាសបដលេ ស្នេហោ វិយ អនុគតោ វុត្តប្បការោបការានុបាលនបរិវារោបត្ថម្ភោ កាយវិញ្ញាណាទីនំ យថារហំ វត្ថុទ្វារភាវំ សាធយមានោ តិដ្ឋតិ។ កេចិ (ធ. ស. អដ្ឋ. ៦០០) បន “តេជាធិកានំ ភូតានំ បសាទោ ចក្ខុ, វិវរវាយុអាបបថវិអធិកានំ សោតឃានជិវ្ហាកាយា”តិ វទន្តិ។ អបរេ (ធ. ស. អ. ៦០០) “តេជោសភាវំ ចក្ខុ, អាកាសបថវិអាបវាយុសភាវា សោតឃានជិវ្ហាកាយា”តិ វទន្តិ។ “តេជាទិសហការិត្តា, តេជាទិគុណរូបាទិវិសយត្តា ចា”តិ ការណញ្ច យថាក្កមំ វទន្តិ។ តេ ច វត្តព្ពា – កោ បនេវមាហ “សហការិសភាវេហេវ ឥន្ទ្រិយេហិ ភវិតព្ព”ន្តិ, “រូបាទយោ វា តេជាទីនំ គុណា”តិ។ អវិនិព្ភោគេសុ ហិ ភូតេសុ “អយំ ឥមស្ស គុណោ, អយំ ឥមស្ស គុណោ”តិ ន លព្ភា វត្តុន្តិ។ អថាបិ វទេយ្យុំ “តេជាទិអធិកេសុ សម្ភារេសុ រូបាទីនំ អធិកភាវទស្សនតោ ឥច្ឆិតព្ពមេតំ ‘រូបាទយោ តេជាទីនំ គុណា’”តិ, តេ វត្តព្ពា ឥច្ឆេយ្យាម, យទិ អាបាធិកស្ស អាសវស្ស គន្ធតោ បថវិអធិកេ កប្បាសេ គន្ធោ អធិកតរោ សិយា, តេជាធិកស្ស ច ឧណ្ហោទកស្ស វណ្ណតោបិ សីតូទកស្ស វណ្ណោ បរិហាយេថ។ យស្មា បនេតំ ឧភយម្បិ នត្ថិ, តស្មា បហាយេថ ឥមេសំ និស្សយភូតានំ វិសេសកប្បនំ។ យថា អវិសេសេបិ ឯកកលាបេ ភូតានំ រូបរសាទយោ អញ្ញមញ្ញំ វិសទិសា ហោន្តិ, ឯវំ ចក្ខុបសាទាទយោបីតិ គហេតព្ពមេតំ។ កិំ បនេសំ វិសេសការណំ នត្ថីតិ? នោ នត្ថិ។ កិំ បន តន្តិ? កម្មមេវ នេសំ អសាធារណំ ការណំ ជនកតណ្ហាជនិតានំ ភូតានំ វិសេសតោ។ ភូតវិសេសេ ហិ សតិ បសាទោវ នុប្បជ្ជតិ។ សមានានំ ហិ ភូតានំ បសាទោ, ន វិសមានានន្តិ បោរាណា។ ឯវំ កម្មវិសេសតោ វិសេសវន្តេសុ ចេតេសុ ចក្ខុសោតានិ អសម្បត្តវិសយគ្គាហកានិ អត្តនោ និស្សយំ អនល្លីននិស្សយេវ វិសយេ វិញ្ញាណហេតុត្តា។ ឃានជិវ្ហាកាយា បន សម្បត្តវិសយគ្គាហកា និស្សយវសេន ចេវ សយញ្ច អត្តនោ និស្សយំ អល្លីនេ ឯវ វិសយេ វិញ្ញាណហេតុត្តា។

កេចិ បន “ចក្ខុសោតានិបិ សម្បត្តវិសយគ្គាហកានេវ, ទូរេ ឋិតេសុបិ ចន្ទរូបាទីសុ សីឃយាយិនយនរំសិសញ្ញោគេន, សទ្ទានញ្ច បរម្បរាយាគន្ត្វា សោតពិលេ ឃដ្ដនេន វិញ្ញាណុប្បត្តិតោ។ តេនេវ ហិ កុដ្ដាទិអន្តរិតេសុ, វិច្ឆិទ្ទបព្ពតលេណាទិគតេសុ ច រូបសទ្ទេសុ វិញ្ញាណំ ន ឧប្បជ្ជតី”តិ វទន្តិ។ តេសម្បិ ហិ ចក្ខុនោ ទូរាសន្នេសុ ចន្ទរុក្ខាទីសុ អនុបលក្ខិតកាលភេទេន រំសិសមាយោជនសាមត្ថិយំ, សទ្ទានម្បិ ទូរាសន្នានំ អវិទិតកាភេទំ អាគន្ត្វា សោតពិលឃដ្ដនសាមត្ថិយំ វិញ្ញាណុប្បត្តិហេតុភូតំ ឧបគន្តព្ពំ។ តតោ បរំ តត្ថេវ ឋិតានញ្ញេវ វិញ្ញាណុប្បាទនសាមត្ថិយោបគមនំ។ កុដ្ដលេណាទិអន្តរិតានញ្ច រូបសទ្ទានំ សហការិបច្ចយវិរហតោ

អនាបាថគមនំ។ ឥតរថា តេសម្បិ តាទិសេសុ ឥន្ទ្រិយសញ្ញោគំ ន ធារិតព្វំ។ គមននិវារណម្បិ ឧប្បត្តិនិវារណមេវ, តថេវ សហការិបច្ចយវិរហតោ យាទិសេវ តេសំ ឥន្ទ្រិយសញ្ញោគោ ហោតិ, តាទិសេ វិញ្ញាណុប្បត្តិ ហោតីតិ គហេតព្វំ។

ចក្ខុ តាវ ទូរេ ឋិតានំ ចន្ទាទីនម្បិ គហណតោ អសម្បត្តគ្គាហកំ ហោតុ, សោតំ បន ទូរេ រុក្ខំ ឆិន្ទន្តានំ, វត្ថំ ធោវន្តានញ្ច ទូរតោវ បញ្ញាយមានកាយវិការាទិនា សទ្ទី សទ្ទំ គហេតុំ អសមត្ថតាយ កថំ សណិកំ វវត្ថាបយមានំ តំ អសម្បត្តគ្គាហកំ ហោតីតិ? តត្ថាបិ ច កុហរិវត្ថាទីនំ បឋមនិបាតសទ្ទានំ មន្ទតាយ យថា ហត្ថឆិជ្ជមានសាខាបលាសចលនាទិសមុដ្ឋិតមន្ទសទ្ទានំ បរម្បរាយាគមនំ នត្ថិ, តថា អនាបាថគមនម្បិ, បច្ឆា បន ឃដ្ដនានិយំសស្ស ពលវតាយ ឧប្បន្នមហាសទ្ទានំ អាគមនំ វិយ តត្ថេវ ឋិតានញ្ញេវ អាបាថគមនំ ហោតិ, ឥតរថា ទូរាសន្នាទិវវត្ថានានិ ន សិយុំ គន្ធាទីនំ វិយ, តស្មា អសម្បត្តគោចរានេវេតានិ, ឃានាទីនិ ច សម្បត្តគោចរានីតិ វេទិតព្ពានិ។

អហិសុំសុមារបក្ខិកុក្កុរសិង្គាលសទិសានិ ចេតានិ។ យថា ហិ អហិ នាម ពហិសិត្តសម្មដ្ឋដ្ឋានេ នាភិរមតិ, តំ វិហាយ តិណបណ្ណគហនវម្មិកាទិវិសមជ្ឈាសយោវ ហោតិ, ឯវំ ចក្ខុបិ សម្មដ្ឋភិត្តិអាទី វិហាយ ឥត្ថិបុរិសបុប្ផលតាចិត្តាទិវិសមជ្ឈាសយំ ហោតិ។ យថា ច សុំសុមារោបិ ពហិ ចរណំ វិហាយ ឧទកេ ពិលជ្ឈាសយោ ហោតិ, ឯវំ សោតម្បិ វាតបានច្ឆិទ្ទាទិពិលជ្ឈាសយំ ហោតិ។ យថា ហិ តិជ្ឈាទិបក្ខីបិ ភូមិរុក្ខាទី វិហាយ អាកាសេ បក្ខន្ទនជ្ឈាសយោ ហោតិ, ឯវំ ឃានម្បិ ឧទ្ធគ្គំ ហុត្វា គន្ធបវេសកវាតាកឌ្ឍនត្ថំ អាកាសជ្ឈាសយំ ហោតិ។ យថា កុក្កុរោ ពហិគាមចារំ វិហាយ អាមិសគវេសី គាមជ្ឈាសយោ មហានសាទិនិន្នចិត្តោ ហោតិ, ឯវំ ជិវ្ហាបិ អាបជ្ឈាសយា ហោតិ។ យថា ច សិង្គាលោ ពហិសុសានចារំ វិហាយ មំសគវេសី សុសានជ្ឈាសយោ ហោតិ, ឯវំ កាយោបិ អនុបាទិន្នំ សុខសម្ផស្សសយនាទី លភិត្វាបិ ឧបាទិន្នជ្ឈាសយោ ហោតិ។ អញ្ញំ ហិ ឧបាទិន្នកំ អលភមានា សត្តា អត្តនោ ជណ្ណុកានិ ឧរន្តរំ បវេសេត្វា ហត្ថតលេ សីសំ កត្វាបិ និបជ្ជន្តិ។ អាលោកវិវរវាយុជលបថវីបច្ចយានិ ចេតានិ វិញ្ញាណុប្បាទកានិ។ ឯវមេតេសំ បញ្ចន្នំ បសាទានំ លក្ខណរសបច្ចុបដ្ឋានបទេសនិស្សយគោចរជ្ឈាសយប្បច្ចយភេទេន វវត្ថានំ វេទិតព្វំ។

ចក្ខុបដិហននលក្ខណំ **រូបំ**, ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស វិសយភាវរសំ, តស្សេវ គោចរភាវបច្ចុបដ្ឋានំ, ចតុមហាភូតបទដ្ឋានំ, យថា ចេតស្ស, ឯវំ សព្ពេសម្បិ ឧបាទារូបានំ បទដ្ឋានំ វេទិតព្ពំ, វិសេសំ បន វក្ខាម។ តយិទំ រូបំ នីលបីតលោហិតោទាតកាឡមញ្ជិដ្ឋសាមឆាយាតបអាលោកន្ធការាទិវសេន អនេកវិធំ។ កេចិ បន “អន្ធការោ នាម អាលោកាភាវមត្តោ ឯវ, តតោ ឯវ តត្ថ គតរូបានិ ន ទិស្សន្តី”តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ។ យថា ហិ នីលមេឃមណិអាទីនំ ឆាយា អាលោកវិសទិសា វណ្ណាយតនភូតា ហោតិ, ឯវំ ភិត្តិច្ឆទនភូមិបព្ពតាទិច្ឆាយា ច ឃនីភូតា ឃដរូបាទិច្ឆាទនតោ អាលោកវិសទិសោ អន្ធការោតិ ទដ្ឋព្ពោ, សោតបដិហននលក្ខណោ **សទ្ទោ**, សោតវិញ្ញាណស្ស វិសយភាវរសោ, តស្សេវ គោចរភាវបច្ចុបដ្ឋានោ។ សោ គីតភេរិសទ្ទាទិវសេន អនេកវិធោ។ ឃានបដិហននលក្ខណោ **គន្ធោ**, ឃានវិញ្ញាណស្ស វិសយភាវរសោ, តស្សេវ គោចរភាវបច្ចុបដ្ឋានោ។ សោ មូលគន្ធសារគន្ធាទិវសេន អនេកវិធោ ។ ជិវ្ហាបដិហននលក្ខណោ **រសោ**, ជិវ្ហាវិញ្ញាណស្ស វិសយភាវរសោ, តស្សេវ គោចរភាវបច្ចុបដ្ឋានោ។ សោ មូលរសតចរសាទីនំ វសេន អនេកវិធោ។

ឥត្ថិភាវលក្ខណំ **ឥត្ថិន្ទ្រិយំ**, ឥត្ថីតិ បកាសនរសំ, ឥត្ថិលិង្គនិមិត្តកុត្តាកប្បានំ ការណភាវបច្ចុបដ្ឋានំ។ បុរិសភាវលក្ខណំ **បុរិសិន្ទ្រិយំ**, បុរិសោតិ បកាសនរសំ, បុរិសលិង្គនិមិត្តកុត្តាកប្បានំ ការណភាវបច្ចុបដ្ឋានំ។ ឧភិន្នម្បេសំ ឥត្ថិបុរិសលិង្គាទីនំ ការណភាវោ ន សរសតោ អត្ថិ កេនចិ បច្ចយេន នេសំ បច្ចយភាវស្ស បដ្ឋានេ អនាគតត្តា, អត្តនោ បន ជនកបច្ចយភូតអាគមនតោវ។ ឥត្ថិបុរិសានំ បដិនិយតលិង្គនិមិត្តកុត្តាកប្បភាវានុគុណរូបានម្បិ និយមេន ឧប្បជ្ជនតោ, លិង្គនិមិត្តាទិវោហារានញ្ច តប្បធានតោ បច្ចយភាវោ, ឥន្ទ្រិយភាវោ ច បរិយាយតោ វុត្តោ។ តេនេវ ហិ ឥត្ថិឧភតោព្យញ្ជនកស្ស បុរិសិន្ទ្រិយាភាវេបិ បុរិសលិង្គនិមិត្តាទិព្យញ្ជនំ, បុរិសឧភតោព្យញ្ជនកស្ស ឥត្ថិន្ទ្រិយាភាវេបិ ឥត្ថិលិង្គនិមិត្តាទិព្យញ្ជនញ្ច បុរិមកម្មតោ ឯវ ឧប្បជ្ជតិ។ យទិ ហិ នេសំ តំតំឥន្ទ្រិយេនេវ បដិនិយតព្យញ្ជនានិ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, ទុតិយព្យញ្ជនស្ស អភាវោ អាបជ្ជតិ។ ន ហិ តេសំ ភាវទ្វយំ អត្ថិ។ យទិ សិយា, សព្ពទាបិ ព្យញ្ជនទ្វយស្ស ភាវប្បសង្គោ សិយា។ ឥត្ថិឧភតោព្យញ្ជនកស្ស ហិ ឥត្ថិន្ទ្រិយមេវ វិជ្ជតិ, ន ឥតរំ។ តស្ស បន យទា ឥត្ថិយំ រាគចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តទា បុរិសព្យញ្ជនំ បាតុភវតិ, ឥត្ថិព្យញ្ជនំ បដិច្ឆន្នំ ហោតិ។ តថា ឥតរស្ស ឥតរំ។ យស្មា បនេសំ ឯកមេវ ឥន្ទ្រិយំ និយតំ , តស្មា ឥត្ថិឧភតោព្យញ្ជនកោ សយម្បិ គព្ភំ គណ្ហាតិ, បរម្បិ គណ្ហាបេតិ។ បុរិសឧភតោព្យញ្ជនកោ បរំ គណ្ហាបេតិ, សយំ បន ន គណ្ហាតិ។ យថា តេសំ ឧភតោព្យញ្ជនកានំ កម្មសហាយំ រាគចិត្តមេវ ព្យញ្ជនការណំ, ន ភាវោ, ឯវំ បកតិត្ថិបុរិសានម្បិ ភាវទ្វយជនកកម្មាទិបច្ចយោ ឯវ តំតំលិង្គនិមិត្តាទិការណន្តិ គហេតព្វំ។ ឧភយម្បិ ចេតំ បឋមកប្បិកានំ បវត្តេ សមុដ្ឋាតិ, តតោ អបរភាគេ បដិសន្ធិយមេវ, សព្ពេសំ បន បវត្តេ ឯវ បរិវត្តតិ។ ឥមេសុ

ច បុរិសលិង្គំ ឧត្តមំ, ឥត្ថិលិង្គំ ហីនំ, តស្មា បុរិសលិង្គំ ពលវអកុសលេន អន្តរធាយតិ, ឥត្ថិលិង្គំ ទុព្ពលកុសលេន បតិដ្ឋាតិ។ ឥត្ថិលិង្គំ បន អន្តរធាយន្តំ ទុព្ពលាកុសលេន អន្តរធាយតិ, ឥតរំ ពលវកុសលេន បតិដ្ឋាតិ។ ឯវំ ឧភយម្បិ សុគតិយំ អកុសលេនេវ អន្តរធាយតិ, កុសលេនេវ បតិដ្ឋាតិ។ កាយប្បសាទោ វិយ ច សកលសរីរព្យាបកមេវ, ន ច កាយប្បសាទាទីនំ ឋិតោកាសេ តិដ្ឋតិ។

យទិ ឯវំ ន សព្ពត្ថ កាយភាវិន្ទ្រិយានីតិ? នេវំ បរមត្ថតោ សព្ពត្ថ, វិនិព្ភុជិត្វា បនេសំ ឱកាសភេទំ បញ្ញាបេតុំ ន សក្កា រូបរសាទីនំ វិយ។ ន ហិ បរមត្ថតោ រូបេ រសោ អត្ថិ។ យទិ សិយា, រូបគ្គហណេនេវ គហណំ គច្ឆេយ្យ។ ឯវំ កាយភាវិន្ទ្រិយានិ បរមត្ថតោ ន សព្ពត្ថ, ន ច សព្ពត្ថ នត្ថិ វិវេចេតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ ហេដ្ឋា វុត្តលក្ខណាទិវវត្ថានតោបិ ចេសំ អសម្មិស្សតា ទេសតោ ន វិវេកាភាវេបិ។ ន កេវលញ្ច ឥមានេវ, សព្ពានិបិ រូបានិ អសម្មិស្សានេវ ហោន្តិ។ យថា ហិ បញ្ចវណ្ណេន កប្បាសេន វដ្ដឹ កត្វា ទីបេ ជលិតេ កិញ្ចាបិ ជាលា ឯកាពទ្ធា វិយ ហោន្តិ, តស្ស តស្ស បន អំសុនោ បាដិយេក្កំ ជាលា អញ្ញមញ្ញំ អសម្មិស្សាវ។ ឯវំ កាយភាវិន្ទ្រិយាទីនិ ឯកស្មឹ ឋានេ សមោសដានិបិ ភិន្នដ្ឋានេសុ ហេដ្ឋុបរិយាទិវសេន នត្ថិ, តានិបិ អសម្មិស្សានេវ ហោន្តិ។

សហជរូបានំ អនុបាលនលក្ខណំ **ជីវិតិន្ទ្រិយំ**, តេសំ បវត្តនរសំ, តេសំយេវ ឋបនបច្ចុបដ្ឋានំ, យាបយិតព្ពធម្មបទដ្ឋានំ។ អត្ថិក្ខណេ ឯវ ចេតំ សហជរូបានិ អនុបាលេតិ ឧទកំ វិយ ឧប្បលាទីនិ, ន ភង្គក្ខណេ សយំ ភិជ្ជមានត្តា, យថាសកំ បច្ចយុប្បន្នេបិ ច ធម្មេ បាលេតិ ធាតី វិយ កុមារំ, សយំ បវត្តិតធម្មសម្ពន្ធេនេវ ច បវត្តតិ និយាមកោ វិយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

មនោធាតុមនោវិញ្ញាណធាតូនំ និស្សយលក្ខណំ **ហទយវត្ថុ**, តាសញ្ញេវ ធាតូនំ ធារណរសំ, ឧព្ពហនបច្ចុបដ្ឋានំ។ ឥទំ បន ហទយវត្ថុ យទេតំ អន្តោសរីរេ ទ្វិន្នំ ថនានំ មជ្ឈេ ពាហិរបត្តានិ អបនេត្វា អធោមុខដ្ឋបិតរត្តបទុមមកុលសណ្ឋានំ ពហិ មដ្ឋំ, អន្តោ កោសាតកីផលស្ស អព្ភន្តរសទិសំ, បញ្ញវន្តានំ ថោកំ វិកសិតំ, មន្ទបញ្ញានំ មកុឡិតំ, ហទយមំសយមកំ បរិក្ខិបិត្វា វក្កយកនកិលោមកបិហកាទយោ តិដ្ឋន្តិ។ តស្ស សសម្ភារហទយមំសស្ស អន្តោ បុន្នាគដ្ឋិបតិដ្ឋានមត្តេ អាវាដកេ សណ្ឋិតំ អទ្ធបសតមត្តលោហិតំ សណ្ឋាតិ។ តញ្ច រាគចរិតស្ស រត្តំ, ទោសចរិតស្ស កាឡកំ, មោហចរិតស្ស មំសធោវនឧទកសទិសំ, វិតក្កចរិតស្ស កុលត្ថយូសវណ្ណំ, សទ្ធាចរិតស្ស កណិការបុប្ផវណ្ណំ, ពុទ្ធិចរិតស្ស អច្ឆំ វិប្បសន្នំ អនាវិលំ បណ្ឌរំ បរិសុទ្ធំ និទ្ធោតជាតិមណិ វិយ ជុតិមន្តំ ហោតិ, ព្យាបេត្វា សន្ធារណាទិកិច្ចេហិ ភូតេហិ កតូបការំ អាយុនា អនុបាលិយមានំ វណ្ណាទិបរិវុតំ ឧតុចិត្តាហារេហិ ឧបត្ថម្ភិយមានំ មនោធាតុមនោវិញ្ញាណធាតូនញ្ចេវ តំសម្បយុត្តានញ្ច វត្ថុភាវំ សាធយមានំ តិដ្ឋតិ។

អភិក្កមាទិប្បវត្តកចិត្តសមុដ្ឋានវាយោធាតុយា សហជរូបកាយសន្ថម្ភនសន្ធារណចលនស្ស បច្ចយាការវិការលក្ខណា **កាយវិញ្ញត្តិ**, អធិប្បាយប្បកាសនរសា, កាយវិប្ផន្ទនហេតុភាវបច្ចុបដ្ឋានា , ចិត្តសមុដ្ឋានវាយោធាតុបទដ្ឋានា។ វចីភេទប្បវត្តកចិត្តសមុដ្ឋានបថវីធាតុយា ឧបាទិន្នឃដ្ដនស្ស បច្ចយាការវិការលក្ខណា **វចីវិញ្ញត្តិ**, អធិប្បាយប្បកាសនរសា, វចីឃោសស្ស ហេតុភាវបច្ចុបដ្ឋានា, ចិត្តសមុដ្ឋានបថវីធាតុបទដ្ឋានា។ ឧភោបេតា កាយវិប្ផន្ទនវចីឃោសេហិ សយំ វិញ្ញេយ្យត្តា, អធិប្បាយវិញ្ញាបនតោ ច “កាយវចីវិញ្ញត្តិយោ”តិ វុច្ចន្តិ។ ចក្ខុសោតបថស្មឹ ហិ ឋត្វា កេនចិ ហត្ថវិការសីសុក្ខិបនាទិកាយវិការេ, សទ្ទេ វា កតេ តថាបវត្តរូបសទ្ទាយតនានិ ចក្ខុសោតវិញ្ញេយ្យានិ, ន តានិ វិញ្ញត្តិយោ, ចិត្តសមុដ្ឋិតកលាបគតាយ បន វាយោធាតុយា សហជាតរូបកាយសន្ធារណចលនាទីនំ បច្ចយភូតោ វិការោ កាយវិញ្ញត្តិ, តថា ចិត្តសមុដ្ឋិតបថវីធាតុយា ឧបាទិន្នឃដ្ដនស្ស បច្ចយភូតោ អាការវិការោ វចីវិញ្ញត្តិ។ ន ច តា ចក្ខុសោតវិញ្ញេយ្យា, តា បន មនោទ្វារិកជវនេហិ តាលបណ្ណាទិសញ្ញាយ ឧទបានាទីនិ វិយ យថាគហិតកាយវិការវចីឃោសានុសារេន តិរច្ឆានានម្បិ វិញ្ញេយ្យា, តទនុសារេនេវ “ឥទញ្ចិទញ្ច ឯស ការេតិ, វទតិ ចា”តិ អធិប្បាយោ ច វិញ្ញេយ្យោ ហោតិ, តស្មា សយំ វិញ្ញេយ្យតោ, អធិប្បាយវិញ្ញាបនតោ ច “វិញ្ញត្តិយោ”តិ វុច្ចន្តិ។

តត្ថ ច មនោទ្វារិកជវនវីថិយំ សត្តសុ កាមាវចរជវនេសុ កាយវិញ្ញត្តិជនកេសុ បុរិមេហិ ឆហិ ជវនេហិ សមុដ្ឋិតវាយោធាតុយោ ឧបត្ថម្ភនសន្ធារណកិច្ចមេវ កាតុំ សក្កោន្តិ, អភិក្កមាទី បន និប្ផាទេតុំ ន សក្កោន្តិ។ សត្តមជវនសមុដ្ឋិតា បន ហេដ្ឋា ឆហិ ជវនេហិ សមុដ្ឋិតវាយោធាតុយោបត្ថម្ភំ លភិត្វា សត្តហិ យុគេហិ អាកឌ្ឍិតព្ពភារំ សកដំ សត្តមយុគយុត្តគោណោ វិយ ឥតរឆយុគយុត្តគោណោបត្ថម្ភំ លភិត្វា រូបកាយស្ស អភិក្កមបដិក្កមាទី ការេតុំ សក្កោតិ, ឯវំ វចីវិញ្ញត្តិជនកេបិ សត្តមជវនេហិ សមុដ្ឋិតាយ បថវីធាតុយាបិ ឧបាទិន្នឃដ្ដនស្ស បច្ចយភាវោ វេទិតព្ពោ។ ឥធ បន បុរិមជវនសមុដ្ឋិតាយ ឧបត្ថម្ភកត្តំ, សត្តមជវនសមុដ្ឋិតាយ ចលនបច្ចយត្តញ្ច នត្ថិ តេសំ វាយោធាតុកិច្ចត្តា, បុរិមសហគតា បន បច្ឆិមា បថវីធាតុ ឧបាទិន្នឃដ្ដនសមត្ថា ហោតិ, សេសំ តាទិសមេវ។ ចិត្តសមុដ្ឋិតកាយេ បន វាយោធាតុយា ចលន្តេ

តទុបត្ថម្ភិតតេសមុដ្ឋានិកានម្បិ ចលនតោ សកលកាយស្ស អភិក្កមាទយោ ហោន្តិ ឧទកេ គច្ឆន្តេ តត្ថ បតិតតិណបណ្ណានិ វិយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

រូបបរិច្ឆេទលក្ខណា **អាកាសធាតុ**, រូបបរិយន្តប្បកាសនរសា, រូបមរិយាទបច្ចុបដ្ឋានា, អសម្ផុដ្ឋភាវបច្ចុបដ្ឋានា, ឆិទ្ទវិវរភាវបច្ចុបដ្ឋានា វា, បរិច្ឆិន្នរូបបទដ្ឋានា, យាយ បរិច្ឆិន្នេសុ រូបេសុ “ឥទមិតោ ឧទ្ធំ, អធោ, តិរិយ”ន្តិ ច ហោតិ។

អទន្ធតាលក្ខណា **រូបស្សលហុតា**, រូបានំ គរុភាវវិនោទនរសា, លហុបរិវត្តិតាបច្ចុបដ្ឋានា, លហុរូបបទដ្ឋានា។ អថទ្ធតាលក្ខណា **រូបស្សមុទុតា**, រូបានំ ថទ្ធភាវវិនោទនរសា, សព្ពកិរិយាសុ អវិរោធិតាបច្ចុបដ្ឋានា, មុទុរូបបទដ្ឋានា។ សរីរកិរិយានុកូលកម្មញ្ញភាវលក្ខណា **រូបស្សកម្មញ្ញតា**, អកម្មញ្ញតាវិនោទនរសា, អទុព្ពលភាវបច្ចុបដ្ឋានា, កម្មញ្ញតារូបបទដ្ឋានា។ ឯតា បន តិស្សោបិ អញ្ញមញ្ញំ ន វិជហន្តិ, គរុថទ្ធអកម្មញ្ញរូបបដិបក្ខភាវេន ច សមុដ្ឋិតានំ ឧតុចិត្តាហារជានំ លហុមុទុកម្មញ្ញភូតានំ រូបានំ វិការតាយ ច បរិយាយតោ គរុថទ្ធាកម្មញ្ញភាវវិនោទនកិច្ចា វុត្តា, ន បន សភាវតោ សយំ អវិជ្ជមានត្តា។

អាចយលក្ខណោ **រូបស្សឧបចយោ**, បុព្ពន្តតោ រូបានំ ឧម្មុជ្ជាបនរសោ, និយ្យាតនបច្ចុបដ្ឋានោ, បរិបុណ្ណភាវបច្ចុបដ្ឋានោ វា, ឧបចិតរូបបទដ្ឋានោ។ បវត្តិលក្ខណា **រូបស្សសន្តតិ**, អនុប្បពន្ធនរសា, អនុបច្ឆេទបច្ចុបដ្ឋានា, អនុប្បពន្ធករូបបទដ្ឋានា ។ ឧភយម្បេតំ ជាតិរូបស្សេវាធិវចនំ។ សម្បិណ្ឌិតានំ ហិ ចតុសមុដ្ឋានិករូបានំ បឋមុប្បត្តិ ឧបចយោ នាម, ឧបរូបរុប្បត្តិ សន្តតិ នាម។ តេនេវ តាសំ **បទភាជនីយេ** “យោ រូបស្ស ឧបចយោ, សា រូបស្ស សន្តតី”តិ (ធ. ស. ៦៤២) វុត្តំ, អាការនានត្តតោ បន វិសុំ ឧទ្ទិដ្ឋា។

រូបបរិបាកលក្ខណា **រូបស្សជរតា**, ឧបនយនរសា, សភាវានបគមេបិ នវភាវាបគមបច្ចុបដ្ឋានា វីហិបុរាណភាវោ វិយ, បរិបច្ចមានរូបបទដ្ឋានា។ ខណេ ខណេ ភិជ្ជមានាបិ ចេសា ឧបាទិន្នេសុ ខណ្ឌទន្តាទិតោ, អនុបាទិន្នេសុ រុក្ខលតាទីសុ វណ្ណវិការាទិតោ ច អន្តរន្តរា ច សុវិញ្ញេយ្យវិការត្តា “បាកដជរា, សវីចិជរា”តិ ច វុច្ចតិ, មណិកនកចន្ទសូរិយាទីសុ ទុវិញ្ញេយ្យត្តា, និរន្តរត្តា ច “អបាកដជរា, អវីចិជរា”តិ វុច្ចតិ។ ព្លាទិសេសុ ហិ កប្បវិនាសាទិកាលេ វិការតោ ជរា បញ្ញាយេយ្យ។ សព្ពទាបិ បន អបញ្ញាយមានវិការត្តា អរូបធម្មេសុ ជរា បដិច្ឆន្នជរា នាម។ ន ច តត្ថ វណ្ណវិការាទយោ ជរា តេសំ ចក្ខុវិញ្ញេយ្យតោ។ ន ហិ ជរា ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា, មនោវិញ្ញេយ្យា បន ហោតិ។ យថា ឱឃេន បរិភិន្នភូមិអាទិទស្សនេន អទិដ្ឋោបិ ឱឃោ សុវិញ្ញេយ្យោ ហោតិ, ឯវំ វិការទស្សនេន ជរាតិ គហេតព្ពំ។

បរិភេទលក្ខណា **រូបស្សអនិច្ចតា**, សំសីទនរសា, ខយវយបច្ចុបដ្ឋានា, បរិភិជ្ជមានរូបបទដ្ឋានា។ ន កេវលញ្ចេតានិ ឧបចយាទិចតូហិ គហិតានិ ជាតិជរាមរណានិ រូបធម្មានមេវ , អរូបធម្មានម្បិ ហោន្តិយេវ។ ឯតានិ ច ឥមេសំ សត្តានំ អរញ្ញប្បវេសកបរិជ្ជបរិបាតកបតិតឃាតកចោរេហិ យថាក្កមំ សទិសានីតិ ទដ្ឋព្ពានិ។

ឱជាលក្ខណោ **កពឡីការោ អាហារោ**, រូបាហរណរសោ, ឧបត្ថម្ភនបច្ចុបដ្ឋានោ, កពឡំ កត្វា អាហរិតព្ពវត្ថុបទដ្ឋានោ។ អយំ លក្ខណាទិតោ វិនិច្ឆយោ។

សង្គហតោ បន សព្ពម្បេតំ រូបំ ខន្ធតោ ឯកវិធំ រូបក្ខន្ធោវ ហោតិ, តថា អហេតុកំ សប្បច្ចយំ សង្ខតំ លោកិយំ សាសវំ សញ្ញោជនីយំ ឱឃនីយំ យោគនីយំ នីវរណីយំ បរាមដ្ឋំ សំកិលេសិកំ អនារម្មណំ អប្បហាតព្ពន្តិអាទិនា ច ឯកវិធំ, តំ បុន ភូតោបាទាយវសេន ទុវិធំ, តថា និប្ផន្នានិប្ផន្នាទិវសេន ច។ តត្ថ បថវីអាទីនិ ចត្តារិ មហាភូតានិ **ភូតរូបំ** នាម, សេសំ **ឧបាទារូបំ** នាម។ បថវីអាទយោ សត្តរស, កពឡីការោ អាហារោ ចេតិ អដ្ឋារសវិធម្បិ បរមត្ថតោ វិជ្ជមានត្តា **និប្ផន្នរូបំ** នាម, ឥតរំ **អនិប្ផន្នរូបំ** នាម។ ចក្ខាទយោ បញ្ច បសាទា, ភាវទ្វយំ, ជីវិតិន្ទ្រិយន្តិ អដ្ឋវិធម្បិ **ឥន្ទ្រិយរូបំ** នាម, ឥតរំ **អនិន្ទ្រិយំ**។ តានិ ឥន្ទ្រិយានិ ចេវ ហទយញ្ចាតិ នវវិធម្បិ **ឧបាទិន្នំ**, ឥតរំ **អនុបាទិន្នំ**, បញ្ច បសាទា, ចត្តារោ រូបសទ្ទគន្ធរសា, អាបោធាតុវិវជ្ជិតភូតត្តយញ្ចាតិ ទ្វាទសវិធម្បិ **ឱឡារិករូបំ, សន្តិកេរូបំ, សប្បដិឃរូបញ្ច**, សេសំ **សុខុមរូបំ, ទូរេរូបំ, អប្បដិឃរូបញ្ច**។ បសាទា, ហទយញ្ច **វត្ថុរូបំ**, ឥតរំ **អវត្ថុរូបំ**។ បសាទា, វិញ្ញត្តិទ្វយញ្ច **ទ្វាររូបំ**, ឥតរំ **អទ្វារំ**។ បសាទា **អជ្ឈត្តិករូបំ, គោចរគ្គាហិករូបញ្ច**, ឥតរំ **ពាហិរំ, អគោចរគ្គាហិករូបញ្ច**។ ចត្តារិ ភូតរូបានិ, រូបគន្ធរសឱជា ចាតិ ឥទំ សុទ្ធដ្ឋកំ **អវិនិព្ភោគរូបំ** នាម, ឥតរំ **វិនិព្ភោគរូបំ**។

ចក្ខុ នចក្ខូតិ ឯវមាទិវសេន ច ទុវិធំ ហោតិ។ បុន តំ សនិទស្សនត្តិកវសេន តិវិធំ ហោតិ។ តត្ថ រូបាយតនំ **សនិទស្សនសប្បដិឃំ**, សេសមោឡារិករូបំ **អនិទស្សនសប្បដិឃំ**, សព្ពម្បិ សុខុមរូបំ **អនិទស្សនអប្បដិឃំ**។ តថា

កម្មជាទិត្តិកវសេន។ តត្ថ នវវិធំ ឧបាទិន្នរូបំ, សុទ្ធដ្ឋកំ, អាកាសោ ច **កម្មជំ** នាម, វិញ្ញត្តិទ្វយំ, លហុតាទិត្តយញ្ច សទ្ទោ ច **អកម្មជំ** នាម, ឧបចយាទិចតុក្កំ លក្ខណរូបំ **អជំ** នាម។ សុទ្ធដ្ឋកំ, អាកាសោ, វិញ្ញត្តិទ្វយំ, លហុតាទិត្តយំ, សទ្ទោ ច **ចិត្តជំ** នាម, តទវសេសំ លក្ខណរូបវិរហិតំ **អចិត្តជំ** នាម, លក្ខណរូបំ **អជំ** នាម។ សុទ្ធដ្ឋកំ, អាកាសោ, លហុតាទិត្តយញ្ច **អាហារជំ** នាម, សេសំ លក្ខណវជ្ជិតំ **អនាហារជំ** នាម, លក្ខណំ **អជំ** នាម។ សុទ្ធដ្ឋកំ, អាកាសោ, លហុតាទិត្តយំ, សទ្ទោ ច **ឧតុជំ** នាម, សេសំ លក្ខណវិរហិតំ **អនុតុជំ** នាម, លក្ខណំ **អជំ** នាម។ លក្ខណានិ ហិ ជាយមានជីយមានបរិភិជ្ជមានធម្មានំ សភាវតាយ កុតោចិ ជាតិវោហារំ ន លភន្តិ ភេសម្បិ ជាតិអាទិប្បសង្គតោ។ ន ហិ “ជាតិ ជាយតិ, ជរា ជីរតិ, មរណំ មីយតី”តិ វោហរិតុំ យុត្តំ អនវដ្ឋានតោ។ តទវសេសានំ បន អាកាសវិញ្ញត្តាទិអនិប្ផន្នានំ យទិបិ បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានតាយ ន កុតោចិ ឧប្បត្តិ អត្ថិ, តថាបិ តថា តថា បវត្តរូបំ ឧបាទាយ នេសំ វិជ្ជមានវោហារស្សេវ ហេតុសមុប្បន្នវោហារស្សាបិ វិរោធាភាវតោ សហេតុកតា វុត្តា។ យំ បន **បាឡិយំ** “រូបាយតនំ...បេ.... រូបស្ស ឧបចយោ រូបស្ស សន្តតិ កពឡីការោ អាហារោ។ ឥមេ ធម្មា ចិត្តសមុដ្ឋានា”តិអាទីសុ (ធ. ស. ១២០២) ជាតិយាបិ កុតោចិ ជាតត្តំ វុត្តំ, តំ រូបជនកបច្ចយានំ កិច្ចានុភាវលក្ខណេ ទិដ្ឋត្តា រូបុប្បត្តិក្ខណេ វិជ្ជមានតំ សន្ធាយ វុត្តំ, ជរាមរណានំ បន រូបុប្បត្តិក្ខណេ អភាវតោ ន វុត្តំ។ “ជរាមរណំ, ភិក្ខវេ, អនិច្ចំ សង្ខតំ បដិច្ចសមុប្បន្ន”ន្តិ (សំ. និ. ២.២០) ឥទំ បន ជរាមរណសីសេន តថាបវត្តវិញ្ញាណនាមរូបាទីនមេវ គហិតត្តា វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ យំ តំ រូបំ អជ្ឈត្តិកំ, តំ ឧបាទា, យំ តំ រូបំ ពាហិរំ, តំ អត្ថិ ឧបាទា, អត្ថិ នោ ឧបាទាតិ ឯវមាទិនា នយេនាបិ តិវិធំ ហោតិ។

បុន តំ សព្ពំ ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតវសេន ចតុព្ពិធំ ហោតិ។ តត្ថ រូបាយតនំ **ទិដ្ឋំ** នាម, សទ្ទោ **សុតំ** នាម, គន្ធរសផោដ្ឋព្ពានិ បត្វាវ គហេតព្ពតោ **មុតំ** នាម, សេសំ មនសា វិញ្ញាតព្ពតោ **វិញ្ញាតំ** នាម។ តថា រូបរូបចតុក្កាទិវសេន ចតុព្ពិធំ, តត្ថ អដ្ឋារសវិធំ និប្ផន្នំ **រូបរូបំ** នាម, អាកាសោ **បរិច្ឆេទរូបំ** នាម, វិញ្ញត្តិទ្វយំ, លហុតាទិត្តយញ្ច **វិការរូបំ** នាម, ឧបចយាទិចតុក្កំ **លក្ខណរូបំ** នាម។ តថា ហទយវត្ថុ វត្ថុ, ន ទ្វារំ នាម, វិញ្ញត្តិទ្វយំ ទ្វារំ, ន វត្ថុ នាម, ចក្ខាទយោ បញ្ច បសាទា វត្ថុ ចេវ ទ្វារញ្ច នាម, សេសំ នេវ វត្ថុ ន ទ្វារំ នាមាតិ ឯវមាទិនា នយេន ចតុព្ពិធំ។

តំ បុន ឯកជាទិវសេន បញ្ចវិធំ។ នវវិធំ ហិ ឧបាទិន្នរូបំ កម្មេនេវ, វិញ្ញត្តិទ្វយញ្ច ចិត្តេនេវ ឧប្បជ្ជនតោ **ឯកជំ** នាម, សទ្ទោ ឧតុចិត្តេហិ ឧប្បជ្ជនតោ **ទ្វិជំ** នាម, លហុតាទិត្តយំ ឧតុចិត្តាហារេហិ ឧប្បជ្ជនតោ **តិជំ** នាម, សុទ្ធដ្ឋកំ, អាកាសោ ច ចតូហិបិ ឧប្បជ្ជនតោ **ចតុជ្ជំ** នាម, លក្ខណានិ **អជំ** នាម។ ឯវមាទិនា បញ្ចវិធំ ហោតិ។

តំ បុន ចក្ខុសោតឃានជិវ្ហាកាយមនឥន្ទ្រិយវិញ្ញេយ្យវសេន ឆព្ពិធំ។ សត្តវិញ្ញាណធាតុវិញ្ញេយ្យវសេន សត្តវិធំ។ តទេវ មនោវិញ្ញាណធាតុវិញ្ញេយ្យំ ភូតោបាទាយវសេន ទ្វិធា កត្វា អដ្ឋវិធំ ហោតិ។ តត្ថ ហិ អាបោធាតុ មនោវិញ្ញាណេនេវ វិញ្ញេយ្យំ ភូតរូបំ នាម, ឥតរំ បសាទសហិតសុខុមរូបំ មនោវិញ្ញាណវិញ្ញេយ្យោបាទាយរូបំ នាម។ តទេវ បុន មនោវិញ្ញាណវិញ្ញេយ្យោបាទាយរូបំ ឥន្ទ្រិយានិន្ទ្រិយវសេន ទ្វិធា កត្វា នវវិធំ ហោតិ។ តំ បុន បសាទវិសយអាបោធាតុភាវហទយជីវិតបរិច្ឆេទវិការលក្ខណអាហារវសេន ទសវិធំ ហោតិ។

តទេវ បុន ចក្ខាយតនំ សោតាយតនំ ឃានាយតនំ ជិវ្ហាយតនំ កាយាយតនំ រូបាយតនំ សទ្ទាយតនំ គន្ធាយតនំ រសាយតនំ ផោដ្ឋព្ពាយតនំ ធម្មាយតនន្តិ ឯវំ អាយតនតោ ឯកាទសវិធំ ហោតិ, តថា ធាតុវសេន។ តត្ថ អាបោធាតុវិវជ្ជិតភូតត្តយំ ផោដ្ឋព្ពាយតនំ ផោដ្ឋព្ពធាតុ “កាយវិញ្ញេយ្យំ, កាយវិញ្ញាណវិញ្ញេយ្យ”ន្តិ ច វុច្ចតិ, សុខុមរូបំ ធម្មាយតនំ ធម្មធាតូតិ, តទេវ បសាទសហិតំ “មនោវិញ្ញេយ្យំ, មនោវិញ្ញាណវិញ្ញេយ្យ”ន្តិ ច វុត្តំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

កស្មា បនេត្ថ អាបោធាតុវិវជ្ជិតានញ្ញេវ ភូតានំ ផោដ្ឋព្ពតា វុត្តា, ននុ អាបោធាតុបិ សីតវសេន ផុសិត្វា វេទិតព្ពាតិ? ន សីតស្សាបិ តេជោធាតុត្តា។ ឧណ្ហមេវ ហិ សីតន្តិ ព្យបទិស្សតិ។ កបិនាកបិនតំ ឧបាទាយ រុក្ខាទិវិរឡច្ឆាយា វិយ, តំ វា ឧបាទាយ សន្ទច្ឆាយាទិ, អញ្ញថា កស្សេតំ សីតត្តំ សភាវំ សិយា។ “អាបោធាតុយា” ឥតិ ចេ។ យទិ ឯវំ ឧណ្ហោទកាទីសុ អាបត្តំ ន សិយា អាបោតេជានញ្ច សហបវត្តានំ វិរុទ្ធលក្ខណត្តា, ន ច សា តេជោសន្និធានេ សីតត្តំ វិហាយ តិដ្ឋតិ។ ន ហិ សភាវា កេនចិ សហភាវេន តំសភាវំ ជហន្តិ អភាវាបត្តិតោ, នាបិស្សា សីតភាវំ មុញ្ចិត្វា អបរសភាវោ អត្ថិ, យេន សហភាវោ យុជ្ជេយ្យ។ យទិ សិយា “អាបោ សីតត្ត”ន្តិ, ភាវទ្វយំ សិយា អញ្ញោញ្ញវិលក្ខណសភាវត្តា ភាវស្ស, អថាបិ ន សីតត្តំ, អាបោធាតុយា សរូបំ សីតគុណោ, សោ ច ឧណ្ហសន្និធានេ វិគច្ឆតិ, គុណីរូបមេវ តិដ្ឋតីតិ ចេ? តទា តហី សយំ អផោដ្ឋព្ពាវ អាបោធាតុ, ន និយត ផស្សវតីតិ ច សិយា, យោ ច សីតផស្សោ គុណោតិ សុរុត្តោ, សោ អម្ហេហិ តេជោធាតុវិសេសោតិ។

អយមេវ វិសេសោតិ ចេ, ននុ សីតត្តំ, ឧណ្ហត្តញ្ច អញ្ញោញ្ញវិរុទ្ធំ, កថំ តេជោធាតុយា សភាវំ សិយាតិ? នាយំ ទោសោ ឯកកលាបេ តេសំ សម្ភវាភាវតោ, ភិន្នកលាបេសុ បន បវត្តិយំ អាលោកន្ធការនីលបីតាទីនំ វណ្ណាយតនតា វិយ តេជោធាតុត្តំ ន វិរុជ្ឈតីតិ។ យទិ អាបោធាតុយា ន សីតត្តំ សរូបំ, កឹ បនស្សា សរូបន្តិ? ទ្រវតា។ យទិ ឯវំ ទ្រវតាបិ ផុសិត្វា ញាតព្ពតោ ផោដ្ឋព្ពំ សិយាតិ? ន សីតាទី ផុសិត្វា មនសាវ វណ្ណំ ទិស្វា ញាតព្ពតោ។ អន្ធការេ សយន្តា ហិ អតិសីតលតាយ បត្តាទី ផុសិត្វា “ឧទកំ ឯត្ថា”តិ អាសង្កិតា ហោន្តិ, ឧទកំ វា ផុសិត្វា សប្បាទិសញ្ញិនោ, តស្មា អផោដ្ឋព្ពមេវ អាបោធាតុ, ឥតរភូតត្តយមេវ ផោដ្ឋព្ពន្តិ គហេតព្ពំ។

កឹ បនេតំ ភូតត្តយំ ឯកតោ អារម្មណំ កត្វា កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជិតុំ សក្កោតិ, ន សក្កោតីតិ? ន សក្កោតិ។ កស្មា? អាភុជិតវសេន វា ឧស្សទវសេន វា តេសុ ឯកមេវារម្មណំ កត្វា ឧប្បជ្ជនតោ។ អាភុជិតវសេន ហិ ឱទនថាលិយំ សិត្ថំ គហេត្វា ថទ្ធមុទុភាវំ វីមំសន្តស្ស, ឧណ្ហោទកភាជនេ វា ហត្ថំ ឱតារេត្វា ឧណ្ហភាវំ វីមំសន្តស្ស, ឧណ្ហសមយេ វា វាតបានំ វិវរិត្វា វាតេន សរីរំ បហរាបេន្តស្ស ច តត្ថ តត្ថ កិញ្ចាបិ ឥតរំ ភូតត្តយម្បិ អត្ថិ, យថាភុជិតំ បន តំតំបថវីតេជោវាយោធាតុមេវ យថាក្កមំ អារព្ភ កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ **អាភុជិតវសេន** អារម្មណំ ករោតិ នាម។ ឧស្សទវសេន បន ភុញ្ជនសមយេ សក្ខរំ ខំសន្តស្ស, មគ្គេ វា អគ្គឹ អក្កមន្តស្ស, ពលវវាតេន វា កណ្ណសក្ខលិយម្បិ បហរន្តស្ស ច តត្ថ តត្ថ កិញ្ចាបិ ឥតរភូតត្តយម្បិ អត្ថិ, យថាឧស្សទំ បន តំតំបថវីតេជោវាយោធាតុមេវារព្ភ យថាក្កមំ កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ។ អគ្គិម្ហិ វា និមុគ្គសកលសរីរស្ស យទិបិ ឯកប្បហារេន អគ្គិនា កាយោ ឌយ្ហតិ, យស្មឹ យស្មឹ បន ឋានេ កាយប្បសាទោ ឧស្សន្នោ ហោតិ, យត្ថ យត្ថ វា បន វិសយឃដ្ដនានិឃំសោ ពលវា ហោតិ, តត្ថ តត្ថេវ បឋមំ កាយវិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, បច្ឆា ឥតរដ្ឋានេសុ។ ខណបរិត្តតាយ បន សហសា បរិវត្តិត្វា ឧប្បជ្ជនវសេន ឯកប្បហារេន សកលសរីរំ ឌយ្ហមានំ វិយ ខាយតិ។ ន ហិ ឯកស្មឹ ខណេ ពហូនិ វិញ្ញាណានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, ព្យាបេត្វា វា ឯកំ។ ឯកេកស្មឹ បន អវិនិព្ភោគេ កាយទសកេ ឯកមេវ កាយវិញ្ញាណំ ឧស្សទវសេន ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ ឥតរវត្ថូសុបិ វិញ្ញាណានំ អវិនិព្ភោគេ បទេសេ ឯកេកានមេវ ឧប្បត្តិ វេទិតព្ពា។ ឯវំ **ឧស្សទវសេន** អារម្មណំ ករោតិ នាម។

កេន បន ចិត្តស្ស អារម្មណសង្កន្តិ ហោតីតិ? អជ្ឈាសយតោ, វិសយាធិមត្តតោ វា។ នានាឋានេសុ ហិ ចិត្តបដិមាទីនិ បស្សិតុកាមស្ស បឋមំ ឯកដ្ឋានេ ទិស្វា តតោ ឥតរដ្ឋានេសុ ច រូបានិ បស្សិតុំ សរសេនាវជ្ជនំ ឧប្បជ្ជតិ។ ឯវំ អជ្ឈាសយតោ សង្កន្តិ ហោតិ។ រូបារម្មណំ បន មហន្តម្បិ បស្សន្តស្ស សព្ពតូរិយនិគ្ឃោសេ ឧដ្ឋិតេ តំ វា សុណន្តស្ស មនុញ្ញាមនុញ្ញេ អធិមត្តគន្ធរសផោដ្ឋព្ពេ ឥន្ទ្រិយេសុ ឃដ្ដិតេ ឥតរិតរេ ចិត្តំ សង្កមតិ, ឯវំ វិសយាធិមត្តតោ សង្កន្តិ ហោតីតិ អយមេត្ថ សង្គហតោ វិនិច្ឆយោ។ សុញ្ញតោ, បន អតីតាទិវសេន បច្ចេកំ អនន្តប្បភេទតោ ច វិនិច្ឆយោ ចិត្តវិភត្តិយំ វុត្តនយានុសារេន យថានុរូបំ វេទិតព្ពោ។

សមុដ្ឋានតោ, បនេត្ថ ភវយោនីសុ បវត្តិក្កមតោ ច បកិណ្ណកកថា វេទិតព្ពា – ចតុសមុដ្ឋានិកានិ ហិ រូបានិ ឧប្បជ្ជមានានិ ទ្វីសុ ភវេសុ ចតូសុ យោនីសុ ទសកាទិកលាបវសេនេវ បដិសន្ធិប្បវត្តីសុ យថាសម្ភវំ សមុប្បជ្ជន្តិ។ តត្ថ កម្មជេសុ តាវ វីសតិយា កាមាវចរកុសលាកុសលេហិ កាមលោកេយេវ សំសេទជានំ, ឱបបាតិកានញ្ច ឆ វត្ថូនិ, ភាវទ្វយេ អញ្ញតរំ, ជីវិតញ្ចាតិ អដ្ឋ រូបានិ យថាសម្ភវំ បដិសន្ធិតោ បដ្ឋាយ បាតុភវន្តិ។ តានិ ច សុទ្ធដ្ឋកំ, ជីវិតញ្ច ជីវិតនវកំ, តទេវ នវកំ ចក្ខុនា សហ ចក្ខុទសកំ, សោតេន សោតទសកំ, ឃានេន ឃានទសកំ, ជិវ្ហាយ ជិវ្ហាទសកំ, កាយេន កាយទសកំ, ហទយវត្ថុនា វត្ថុទសកំ, ភាវញ្ញតរេន ភាវទសកញ្ចាតិ នវ កលាបា ហុត្វា ឧប្បជ្ជន្តិ។ នបុំសកានំ បនេត្ថ ភាវទសកំ នត្ថិ, តថា ជច្ចន្ធាទីនំ ចក្ខុសោតឃានទសកានិ។ ឯវំ អណ្ឌជជលាពុជានម្បិ, តេសំ បន បដិសន្ធិចិត្តេន សហ កាយវត្ថុភាវទសកានេវ ឧប្បជ្ជន្តិ, តតោ បវត្តិកាលេ ជីវិតនវកចក្ខុទសកាទីនិ យថានុរូបំ ឧប្បជ្ជន្តិ។ រូបភវេ បន ឃានទសកាទិត្តយំ, ភាវទសកទ្វយំ, ឧទរគ្គិនវកញ្ច នត្ថិ, សេសានិ បញ្ចហិ រូបាវចរកុសលកម្មេហិ បដិសន្ធិតោ បភុតិ ឧប្បជ្ជន្តិ។ អញ្ញញ្ញីនំ បន បញ្ចមជ្ឈានកុសលេន ជីវិតនវកមេវ។ ឯវំ កាមរូបាវចរកម្មសមុដ្ឋិតា នវ រូបកលាបា ទ្វីសុ ភវេសុ ចតូសុ យោនីសុ យថាសម្ភវំ បដិសន្ធិតោ បដ្ឋាយ យាវ ចុតិចិត្តោបរិសត្តរសមចិត្តស្ស ឋិតិ, តាវ ចិត្តស្ស ឧប្បាទឋិតិភង្គសង្ខាតេសុ តីសុ ខណេសុ និរន្តរំ អជ្ឈត្តសន្តានេ ឯវ ឧប្បជ្ជន្តិ, តតោ បភុតិ អនុប្បជ្ជិត្វា ចុតិចិត្តេន សហ និរុជ្ឈន្តិ។

ចិត្តជានិ បន បញ្ចវោការភវេ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណអារុប្បវិបាកវជ្ជិតបញ្ចសត្តតិចិត្តេហិ អត្តនោ អត្តនោ ឧប្បត្តិក្ខណេ ឯវ សមុដ្ឋាបិតានិ បឋមភវង្គមុបាទាយ ចុតិចិត្តបរិយោសានំ អជ្ឈត្តសន្តានេ ឯវ សុទ្ធដ្ឋកំ, តទេវ កាយវិញ្ញត្តិយា សហ កាយវិញ្ញត្តិនវកំ, វចីវិញ្ញត្តិសទ្ទេហិ វចីវិញ្ញត្តិទសកំ, លហុតាទិត្តយេន លហុតាទេកាទសកំ, កាយវិញ្ញត្តិលហុតាទីហិ ទ្វាទសកំ, វចីវិញ្ញត្តិសទ្ទលហុតាទីហិ តេរសកញ្ចាតិ ឆ កលាបា ហុត្វា យថាយោគំ បវត្តន្តិ។ រូបជនកចិត្តេសុ ចេត្ថ សោមនស្សសហគតកាមាវចរជវនានិ ឥរិយាបថវិញ្ញត្តិហសនសហិតំ សព្ពំ ចិត្តជរូបំ សមុដ្ឋាបេន្តិ, សេសកាមាវចរជវនាភិញ្ញាវោដ្ឋព្ពនានិ ហសនវជ្ជំ,

អប្បនាជវនានិ ច ឥរិយាបថាទិវិរហិតមេវ, យថាបវត្តំ បន ឥរិយាបថំ អវិនស្សមានំ ឧបត្ថម្ភេន្តិ។ សេសានិ បន រូបាវចរវិបាកមនោធាតុតទារម្មណានិ ឯកូនវីសតិ តម្បិ ន ករោន្តិ, សុទ្ធដ្ឋកំ, សទ្ទនវកំ, លហុតាទេកាទសកំ, សទ្ទលហុតាទិទ្វាទសកញ្ចាតិ ចត្តារោ កលាបេ ឧប្បាទេន្តិ, តត្ថាបិ សព្ពេសម្បិ បដិសន្ធិចិត្តានិ, អរហន្តានំ ចុតិចិត្តានិ, អរូបភវូបបន្នានិ ច ន កិញ្ចិ រូបំ សមុដ្ឋាបេន្តិ, អារុប្បវិបាកទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណានិ សព្ពថា ន ឧប្បាទេន្តីតិ។

អាហារជានិ បន កាមភវេ ឯវ អជ្ឈោហដាហារេ ឋិតេន ឋិតិប្បត្តេន ឱជាសង្ខាតេន អាហារេន សមុដ្ឋិតានិ អជ្ឈត្តសន្តានេ ឯវ សុទ្ធដ្ឋកំ, លហុតាទេកាទសកញ្ចាតិ ទ្វេ កលាបា ហុត្វា យាវតាយុកំ បវត្តន្តិ, ន រូបភូមិយំ។ ឧតុជានិ អជ្ឈត្តិកពាហិរេន តេជោធាតុសង្ខាតេន ឋិតិប្បត្តេន ឧតុនា អជ្ឈត្តសន្តានេ សមុដ្ឋិតានិ សុទ្ធដ្ឋកំ, សទ្ទនវកំ, លហុតាទេកាទសកំ, សទ្ទលហុតាទេកាទសកំ, សទ្ទលហុតាទិទ្វាទសកញ្ចាតិ ចត្តារោ កលាបា ហុត្វា យាវតាយុកំ, ពហិទ្ធា បន បថវីបព្ពតទេវព្រហ្មវិមានាទីសុ សុទ្ធដ្ឋកំ, សមុទ្ទឃោសាទិសទ្ទនវកញ្ចាតិ ទ្វេ កលាបាវ ហុត្វា បវត្តន្តិ។ អាកាសលក្ខណានិ ចេត្ថ សព្ពកលាបេសុ វិជ្ជមានានិបិ កលាបសង្គហេ វោហារាភាវា ន គណីយន្តិ។ បដិសន្ធិក្ខណេ ចេត្ថ ឧតុចិត្តាហារជានិ ន ហោន្តិ, ន សព្ពត្ថាបិ ឧប្បត្តិក្ខណេ ជរាមរណានីតិ ឯវំ ចតុសមុដ្ឋានិករូបស្ស ភវយោនីសុ, បដិសន្ធិប្បវត្តីសុ ច បវត្តិក្កមោ វេទិតព្ពោ។

អបិច ទ្វាចត្តាលីសាយ កោដ្ឋាសានំ វសេនាបិ ចេត្ថ តស្ស អជ្ឈត្តំ, មហាភូតាទិវសេន ពហិទ្ធា ច បវត្តិ ឯវំ វេទិតព្ពា – អជ្ឈត្តិកា ហិ កេសា លោមា...បេ.... ករីសំ មត្ថលុង្គន្តិ ឥមេ វីសតិ បថវាធិកកោដ្ឋាសា, បិត្តំ...បេ.... មុត្តន្តិ ឥមេ ទ្វាទស អាបាធិកកោដ្ឋាសា, យេន ច សន្តប្បតិ, យេន ច ជីរតិ, យេន ច បរិឌយ្ហតិ, យេន ច អសិតបីតខាយិតសាយិតំ សម្មាបរិណាមំ គច្ឆតីតិ ឥមេ ចត្តារោ តេជាធិកកោដ្ឋាសា, ឧទ្ធំគមោ អធោគមោ កុច្ឆិសយោ កោដ្ឋាសយោ អង្គមង្គានុសារី អស្សាសបស្សាសោ ចាតិ ឥមេ ឆ វាយុអធិកកោដ្ឋាសាតិ ទ្វេចត្តាលីស កោដ្ឋាសា ហោន្តិ។ តេសុ ឧទរិយំ ករីសំ បុព្ពោ មុត្តន្តិ ឥមេ ចត្តារោ កោដ្ឋាសា ឧតុជា។ ឯវមេតេសុ ឯកេកំ ឧតុជដ្ឋកមេវ ហោតិ, សេទោ អស្សុ ខេឡោ សិង្ឃាណិកាតិ ឥមេ ចត្តារោ ឧតុចិត្តជា, តេសុ ឯកេកស្មឹ ទ្វេ ទ្វេ អដ្ឋកា ហោន្តិ។ អសិតាទិបរិបាចកោ តេជោ កម្មជោវ, តត្ថ ជីវិតនវកមេវ។ អស្សាសបស្សាសោ បន ចិត្តជោវ, តត្ថ ចិត្តជសទ្ទនវកមេវ។ ឥមេ ទស កោដ្ឋាសេ ឋបេត្វា សេសា ទ្វត្តឹស ចតុជា។

តត្ថ អដ្ឋសុ តេជោវាយោកោដ្ឋាសេសុ ឯកេកស្មឹ ជីវិតនវកញ្ចេវ តីណិ ច ឧតុចិត្តាហារជដ្ឋកានិ ហោន្តិ, វាយោកោដ្ឋាសេសុ ចេត្ថ ឧតុចិត្តជសទ្ទនវកម្បិ ហោតិ, សេសេសុ ចតុវីសតិយា កោដ្ឋាសេសុ កេសលោមនខទន្តានំ មំសវិនិមុត្តដ្ឋានំ ឋបេត្វា សព្ពត្ថ ទ្វេ កាយភាវទសកានិ, តីណិ ច អដ្ឋកានិ, មំសមុត្តេសុ បន កេសាទីសុ ឧតុជដ្ឋកមេវ ហោតិ។ តានិ ច យថាវុត្តទសកនវកដ្ឋកានិ សកលសរីរព្យាបីសុ តចមំសរុហិរាទីសុ, អព្យាបីសុ ច កេសាទីសុ កោដ្ឋាសេសុ អវិនិព្ភោគេ ឯកស្មឹ អណុបទេសេ ហោន្តីតិ បច្ចេកំ អនន្តាបរិមាណា, អនន្តធាតុបច្ចយត្តា តេសំ សរីរស្មឹ ហិ បរមាណុភេទសញ្ចុណ្ណានិ អនន្តានិ ចត្តារិ មហាភូតានិ ចេវ សឧបាទារូបានិ ច អញ្ញោញ្ញបច្ចយភូតានិ អជ្ឈត្តំ ទ្វាចត្តាលីសកោដ្ឋាសសរីរារោហបរិណាហសណ្ឋានាទិនា, ពហិទ្ធា ច បថវីបព្ពតាទិនា ច អាការេន យថាបច្ចយំ សមុប្បន្នានិ។ មាយាការាទយោ វិយ ន ពាលជនប្បពោធកានិ ហោន្តិ។

បថវីធាតុ ចេត្ថ សុខុមសញ្ចុណ្ណា រជភូតា ឯវ អាបោធាតុយា សង្គហិតា, តេជោធាតុយា អនុបាលិតា, វាយោធាតុយា វិត្ថម្ភិតា, វណ្ណាទីហិ បរិវារិតា ន វិកិរិយមានា អជ្ឈត្តំ ឥត្ថិបុរិសមិគបក្ខិទេវព្រហ្មាទិសរីរភាវំ, ពហិទ្ធា ច បថវីបព្ពតរុក្ខទេវព្រហ្មលោកចន្ទសូរិយនក្ខត្តមណិកនកាទិភាវញ្ច ឧបគច្ឆតិ, យូសគតា ពន្ធនភូតា បនេត្ថ អាបោធាតុ បថវីបតិដ្ឋិតា។ អវសេសានុបាលនវិត្ថម្ភនបរិបាចនបរិវារិតា ន បគ្ឃរតិ, អបគ្ឃរមានា បីណិតភាវំ ទស្សេតិ, ឧសុមត្តគតា តេជោធាតុ សេសធាតុបតិដ្ឋានសង្គហវិត្ថម្ភនបរិវារិតា ឥមំ កាយំ បរិបាចេតិ, វណ្ណសម្បត្តិញ្ចស្ស អបូតិភាវញ្ច សាធេតិ, វាយោធាតុ វិត្ថម្ភនសមុទីរណសភាវា សេសធាតុបតិដ្ឋានសង្គហានុបាលនបរិវារិតា វិត្ថម្ភេតិ ចាលេតិ, សរីរវិមានាទីនំ គមនាទិបទវីតិហរណាទីនំ ឋិតិញ្ច សម្បាទេតិ។ ចតស្សោបិ ចេតា សម្ភូយ បថវីអធិកតាយ កេសាទិភាវំ, បថវីបព្ពតាទិភាវញ្ច, អាបាធិកតាយ បិត្តាទិភាវំ, សមុទ្ទជលាទិភាវញ្ច, វាយុអធិកតាយ ឧទ្ធង្គមវាតាទិភាវំ, បថវីសន្ធារកវាតាទិភាវញ្ច, តេជាធិកតាយ បរិបាចកគ្គិអាទិភាវំ, នរកគ្គិអាទិភាវញ្ច សាធេន្តិ, យាសំ បកោបេន រោគជរាមរណញ្ចេវ កប្បវិនាសាទយោ ច ហោន្តិ។ ឯវមេតាសំ ចុណ្ណវិចុណ្ណានំ ធាតូនំ សញ្ចយត្តា បច្ចេកំ អនន្តាបរិមាណា កលាបា ឯវ អជ្ឈត្តិកកោដ្ឋាសា ហោន្តិ, តថា ពាហិរានិ រូបានិ។ តានិ ច តេន តេន បច្ចយេន តថាតថាការេន សមុទិតាវ ឧប្បជ្ជន្តិ ចេវ ឧប្បជ្ជិស្សន្តិ ច។

យទិ បឋមំ ធាតុយោ អណុរូបេន បត្វា បច្ឆា សំយុជ្ជន្តិ, តថា ឋានេ វិនិយោគាភាវតោ អបរេនាបិ បរិយាយេន ចេត្ថ កម្មជំ កម្មបច្ចយំ កម្មបច្ចយឧតុសមុដ្ឋានំ, អាហារជំ អាហារបច្ចយំ អាហារបច្ចយឧតុសមុដ្ឋានំ, ឧតុជំ ឧតុបច្ចយំ ឧតុបច្ចយឧតុសមុដ្ឋានំ, ចិត្តជំ ចិត្តបច្ចយំ ចិត្តបច្ចយឧតុសមុដ្ឋានន្តិ ឯវំ សមុដ្ឋានភេទោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ ឧបាទិន្នរូបំ **កម្មជំ** នាម, មំសមុត្តកេសលោមទន្តសិង្ឃាណិកាទិ **កម្មបច្ចយំ** នាម, សម្បត្តិករមហាមេឃបថវិបព្ពតាទិ, ចក្ករតនទេវវិមានាទិ ច **កម្មបច្ចយឧតុសមុដ្ឋានំ** នាម។ អាហារតោ សមុដ្ឋិតំ សុទ្ធដ្ឋកំ **អាហារជំ** នាម, កពឡីការោ អាហារោ អាហារជស្ស ជនកោ ហុត្វា កម្មជស្ស អនុបាលកោ ហោតីតិ តទនុបាលិតំ កម្មជរូបំ **អាហារបច្ចយំ** នាម, វិសភាគាហារំ សេវិត្វា អាតបេ គច្ឆន្តស្ស កាឡកុដ្ឋាទីនិ ឧប្បជ្ជន្តិ, តទំ **អាហារបច្ចយឧតុសមុដ្ឋានំ** នាម។ កម្មជឧតុតោ សមុដ្ឋិតំ សុទ្ធដ្ឋកំ **ឧតុជំ** នាម, តស្មិំ ឧតុ អញ្ញំ អដ្ឋកំ សមុដ្ឋាបេតិ, តទំ **ឧតុបច្ចយំ** នាម, តស្មិម្បិ ឧតុ អញ្ញំ អដ្ឋកំ សមុដ្ឋាបេតិ, តទំ **ឧតុបច្ចយឧតុសមុដ្ឋានំ** នាម។ ឯវំ ឧបាទិន្នកេ តិស្សោ ឯវ សន្តតិយោ ឃដ្ដេតុំ សក្កោន្តិ, អនុបាទិន្នកេ បន វលាហកោ **ឧតុជំ** នាម, វុដ្ឋិធារា **ឧតុបច្ចយំ** នាម, ទេវេ បន វុដ្ឋេ បថវី គន្ធំ មុញ្ចតិ, ពីជានិ វិរុហន្តីតិ ឯវំ យំ អនន្តំ សន្តតិវសេន បវត្តំ, ឯតំ **ឧតុបច្ចយឧតុសមុដ្ឋានំ** នាម។ ចិត្តតោ សមុដ្ឋិតំ សុទ្ធដ្ឋកាទិ **ចិត្តជំ** នាម, ចិត្តេន បច្ឆាជាតបច្ចយភាវេន ឧបត្ថម្ភិតោ កាយោ **ចិត្តបច្ចយំ** នាម, អភិញ្ញាចិត្តេន ពហិទ្ធា សមុដ្ឋាបិតហត្ថិអស្សាទិកំ **ចិត្តបច្ចយឧតុសមុដ្ឋានំ** នាម។ បកិណ្ណកកថា។

រូបាព្យាកតំ និដ្ឋិតំ។

និព្ពានាព្យាកតវណ្ណនា

និព្ពានាព្យាកតំ បន ភូមិតោ លោកុត្តរមេវ, ធម្មតោបិ ច ឯកមេវ, ភេទោ នត្ថិ, លក្ខណាទិតោ បន សន្តិលក្ខណំ និព្ពានំ, និវត្តិលក្ខណំ, អសង្ខតលក្ខណំ វា, អច្ចុតិរសំ , អនិមិត្តបច្ចុបដ្ឋានំ, អសង្ខតតាយ បនស្ស ការកហេតុវិរហតោ បទដ្ឋានំ នត្ថិ, ជាបកហេតុវសេន បនេតំ “ទុក្ខនិរោធគាមិនិបដិបទា”តិអាទិវចនតោ (វិភ. ២០៦) “អរិយមគ្គបទដ្ឋាន”ន្តិ វត្តុំ វដ្តតិ។ សង្គហតោ បន ភេទាភាវា ខន្ធេសុ សង្គហំ ន គច្ឆតិ, អាយតនាទីសុ ធម្មាយតនធម្មធាតូសុ សង្គហំ គច្ឆតិ។ សុញ្ញតោ បន អត្តសុញ្ញំ, សលក្ខណធារណតោ អនត្តកំ ធម្មមត្តំ, អសង្ខតតាយ វា អច្ចន្តត្តា ច អនិច្ចតាសុញ្ញំ, ទុក្ខតាសុញ្ញំ, រាគាទិសុញ្ញំ, និមិត្តសុញ្ញន្តិ បវត្តំ សុញ្ញន្តិ គហេតព្ពំ។

ភេទតោ បន សន្តិលក្ខណាទិសភាវតោ ឯកវិធម្បិ ការណបរិយាយតោ សឧបាទិសេសនិព្ពានធាតុ, អនុបាទិសេសនិព្ពានធាតុ ចេតិ ទុវិធំ ហោតិ។ សរសវសេន បន បរិកប្បិតាការភេទតោ សុញ្ញតំ អនិមិត្តំ អប្បណិហិតន្តិ តិវិធំ ហោតិ។ សង្ខតធម្មភេទមុបាទាយ បដិក្ខិបិតព្ពាការតោ ន ចិត្តំ, ន ចេតសិកំ, ន រូបំ, ន អតីតំ, ន អនាគតំ, ន បច្ចុប្បន្នំ, ន មគ្គោ, ន ផលន្តិអាទិនា អនន្តប្បការំ ហោតិ។

និព្ពានាព្យាកតំ និដ្ឋិតំ។

ឯវំ តមស្មិំ កុសលត្តិកេ អវុត្តោ សភាវធម្មោ នាម នត្ថិ។ អសភាវធម្មេសុ បនេត្ថ កិញ្ចាបិ រូបធម្មានំ បរិច្ឆេទាកាសលក្ខណានិ ឯវ វុត្តានិ, កសិណាទិបដិភាគនិមិត្តានិ បន កសិណុគ្ឃាដិមាកាសោ, វិញ្ញាណាភាវោ, និរោធសមាបត្តិ, តិស្សោ នាមបុគ្គលឧបាទាបញ្ញត្តិយោ, អរូបធម្មានំ អនិច្ចតាទិលក្ខណាទយោ ច ន វុត្តា, តថាបិ តេសម្បិ សភាវធម្មព្យតិរេកាភាវតោ គហណំ ហោតិ, តស្មា អយំ តិកោ និប្បទេសត្តិកោតិ វេទិតព្ពោ ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ឥតោ បរេសុបិ តិកទុកេសុ បញ្ញត្តិគ្គហណាភាវេបិ និរវសេសបរមត្ថគ្គហណេនេវ និប្បទេសតា, វិបរិយាយតោ សប្បទេសតា ច វេទិតព្ពា។ យត្ថ បន សម្មុតិគ្គហណំ អត្ថិ, តត្ថ វក្ខាម។

រូបនិព្ពានកណ្ឌោ និដ្ឋិតោ។

ឥតិ មោហវិច្ឆេទនិយា

អភិធម្មមាតិកត្ថសំវណ្ណនាយ

កុសលត្តិកសំវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

វេទនាត្តិកាទិវណ្ណនា

ឥទានិ កុសលត្តិកានន្តរំ វេទនាត្តិកាទីនំ អត្ថវណ្ណនា អនុប្បត្តា, យស្មា បន យ្វាយំ កុសលត្តិកស្ស –

> “អត្ថតោ ភូមិភេទា ច, បច្ចេកំ សម្បយោគតោ;
> ឧទ្ទេសតោ ច ធម្មានំ, លក្ខណាទិវិភាគតោ”តិ។ –

អាទិនា មាតិកំ និក្ខិបិត្វា “កុសលា តាវ ធម្មា ភូមិតោ ចតុព្ពិធា ហោន្តិ កាមាវចរា…បេ…. លោកុត្តរា”តិឯវមាទិនា វិនិច្ឆយនយោ វុត្តោ, សោ ឯវ សេសត្តិកទុកានម្បិ យថាយោគំ ហោតិ។ យថា ហិ ឯត្ថ, ឯវំ “សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា តាវ ធម្មា ភូមិតោ តិវិធា ហោន្តិ កាមាវចរា រូបាវចរា លោកុត្តរា”តិអាទិនា អនុក្កមេន សព្ពត្តិកទុកានម្បិ បណ្ឌិតេហិ សក្កា វិនិច្ឆយនយំ សល្លក្ខេតុំ, តស្មា តំ វិត្ថារនយំ វជ្ជេត្វា និក្ខេបកណ្ឌេ, អត្ថុទ្ធារកណ្ឌេ ច វុត្តានុសារតោ នាតិសង្ខេបវិត្ថារនយេន វេទនាត្តិកាទីនំ តិកទុកានំ –

> បទត្ថា តំសរូបា ច, នវត្តព្ពវិភាគតោ;
> វិនិច្ឆយោ វិជានីយោ, តត្ថ តត្ថ យថារហំ។

តត្ថ វេទនាត្តិកេ បទត្ថតោ តាវ “សុខាយ វេទនាយា”តិអាទីសុ សុខ-សទ្ទោ សុខវេទនាសុខមូលសុខារម្មណសុខហេតុសុខបច្ចយដ្ឋានអព្យាពជ្ឈនិព្ពានាទីសុ ទិស្សតិ។ អយំ ហិ “សុខស្ស ច បហានា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.២៣២; ធ. ស. ១៦៥; វិភ. ៥៩៤) សុខវេទនាយ ទិស្សតិ។ “សុខោ ពុទ្ធានមុប្បាទោ”តិអាទីសុ (ធ. ប. ១៩៤) សុខមូលេ។ “យស្មា ច ខោ, មហាលិ, រូបំ សុខំ សុខានុបតិតំ សុខាវក្កន្ត”ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ៣.៦០) សុខារម្មណេ។ “សុខស្សេតំ, ភិក្ខវេ, អធិវចនំ, យទិទំ បុញ្ញានី”តិអាទីសុ (អ. និ. ៧.៦២; ឥតិវុ. ២២) សុខហេតុម្ហិ។ “យាវញ្ចិទំ, ភិក្ខវេ, ន សុករំ អក្ខានេន បាបុណិតុំ, យាវ សុខា សគ្គា (ម. និ. ៣.២៥៥)។ ន តេ សុខំ បជានន្តិ, យេ ន បស្សន្តិ នន្ទន”ន្តិ (សំ. និ. ១.១១) អាទីសុ សុខបច្ចយដ្ឋានេ។ “ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារា ឯតេ ធម្មា”តិអាទីសុ (ម. និ. ១.៨២) អព្យាពជ្ឈេ។ “និព្ពានំ បរមំ សុខ”ន្តិអាទីសុ (ធ. ប. ២០៣-២០៤; ម. និ. ២១៥, ២១៧) និព្ពានេ។ ឥធ បនាយំ សុខវេទនាយមេវ ទដ្ឋព្ពោ។

វេទនា-សទ្ទោ “វិទិតា វេទនា ឧប្បជ្ជន្តី”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.២០៨) វេទយិតស្មិំ យេវ វត្តតិ។ ទុក្ខ-សទ្ទោ ទុក្ខវេទនាទុក្ខវត្ថុទុក្ខារម្មណទុក្ខបច្ចយទុក្ខបច្ចយដ្ឋានាទីសុ ទិស្សតិ។ អយំ ហិ “ទុក្ខស្ស ច បហានា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.២៣២; ធ. ស. ១៦៥; វិភ. ៥៩៤) ទុក្ខវេទនាយំ ទិស្សតិ។ “ជាតិបិ ទុក្ខា”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៣៨៧; វិភ. ១៩០) ទុក្ខវត្ថុស្មិំ។ “យស្មា ច ខោ, មហាលិ, រូបំ ទុក្ខំ ទុក្ខានុបតិតំ ទុក្ខាវក្កន្ត”ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ៣.៦០) ទុក្ខារម្មណេ។ “ទុក្ខោ បាបស្ស ឧច្ចយោ”តិអាទីសុ (ធ. ប. ១១៧) ទុក្ខបច្ចយេ។ “យាវញ្ចិទំ, ភិក្ខវេ, ន សុករំ អក្ខានេន បាបុណិតុំ, យាវ ទុក្ខា និរយា”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.២៥០) ទុក្ខបច្ចយដ្ឋានេ។ ឥធ បនាយំ ទុក្ខវេទនាយមេវ ទដ្ឋព្ពោ។

វចនត្ថោ បនេត្ថ – សុខយតិ សត្តំ, សុដ្ឋុ វា ខាទតិ, ខនតិ ច កាយចិត្តាពាធន្តិ **សុខា,** កាយិកចេតសិកានំ សុខសោមនស្សានមេតំ អធិវចនំ។ ទុក្ខយតីតិ **ទុក្ខា,** កាយិកចេតសិកានំ ទុក្ខទោមនស្សានមេតំ អធិវចនំ។ ន ទុក្ខា ន សុខាតិ **អទុក្ខមសុខា,** ឧបេក្ខាយេតំ អធិវចនំ។ ម-ការោ បទសន្ធិករោ។ ឯវំ តីហិ បទេហិ បញ្ចវិធាបិ វេទនា គហិតា។ សព្ពាបិ អារម្មណរសំ វេទយន្តិ អនុភវន្តីតិ **វេទនា**។ យោ បនាយំ តីសុបិ បទេសុ សម្បយុត្ត-សទ្ទោ, តស្សត្ថោ – សមំ បការេហិ យុត្តាតិ **សម្បយុត្តា,** កតរេហិ បការេហីតិ? “អត្ថិ កេចិ ធម្មា កេហិចិ ធម្មេហិ សហគតា សហជាតា សំសដ្ឋា ឯកុប្បាទា ឯកនិរោធា ឯកវត្ថុកា ឯការម្មណា”តិ (កថា. ៤៧៣) ឯវំ វុត្តេហិ ឥមេហិ ឯកុប្បាទតាទីហិ ចតូហិ បការេហិ។ ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសោ ចេស។ អារុប្បេ ហិ វិនាបិ ឯកវត្ថុកភាវំ សម្បយោគោ លព្ភតីតិ។ សេសំ វុត្តត្ថមេវ។ អយំ តាវេត្ថ **បទត្ថតោ** វិនិច្ឆយោ។

តំសរូបាតិ តស្ស បទត្ថស្ស សរូបមត្តទស្សនតោ។ តត្ថ សុខសហគតំ កាយវិញ្ញាណំ, សោមនស្សសហគតានិ អដ្ឋារស កាមាវចរចិត្តានិ, បឋមទុតិយតតិយចតុត្ថជ្ឈានិកានិ ចតុចត្តាលីស រូបាវចរលោកុត្តរចិត្តានិ ចាតិ តេសដ្ឋិ ចិត្តានិ សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា នាម ។ តថា ទុក្ខសហគតំ កាយវិញ្ញាណំ, ទ្វេ ទោមនស្សសហគតានិ ចាតិ តីណិ ចិត្តានិ ទុក្ខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា នាម។ សេសានិ ឧបេក្ខាសហគតានិ បញ្ចបញ្ញាស ចិត្តានិ អទុក្ខមសុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា នាម។ យថា ច ចិត្តានំ សុខាទិសម្បយោគោ, ឯវំ តំចិត្តសម្បយុត្តានំ ចេតសិកានម្បិ។ ន កេវលញ្ច ឯត្ថេវ, ឥតោ បរេសុបិ តិកទុកេសុ ចិត្តវសេនេវ តំសម្បយុត្តចេតសិកានម្បិ សង្គហោ វេទិតព្ពោ ។ យត្ថ បន វិសេសោ ហោតិ, តត្ថ វក្ខាម។ ឥធ បន ចេតសិកេសុ សប្បីតិកានិ វេទនាវជ្ជិតានិ ឆ ចេតសិកានិ ឯវំ បញ្ចហិបិ វេទនាហិ សម្បយុត្តានិ, ឥតរានិ បន កាយិកសុខទុក្ខវជ្ជិតាហិ តីហេវ។ តេសុ ច បីតិវជ្ជិតា បញ្ច យថាយោគិកា ចេវ មោហោ អហិរិកំ អនោត្តប្បំ ឧទ្ធច្ចំ ថិនំ

មិទ្ធញ្ចាតិ ឥមេ ឯកាទស យថាយោគំ តីហិបិ។ តត្ថាបិ វិតក្កវិចារា មហគ្គតលោកុត្តរភូតាយ សុខាយ ឯវ, បីតិ បន សព្ពត្ថ សុខាយ ឯវ, ទោសឥស្សាមច្ឆេរកុក្កុច្ចានិ ទុក្ខាយ ឯវ, វិចិកិច្ឆា ឧបេក្ខាយ ឯវ, សេសានិ អដ្ឋវីសតិ សោមនស្សុបេក្ខាហិ ឯវ វេទនាហិ សម្បយុត្តានិ, តត្ថាបិ ករុណាមុទិតា មហគ្គតភូតាយ សុខាយ ឯវាតិ អយំ វិសេសោ។ សេសំ ចិត្តសម្បយោគសទិសំ។ អយំ សរូបតោ វិនិច្ឆយោ។

នវត្តព្ពវិភាគតោតិ ឥមស្មឹ តិកេ សព្ពា វេទនា សព្ពំ រូបំ និព្ពានំ សម្មុតិយោតិ ឥមេ ធម្មា “សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា”តិ វា “ទុក្ខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា”តិ វា “អទុក្ខមសុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា”តិ វា ន វត្តព្ពា។ ន ហិ វេទនា វេទនាយ សម្បយុត្តា ហោតិ រូបាទយោ វា, តស្មា ឥមេ ឥមស្មឹ តិកេ ន លព្ភន្តិ។ អយញ្ច សប្បទេសត្តិកោ ហោតិ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ឥតោ បរេសុបិ តិកទុកេសុ នវត្តព្ពយោជនា។ យំ យស្មិញ្ច ន វុត្តំ អត្ថិ, តស្ស សប្បទេសតា វេទិតព្ពា។ ឥតោ បរំ បន យត្ថ អសង្គហិតា ធម្មា ហោន្តិ, តត្ថ តេសំ វិភាគំ ទស្សេត្វា “ឥមេ នវត្តព្ពា”តិ ឯត្តកមេវ វក្ខាម, តេនស្ស សប្បទេសតាបិ ញាតព្ពា។ យត្ថ បន អសង្គហិតា នត្ថិ, តំ និប្បទេសន្តិ វក្ខាម។ តេន តត្ថ នវត្តព្ពាភាវោបិ វិញ្ញាតព្ពោ។ សព្ពត្ថ បន មាតិកំ អនុទ្ធរិត្វាវ បទត្ថំ, តំសរូបវិភាគញ្ច វក្ខាម។ អយំ នវត្តព្ពវិភាគតោ វិនិច្ឆយោ។

វេទនាត្តិកំ និដ្ឋិតំ។

វិបាកត្តិកេ អញ្ញមញ្ញវិសិដ្ឋានំ កុសលាកុសលានំ បាកាតិ **វិបាកា**, វិបក្កភាវមាបន្នានំ អរូបធម្មានមេតំ អធិវចនំ។ កិញ្ចាបិ អរូបធម្មា វិយ រូបធម្មាបិ កម្មសមុដ្ឋានា អត្ថិ, អនារម្មណត្តា បន តេ កម្មសរិក្ខកា ន ហោន្តីតិ សារម្មណា អរូបធម្មាវ កម្មសរិក្ខត្តា វិបាកាតិ វុត្តា ពីជសរិក្ខកំ ផលំ វិយ។ យថា ហិ សាលិពីជតោ និក្ខន្តសីសមេវ សាលិផលន្តិ វុច្ចតិ, ន អង្កុរាទីនិ, តានិ បន “សាលិជាតានិ, សាលិនិព្ពត្តានិ ចា”តិ វុច្ចន្តិ, ឯវំ កម្មសទិសា អរូបធម្មាវ “វិបាកា”តិ វុច្ចន្តិ, រូបធម្មា បន កម្មជា “ឧបាទិន្នា”តិ វុច្ចន្តិ។ **វិបាកធម្មធម្មា**តិ វិបាកសភាវា ធម្មា។ យថា ហិ ជាតិជរាសភាវា សត្តា “ជាតិធម្មា ជរាធម្មា”តិ វុច្ចន្តិ, ឯវំ វិបាកជនកដ្ឋេន វិបាកសភាវា វិបាកបកតិកា ធម្មាតិ អត្ថោ។ តតិយបទំ ឧភយសភាវបដិក្ខេបវសេន វុត្តំ, អយំ បទត្ថោ។

តត្ថ ចតូសុ ភូមីសុ ឆត្តឹស វិបាកចិត្តានិ វិបាកា នាម, តថា ឯកវីសតិ កុសលានិ, ទ្វាទស អកុសលានិ ចាតិ តេត្តឹស វិបាកធម្មធម្មា នាម, តីសុ ភូមីសុ វីសតិ កិរិយចិត្តានិ, សព្ពញ្ច រូបំ, និព្ពានញ្ចាតិ ឥមេ នេវវិបាកនវិបាកធម្មធម្មា នាម។ ចេតសិកេសុ បន ចុទ្ទស អកុសលា វិបាកធម្មធម្មា ឯវ, វិរតិយោ សិយា វិបាកា, សិយា វិបាកធម្មធម្មា, តទវសេសា បន សិយា វិបាកា, សិយា វិបាកធម្មធម្មា, សិយា នេវវិបាកនវិបាកធម្មធម្មាតិ ចិត្តំ វិយ តិវិធា ហោន្តីតិ អយំ វិសេសោ, សេសំ ចិត្តសមំ, ឥទញ្ច និប្បទេសត្តិកន្តិ វេទិតព្ពំ។

វិបាកត្តិកំ និដ្ឋិតំ។

អារម្មណករណវសេន តណ្ហាទិដ្ឋីហិ ឧបេតេន កម្មុនា អាទិន្នា ផលភាវេន គហិតាតិ ឧបាទិន្នា, អារម្មណភាវំ ឧបគន្ត្វា ឧបាទានសម្ពន្ធេន ឧបាទានានំ ហិតាតិ ឧបាទានិយា, ឧបាទានស្ស អារម្មណបច្ចយភូតានមេតំ អធិវចនំ។ ឧបាទិន្នា ច តេ ឧបាទានិយា ចាតិ **ឧបាទិន្នុបាទានិយា**, សាសវកម្មនិព្ពត្តានំ រូបារូបធម្មានមេតំ អធិវចនំ។ ឥមិនា នយេន សេសបទទ្វយេបិ បដិសេធសហិតោ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ ទ្វត្តឹស លោកិយវិបាកចិត្តានិ, នវ កម្មជកលាបា ច ឧបាទិន្នុបាទានិយា នាម។ អវសេសលោកិយចិត្តានិ ចេវ អកម្មជរូបកលាបា ច អនុបាទិន្នុបាទានិយា នាម។ លោកុត្តរចិត្តនិព្ពានានិ អនុបាទិន្នអនុបាទានិយា នាម។ កិញ្ចាបិ ខីណាសវានំ ឧបាទានក្ខន្ធា “អម្ហាកំ មាតុលត្ថេរោ”តិអាទិនា វទន្តានំ បរេសំ ឧបាទានស្ស អារម្មណបច្ចយា ហោន្តិ, មគ្គផលនិព្ពានានិ បន ទិវសំ សន្តត្តអយោគុឡោ វិយ មក្ខិកាហិ តេជុស្សទត្តា ឧបាទានេហិ អនុបាទិន្នានេវ។ អសំកិលិដ្ឋអសំកិលេសិកេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ចេតសិកេសុ បន កុសលា អនុបាទិន្នុបាទានិយា ឯវ, ករុណាមុទិតា សិយា ឧបាទិន្នុបាទានិយា, សិយា អនុបាទិន្នុបាទានិយា វិរតិយោ បន សិយា អនុបាទិន្នុបាទានិយា, សិយា អនុបាទិន្នអនុបាទានិយា, សេសា ចិត្តំ វិយ តិវិធា ហោន្តិ, ឥទញ្ច និប្បទេសត្តិកន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឧបាទិន្នុបាទានិយត្តិកំ។

សំកិលេសេតីតិ សំកិលេសោ, វិពាធតិ ឧបតាបេតីតិ អត្ថោ។ សំកិលេសេន សម្បយុត្តា សំកិលិដ្ឋា, សំកិលេសសហគតាតិ អត្ថោ។ អត្តានំ អារម្មណំ កត្វា បវត្តនេន សំកិលេសំ អរហន្តិ, សំកិលេសេ វា និយុត្តា តស្ស អារម្មណភាវំ អនតិក្កមនតោតិ សំកិលេសិកា, សំកិលេសស្ស អារម្មណបច្ចយភូតានមេតំ អធិវចនំ។ សំកិលិដ្ឋា ច តេ សំកិលេសិកា ចាតិ **សំកិលិដ្ឋសំកិលេសិកា**។ សេសបទទ្វយំ បុរិមត្តិកេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ ទ្វាទស អកុសលចិត្តុប្បាទា សំកិលិដ្ឋសំកិលេសិកា នាម។ សេសលោកិយចិត្តានិ ចេវ សព្ពំ រូបញ្ច អសំកិលិដ្ឋសំកិលេសិកា នាម។ លោកុត្តរចិត្តានិ, និព្ពានញ្ច អសំកិលិដ្ឋអសំកិលេសិកា នាម។ ចេតសិកេសុ បន អកុសលា សំកិលិដ្ឋសំកិលេសិកាវ, ករុណាមុទិតា អសំកិលិដ្ឋអសំកិលេសិកាវ, សេសកុសលាព្យាកតា សិយា សំកិលិដ្ឋសំកិលេសិកា, សិយា អសំកិលិដ្ឋសំកិលេសិកា, សិយា អសំកិលិដ្ឋអសំកិលេសិកាតិ តិធាបិ ហោន្តិ, ឥទញ្ច និប្បទេសត្តិកំ។ សំកិលិដ្ឋសំកិលេសិកត្តិកំ។

សម្បយោគវសេន វត្តមានេន សហ វិតក្កេន សវិតក្កា, តថា សហ វិចារេន សវិចារា, សវិតក្កា ច តេ ស វិចារា ចាតិ **សវិតក្កសវិចារា**។ ឧភយរហិតា **អវិតក្កអវិចារា**។ វិតក្កវិចារេសុ វិចារោវ មត្តា បមាណមេតេសន្តិ វិចារមត្តា, វិចារតោ ឧត្តរិ វិតក្កេន សទ្ធិំ សម្បយោគំ ន គច្ឆន្តីតិ អត្ថោ។ អវិតក្កា ច តេ វិចារមត្តា ចាតិ **អវិតក្កវិចារមត្តា**។

តត្ថ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណវជ្ជិតកាមាវចរចិត្តានិ ចេវ ឯកាទស មហគ្គតលោកុត្តរបឋមជ្ឈានិកចិត្តានិ ច តំសម្បយុត្តេសុ វិតក្កវិចារេ ឋបេត្វា សេសា ច សវិតក្កសវិចារា នាម។ តេសុ វិតក្កោ ឯកាទស ទុតិយជ្ឈានិកមហគ្គតលោកុត្តរានិ ច តំសម្បយុត្តេសុ វិចារំ ឋបេត្វា សេសា ច អវិតក្កវិចារមត្តា នាម។ ទុតិយជ្ឈានិកេសុ វិចារោ, សេសា បញ្ចចត្តាលីស មហគ្គតលោកុត្តរចិត្តានិ, ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណានិ, តំសម្បយុត្តា ច សព្ពញ្ច រូបំ, និព្ពានញ្ច អវិតក្កអវិចារា នាម។ អបិច កុសលចេតសិកា សវិតក្កសវិចារាវ, វិតក្កោ អវិតក្កវិចារមត្តោវ, វិចារោ បន ទុតិយជ្ឈានិកេសុ សិយា អវិតក្កអវិចារោ, សវិតក្កចិត្តេសុ សិយា ន វត្តព្ពោ, អវសេសា បន សព្ពេ ចេតសិកា ធម្មា តិធាបិ ហោន្តិ។ ឥមស្មិំ បន តិកេ វិតក្កសហជាតោ វិចារោវ ន វត្តព្ពោ។ វិតក្កត្តិកំ។

បីតិយា សហ ឯកុប្បាទាទិភាវំ គតាតិ **បីតិសហគតា**, បីតិសម្បយុត្តាតិ អត្ថោ។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **ឧបេក្ខា**តិ ចេត្ថ អទុក្ខមសុខា វេទនា វុត្តា។ សា ហិ សុខទុក្ខាការប្បវត្តិំ ឧបេក្ខតិ មជ្ឈត្តាការសណ្ឋិតត្តា តេនាការេន បវត្តតីតិ ឧបេក្ខា។ ឥតិ វេទនាត្តិកតោ បទទ្វយមេវ គហេត្វា និប្បីតិកសុខស្ស សប្បីតិកសុខតោ វិសេសទស្សនវសេន អយំ តិកោ វុត្តោ។

តត្ថ បីតិ បញ្ចវិធា ខុទ្ទិកា ខណិកា ឱក្កន្តិកា ឧព្ពេគា ផរណាតិ។ តត្ថ **ខុទ្ទិកា** បីតិ សរីរេ លោមហំសនមត្តមេវ កាតុំ សក្កោតិ។ **ខណិកា** បីតិ ខណេ ខណេ វិជ្ជុប្បាទសទិសា ហោតិ។ **ឱក្កន្តិកា** បីតិ សមុទ្ទតីរំ វីចិ វិយ កាយំ ឱក្កមិត្វា ឱក្កមិត្វា ភិជ្ជតិ។ **ឧព្ពេគា** បីតិ ពលវតី ហោតិ កាយំ ឧទ្ធគ្គំ កត្វា អាកាសេ លង្ឃាបនប្បមាណប្បត្តា។ **ផរណាយ** បីតិយា បន ឧប្បន្នាយ សកលសរីរំ ធមិត្វា បូរិតវត្ថិ វិយ, មហតា ឧទកោឃេន បក្ខន្ទបព្ពតកុច្ឆិ វិយ ច អនុបរិប្ផុដំ ហោតិ។ តត្ថ ផរណា រូបាវចរលោកុត្តរាវ, សេសា កាមាវចរាវ។

សុខំ បន កាយិកំ, ចេតសិកញ្ចេតិ ទុវិធំ ហោតិ។ សតិបិ ច នេសំ កត្ថចិ អវិប្បយោគេ ឥដ្ឋារម្មណបដិលាភតុដ្ឋិ បីតិ, បដិលទ្ធរសានុភវនំ សុខំ។ យត្ថ បីតិ, តត្ថ សុខំ។ យត្ថ សុខំ, តត្ថ ន និយមតោ បីតិ។ សង្ខារក្ខន្ធសង្គហិតា បីតិ, វេទនាក្ខន្ធសង្គហិតំ សុខំ។ កន្តារខិន្នស្ស វនន្តោទកទស្សនសវនេសុ វិយ បីតិ, វនច្ឆាយាបវេសនឧទកបរិភោគេសុ វិយ សុខំ។ តស្មិំ តស្មិំ សមយេ បាកដភាវតោ ចេតំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ សុខសហគតា, ឧបេក្ខាសហគតា ច វេទនាត្តិកេ វុត្តាវ, សុខសហគតំ បន កាយវិញ្ញាណំ, មហគ្គតលោកុត្តរចតុត្ថជ្ឈានិកចិត្តេ ច វជ្ជេត្វា សេសា បីតិសហគតា នាម, តត្ថ បីតិ ន បីតិសហគតា, សុខសហគតាវ ហោតិ , សុខំ បន បីតិសហគតំ នាម សិយា ន បីតិសុខសហគតា។ ឥមស្មិំ តិកេ ទ្វេ ទោមនស្សសហគតចិត្តុប្បាទា, ទុក្ខសហគតំ កាយវិញ្ញាណំ, រូបំ, និព្ពានញ្ច នវត្តព្ពា។ ចេតសិកេសុ បន បីតិ សុខសហគតាវ, វិចិកិច្ឆា ឧបេក្ខាសហគតាវ, លោភទិដ្ឋិមានា, បញ្ចវីសតិ កុសលាព្យាកតា ច តិធាបិ ហោន្តិ, ចេតសិកសុខំ សិយា បីតិសហគតំ, បឋមទុតិយតតិយជ្ឈានិកេសុ ចតុត្ថជ្ឈានិកេសុ សិយា នវត្តព្ពំ, កាយិកំ បន សុខំ ទុក្ខំ ទោមនស្សំ សព្ពា ច ឧបេក្ខា ទោសោ ឥស្សា មច្ឆរិយំ កុក្កុច្ចញ្ច នវត្តព្ពាវ, សេសា សត្តរស ធម្មា សិយា តិធាបិ ហោន្តិ នវត្តព្ពាបិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ បីតិត្តិកំ។

ទស្សនេនាតិ សោតាបត្តិមគ្គេន។ សោ ហិ បឋមំ និព្ពានទស្សនតោ “ទស្សន”ន្តិ វុត្តោ។ គោត្រភុ បន កិញ្ចាបិ បឋមតរំ បស្សតិ, យថា បន រញ្ញោ សន្តិកំ កេនចិទេវ ករណីយេន អាគតោ បុរិសោ ទូរតោវ រថិកាយ ចរន្តំ ហត្ថិក្ខន្ធគតំ រាជានំ ទិស្វាបិ “ទិដ្ឋោ តេ រាជា”តិ បុដ្ឋោ ទិស្វាបិ កាតព្ពកិច្ចស្ស អកតត្តា “ន បស្សាមី”តិ វទតិ, ឯវមេវ និព្ពានំ ទិស្វា កត្តព្ពស្ស កិលេសប្បហានស្ស អភាវា “ទស្សន”ន្តិ ន វុច្ចតិ។ តំ ហិ ញាណំ មគ្គស្ស អាវជ្ជនដ្ឋានេ តិដ្ឋតិ។ **ភាវនាយា**តិ សេសមគ្គត្តយេន។ សេសមគ្គត្តយំ ហិ បឋមមគ្គេន ទិដ្ឋស្មិំយេវ ធម្មេ

ភាវនាវសេន ឧប្បជ្ជតិ, អទិដ្ឋបុព្ពំ កញ្ចិ ន បស្សតិ, តស្មា “ភាវនា”តិ វុច្ចតិ។ តតិយបទំ ឧភយបដិក្ខេបវសេន វុត្តំ។

តត្ថ ចត្តារោ ទិដ្ឋិគតសម្បយុត្តចិត្តុប្បាទា, វិចិកិច្ឆាសហគតោ ចាតិ បញ្ច ទស្សនេន បហាតព្ពាវ, ឧទ្ធច្ចសហគតោ ភាវនាយ ឯវ បហាតព្ពោ, អវសេសា ឆ អកុសលចិត្តុប្បាទា អបាយហេតុភាវេន បវត្តិតោ, អប្បវត្តិតោ ច សិយា ទស្សនេនបហាតព្ពា, សិយា ភាវនាយបហាតព្ពា, អកុសលវជ្ជិតា បន សព្ពេ ចិត្តុប្បាទា, រូបំ, និព្ពានញ្ច នេវទស្សនេននភាវនាយបហាតព្ពា។ ចេតសិកេសុ បន ទិដ្ឋិ វិចិកិច្ឆា ឥស្សា មច្ឆរិយំ កុក្កុច្ចំ ទស្សនេនបហាតព្ពាវ, សេសា អកុសលា សិយា ទស្សនេនបហាតព្ពា, សិយា ភាវនាយបហាតព្ពាតិ តិជាតិកា តេរសវិធា ហោន្តិ, វុត្តាវសេសា នេវទស្សនេននភាវនាយបហាតព្ពាវ។ យំ បន “សោតាបត្តិមគ្គញាណេន អភិសង្ខារវិញ្ញាណស្ស និរោធេន សត្ត ភវេ ឋបេត្វា អនមតគ្គេ សំសារេ យេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ នាមញ្ច រូបញ្ច, ឯត្ថេតេ និរុជ្ឈន្តី”តិអាទិនា (ចូឡនិ. អជិតមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៦) នយេន កុសលាព្យាកតានម្បិ បហានំ អនុញ្ញាតំ, តំ តេសំ មគ្គានំ អភាវិតត្តា យេ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, តេ ឧបនិស្សយបច្ចយានំ កិលេសានំ បហីនត្តា បហីនាតិ ឥមំ បរិយាយំ សន្ធាយ វុត្តំ, ឥទញ្ច និប្បទេសត្តិកំ។ ទស្សនេនបហាតព្ពត្តិកំ។

ទស្សនេន បហាតព្ពោ ហេតុ ឯតេសន្តិ **ទស្សនេនបហាតព្ពហេតុកា**។ ទុតិយបទេបិ ឯសេវ នយោ។ តតិយបទេ បន នេវទស្សនេននភាវនាយបហាតព្ពោ ហេតុ ឯតេសន្តិ ឯវមត្ថំ អគ្គហេត្វា នេវទស្សនេនន ភាវនាយ បហាតព្ពោ ហេតុ ឯតេសំ អត្ថីតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។ ឥតរថា ហិ អហេតុកានំ អគ្គហណំ ភវេយ្យ។ ហេតុ ឯវ ហិ តេសំ នត្ថិ, យោ ទស្សនភាវនាហិ បហាតព្ពោ សិយា។ សហេតុកេសុបិ ហេតុវជ្ជានំ បហានំ អាបជ្ជតិ, ន ហេតូនំ។ ហេតុយេវ ហិ ឯតេសំ នេវទស្សនេននភាវនាយបហាតព្ពោតិ វុត្តោ, ន តេ ធម្មា។ ឧភយម្បិ ចេតំ អនធិប្បេតំ, តស្មា វុត្តនយេន អត្ថោ គហេតព្ពោ។ ឥតោ បរំ សព្ពោ វិនិច្ឆយោ អនន្តរត្តិកសទិសោវ។ កេវលំ ចេតសិកេសុ វិចិកិច្ឆុទ្ធច្ចសម្បយុត្តោ មោហោ ទស្សនភាវនាហិ បហាតព្ពហេតុកេសុ ន បវិសតិ សហជាតស្ស អញ្ញស្ស ហេតុនោ អភាវា, នេវទស្សនេននភាវនាយបហាតព្ពហេតុកេសុ បន បវិសតិ។ លោភទោសមូលចិត្តេសុ បន ហេតូសុ មោហោ លោភេន ចេវ ទោសេន ច សហេតុកោ, លោភទោសា ច មោហេនេវាតិ ឥមេ បហាតព្ពហេតុកបទេ បវិដ្ឋាតិ អយំ វិសេសោ, សេសំ តាទិសមេវាតិ។ ទស្សនេនបហាតព្ពហេតុកត្តិកំ។

កម្មកិលេសេហិ អាចីយតីតិ អាចយោ, បដិសន្ធិចុតិគតិបវត្តិសង្ខាតានំ ឧបាទិន្នក្ខន្ធានមេតំ អធិវចនំ។ តស្ស ការណំ ហុត្វា និប្ផាទនភាវេន តំ អាចយំ គច្ឆន្តិ, យស្ស វា បវត្តន្តិ, តំ បុគ្គលំ យថាវុត្តមេវ អាចយំ គមេន្តីតិ **អាចយគាមិនោ**។ តតោ ឯវ អាចយសង្ខាតា ចយា អបេតត្តា និព្ពានំ អបេតំ ចយាតិ អបចយោ, តំ អារម្មណំ កត្វា បវត្តនតោ អបចយំ គច្ឆន្តីតិ **អបចយគាមិនោ**។ អបិច បាការំ ឥដ្ឋកវឌ្ឍកី វិយ បវត្តំ អាចិនន្តា គច្ឆន្តីតិ **អាចយគាមិនោ**។ តេនេវ វឌ្ឍកិនា ចិតំ ចិតំ វិទ្ធំសយមានោ បុរិសោ វិយ តទេវ បវត្តំ អបចិនន្តា គច្ឆន្តីតិ **អបចយគាមិនោ**។ តតិយបទំ ឧភយបដិក្ខេបេន វុត្តំ។

តត្ថ លោកិយកុសលាកុសលានិ អាចយគាមិនោ នាម, ចត្តារិ មគ្គានិ អបចយគាមិនោ នាម , សព្ពានិ វិបាកផលកិរិយានិ, រូបំ, និព្ពានញ្ច នេវអាចយគាមិនោ ន អបចយគាមិនោ នាម។ ចេតសិកេសុ បន អកុសលា អាចយគាមិនោ ឯវ, ករុណា មុទិតា សិយា អាចយគាមិនោ, សិយា នេវាចយគាមិនោ ន អបចយគាមិនោ នាម, សេសា តិធាបិ ហោន្តិ, ឥទញ្ច និប្បទេសត្តិកំ។ អាចយគាមិត្តិកំ។

តីសុ សិក្ខាសុ ជាតា, សត្តន្នំ វា សេខានំ ឯតេតិបិ **សេខា,** អបរិយោសិតសិក្ខត្តា សយមេវ សិក្ខន្តីតិបិ **សេខា**។ ឧបរិ សិក្ខិតព្ពាភាវតោ ន សេខាតិ អសេខា, វុទ្ធិប្បត្តា វា សេខាតិបិ **អសេខា**។ តតិយបទំ ឧភយបដិក្ខេបេន វុត្តំ។

តត្ថ ចត្តារិ លោកុត្តរកុសលានិ, ហេដ្ឋិមានិ ច តីណិ សាមញ្ញផលានីតិ សត្ត សេខា នាម, អរហត្តផលំ អសេខា នាម, លោកិយចិត្តានិ, រូបំ, និព្ពានញ្ច នេវសេខា នាសេខា នាម។ ចេតសិកេសុ បន អកុសលា ច អប្បមញ្ញា ច នេវសេខា នាសេខា ឯវ, សេសា តិធាបិ ហោន្តិ, ឥទញ្ច និប្បទេសត្តិកំ។ សេខត្តិកំ។

សមន្តតោ ខណ្ឌិតត្តា អប្បមត្តកំ បរិត្តន្តិ វុច្ចតិ “បរិត្តំ គោមយបិណ្ឌ”ន្តិ (សំ. និ. ៣.៩៦) អាទីសុ វិយ។ កាមាវចរធម្មា ហិ អប្បានុភាវតាយ បរិត្តា វិយាតិ **បរិត្តា**។ កិលេសវិក្ខម្ភនសមត្ថតាយ, មហន្តវិបុលផលតាយ, ទីឃសន្តានតាយ ច មហន្តភាវំ គតា, មហន្តេហិ វា ឧឡារច្ឆន្ទវីរិយចិត្តបញ្ញេហិ គតា បដិបន្នាតិបិ **មហគ្គតា**។

បមាណករា ធម្មា រាគាទយោ បមាណំ នាម, អារម្មណតោ វា សម្បយោគតោ វា នត្ថិ ឯតេសំ បមាណំ, បមាណស្ស ច បដិបក្ខាតិ **អប្បមាណា**។

តត្ថ ចតុបញ្ញាស កាមាវចរចិត្តានិ, រូបញ្ច បរិត្តា នាម, សត្តវីសតិ រូបារូបាវចរចិត្តានិ មហគ្គតា នាម, លោកុត្តរចិត្តានិ, និព្ពានញ្ច អប្បមាណា នាម។ ចេតសិកេសុ បន អកុសលា បរិត្តា ឯវ, អប្បមញ្ញា បរិត្ត មហគ្គតា ឯវ, វិរតិយោ បរិត្តអប្បមាណា ឯវ, សេសា តិធាបិ ហោន្តិ, ឥទញ្ច និប្បទេសត្តិកំ។ បរិត្តត្តិកំ។

បរិត្តំ អារម្មណំ ឯតេសន្តិ **បរិត្តារម្មណា**។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ សយំ បរិត្តា វា ហោន្តុ មហគ្គតា វា, បរិត្តាទិធម្មេ អារព្ភ បវត្តា តទារម្មណាតិ វុច្ចន្តិ។

តត្ថ តេវីសតិ កាមាវចរវិបាកា, កិរិយាមនោធាតុអហេតុកជវនញ្ច បរិត្តារម្មណាវ, វិញ្ញាណញ្ចាយតននេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនកុសលវិបាកកិរិយានិ មហគ្គតារម្មណាវ, អដ្ឋ លោកុត្តរចិត្តានិ អប្បមាណារម្មណាវ, អកុសលចិត្តានិ ច អដ្ឋ ញាណវិប្បយុត្តជវនានិ ច សិយា បរិត្តារម្មណា, សិយា មហគ្គតារម្មណា, សិយា ន វត្តព្ពារម្មណតាយ ន វត្តព្ពា, ន កទាចិ អប្បមាណារម្មណា, អដ្ឋ ញាណសម្បយុត្តកាមាវចរជវនានិ, អភិញ្ញា, មនោទ្វារាវជ្ជនញ្ចាតិ ឯកាទស តិធាបិ ហោន្តិ នវត្តព្ពាបិ។ តេសុ ច កុសលានិ បញ្ច អរហត្តមគ្គផលវជ្ជិតសព្ពារម្មណានិ។ តត្ថាបិ តំតំសេខានមេវ យថាសកំ មគ្គផលានិ អារម្មណានិ ហោន្តិ, កិរិយានិ ឆ សព្ពថាបិ សព្ពារម្មណានិ, អភិញ្ញាវជ្ជិតរូបាវចរានិ ចេវ ឆ អាកាសានញ្ចាយតនអាកិញ្ចញ្ញាយតនចិត្តានិ ច និយមេន បញ្ញត្តារម្មណតាយ, រូបនិព្ពានានញ្ច អនារម្មណតាយ សព្ពថា នវត្តព្ពាតិ។ ចេតសិកេសុ បន អកុសលា អកុសលចិត្តសទិសាវ, វិរតិយោ សិយា បរិត្តារម្មណា, សិយា អប្បមាណារម្មណា, ករុណាមុទិតា ន វត្តព្ពាវ, សេសា តិធាបិ ហោន្តិ សិយា នវត្តព្ពាតិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ បរិត្តារម្មណត្តិកំ។

ហីនាតិ លាមកា, អកុសលា ធម្មា។ ហីនបណីតានំ មជ្ឈេ ភវាតិ **មជ្ឈិមា**, អវសេសា តេភូមកា រូបារូបធម្មាវ។ ឧត្តមដ្ឋេន, អតប្បកដ្ឋេន ច **បណីតា**, លោកុត្តរចិត្តនិព្ពានានិ។ ចេតសិកេសុ បន អកុសលា ហីនាវ, ករុណាមុទិតា មជ្ឈិមាវ, សេសកុសលាព្យាកតា មជ្ឈិមបណីតាវ, សេសា តិធាបិ ហោន្តិ, ឥទញ្ច និប្បទេសត្តិកំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ ហីនត្តិកំ។

“ហិតសុខាវហា មេ ភវិស្សន្តី”តិ ឯវំ អាសីសិតាបិ តថា អភាវតោ, អសុភាទីសុយេវ សុភន្តិអាទិវិបរីតប្បវត្តិតោ ច មិច្ឆា សភាវាតិ មិច្ឆត្តា, វិបាកទានេ សតិ ខន្ធភេទានន្តរមេវ វិបាកទានតោ និយតា, មិច្ឆត្តា ច តេ និយតា ចាតិ **មិច្ឆត្តនិយតា**។ វុត្តវិបរីតេន អត្ថេន សម្មា សភាវាតិ សម្មត្តា, សម្មត្តា ច តេ និយតា ចាតិ **សម្មត្តនិយតា**។ ឧភយថាបិ ន និយតាតិ **អនិយតា**។

អានន្តរិកភាវេន បវត្តិយំ សិយា មិច្ឆត្តនិយតា, អញ្ញថា បវត្តិយំ សិយា អនិយតា។ អហេតុកអកិរិយនត្ថិកទិដ្ឋីសុ ហិ អញ្ញតរា ទិដ្ឋិ យស្ស និយតា, តំ ពុទ្ធសតម្បិ វិពោធេតុំ ន សក្កោតិ។ យេន ច អនន្តរេ ឯវ អត្តភាវេ ផលទានតោ អានន្តរិកេសុ មាតុឃាតកបិតុឃាតកអរហន្តឃាតកសង្ឃភេទកលោហិតុប្បាទកសង្ខាតេសុ បញ្ចសុ កម្មេសុ ឯកម្បិ កម្មំ បដិឃចិត្តេន កតំ ហោតិ, សោ សិនេរុប្បមាណេបិ សុវណ្ណថូបេ កត្វា សកលចក្កវាឡំ បូរេត្វា និសិន្នសម្ពុទ្ធប្បមុខំ សង្ឃំ យាវជីវំ ចតូហិ បច្ចយេហិ ឧបដ្ឋហិត្វាបិ តេន កុសលេន អានន្តរិកស្ស វិបាកំ បដិពាហិតុំ ន សក្កោតិ, អានន្តរិកេន បន អធិកេន អានន្តរិកំ បដិពាហតិ, តស្មា និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិ អានន្តរិកា ច មគ្គផលានំ, មហគ្គតានញ្ច បដិពាហកតាយ អនន្តរមេវ និរយេ វិបាកទានតោ មិច្ឆត្តនិយតា ច ជាតា, ចត្តារោ បន មគ្គា សម្មត្តនិយតា នាម, សេសចិត្តរូបនិព្ពានានិ អនិយតា នាម។ ចេតសិកេសុ បន មោហោ អហិរិកំ អនោត្តប្បំ ឧទ្ធច្ចំ លោភោ ទិដ្ឋិ ទោសោ ថិនំ មិទ្ធន្តិ ឥមេ នវ សិយា មិច្ឆត្តនិយតា, សិយា អនិយតា, សេសអកុសលា, ករុណា, មុទិតា ច អនិយតា ឯវ, សេសកុសលាព្យាកតា សិយា សម្មត្តនិយតា, សិយា អនិយតា, តិជាតិកា បន តិធាបិ ហោន្តិ, ឥទញ្ច និប្បទេសត្តិកន្តិ។ មិច្ឆត្តត្តិកំ។

និព្ពានំ មគ្គតិ, កិលេសេ វា មារេន្តោ គច្ឆតីតិ មគ្គោ, អរិយមគ្គោ, សោ អារម្មណមេតេសន្តិ **មគ្គារម្មណា**។ លោកិយោ អដ្ឋង្គិកោបិ មគ្គោ បច្ចយដ្ឋេន ឯតេសំ ហេតូតិ **មគ្គហេតុកា**, មគ្គសម្បយុត្តា ធម្មា។ មគ្គេ វា ហេតូតិ មគ្គហេតូ, អលោភាទយោ។ តេ ឯតេសំ ហេតូតិ **មគ្គហេតុកា**។ សម្មាទិដ្ឋិ សយំ មគ្គោ ចេវ ហេតុ ច, ឥតិ មគ្គភូតោ ហេតុ ឯតេសន្តិ **មគ្គហេតុកា**, លោកុត្តរាវ ។ អភិភវិត្វា បវត្តនដ្ឋេន មគ្គោ អធិបតិ អារម្មណភូតោ, សហជាតោ វា ឯតេសន្តិ **មគ្គាធិបតិនោ**, តទុភយំ។

តត្ថ រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានកុសលកិរិយា ច អភិញ្ញាភូតា, មនោទ្វារាវជ្ជនញ្ច សិយា មគ្គារម្មណា, សិយា ន វត្តព្ពា, អរិយានំ ហិ ចេតោបរិយអនាគតំសញាណានិ បរេសញ្ញេវ មគ្គចិត្តស្ស ជាននកាលេ មគ្គារម្មណានិ, បុព្ពេនិវាសញាណមនោទ្វារាវជ្ជនានិ បន អត្តនោ, បរេសញ្ចាបិ តទញ្ញារម្មណកាលេ បន នវត្តព្ពានិ, ចេតោបរិយញាណស្ស បន និយមេន បរចិត្តវិសយត្តា តេន អត្តនា អធិគតមគ្គំ អរិយា អាលម្ពិតុំ ន សក្កោន្តិ, អនាគតំសញាណេន បន អត្តនោ អនាគតេ ឧប្បជ្ជនកស្ស ឧបរិមគ្គស្ស អវិសយត្តា ន សក្កោន្តិ។ អរិយា ហិ យថាសកំ, ហេដ្ឋិមញ្ច មគ្គផលំ ជានិតុំ សក្កោន្តិ, ន ឧបរិមំ។ តានិ បន អភិញ្ញាជវនានិ មគ្គេន អសហជាតត្តា ន មគ្គហេតុកានិ។ មគ្គំ គរុំកត្វា អប្បវត្តនតោ ន មគ្គាធិបតីនិ។ ន ហិ តានិ កិញ្ចិ អារម្មណំ អធិបតឹ ករោន្តិ, អន្តមសោ លោកុត្តរមបិ។ កស្មា? អត្តនោ មហគ្គតតាយ រាជានំ ទិស្វា តស្ស មាតាបិតរោ វិយ, មនោទ្វារាវជ្ជនំ បន អត្តនោ អហេតុកតាយ រាជានំ ទិស្វា ខុជ្ជចេដកាទយោ វិយ។ ចត្តារិ មគ្គដ្ឋចិត្តានិ សព្ពទា មគ្គហេតុកា ឯវ, តានេវ ច វីរំសាវីរិយានំ អធិបតិភាវេន បវត្តិយំ សិយា មគ្គាធិបតិនោ, ឥតរេសំ ឆន្ទចិត្តានំ អធិបតិភាវេន បវត្តិយំ សិយា នវត្តព្ពា, អដ្ឋ ញាណសម្បយុត្តកាមាវចរជវនានិ សិយា មគ្គារម្មណា, សិយា មគ្គាធិបតិនោ, សិយា នវត្តព្ពា។ តានិ ហិ អត្តនា, បរេហិ ច បដិវិទ្ធមគ្គបច្ចវេក្ខណកាលេ មគ្គារម្មណា, អត្តនោ មគ្គំ គរុំកត្វា បច្ចវេក្ខណកាលេ មគ្គាធិបតិនោ ច តថាអប្បវត្តិយំ នវត្តព្ពា ច ហោន្តិ។ អរិយា ហិ បរេសំ មគ្គផលានិ បច្ចវេក្ខន្តា គរុំ ករោន្តាបិ អត្តនោ មគ្គផលានិ វិយ គរុំ ន ករោន្តិ, អបិ សម្មាសម្ពុទ្ធានំ។ តេសុ សោតាបន្នោ សោតាបន្នានមេវ មគ្គផលានិ ជានិតុំ សក្កោតិ, នាញ្ញេសំ, សកទាគាមី បន សកទាគាមីនម្បិ, ន អនាគាមិអរហន្តានំ, អនាគាមី បន អនាគាមីនម្បិ, ន អរហន្តានំ, អរហា បន សព្ពេសម្បិ មគ្គផលានិ ជានាតិ, សោភនលោកិយចិត្តរូបនិព្ពានានិ នវត្តព្ពានេវ។ ចេតសិកេសុ បន វិរតិយោ លោកុត្តរកុសលេ មគ្គសទិសាវ, អញ្ញត្ថ នវត្តព្ពា, ករុណា, មុទិតា, អកុសលា ច នវត្តព្ពា, សេសា តិធាបិ ហោន្តិ នវត្តព្ពា ច។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។ មគ្គារម្មណត្តិកំ។

ឧប្បន្នាតិ ឯត្ថ វត្តមានភូតាបគតឱកាសកតភូមិលទ្ធវសេន ឧប្បន្នា អនេកប្បភេទា ហោន្តិ។ តត្ថ សព្ពម្បិ ឧប្បាទជរាភង្គសមង្គីសង្ខាតំ សង្ខតំ **វត្តមានុប្បន្នំ** នាម, អារម្មណរសំ អនុភវិត្វា និរុទ្ធំ អនុភូតាបគតសង្ខាតំ កុសលាកុសលញ្ច ឧប្បាទាទិត្តយំ អនុប្បត្វា និរុទ្ធំ ភូតាបគតសង្ខាតំ, សេសសង្ខតញ្ច **ភូតាបគតុប្បន្នំ** នាម, “យានិស្ស តានិ បុព្ពេកតានិ កម្មានី”តិ ឯវមាទិនា នយេន វុត្តំ កម្មំ អតីតម្បិ សមានំ អញ្ញំ វិបាកំ បដិពាហិត្វា អត្តនោ វិបាកស្សោកាសំ កត្វា ឋិតត្តា, តថាកតោកាសញ្ច វិបាកំ អនុប្បន្នម្បិ ឯកំសេន ឧប្បជ្ជនកតោ **ឱកាសកតុប្បន្នំ** នាម, តាសុ តាសុ ភូមីសុ អសមូហតំ អកុសលំ **ភូមិលទ្ធុប្បន្នំ** នាម។ ឯត្ថ ច វិបស្សនាយ អារម្មណភូតា តេភូមកា បញ្ចក្ខន្ធា **ភូមិ** នាម, តេសុ ខន្ធេសុ ឧប្បត្តារហកិលេសជាតា **ភូមិលទ្ធំ** នាម, តេហិ កិលេសេហិ សា ភូមិ លទ្ធា ហោតីតិ ឯវមេតេសុ ឧប្បន្នេសុ ឥធ វត្តមានុប្បន្នា អធិប្បេតា។

តត្រាយំ វចនត្ថោ – បុព្ពន្តតោ ឧប្បាទតោ បដ្ឋាយ យាវ ភង្គា បន្នា គតា បវត្តាតិ **ឧប្បន្នា**, បច្ចុប្បន្នាតិ អត្ថោ ។ ន ឧប្បន្នាតិ **អនុប្បន្នា**។ បរិនិដ្ឋិតការណេកទេសត្តា អវស្សំ ឧប្បជ្ជិស្សន្តីតិ **ឧប្បាទិនោ**, ឧភយេនាបិ អនាគតាវ ទស្សិតា។ អយំ ហិ តិកោ ទ្វិន្នំ អទ្ធានំ វសេន បូរេត្វា ទស្សិតោ។ លទ្ធោកាសស្ស ហិ កម្មស្ស វិបាកោ ឧប្បាទី នាម។ យទិ បន អាយូហិតកុសលាកុសលំ កម្មំ សព្ពំ វិបាកំ ទទេយ្យ, អស្ស ឱកាសោ ន ភវេយ្យ។ តំ បន ទុវិធំ ហោតិ ធុវវិបាកំ, អទ្ធុវវិបាកញ្ច។ តត្ថ បញ្ចានន្តរិកអដ្ឋសមាបត្តិចតុត្ថមគ្គាទិ **ធុវវិបាកំ** នាម។ តំ បន កម្មំ ខណប្បត្តម្បិ អត្ថិ អប្បត្តម្បិ។ តត្ថ ខណប្បត្តំ ឧប្បន្នំ នាម, អប្បត្តំ អនុប្បន្នំ នាម។ តស្ស ទុវិធស្ស ច វិបាកោ ទុវិធោ ហោតិ ខណប្បត្តោ ច អប្បត្តោ ច។ តត្ថ ខណប្បត្តោ ឧប្បន្នោ នាម, អប្បត្តោ ចិត្តានន្តរេ វា ឧប្បជ្ជតុ, កប្បសតសហស្សាតិក្កមេ វា ធុវបច្ចយដ្ឋេន ឧប្បាទី នាម ហោតិ។ មេត្តេយ្យស្ស ពោធិសត្តស្ស មគ្គោ អនុប្បន្នោ នាម ហោតិ, ផលំ ឧប្បាទី នាម។ តត្ថ ចតូសុ ភូមីសុ វិបាកោ, កម្មជរូបញ្ច វត្តមានុប្បន្នា នាម, ឧប្បជ្ជនារហា ឧប្បាទិនោ នាម, ន បន វត្តព្ពា “អនុប្បន្នា”តិ។ កុសលាកុសលកិរិយា, កម្មជរូបញ្ច សិយា ឧប្បន្នា, សិយា អនុប្បន្នា, ន បន វត្តព្ពា “ឧប្បាទិនោ”តិ។ ចេតសិកេសុ បន អកុសលា អកុសលចិត្តសទិសាវ, សេសា ទុវិធាបិ ហោន្តិ, អតីតា, បនេត្ថ និព្ពានញ្ច នវត្តព្ពា។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។ ឧប្បន្នត្តិកំ។

អត្តនោ សភាវំ, ឧប្បាទាទិក្ខណំ វា បត្វា តំ អតិក្កមិត្វា ឥតា គតា បត្តាតិ **អតីតា**។ តទុភយម្បិ ន អាគតាតិ **អនាគតា**។ តំ តំ ការណំ បដិច្ច ឧប្បន្នាតិ **បច្ចុប្បន្នា**, សព្ពេ សង្ខតា នាមរូបធម្មា។ ន សង្ខតធម្មេសុ តេកាលិកភាវំ អប្បត្តោ នាម អត្ថិ, សព្ពេបិ តេ តិធា ហោន្តិ។ និព្ពានំ បនេត្ថ នវត្តព្ពន្តិ។ អតីតត្តិកំ។

អតីតំ អារម្មណំ ឯតេសន្តិ **អតីតារម្មណា**។ សេសបទទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។

តត្ថ កុសលវិបាកកិរិយាវសេន ឆព្ពិធានិ វិញ្ញាណញ្ចាយតននេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនានិ ហេដ្ឋា អតីតសមាបត្តឹ អារព្ភ បវត្តិតោ អតីតារម្មណានិ, ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណមនោធាតុយោ បច្ចុប្បន្នារម្មណាវ, សេសា ឯកាទសកាមាវចរវិបាកា, អហេតុកហសនចិត្តញ្ច តិធាបិ ហោន្តិ, សេសកាមាវចរកិរិយកុសលាកុសលា ច អភិញ្ញាភូតរូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានកុសលកិរិយា ច តិធាបិ ហោន្តិ នវត្តព្ពា ច។ តេសុ កាមាវចរានំ អតីតាទីសុ ឆសុ អារម្មណេសុ បវត្តិវិភាគោ ហេដ្ឋា វុត្តោវ។ នវត្តព្ពតា បន តេសុ ញាណវិប្បយុត្តជវនកុសលានំ បញ្ញត្តារម្មណវសេនេវ, ន និព្ពានារម្មណវសេន, តេសុបិ តិហេតុកជវនាវជ្ជនានំ មគ្គផលរូបារូបជ្ឈានានំ, បុរេចារិកភាវេនាបិ និព្ពានចតុក្កជ្ឈានវិសយានញ្ច បច្ចវេក្ខណភាវេនាបិ នវត្តព្ពតា វេទិតព្ពា, អភិញ្ញានំ បន ឥទ្ធិវិធញាណស្ស តាវ កាយវសេន ចិត្តំ បរិណាមេត្វា កាយសន្និស្សិតំ កត្វា ទិស្សមានេន កាយេន គច្ឆន្តស្ស អតីតំ បាទកជ្ឈានចិត្តំ អារព្ភ បវត្តនតោ អតីតារម្មណំ, “អនាគតេសុ រូបានិ ឯវំ ហោន្តូ”តិ អធិដ្ឋហន្តស្ស អនាគតារម្មណំ, កាយំ បន ចិត្តសន្និស្សិតំ កត្វា អទិស្សមានេន កាយេន គមនកាលេ, អជ្ឈត្តំ កុមារវណ្ណាទីនំ, ពហិទ្ធា បាសាទកូដាគារាទីនញ្ច បច្ចុប្បន្នានំ និម្មានកាលេ ច បច្ចុប្បន្នារម្មណញ្ច តាវ ហោតីតិ ឯវំ ឥទ្ធិវិធស្ស ឆព្ពិធម្បិ អជ្ឈត្តិកំ, ពាហិរញ្ច តេកាលិកំ អារម្មណំ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។

ទិព្ពសោតស្ស កុច្ឆិគតំ អជ្ឈត្តិកំ, ពាហិរញ្ច បច្ចុប្បន្នំ សទ្ទាយតនមេវារម្មណំ។ ចេតោបរិយញាណស្ស អតីតេ សត្តទិវសព្ភន្តរេ, អនាគតេ សត្តទិវសព្ភន្តរេ ច បរេសញ្ញេវ ចិត្តំ អតីតញ្ច អនាគតញ្ចារម្មណំ ហោតិ។ សត្តទិវសាតិក្កមេ បនេតំ បរចិត្តំ ជានិតុំ ន សក្កោតិ។ អតីតំសអនាគតំសញាណានំ ហិ ឯស វិសយោ, ន ឯតស្ស។ បច្ចុប្បន្នចិត្តជាននកាលេ បនស្ស បច្ចុប្បន្នមារម្មណំ ហោតិ។

បច្ចុប្បន្នញ្ច នាមេតំ តិវិធំ ខណបច្ចុប្បន្នំ សន្តតិបច្ចុប្បន្នំ អទ្ធាបច្ចុប្បន្នញ្ចាតិ។ តត្ថ ឧប្បាទដ្ឋិតិភង្គប្បត្តំ **ខណបច្ចុប្បន្នំ** នាម។ សន្តតិបច្ចុប្បន្នំ បន ទុវិធំ រូបារូបវសេន។ តត្ថ អាតបដ្ឋានា អាគន្ត្វា គព្ភំ បវិដ្ឋស្ស យាវ អន្ធការភាវោ ន វិគច្ឆតិ, អន្តោគព្ភេ វា វសិត្វា ទិវា អាតបដ្ឋានំ ឱលោកេន្តស្ស យាវ អក្ខីនំ ផន្ទនភាវោ ន វូបសម្មតិ, អយំ **រូបសន្តតិ** នាម។ ទ្វេ តយោ ជវនវារា **អរូបសន្តតិ** នាម, តទុភយំ **សន្តតិបច្ចុប្បន្នន្តិ** វេទិតព្ពំ។ ឯកភវបរិច្ឆិន្នំ **អទ្ធាបច្ចុប្បន្នំ** នាម។ ឥមស្មឹ បន ចេតោបរិយញាណវិសយេ កតិបយជវនវារា អទ្ធាបច្ចុប្បន្នំ នាម។ តត្ថ ខណបច្ចុប្បន្នំ ចិត្តំ ចេតោបរិយញាណស្ស អារម្មណំ ន ហោតិ អាវជ្ជនេន សទ្ធឹ និរុជ្ឈនតោ។ ន ហិ អាវជ្ជនជវនានំ ឯកត្ត ភិន្នារម្មណតា យុត្តា។ រូបសន្តតិបច្ចុប្បន្នំ បន កតិបយជវនវារបរិច្ឆិន្នំ អទ្ធាបច្ចុប្បន្នំ អស្ស អារម្មណំ ហោតិ។ ឥទ្ធិមា ហិ បរស្ស ចិត្តំ ជានិតុកាមោ អាវជ្ជេតិ, តំ អាវជ្ជិតក្ខណេ បច្ចុប្បន្នចិត្តមារម្មណំ កត្វា តេនេវ សហ និរុជ្ឈតិ។ តតោ តទេវ និរុទ្ធំ ចិត្តមាលម្ពិត្វា ចត្តារិ, បញ្ច វា ជវនានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, តេសំ បច្ឆិមំ ឥទ្ធិចិត្តំ, សេសានិ កាមាវចរជវនានិ ។ តេសញ្ច ឯការម្មណត្តេបិ ឥទ្ធិចិត្តមេវ បរស្ស ចិត្តំ ជានាតិ, ន ឥតរានិ។ យថា ចក្ខុទ្វារវីថិយំ ចក្ខុវិញ្ញាណមេវ រូបំ បស្សតិ, ន ឥតរានិ, តេសុ ច អាវជ្ជនមេវ និប្បរិយាយតោ បច្ចុប្បន្នារម្មណំ, ឥតរានិ បន អទ្ធាសន្តតិវសេន បរិយាយតោតិ គហេតព្ពំ, ឯវមេតស្ស អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ ចិត្តមេវារម្មណំ ហោតិ, តញ្ច ខោ បរស្សេវ, ន អត្តនោ។

បុព្ពេនិវាសញាណំ បន នាមគោត្តកសិណបញ្ញត្តាទិអនុស្សរណេ, និព្ពានានុស្សរណេ ច នវត្តព្ពារម្មណំ, សង្ខតធម្មានុស្សរណេ អតីតារម្មណមេវ។ តស្ស ហិ អតីតេសុ សាសវានាសវេសុ, អជ្ឈត្តិកពាហិរេសុ ច ធម្មេសុ អនារម្មណំ នាម នត្ថិ, ពុទ្ធានំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណសមគតិកំ ហោតិ។ យថាកម្មុបគញាណស្ស អជ្ឈត្តិកំ, ពាហិរញ្ច អតីតំ កុសលាកុសលចេតនាមត្តមេវ។ “ចេតោបរិយញាណស្ស ចិត្តមេវារម្មណំ ហោតិ, ន តំសម្បយុត្តធម្មា”តិ **អដ្ឋកថាសុ** វុត្តំ, **បដ្ឋានេ** បន “កុសលា ខន្ធា ឥទ្ធិវិធញាណស្ស ចេតោបរិយញាណស្ស បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណស្ស យថាកម្មុបគញាណស្ស អនាគតំសញាណស្ស អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ (បដ្ឋា. ១.១.៤០៤) វុត្តត្តា ចេតោបរិយញាណយថាកម្មុបគញាណានំ ចិត្តសម្បយុត្តាបិ ចេតនាសម្បយុត្តាបិ ចត្តារោ ខន្ធា អារម្មណំ ហោន្តិ ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

ទិព្ពចក្ខុញាណស្ស បន អជ្ឈត្តិកំ, ពាហិរញ្ច បច្ចុប្បន្នំ វណ្ណាយតនមេវារម្មណំ។ អនាគតំសញាណស្ស ឆព្ពិធម្បិ អនាគតមេវ អជ្ឈត្តញ្ច ពាហិរញ្ចារម្មណំ, ឥទម្បិ បុព្ពេនិវាសញាណំ វិយ អនាគតេ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណសទិសន្តិ។ ឯវំ អភិញ្ញានំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នេសុ, នវត្តព្ពេសុ ច អជ្ឈត្តិកពាហិរេសុ ឆសុ អារម្មណេសុ យថាយោគំ បវត្តិ វេទិតព្ពា។ សេសានិ បន្នរស រូបាវចរចិត្តានិ, អាកាសានញ្ចាយតនអាកិញ្ចញ្ញាយតនកុសលវិបាកកិរិយានិ, អដ្ឋ លោកុត្តរចិត្តានិ, រូបនិព្ពានានិ ច នវត្តព្ពានិ។ ចេតសិកេសុ បន អប្បមញ្ញា នវត្តព្ពាវ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ អតីតារម្មណត្តិកំ។

“ឯវំ បវត្តមានា មយំ អត្តាតិ គហណំ គមិស្សាមា”តិ ឥមិនា វិយ អធិប្បាយេន អត្តានំ អធិការំ កត្វា បវត្តាតិ **អជ្ឈត្តា**។ អជ្ឈត្ត-សទ្ទោ បនាយំ គោចរជ្ឈត្តេ និយកជ្ឈត្តេ អជ្ឈត្តជ្ឈត្តេ វិសយជ្ឈត្តេតិ ចតូសុ អត្ថេសុ

ទិស្សតិ។ “អជ្ឈត្តរតោ សមាហិតោ”តិអាទីសុ (ធ. ប. ៣៦២) ហិ អយំ គោចរជ្ឈត្តេ ទិស្សតិ។ “អជ្ឈត្តំ វា ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហរតី”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៣៧៣) និយកជ្ឈត្តេ។ “ឆ អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានី”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.៣០៤) អជ្ឈត្តជ្ឈត្តេ។ “អជ្ឈត្តំ សុញ្ញតំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតី”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.១៨៧) វិសយជ្ឈត្តេ, ឥស្សរិយដ្ឋានេតិ អត្ថោ។ ផលសមាបត្តិ ហិ ពុទ្ធានំ ឥស្សរិយដ្ឋានំ នាម។ ឥធ បនាយំ និយកជ្ឈត្តេ វត្តតិ, តស្មា អត្តនោ សន្តានេ បវត្តា បាដិបុគ្គលិកា រូបារូបធម្មា ឥធ អជ្ឈត្តាតិ វេទិតព្ពា។ តតោ ពហិភូតា ឥន្ទ្រិយពទ្ធា វា អនិន្ទ្រិយពទ្ធា វា រូបារូបបញ្ញត្តិយោ ពហិទ្ធា នាម, តតិយបទំ តទុភយវសេន វុត្តំ។

តត្ថ សព្ពានិ ចិត្តចេតសិកានិ ឥន្ទ្រិយពទ្ធរូបំ តិធា ហោន្តិ, អនិន្ទ្រិយពទ្ធរូបំ, និព្ពានបញ្ញត្តិយោ ច ពហិទ្ធាវ។ ឥមស្មឹ ហិ តិកេ កុសលត្តិកេ អលព្ភមានា បញ្ញត្តិយោបិ លព្ភន្តិ ឋបេត្វា អាកិញ្ចញ្ញាយតនារម្មណំ, ត ទេវ ឥធ នវត្តព្ពំ។ តេនេវ ហិ ភគវតា អនន្តរត្តិកេ “កសិណាទិបញ្ញត្តារម្មណានិ កាមរូបាវចរាទិចិត្តានិ ពហិទ្ធារម្មណានិ, អាកិញ្ចញ្ញាយតនញ្ច នវត្តព្ព”ន្តិ វុត្តំ, ឥទញ្ច និប្បទេសត្តិកំ។ អជ្ឈត្តត្តិកំ។

យថាវុត្តេ អជ្ឈត្តាទិកេ អារម្មណំ កត្វា បវត្តានំ វសេន អយំ តិកោ វុត្តោ។ តត្ថ ឆព្ពិធានិ វិញ្ញាណញ្ចាយតននេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនចិត្តានិ អជ្ឈត្តារម្មណានេវ, អាកាសានញ្ចាយតនត្តយំ, រូបាវចរលោកុត្តរចិត្តានិ ច ពហិទ្ធារម្មណានេវ, វោដ្ឋព្ពនវជ្ជិតា អហេតុកមហាវិបាកា តិធាបិ ហោន្តិ, អវសេសា បន អាកិញ្ចញ្ញាយតនវជ្ជិតានិ អាវជ្ជនជវនានិ, អភិញ្ញា ច សិយា តិធាបិ ហោន្តិ, អាកិញ្ចញ្ញាយតនារម្មណស្ស អាវជ្ជនបរិកម្មបច្ចវេក្ខណាទិភាវប្បវត្តិយំ សិយា នវត្តព្ពាតិ។ តេសំ អជ្ឈត្តាទិអារម្មណតា អនន្តរត្តិកេ, ហេដ្ឋា ច វុត្តនយានុសារេន ញាតព្ពា, អាកិញ្ចញ្ញាយតនត្តយំ, បន រូបនិព្ពានានិ ច នវត្តព្ពាវ។ ចេតសិកេសុ បន អប្បមញ្ញាវិរតី ពហិទ្ធារម្មណាវ, សេសា តិធាបិ ហោន្តិ នវត្តព្ពា ច។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ អជ្ឈត្តារម្មណត្តិកំ។

ទដ្ឋព្ពភាវសង្ខាតេន សហ និទស្សនេនាតិ សនិទស្សនា, បដិហននភាវសង្ខាតេន សហ បដិឃេនាតិ សប្បដិឃា, សនិទស្សនា ច តេ សប្បដិឃា ចាតិ **សនិទស្សនសប្បដិឃា**, រូបាយតនមេវ។ នីលាទិភេទមុបាទាយ បន ពហុវចននិទ្ទេសោ។ នត្ថិ ឯតេសំ ទដ្ឋព្ពភាវសង្ខាតំ និទស្សនន្តិ អនិទស្សនា, អនិទស្សនា ច តេ វុត្តនយេន សប្បដិឃា ចាតិ **អនិទស្សនសប្បដិឃា**, សេសានិ ឱឡារិករូបានិ។ តតិយបទំ ឧភយបដិក្ខេបេន វុត្តំ, សុខុមរូបចិត្តចេតសិកនិព្ពានានិ **អនិទស្សនអប្បដិឃា** នាម, ឥទញ្ច និប្បទេសត្តិកន្តិ វេទិតព្ពំ។ សនិទស្សនត្តិកំ។

តិកមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អភិធម្មទុកមាតិកត្ថវណ្ណនា

ទុកមាតិកាយ បន ហេដ្ឋា អនាគតបទត្ថវណ្ណនំយេវ ករិស្សាម។ ហេតុគោច្ឆកេ តាវ ហេតូ ធម្មាតិ ឯត្ថ ហេតុហេតុ បច្ចយហេតុ ឧត្តមហេតុ សាធារណហេតូតិ ចតុព្ពិធា ហេតូ។ តត្ថ អលោភាទយោ ឆ ធម្មា **ហេតុហេតូ** នាម, ឧបាទារូបាទីនំ មហាភូតាទយោ **បច្ចយហេតូ** នាម, វិបាកុប្បត្តិយំ កុសលាកុសលំ, ឥដ្ឋានិដ្ឋារម្មណញ្ច **ឧត្តមហេតូ** នាម, សង្ខារាទីនំ អវិជ្ជាទយោ **សាធារណហេតូ** នាម។ ឥធ បន ហេតុហេតុ អធិប្បេតោ។ **ហេតូ ធម្មា**តិ មូលដ្ឋេន ហេតុសង្ខាតា ធម្មា, “ហេតុធម្មា”តិបិ បាឋោ, សោយេវត្ថោ។ **ន ហេតូ**តិ តេសញ្ញេវ បដិក្ខេបវចនំ។

តត្ថ អលោភោ អទោសោ អមោហោតិ កុសលាព្យាកតា តយោ, លោភោ ទោសោ មោហោតិ អកុសលា តយោ ចាតិ ឥមេ ឆ ធម្មា ហេតូ នាម។ ឥមេ ឋបេត្វា អវសេសា ចេតសិកា, សព្ពានិ ច ចិត្តានិ, រូបនិព្ពានានិ ចាតិ ឥមេ ធម្មា ន ហេតូ នាម, ឥទញ្ច និប្បទេសទុកន្តិ វេទិតព្ពំ។ ហេតុទុកំ បឋមំ។

សម្បយោគតោ បវត្តេន សហ ហេតុនាតិ **សហេតុកា**។ តថេវ បវត្តោ នត្ថិ ឯតេសំ ហេតូតិ **អហេតុកា**។

តត្ថ អហេតុកចិត្តវជ្ជិតានិ ឯកសត្តតិ ចិត្តានិ សហេតុកា នាម។ តេសុ ទ្វេ មោហមូលានិ មោហេនេវ សហេតុកានិ, អដ្ឋ លោភមូលានិ លោភមោហេហិ ទ្វីហិ, ទ្វេ ទោសមូលានិ ទោសមោហេហិ, ទ្វាទស ញាណវិប្បយុត្តកុសលាព្យាកតានិ អលោភាទោសេហិ, សេសានិ សត្តចត្តាលីស អលោភាទីហិ តីហិបិ សហេតុកានីតិ, មោហមូលេសុ បន មោហោ, ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណំ, មនោធាតុ, សន្តីរណត្តយំ, វោដ្ឋព្ពនំ, ហសិតុប្បាទកានិ អដ្ឋារស ចិត្តានិ, រូបនិព្ពានានិ ចាតិ ឥមេ ធម្មា អហេតុកា នាម។ ចេតសិកេសុ បន លោភទោសា, វិចិកិច្ឆា ច មោហេនេវ សហេតុកា, ទិដ្ឋិមានោ លោភមោហេហិ ទ្វីហិ, ឥស្សាមច្ឆរិយកុក្កុច្ចានិ ទោសមោហេហិ, មោហោ បន

សិយា លោភេន, សិយា ទោសេនាតិ ទ្វីហិ សហេតុកោបិ មោហមូលេសុ អហេតុកោបិ, ថិនមិទ្ធានិ សិយា លោភមោហេហិ, សិយា ទោសមោហេហីតិ តីហិបិ សហេតុកានិ, អហិរិកានោត្តប្បឧទ្ធច្ចានិ តថា ច កេវលមោហេន ច, អមោហោ បន អលោភាទោសេហេវ ទ្វីហិ, អលោភោ សិយា អទោសាមោហេហិ, សិយា អទោសេនាតិ ទ្វីហិ, អទោសោ សិយា អលោភាមោហេហិ, សិយា អលោភេនាតិ ទ្វីហិ, សេសា បន ទ្វាវីសតិ កុសលាព្យាកតា សិយា តីហិ, សិយា ទ្វីហិបិ ហេតូហិ សហេតុកា, ឆន្ទោ បន យថាយោគំ តីហិ, បីតិទោសវជ្ជិតេហិ បញ្ចហិ សិយា សហេតុកាបិ អហេតុកាបិ, សេសា ឯកាទស តិជាតិកា ឆហិ ហេតូហិ សហេតុកាបិ អហេតុកាបិ, វេទនា ចេត្ថ ទោមនស្សភូតា ទ្វិហេតុកាវ, សោមនស្សឧបេក្ខា យថាយោគំ ទោសវជ្ជិតេហិ បញ្ចហិ សហេតុកាបិ អហេតុកាបិ, សុខទុក្ខភូតា អហេតុកាវ, ឥទញ្ច និប្បទេសទុកន្តិ។ ទុតិយំ។

ឯកុប្បាទាទិតាយ ហេតុនា សម្បយុត្តាតិ **ហេតុសម្បយុត្តា**។ ហេតុនា វិប្បយុត្តាតិ **ហេតុវិប្បយុត្តា**។ អយំ ហេតុសម្បយុត្តទុកោ អនន្តរេ វុត្តសហេតុកទុកេន អត្ថតោ និន្នានាករណោ។ សហេតុកទុកោ ឯវ ហិ ភគវតា ទេសនាវិលាសេន, តថា ពុជ្ឈនកបុគ្គលានំ វា អជ្ឈាសយវសេន ហេតុសម្បយុត្តទុកភាវេនាបិ វុត្តោ។ ឯវំ ឧបរិបិ សមានត្ថទុកានំ វចនេ ការណំ វេទិតព្ពំ។ តតិយំ។

ចតុត្ថាទយោ បន យស្មា បឋមទុកទុតិយតតិយទុកេសុ បឋមបទេន យោជេត្វា ទ្វេ ទុកា, បឋមទុកេ ច បច្ឆិមបទំ ទុតិយទុកេន យោជេត្វា ឯកំ ទុកន្តិ តយោ ទុកា ទេសិតា, តស្មា តេសំ បទត្ថោ វុត្តនយោវ។

តត្ថ ច យថេវ “ហេតូ ចេវ ធម្មា សហេតុកា ច, សហេតុកា ចេវ ធម្មា ន ច ហេតូ”តិ អយំ ទុកោ សម្ភវតិ, តថា “ហេតូ ចេវ ធម្មា អហេតុកា ច, អហេតុកា ចេវ ធម្មា ន ច ហេតូ”តិ អយម្បិ សម្ភវតិ។ ឥមិនា នយេន ហេតុសម្បយុត្តទុកេន យោជនាយបិ ឯកោ លព្ភតិ។ យថា ច “ន ហេតូ ខោ បន ធម្មា សហេតុកាបិ, អហេតុកាបី”តិ អយំ លព្ភតិ, តថា “ហេតូ ខោ បន ធម្មា សហេតុកាបិ, អហេតុកាបី”តិ អយម្បិ។ យថា ចេត្ថ សហេតុកទុកេ ទ្វេ ទុកា, ឯវំ ហេតុសម្បយុត្តទុកេបិ “ន ហេតូ ខោ បន ធម្មា ហេតុសម្បយុត្តាបិ, ហេតុវិប្បយុត្តាបី”តិ ច “ហេតូ ខោ បន ធម្មា ហេតុសម្បយុត្តាបិ, ហេតុវិប្បយុត្តាបី”តិ ច ទ្វេ ទុកា លព្ភន្តីតិ អបរេបិ បញ្ច ទុកា ហេតុគោច្ឆកេ យោជេតុំ សក្កា។ តេ បន ភគវតា វុត្តានុសារេនេវ សក្កា ញាតុន្តិ ឆសុ ឯវ សង្គហិតាតិ វេទិតព្ពា។ តត្ថ យេ តាវ ឯកស្មឹ ចិត្តេ ទ្វេ តយោ ហេតូ ឯកតោ ឧប្បជ្ជន្តិ, តេ ហេតូ ចេវ អញ្ញោញ្ញាបេក្ខាយ សហេតុកា ច នាម។ សហេតុកចិត្តេសុ បន ហេតុំ ឋបេត្វា សេសា ចិត្តចេតសិកា ធម្មា សហេតុកា ចេវ ន ច ហេតូ នាម។ ឥមស្មឹ ទុកេ សព្ពេ អហេតុកធម្មា ន វត្តព្ពា។ ចេតសិកេសុ បន ហេតុវជ្ជិតា អកុសលា ចេវ កុសលាព្យាកតា ច, ឆន្ទោ ច សហេតុកោ ចេវ ន ហេតុ ឯវ, សេសា តិជាតិកា, តថា នវត្តព្ពា ច, មោហោ បន ហេតុ ចេវ សហេតុកោ ច នវត្តព្ពោ ច។ ចតុត្ថំ។

អនន្តរទុកោបិ ឥមិនា ទុកេន សព្ពថាបិ សទិសោវាតិ។ បញ្ចមំ។

សហេតុកចិត្តេសុ ហេតុវជ្ជិតា ចិត្តចេតសិកា ធម្មា **នហេតូ សហេតូ** នាម, អហេតុកចិត្តរូបនិព្ពានានិ **នហេតូ អហេតុកា** នាម។ ឥមស្មឹ បន ទុកេ ឆ ហេតូ ន វត្តព្ពា។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។ ឆដ្ឋំ។

ហេតុគោច្ឆកំ និដ្ឋិតំ។

សត្តសុ ចូឡន្តរទុកេសុ អត្តនោ និប្ផាទកេន សហ បច្ចយេនាតិ **សប្បច្ចយា**, ចិត្តចេតសិករូបានិ។ នត្ថិ ឯតេសំ ឧប្បាទេ វា ឋិតិយំ វា បច្ចយោ អហុត្វា ភវនស្សេវាភាវាតិ **អប្បច្ចយា**, និព្ពានមេវ។ ទេសនាយ បនេត្ថ បរមតាយ សោតបតិតវសេន ពហុវចននិទ្ទេសោ កតោ។ ឯវំ សនិទស្សនាទីសុបិ។ ឥទញ្ច ឥតោ បរានិ ឆ ច និប្បទេសទុកានីតិ វេទិតព្ពានិ។ តតោ បរញ្ច យត្ថ “ឥមេ ន វត្តព្ពា”តិ ន វក្ខាម, តំ និប្បទេសន្តិ គហេតព្ពំ។ សប្បច្ចយទុកំ។

បច្ចយេហិ សមាគន្ត្វា កតាតិ **សង្ខតា**។ ន សង្ខតាតិ **អសង្ខតា**។ ឥទញ្ច សព្ពថា សប្បច្ចយទុកសទិសមេវ។ សប្បច្ចយសង្ខតឧភយទុកំ សព្ពថា សទិសមេវ។ សង្ខតទុកំ។

រូបាយតនំ **សនិទស្សនំ** នាម។ សេសរូបចិត្តចេតសិកនិព្ពានានិ **អនិទស្សនា** នាម។ សនិទស្សនទុកំ។

បសាទវិសយរូបានិ ទ្វាទស **សប្បដិឃា** នាម។ សេសរូបចិត្តចេតសិកនិព្ពានានិ **អប្បដិឃា** នាម។ សប្បដិឃទុកំ។

អវិនិព្ភោគវសេន រូបំ ឯតេសំ អត្ថីតិ **រូបិនោ**, រុប្បនលក្ខណំ វា រូបំ, តំ ឯតេសំ អត្ថីតិ **រូបិនោ**, ភូតោបាទាយរូបមេវ។ ន រូបិនោ **អរូបិនោ**, ចិត្តចេតសិកនិព្ពានានិ។ រូបិទុកំ។

លោកោ វុច្ចតិ លុជ្ជនបលុជ្ជនដ្ឋេន វដ្ដំ, តស្មិំ បរិយាបន្នភាវេន លោកេ និយុត្តាតិ **លោកិយា**, បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា។ តតោ លោកតោ តត្ថ អបរិយាបន្នភាវេន ឧត្តិណ្ណាតិ **លោកុត្តរា**, អរិយមគ្គផលនិព្ពានានិ។ ចេតសិកេសុ បនេត្ថ យំ វត្តព្វំ, តំ អសេខត្តិកេ វុត្តនយេន វេទិតព្វំ។ លោកិយទុកំ។

កេនចិ វិញ្ញេយ្យាតិ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីសុ កេនចិ ឯកេន ចក្ខុវិញ្ញាណេន វា សោតវិញ្ញាណាទិនា វា វិជានិតព្វា។ **កេនចិ ន វិញ្ញេយ្យា**តិ តេនេវ ចក្ខុវិញ្ញាណេន វា សោតវិញ្ញាណាទិនា វា ន កេនចិ វិជានិតព្វានិ។ ឯវំ ហិ សតិ ទ្វិន្នម្បិ បទានំ អត្ថនានត្តតោ ទុកោ ហោតិ។ **បទភាជនីយស្មិម្បិ** "យេ តេ ធម្មា ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា, ន តេ ធម្មា សោតវិញ្ញេយ្យា"តិ (ធ. ស. ១១០១) ឯត្តកំ ឯកទុកន្តិ អគ្គហេត្វា "យេ តេ ធម្មា ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា, ន តេ ធម្មា សោតវិញ្ញេយ្យា, យេ វា បន តេ ធម្មា សោតវិញ្ញេយ្យា, ន តេ ធម្មា ចក្ខុវិញ្ញេយ្យា"តិ (ធ. ស. ១១០១) អយមេកោ ទុកោតិ វេទិតព្ពោ។ តស្ស បន រូបំ ចក្ខុវិញ្ញេយ្យំ, សទ្ទោ ន ចក្ខុវិញ្ញេយ្យោតិ អយមត្ថោ។ ឯវំ សេសេសុបិ ទុកបរិច្ឆេទោ ញាតព្ពោ។ តត្ថ រូបាយតនំ ចក្ខុនា វា ចក្ខុវិញ្ញាណេន វា វិញ្ញេយ្យំ នាម។ សេសរូបារូបធម្មា តេនេវ ចក្ខុនា វា ចក្ខុវិញ្ញាណេន វា កេនចិ នវិញ្ញេយ្យា។ ឯវំ សោតឃានជិវ្ហាកាយតព្ពិញ្ញាណមូលិកាសុបិ ចតូសុ យោជនាសុ វិភាគោ យថានុរូបំ ញាតព្ពោ។ រូបាទយោ បន បញ្ចវិសយា មនោធាតុត្តយេន កេនចិ វិញ្ញេយ្យា។ សេសរូបារូបធម្មា តេនេវ មនោធាតុត្តយេន កេនចិ នវិញ្ញេយ្យា។ កិញ្ចាបិ សាមញ្ញតោ មនោវិញ្ញាណេន អវិញ្ញេយ្យស្ស អភាវតោ បាឡិយំ មនោវិញ្ញាណវិញ្ញេយ្យវសេន ទុកោ ន វុត្តោ, តថាបិ វិសេសតោ វត្តព្ពោវ។ តថា ហិ ឆព្ពិធាបិ កាមាវចរធម្មា កាមាវចរវិបាកាទិនា មនោវិញ្ញាណេន កេនចិ វិញ្ញេយ្យា, រូបារូបាវចរលោកុត្តរបញ្ញត្តិយោ តេនេវ កេនចិ នវិញ្ញេយ្យា។ តថា កាមរូបារូបាវចរបញ្ញត្តិយោ អកុសលាទិនា កេនចិ វិញ្ញេយ្យា, លោកុត្តរា តេនេវ កេនចិ នវិញ្ញេយ្យា។ តថា និព្ពានំ លោកុត្តរេន កេនចិ វិញ្ញេយ្យំ , សេសលោកិយលោកុត្តរា តេនេវ កេនចិ នវិញ្ញេយ្យាតិ ឥមិនា នយេន រូបារូបាវចរាទិភេទេន មនោវិញ្ញាណេន កេនចិ វិញ្ញេយ្យាវិញ្ញេយ្យធម្មា យថាយោគំ យោជេតព្ពា។ ឯវំ សព្ពេ ធម្មា កេនចិ វិញ្ញេយ្យា, កេនចិ ន វិញ្ញេយ្យា នាម។ ឥមស្មិញ្ច ទុកេ បញ្ញត្តិយោបិ លព្ភន្តីតិ វេទិតព្ពាតិ។ កេនចិវិញ្ញេយ្យទុកំ។

ចូឡន្តរទុកា និដ្ឋិតា។

អាសវគោច្ឆកេ អាសមន្តតោ សវន្តីតិ **អាសវា**, ចក្ខុតោបិ...បេ.... មនតោបិ សវន្តិ, បវត្តន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ធម្មតោ យាវគោត្រភុំ, ឱកាសតោ យាវភវគ្គា សវន្តីតិ វា **អាសវា**, ឯតេ ធម្មេ, ឯតញ្ច ឱកាសំ អន្តោករិត្វា បវត្តន្តីតិ អត្ថោ។ អន្តោករណត្ថោ ហិ អយំ **អា**-ការោ។ ចិរបារិវាសិយដ្ឋេន មទិរាទិអាសវា វិយាតិបិ **អាសវា**។ យទិ ច ចិរបារិវាសិយដ្ឋេន អាសវា, ឯតេ ឯវ ភវិតុំ អរហន្តិ។ អនាទិត្តា អាយតំ វា សំសារទុក្ខំ សវន្តិ បសវន្តីតិបិ **អាសវា**។ តតោ អញ្ញេ **នោ អាសវា** នាម។

តត្ថ កាមាសវោ ភវាសវោ ទិដ្ឋាសវោ អវិជ្ជាសវោតិ ឥមេ ចត្តារោ អាសវា នាម។ តត្ថ អដ្ឋសុ លោភសហគតចិត្តេសុ ឧប្បន្នោ សព្ពោបិ លោភោ **កាមាសវោ** នាម។ **អដ្ឋសាលិនិយំ** បន "បញ្ចកាមគុណិកោ រាគោ កាមាសវោ"តិ (ធ. ស. អដ្ឋ. ១១០២) ច, "ទិដ្ឋិសហជាតោ រាគោ កាមាសវោ ន ហោតិ, ទិដ្ឋិរាគោ នាម ហោតី"តិ (ធ. ស. អដ្ឋ. ១១០៥) ច, "យោ ព្រហ្មានំ វិមានកប្បរុក្ខាភរណេសុ ឆន្ទរាគោ ឧប្បជ្ជតិ, សោ កាមាសវោ ន ហោតិ បញ្ចកាមគុណិកស្ស រាគស្ស ឥធេវ បហីនត្តា"តិ ច វុត្តំ។ **បាឡិយំ** បន "កាមាសវោ អដ្ឋសុ លោភសហគតេសុ ចិត្តុប្បាទេសុ ឧប្បជ្ជតី"តិ (ធ. ស. ១៤៦៥) ច, "កាមាសវំ បដិច្ច ទិដ្ឋាសវោ អវិជ្ជាសវោ"តិ (បដ្ឋា. ៣.៣.១) ច វុត្តត្តា ភវាសវំ ឋបេត្វា អវសេសោ សព្ពោបិ លោភោ កាមាសវោតិ បញ្ញាយតិ ទិដ្ឋិសម្បយុត្តរាគស្ស, ព្រហ្មានំ វត្ថាភរណាទីសុ រាគស្ស ច ភវាសវត្តាភាវា។ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តរាគោ ឯវ ហិ រូបារូបភវបត្ថនាវសេន បវត្តិយំ ភវាសវោ ហោតិ "រូបធាតុយា អរូបធាតុយា ឯត្ថ ភវរាគានុសយោ អនុសេតី"តិអាទិវចនតោ (យម. ២.អនុសយយមក.២), ន ច កាមាសវភវាសវវិនិមុត្តោ លោភោ អត្ថិ។ យទិ សិយា, "លោភោ សិយា អាសវោ, សិយា នោ អាសវោ"តិ បាឡិយំ វត្តព្ពោ ភវេយ្យ, "ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តលោភេន សម្បយុត្តោ អវិជ្ជាសវោ សិយា អាសវសម្បយុត្តោ, សិយា អាសវវិប្បយុត្តោ"តិ ច វត្តព្ពោ សិយា។ **បទភាជនីយេ** ច កាមាសវនិទ្ទេសេ អាគតស្ស "កាមេសុ កាមច្ឆន្ទោ"តិ (ធ. ស. ១១០៣) ឥមស្ស បទស្ស **អដ្ឋសាលិនិយំ** "បញ្ចកាមគុណេសុ កាមច្ឆន្ទោ"តិ (ធ. ស. អ. ១១០៣) អត្ថោ វុត្តោ, តស្ស បន បទស្ស វត្ថុកាមេសុ កិលេសកាមោតិបិ អត្ថយោជនា សក្កា កាតុំ តេភូមកស្ស ធម្មស្ស វត្ថុកាមត្តា, តត្ថ សព្ពត្ថ រាគស្ស ច កិលេសកាមត្តា។ វុត្តំ ហេតំ ធម្មសេនាបតិនា **មហានិទ្ទេសេ** –

“កតមេ វត្ថុកាមា? មនាបិកា រូបា...បេ.... សព្ពេបិ កាមាវចរា ធម្មា, សព្ពេបិ រូបាវចរា ធម្មា, សព្ពេបិ អរូបាវចរា ធម្មា...បេ.... ឥមេ វុច្ចន្តិ វត្ថុកាមា។

“កតមេ កិលេសកាមា? ឆន្ទោ កាមោ រាគោ កាមោ...បេ.... យោ កាមេសុ កាមច្ឆន្ទោ កាមរាគោ កាមនន្ទី កាមតណ្ហា កាមស្នេហោ កាមបរិឡាហោ កាមមុច្ឆា កាមជ្ឈោសានំ កាមោឃោ កាមយោគោ កាមុបាទានំ កាមច្ឆន្ទនីវរណំ...បេ.... ឥមេ វុច្ចន្តិ កិលេសកាមា”តិ (មហានិ. ១)។

អបិចេត្ថ “កាមោឃោ កាមយោគោ”តិអាទិនា កិលេសកាមស្ស កាមោឃាទិភាវំ វទតា ធម្មសេនាបតិនា វត្ថុកាមត្តវិសយស្ស រាគស្ស អាសវាទិភាវោ អនុញ្ញាតោ, ន បញ្ចកាមគុណិកស្សេវ រាគស្ស។ ន ច ឱឃាសវេសុ កោចិ វិសេសោ អត្ថិ។ **អដ្ឋសាលិនិយម្បិ** ហិ ឧបាទានគោច្ឆកស្ស **បទភាជនីយេ** “កាមេសុ កាមច្ឆន្ទោ”តិ (ធ. ស. ១២២០) ឥមស្ស “វត្ថុកាមេសុ កាមច្ឆន្ទោ”តិ (ធ. ស. អ. ១២២០) អយមេវត្ថោ វុត្តោ។ តតោ អញ្ញេសុ ហេតុគន្ថកិលេសគោច្ឆកេសុ លោភស្សេវ អនវសេសបរិយាទានំ វុត្តំ, ន ឥតរគោច្ឆកេសុ។ តេសុ ច លោភស្ស បាឡិអនុសារតោ ឱលោកិយមានេ កិលេសកាមមត្តកោ។ អនវសេសលោភបរិយាទានំ បញ្ញាយតិ។ វីមំសិត្វា គហេតព្ពំ។

ចតូសុ បន ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តចិត្តេសុ ឧប្បន្នោ រូបារូបភវេសុ ឆន្ទរាគភាវេន, កាមជ្ឈោសាននិកន្តិភាវេន ច បវត្តោ លោភោ **ភវាសវោ** នាម។ **អដ្ឋសាលិនិយំ** បន “សស្សតទិដ្ឋិសហជាតោ រាគោ ភវាសវោ”តិ (ធ. ស. អដ្ឋ. ១១០២) វុត្តំ។ **បាឡិយំ** បន “ភវាសវោ ចតូសុ ទិដ្ឋិគតវិប្បយុត្តលោភសហគតេសូ”តិ (ធ. ស. ១៤៦៥) និយមិតត្តា ន សក្កា គហេតុំ, អធិប្បាយោ បន គវេសិតព្ពោ។ ទ្វាសដ្ឋិបភេទា សព្ពាបិ ទិដ្ឋិ **ទិដ្ឋាសវោ** នាម។ អដ្ឋវត្ថុកោ សព្ពោបិ មោហោ **អវិជ្ជាសវោ** នាម។ តេសុ ទិដ្ឋាសវោ បឋមេន មគ្គេន បហីយតិ, កាមាសវោ ចតូហិបីតិ វត្តុំ យុត្តំ, “តតិយេនា”តិ បន វុត្តំ។ ភវាសវោ, អវិជ្ជាសវោ ច ចតុត្ថេន បហីយតិ។ ឥមេសញ្ច កាមាសវភវាសវានំ លោភសភាវត្តា សភាវតោ តយោ ធម្មា វិភាគតោ ចត្តារោ អាសវា នាម ជាតា។ ឥមេ ឋបេត្វា សេសា លោកិយលោកុត្តរា សព្ពេ ធម្មា នោ អាសវា នាម។ អាសវទុកំ បឋមំ។

អត្តានំ អារម្មណំ កត្វា បវត្តេហិ សហ អាសវេហីតិ **សាសវា,** សព្ពេ លោកិយធម្មា។ ឯវំ បវត្តមានា នត្ថិ ឯតេសំ អាសវាតិ **អនាសវា,** នវ លោកុត្តរធម្មាវ។ ចេតសិកា បនេត្ថ លោកិយទុកេ វុត្តសទិសាវ។ សាសវទុកំ ទុតិយំ។

តតិយាទីនំ ចតុន្នំ ទុកានំ បទត្ថោ វុត្តនយោវ។ សេសមេត្ថ ហេតុគោច្ឆកេ វុត្តនយេន វេទិតព្ពំ។ អយំ បន វិសេសោ – យថា តត្ថ “ន ហេតូ ខោ បន ធម្មា សហេតុកាបិ, អហេតុកាបី”តិ អយំ ឱសានទុកោ បឋមទុកេ ទុតិយបទំ ទុតិយទុកេន យោជេត្វា វុត្តោ, ឯវមិធ “នោ អាសវា ខោ បន ធម្មា សាសវាបិ, អនាសវាបី”តិ ន វុត្តោ។ អយញ្ច តត្ថ តត្ថ វុត្តនយេន ឥហ សង្គហិតោតិ វេទិតព្ពោ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ សញ្ញោជនគោច្ឆកាទីសុបិ យថានុរូបំ ញាតព្ពំ។

តត្ថ ទ្វាទស អកុសលចិត្តុប្បាទា **អាសវសម្បយុត្តា** នាម។ ទោសមោហមូលចិត្តេសុ មោហោ, កុសលាព្យាកតចិត្តរូបនិព្ពានានិ ច **អាសវវិប្បយុត្តា** នាម។ ចេតសិកេសុ បន មោហំ ឋបេត្វា សេសា អកុសលា អាសវសម្បយុត្តាវ, មោហោ បន តិជាតិកោ ច ទ្វិធាបិ ហោតិ, សេសា អាសវវិប្បយុត្តា ឯវាតិ។ តតិយំ។

ចត្តារោ អាសវា **អាសវា ចេវ សាសវា ច** នាម។ តទវសេសា លោកិយធម្មា **សាសវា ចេវ នោ ច អាសវា** នាម។ ឥធ បន លោកុត្តរា ន វត្តព្ពា។ ចេតសិកេសុ បន អាសវាតិ វុត្តេហិ សេសា អកុសលា, ករុណាមុទិតា ច សាសវា ចេវ នោ ច អាសវា ឯវ, សេសា តថា ច ន វត្តព្ពា ច។ ចតុត្ថំ។

យេ បន លោភមូលេសុ លោភមោហា, លោភទិដ្ឋិមោហោ ចាតិ ទ្វេ តយោ ឯកតោ កត្វា ឧប្បជ្ជន្តិ, តេ **អាសវា ចេវ អាសវសម្បយុត្តា ច** នាម។ ទ្វាទស អកុសលចិត្តានិ ចេវ អាសវវជ្ជិតា តំសម្បយុត្តា ច **អាសវសម្បយុត្តា ចេវ នោ ច អាសវា** នាម។ ឥធ បន អាសវវិប្បយុត្តា ន វត្តព្ពា។ ចេតសិកេសុ បន អាសវវជ្ជិតា អកុសលា អាសវសម្បយុត្តា ចេវ នោ ច អាសវា ឯវ, មោហោ សិយា អាសវោ ចេវ អាសវសម្បយុត្តោ ច, សិយា ន វត្តព្ពោ, តិជាតិកា សិយា អាសវសម្បយុត្តា ចេវ នោ ច អាសវា, សិយា ន វត្តព្ពា, កុសលាព្យាកតា ន វត្តព្ពាវ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ បញ្ចមំ។

លោកុត្តរវជ្ជិតា **អាសវវិប្បយុត្តា សាសវា** នាម។ លោកុត្តរា **អាសវវិប្បយុត្តា អនាសវា** នាម។ ឥធ បន អាសវសម្បយុត្តា ន វត្តព្ពាវ។ ចេតសិកេសុ បន ករុណាមុទិតា អាសវវិប្បយុត្តា សាសវា ឯវ, មោហោ តថា ច ន វត្តព្ពោ ច, សេសកុសលាព្យាកតា ទ្វិធាបិ ហោន្តិ, តិជាតិកា ទ្វិធាបិ ន វត្តព្ពាវ, មោហវជ្ជិតា បន អកុសលា ន វត្តព្ពាវ។ ឆដ្ឋំ។

អាសវគោច្ឆកំ និដ្ឋិតំ។

សំយោជនគោច្ឆកេ យស្ស សំវិជ្ជន្តិ, តំ បុគ្គលំ វដ្ដស្មឹ សំយោជេន្តិ ពន្ធន្តីតិ **សំយោជនា**។ តតោ អញ្ញេ **នោ សំយោជនា**។

តត្ថ កាមរាគសំយោជនំ ភវរាគបដិឃមានទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាសីលព្ពតបរាមាសឥស្សាមច្ឆរិយអវិជ្ជាសំយោជនន្តិ ឥមេ ទស ធម្មា សំយោជនា នាម។ តេសុ កាមភវទិដ្ឋិអវិជ្ជាសំយោជនានិ អាសវគោច្ឆកេ វុត្តនយានេវ។ “អនត្ថំ មេ អចរិ, ចរតិ, ចរិស្សតិ, បិយស្ស មេ អនត្ថំ អចរិ, ចរតិ, ចរិស្សតិ, អប្បិយស្ស មេ អត្ថំ អចរិ, ចរតិ, ចរិស្សតី”តិ (ធ. ស. ១០៦៦) ឯវំ វុត្តេហិ នវហិ អាការេហិ សត្តេសុ, អដ្ឋានកោបវសេន សង្ខារេសុ ច ឧប្បជ្ជមានោ សព្ពោបិ ទោសោ បដិឃសំយោជនំ នាម។

“សេយ្យោហមស្មិ , សទិសោហមស្មិ, ហីនោហមស្មី”តិ ឯវំ តីហិ អាការេហិ បវត្តោ សព្ពោ មានោ មានសំយោជនំ នាម។ តត្ថ សេយ្យស្សេវ សតោ បុគ្គលស្ស “សេយ្យោហមស្មិ, សទិសោ, ហីនោ”តិ ច តិធា មានោ ឧប្បជ្ជតិ, តថា សទិសហីនានម្បិ។ តត្ថ សេយ្យស្ស សេយ្យមានោវ យាថាវមានោ។ តថា សទិសស្ស សទិសមានោ, ហីនស្ស ហីនមានោ ច។ តិណ្ណម្បិ ឥតរេ ទ្វេ ទ្វេ មានា អយាថាវមានាតិ ញាតព្ពា។

សត្ថុធម្មសង្ឃសិក្ខាសុ, បុព្ពន្តាបរន្តតទុភយបដិច្ចសមុប្បន្នេសុ ច កង្ខាវសេន បវត្តា សព្ពាបិ វិចិកិច្ឆា វិចិកិច្ឆាសំយោជនំ នាម។

គោសីលគោវតាទីហិ សុទ្ធីតិ គហណាការប្បវត្តា ទិដ្ឋិ ឯវ សីលព្ពតបរាមាសសំយោជនំ នាម។

តទវសេសា ទិដ្ឋិ ទិដ្ឋិសំយោជនន្តិ គហេតព្ពំ។

បរលាភសក្ការគរុការមាននវន្ទនបូជនាទីសុ អសហនាការេន បវត្តា ឥស្សា ឥស្សាសំយោជនំ នាម។ អាវាសមច្ឆរិយំ កុលលាភវណ្ណធម្មមច្ឆរិយន្តិ បញ្ចវិធំ មច្ឆរិយំ មច្ឆរិយសំយោជនំ នាម។ សកលារាមេបិ ហិ បរិវេណោវរកាទីសុ វា វសន្តោ តត្ថ អញ្ញស្ស វត្តសម្បន្នស្ស បេសលស្ស ភិក្ខុនោ អាគមនំ ន ឥច្ឆតិ, អាគតស្សាបិ ខិប្បំ គមនញ្ញេវ ឥច្ឆតិ, ឥទំ **អាវាសមច្ឆរិយំ** នាម។ ភណ្ឌនការកាទីនំ បន តត្ថ វាសំ អនិច្ឆតោ អាវាសមច្ឆរិយំ នាម ន ហោតិ។

អត្តនោ បន ឧបដ្ឋាកកុលេ វា ញាតិកុលេ វា អញ្ញស្ស បេសលស្ស ឧបសង្កមនំ អនិច្ឆតោ **កុលមច្ឆរិយំ** ហោតិ, បាបបុគ្គលស្ស អនិច្ឆតោ បន ន ហោតិ។ សោ ហិ តេសំ បសាទភេទាយ បដិបជ្ជតីតិ។

អត្តនា លភនដ្ឋានេ ចតុបច្ចយំ លភន្តេ សីលវន្តេ ទិស្វា “មា លភន្តូ”តិ ចិន្តេន្តស្ស **លាភមច្ឆរិយំ** ហោតិ។ យោ បន សទ្ធាទេយ្យំ វិនិបាតេតិ, បូតិភាវម្បិ គច្ឆន្តំ អញ្ញស្ស ន ទេតិ , តំ លភន្តំ ទិស្វា “សចេ ឥមំ អញ្ញោ សីលវា លភេយ្យ, បរិភោគំ គច្ឆេយ្យា”តិ ចិន្តេន្តស្ស មច្ឆរិយំ នាម នត្ថិ។

វណ្ណោ នាម អត្តនា សទិសោ សរីរវណ្ណោបិ គុណវណ្ណោបិ។ តត្ថ “រូបវា បាសាទិកោ”តិ បរស្ស សរីរវណ្ណំ, “សីលវា, ធុតវា”តិអាទិនា គុណវណ្ណញ្ច អត្តនោ វណ្ណភណនដ្ឋានេ វុច្ចមានំ អសហន្តស្ស ទុវិធំ **វណ្ណមច្ឆរិយំ** នាម ហោតិ, អបេសលំ បន វិបន្នំ បរសិក្ខា បរិសោសុ ឧបត្ថម្ភេន្តំ ទិស្វា បាបគរហិតាយ អសហន្តស្ស ន ហោតិ។

ធម្មោតិ បរិយត្តិយេវ, ន បដិវេធោ អរិយានំ តត្ថ មច្ឆរិយាភាវា។ បរិយត្តី បន គុឡ្ហគន្ថំ អញ្ញេសំ អកថេតុកាមស្ស **ធម្មមច្ឆរិយំ** នាម ហោតិ, ធម្មានុគ្គហេន បន លោលស្ស , កាលេន សមណោ, កាលេន និគណ្ឋាទិ ច ហុត្វា វិចរន្តស្ស បវេណិអាគតំ តន្តី “សណ្ហសុខុមំ ធម្មន្តរំ ភិន្ទិត្វា អាលុឡិស្សតិ, អម្ហាកំ សមយំ ភិន្ទិស្សតី”តិ ច ន ទេន្តស្ស, បុគ្គលានុគ្គហេន វា បកតិយា សឋស្ស មាយាវិនោ “សណ្ហសុខុមធម្មំ ឧគ្គណ្ហិត្វា អញ្ញំ ព្យាករិត្វា នស្សិស្សតី”តិ ន ទេន្តស្ស ច ធម្មមច្ឆរិយំ ន ហោតិ។ យថា ច ភិក្ខូនំ, ឯវំ គហដ្ឋានម្បិ បញ្ចវិធំ

មច្ឆរិយំ យថានុរូបំ ញាតព្ពំ។ សង្ខេបតោ បន គហដ្ឋបព្ពជិតានំ អត្តសម្បត្តិនិគូហនលក្ខណំ មច្ឆរិយំ នាមាតិ គហេតព្ពំ។

ឥមេសុ ច សំយោជនេសុ ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាសីលព្ពតបរាមាសឥស្សាមច្ឆរិយានិ សោតាបត្តិមគ្គេន បហីយន្តិ, បដិឃោ អនាគាមិមគ្គេន, កាមរាគោ ចតូហិបីតិ វត្តព្ពំ, "តតិយេនា"តិ បន វុត្តំ។ មានភវរាគអវិជ្ជា អរហត្តមគ្គេន។ តត្ថ ច អយាថាវមានោ បឋមមគ្គេន បហីយតីតិ ទដ្ឋព្ពោ, ឥមេសំ កាមរាគភវរាគានំ លោភសភាវត្តា ទិដ្ឋិសីលព្ពតបរាមាសានំ មិច្ឆាទិដ្ឋិសភាវត្តា សភាវតោ អដ្ឋេវ ធម្មា ទស សំយោជនា នាម ជាតា។ ឥមេ ទស ឋបេត្វា សេសា លោកិយលោកុត្តរធម្មា នោ សំយោជនា នាម។ សេសំ អាសវទុកសទិសំ។ សំយោជនទុកំ បឋមំ។

អារម្មណភាវំ ឧបគន្ត្វា សំយោជនសំវឌ្ឍនេន សំយោជនានំ ហិតាតិ **សំយោជនិយា**, សាសវធម្មា ឯវ។ តថា នីវរណិយាតិ ឯត្ថាបិ។ ន សំយោជនិយា **អសំយោជនិយា**, អនាសវា។ សេសំ សាសវទុកសទិសមេវ។ ទុតិយំ។

តតិយាទយោបិ អាសវគោច្ឆកេ តតិយាទិសទិសា ឯវ, វិសេសមត្តមេវេត្ថ វក្ខាម។ តត្ថ ហិ ទ្វាទសាកុសលចិត្តានិ **សំយោជនសម្បយុត្តា** នាម, ឧទ្ធច្ចសហគតោ មោហោ, សេសចិត្តរូបនិព្ពានានិ **សំយោជនវិប្បយុត្តា** នាម។ សេសំ សមមេវ។ តតិយំ។

ទស សំយោជនានិ **សំយោជនា ចេវ សំយោជនិយា ច** នាម។ តទវសេសលោកិយធម្មា **សំយោជនិយា ចេវ នោ ច សំយោជនា** នាម។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ ចតុត្ថំ។

យេ បន ឧទ្ធច្ចវិរហិតេសុ ឯកាទសសុ អកុសលចិត្តេសុ វិចិកិច្ឆាមោហា ទោសមោហា ទោសឥស្សាមោហា ទោសមច្ឆរិយមោហា លោភមានមោហា លោភទិដ្ឋិមោហា ចាតិ ទ្វេ តយោ ឯកតោ ឧប្បជ្ជន្តិ, តេ **សំយោជនា ចេវ សំយោជនសម្បយុត្តា ច** នាម។ ទ្វាទសាកុសលចិត្តានិ ចេវ សំយោជនវជ្ជិតតំសម្បយុត្តា ច **សំយោជនសម្បយុត្តា ចេវ នោ ច សំយោជនា** នាម។ សេសមិធ អនន្តរទុកញ្ច អាសវគោច្ឆកេ បញ្ចមឆដ្ឋទុកសទិសមេវ។ កេវលំ អាសវបទដ្ឋានេ សំយោជនបទមេវ វិសេសោ។ បញ្ចមឆដ្ឋទុកានិ។

សំយោជនគោច្ឆកំ និដ្ឋិតំ។

គន្ថគោច្ឆកេ យស្ស សំវិជ្ជន្តិ, តំ ចុតិបដិសន្ធិវសេន វដ្ដស្មឹ គន្ថេន្តិ ឃដេន្តីតិ **គន្ថា**។ តតោ អញ្ញេ **នោ គន្ថា**។

តត្ថ អភិជ្ឈាកាយគន្ថោ, ព្យាបាទោ, សីលព្ពតបរាមាសោ, ឥទំសច្ចាភិនិវេសោ កាយគន្ថោតិ ឥមេ ចត្តារោ ធម្មា គន្ថា នាម។ តត្ថ អភិជ្ឈា ឯវ នាមកាយំ វុត្តនយេន គន្ថេតីតិ **អភិជ្ឈាកាយគន្ថោ**។ ឯវំ សេសេសុបិ។ សព្ពញ្ញុភាសិតម្បិ បដិក្ខិបិត្វា "សស្សតោ លោកោ, ឥទមេវ សច្ចំ, មោឃមញ្ញ"ន្តិ ឥមិនា អាការេន អភិនិវិសនតោ សីលព្ពតបរាមាសវិរហិតា សព្ពាបិ ទិដ្ឋិ **ឥទំសច្ចាភិនិវេសោ** នាម។ សេសា វុត្តត្ថាវ។ ឥមេសុ ច បច្ឆិមា ទ្វេ គន្ថា បឋមេន មគ្គេន បហីយន្តិ, ព្យាបាទោ តតិយេន, អភិជ្ឈា ចតូហិបិ។ ឥមេ ច សភាវតោ តយោ ធម្មា ចត្តារោ គន្ថា នាម ជាតា។ ឥមេ បន ឋបេត្វា សេសា សព្ពេ ធម្មា នោ គន្ថា នាម។ គន្ថទុកំ បឋមំ។

អារម្មណករណវសេន គន្ថេហិ គន្ថិតព្ពាតិ **គន្ថនិយា**។ ន គន្ថនិយា **អគន្ថនិយា**។ សេសំ សាសវទុកសទិសមេវ។ ទុតិយំ។

មោហមូលវជ្ជិតានិ ទស អកុសលចិត្តានិ, ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តចិត្តេសុ លោភំ, ទោសមូលេសុ ច ទោសំ ឋបេត្វា តំសម្បយុត្តា ច **គន្ថសម្បយុត្តា** នាម។ យថាវុត្តោ លោភោ, ទោសោ, មោហមូលានិ, កុសលាព្យាកតានិ ចិត្តានិ, រូបនិព្ពានានិ ច **គន្ថវិប្បយុត្តា** នាម។ ចេតសិកេសុ បន ទិដ្ឋិមានឥស្សាមច្ឆរិយកុក្កុច្ចថិនមិទ្ធានិ គន្ថសម្បយុត្តា ឯវ។ ទោសវិចិកិច្ឆា, កុសលាព្យាកតា ច គន្ថវិប្បយុត្តា ឯវ, សេសា ទ្វិធាបិ ហោន្តិ។ តតិយំ។

ចត្តារោ គន្ថា **គន្ថា ចេវ គន្ថនិយា ច** នាម។ តទវសេសា លោកិយា **គន្ថនិយា ចេវ នោ ច គន្ថា** នាម។ តថា ចេតសិកេសុ គន្ថវជ្ជិតា អកុសលា, អប្បមញ្ញា ច, សេសា ចេតសិកា បន តថា ច ន វត្តព្ពា ច, ឥធ បន លោកុត្តរា ន វត្តព្ពា។ ចតុត្ថំ។

ទិដ្ឋិ **គន្ថោ ចេវ គន្ថសម្បយុត្តោ ច** នាម។ លោភោ តថា ច ន វត្តព្ពោ ច, គន្ថសម្បយុត្តេសុ គន្ថេ ឋបេត្វា សេសា **គន្ថសម្បយុត្តា ចេវ នោ ច គន្ថា** នាម។ ឥធ បន គន្ថវិប្បយុត្តា ន វត្តព្ពា។ ចេតសិកេសុ បន មានឥស្សាមច្ឆរិយកុក្កុច្ចថិនមិទ្ធានិ គន្ថសម្បយុត្តា ចេវ នោ ច គន្ថា ឯវ, មោហាហិរិកានោត្តប្បឧទ្ធច្ចានិ តិជាតិកា ច សិយា, តថា នវត្តព្ពា ច, សេសា ន វត្តព្ពា។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ បញ្ចមំ។

លោកុត្តរវជ្ជិតា **គន្ថវិប្បយុត្តា គន្ថនិយា** នាម។ លោកុត្តរា បន **គន្ថវិប្បយុត្តា អគន្ថនិយា** នាម។ ឥធ បន គន្ថសម្បយុត្តា ន វត្តព្ពា។ ចេតសិកេសុ បន ទោសោ វិចិកិច្ឆា ករុណា មុទិតា គន្ថវិប្បយុត្តា គន្ថនិយា ឯវ, មោហាហិរិកានោត្តប្បឧទ្ធច្ចលោភា តថា ន វត្តព្ពា ច, សេសា កុសលាព្យាកតា ទ្វិធាបិ ហោន្តិ, តិជាតិកា បន ទ្វិធាបិ ន វត្តព្ពា ច, សេសា អកុសលាបិ ន វត្តព្ពា ច។ ឆដ្ឋំ។

គន្ថគោច្ឆកំ និដ្ឋិតំ។

ឱឃយោគគោច្ឆកានិ សព្ពថា អាសវគោច្ឆកសទិសានិ។ បទត្ថមត្តមេវ, ហេត្ថ នាមមត្តញ្ច វិសេសោ ។ តត្ថ យស្ស សំវិជ្ជន្តិ, តំ វដ្ដស្មឹ ឱហនន្តិ ឱសីទាបេន្តីតិ **ឱឃា**។ អារម្មណំ កត្វា អតិក្កមនីយតោ ឱឃេហិ អតិក្កមិតព្ពាតិ **ឱឃនិយា**។ តថា **យោគនិយា**តិ ឯត្ថាបិ។ វដ្ដស្មឹ យោជេន្តីតិ **យោគា**។ សេសំ តាទិសមេវ។

ឱឃយោគគោច្ឆកានិ និដ្ឋិតានិ។

នីវរណគោច្ឆកេ ចិត្តំ នីវរន្តិ បរិយោនន្ធន្តីតិ **នីវរណា**។ តត្ថ កាមច្ឆន្ទនីវរណំ ព្យាបាទនីវរណំ ថិនមិទ្ធនីវរណំ ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចនីវរណំ វិចិកិច្ឆានីវរណំ អវិជ្ជានីវរណន្តិ ឥមេ ឆ នីវរណា នាម។ តត្ថ ថិនន្តិ សប្បិបិណ្ឌោ វិយ អវិប្ផារិកតាយ ចិត្តស្ស ឃនភាវោ, ថទ្ធតាតិ អត្ថោ។ មេធតីតិ មិទ្ធំ, អកម្មញ្ញភាវោ, បចលាយិកភាវករោតិ អត្ថោ។ ឥទញ្ច សេខបុថុជ្ជនានំ និទ្ទាយ បុព្ពភាគេ, អបរភាគេ ច បចលាយនហេតុកំ ឧប្បជ្ជតិ, ន និទ្ទោក្កមនកាលេ។ ខីណាសវានម្បិ ហិ ករជកាយស្ស ទុព្ពលភាវេន អសម្មិស្សភវង្គសន្តតិវសេន និទ្ទោក្កមនំ ហោតិ, តំ បន តេសំ ថិនមិទ្ធហេតុកំ ន ហោតិ, ឥតរេសមេវ ហោតិ។

កេចិ បន រូបមេវ “មិទ្ធ”ន្តិ វទន្តិ, តំ ន យុត្តំ, “ថិនមិទ្ធនីវរណំ អវិជ្ជានីវរណេន នីវរណញ្ចេវ នីវរណសម្បយុត្តញ្ចា”តិ អរូបធម្មេហិ សម្បយោគវចនតោ អរូបមេវ។ អកុសលញ្ច “ថិនមិទ្ធនីវរណស្ស បហីនត្តា”តិអាទិបហានវចនតោ។ អកុសលា ឯវ ហិ បហាតព្ពា, តស្មា អារុប្បេបិ ចេតំ ឧប្បជ្ជតិ។ “នីវរណំ ធម្មំ បដិច្ច នីវរណោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ន បុរេជាតបច្ចយា”តិ (បដ្ឋា. ៣.៨.៨) ឯតស្ស **វិភង្គេ** “អារុប្បេ កាមច្ឆន្ទនីវរណំ បដិច្ច ថិនមិទ្ធឧទ្ធច្ចអវិជ្ជានីវរណា”ន្តិ (បដ្ឋា. ៣.៨.៨) សព្ពំ វិត្ថារេតព្ពំ។ “សោប្បំ បចលាយិកា”តិ (ធ. ស. ១១៦៣) **បទភាជនីយេ** បនស្ស ផលូបចារេន វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ ថិនំ មិទ្ធញ្ចាតិ ឥទំ ទ្វយំ នីវរណដ្ឋានេ ឯកនីវរណំ វុត្តំ, តថា ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចញ្ចាតិ ឥទំ ទ្វយំ។ តត្ថ កុក្កុច្ចន្តិ “អកតំ វត មេ កល្យាណំ, កតំ បាប”ន្តិអាទិនា ឧប្បជ្ជមានោ វិប្បដិសារោ។ តេនេវស្ស **បទភាជនីយេ** “ចេតសោ វិប្បដិសារោ មនោវិលេខោ”តិ ច វុត្តំ។ “អកប្បិយេ កប្បិយសញ្ញិតា”តិអាទិ បន កុក្កុច្ចមូលទស្សនត្ថំ។ ឯវសញ្ញិតាយ ហិ កតេ វីតិក្កមេ បច្ឆា “ទុដ្ឋុ មយា កត”ន្តិ សុទិន្នាទីនំ វិយ វិប្បដិសារោ ឧប្បជ្ជតិ។ យំ បន **វិនយេ** “អថ ខោ អាយស្មា សារិបុត្តោ...បេ.... កុក្កុច្ចាយន្តោ ន បដិគ្គហេសី”តិ (បាចិ. ២០៤) កុក្កុច្ចំ អាគតំ, តំ នីវរណកុក្កុច្ចំ ។ ន ហិ អរហតោ នីវរណំ អត្ថិ, នីវរណវតិរូបកំ បន “កប្បតិ, ន កប្បតី”តិ វីមំសនសង្ខាតំ វិនយកុក្កុច្ចំ នាមេតន្តិ វេទិតព្ពំ។ សេសនីវរណានិ វុត្តត្ថានិ ឯវ។ ឥមេសុ ច កុក្កុច្ចវិចិកិច្ឆា បឋមេន មគ្គេន បហីយន្តិ, ព្យាបាទោ តតិយេន, ថិនមិទ្ធុទ្ធច្ចាវិជ្ជា ចតុត្ថេន, កាមច្ឆន្ទោ ចតូហិបីតិ វត្តព្ពំ, “តតិយេនា”តិ បន វុត្តំ។ ឥមេ ច សភាវតោ អដ្ឋ ធម្មា ឆ នីវរណា នាម ជាតា, ឥមេ បន ឋបេត្វា សេសា នោ នីវរណា នាម។ នីវរណទុកំ បឋមំ។

ទុតិយំ សាសវទុកសទិសមេវ។ ទ្វាទស អកុសលចិត្តានិ **នីវរណសម្បយុត្តា** នាម។ សេសចិត្តរូបនិព្ពានានិ **នីវរណវិប្បយុត្តា** នាម។ ចេតសិកេសុ អកុសលា នីវរណសម្បយុត្តាវ, កុសលាព្យាកតា នីវរណវិប្បយុត្តាវ, សេសា ទ្វិធាបិ ហោន្តិ។ តតិយំ។

ឆ នីវរណា **នីវរណា ចេវ នីវរណិយា ច** នាម។ សេសា លោកិយា **នីវរណិយា ចេវ នោ ច នីវរណា** នាម។ លោកុត្តរា ន វត្តព្ពា។ សេសំ អាសវគោច្ឆកេ ចតុត្ថសទិសមេវ។ ចតុត្ថំ។

ឆ នីវរណា **នីវរណា ចេវ នីវរណសម្បយុត្តា ច** នាម។ តទញ្ញេ នីវរណសម្បយុត្តា បន **នីវរណសម្បយុត្តា ចេវ នោ ច នីវរណា** នាម។ តថា ចេតសិកេសុ នីវរណវិរហិតា អកុសលា, តិជាតិកា បន តថា ច ន វត្តព្ពា ច,

កុសលាព្យាកតា ន វត្តព្ពាវ។ ឥធ បន នីវរណវិប្បយុត្តា សព្ពេ ន វត្តព្ពា។ បញ្ចមំ។

លោកុត្តរវជ្ជិតា **នីវរណវិប្បយុត្តា នីវរណិយា** នាម។ លោកុត្តរា **នីវរណវិប្បយុត្តា អនីវរណិយា** នាម។ ឥធ បន នីវរណសម្បយុត្តា ន វត្តព្ពា។ ចេតសិកេសុ បន ករុណាមុទិតា នីវរណវិប្បយុត្តា នីវរណិយាវ, កុសលាព្យាកតា ទ្វិធាបិ ហោន្តិ, តិជាតិកា តថា ច ន វត្តព្ពា ច, អកុសលា បន ន វត្តព្ពាវ។ ឆដ្ឋំ។

នីវរណគោច្ឆកំ និដ្ឋិតំ។

បរាមាសគោច្ឆកេ ធម្មានំ យថាភូតំ អនិច្ចាទិអាការំ អតិក្កមិត្វា “និច្ច”ន្តិអាទិវសេន បវត្តមានា បរតោ អាមសន្តីតិ **បរាមាសា**។ មិច្ឆាទិដ្ឋិ។ ពហុវចននិទ្ទេសេ ការណំ វុត្តមេវ។ តទញ្ញេ សព្ពេ ធម្មា **នោ បរាមាសា** នាម។ បរាមាសទុកំ បឋមំ។

បរាមាសេហិ អារម្មណករណវសេន បរាមដ្ឋត្តា **បរាមដ្ឋា**។ សេសំ អាសវទុកសទិសមេវ។ ទុតិយំ។

ទិដ្ឋិសម្បយុត្តចិត្តេសុ ទិដ្ឋិវិរហិតា ធម្មា **បរាមាសសម្បយុត្តា** នាម។ សេសចិត្តរូបនិព្ពានានិ **បរាមាសវិប្បយុត្តា** នាម។ ឥធ បន ទិដ្ឋិ ន វត្តព្ពា, សេសចេតសិកេសុ បន មានទោសឥស្សាមច្ឆរិយកុក្កុច្ចវិចិកិច្ឆា, កុសលាព្យាកតា ច បរាមាសវិប្បយុត្តា ឯវ, សេសា ទ្វិធាបិ ហោន្តិ។ តតិយំ។

ទិដ្ឋិ ឯវ **បរាមាសា ចេវ បរាមដ្ឋា ច** នាម។ សេសលោកិយា **បរាមដ្ឋា ចេវ នោ ច បរាមាសា** នាម។ ឥធ បន លោកុត្តរា ន វត្តព្ពា។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ ចតុត្ថំ។

ឥមស្មឹ បន គោច្ឆកេ “បរាមាសា ចេវ ធម្មា បរាមាសសម្បយុត្តា ចា”តិ អយំ ទុកោ ន លព្ភតិ។ ន ហិ ទិដ្ឋិ ទិដ្ឋិយា សម្បយុជ្ជតិ។ បច្ឆិមទុកេ លោកុត្តរវជ្ជិតា **បរាមាសវិប្បយុត្តា បរាមដ្ឋា** នាម។ លោកុត្តរា **បរាមាសវិប្បយុត្តា អបរាមដ្ឋា** នាម។ ឥធ បន បរាមាសោ, តំសម្បយុត្តា ច ន វត្តព្ពា។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

បរាមាសគោច្ឆកំ និដ្ឋិតំ។

មហន្តរទុកេសុ អារម្មណំ អគ្គហេត្វា អប្បវត្តិតោ សហ អារម្មណេនាតិ **សារម្មណា**, ចិត្តចេតសិកា។ នត្ថិ អារម្មណមេតេសន្តិ **អនារម្មណា**, រូបនិព្ពានានិ។ សារម្មណទុកំ។

ចិន្តនដ្ឋេន ចិត្តំ, ចិត្តតាយ វា ចិត្តំ។ តំ ហិ វត្ថុទ្វារារម្មណកិច្ចាទិភេទតោ, អតីតាទិភេទតោ ច អត្តនោ វិចិត្តតាយ ចិត្តន្តិ វុច្ចតិ ចិត្តករណតាយ វា។ លោកស្មឹ ហិ ចិត្តកម្មតោ ឧត្តរិតរំ ចិត្តំ នាម នត្ថិ, តស្មិម្បិ ចរណំ នាម ចិត្តំ អតិចិត្តំ ហោតិ។ យំ វា បនញ្ញម្បិ លោកេ សិប្បជាតំ, សព្ពំ តំ ចិត្តេនេវ ករីយតិ។ ឯវំ តស្ស តស្ស ចិត្តស្ស និប្ផាទកំ ចិត្តម្បិ តថេវ ចិត្តំ ហោតិ។ យថា ចិន្តិតស្ស វា អនវសេសស្ស អនិប្ផជ្ជនតោ តតោបិ ចិត្តមេវ ចិត្តតរំ, តថា យទេតំ ទេវមនុស្សនិរយតិរច្ឆានភេទាសុ គតីសុ កុសលាកុសលកម្មនានត្តំ, តេន តាសុ គតីសុ អបទទ្វិបទាទិឧច្ចត្តនីចត្តាទិនានត្តំ, តស្មឹ តស្មឹ អត្តភាវេ ទីឃរស្សថូលាថូលសុវណ្ណទុព្ពណ្ណាទិលាភាលាភាទិ ចាតិ ឯវមាទិ អជ្ឈត្តំ ចិត្តំ, ពហិទ្ធា ច បថវិបព្ពតតិណរុក្ខលតាទិទេវព្រហ្មវិមានកប្បរុក្ខាទិភូតំ កម្មបច្ចយំ ចិត្តំ, តម្បិ ចិត្តេនេវ កតំ, តតោ ចិត្តមេវ ចិត្តតរំ ចិន្តិតនិយាមេន សព្ពាការស្ស អសម្ភវតោ។ ឯវំ ចិន្តនដ្ឋេន, ចិត្តវិចិត្តដ្ឋេន, ចិត្តករណដ្ឋេន ច “ចិត្ត”ន្តិ វិញ្ញាណំ វេទិតព្ពំ, តទេវ វិញ្ញាណំ **ចិត្តំ** នាម។ ចេតសិករូបនិព្ពានានិ **នោ ចិត្តា** នាម។ ចិត្តទុកំ។

អវិប្បយោគវសេន ចេតសិ និយុត្តា **ចេតសិកា**, ផស្សាទយោ ទ្វិបញ្ញាស ធម្មា។ ចិត្តរូបនិព្ពានានិ **អចេតសិកា** នាម។ ចេតសិកទុកំ។

ចេតសិកា ឯវ **ចិត្តសម្បយុត្តា** នាម។ រូបនិព្ពានានិ **ចិត្តវិប្បយុត្តា** នាម, ឥធ បន ចិត្តំ ន វត្តព្ពំ។ ចិត្តសម្បយុត្តទុកំ។

និរន្តរភាវូបគមនតាយ ឧប្បាទតោ យាវ ភង្គាចិត្តេន សំសដ្ឋាតិ **ចិត្តសំសដ្ឋា**។ ឯកតោ វត្តមានាបិ និរន្តរភាវំ អនុបគមនតាយ ចិត្តេន វិសំសដ្ឋាតិ **ចិត្តវិសំសដ្ឋា**។ សេសំ អនន្តរទុកសទិសមេវ។ ចិត្តសំសដ្ឋទុកំ។

សមុដ្ឋហន្តិ ឯតេនាតិ សមុដ្ឋានំ, ចិត្តំ សមុដ្ឋានំ ឯតេសន្តិ **ចិត្តសមុដ្ឋានា,** ចេតសិកានិ ចេវ ចិត្តជរូបកលាបា ច ។ ចិត្តំ, បន អចិត្តជរូបកលាបា, និព្ពានញ្ច **នោ ចិត្តសមុដ្ឋានា** នាម។ ចិត្តសមុដ្ឋានទុកំ។

សហ ភវន្តីតិ សហភុនោ, ចិត្តេន សហភុនោ **ចិត្តសហភុនោ,** ចេតសិកានិ ចេវ កាយវចីវិញ្ញត្តិយោ ច។ ចិត្តំ, បន វិញ្ញត្តិវជ្ជិតរូបនិព្ពានានិ ច **នោ ចិត្តសហភុនោ** នាម។ ចិត្តសហភុទុកំ។

អនុបរិវត្តន្តីតិ អនុបរិវត្តិនោ, កឹ អនុបរិវត្តន្តិ? ចិត្តំ, ចិត្តស្ស អនុបរិវត្តិនោ **ចិត្តានុបរិវត្តិនោ**។ សេសំ អនន្តរទុកសទិសមេវ។ ចិត្តានុបរិវត្តិទុកំ។

តតោ បរេ បន តយោ ទុកា ចេតសិកទុកសទិសាវ, កេវលំ បទត្ថមត្តមេវ វិសេសោ។ តត្ថ ចិត្តសំសដ្ឋា ច តេ ចិត្តសមុដ្ឋានា ឯវ ចាតិ **ចិត្តសំសដ្ឋសមុដ្ឋានា**។ ចិត្តសំសដ្ឋា ច តេ ចិត្តសមុដ្ឋានា ច ចិត្តសហភុនោ ឯវ ចាតិ **ចិត្តសំសដ្ឋសមុដ្ឋានសហភុនោ,** ចិត្តសំសដ្ឋា ច តេ ចិត្តសមុដ្ឋានា ច ចិត្តានុបរិវត្តិនោ ឯវ ចាតិ **ចិត្តសំសដ្ឋសមុដ្ឋានានុបរិវត្តិនោ**។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

តទនន្តរេ បន អជ្ឈត្តិកទុកេ អជ្ឈត្តជ្ឈត្តំ អជ្ឈត្តត្តិកេ វុត្តវសេន អជ្ឈត្តាវ **អជ្ឈត្តិកា**។ បសាទរូបចិត្តសង្ខាតានិ ឆ អជ្ឈត្តិកានិ អាយតនានិ។ តតោ ពហិភូតា **ពាហិរា**។ សេសរូបចេតសិកនិព្ពានបញ្ញត្តិសង្ខាតានិ ឆ ពាហិរាយតនានិ, តេច បន បញ្ញត្តិយោបិ លព្ភន្តិ។ អជ្ឈត្តិកទុកំ។

ឧបាទិយន្តេវ ភូតានិ, ន ភូតា វិយ ឧបាទិយន្តីតិ **ឧបាទា,** ចតុវីសតិ ឧបាទារូបានិ ឯវ។ ន ឧបាទិយន្តីតិ **នោ ឧបាទា,** ចតុមហាភូតចិត្តចេតសិកនិព្ពានានិ។ ឧបាទាទុកំ។

ទ្វត្តឹស លោកិយវិបាកចិត្តានិ, កម្មជរូបញ្ច **ឧបាទិន្នា** នាម។ សេសលោកិយលោកុត្តរានិ, និព្ពានញ្ច **អនុបាទិន្នា** នាម ។ សេសំ ឧបាទិន្នុបាទានិយត្តិកេ វុត្តានុសារេន ញាតព្ពំ។ ឧបាទិន្នទុកំ។

មហន្តរទុកា និដ្ឋិតា។

ឧបាទានគោច្ឆកេភុសំ អាទិយន្តីតិ **ឧបាទានា,** ទឡ្ហគ្គាហំ គណ្ហន្តីតិ អត្ថោ។ ទឡ្ហត្ថោ ហិ ឯត្ថ ឧប-សទ្ទោ “ឧបាយាសោ”តិអាទីសុ វិយ។ តតោ អញ្ញេ **នោ ឧបាទានា**។ តត្ថ កាមុបាទានំ ទិដ្ឋុបាទានំ សីលព្ពតុបាទានំ អត្តវាទុបាទានន្តិ តេមេ ឧបាទានា នាម។ តត្ថ វត្ថុកាមេសុ ឧប្បន្នោ កិលេសកាមោវ វុត្តនយេន ឧបាទានន្តិ **កាមុបាទានំ**។ ឯវំ សេសេសុបិ។ តត្ថ វីសតិវត្ថុកា សក្កាយទិដ្ឋិ **អត្តវាទុបាទានំ** នាម។ សេសានិ បុព្ពេ វុត្តានេវ។ បច្ឆិមានិ បនេត្ថ តីណិ ឧបាទានានិ តថាបវត្តទិដ្ឋិ ឯវ។ តានិ ច បឋមេន មគ្គេន បហីយន្តិ, កាមុបាទានំ ចតូហិបិ ។ តេមេ ច សភាវតោ ទ្វេ ធម្មា វិភាគតោ ចតុរុបាទានា នាម ជាតា។ តេមេ បន ឋបេត្វា សេសា សព្ពេ ធម្មា **នោ ឧបាទានា** នាម។ ឧបាទានទុកំ បឋមំ។

ឧបាទានិយទុកោ សំយោជនិយទុកសទិសោវ។ ទុតិយំ។

អដ្ឋលោភសហគតចិត្តានិ, តំសម្បយុត្តេសុ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តលោភំ ឋបេត្វា សេសា ច **ឧបាទានសម្បយុត្តា** នាម។ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តលោភទោសមោហមូលានិ, កុសលាព្យាកតានិ ច ចិត្តានិ, រូបនិព្ពានានិ ច **ឧបាទានវិប្បយុត្តា** នាម។ ចេតសិកេសុ បន ទិដ្ឋិមានា ឧបាទានសម្បយុត្តាវ, ទោសឥស្សាមច្ឆរិយកុក្កុច្ចវិចិកិច្ឆា, កុសលាព្យាកតា ច ឧបាទានវិប្បយុត្តា ឯវ។ សេសា ទុវិធាបិ ហោន្តិ។ តតិយំ។

ចត្តារិ ឧបាទានានិ **ឧបាទានា ចេវ ឧបាទានិយា ច** នាម។ តទវសេសា លោកិយា **ឧបាទានិយា ចេវ នោ ច ឧបាទានា** នាម។ តេច បន លោកុត្តរា ន វត្តព្ពា។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ ចតុត្ថំ។

បញ្ចមឆដ្ឋទុកា ចាបតោ គន្ថគោច្ឆកេ បញ្ចមឆដ្ឋទុកសទិសាវ, កេវលំ បញ្ចមទុកេ “ចេតសិកេសុ មានោ ឧបាទានសម្បយុត្តោ ចេវ នោ ច ឧបាទានោ ឯវ, មោហាហិរិកានោត្តប្បឧទ្ធច្ចថិនមិទ្ធានិ តិជាតិកានិ តថា ច ន វត្តព្ពា ចា”តិ តេទញ្ច, ឆដ្ឋទុកេ “ចេតសិកេសុ ទោសឥស្សាមច្ឆរិយកុក្កុច្ចវិចិកិច្ឆា អប្បមញ្ញា ឧបាទានវិប្បយុត្តា ឧបាទានិយា ឯវ, មោហាហិរិកានោត្តប្បឧទ្ធច្ចលោភថិនមិទ្ធានិ តថា ច ន វត្តព្ពានិ ចា”តិ ឯត្តកមេវ ចាបតោ វិសេសោ, អត្ថតោ បន នាមមត្តកោវ វិសេសោ។ សេសោ សុវិញ្ញេយ្យោវ។ បញ្ចមឆដ្ឋានិ។

ឧបាទានគោច្ឆកំ និដ្ឋិតំ។

កិលេសគោច្ឆកេ សំកិលិដ្ឋត្តិកេ វុត្តនយេន បទត្ថោ វេទិតព្ពោ។ លោភោ ទោសោ មោហោ មានោ ទិដ្ឋិ វិចិកិច្ឆា ថិនំ ឧទ្ធច្ចំ អហិរិកំ អនោត្តប្បន្តិ ឥមេ ទស ធម្មា **កិលេសា** នាម។ ឥមេ ច វុត្តត្ថា ឯវ, ឥធ បន លោភោ, ហេតុគន្ថនីវរណឧបាទានគោច្ឆកេសុ លោភោ ច និប្បទេសតោ ចតុមគ្គវជ្ឈោបិ ឯកេនេវ កោដ្ឋាសេន ឋិតោ, សេសគោច្ឆកេសុ សោ សព្ពោបិ លោភោ “កាមាសវោ ភវាសវោ”តិអាទិនា ទ្វេ ទ្វេ កោដ្ឋាសា ហុត្វា ឋិតោ, ឥមិនា បន អដ្ឋកថាវចនេនាបិ ភវាសវាទិព្យតិរិត្តោ សព្ពោ ចតុមគ្គវជ្ឈោបិ រាគោ កាមាសវាទីសុ សង្គហិតោ។ កាមច្ឆន្ទនីវរណំ បន ភវរាគោបិ ន បញ្ចកាមគុណិករាគមត្តោវាតិ បញ្ញាយតិ, “អារុប្បេ កាមច្ឆន្ទនីវរណំ បដិច្ច ថិនមិទ្ធនីវរណ”ន្តិអាទិបាឡិតោ (បដ្ឋា. ៣.៨.៨) ចេតំ ទដ្ឋព្ពំ បញ្ចកាមគុណិករាគស្ស រូបារូបភូមីសុ អនុប្បជ្ជនតោ។ ឥមេសុ ច កិលេសេសុ ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆា បឋមេន មគ្គេន បហីយន្តិ, ទោសោ តតិយេន, លោភាទយោ ចតូហិបិ។ ឥមេ បន ទស ធម្មេ ឋបេត្វា សេសា **នោ កិលេសា** នាម។ កិលេសទុកំ បឋមំ។

សំកិលេសិកទុកោ សាសវទុកសទិសោវ។ ទុតិយំ។

សំកិលិដ្ឋទុកោ, កិលេសសម្បយុត្តទុកោ ចាតិ ទ្វេបិ សមានត្ថាវ។ តេ ច នីវរណគោច្ឆកេ តតិយទុកសទិសាវ។ តតិយចតុត្ថានិ។

ទស កិលេសា **កិលេសា ចេវ សំកិលេសិកា ច** នាម។ សេសា លោកិយធម្មា **សំកិលេសិកា ចេវ នោ ច កិលេសា** នាម។ ឥធ បន លោកុត្តរា ន វត្តព្ពា។ សេសំ នីវរណគោច្ឆកេ ចតុត្ថទុកសទិសមេវ។ បញ្ចមំ។

ឆដ្ឋសត្តមទុកានិបិ អញ្ញមញ្ញំ សមានត្ថានេវ។ តានិ ឆដ្ឋសត្តមានិ នីវរណគោច្ឆកេ យថាក្កមំ បាឋតោ បញ្ចមឆដ្ឋទុកសទិសានិ, អត្ថតោ បន នាមមត្តកោវ វិសេសោ។ សេសោ សុវិញ្ញេយ្យោ។ ឆដ្ឋសត្តមអដ្ឋមានិ។

កិលេសគោច្ឆកំ និដ្ឋិតំ។

បិដ្ឋិទុកេសុ អាទិតោ ចត្តារោ ទុកា ទស្សនេនបហាតព្ពត្តិកេ, ទស្សនេនបហាតព្ពហេតុកេ ច វុត្តនយេន វេទិតព្ពា។ កេវលំ បន តត្ថ បឋមត្តិកេ វុត្តេសុ ទស្សនេនបហាតព្ពេ ធម្មេ ឋបេត្វា សេសា ឥធ បឋមទុកស្ស ទុតិយបទេ ទស្សនេនបហាតព្ពេសុ បវិសន្តិ, ភាវនាយបហាតព្ពេ ឋបេត្វា សេសា ឥធ ទុតិយទុកេ ន ភាវនាយបហាតព្ពេសុ បវិសន្តិ។ តត្ថ ច ទុតិយត្តិកេ វុត្តេសុ ទស្សនេនបហាតព្ពហេតុកេ ឋបេត្វា សេសា ឥធ តតិយទុកេ នទស្សនេនបហាតព្ពហេតុកេ, ភាវនាយបហាតព្ពហេតុកេ ច ឋបេត្វា សេសា ឥធ ចតុត្ថទុកេ ន ភាវនាយបហាតព្ពហេតុកេសុ បវិសន្តិ។

បទត្ថោ ច ទស្សនេន បហាតព្ពោ ហេតុ ឯតេសំ អត្ថីតិ **ទស្សនេនបហាតព្ពហេតុកា**។ ឯវំ ភាវនាយបហាតព្ពហេតុកាតិ ឯត្ថាបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ ហិ សតិ អហេតុកានំ អគ្គហណំ សិយាតិ ឯត្តកមេវ វិសេសោ។ តិកទ្វយមេវ ហិ ភគវា ទេសនាវិលាសេន ចត្តារោ ទុកេ កត្វា ទេសេសិ។ សេសំ តាទិសមេវ។ ចត្តារោ ទុកា និដ្ឋិតា។

បញ្ចបញ្ញាសសវិតក្កចិត្តេសុ វិតក្កវិរហិតា ចិត្តចេតសិកា ធម្មា **សវិតក្កា** នាម។ វិតក្កោ, បន សេសចិត្តរូបនិព្ពានានិ ច **អវិតក្កា** នាម។ បញ្ចមំ។

ឆសដ្ឋិយា សវិចារចិត្តេសុ វិចារវិរហិតា ធម្មា **សវិចារា** នាម។ វិចារោ, បន សេសចិត្តរូបនិព្ពានានិ ច **អវិចារា** នាម។ សេសំ ឥធ, អនន្តរេ វុត្តទុកេ ច វិតក្កត្តិកេ វុត្តានុសារេន ញាតព្ពំ។ ឆដ្ឋំ។

ឥតោ បរេសុ សប្បីតិកទុកោ, បីតិសហគតទុកោ ច សមានត្ថាវ, តេ ច សុខសហគតឧបេក្ខាសហគតទុកា ចាតិ ចត្តារោបិ ទុកា បីតិត្តិកេ វុត្តនយាវ។ កេវលំ បនេតេសំ ទុកានំ បឋមំ បទំ តត្ថ បវិសតិ, បីតិត្តិកេ ឥតរិតរបទទ្វយសង្គហិតា, អសង្គហិតា ច សព្ពេ អត្ថា ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេត្ថ ទុកានំ ទុតិយបទេសុ អត្ថតោ សង្គហិតា, ឥមេ ច និប្បទេសទុកាតិ អយមេវ វិសេសោ។ សត្តមអដ្ឋមនវមទសមា។

តទនន្តរេសុ **កាមាវចរា**តិ ឯត្ថ “ហេដ្ឋតោ អវីចិនិរយំ បរិយន្តំ ករិត្វា ឧបរិតោ បរនិម្មិតវសវត្តី ទេវេ អន្តោ ករិត្វា យំ តស្មឹ អន្តរេ ឯត្ថាវចរា ឯត្ថ បរិយាបន្នា”តិ ឯវំ (ធ. ស. ១២៨៧) **បាឡិយំ** បរិច្ឆិន្នានំ ចតុន្នំ អបាយានំ, មនុស្សានំ, ឆន្នំ ទេវលោកានញ្ច វសេន ឱកាសតោ ឯកាទសវិធោ កាមភវោ “កាមោ”តិ វុច្ចតិ

ឧត្តរបទលោបេន យថា “រូបូបបត្តិយា”តិអាទីសុ រូបភវោ “រូប”ន្តិ។ តស្មឹ កាមេ អវចរន្តិ បវត្តន្តីតិ **កាមាវចរា**។ យេភុយ្យតោ ចេតំ វុត្តំ រូបារូបេសុ ចេតេសញ្ច តេជ បវត្តិតោ “ថលចរា”តិអាទីសុ វិយ។ កាមភវសង្ខាតេ វា កាមេ បដិសន្ធឹ អវចារេន្តីតិបិ **កាមាវចរា**, កុសលាកុសលានិ ។ ឧទ្ធច្ចសហគតចិត្តំ បន អព្យាកតចិត្តសទិសំ។ តទាយត្តតាយ, អារម្មណករណវសេន វា កិលេសកាមោ ឯត្ថ អវចរតីតិបិ កាមាវចរំ។ កាមញ្ចេស រូបារូបាវចរធម្មេសុបិ អវចរតិ, រុឡ្ហិតោ បន “វទតីតិ វច្ឆោ”តិអាទីសុ វិយ តមេ ឯវ “កាមាវចរា”តិ វុច្ចន្តិ។ អបិច កាមតណ្ហា រូបតណ្ហា អរូបតណ្ហាតិ ឯត្ថ វុត្តកាមតណ្ហាសង្ខាតោ កាមោ ឯត្ថ អវចរតីតិបិ **កាមាវចរា**។ ឯវំ ព្រហ្មានំ វិមានាភរណាទីសុ ឆន្ទរាគស្សាបិ កាមតណ្ហាភាវោ សិទ្ធោ, រូបតណ្ហាវិសយានម្បិ ច ព្រហ្មានំ កម្មជរូបាទីនំ កាមតណ្ហាយបិ វិសយតាយ កាមាវចរតា សិទ្ធា ហោតិ។ ន រូបារូបាវចរានំ តទភាវតោ តទញ្ញេ **ន កាមាវចរា**។ ឥមិនា នយេន រូបាវចរាទិទុកានម្បិ បទត្ថោ យថារហំ ញាតព្ពោ។ តត្ថ ចតុបញ្ញាស កាមាវចរចិត្តានិ, សព្ពញ្ច រូបំ កាមាវចរា នាម។ សេសចិត្តនិព្ពានានិ ន កាមាវចរា នាម។ ចេតសិកេសុ វត្តព្ពំ បរិយាបន្នទុកេ ឯវ អាវិ ភវិស្សតិ។ ឯកាទសមំ។

បន្នរស រូបាវចរចិត្តានិ **រូបាវចរា** នាម។ សេសចិត្តរូបនិព្ពានានិ **ន រូបាវចរា** នាម។ ទ្វាទសមំ។

ទ្វាទស អរូបាវចរចិត្តានិ **អរូបាវចរា** នាម។ សេសចិត្តរូបនិព្ពានានិ **ន អរូបាវចរា** នាម។ តេរសមំ។

តេភូមកវដ្ដេ បរិយាបន្នា អន្តោគធាតិ **បរិយាបន្នា**, លោកិយធម្មាវ។ តត្ថ ន បរិយាបន្នាតិ **អបរិយាបន្នា**, លោកុត្តរា។ ចេតសិកេសុ បន កាមាវចរាទិទុកានំ ចតុន្នម្បិ សាធារណោ វិនិច្ឆយោ ឯវំ វេទិតព្ពោ – អកុសលចេតសិកា កាមាវចរាវ, អប្បមញ្ញា កាមរូបាវចរា, វិរតិយោ បន កាមាវចរបរិយាបន្នា, វិតក្កវិចារបីតិយោ បន កាមរូបាវចរបរិយាបន្នា, សេសា ចតុភូមកាតិ។ ចុទ្ទសមំ។

វដ្ដមូលំ ឆិន្ទន្តា និព្ពានំ អារម្មណំ កត្វា វដ្ដតោ នីយន្តីតិ **និយ្យានិកា**, ចត្តារិ លោកុត្តរមគ្គចិត្តានិ។ ឥមិនា លក្ខណេន ន និយ្យន្តីតិ **អនិយ្យានិកា**, សេសចិត្តរូបនិព្ពានានិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ បញ្ចទសមំ។

ចុតិយា វា អត្តនោ វា បវត្តិយា អនន្តរំ ផលទានេ និយតត្តា **និយតា**, មិច្ឆត្តនិយតា, សម្មត្តនិយតា ច។ តថា អនិយតត្តា **អនិយតា**, សេសធម្មា។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ សោឡសមំ។

អញ្ញេ ធម្មេ ឧត្តរន្តិ អតិក្កមន្តីតិ ឧត្តរា, អត្តានំ ឧត្តរិតុំ សមត្ថេហិ សហ ឧត្តរេហីតិ **សឧត្តរា**, លោកិយាវ។ នត្ថិ ឯតេសំ ឧត្តរាតិ **អនុត្តរា**, លោកុត្តរា។ សត្តរសមំ។

រណន្តិ កន្ទន្តិ ឯតេហីតិ រណា, យេហិ អភិភូតា សត្តា នានប្បការតោ បរិទេវន្តិ, តេសំ អកុសលមូលានំ ឯតំ អធិវចនំ, តេហិ សម្បយោគវសេន, បហានេកដ្ឋតាវសេន ច សហ រណេហីតិ **សរណា**។ ឯតេនាការេន នត្ថិ ឯតេសំ រណាតិ **អរណា**។

តត្ថ ទ្វាទស អកុសលចិត្តានិ សរណា នាម។ សរណធម្មេសុ ចេត្ថ លោភទោសមោហា រណា ចេវ សរណា ច, តេសុ លោភទោសា មោហេនេវ សម្បយោគតោ សរណា, តថា វិចិកិច្ឆុទ្ធច្ចសហគតចិត្តំ, តំសម្បយុត្តា ច។ មោហោ បន តេសុ សម្បយោគតោ សរណោ, ទិដ្ឋិសម្បយុត្តរាគេន, បន ភវរាគេន ច រណភូតេន បហានេកដ្ឋតាវសេនេវ សរណោ ។ លោភទោសមោហមូលសម្បយុត្តេសុ បន មោហោ លោភេន ចេវ ទោសេន ច, សេសា លោភមោហេន ចេវ ទោសមោហេន ច សម្បយោគតោ សរណាតិ វេទិតព្ពា។ សព្ពានិ កុសលាព្យាកតចិត្តានិ, រូបនិព្ពានានិ ច អរណា នាម។ ចេតសិកេសុ បន អកុសលា សរណាវ, កុសលាព្យាកតា អរណាវ, តិជាតិកា បន ទ្វិធាបិ ហោន្តីតិ។ អដ្ឋារសមំ។

បិដ្ឋិទុកា និដ្ឋិតា។

អភិធម្មទុកមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សុត្តន្តិកទុកមាតិកត្ថវណ្ណនា

សុត្តន្តិកទុកេសុ វេទេតិ, វិរិយេន វា អាការេន ជានាតីតិ វិជ្ជា, វិបស្សនាញាណមនោមយិទ្ធិឆអភិញ្ញាវសប្បវត្តា បញ្ញា, តស្មឹ វិជ្ជាភាគេ វិជ្ជាកោដ្ឋាសេ វិជ្ជាសភាវេ វត្តន្តីតិ **វិជ្ជាភាគិនោ**។ តា ឯវ វិជ្ជា, តំ វា វិជ្ជំ សម្បយោគវសេន ភជន្តីតិបិ **វិជ្ជាភាគិនោ**, អដ្ឋវិធវិជ្ជាសម្បយុត្តធម្មា។ តាសុ យា កាចិ ឯកា វិជ្ជា វិជ្ជា, សេសា

វិជ្ជាភាគិនោតិ ឯវំ វិជ្ជាបិ វិជ្ជាសម្បយុត្តធម្មាបិ វិជ្ជាភាគិនោត្វេវ វេទិតព្ពា, ឥធ បន វិជ្ជាសម្បយុត្តា ធម្មាវ អធិប្បេតា។ ន វិជានាតីតិ អវិជ្ជា, ចតុសច្ចច្ឆាទកវសេន ចតុព្ពិធោ មោហោ, តស្មឹ អវិជ្ជាភាគេ អវិជ្ជាកោដ្ឋាសេ អវិជ្ជាសភាវេ វត្តន្តីតិ **អវិជ្ជាភាគិនោ**។ តា ឯវ អវិជ្ជា, តំ វា អវិជ្ជំ សម្បយោគវសេន ភជន្តីតិបិ **អវិជ្ជាភាគិនោ**, អវិជ្ជាសម្បយុត្តធម្មា។ ឯវំ អវិជ្ជាបិ អវិជ្ជាសម្បយុត្តធម្មាបិ អវិជ្ជាភាគិនោត្វេវ វេទិតព្ពា, ឥធ បន អវិជ្ជាសម្បយុត្តធម្មាវ អធិប្បេតា។

តត្ថ អរហត្តមគ្គចិត្តំ, បញ្ញាវិរហិតតំសម្បយុត្តា ច វិជ្ជាភាគិនោ ច ញាណសម្បយុត្តកាមាវចរជវនានិ, ញាណវិរហិតតំសម្បយុត្តា ច វិបស្សនាភាវេន បវត្តិយំ វិជ្ជាភាគិនោ, អញ្ញទា ន វត្តព្ពា។ រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានិកជវនចិត្តានិ, បញ្ញាវិរហិតតំសម្បយុត្តា ច មនោមយិទ្ធិភាវេន ច បញ្ចាភិញ្ញាភាវេន ច បវត្តិយំ វិជ្ជាភាគិនោ, អញ្ញទា ន វត្តព្ពា។ តត្ថ ទ្វាទសាកុសលចិត្តានិ, អវិជ្ជាវិរហិតតំសម្បយុត្តា ច អវិជ្ជាភាគិនោវ, ឥធ បន អវិជ្ជា, សេសចិត្តរូបនិព្ពានានិ ច ន វត្តព្ពាវ។ ចេតសិកេសុ បន មោហអប្បមញ្ញា ន វត្តព្ពាវ, សេសា កុសលាព្យាកតា សិយា វិជ្ជាភាគិនោ, សិយា ន វត្តព្ពា, តិជាតិកា ទ្វិធាបិ ន វត្តព្ពា ច។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ បឋមំ។

បុន អនជ្ឈោត្ថរណវសេន កិលេសន្ធការំ វិទ្ធំសេតុំ អសមត្ថតាយ វិជ្ជុ ឧបមា ឯតេសន្តិ **វិជ្ជូបមា**, អាទិតោ តីសុ មគ្គេសុ ញាណំវ។ និស្សេសំ វិទ្ធំសនសមត្ថតាយ វជិរំ ឧបមា ឯតេសន្តិ **វជិរូបមា**, អរហត្តមគ្គេ ញាណំ។ យថា ហិ មេឃន្ធការេ មគ្គបដិបន្នស្ស បដិច្ឆាទនអន្ធការំ វិធមិត្វា វិជ្ជុយា ឧប្បន្នក្ខណេ ចាតុទិសា មគ្គា បាកដា ហោន្តិ, វិជ្ជុយា និរុទ្ធាយ បុន អន្ធការោ ឱត្ថរិត្វា មគ្គំ បដិច្ឆាទេតិ, ឯវំ វិបស្សនាយានិកស្ស យថាសកំ សច្ចច្ឆាទកកិលេសន្ធការំ វិធមិត្វា តីសុ មគ្គេសុ យថាក្កមំ ឧប្បន្នេសុ ចត្តារិ សច្ចានិ បាកដានិ ហោន្តិ, តេសុ និរុទ្ធេសុ បុន អវសិដ្ឋកិលេសន្ធការោ ចតុសច្ចំ បដិច្ឆាទេតិ, តស្មា តីសុ មគ្គេសុ បញ្ញា វិជ្ជូបមា វុត្តា។ យថា បន វជិរស្ស អភេជ្ជោ បាសាណោ នាម នត្ថិ, តញ្ច និស្សេសតោ វជិរំ ខេបេតិ, វជិរេន ច គតមគ្គេ បាសាណស្ស បុន បាកតិកភាវោ នត្ថិ, ឯវំ អរហត្តមគ្គញាណស្ស អវជ្ឈកិលេសោ នាម នត្ថិ, តញ្ច និស្សេសតោ អរហត្តមគ្គញាណំ ខេបេតិ, តេន ច ខេបិតេ កិលេសេ អវសិដ្ឋកិលេសាភាវតោ តស្ស បុន បច្ចុទាវត្តនំ នាម នត្ថិ, តស្មា ចតុត្ថមគ្គេ បញ្ញា វជិរូបមា វុត្តា។ បញ្ញា ឯវ ហេត្ថ សិយា វិជ្ជូបមា, សិយា ន វត្តព្ពា ច ហោតិ។ សេសចេតសិកចិត្តរូបនិព្ពានានិ បន សព្ពានិ ន វត្តព្ពានេវ។ ទុតិយំ។

ពាលេសុ ឋិតត្តា, យត្ថ ឋិតា តទុបចារេន **ពាលា**, ពាលករត្តា វា **ពាលា**, ទ្វាទសាកុសលចិត្តានិ។ ឥធ បន អហិរិកញ្ច អនោត្តប្បញ្ច ពាលា នាម។ បណ្ឌិតេសុ ឋិតត្តា **បណ្ឌិតា**, បណ្ឌិតករត្តា វា **បណ្ឌិតា**, ឯកវីសតិ កុសលចិត្តានិ។ ឥធ បន ហិរី ច ឱត្តប្បញ្ច បណ្ឌិតា នាម។ សេសចិត្តរូបនិព្ពានានិ ន វត្តព្ពានិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ តតិយំ។

កណ្ហាតិ កាឡកា, ចិត្តស្ស អបភស្សរភាវករណា។ **សុក្កា**តិ ឱទាតា, បភស្សរភាវករណា។ សេសំ សព្ពំ ពាលទុកសទិសមេវ។ ចតុត្ថំ។

ឥធ ចេវ សម្បរាយេ ច តបេន្តីតិ **តបនីយា**។ ន តបនីយា **អតបនីយា**។ សេសំ ពាលទុកសទិសមេវ។ បញ្ចមំ។

“សិរិវឌ្ឍកោ ធនវឌ្ឍកោ”តិអាទយោ វិយ វចនមត្តមេវ អធិការំ កត្វា បវត្តា **អធិវចនា** នាម។ នាមធេយ្យន្តិ តេសំ តេសំ ធម្មានំ នាមានិ។ តានិ ចតុព្ពិធានិ សាមញ្ញនាមំ គុណនាមំ កិត្តិមនាមំ ឱបបាតិកនាមន្តិ។ តត្ថ បឋមកប្បិកេសុ មហាជនេន សម្មន្និត្វា ឋបិតត្តា “មហាសម្មតោ”តិ រញ្ញោ នាមន្តិ ឯវរូបំ **សាមញ្ញនាមំ** នាម។ “ធម្មកថិកោ បំសុកូលិកោ កាឡោ រស្សោ”តិ ឯវរូបំ គុណតោ អាគតំ, “ភគវា អរហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិអាទីនិបិ តថាគតស្ស អនេកានិ នាមសតានិ **គុណនាមំ** នាម។ យំ បន ជាតស្ស កុមារស្ស ញាតកា កប្បេត្វា បកប្បេត្វា “អយំ អសុកោ នាមា”តិ នាមំ ករោន្តិ, ឥទំ **កិត្តិមនាមំ** នាម។ យា បន បុរិមបញ្ញត្តិ អបរបញ្ញត្តិយំ និបតតិ, សេយ្យថិទំ – បុរិមកប្បេបិ ចន្ទោ ចន្ទោ ឯវ, ឯតរហិបិ អនាគតេបិ ចន្ទោ ឯវ។ តថា “សូរិយោ សមុទ្ទោ បថវី រូបំ វេទនា សញ្ញា សង្ខារា វិញ្ញាណំ និព្ពាន”ន្តិឯវមាទិ **ឱបបាតិកនាមំ** នាម។ តានិ បុន វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ វិជ្ជមានេនអវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ អវិជ្ជមានេនវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ វិជ្ជមានេនវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ អវិជ្ជមានេនអវិជ្ជមានបញ្ញត្តីតិ ឯវំ នាមបញ្ញត្តិវសេន ឆព្ពិធានិ ហោន្តិ។

តត្ថ បរមត្ថតោ ឧបលព្ភមានា យថាវុត្តទ្វាសត្តតិវិធា នាមរូបធម្មា វិជ្ជមានា នាម, តេសំ បការេហិ ញាបនតោ បញ្ញត្តិ **វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ** នាម, “ចិត្តំ ផស្សោ បថវី រូបំ និព្ពាន”ន្តិអាទយោ បរមត្ថវាចកា សទ្ទា។ ឧបាទិន្ននាមរូបធម្មេ បន ឧបាទាយ បញ្ញត្តា សត្តបុគ្គលឥត្ថិបុរិសទេវមនុស្សតិរច្ឆានាទិភេទា, អនុបាទិន្នរូប

ធម្មេ ឧបាទាយ បញ្ញត្តា ភូមិបព្ពតរុក្ខសកដចន្ទសូរិយនក្ខត្តទិសាកាលកសិណាទិភេទា ច បរមត្ថតោ អនុបលព្ភមានា អវិជ្ជមានា នាម, តេសំ បញ្ញត្តិ **អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ** នាម។ តថា "អត្ថា ភូមី"តិអាទយោ អត្ថបញ្ញត្តិវាចកា សទ្ទា ច ចិត្តសន្តតិវណ្ណបគន្ធិអាទិ វិជ្ជមានត្ថវាចកា សទ្ទា **វិជ្ជមានេនអវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ** នាម។ "បុរិសស្ស ចិត្តំ, មេឃវណ្ណោ"តិអាទីសុ **អវិជ្ជមានេនវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ** នាម។ "ចិត្តលហុតា បថវីគន្ធោ"តិអាទិ **វិជ្ជមានេនវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ** នាម។ "មនុស្សសរីរំ រុក្ខសាខា"តិអាទិ **អវិជ្ជមានេនអវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ** នាម។ ឯវំ ឆព្ពិធាបិ ចេតា អធិប្បាយំ វិញ្ញាបេតុកាមតាចិត្តសមុដ្ឋាបិតសវិញ្ញត្តិសទ្ទានុសារេន ញាតសង្កេតស្ស សោតវិញ្ញាណវីថិអនន្តរំ ឧប្បន្នេហិ មនោទ្វារិកវិញ្ញាណេហិ "តមស្សេទំ នាម"ន្តិ អនេកសទ្ទេសុ ឯកត្តមារោបេត្វា វវត្ថាបិតា អត្ថាភិមុខំ នមនតោ បការេហិ អត្ថស្ស ញាបនតោ "នាមបញ្ញត្តី"តិ វុច្ចន្តិ, តេសំ អធិវចនានំ បថា អត្ថា **អធិវចនបថា,** សម្មុតិបរមត្ថភេទា សព្ពេ ធម្មា សទ្ទវចនីយសភាវា។ ឆដ្ឋំ។

ឥតោ បរំ ទ្វេ ទុកា អធិវចនទុកសទិសាវ, កេវលំ បទត្ថមត្តមេវ វិសេសោ។ តត្ថ អភិសង្ខរោន្តីតិ សង្ខារាតិ ឯវំ និទ្ធារេត្វា សហេតុកំ កត្វា វុច្ចមានា **និរុត្តិ** នាម, "តក្កោ វិតក្កោ សង្កប្បោ"តិ ឯវំ តេន តេន បការេន ញាបនតោ បញ្ញត្តិ នាម, យថាវុត្តនាមបញ្ញត្តិយោវ។ ន ហិ អធិវចននិរុត្តិបញ្ញត្តីសុ អត្ថតោ កោចិបិ ភេទោ អត្ថិ, និព្ពត្តិនិមិត្តភេទទស្សនត្ថំ បន នេសំ វិភាគេន បទត្តោ ទស្សិតោ។ ឥមេសុ ច តីសុ ទុកេសុ បញ្ញត្តិសហិតា សព្ពេ ធម្មា លព្ភន្តិ, អនន្តរេ នាមរូបទុកេ បញ្ញត្តិរហិតាតិ ឥមេ ចត្តារោ ទុកា ឥមេសុ សុត្តន្តិកទុកេសុ និប្បទេសា, សេសា បន អដ្ឋតីសាបិ សប្បទេសាតិ វេទិតព្ពា។ សត្តមដ្ឋមានិ។

នាមករណដ្ឋេន, នមនដ្ឋេន, នាមនដ្ឋេន ច **នាមំ,** អរូបក្ខន្ធនិព្ពានានិ។ តានិ ហិ សព្ពទាបិ វេទនា សញ្ញា សង្ខារា វិញ្ញាណំ និព្ពានន្តិ ឱបបាតិកនាមវសេន អត្តនោ នាមំ ករោន្តាវ បវត្តន្តិ ចន្ទសូរិយាទយោ វិយ។ ន ហិ តេសំ សាមញ្ញគុណកិត្តិមវសេន នាមករណកិច្ចំ អត្ថីតិ។ ឯវំ នាមករណដ្ឋេន នាមំ វេទិតព្ពំ។ អារម្មណាភិមុខំ បន នមនដ្ឋេន, អញ្ញមញ្ញំ តត្ថ នាមនដ្ឋេន ច ចត្តារោ អរូបក្ខន្ធាវ **នាមំ**។ និព្ពានំ បន អារម្មណាធិបតិបច្ចយតាយ អត្តនិ អនវជ្ជធម្មានំ នាមនដ្ឋេនេវ នាមំ វេទិតព្ពំ។ រុប្បនដ្ឋេន **រូបំ,** រូបក្ខន្ធោ។ នវមំ។

អវិជ្ជាតិ ទុក្ខាទិបដិច្ឆាទកោ សព្ពោ មោហោ។ **ភវតណ្ហា**តិ ភវបត្ថនាវសេន បវត្តោ លោភោ។ តថា អប្បវត្តោ បនេត្ថ លោភោ, សេសចេតសិកចិត្តរូបនិព្ពានានិ ច ន វត្តព្ពានិ។ ឥតោ បរំ បន ឯវំ នវត្តព្ពវិភាគំ អទស្សេត្វា បទត្ថសរូបមត្តមេវ ទស្សយិស្សាម, ទស្សិតាវសេសា ន វត្តព្ពាតិ គហេតព្ពា។ ទសមំ។

ភវោ វុច្ចតិ សស្សតំ។ "ភវិស្សតិ អត្តា ច លោកោ ចា"តិ សស្សតវសេន ឧប្បជ្ជនកទិដ្ឋិ **ភវទិដ្ឋិ** នាម។ វិភវោ វុច្ចតិ ឧច្ឆេទោ។ "ន ភវិស្សតិ អត្តា ច លោកោ ចា"តិ ឧច្ឆេទវសេន ឧប្បជ្ជនកទិដ្ឋិ **វិភវទិដ្ឋិ** នាម។ ឧភយេនាបិ មិច្ឆាទិដ្ឋិ គហិតា។ តថា អនន្តរេសុបិ តីសុ ទុកេសុ។ ឯកាទសមំ។

ខន្ធបញ្ចកំ "អត្តា ច លោកោ ចា"តិ គហេត្វា "សស្សតោ អត្តា ច លោកោ ចា"តិ បវត្តា ទិដ្ឋិ **សស្សតទិដ្ឋិ** នាម។ តថា "ឧច្ឆិជ្ជិស្សតី"តិ បវត្តា ទិដ្ឋិ **ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ** នាម។ "អន្តវា"តិ បវត្តា **អន្តវាទិដ្ឋិ** នាម។ "អនន្តវា"តិ បវត្តា **អនន្តវាទិដ្ឋិ** នាម។ បុព្ពន្តំ អនុគតា **ព្រហ្មជាលេ** វុត្តនយេន អតីតកោដ្ឋាសំ អារម្មណំ កត្វា បវត្តា អដ្ឋារសវិធា **បុព្ពន្តានុទិដ្ឋិ** នាម។ អបរន្តំ អនុគតា តត្ថេវ អាគតនយេន អនាគតកោដ្ឋាសំ អារម្មណំ កត្វា បវត្តា ចតុចត្តាលីសវិធា **អបរន្តានុទិដ្ឋិ** នាម។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន **ព្រហ្មជាលេ** (ទី. និ. ១.២៨), **តទដ្ឋកថាយ** (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.២៨) ច វេទិតព្ពោ។ ទ្វាទសមតេរសមចុទ្ទសមានិ។

អហិរិកទុកំ, ហិរិទុកញ្ច សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ បញ្ចទសមសោឡសមានិ។

ទុក្ខំ វចោ ឯតស្មិំ វិប្បដិកូលគាហិម្ហិ វិបច្ចនីកសាតេ អនាទរេ បុគ្គលេតិ ទុព្ពចោ, សហធម្មិកំ ទស្សេត្វា ឱវទិយមានេ អនាទរការកោ បុគ្គលោ, តស្ស កម្មំ ទោវចស្សំ, តស្ស ភាវោ **ទោវចស្សតា,** អនាទរវសេន បវត្តា ទ្វេ បដិឃចិត្តា, តំសម្បយុត្តា ច។ បាបា អស្សទ្ធាទយោ បុគ្គលា ឯតស្ស មិត្តាតិ បាបមិត្តោ, តស្ស ភាវោ **បាបមិត្តតា,** បាបបុគ្គលេសុ ទឡ្ហភត្តិវសេន, កាយចិត្តេហិ តំសេវនាតន្និន្នតាវសេន ច បវត្តានិ អដ្ឋ លោភចិត្តានិ។ សត្តរសមំ។

សោវចស្សតា , **កល្យាណមិត្តតា** ច វុត្តបដិបក្ខវសេន វេទិតព្ពា។ អត្ថតោ បន តថាបវត្តានិ សហេតុកកាមាវចរកុសលកិរិយចិត្តានិ។ អដ្ឋារសមំ។

បញ្ចសុ, សត្តសុ វា អាបត្តីសុ កុសលភាវោ **អាបត្តិកុសលតា**, សហ វត្ថុនា តាសំ អាបត្តីនំ អាបជ្ជនបរិច្ឆេទជាននវសេន បវត្តា កាមាវចរជវនបញ្ញា។ អាបត្តីហិ វុដ្ឋានេ កុសលភាវោ **អាបត្តិវុដ្ឋានកុសលតា**, វុដ្ឋានវិធានេន សទ្ធឹ អាបត្តិវុដ្ឋានបរិច្ឆេទជាននវសេន បវត្តា យថាវុត្តចិត្តសម្បយុត្តបញ្ញាវ។ ឯកូនវីសតិមំ។

សមាបជ្ជិតព្ពតោ សមាបត្តិ, តាសុ លោកិយលោកុត្តរាសុ សវិតក្កសវិចារាទីសុ សមាបត្តីសុ កុសលតា **សមាបត្តិកុសលតា**, សហ បរិកម្មេន អប្បនាបរិច្ឆេទជាននវសេន បវត្តា បញ្ញា។ សមាបត្តីហិ វុដ្ឋានេ កុសលភាវោ **សមាបត្តិវុដ្ឋានកុសលតា**, យថាបរិច្ឆិន្នកាលេយេវ តាហិ វុដ្ឋានកបញ្ញា កាមាវចរជវនបញ្ញាវ។ វីសតិមំ។

អដ្ឋារសសុ ធាតូសុ កុសលភាវោ **ធាតុកុសលតា**, សវនធារណបដិវេធបច្ចវេក្ខណបញ្ញា។ តាសញ្ញេវ ធាតូនំ មនសិការេ កុសលភាវោ **មនសិការកុសលតា**, តាសំ សម្មសនបដិវេធបច្ចវេក្ខណបញ្ញា។ ឯស នយោ **អាយតនកុសលតាយបិ**។ តត្ថ ហិ សវនធារណបច្ចវេក្ខណា កាមាវចរា, បដិវេធោ លោកុត្តរោវ, សម្មសនំ កាមាវចរលោកុត្តរំ។ អញ្ញមញ្ញំ បដិច្ច សហិតំ ផលំ ឧប្បាទេតីតិ បដិច្ចសមុប្បាទោ, អវិជ្ជាទីហិ និទ្ទិដ្ឋោ បច្ចយសមូហោ, តស្មឹ ទ្វាទសង្គេ អនុលោមបដិច្ចសមុប្បាទេ កុសលភាវោ **បដិច្ចសមុប្បាទកុសលតា**, “ឥមិនា បច្ចយេន ឥទំ ហោតី”តិ ជាននវសេន បវត្តា លោកិយជវនបញ្ញាវ។ ឯកវីសតិមទ្វាវីសតិមានិ។

តិដ្ឋតិ ឯត្ថ ផលំ តទាយត្តវុត្តិតាយាតិ ឋានំ, ការណំ, តស្មឹ ឋានេ កុសលតា **ឋានកុសលតា**។ ន ឋានេ កុសលតា **អដ្ឋានកុសលតា**។ តេវីសតិមំ។

ឧជុភាវោ **អជ្ជវោ**។ មុទុភាវោ **មទ្ទវោ**។ កាយចិត្តុជុកតាមុទុកតាទ្វយំ។ ចតុវីសតិមំ។

អធិវាសនសង្ខាតា ខមនំ **ខន្តិ**, តថាបវត្តកាមាវចរជវនានិ។ បាបតោ សុដ្ឋុ ឱរតោ វិរតោតិ សោរតោ, តស្ស ភាវោ **សោរច្ចំ**។ កាយវចីមនោសំវរសីលសង្ខាតានិ លោកិយលោកុត្តរជវនានិ។ បញ្ចវីសតិមំ។

សម្មោទកបិយវាទិតាសង្ខាតោ សខិលភាវោ **សាខល្យំ**, យថា បរេហិ សទ្ធឹ អត្តនោ ឆិទ្ទំ វិវរំ ន ហោតិ, ឯវំ ធម្មាមិសេហិ បដិសន្ថរណំ បដិច្ឆាទនំ **បដិសន្ថារោ**។ អាគន្តុកស្ស ហិ បច្ចុគ្គមនបត្តចីវរបដិគ្គហណអាសនទានពីជនបាទធោវនមក្ខនាទិនា, បានីយេន អាបុច្ឆនេន, កាលេ អាគតស្ស យាគុអាទីនំ, វិកាលេ បានកាទីនញ្ច ទានេន, បុនទិវសេ បិណ្ឌាយ ចរណដ្ឋានទស្សនបវេសននិក្ខមនកាលារោចនាទិនា ច បព្ពជិតា, គហដ្ឋានញ្ច **វិនយេ** អាគតនយេន យថានុរូបំ អាមិសបដិសន្ថារោ កាតព្ពោ។ អាគន្តុកំ បន ឧបសង្កមិត្វា “តុម្ហេ កតរភាណកា”តិ អបុច្ឆិត្វា “អាចរិយុបជ្ឈាយា វោ កតរំ គន្ថំ វឡញ្ជេន្តី”តិ បុច្ឆិត្វា តស្ស វិសយេ បញ្ហបុច្ឆនេន សចេ ន សក្កោតិ, សយំ កថេត្វា ទានេន, ធម្មកថនបញ្ហវិស្សជ្ជនកម្មដ្ឋានកថនកុក្កុច្ចទិដ្ឋិវិនោទនាទិនា, បរិវាសាទិវិនយកម្មករណេន, បព្ពាជនឧបសម្បទាទិនា ច ធម្មបដិសន្ថារោ កាតព្ពោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារតោ បនាយំ សទ្ធឹ អានិសំសទីបកវត្ថូហិ **អដ្ឋសាលិនិយំ** (ធ. ស. អដ្ឋ. ១៣៥១) ញាតព្ពោ។ ឯតស្មឹ ទុវិធេ បដិសន្ថារេ កុសលភាវោ បដិសន្ថារកុសលតា, តថាបវត្តកាមាវចរជវនានិ ឯវ។ ឆព្ពីសតិមំ។

ឥន្ទ្រិយេសុ មនច្ឆដ្ឋេសុ អាបាថគតរូបាទីសុ អារម្មណេសុ និមិត្តគហណាទិនា ឥន្ទ្រិយសំវរភេទសង្ខាតោ អគុត្តទ្វារភាវោ **ឥន្ទ្រិយេសុ អគុត្តទ្វារតា**។ បដិគ្គហណបរិភោគវសេន ភោជនេ មត្តំ អជាននភាវោ **ភោជនេ អមត្តញ្ញុតា**, តថាបវត្តអកុសលចិត្តានិ។ សត្តវីសតិមំ។

អនន្តរទុកេបិ វុត្តបដិបក្ខវសេន កាមាវចរសហេតុកកុសលកិរិយចិត្តានិ វេទិតព្ពានិ។ អដ្ឋវីសតិមំ។

សតិវិប្បវាសសង្ខាតោ មុដ្ឋសតិភាវោ **មុដ្ឋស្សច្ចំ**, សព្ពេ អកុសលា ធម្មា, អសម្បជាននភាវោ **អសម្បជញ្ញំ**, មោហោ។ ឯកូនតឹសតិមំ។

អនន្តរទុកេ ចតុភូមិកា សតិបញ្ញាវ វុត្តា។ តឹសតិមំ។

អប្បដិសង្ខានេ អប្បដិវានសង្ខាតេ អកម្បិយដ្ឋេន យោនិសោទស្សនសង្ខាតំ បដិសង្ខានមេវ ពលន្តិ **បដិសង្ខានពលំ**, កាមាវចរបញ្ញាវ។ សត្តពោជ្ឈង្គាទិភាវនាវសេន បវត្តា ចតុភូមកធម្មា **ភាវនាពលំ**។ ឯកតឹសតិមំ។

បច្ចនីកធម្មេ សមេតីតិ **សមថោ**, សោ តិវិធោ ចិត្តសមថោ អធិករណសមថោ សព្ពសង្ខារសមថោតិ។ តត្ថ ច បុព្ពភាគាសុ អដ្ឋសមាបត្តីសុ ឯកគ្គតា **ចិត្តសមថោ** នាម, សម្មុខាវិនយាទិ សត្តវិធោ **អធិករណសមថោ** នាម, និព្ពានំ **សព្ពសង្ខារសមថោ** នាម។ ឥធ បន ចតុភូមកោ សមាធិ អធិប្បេតោ។ អនិច្ចាទិវសេន វិវិធេនាការេន បស្សតីតិ **វិបស្សនា**, លោកិយលោកុត្តរា វិបស្សនាបញ្ញាវ។ ពាត្តឹសតិមំ។

សមថោវ តំ អាការំ គហេត្វា បុន បវត្តេតព្ពស្ស សមថស្ស និមិត្តន្តិ **សមថនិមិត្តំ។ បគ្គាហនិមិត្តេបិ** ឯសេវ នយោ។ ចតុភូមកសមាធិវីរិយានិ ឯវ។ តេត្តឹសតិមំ។

អនន្តរទុកេបិ វីរិយសមាធី ឯវ វុត្តា។ ចតុត្តឹសតិមំ។

សីលវិនាសិកា អសំវរសង្ខាតា សីលស្ស វិបត្តីតិ **សីលវិបត្តិ**, តថាបវត្តា អកុសលធម្មា។ សម្មាទិដ្ឋិយា វិបត្តិ **ទិដ្ឋិវិបត្តិ**, មិច្ឆាទិដ្ឋិ ឯវ។ បញ្ចតឹសតិមំ។

សោរច្ចមេវ សីលស្ស សម្បាទនតោ សីលបរិបូរណតោ សីលស្ស សម្បទាតិ **សីលសម្បទា**។ ទិដ្ឋិបារិបូរិភូតំ ញាណមេវ ទិដ្ឋិយា សម្បទាតិ **ទិដ្ឋិសម្បទា**។ ចតុភូមកា សីលបញ្ញាវ។ តថា អនន្តរទុកេបិ។ ឆត្តឹសតិមំ។

វិសុទ្ធិភាវំ សម្បត្តា សីលសង្ខាតា សីលស្ស វិសុទ្ធិ **សីលវិសុទ្ធិ**។ និព្ពានសង្ខាតំ វិសុទ្ធិំ បាបេតុំ សមត្ថា ទស្សនសង្ខាតា ទិដ្ឋិយា វិសុទ្ធិ **ទិដ្ឋិវិសុទ្ធិ**។ សត្តត្តឹសតិមំ។

កម្មស្សកតាសច្ចានុលោមិកមគ្គផលសម្បយុត្តបញ្ញា **ទិដ្ឋិ វិសុទ្ធិ** នាម។ យថាទិដ្ឋិស្ស តទនុរូបំ បធានំ **យថាទិដ្ឋិស្ស ច បធានំ** នាម។ អដ្ឋតឹសតិមំ។

សំវេគជនកានិ ជាតិជរាព្យាធិមរណសង្ខាតានិ ការណានិ **សំវេជនីយដ្ឋានានិ** នាម, តេសុ ជាតិអាទិបដិច្ចសមុប្បន្នភយសង្ខាតំ សំវិជនំ **សំវេគោ** នាម, តថាបវត្តកុសលាទិ ឯវ។ ឯវំ សំវេគជាតស្ស យោនិសោ ឧបាយេន បធានំ **សំវិគ្គស្ស យោនិសោ បធានំ**, លោកិយលោកុត្តរវីរិយមេវ។ ឯកូនចត្តាលីសតិមំ។

កុសលធម្មបូរណេ អសន្តុដ្ឋិភាវោ អសន្តុដ្ឋិតា។ យោ បន ទានំ ទត្វា តតោ តេន អសន្តុដ្ឋោ ហុត្វា សរណគមនំ អាកង្ខតិ, តតោ បញ្ចសីលានី, បព្ពជ្ជំ, ពុទ្ធវចនានំ ឧគ្គណ្ហនំ, សមថវិបស្សនំ, តតោ តេនាបិ អសន្តុដ្ឋោ អនុក្កមេន អរហត្តំ គណ្ហាតិ, អយំ **អសន្តុដ្ឋិតា កុសលេសុ ធម្មេសុ**។ អធិកុសលធម្មានំ ភាវនាយ ឧក្កណ្ឋមានោ បធានំ បដិវាបេតិ និវត្តាបេតីតិ បដិវានិ, ន បដិវានិ អប្បដិវានិ, តស្ស ភាវោ **អប្បដិវានិតា**។ អរហត្តំ អប្បត្វា បធានស្មឹ អនិវត្តនតា អនោសក្កនតា, តថាបវត្តលោកិយលោកុត្តរកុសលា ធម្មា។ ចត្តាលីសតិមំ។

វិជាននតោ **វិជ្ជា**, បុព្ពេនិវាសចុតូបបាតអាសវក្ខយញាណានិ។ វិមុច្ចនតោ **វិមុត្តិ**, អដ្ឋ សមាបត្តិយោ, និព្ពានញ្ច។ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ ហិ អារម្មណេ អធិមុច្ចនតោ, សយំ វិក្ខម្ភិតកិលេសេហិ វិមុច្ចនដ្ឋេន ច វិមុត្តីតិ វុត្តា, និព្ពានំ បន សព្ពកិលេសេហិ អច្ចន្តវិមុច្ចនដ្ឋេន។ ឯកចត្តាលីសតិមំ។

កិលេសក្ខយករេសុ ចតូសុ អរិយមគ្គេសុ ញាណំ **ខយេ ញាណំ** នាម។ បដិសន្ធិវសេន អនុប្បាទភូតេ តំតំមគ្គវជ្ឈកិលេសានំ អនុប្បាទបរិយោសានេ ឧប្បន្នអរិយផលេ ញាណំ **អនុប្បាទេ ញាណំ** នាម។ សេសំ សព្ពត្ថ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ ទ្វាចត្តាលីសតិមំ។

សុត្តន្តិកទុកមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មោហវិច្ឆេទនិយា អភិធម្មមាតិកត្ថវណ្ណនាយ

ធម្មសង្គណីមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

២. វិភង្គមាតិកា

ឥទានិ ធម្មសង្គណិមាតិកានន្តរំ វិភង្គមាតិកាយ អត្ថវណ្ណនា អនុប្បត្តា។ តស្សា បន –

អត្ថតោ ធម្មភេទេន, វិភង្គនយទស្សនា;
បាឡិមុត្តនយា ចាបិ, ហោតិ សំវណ្ណនានយោ។

សា បនេសា អដ្ឋារសន្នំ វិភង្គានំ អាទិម្ហិ ឋបិតា អដ្ឋារសវិធា ហោតិ – ខន្ធវិភង្គមាតិកា-អាយតន-ធាតុ-សច្ច-ឥន្ទ្រិយ-បច្ចយាការ-សតិបដ្ឋាន-សម្មប្បធាន-ឥទ្ធិបាទពោជ្ឈង្គ-មគ្គង្គឈាន-អប្បមញ្ញា-សិក្ខាបទ-បដិសម្ភិទា-ញាណ-ខុទ្ទកវត្ថុ-ធម្មហទយវិភង្គមាតិ

ខន្ធវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

តត្ថ អាទិភូតាយ ខន្ធវិភង្គមាតិកាយ **អត្ថតោ** តាវ – **បញ្ចក្ខន្ធា**តិ ឯត្ថ **បញ្ច**តិ គណនបរិច្ឆេទោ, តេន ន តតោ ហេដ្ឋា, ន ឧទ្ធន្តិ ទស្សេតិ។ **ខន្ធា**តិ បរិច្ឆិន្នធម្មនិទស្សនំ។ តត្រាយំ **ខន្ធ**-សទ្ទោ សម្ពហុលេសុ ឋានេសុ និបតតិ រាសិម្ហិ គុណេ បណ្ណត្តិយំ រុឡ្ហិយន្តិ។ តត្ថ “មហាឧទកក្ខន្ធោ”តិអាទីសុ (សំ. និ. ៥.១០៣៧; អ. និ. ៤.៥១; ៥.៤៥; ៦.៣៧) ហិ រាសិតោ ខន្ធោ នាម។ “សីលក្ខន្ធោ សមាធិក្ខន្ធោ”តិអាទីសុ (ទី. និ. ៣.៣៥៥) គុណតោ។ “អទ្ទសា ខោ ភគវា មហន្តំ ទារុក្ខន្ធ”ន្តិអាទីសុ (សំ. និ. ៤.២៤១) បណ្ណត្តិតោ។ “វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ”តិអាទីសុ (ធ. ស. ៦៣) ឯកម្បិ ចិត្តំ រុឡ្ហិតោ ខន្ធោ នាម, ស្វាយមិធ រាសិតោ អធិប្បេតោ។ រាសដ្ឋោ ហិ ខន្ធ-សទ្ទោ, កោដ្ឋាសដ្ឋោតិបិ វត្តុំ វដ្តតិ។ លោកស្មឹ ហិ ឥណំ គហេត្វា ចោទិយមានា “ទ្វីហិ ខន្ធេហិ ទស្សាម , តីហិ ខន្ធេហិ ទស្សាមា”តិ វទន្តិ, តស្មា ខន្ធោតិ កោដ្ឋាសោតិ វុត្តំ ហោតិ។ **រូបក្ខន្ធោ**តិ ឯត្ថ រុប្បតីតិ រូបំ, សីតុណ្ហាទីហិ បសិទ្ធាការេន រុប្បតិ យដ្ដីយតិ, បីឡិយតីតិ អត្ថោ។ វុត្តំ ហេតំ ភគវតា –

“រុប្បតីតិ ខោ, ភិក្ខវេ, តស្មា រូបន្តិ វុច្ចតិ។ កេន រុប្បតិ? សីតេនបិ រុប្បតិ, ឧណ្ហេនបិ រុប្បតិ, ជិឃច្ឆាយបិ រុប្បតិ, បិបាសាយបិ រុប្បតី”តិអាទិ (សំ. និ. ៣.៧៩)។

រូបញ្ច តំ ខន្ធោ ចាតិ **រូបក្ខន្ធោ**, រូបរាសិ រូបកោដ្ឋាសោតិ អត្ថោ។ **វេទនាក្ខន្ធា**ទីសុបិ ឯសេវ នយោតិ អយំ តាវេត្ថ អត្ថតោ សំវណ្ណនានយោ។

ធម្មភេទតោ បនេត្ថ ហេដ្ឋា កុសលត្តិកេ វិភត្តា អតីតាទិភេទភិន្នា សព្ពេ រូបធម្មា **រូបក្ខន្ធោ** នាម។ តថា ចតុភូមកា វេទនាសញ្ញាយោ **វេទនាក្ខន្ធោ** នាម, **សញ្ញាក្ខន្ធោ** នាម។ វេទនាសញ្ញា បន ឋបេត្វា សេសា ផស្សាទយោ បញ្ញាស ចេតសិកា **សង្ខារក្ខន្ធោ** នាម។ បញ្ចសុ ខន្ធេសុ និព្ពានមេវ អសង្គហិតំ, ឧបាទានក្ខន្ធេសុ បន សព្ពេ លោកុត្តរធម្មា។ អយមេវ ហិ ខន្ធេហិ ឧបាទានក្ខន្ធានំ វិសេសោ។ ខន្ធា អវិសេសតោ វុត្តា, ឧបាទានក្ខន្ធា សាសវោបាទានិយភាវេន វិសេសេត្វា។ ឥធ បន អវិសេសេន វុត្តត្តា និព្ពានំ ឋបេត្វា អវសេសា សព្ពេ ធម្មា សង្គហំ គច្ឆន្តីតិ អយំ ធម្មភេទតោ សំវណ្ណនានយោ។

វិភង្គនយទស្សនាតិ វិភង្គបាឡិយា អាគតអត្ថនយទស្សនតោ។ **វិភង្គបាឡិយំ** ហិ សុត្តន្តភាជនីយំ អភិធម្មភាជនីយំ បញ្ហាបុច្ឆកន្តិ តីហិ នយេហិ ខន្ធវិភង្គោ វិភត្តោ។ តថា អាយតនវិភង្គាទយោ។ កេវលំ ហិ ឥន្ទ្រិយវិភង្គេ, សិក្ខាបទវិភង្គេ ច សុត្តន្តភាជនីយំ នត្ថិ។ បច្ចយាការវិភង្គេ បញ្ហាបុច្ឆកំ នត្ថិ។ ញាណវិភង្គាទីសុ បន តីសុ តយោបិ នយា ន សន្តិ។ តេសុ ហិ ញាណវិភង្គោ ឯកវិធតោ បដ្ឋាយ យាវ ទសវិធា វិភត្តោ, ខុទ្ទកវត្ថុវិភង្គោ ឯកវិធតោ បដ្ឋាយ យាវ ទ្វាសដ្ឋិបភេទា វិភត្តោ, ធម្មហទយវិភង្គោ បន សព្ពសង្គហាទីហិ ទសហិ វារេហិ វិភត្តោ, តស្មា តេសំ តេសំ នយានំ មុខមត្តទស្សនវសេន តត្ថ តត្ថ សំវណ្ណនា ភវិស្សន្តិ។ តត្រិទំ ខន្ធវិភង្គេ តិណ្ណំ នយានំ មុខមត្តទស្សនំ។ សេយ្យថិទំ – **សុត្តន្តភាជនីយេ** តាវ រូបក្ខន្ធោ –

“តត្ថ កតមោ រូបក្ខន្ធោ? យំ កិញ្ចិ រូបំ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នំ អជ្ឈត្តំ វា ពហិទ្ធា វា ឱឡារិកំ វា សុខុមំ វា ហីនំ វា បណីតំ វា យំ ទូរេ សន្តិកេ វា, តទេកជ្ឈំ អភិសញ្ញូហិត្វា អភិសង្ខិបិត្វា អយំ វុច្ចតិ រូបក្ខន្ធោ”តិ (វិភ. ២) –

ឯវំ ឧទ្ទិសិត្វា វិត្ថារតោ វិភត្តោ, តថា វេទនាក្ខន្ធាទយោបិ។ តត្ថ និយកជ្ឈត្តំ នាម អជ្ឈត្តរូបំ **អជ្ឈត្តំ** នាម, តតោ អញ្ញំ បរបុគ្គលគតំ, អវិញ្ញាណញ្ច **ពាហិទ្ធា** នាម, តថា វេទនាទយោបិ។ បសាទវិសយរូបំ បន **ឱឡារិកំ** នាម, សេសំ **សុខុមំ** នាម។ អនិដ្ឋរូបំ **ហីនំ** នាម, ឥដ្ឋរូបំ **បណីតំ** នាម។

ននុ ឥដ្ឋានិដ្ឋំ នាម បាដេក្កំ បដិវិភត្តំ នាម នត្ថិ, ឯកំ ឯកច្ចស្ស ឥដ្ឋំ ហោតិ មនាបំ, តទេវ អញ្ញស្ស ច អនិដ្ឋំ ហោតិ។ វគ្គាទីនិ ហិ សូករាទីនំ នប្បិយានិ ហោន្តិ, ន មនុស្សាទីនំ, តេសញ្ច វត្ថាភរណាទីនិ បិយានិ, ន សូករាទីនន្តិ, តស្មា រុចិវសេនេវ ឥដ្ឋានិដ្ឋតា គហេតព្ពា? ន, ឥដ្ឋានិដ្ឋានំ បាដេក្កំ វិភត្តត្តា។ កុសលកម្មជំ ហិ កុសលវិបាកវិសយោវ ឥដ្ឋំ នាម, អកុសលកម្មជំ អកុសលវិបាកវិសយោវ អនិដ្ឋំ នាម, សញ្ញាវិបល្លាសេន បន កោចិ ឥដ្ឋមេវ ពុទ្ធរូបាទី ជវនក្ខណេ អនិដ្ឋតោ មនសិ ករោតិ, អនិដ្ឋញ្ច និរយគ្គិសត្តវិសាទី ឥដ្ឋតោ មនសិ ករោតិ។ ជវនេហិ ឯវំ វិបល្លាសភាវោ, ន វិបាកេហីតិ វិបាកវសេន ឥដ្ឋានិដ្ឋំ និយតំ វេទិតព្ពំ។

សម្មោហវិនោទនិយា បន វិភង្គដ្ឋកថាយ –

> “សុខសម្ផស្សំ ហិ គូថកលលំ ចក្ខុទ្វារយានទ្វារេសុ អនិដ្ឋំ, កាយទ្វារេ ឥដ្ឋំ ហោតិ។ ចក្កវត្តិនោ មណិរតនេន បោថិយមានស្ស, សុវណ្ណសូលេ ឧត្តាសិយមានស្ស ច មណិរតនសុវណ្ណសូលានិ ចក្ខុទ្វារេ ឥដ្ឋានិ ហោន្តិ, កាយទ្វារេ អនិដ្ឋានី”តិ (វិភ. អដ្ឋ. ៦) –

ឯវំ ទ្វារវសេន ឯកស្សេវ វត្ថុនោ ឥដ្ឋតា, អនិដ្ឋតា ច វុត្តា។ សា ច ឯកក្ខណេ ន យុត្តា ឯកកលាបគតភូតោបាទាយរូបានំ ឯកសាមគ្គិយមុប្បត្តិតោ។ ន ហិ ភូតេសុ អកុសលវសេន អនិដ្ឋេសុ ឧប្បជ្ជន្តេសុ តទុបាទាយរូបាទិកុសលេន ឥដ្ឋានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, ភិន្នក្ខណេ បន ឥដ្ឋានិ មណិរតនាទីនិ តេហិ បោថិយមានស្ស អកុសលបច្ចយេន ឧតុនា អនិដ្ឋានិ វិបរិណមន្តិ, កុសលបច្ចយេន អនិដ្ឋានិ គូថកលលាទីនិ ឥដ្ឋានីតិ, អយំ នោ អត្តនោមតិ។ ឯវំ វិភត្តេសុ ច ឥដ្ឋានិដ្ឋេសុ តំ តំ រូបំ ឧបាទាយុបាទាយ ហីនំ, បណីតញ្ច ទដ្ឋព្ពំ។ សុខុមំ បន រូបំ **ទូររូបំ** នាម, ឱឡារិកំ **សន្តិកេរូបំ** នាម។ តំ តំ វា បន រូបំ ឧបាទាយុបាទាយ រូបំ ទូរេ សន្តិកេ ទដ្ឋព្ពំ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

វេទនាទីសុ បន អកុសលា វេទនា **ឱឡារិកា**, ឥតរា **សុខុមា**។ កុសលាកុសលា ឱឡារិកា, អព្យាកតា សុខុមា។ ទុក្ខា វេទនា ឱឡារិកា, ឥតរា សុខុមា។ សុខទុក្ខា វា ឱឡារិកា, ឥតរា សុខុមា។ អសមាបន្នស្ស វា វេទនា ឱឡារិកា, សមាបន្នស្ស សុខុមា។ សាសវា ឱឡារិកា , អនាសវា សុខុមា។ តំ តំ វា បន វេទនំ ឧបាទាយុបាទាយ ឱឡារិកសុខុមតា ទដ្ឋព្ពា។ អកុសលា វេទនា កុសលាព្យាកតាហិ ទូរេ, តា ច តាយ ទូរេតិ ឯវំ ជាតិសភាវបុគ្គលភូមិភេទតោ វុត្តនយេន **ទូរេវេទនា** ទដ្ឋព្ពា, កុសលា វេទនា កុសលាយ សន្តិកេតិ ឯវំ ជាតិអាទិសាមញ្ញតោ **សន្តិកេវេទនា** ទដ្ឋព្ពា។ តំ តំ វា បន វេទនំ ឧបាទាយុបាទាយ វេទនា ទូរេសន្តិកេ ទដ្ឋព្ពា។ ឯវំ សញ្ញាក្ខន្ធាទីសុបិ យថានុរូបំ ឱឡារិកសុខុមតាទយោ វេទិតព្ពាតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន **វិភង្គបាឡិអដ្ឋកថាសុ** (វិភ. ៨ អាទយោ; វិភ. អដ្ឋ. ៨ អាទយោ) គហេតព្ពោតិ អយំ សុត្តន្តភាជនីយនយោ។

អភិធម្មភាជនីយនយេ រូបក្ខន្ធស្ស តាវ ឯកវិធាទិតោ យាវ ឯកាទសវិធា រូបកណ្ឌេ វុត្តនយេន វេទិតព្ពា។ វេទនាក្ខន្ធោ បន ឯកវិធោ ផស្សសម្បយុត្តោ, ទុវិធោ សហេតុកទុកវសេន, តិវិធោ កុសលត្តិកវសេន, ចតុព្ពិធោ ចតុភូមកវសេន, បញ្ចវិធោ សភាវភេទេន, ឆព្ពិធោ ឆទ្វារិកវសេន, សត្តវិធោ សត្តវិញ្ញាណសម្បយោគវសេន, អដ្ឋវិធោ តេសុ កាយវិញ្ញាណសម្បយុត្តំ សុខទុក្ខវសេន ទ្វិធា ភិន្ទិត្វា, នវវិធោ តេសុ មនោវិញ្ញាណសម្បយុត្តំ កុសលត្តិកវសេន តិធា ភិន្ទិត្វា, ទសវិធោ តេសុ កាយវិញ្ញាណសម្បយុត្តំ ទុវិធា, មនោវិញ្ញាណសម្បយុត្តញ្ច តិធា ភិន្ទិត្វាតិ ឯវំ សហេតុកទុកមូលំ បឋមវារំ វត្វា បុន កុសលត្តិកដ្ឋានេ វេទនាត្តិកបីតិត្តិកសនិទស្សនត្តិកវជ្ជិតេ សព្ពត្តិកេ យោជេត្វា យាវ ទសវិធា, អបរេបិ អដ្ឋារស វារា វុត្តា។ យថា ចេត្ថ សហេតុកទុកមូលិកា សព្ពត្តិកយោជនា, ឯវំ ហេតុសម្បយុត្តទុកាទីសុ អនុរូបទុកមូលិកាបិ សរណទុកបរិយោសានា បច្ចេកំ សព្ពត្តិកយោជនាបិ វេទិតព្ពាតិ អយំ ទុកមូលកោ យោជនានយោ។ យថា ច ឯកេកទុកេន សព្ពត្តិកយោជនាវសេន ទុកមូលកោ នយោ វុត្តោ, ឯវំ ឯកេកត្តិកេន យថានុរូបំ សព្ពទុកយោជនាវសេន តិកមូលកោ, តទុភយមិស្សកវសេន ឧភតោវឌ្ឍនកោ ច នយោ វេទិតព្ពោ។ យថា ចេត្ថ វេទនាក្ខន្ធេ, ឯវំ សញ្ញាក្ខន្ធាទីសុបិ យថារហំ ទុកមូលកាទិនយា វេទិតព្ពាតិ អយំ អភិធម្មភាជនីយនយោ។

បញ្ហាបុច្ឆកនយេ បន បញ្ចន្នំ ខន្ធានំ កតិ កុសលា, កតិ អកុសលា, កតិ អព្យាកតា, កតិ សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា…បេ… កតិ សរណា, កតិ អរណាតិ? រូបក្ខន្ធោ អព្យាកតោ, ចត្តារោ ខន្ធា សិយា កុសលា, សិយា អកុសលា, សិយា អព្យាកតា, រូបំ, វេទនា ច វេទនាត្តិកេ ន វត្តព្ពា, សេសា តិធាបិ ហោន្តិ, រូបំ នេវ

វិបាកនវិបាកធម្មធម្មំ, សិយា ឧបាទិន្នុបាទានិយំ, សិយា អនុបាទិន្នុបាទានិយំ, អសំកិលិដ្ឋសំកិលេសិកំ, សេសា ចត្តារោ ខន្ធា តីហិ តិកេហិ តិធាបិ ហោន្តិ។ រូបំ អវិតក្កអវិចារំ, តយោ ខន្ធា តិធាបិ ហោន្តិ, សង្ខារក្ខន្ធោ តិធា ច ន វត្តព្ពោ ច។ រូបំ ន វត្តព្ពំ, វេទនា សិយា បីតិសហគតា, ន វត្តព្ពា, តយោ តិធា ច ន វត្តព្ពា ច។ រូបំ នេវទស្សនេននភាវនាយបហាតព្ពំ, នទស្សនេននភាវនាយបហាតព្ពហេតុកំ, នេវាចយគាមិនអបចយគាមិ, នេវសេខនាសេខំ, បរិត្តំ, សេសា តិធាបិ ហោន្តិ។ បរិត្តារម្មណត្តិកេ រូបំ អនារម្មណំ, សេសា តិធា ច ន វត្តព្ពា ច។ រូបំ មជ្ឈិមំ, អនិយតំ, សេសា តិធាបិ។ មគ្គារម្មណត្តិកេ ច រូបំ អនារម្មណំ, សេសា តិធាបិ វា ន វត្តព្ពា។ ឧប្បន្នាតីតត្តិកេសុ បញ្ចបិ តិធា ហោន្តិ។ អតីតារម្មណត្តិកេ រូបំ អនារម្មណំ, សេសា តិធា ច ន វត្តព្ពា ច។ អជ្ឈត្តត្តិកេ បញ្ចបិ តិធា ហោន្តិ។ អជ្ឈត្តារម្មណត្តិកេ រូបំ អនារម្មណំ, សេសា តិធាបិ ន វត្តព្ពា ច។ ចត្តារោ ខន្ធា អនិទស្សនអប្បដិឃា, រូបក្ខន្ធោ តិធាបិ ហោតិ។

ចត្តារោ ខន្ធា នហេតូ, សង្ខារក្ខន្ធោ សិយា ហេតុ, សិយា ន ហេតុ។ រូបំ អហេតុកំ, ហេតុវិប្បយុត្តំ, សេសា ទ្វិធាបិ។ តយោ ខន្ធា សិយា សហេតុកា ចេវ ន ច ហេតូ, សិយា ន វត្តព្ពា ច, សង្ខារក្ខន្ធោ ទ្វិធា ច ន វត្តព្ពោ ច, រូបំ ន វត្តព្ពមេវ។ តថា អនន្តរទុកេបិ។ រូបំ នហេតុអហេតុកំ, តយោ ទ្វិធាបិ, សង្ខារក្ខន្ធោ ទ្វិធា ច ន វត្តព្ពោ ច។ បញ្ចបិ សប្បច្ចយា, សង្ខតា, ចត្តារោ អនិទស្សនា, អប្បដិឃា, រូបំ ទ្វិធាបិ។ រូបំ រូបី, សេសា អរូបិនោ។ រូបំ លោកិយំ, សេសា ទ្វិធាបិ។ បញ្ចបិ កេនចិ វិញ្ញេយ្យា, ន ច កេនចិ វិញ្ញេយ្យា ច។ ចត្តារោ នោ អាសវា, សង្ខារា ទ្វិធាបិ, ន វត្តព្ពា ច។ រូបំ សាសវោ, អាសវវិប្បយុត្តោ , សេសា ទ្វិធាបិ។ រូបំ សាសវា ចេវ នោ ច អាសវា, តយោ តថា ច ន វត្តព្ពា ច។ សង្ខារោ ទ្វិធា ច ន វត្តព្ពោ ច។ រូបំ ន វត្តព្ពមេវ, តយោ សិយា អាសវសម្បយុត្តា ចេវ នោ ច អាសវា, សិយា ន វត្តព្ពា, សង្ខារោ ទ្វិធា ច ន វត្តព្ពោ ច។ រូបំ អាសវវិប្បយុត្តំ សាសវញ្ច, សេសា ទ្វិធា ច ន វត្តព្ពា ច។ ឥមិនា នយេន សំយោជនគោច្ឆកាទីសុបិ យោជនា វេទិតព្ពា។ កេវលំ ហិ បរាមាសសម្បយុត្តទុកេ រូបំ បរាមាសវិប្បយុត្តំ, តយោ ទ្វិធាបិ, សង្ខារោ ទ្វិធាបិ, ទិដ្ឋិវសេន ន វត្តព្ពោ ច។ តតិយេ ឯត្តកមេវ វិសេសោ។ រូបំ អនារម្មណំ, សេសា សារម្មណា។ វិញ្ញាណំ ចិត្តំ, សេសា នោ ចិត្តា។ តយោ ចេតសិកា, ទ្វេ អចេតសិកា។ តយោ ចិត្តសម្បយុត្តា, រូបំ ចិត្តវិប្បយុត្តំ។ វិញ្ញាណំ ន វត្តព្ពំ។ តថា ចិត្តសំសដ្ឋទុកេបិ។ តយោ ចិត្តសមុដ្ឋានា, វិញ្ញាណំ នោ ចិត្តសមុដ្ឋានំ។ រូបំ ទ្វិធាបិ។ តថា អនន្តរទុកទ្វយេបិ។ តយោ ចិត្តសំសដ្ឋសមុដ្ឋានា, ទ្វេ នោ ចិត្តសំសដ្ឋសមុដ្ឋានា។ តថា អនន្តរទុកទ្វយេបិ។ វិញ្ញាណំ អជ្ឈត្តិកំ, តយោ ពាហិរា, រូបំ ទ្វិធាបិ។ ចត្តារោ នោ ឧបាទា។ រូបំ ទ្វិធាបិ។ បញ្ចបិ សិយា ឧបាទិន្នា, សិយា អនុបាទិន្នា, នោ ឧបាទានា។

កិលេសគោច្ឆកោ វុត្តនយោវ។ រូបំ នេវទស្សនេននភាវនាយ បហាតព្ពំ, សេសា ទ្វិធាបិ។ ឯវំ យាវបីតិទុកា យោជនា វេទិតព្ពា។

រូបំ ន វេទនា, ន សុខា, ន សុខសហគតា, សេសា ទ្វិធាបិ។ តថា អនន្តរទុកេបិ។ រូបំ កាមាវចរំ, សេសា ទ្វិធាបិ។ ឯវំ យាវ សរណទុកា យោជនា វេទិតព្ពា។ អយំ បញ្ហាបុច្ឆកនយោ។

ឥមេ បន នយា វិត្ថារតោ បាឡិអដ្ឋកថាហិ ញាតព្ពា។ អត្ថវិនិច្ឆយោ ច នេសំ ធម្មសង្គណីមាតិកត្ថសំវណ្ណនាយ វុត្តានុសារេន ញាតព្ពោ។ ឥតោ បរំ អតិរេកំ អវត្វា អបុព្ពមេវ វណ្ណយិស្សាមាតិ អយំ វិភង្គនយទស្សនតោ សំវណ្ណនានយោ។

ឥទានិ បនេត្ថ –

> កមតោទ្ធនាធិកតោ, ទដ្ឋព្ពសមភេទតោ;
> បាឡិមុត្តនយោ ញេយ្យោ, ខន្ធកោសល្លមិច្ឆតា។

តត្ថ **កមតោ**តិ ឯត្ថ ឧប្បត្តិក្កមោ បហានក្កមោ បដិបត្តិក្កមោ ភូមិក្កមោ ទេសនាក្កមោតិ ពហុវិធេសុ កមេសុ ខន្ធានំ ទេសនាក្កមោវ យុជ្ជតិ, ន ឥតរេ, អសម្ភវា។ អភេទេន ហិ បញ្ចសុ ខន្ធេសុ អត្តគ្គាហបតិតំ វេនេយ្យជនំ សមូហឃនវិនិព្ភោគទស្សនេន អត្តគ្គាហតោ មោចេតុកាមោ ភគវា ហិតកាមោ តស្ស តស្ស ជនស្ស សុខគ្គហណត្ថំ ចក្ខុអាទីនំ វិសយភូតំ ឱឡារិកំ បឋមំ រូបក្ខន្ធំ ទេសេសិ, តតោ ឥដ្ឋានិដ្ឋវិសយសំវេទកំ ឱឡារិកំ វេទនំ, យំ វេទេតិ, តំ សញ្ជានាតីតិ ឯវំ វេទនាវិសយស្ស អាការគ្គាហិកំ សញ្ញំ, សញ្ញាវសេនាភិសង្ខារកេ សង្ខារេ, តេសំ វេទនាទីនំ និស្សយាធិបតិភូតំ វិញ្ញាណន្តិ អយំ តាវេត្ថ កមោ។

អទ្ធនាធិកតោតិ កស្មា បន ភគវតា បញ្ចេវ ខន្ធា វុត្តា អទ្ធនា អនធិកាតិ? សព្ពសង្ខត សភាគេកសង្គហតោ, អត្តត្តនិយគ្គាហវត្ថុស្ស ឯតប្បរមតោ, អញ្ញេសញ្ច តទវរោធតោ។ អនេកប្បភេទេសុ ហិ

សង្ខតធម្មេសុ សភាគវសេន សង្គយ្ហមានេសុ រូបំ រូបសភាគេកសង្គហវសេន ឯកោ ខន្ធោ ហោតិ, វេទនា វេទនាសភាគេកសង្គហវសេន ឯកោ ខន្ធោ ហោតិ។ ឯស នយោ សញ្ញាទីសុបិ, តស្មា សព្ពសង្ខតសភាគេកសង្គហតោ បញ្ចេវ វុត្តា។ ឯតបរមញ្ចេតំ អត្តត្តនិយគ្គាហវត្ថុ, យទិទំ រូបាទយោ បញ្ច, តស្មា អត្តត្តនិយគ្គាហវត្ថុស្ស ឯតបរមតោបិ បញ្ចេវ វុត្តា។ យេបិ ចញ្ញេ សីលាទយោ បញ្ច ធម្មក្ខន្ធា វុត្តា, តេបិ សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នត្តា ឯត្ថេវ អវរោធំ គច្ឆន្តិ, តស្មា អញ្ញេសំ តទវរោធតោបិ បញ្ចេវ វុត្តាតិ អយំ អនូនាធិកតោ។

ទដ្ឋព្ពសមភេទតោតិ ទដ្ឋព្ពភេទតោ, ឧបមាភេទតោ ច។ តត្ថ ទដ្ឋព្ពភេទតោ តាវ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា សាមញ្ញតោ ឧក្ខិត្តាសិកបច្ចត្ថិកតោ, ភារតោ, ខាទកតោ, អនិច្ចទុក្ខអនត្តសង្ខតវធកតោ ច ទដ្ឋព្ពា។ វិសេសតោ បន ផេណបិណ្ឌំ វិយ រូបំ ទដ្ឋព្ពំ, ឧទកពុព្ពុឡមរីចិកកទលិក្ខន្ធមាយា វិយ យថាក្កមំ វេទនាទយោ ទដ្ឋព្ពា។ យថា ហិ ផេណបិណ្ឌោ វិមទ្ទាសហោ, សោ ច បត្តថាលកាទិអត្ថំ គហិតោបិ តមត្ថំ ន សាធេតិ, ភិជ្ជតិ, ឯវំ រូបម្បិ វិមទ្ទាសហំ, តញ្ច សុភាទិវសេន គហិតម្បិ ន តថា តិដ្ឋតិ, អសុភាទិយេវ ហោតិ។

យថា វា ផេណបិណ្ឌោ អនេកសន្ធិឃដិតោ ពហុន្នំ ឧទកសប្បាទិបាណកានំ អាវាសោ, អាទិតោ ចេស ពទរបក្កមត្តោ ហុត្វា អនុបុព្ពវឌ្ឍនកោ ឧដ្ឋិតមត្តោបិ ចេស ភិជ្ជតិ, ថោកំ គន្ត្វាបិ, សមុទ្ទំ បត្វា បន អវស្សមេវ ភិជ្ជតិ , ឯវំ រូបម្បិ ឆិទ្ទាវឆិទ្ទំ អនេកសន្ធិឃដិតំ អសីតិកិមិកុលវោកិណ្ណំ, អាទិតោ ចេតំ កលលមត្តំ ហុត្វា អនុបុព្ពវឌ្ឍនកំ, កលលមត្តេបិ ចេតំ ភិជ្ជតិ, អព្ពុទាទិភាវេបិ អាយុក្ខយំ បត្វា អវស្សមេវ ភិជ្ជតិ។ ឯវំ ផេណបិណ្ឌសទិសំ ទដ្ឋព្ពំ។

យថា បន ពុព្ពុឡោ មុហុត្តរមណីយោ អគយ្ហុបគោ ន ចិរដ្ឋិតិកោវ, ឯវំ វេទនាបិ។ យថា ច ពុព្ពុឡោ ឧទកតលំ, ឧទកពិន្ទុំ, ឧទកជល្លកំ សង្កឌ្ឍិត្វា បុដំ កត្វា គហណវាតញ្ចាតិ ចត្តារិ ការណានិ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ វេទនាបិ វត្ថុំ, អារម្មណំ, កិលេសជល្លំ, ផស្សសង្ឃដ្ដនញ្ចាតិ ចត្តារិ ការណានិ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតីតិ សា ពុព្ពុឡសទិសា ទដ្ឋព្ពា។

យថា បន មរីចិកា ជលាសយាទិភាវេន វិប្បលម្ភិកា, ឯវំ សញ្ញាបិ និច្ចាទិភាវេនាតិ មរីចិសទិសា ទដ្ឋព្ពា។ យថា បន កទលិក្ខន្ធោ អគយ្ហុបគោ ពហុវដ្ដិសមោធានោ, ឯវំ សង្ខារក្ខន្ធោបិ អគយ្ហុបគោនិច្ចាទិសារវិរហិតោ, ផស្សាទិពហុធម្មសមោធានោ ច ហោតីតិ សោ កទលិក្ខន្ធសទិសោ ទដ្ឋព្ពោ។ យថា បន មាយា អសុវណ្ណរជតាទិរូបានិបិ តថា គាហាបេត្វា មហាជនំ វញ្ចេតិ, ឯវំ វិញ្ញាណម្បិ អនិច្ចាទិរូបំ តេនេវ ចិត្តេន អាគច្ឆន្តំ វិយ និច្ចាទិតោ ច គាហាបេត្វា វញ្ចេតីតិ តំ មាយាសទិសំ ទដ្ឋព្ពំ។ វុត្តញ្ច –

> “ផេណបិណ្ឌូបមំ រូបំ, វេទនា ពុព្ពុឡូបមា;
> មរីចិកូបមា សញ្ញា, សង្ខារា កទលូបមា;
> មាយូបមញ្ច វិញ្ញាណំ, ទេសិតាទិច្ចពន្ធុនា”តិ។ (សំ. និ. ៣.៩៥);

អយមេត្ថ ទដ្ឋព្ពភេទោ។

ឧបមាភេទតោ ច បន គិលានសាលូបមោ រូបុបាទានក្ខន្ធោ, គេលញ្ញូបមោ វេទនុបាទានក្ខន្ធោ, គេលញ្ញសមុដ្ឋានូបមោ សញ្ញុបាទានក្ខន្ធោ, អសប្បាយសេវនូបមោ សង្ខារុបាទានក្ខន្ធោ , គិលានូបមោ វិញ្ញាណុបាទានក្ខន្ធោ។ អបិច ចារកការណអបរាធការណការកអបរាធិកូបមា ឯតេ ភាជនភោជនព្យញ្ជនបរិវេសកភុញ្ជកូបមា ចាតិ អយមេត្ថ ឧបមាភេទោ។ ឯវំ **បាឡិមុត្តកវិនិច្ឆយនយោ** ញេយ្យោ។

ខន្ធវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អាយតនវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

អាយតនវិភង្គមាតិកាយ បន **អត្ថតោ** តាវ – **ទ្វាទសាយតនានី**តិ ឯត្ថ អាយតនតោ, អាយានំ តននតោ, អាយតស្ស ច នយនតោ **អាយតនានិ**។ ចក្ខុរូបាទីសុ ហិ តំតំទ្វារម្មណា ចិត្តចេតសិកា ធម្មា សេនសេន អនុភវនាទិនា កិច្ចេន អាយតន្តិ ឧបដ្ឋហន្តិ ឃដេន្តិ វាយមន្តិ, តេ ច បន អាយភូតេ ធម្មេ ឯតានិ តនោន្តិ វិត្ថារេន្តិ, ឥទញ្ច អតីវ អាយតំ សំសារទុក្ខំ នយន្តេវ, បវត្តយន្តីតិ វុត្តំ ហោតិ, តស្មា “អាយតនានី”តិ វុច្ចន្តិ។

អបិច និវាសដ្ឋានដ្ឋេន, អាករដ្ឋេន, សមោសរណដ្ឋានដ្ឋេន, សញ្ជាតិទេសដ្ឋេន, ការណដ្ឋេន ច សាសនេ, លោកេ ច “អាយតន”ន្តិ វុច្ចន្តិ។ ចក្ខុអាទីសុ ហិ តេ តេ ចិត្តចេតសិកា ធម្មា តទាយត្តវុត្តិតាយ និវសន្តិ, តេសុ ច អាករភូតេសុ អាកិណ្ណា វត្ថារម្មណវសេន ច សមោសរន្តិ, ចក្ខាទយោវ នេសំ សញ្ជាតិទេសោ, ការណញ្ច, តស្មា និវាសដ្ឋានាទិនា អត្ថេន ចក្ខាទីនិ អាយតនានីតិ វេទិតព្ពានិ។

ចក្ខាយតនន្តិអាទីសុ ចក្ខតីតិ **ចក្ខុ**, រូបំ អស្សាទេតិ, វិភាវេតិ ចាតិ អត្ថោ។ រូបយតីតិ **រូបំ**។ វណ្ណវិការំ អាបជ្ជមានំ ហទយង្គតភាវំ បកាសេតីតិ អត្ថោ។ សុណាតីតិ **សោតំ**។ សប្បតីតិ **សទ្ទោ**, ឧទាហរិយតីតិ អត្ថោ។ ឃាយតីតិ **ឃានំ**។ គន្ធយតីតិ **គន្ធោ**, អត្តនោ វត្ថុំ សូចយតីតិ អត្ថោ។ ជីវិតំ អវ្ហាយតីតិ **ជិវ្ហា**។ រសន្តិ តំ សត្តាតិ **រសោ**, អស្សាទេន្តីតិ អត្ថោ។ កុច្ឆិតានំ សាសវធម្មានំ អាយោតិ **កាយោ**, ឧប្បត្តិទេសោ។ ផុសីយតីតិ **ផោដ្ឋព្ពំ**។ មនតីតិ **មនោ**។ អត្តនោ លក្ខណំ ធារេន្តីតិ **ធម្មា**។ ចក្ខុ ច តំ យថាវុត្តេនត្ថេន អាយតនញ្ចាតិ **ចក្ខាយតនំ**… បេ… ធម្មា ច តេ អាយតនញ្ចាតិ **ធម្មាយតន**ន្តិ អយំ តាវេត្ថ បទត្ថោ។

ធម្មភេទតោ បនេត្ថ សព្ពម្បិ វិញ្ញាណំ មនាយតនំ នាម។ ចេតសិកសុខុមរូបនិព្ពានានិ ធម្មាយតនំ នាម។ សេសានិ សុវិញ្ញេយ្យានិ។ ឥមេសុ ច អាយតនេសុ អតីតាទិភេទភិន្នា, កាលវិនិមុត្តា ច លោកិយលោកុត្តរា សព្ពេ នាមរូបធម្មា, បញ្ញត្តិយោ ច សង្គហិតាតិ វេទិតព្ពា។ “ជាតិ ទ្វីហិ ខន្ធេហិ ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ធាតុយា សង្គហិតា”តិអាទិវចនតោ (ធាតុ. ៧១) ហិ រូបារូបលក្ខណានំ ជាតិជរាភង្គានំ សង្ខារក្ខន្ធធម្មាយតនធម្មធាតូសុ សង្គហិតត្តា ឥតរាសម្បិ បញ្ញត្តីនំ យថារហំ តត្ថ សង្គហិតភាវោ វេទិតព្ពោតិ អយមេត្ថ ធម្មភេទោ។

វិភង្គនយតោ បនេត្ថ ***សុត្តន្តភាជនីយេ*** តាវ “ចក្ខុំ អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា វិបរិណាមធម្មំ។ រូបា អនិច្ចា ទុក្ខា អនត្តា វិបរិណាមធម្មា…បេ… ធម្មា អនិច្ចា ទុក្ខា អនត្តា វិបរិណាមធម្មា”តិ (វិភ. ១៥៤) ឯវំ វិសយិ វិសយាយតនវសេន អាយតនានិ វុត្តានីតិ អយំ សុត្តន្តភាជនីយនយោ។

អភិធម្មភាជនីយេ បន បសាទវិសយាយតនានិ តាវ “តត្ថ កតមំ ចក្ខាយតនំ? យំ ចក្ខុ ចតុន្នំ មហាភូតានំ ឧបាទាយ បសាទោ”តិអាទិនា (វិភ. ១៥៦) **រូបកណ្ឌេ** (ធ. ស. ៥៩៧) វុត្តនយេន វិភត្តានិ។ មនាយតនំ បន ឯកវិធតោ បដ្ឋាយ យាវទសវិធា វេទនាក្ខន្ធេ វុត្តនយេន វិភត្តំ។ ធម្មាយតនំ បន “តត្ថ កតមំ ធម្មាយតនំ? វេទនាក្ខន្ធោ សញ្ញាក្ខន្ធោ សង្ខារក្ខន្ធោ, យញ្ច រូបំ អនិទស្សនអប្បដិឃំ ធម្មាយតនបរិយាបន្នំ អសង្ខតា ច ធាតូ”តិ (វិភ. ១៦៧) ឧទ្ទិសិត្វា “តត្ថ កតមោ វេទនាក្ខន្ធោ”តិអាទិនា (វិភ. ១៦៧) វេទនាក្ខន្ធាទីសុ វុត្តនយេន វិភត្តំ។ សុខុមរូបនិព្ពានានិ រូបកណ្ឌេ វុត្តនយានេវាតិ អយំ អភិធម្មភាជនីយនយោ។

បញ្ហាបុច្ឆកនយំ បន ឥតោ បរំ វិត្ថារតោ អទស្សេត្វា តិកទុកានំ អាទិអន្តេហិ ចេវ វិសេសត្ថទីបកេហិ ច តិកទុកេហិ យោជេត្វា ទស្សយិស្សាម, សេសេហិបិ តិកទុកេហិ យោជនានយោ ខន្ធេ វុត្តនយេន សក្កា ញាតុន្តិ។ កថំ ទ្វាទសន្នំ អាយតនានំ កតិ កុសលា…បេ… កតិ អរណាតិ? ទសាយតនា អព្យាកតា, ទ្វាយតនា សិយា កុសលា, សិយា អកុសលា, សិយា អព្យាកតា។ វេទនាត្តិកេ ទសាយតនានិ ន វត្តព្ពានិ, មនាយតនំ តិធាបិ, ធម្មាយតនំ តិធា ន វត្តព្ពញ្ច…បេ… រូបាយតនំ សនិទស្សនសប្បដិឃំ, នវាយតនានិ អនិទស្សនសប្បដិឃានិ, មនាយតនធម្មាយតនានិ អនិទស្សនអប្បដិឃានិ, ឯកាទសាយតនានិ ន ហេតូ, ធម្មាយតនំ សិយា ហេតុ, សិយា ន ហេតុ…បេ… ឯកាទសាយតនានិ សប្បច្ចយានិ, ធម្មាយតនំ សិយា សប្បច្ចយំ, សិយា អប្បច្ចយំ… បេ… ទសាយតនានិ រូបំ, មនាយតនំ អរូបំ, ធម្មាយតនំ ទ្វិធាបិ…បេ… ទសាយតនានិ អរណានិ, ទ្វាយតនានិ សិយា សរណានិ, សិយា អរណានីតិ អយំ បញ្ហាបុច្ឆកនយោ។

ឥទានិ បន –

> កមតោ តាវត្តតោ ច, តេសំ ទដ្ឋព្ពភេទតោ;
> បាឡិមុត្តនយេនេត្ថ, វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

តត្ថ **កមតោ**តិ ឥធាបិ ទេសនាក្កមោវ យុជ្ជតិ។ អជ្ឈត្តិកេសុ ហិ អាយតនេសុ សនិទស្សនសប្បដិឃ វិសយត្តា ចក្ខាយតនំ បាកដន្តិ បឋមំ ទេសិតំ, តតោ អនិទស្សនសប្បដិឃវិសយានិ សោតាយតនាទីនិ។ អថ វា ទស្សនានុត្តរិយសវនានុត្តរិយហេតុភាវតោ ពហូបការត្តា ចក្ខុសោតាយតនានិ បឋមំ ទេសិតានិ, តតោ ឃានាយតនាទីនិ តីណិ, បញ្ចន្នម្បិ បន គោចរវិសយត្តា អន្តេ មនាយតនំ, ចក្ខាយតនាទីនំ គោចរត្តា តេសំ

អនន្តរំ រូបាយតនាទីនិ។ អបិច វិញ្ញាណុប្បត្តិការណវវត្ថានតោបិ អយមេតេសំ កមោ វេទិតព្ពោ។ វុត្តំ ហេតំ "ចក្ខុញ្ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតិ ចក្ខុវិញ្ញាណំ...បេ.... មនញ្ច បដិច្ច ធម្មេ ច ឧប្បជ្ជតិ មនោវិញ្ញាណ"ន្តិ (ម. និ. ៣.៤២១; សំ. និ. ៤.៦០, ១១៣; មហានិ. ១០៧) អយំ តាវេត្ថ កមោ។

តាវត្តតោតិ តាវភាវតោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – ចក្ខាទយោបិ ហិ ធម្មា ឯវ, ឯវំ សតិ ធម្មាយតនមិច្ចេវ អវត្វា កស្មា ទ្វាទសាយតនានិ វុត្តានីតិ ចេ? ឆវិញ្ញាណកាយុប្បត្តិយា ទ្វារារម្មណវវត្ថានតោ អយមេតេសំ ភេទោ ហោតីតិ ទ្វាទស វុត្តានិ។ ចក្ខុវិញ្ញាណវីថិបរិយាបន្នស្ស ហិ វិញ្ញាណកាយស្ស ចក្ខាយតនមេវ ឧប្បត្តិទ្វារំ, រូបាយតនមេវារម្មណំ។ តថា ឥតរានិ ឥតរេសំ។ ឆដ្ឋស្ស បន ភវង្គមនសង្ខាតោ មនាយតនេកទេសោវ ឧប្បត្តិទ្វារំ, អសាធារណញ្ច ធម្មាយតនំ អារម្មណន្តិ។ ឥតិ ឆន្នំ វិញ្ញាណកាយានំ ឧប្បត្តិទ្វារារម្មណវវត្ថានតោ ទ្វាទស វុត្តានីតិ អយមេត្ថ តាវត្តតា។

ទដ្ឋព្ពភេទតោតិ ឯត្ថ បន សព្ពានិ ចេតានិ អាយតនានិ អនាគមនតោ, អនិគ្គមនតោ ច ទដ្ឋព្ពានិ។ ន ហិ តានិ បុព្ពេ ឧទយា កុតោចិ អាគច្ឆន្តិ, នបិ ឧទ្ធំ វយា កុហិញ្ចិ គច្ឆន្តិ , អថ ខោ បុព្ពេ ឧទយា អប្បដិលទ្ធសភាវានិ ឧទ្ធំ វយា បរិភិន្នសភាវានិ, បុព្ពន្តាបរន្តវេមជ្ឈេ បច្ចយាយត្តវុត្តិតាយ អវសានិ បវត្តន្តិ, តស្មា អនាគមនតោ, អនិគ្គមនតោ ច ទដ្ឋព្ពានិ។ តថា និរីហតោ, អព្យាបារតោ ច។ ន ហិ ចក្ខុរូបាទីនំ ឯវំ ហោតិ "អហោ វត អម្ហាកំ សាមគ្គិយំ វិញ្ញាណំ នាម ឧប្បជ្ជេយ្យា"តិ, ន ច តានិ វិញ្ញាណុប្បាទនត្ថំ ទ្វារភាវេន, វត្ថុភាវេន, អារម្មណភាវេន វា ព្យាបារមាបជ្ជន្តិ, អថ ខោ ធម្មតាវេសា យំ ចក្ខុរូបាទិសាមគ្គិយំ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនិ សម្ភវន្តិ, តស្មា និរីហតោ, អព្យាបារតោ ច ទដ្ឋព្ពានិ។ អបិច អជ្ឈត្តិកានិ សុញ្ញោ គាមោ វិយ ទដ្ឋព្ពានិ ធុវសុភសុខត្តភាវវិរហិតត្តា, ពាហិរានិ គាមឃាតកចោរា វិយ។ តថា អជ្ឈត្តិកានិ ឆបាណកា វិយ ទដ្ឋព្ពានិ, ពាហិរានិ តេសំ គោចរា វិយាតិ អយមេត្ថ ទដ្ឋព្ពភេទោ។ ឯវំ បាឡិមុត្តនយេនេត្ថ វិញ្ញាតព្ពោ វិនិច្ឆយោ។

អាយតនវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ធាតុវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

ធាតុវិភង្គមាតិកាយ បន **អត្ថតោ** តាវ – **អដ្ឋារស ធាតុយោ**តិ ឯត្ថ វិទហតិ, ធីយតេ, វិធានំ, វិធីយតេ ឯតាយ, ឯត្ថ វា ធីយតីតិ **ធាតុ**។ លោកិយា ហិ ធាតុយោ ការណភាវេន វវត្ថិតា។ អនេកប្បការំ សំសារទុក្ខំ វិទហន្តិ និប្ផាទេន្តិ, សត្ថេហិ ច ធីយន្តេ ធារិយន្តិ, ទុក្ខវិធានមត្តមេវ ចេតា, ឯតាហិ ច ការណភូតាហិ សំសារទុក្ខំ សត្តេហិ អនុវិធីយតិ, យថាវិហិតញ្ច ទុក្ខំ ឯតាស្វេវ ធីយតិ ឋបីយតីតិ ឯតេហិ អត្ថេហិ យថាសម្ភវំ "ធាតុយោ"តិ វុច្ចន្តិ។

យថា វា សវិរសង្ខាតស្ស សមុទាយស្ស អវយវភូតេសុ រសសោណិតាទីសុ អញ្ញមញ្ញំ វិសភាគលក្ខណបរិច្ឆិន្នេសុ ធាតុសមញ្ញា, ឯវមេតេសុបិ បញ្ចក្ខន្ធសង្ខាតស្ស អត្តភាវស្ស ចក្ខាទីសុ ធាតុសមញ្ញា វេទិតព្ពា។ លោកិយលោកុត្តរសាធារណត្ថវសេន បន អត្តនោ សភាវំ ធារេន្តីតិ ធាតុយោ។ និជ្ជីវមត្តានមេតំ អធិវចនំ, តស្មា យថា វុត្តេនត្ថេន ចក្ខុ ច តំ ធាតុ ចាតិ **ចក្ខុធាតុ**។ ឯវំ សេសេសុបីតិ អយំ តាវេត្ថ បទត្ថោ។

ធម្មភេទតោ បនេត្ថ អាយតនេសុ វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។ អបិច បញ្ចទ្វារវជ្ជនសម្បដិច្ឆនទ្វយវិញ្ញាណំ មនោធាតុ នាម។ បញ្ចវិញ្ញាណមនោធាតុវជ្ជិតំ បន សព្ពម្បិ វិញ្ញាណំ មនោវិញ្ញាណធាតុ នាម។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

វិភង្គនយតោ បនេត្ថ **សុត្តន្តភាជនីយេ** តាវ – "បថវីធាតុ អាបោ តេជោ វាយោ អាកាសវិញ្ញាណធាតូ"តិ ឆ ធាតុយោ ឧទ្ទិសិត្វា អាទិតោ បញ្ច អជ្ឈត្តិកពាហិរវសេន, បច្ឆិមា ច ឆ វិញ្ញាណវសេន វិភត្តា, អបរាបិ "សុខធាតុ ទុក្ខសោមនស្សទោមនស្សុបេក្ខាអវិជ្ជាធាតូ"តិ ឆ ធាតុយោ ឧទ្ទិសិត្វា តថា តថា វិភត្តា, បុន អបរាបិ "កាមធាតុ ព្យាបាទវិហឹសានេក្ខម្មអព្យាបាទអវិហឹសាធាតូ"តិ ឆ ធាតុយោ ឧទ្ទិសិត្វា, ឯវំ តីហិ ឆក្កេហិ បច្ចេកំ តេភូមកា អដ្ឋារស ធាតុយោ សរូបតោ, លក្ខណាហារតោ, និស្សយវិសយបយោគវិនាភាវាទិតោ ច វុត្តាតិ វេទិតព្ពាតិ អយំ សុត្តន្តភាជនីយនយោ។

អភិធម្មភាជនីយេ បន សរូបេនេវ អដ្ឋារស ធាតុយោ ឧទ្ទិសិត្វា បសាទវិសយធាតុយោ អាយតនេ វុត្តនយេន វិភត្តា, សត្ត វិញ្ញាណធាតុយោ បន –

“តត្ថ កតមា ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ? ចក្ខុញ្ច បដិច្ច រូបេ ច ឧប្បជ្ជតិ ចិត្តំ…បេ… ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ។ អយំ វុច្ចតិ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ…បេ… កាយវិញ្ញាណធាតុ។

“តត្ថ កតមា មនោធាតុ? ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយា…បេ… កាយវិញ្ញាណធាតុយា…បេ… និរុទ្ធសមនន្តរា ឧប្បជ្ជតិ ចិត្តំ…បេ… សព្ពធម្មេសុ វា បន បឋមសមន្នាហារោ ឧប្បជ្ជតិ ចិត្តំ…បេ… អយំ វុច្ចតិ មនោធាតុ។

“តត្ថ កតមា ធម្មធាតុ? វេទនាក្ខន្ធោ សញ្ញាក្ខន្ធោ សង្ខារក្ខន្ធោ, យញ្ច រូបំ អនិទស្សនំ អប្បដិឃំ ធម្មាយតនបរិយាបន្នំ, អសង្ខតា ច ធាតុ…បេ… អយំ វុច្ចតិ ធម្មធាតុ។

“តត្ថ កតមា មនោវិញ្ញាណធាតុ…បេ… មនោធាតុយាបិ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុទ្ធសមនន្តរា ឧប្បជ្ជតិ ចិត្តំ…បេ… មនញ្ច បដិច្ច ធម្មេ ច ឧប្បជ្ជតិ ចិត្តំ…បេ… អយំ វុច្ចតិ មនោវិញ្ញាណធាតូ”តិ (វិភ. ១៨៤) –

ឯវំ វិភត្តា។ តត្ថ **សព្ពធម្មេសុ វា បន បឋមសមន្នាហារោ**តិ ឯត្ថ បញ្ចវិញ្ញាណវិសយេសុ សព្ពធម្មេសូតិ ឯវំ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ **មនោធាតុយាបិ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុទ្ធសមនន្តរា**តិ ឯត្ថ បន **បិ**-ការោ សម្បិណ្ឌនត្ថោ, តស្មា មនោធាតុយាបិ សន្តីរណវោដ្ឋព្ពនាទិមនោវិញ្ញាណធាតុយាបីតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។ **មនញ្ច បដិច្ចា**តិអាទីសុ មនោទ្វារេ ភវង្គមនញ្ចេវ ចតុភូមកធម្មារម្មណញ្ច បដិច្ច សហាវជ្ជនកជវនំ និព្ពត្តតីតិ អត្ថោ។ អយំ អភិធម្មភាជនីយនយោ។

បញ្ហាបុច្ឆកនយេ បន អដ្ឋារសន្នំ ធាតូនំ កតិ កុសលា…បេ… កតិ អរណាតិ? សោឡស ធាតុយោ អព្យាកតា, ទ្វេ ធាតុយោ តិធាបិ ហោន្តិ…បេ… ទស ធាតុយោ នេវវិបាកនវិបាកធម្មធម្មា, បញ្ច ធាតុយោ វិបាកា, មនោធាតុ សិយា វិបាកា, សិយា នេវវិបាកនវិបាកធម្មធម្មា, ទ្វេ ធាតុយោ តិធាបិ ហោន្តិ។ ទស ធាតុយោ ឧបាទិន្នុបាទានិយា, សទ្ទធាតុយោ អនុបាទិន្នុបាទានិយា, បញ្ច ធាតុយោ សិយា ឧបាទិន្នុបាទានិយា, សិយា អនុបាទិន្នុបាទានិយា, ទ្វេ ធាតុយោ តិធាបិ…បេ… ទស ធាតុយោ សិយា ឧប្បន្នា, សិយា ឧប្បាទិនោ, សទ្ទធាតុ សិយា ឧប្បន្នា, សិយា អនុប្បន្នា, សិយា ន វត្តព្ពា ឧប្បាទិនោតិ, ឆ ធាតុយោ តិធាបិ។ ធម្មធាតុ តិធាវ…បេ… រូបធាតុ សនិទស្សនសប្បដិឃា, នវ ធាតុយោ អនិទស្សនសប្បដិឃា, អដ្ឋ ធាតុយោ អនិទស្សនអប្បដិឃា។ សត្តរស ធាតុយោ ន ហេតូ, ធម្មធាតុ ទ្វិធាវ…បេ… សោឡស ធាតុយោ អរណា, ទ្វេ ធាតុយោ ទ្វិធាបីតិ អយំ បញ្ហាបុច្ឆកនយោ។

ឥទានិ បនេតាសំ –

> កមតាវត្តតោ ទដ្ឋព្ពា, បច្ចយានំ វិភាគតោ;
> ធាតូនមិធ វិញ្ញេយ្យោ, បាឡិមុត្តវិនិច្ឆយោ។

តត្ថ **កមតោ** តាវ ឥធាបិ ទេសនាក្កមោវ យុជ្ជតិ។ សោ ច បនាយំ ហេតុផលានុបុព្ពវវត្ថានវសេន វុត្តោ។ ចក្ខុធាតុ រូបធាតូតិ ឥទំ ហិ ទ្វយំ ហេតុ, ចក្ខុវិញ្ញាណធាតូតិ ឥទំ ផលំ។ ឯវំ សព្ពត្ថ។ អយំ តាវេត្ថ កមោ។

តាវត្តតោ បន យា ឥធ **សុត្តន្តភាជនីយេ** តីហិ ឆក្កេហិ វុត្តា ធាតុយោ ចេវ, តេសុ តេសុ សុត្តាភិធម្មបទេសេសុ “អាភាធាតុ…បេ… អនេកធាតុនានាធាតុលោកោ”តិអាទិនា អាគតា ចាតិ អញ្ញាបិ ពហុធាតុយោ ទិស្សន្តិ, តាសម្បិ វសេន បរិច្ឆេទំ អវត្វា កស្មា អដ្ឋារសេវ វុត្តាតិ? តាសម្បិ តទន្តោគធត្តា។

អបិច វិជាននសភាវេ វិញ្ញាណេ ជីវសញ្ញីនំ តស្សា ចក្ខុវិញ្ញាណាទិភេទេន អនេកតំ, ចក្ខុរូបាទិបច្ចយាយត្តវុត្តិតាយ អនិច្ចតញ្ច បកាសេត្វា តស្មិំ ទីឃរត្តានុសយិតជីវសញ្ញាសមូហននត្ថញ្ច អដ្ឋារសេវ វុត្តា។ កិញ្ច ភិយ្យោ – វេនេយ្យជ្ឈាសយវសេន ច។ វេនេយ្យា ហិ អរូបម្មូឡ្ហា រូបម្មូឡ្ហា ឧភយម្មូឡ្ហាតិ តិវិធា ហោន្តិ។ តេសំ តិណ្ណម្បិ យថាក្កមំ នាតិសង្ខេបវិត្ថារតោ អរូបភេទវិភាវិនី ខន្ធទេសនា, រូបភេទវិភាវិនី អាយតនទេសនា, តទុភយភេទវិភាវិនី ធាតុទេសនា សប្បាយាតិ វេនេយ្យជ្ឈាសយវសេន អដ្ឋារសេវ វុត្តាតិ។ វុត្តញ្ច –

> “សង្ខេបវិត្ថារនយេន តថា តថា ហិ,
> ធម្មំ បកាសយតិ ឯស យថា យថាស្ស;

សទ្ធម្មតេជវិហតំ វិលយំ ខណេន,
វេនេយ្យសត្តហទយេសុ តមោ បយាតី”តិ។ (វិភ. អដ្ឋ. ១៨៣);

អយមេត្ថ តាវត្តតា។

ទឡ្ហតោ បនេតា សព្ពាបិ សង្ខតា ធាតុយោ បុព្ពន្តាបរន្តវិវិត្តតោ, ធុវសុភសុខត្តភាវសុញ្ញតោ, បច្ចយាយត្តវុត្តិតោ ច ទដ្ឋព្ពា។ វិសេសតោ បនេត្ថ ភេរិតលំ វិយ ចក្ខុធាតុ ទដ្ឋព្ពា, ទណ្ឌោ វិយ រូបធាតុ, សទ្ទោ វិយ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ។ តថា តិស្សោបិ ចេតា យថាក្កមំ អាទាសតលមុខមុខនិមិត្តានិ វិយ។ តថា តិលយន្តចក្កតេលានិ វិយ, អធរារណិឧត្តរារណិអគ្គី វិយ ច ទដ្ឋព្ពា។ ឯស នយោ សោតធាតុអាទីសុបិ។ មនោធាតុ បន យថាសម្ភវតោ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុអាទីនំ បុរេចរានុចរា វិយ ទដ្ឋព្ពា។ ធម្មធាតុយំ បន វេទនា សល្លសូលមិវ , សញ្ញា រិត្តមុដ្ឋិ វិយ, សង្ខារា វិសរុក្ខមិវ, សុខុមរូបំ ខុរចក្កំ វិយ, អសង្ខតា ធាតុ ខេមន្តភូមិ វិយ ច ទដ្ឋព្ពា, មនោវិញ្ញាណធាតុ បន មក្កដោ វិយ, អស្សខឡុង្កោ វិយ, យត្ថកាមនិបាតិតោ វេហាសក្ខិត្តទណ្ឌោ វិយ, រង្គនដោ វិយ ច ទដ្ឋព្ពា។ អយមេត្ថ ទឡ្ហតា។

បច្ចយានំ វិភាគតោ បនេត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយា ចក្ខុ និស្សយបច្ចយោ, រូបំ អារម្មណបច្ចយោ, កិរិយាមនោធាតុ អនន្តរបច្ចយោ, តយោ អរូបិនោ ខន្ធា សហជាតបច្ចយោ។ ឯវំ សោតវិញ្ញាណាទីសុបិ។ មនោវិញ្ញាណធាតុយា បន មនោធាតុ អនន្តរបច្ចយោ, ធម្មធាតុ អារម្មណបច្ចយោ, សម្បយុត្តនិស្សយសហជាតាទិបច្ចយោតិ អយំ បច្ចយវិភាគោ។ ឯវំ វិញ្ញេយ្យោ បាឡិមុត្តវិនិច្ឆយោ។

ធាតុវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សច្ចវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

សច្ចវិភង្គមាតិកាយ បន **អត្ថតោ** តាវ – **ចត្តារិ អរិយសច្ចានី**តិ ឯត្ថាយំ **សច្ច**-សទ្ទោ អនេកេសុ អត្ថេសុ ទិស្សតិ។ សេយ្យថិទំ – “សច្ចំ ភណេ ន កុជ្ឈេយ្យា”តិអាទីសុ (ធ. ប. ២២៤) វាចាសច្ចេ។ “សច្ចេ ឋិតា សមណព្រាហ្មណា”តិអាទីសុ (ជា. ២.២១.៤៣៣) វិរតិសច្ចេ។ “កស្មា នុ សច្ចានិ វទន្តិ នានា, បវាទិយាសេ កុសលាវទានា”តិអាទីសុ (សុ. និ. ៨៩១) ទិដ្ឋិសច្ចេ។ “ឯកំ ហិ សច្ចំ, ន ទុតិយមត្ថី”តិអាទីសុ (សុ. និ. ៨៩០) បរមត្ថសច្ចេ, និព្ពានេ ចេវ មគ្គេ ច។ “ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ កតិ កុសលា”តិអាទីសុ (វិភ. ២១៦) អរិយសច្ចេ។ ស្វាយមិធាបិ អរិយសច្ចេ វត្តតិ។ កេនដ្ឋេន សច្ចានិ? តថដ្ឋេន។ កោយំ តថដ្ឋោ នាម? យោ បញ្ញាចក្ខុនា ឧបបរិក្ខមានានំ មាយាវ វិបរីតោ, មរីចិវ វិសំវាទកោ, តិត្ថិយានំ អត្តា វិយ អនុបលព្ភមានសភាវោ ច ន ហោតិ, អថ ខោ ពាធនប្បភវសន្តិនិយ្យានភូតេន តច្ឆាវិបរីតភូតភាវេន អរិយញាណស្ស គោចរោ ហោតិ។ អយំ តថដ្ឋោ សច្ចដ្ឋោតិ វេទិតព្ពោ។ វុត្តញ្ច –

“ឥតិ តច្ឆាវិបល្លាសភូតភាវំ ចតូសុបិ;
ទុក្ខាទីស្វវិសេសេន, សច្ចដ្ឋំ អាហុ បណ្ឌិតា”តិ (វិភ. អដ្ឋ. ១៨៩; សារត្ថ. ដី. មហាវគ្គ ៣.១៤)។

អរិយានិ ច តានិ សច្ចានិ ចាតិ **អរិយសច្ចានិ**។ អរិយានីតិ ឧត្តមានិ, អវិសំវាទកានីតិ អត្ថោ។ អរិយេហិ ពុទ្ធាទីហិ បដិវិជ្ឈិតព្ពានិ សច្ចានិ, អរិយស្ស វា សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស សន្តកានិ សច្ចានិ តេន ឧប្បាទិតត្តា, បកាសិតត្តា ច, អរិយភាវករានិ វា សច្ចានិ តេសំ អភិសម្ពុទ្ធត្តា អរិយភាវសិទ្ធិតោតិ **អរិយសច្ចានិ**។ “ទុក្ខំ អរិយសច្ច”ន្តិអាទីសុ បន **ទុ**-ឥតិ អយំ សទ្ទោ កុច្ឆិតេ ទិស្សតិ។ កុច្ឆិតំ ហិ បុត្តំ “ទុបុត្តោ”តិ វទន្តិ។ **ខំ**-សទ្ទោ បន តុច្ឆេ។ តុច្ឆំ ហិ អាកាសំ “ខ”ន្តិ វុច្ចតិ។ ឥទញ្ច បឋមសច្ចំ កុច្ឆិតំ អនេកោបទ្ទវាធិដ្ឋានតោ, តុច្ឆំ ពាលជនបរិកប្បិតធុវសុភសុខត្តភាវវិរហិតតោ, តស្មា កុច្ឆិតត្តា, តុច្ឆត្តា ច “ទុក្ខ”ន្តិ វុច្ចតិ។ **សំ**-ឥតិ ច អយំ សទ្ទោ “សមាគមោ, សមេត”ន្តិអាទីសុ សំយោគំ ទីបេតិ។ **ឧ**-ឥតិ អយំ សទ្ទោ “ឧប្បន្នំ ឧទិត”ន្តិអាទីសុ ឧប្បត្តិំ។ **អយ**-សទ្ទោ បន ការណំ ទីបេតិ។ ឥទញ្ច ទុតិយសច្ចំ អវសេសបច្ចយសមាយោគេ សតិ ទុក្ខស្សុប្បត្តិការណន្តិ “ទុក្ខសមុទយោ”តិ វុច្ចតិ។

តតិយសច្ចំ បន យស្មា **និ**-សទ្ទោ អភាវំ, **រោធ**-សទ្ទោ ចារកំ ទីបេតិ, តស្មា អភាវោ ឯត្ថ, ឯតស្មិំ វា អធិគតេ សំសារចារកសង្ខាតស្ស ទុក្ខនិរោធស្ស សព្ពគតិសុញ្ញត្តា, តប្បដិបក្ខត្តា ចាតិ “ទុក្ខនិរោធ”ន្តិ វុច្ចតិ, ទុក្ខស្ស វា អនុប្បាទនិរោធបច្ចយត្តា។ ចតុត្ថំ បន យស្មា ឯតំ ទុក្ខនិរោធំ គច្ឆតិ, សត្តំ វា តំ គមយតិ

អារម្មណវសេន តទភិមុខត្តា, បដិបទា ច ហោតិ ទុក្ខនិរោធប្បត្តិយា, តស្មា “ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា”តិ វុច្ចតិ។

អបិច ទុក្ខាទីនំ ចត្តារោ ចត្តារោ អត្ថា វិភត្តា តថា អវិតថា អនញ្ញថា, យេ ទុក្ខាទីនិ អភិសមេន្តេហិ អភិសមេតព្ពា។ យថាហ –

“ទុក្ខស្ស បីឡនដ្ឋោ សង្ខតដ្ឋោ សន្តាបដ្ឋោ វិបរិណាមដ្ឋោ, ឥមេ ចត្តារោ ទុក្ខស្ស ទុក្ខដ្ឋា តថា អវិតថា អនញ្ញថា។ សមុទយស្ស អាយូហនដ្ឋោ និទានដ្ឋោ សំយោគដ្ឋោ បលិពោធដ្ឋោ …បេ…. និរោធស្ស និស្សរណដ្ឋោ វិវេកដ្ឋោ អសង្ខតដ្ឋោ អមតដ្ឋោ…បេ…. មគ្គស្ស និយ្យានដ្ឋោ ហេតុដ្ឋោ ទស្សនដ្ឋោ អាធិបតេយ្យដ្ឋោ…បេ…. អនញ្ញថា”តិ (បដិ. ម. ២.៨)។

ឯវំ វិភត្តានំ ចតុន្នំ ចតុន្នំ អត្ថានំ វសេន ទុក្ខាទីនិ វេទិតព្ពានិ។ អយំ តាវេត្ថ បទត្ថោ។

ធម្មភេទតោ បន តណ្ហាវជ្ជិតា សព្ពលោកិយធម្មា, សំកិលេសិកវជ្ជិតា វា **ទុក្ខសច្ចំ** នាម, តណ្ហា បន សព្ពា អកុសលា វា លោកិយកុសលា វា ធម្មា **សមុទយសច្ចំ** នាម, និព្ពានំ **និរោធសច្ចំ** នាម, លោកុត្តរកុសលចិត្ត សម្បយុត្តានិ អដ្ឋមគ្គង្គានិ **ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា អរិយសច្ចំ** នាម។ ឥមេហិ បន មគ្គង្គេហិ សម្បយុត្តា ចិត្តចេតសិកា ធម្មា ចេវ សាមញ្ញផលានិ ចេត្ថ អសង្គហិតានីតិ វេទិតព្ពានិ។ តានិ ហិ “យទនិច្ចំ តំ ទុក្ខ”ន្តិ (សំ. និ. ៣.១៥) វចនតោ សង្ខារទុក្ខសង្គហិតានិបិ។ យាយ បរិញ្ញាយ ភគវតិ ព្រហ្មចរិយំ វុស្សតិ តថត្តេន ន ហោន្តិ, ទុក្ខំ អរិយសច្ចន្តិ ន វុច្ចន្តិ, តានិ បបេត្វា សព្ពេ លោកិយលោកុត្តរធម្មា សង្គហិតាតិ ទដ្ឋព្ពា។ អយំ ធម្មភេទោ។

វិភង្គនយតោ បនេត្ថ ***សុត្តន្តភាជនីយេ*** ទុក្ខសច្ចំ តាវ –

“តត្ថ កតមំ ទុក្ខំ អរិយសច្ចំ? ជាតិបិ ទុក្ខា, ជរាបិ ទុក្ខា, មរណម្បិ ទុក្ខំ, សោកបរិទេវទុក្ខ ទោមនស្សុបាយាសាបិ ទុក្ខា, អប្បិយេហិ សម្បយោគោ ទុក្ខោ, បិយេហិ វិប្បយោគោ ទុក្ខោ, យម្បិច្ឆំ ន លភតិ, តម្បិ ទុក្ខំ, សំខិត្តេន បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា ទុក្ខា”តិ (វិភ. ១៩០) –

ឧទ្ទិសិត្វា វិភត្តំ។ តត្ថ ទុក្ខំ តិវិធំ ហោតិ ទុក្ខទុក្ខំ វិបរិណាមទុក្ខំ សង្ខារទុក្ខន្តិ។ តត្ថ ទុក្ខទុក្ខំ ទុវិធំ បរិយាយទុក្ខំ និប្បរិយាយទុក្ខន្តិ។ តត្ថ កាយិកចេតសិកទុក្ខទោមនស្សវេទនា **និប្បរិយាយទុក្ខំ** នាម, តទវសេសា បន ទុក្ខ ទុក្ខស្ស វត្ថុភូតា បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា **បរិយាយទុក្ខំ** នាម។ សុខសោមនស្សវេទនា ***វិបរិណាមទុក្ខំ*** នាម។ សព្ពេ បន បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា, សព្ពសង្ខតា វា **សង្ខារទុក្ខំ** នាម។ ឥមេសំ តិណ្ណំ ទុក្ខានំ វសេន យថាយោគំ តីសុ ភវេសុ ជាតិ អាទីនំ ទុក្ខទុក្ខតា វេទិតព្ពា។ កាមភវស្មឹ ហិ ជាតិ តាវ សយំ ន ទុក្ខា, អបាយគតិមនុស្សគតិអាទីសុ បន និរយគ្គិសន្តាបាទិមូលកំ, គព្ភោក្កន្តិកាទិមូលកំ, ជិឃច្ឆាបិបាសាទិមូលកញ្ច ទុក្ខំ តស្ស សព្ពស្ស កាយិក ចេតសិកទុក្ខស្ស វត្ថុភាវេន បរិយាយតោ ទុក្ខន្តិ។ តថា ជរាមរណាទយោបិ។ កេវលំ ជរា កាយទុព្ពលតាមូលស្ស, បុត្តទារាទិបរិភវមូលស្ស ច, មរណំ បន មារណន្តិកវេទនាភូតស្ស, និរយាទិគតិនិមិត្តទស្សនមូលស្ស ច ទុក្ខស្ស វត្ថុភាវតោ, សោកាទយោ សោកាទិមូលស្ស កាយិកចេតសិកទុក្ខស្ស វត្ថុភាវត្តា ចេវ សយំ ទុក្ខត្តា ច ទុក្ខាតិ វេទិតព្ពា។ វិបរិណាមទុក្ខសង្ខារទុក្ខតា ចេសំ បសិទ្ធាយេវ។ ឯវំ កាមភវេ ជាតិអាទីនំ តីហិបិ ទុក្ខេហិ ទុក្ខតា វេទិតព្ពា។ រូបារូបភវេសុ បន យស្មា សោកបរិទេវទុក្ខទោមនស្សុបាយាសា ន សន្តិ, តស្មា តត្ថ ជាតិអាទីនំ វិបរិណាមទុក្ខសង្ខារទុក្ខវសេន ច ទុក្ខតា វេទិតព្ពា, ន ទុក្ខទុក្ខវសេនាតិ អយំ ទុក្ខសច្ចេ នយោ។

សមុទយសច្ចំ បន “កាមតណ្ហា ភវតណ្ហា វិភវតណ្ហា”តិ (វិភ. ២០៣) តត្តកមេវ ឧទ្ទិសិត្វា “សា ខោ បនេសា តណ្ហា កត្ថ ឧប្បជ្ជមានា ឧប្បជ្ជតី”តិ (វិភ. ២០៣) បុច្ឆិត្វា ឆន្នំ ឆន្នំ ឥន្ទ្រិយវិសយវិញ្ញាណផស្សវេទនា សញ្ញាចេតនាតណ្ហាវិតក្កវិចារានំ វិសយភូតានំ វសេន តណ្ហាយ “ឯត្ថេសា តណ្ហា ឧប្បជ្ជមានា ឧប្បជ្ជតី”តិ ឯវំ ឧប្បត្តិំ បកាសេត្វា វិត្ថារតោ វិភត្តំ។

និរោធសច្ចំ បន “តស្សា ឯវ តណ្ហាយ អសេសវិរាគនិរោធោ ចាគោ បដិនិស្សគ្គោ មុត្តិ អនាលយោ”តិ (វិភ. ២០៤) វត្វា បុន “សា ខោ បនេសា តណ្ហា កត្ថ និរុជ្ឈមានា និរុជ្ឈតី”តិ (វិភ. ២០៤) បុច្ឆិត្វា សមុទយសច្ចេ វុត្ត ឥន្ទ្រិយាទីនំ វសេន បដិលោមតោ តណ្ហាយ និរោធំ បកាសេត្វា វិត្ថារតោ វិភត្តំ។ តត្ថ **អសេសវិរាគ និរោធោ**តិអាទីនិ បទានិ និព្ពានវេវចនានិ។ និព្ពានំ ហិ អាគម្ម តណ្ហា អសេសា វិរជ្ជតិ, និរុជ្ឈតិ, ចជីយតិ, បដិនិស្សជ្ជីយតិ, មុច្ចតិ, ន អល្លីយតិ, តស្មា “អសេសវិរាគនិរោធោ ចាគោ បដិនិស្សគ្គោ មុត្តិ អនាលយោ”តិ វុច្ចតិ។ ឯកមេវ ហិ និព្ពានំ, នាមានិ បនស្ស សព្ពសង្ខតានំ នាមបដិបក្ខវសេន អនេកានិ ហោន្តិ។

ននុ បាដេក្កំ និព្ពានំ នាម នត្ថិ, កិលេសក្ខយមត្តមេវ និព្ពានំ, តេនេវ ច តាសុ តាសុ សុត្តាភិធម្មទេសនាសុ “រាគក្ខយោ ទោសក្ខយោ”តិអាទិនា (សំ. និ. ៤.៣១៤) វុត្តន្តិ ចេ? ន, អរហត្តនិព្ពានានំ ឯកតាបជ្ជនតោ។ អរហត្តម្បិ ហិ “យោ ខោ, អាវុសោ, រាគក្ខយោ ទោសក្ខយោ មោហក្ខយោ, ឥទំ វុច្ចតិ អរហត្ត”ន្តិ (សំ. និ. ៤.៣១៤) រាគាទីនំ បរិក្ខយន្តេ ឧប្បន្នត្តា ឧបចារេន អរហត្តំ រាគក្ខយាទិភាវេន វុច្ចតិ, តថា រាគាទីនំ ខយហេតុត្តា និព្ពានម្បិ រាគក្ខយាទិភាវេន វុត្តន្តិ គហេតព្ពំ។ ឥតរថា និព្ពានស្ស ពហុត្តំ អាបជ្ជតិ រាគាទីនំ ពហុន្នំ ខយស្សាបិ ពហុត្តា។ សព្ពកិលេសានម្បិ ខយស្ស ឯកត្តេន បឋមមគ្គេន ទិដ្ឋិអាទីនំ ខយេ សព្ពកិលេសក្ខយោ អាបជ្ជតិ, ឱឡារិកត្តញ្ចស្ស សិយា តិរច្ឆានានម្បិ ឧប្បន្នរាគក្ខយស្ស បាកដត្តេន និព្ពានប្បត្តិតោ, គោត្រភូក្ខណេបិ ច រាគាទិក្ខយោ ហោតិ គោត្រភុនោ និព្ពានវិសយត្តា, មគ្គស្ស បន និព្ពានារម្មណតាអប្បសង្គោ។ ន ហិ អត្តនា ខេបិយមានកិលេសក្ខយមារព្ភ មគ្គោ ឧប្បជ្ជតិ, អភាវោ ចស្ស អាបជ្ជតិ រាគាទិក្ខយភូតស្ស បន អភាវស្ស បក្ខវសេន តុច្ឆរូបត្តា, តស្សាបិ ភាវត្តាភាវាវ វិវេកលក្ខណំ ន សិយា, សង្ខតតា ចស្ស សិយា។ ន ហិ កទាចិ ឧបលព្ភមានំ អសង្ខតំ ភវិតុមរហតិ សព្ពេសម្បិ អហេតុកត្តាបត្តិតោ, សង្ខតត្តេបិ ចស្ស ន និព្ពានត្តំ ឧប្បត្តិជរាភង្គសមង្គិតាយ ទុក្ខត្តា, តថា ច អភាវស្សាបិ អភាវោ, អនវដ្ឋានញ្ច ខីណានម្បិ រាគាទីនំ បុន ឧប្បជ្ជនំ យេសំ តេសមេវ អភាវោ អភាវស្ស វិនដ្ឋត្តា។

អបិច ការណន្តរេន វា ភាវេ ឧប្បន្នេ រាគាទីនំ ន កាចិ ហានិ ហោតិ។ ន ហិ អញ្ញស្សុប្បត្តិយំ អញ្ញំ វិគច្ឆតិ។ អភាវោ ភាវស្ស វិរោធិ, វិរោធិសន្និធានេ ច ឥតរំ វិគច្ឆតីតិ ចេ? កិមិទំ វិគមនំ នាម។ យទិ តម្បិ ភាវរូបំ, សមានទោសតា ចស្ស សិយា អនវដ្ឋានញ្ច, ន ច អត្ថសិទ្ធិ។ យទិ តុច្ឆរូបំ, កឹ បឋមមេវស្ស តុច្ឆរូបតាយ ឧបគតាយ ទូរម្បិ គន្ត្វា ឧបគន្តព្ពាតិ សិទ្ធា, រាគាទិក្ខយភូតស្ស និព្ពានស្ស តុច្ឆរូបតាយ អភាវោ, ន ច អភាវោ ឯវ និព្ពានំ។ អតីតានាគតទោសានមភាវេ និព្ពានប្បត្តិយា អភាវតោ វត្តមានានញ្ច អភាវោ នាម។ អភាវោ នាម ន កិលេសវិគមមត្តោ, អបិ តុ អនុប្បត្តិភាវេន។ អច្ចន្តវិគមោ និព្ពានេនាបិ សម្បាទីយតីតិ ចេ? ន, តស្ស ការណភាវា។ វិបស្សនា ការណមិតិ ចេ? ន, អត្តាទិវិកប្បជនកសង្ខតធម្មទស្សនេន វិនា អនត្តាទិវិកប្បភូតាយ វិបស្សនាយ អនុប្បត្តិតោ។ យទិ ហិ ឧប្បជ្ជេយ្យ, តាយ សព្ពេបិ សត្តា វិមុត្តា ឯវ សិយុំ, នោ ច កទាចិ ន បុច្ឆេយ្យុ វិរុទ្ធធម្មទស្សនាភាវា។ ន ហិ ទស្សនំ វិនា វិកប្បោ សម្ភវតិ, ន ច អត្តាតិ វិកប្បជនករូបាទិទស្សនមេវ តព្ពិរុទ្ធវិកប្បជនកំ ហោតិ។ ពុទ្ធានញ្ច បរម្បរោបទេសេន រូបាទីសុ វិបស្សនាវិកប្បោ ឧប្បជ្ជតីតិ ចេ? ន, តេសម្បិ វិរុទ្ធទស្សនាភាវេន វិបស្សនាវិកប្បានុប្បត្តិតោ។ ន ហិ យាទិសាយ ការណសាមគ្គិយា យាទិសំ ការិយំ ឧប្បជ្ជតិ, តាទិសាយ ឯវ តព្ពិរុទ្ធំ ឧប្បជ្ជតិ អហេតុកត្តប្បសង្គតោ។ ន ច វិរុទ្ធទស្សនាភាវេន ឯកស្ស វិបស្សនាវិកប្បជនកសាមគ្គិយាភាវតោ តាទិសានំ បរម្បរាយបិ តព្ភាវោ, តទុបទេសោ ច សម្ភវតិ។ តិលក្ខណូបទេសនានន្តរិកតាយ បន ពុទ្ធានំ និព្ពានសច្ឆិកិរិយា សិទ្ធិ, តេនេវស្ស កិលេសានមច្ចន្តប្បហានស្ស, វិបស្សនោបទេសសាមគ្គិយស្ស ច សិទ្ធីតិ និព្ពានមេវ តទុភយការណំ, នាញ្ញន្តិ គហេតព្ពំ។

កស្មា បន និព្ពានទស្សនេន រាគាទីនំ អច្ចន្តប្បហានំ, តិលក្ខណញ្ច ហោតិ។ ន ហិ អញ្ញស្ស ទស្សនេន ឥតររាគប្បហានំ, តិលក្ខណញ្ញាណញ្ច យុត្តន្តិ? ន, អសង្ខតទស្សនេន សង្ខតស្ស វា ទោសស្ស វា បាកដត្តា។ ទិដ្ឋអច្ចន្តសុខានំ ហិ វដ្ដសុខេ, តន្និស្សយារម្មណាទីសុ ច សុខាភិមានោ, វដ្ដាភិរតិ ច បហីយតិ ទិដ្ឋបរតីរស្ស នាវិកស្ស នាវាយេកទេសេ សុខាភិមានាភិរតិយោ វិយ។ អបិច សង្ខតធម្មេសុ អល្លិនា រាគាទយោ អសង្ខតធម្មេ សណ្ឋាតុំ ន សក្កោន្តិ អគ្គិក្ខន្ធេ វិយ មក្ខិកា, ថលេ វិយ ច ជលចរា, និព្ពានទស្សនេន បហីន ទោសស្ស ចិត្តស្ស យាថាវតោ តេសុ សង្ខតេសុ តិលក្ខណទស្សនំ សម្ភវតិ ភេសជ្ជាលេបេន វិហតកាចតិមិរាទិទោសស្ស ចក្ខុនោ យដាទិរូបទស្សនំ វិយ, ទិដ្ឋទោសេសុ ចស្ស សង្ខារេសុ ន បុន រាគាទីនមុប្បត្តិ ញាតា សុចិភាវេ វិយ វច្ចកូបេតិ វេទិតព្ពំ។

កស្មា បន កេសញ្ចិ សត្តានំ ឯវ និព្ពានសច្ឆិកិរិយាសម្ភវោ, ន សព្ពេសន្តិ? អនាទិពុទ្ធបរម្បរោបទេសសាបេក្ខត្តា, តេសញ្ច ឧបទេសកានំ សព្ពត្ថ សព្ពទា អភាវតោ, សោតូនញ្ច ខណសម្បត្តិយា អច្ចន្តទុល្លភត្តា, ចក្កវាឡានញ្ច អនន្តត្តា, តស្មា កេចិ ឯវ ពុទ្ធុប្បាទកាលេ តិលក្ខណោបទេសលាភេន និព្ពានំ សច្ឆិករោន្តិ, ន សព្ពេតិ គហេតព្ពំ។

កថំ បនេត្ថ រាគាទីនំ អច្ចន្តវិគមោ និព្ពានេន សាធីយតីតិ? ន តាវ សោ, អតីតានាគតានំ តេសមិទានិ អភាវា, បុព្ពេ ច តស្ស វិជ្ជមានត្តា, វត្តមានានំ សរសនិរោធតោ។ កថញ្ចស្ស តុច្ឆរូបស្ស និព្ពានស្ស ហេតុត្តេ យថាវុត្តទោសានមវសរោតិ ចេ? ន, តស្ស ភាវរូបត្តា។ បុព្ពភាគបដិបត្តិយា ហិ និព្ពានមារព្ភ អនុសយាជននភាវេន ឧប្បន្នមគ្គា ឯវ កិលេសានមនុប្បាទនិរោធោ តទុប្បត្តិយា អាយតឹ ឧប្បជ្ជនារហានំ អនុប្បត្តិតោ អគ្គិសន្និធានេ អង្កុរាជនកភាវេន ឧប្បន្នសាលិក្ខន្ធស្ស ពីជតាភាវរូបតា វិយ។ ន ហិ អភាវោ នាម កោចិ បរមត្ថតោ អត្ថិ, យោ ការណេន ជនីយតិ តព្ពិរុទ្ធក្ខណុប្បាទនភាវោវុប្បាទនំ

អនេកក្ខណុប្បាទនេន ខន្ធការាភាវុប្បាទនំ វិយ, តស្មា កិលេសានំ អនុប្បត្តិនិរោធសង្ខាតស្ស អរិយមគ្គស្ស ឧបនិស្សយត្តា ឧបនិស្សយោបចារេន និព្ពានំ “អសេសវិរាគនិរោធោ”តិអាទិនា វុត្តំ។ សរូបេនេវ កស្មា ន វុត្តន្តិ ចេ? អតិសុខុមត្តា, អនុបលទ្ធបុព្ពត្តា ច, សុខុមតា ចស្ស ភគវតោ អប្បោស្សុក្កតាវចនតោ, អរិយេន ចក្ខុនា បស្សិតព្ពតោ ច វេទិតព្ពា។

ឯត្ថ បន បរវាទី អាហ – “នត្ថេវ និព្ពានំ អនុបលព្ភនីយតោ”តិ។ ន អនុបលព្ភនីយំ តស្ស សិទ្ធត្តា។ ឧបលព្ភតិ ហិ តំ តទនុរូបបដិបត្តិយា អរិយេហិ។ អបិច និព្ពានំ នត្ថីតិ ន វត្តព្ពំ សព្ពសត្តានំ វិរុទ្ធធម្មានំ ភាវេន អបវគ្គាភាវប្បសង្គតោ។ ន ច តំ យុត្តំ ឧណ្ហាទិបដិបក្ខស្ស សីតាទិនោ វិយ ភវបដិបក្ខស្ស និព្ពានស្សាបិ អវស្សំភាវា។ វុត្តញ្ច –

> “យថាបិ ឧណ្ហេ វិជ្ជន្តេ, អបរំ វិជ្ជតិ សីតលំ;
> ឯវំ តិវិធគ្គិ វិជ្ជន្តេ, និព្ពានំ ឥច្ឆិតព្ពក”ន្តិ។ (ពុ. វំ. ២.១១) –

អាទិ។ អច្ចន្តនិរោធហេតុនោ វិបស្សនោបទេសស្ស ទស្សនតោ ច អត្ថេវ និព្ពានំ តំ វិនា តស្សាសម្ភវតោតិ វុត្តោ វាយមត្ថោ។ តទេតំ បុរិមាយ កោដិយា អភាវតោ អប្បភវំ, តតោវ អជរាមរណំ, និច្ចញ្ច ហោតីតិ អណុអាទីនម្បិ និច្ចភាវបត្តិ និព្ពានស្សេវ និច្ចត្តាតិ ចេ? ន, ភិន្នាធិករណត្តេន ហេតុលក្ខណស្សានុបបត្តិតោ។ អណុអាទីនម្បិ អសង្ខតតា ឥតិ ចេ? ន, អសង្ខតតាសិទ្ធិតោ អសង្ខតានញ្ញានេកត្តានុបបត្តិតោ។ យទិ ហិ អសង្ខតំ នាម ភវេយ្យ, ឯកេនេវ ភវិតព្ពំ ទេសកាលសភាវភេទស្ស ការណភេទកត្តា, ភិន្នសភាវានម្បិ អហេតុកត្តេ អតិប្បសង្គតោ។

សង្ខតេហិ សភាវភិន្នស្ស និព្ពានស្ស កថំ អហេតុកតាតិ ចេ? អសង្ខតសភាវេន សង្ខតសភាវេហិ ភិន្នស្ស ការណានបេក្ខត្តា។ អសង្ខតត្តេ ហិ សមានេ ភវសភាវភេទោ ការណភេទំ សូចយតិ , តស្មា ឯកមេវ និច្ចំ ភវិតុមរហតិ, តញ្ច យថាវុត្តយុត្តិតោ, សព្ពញ្ញុវចនតោ ច បរមត្ថតោ វិជ្ជមានំ និព្ពានមេវ។ វុត្តំ ហេតំ ភគវតា “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អជាតំ អភូតំ អកតំ អសង្ខត”ន្តិ (ឥតិវុ. ៤៣)។ អយំ ទុក្ខនិរោធសច្ចេ នយោ។

ឥតរំ បន “សម្មាទិដ្ឋិ…បេ… សម្មាសមាធី”តិ ឧទ្ទិសិត្វា វិត្ថារតោ វិភត្តំ។ វិនិច្ឆយោ បនេត្ថ មគ្គង្គវិភង្គេ អាវិ ភវិស្សតីតិ អយំ សុត្តន្តភាជនីយនយោ។

អភិធម្មភាជនីយេ បន –

> “ចត្តារិ សច្ចានិ ទុក្ខំ ទុក្ខសមុទយោ ទុក្ខនិរោធោ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា។ តត្ថ តណ្ហា ទុក្ខសមុទយោ។ អវសេសា សាសវធម្មា…បេ… ទុក្ខំ។ តណ្ហាយ បហានំ ទុក្ខនិរោធោ។ អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ ទុក្ខនិរោធគាមិនី បដិបទា”តិ (វិភ. ២០៦) –

វត្វា អដ្ឋ មគ្គង្គានិ វិត្ថារតោ និទ្ទិសិត្វា “អវសេសា ធម្មា ទុក្ខនិរោធគាមិនិយា បដិបទាយ សម្បយុត្តា”តិ (វិភ. ២០៦ អាទយោ) ឯវំ បឋមវារេ ចត្តារិ សច្ចានិ វិភត្តានិ។ តានិ បុន អបរេហិបិ “តណ្ហា, អវសេសា ច កិលេសា សមុទយោ, តថា តណ្ហា, អវសេសា ច កិលេសា, អវសេសា ច អកុសលា សមុទយោ, តថា តណ្ហា, អវសេសា ច កិលេសា, អវសេសា ច អកុសលា, តីណិ ច កុសលមូលានិ, សាសវានិ សមុទយោ, តថា តណ្ហា, អវសេសា ច កិលេសា, អវសេសា ច អកុសលា, តីណិ ច កុសលមូលានិ, សាសវានិ, អវសេសា ច សាសវកុសលធម្មា សមុទយោ។ អវសេសា សាសវធម្មា ទុក្ខំ, តស្ស តស្ស សមុទយស្ស បហានំ និរោធោ, អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ បដិបទា”តិ ឥមេហិ វារេហិ វិភត្តានិ។ តត្ថ “អរិយសច្ចានី”តិ អវត្វា និប្បទេសតោ បច្ចយសង្ខាតំ សមុទយំ ទស្សេតុំ “សច្ចានី”តិ វុត្តំ។ អរិយសច្ចេសុ ហិ តណ្ហាវ សមុទយោ, ន ឥតរេ។ ន ច កេវលំ តណ្ហាវ ទុក្ខំ សមុទានេតិ, អវសេសា កុសលាកុសលាបិ បច្ចយំ សមុទានេន្តិយេវាតិ តេបិ សមុទយតោ ទស្សេតុំ “សច្ចានិ”ច្ចេវ វុត្តំ។ តតោ បរំ យស្មា អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោវ បដិបទាតិ។ សម្បយុត្តា បន ផស្សាទយោ សព្ពេបិ ធម្មា បដិបទា ឯវ, តស្មា តំ នយំ ទស្សេតុំ សព្ពសង្គាហិកវារេបិ សព្ពានិ វិភត្តានិ ។ ឯត្ថ ហិ អរិយធនានេវ សង្គហិតានិ។ សេសំ សទិសមេវាតិ អយំ អភិធម្មភាជនីយនយោ។

បញ្ហាបុច្ឆកនយេ បន ចតុន្នំ អរិយសច្ចានំ កតិ កុសលា…បេ… កតិ អរណា? សមុទយសច្ចំ អកុសលំ, និរោធសច្ចំ អព្យាកតំ, ទុក្ខសច្ចំ តិធាបិ។ សមុទយោ សវិតក្កសវិចារោ, និរោធោ អវិតក្កអវិចារោ, មគ្គោ តិធាបិ, ទុក្ខំ តិធាបិ, ន វត្តព្ពំ ច។ តីណិ សច្ចានិ អនិទស្សនអប្បដិឃានិ, ទុក្ខំ តិធាបិ។ សមុទយោ ហេតុ,

និរោធោ ន ហេតុ, សេសា ទ្វិធាបិ។ ទ្វេ សច្ចានិ លោកិយានិ, មគ្គនិរោធា លោកុត្តរា។ សមុទយសច្ចំ សរណំ, ទ្វេ សច្ចានិ អរណានិ, ទុក្ខំ ទុវិធាបិ។ អយំ បញ្ហាបុច្ឆកនយោ។ ឥទានិ បនេត្ថ –

កមតោទ្វនាធិកតោ, លក្ខណាទីហិ សុញ្ញតោ;
ញាណកិច្ចោបមា ញេយ្យោ, បាឡិមុត្តវិនិច្ឆយោ។

តត្ថ **កមតោ** តាវ ឥធាបិ ទេសនាក្កមោវ យុជ្ជតិ។ ឯត្ថ ឱឡារិកត្តា, សព្ពសត្តសាធារណត្តា ច សុវិញ្ញេយ្យន្តិ ទុក្ខសច្ចំ បឋមំ វុត្តំ, តតោ តស្សេវ ហេតុទស្សនត្ថំ សមុទយសច្ចំ, តតោ “ហេតុនិរោធា ផលនិរោធោ”តិ ញាបនត្ថំ និរោធសច្ចំ, តទធិគមុបាយទស្សនត្ថំ អន្តេ មគ្គសច្ចំ។ ភវសុខស្សាទគធិតានំ សំវេគជននត្ថំ បឋមំ ទុក្ខមាហ, តតោ “តំ នេវ អហេតុកំ អាគច្ឆតិ, ន ឥស្សរនិម្មានាទិតោ ហោតិ, ឥតោ បន ហោតី”តិ ញាបនត្ថំ សមុទយសច្ចំ, តតោ សហេតុកេន ទុក្ខេន អភិភូតត្តា សំវិគ្គមានសានំ តន្និស្សរណទស្សនេន អស្សាសជននត្ថំ និរោធំ, តតោ និរោធសម្បាបកំ មគ្គន្តិ អយមេត្ថ កមោ។

អនូនាធិកតោ បន កស្មា ចត្តារិ ឯវ សច្ចានីតិ ចេ? តតោ អញ្ញស្ស អសម្ភវតោ, អញ្ញតរស្ស ច អនបនេយ្យតោ។ អបិច បវត្តិមាចិក្ខន្តោ ភគវា សហេតុកំ អាចិក្ខតិ, និវត្តិញ្ច សឧបាយំ។ ឥតិ បវត្តិនិវត្តិតទុភយហេតូនំ ឯតបរមតោ ចត្តារិ ឯវ វុត្តានីតិ អយមេត្ថានូនាធិកតោ។

លក្ខណាទីហិ បនេត្ថ លក្ខណតោ ពាធនលក្ខណំ ទុក្ខសច្ចំ, សន្តាបនរសំ, បវត្តិបច្ចុបដ្ឋានំ។ បភវលក្ខណំ សមុទយសច្ចំ, អនុបច្ឆេទករណរសំ, បលិពោធបច្ចុបដ្ឋានំ។ សន្តិលក្ខណំ និរោធសច្ចំ, អច្ចុតិរសំ, អនិមិត្តបច្ចុបដ្ឋានំ។ និយ្យានលក្ខណំ មគ្គសច្ចំ, កិលេសប្បហានករណរសំ, វុដ្ឋានបច្ចុបដ្ឋានំ។ អបិច បវត្តិបវត្តកនិវត្តិនិវត្តកលក្ខណានិ បដិបាដិយា, តថា សង្ខតតណ្ហាអសង្ខតទស្សនលក្ខណានិ ចាតិ ឥមានេត្ថ លក្ខណានិ។

សុញ្ញតោ បនេតានិ យថាក្កមំ វេទកការកនិព្ពុតគមកាភាវតោ សុញ្ញានិ។ វុត្តញ្ច –

“ទុក្ខមេវ ហិ, ន កោចិ ទុក្ខិតោ,
ការកោ ន, កិរិយាវ វិជ្ជតិ;
អត្ថិ និព្ពុតិ, ន និព្ពុតោ បុមា,
មគ្គមត្ថិ, គមកោ ន វិជ្ជតី”តិ។ (វិភ. អដ្ឋ. ១៨៩);

អថ វា –

ធុវសុភសុខត្តសុញ្ញំ,
បុរិមទ្វយមត្តសុញ្ញមមតបទំ;
ធុវសុភសុខអត្តវិរហិតោ,
មគ្គោ ឥតិ សុញ្ញតោ តេសុ។ (វិភ. អដ្ឋ. ១៨៩);

និរោធសុញ្ញានិ វា តីណិ។ និរោធោ ច សេសត្តយសុញ្ញោ។ ផលសុញ្ញោ វា ហេត្ថ ហេតុ សមុទយមគ្គេសុ ទុក្ខនិរោធានំ អភាវា បកតិវាទីនំ បកតិ វិយ។ ហេតុសុញ្ញញ្ច ផលំ ទុក្ខសមុទយានំ, និរោធមគ្គានញ្ច អសមវាយា, ន ហេតុសមវេតំ ហេតុផលំ។ ហេតុផលសមវាយវាទីនំ ទ្វិអណុកាទីនិ វិយាតិ អយមេត្ថ សុញ្ញតា។

ញាណកិច្ចតោតិ ឯត្ថ ទុវិធំ សច្ចញាណំ អនុពោធញាណំ, បដិវេធញាណញ្ច។ តត្ថ **អនុពោធញាណំ** លោកិយំ, តំ អនុស្សវាទិវសេន និរោធេ, មគ្គេ ច បវត្តតិ។ **បដិវេធញាណំ** លោកុត្តរំ, តំ សច្ចាវពោធបដិបក្ខកិលេសេ ខេបេន្តំ និរោធមារម្មណំ កត្វា កិច្ចតោ ចត្តារិបិ សច្ចានិ បដិវិជ្ឈតិ។ យំ បនេតំ លោកិយំ, តត្ថ ទុក្ខញាណំ បរិយុដ្ឋានាភិភវនវសេន បវត្តមានំ សក្កាយទិដ្ឋិំ និវត្តេតិ, សមុទយញាណំ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិំ, និរោធញាណំ សស្សតទិដ្ឋិំ, មគ្គញាណំ អកិរិយទិដ្ឋិំ។ ទុក្ខញាណំ វា តេសុ ធុវសុភសុខត្តភាវរហិតេសុ ខន្ធេសុ ធុវសុភសុខត្តភាវសញ្ញាសង្ខាតំ ផលេ វិប្បដិបត្តិំ, សមុទយញាណំ “ឥស្សរបធានកាលសភាវាទីហិ លោកោ បវត្តតី”តិ អការណេ ការណាភិមានប្បវត្តំ ហេតុម្ហិ វិប្បដិបត្តិំ, និរោធញាណំ អរូបលោកាទីសុ អបវគ្គគ្គាហភូតំ និរោធេ វិប្បដិបត្តិំ, មគ្គញាណំ កាមសុខល្លិកអត្តកិលមថានុយោគប្បភេទេ អវិសុទ្ធិមគ្គេ វិសុទ្ធិមគ្គគ្គាហវសេន បវត្តំ ឧបាយេ វិប្បដិបត្តិំ និវត្តេតិ។ ឥទមេត្ថ ញាណកិច្ចំ។

ឧបមាតោ បនេត្ថ ភារោ វិយ ហិ ទុក្ខសច្ចំ ទដ្ឋព្ពំ, ភារាទានមិវ សមុទយសច្ចំ, ភារនិក្ខេបនមិវ និរោធសច្ចំ, ភារនិក្ខេបនុបាយោ វិយ មគ្គសច្ចំ។ អបិច រោគតន្និទានតទុបសមភេសជ្ជេហិ, ឱរិមតីរមហោឃបារិមតីរតំសម្បាបកោបាយេហិ ចាតិ ឯវមាទីហិ យថាក្កមំ យោជេត្វាបិ ឯតានិ ឧបមាតោ វេទិតព្ពានិ។ អយមេត្ថ ឧបមា។ ឯវំ ញេយ្យោ បាឡិមុត្តវិនិច្ឆយោ។

សច្ចវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឥន្ទ្រិយវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

ឥន្ទ្រិយវិភង្គមាតិកាយ បន **អត្ថតោ** តាវ – **ទ្វាវីសតិ ឥន្ទ្រិយានី**តិ ឯត្ថ ឥន្ទ្រិយដ្ឋសង្ខាតោ **ឥន្ទ្រិយានិ**។ កោ បនេស ឥន្ទ្រិយដ្ឋោ នាមាតិ? ឥន្ទលិង្គដ្ឋោ, ឥន្ទទេសិតដ្ឋោ, ឥន្ទទិដ្ឋដ្ឋោ, ឥន្ទសិដ្ឋដ្ឋោ, ឥន្ទជុដ្ឋដ្ឋោ ច, សោ សព្ពោបិ ឥធ យថាយោគំ យុជ្ជតិ។ កុសលាកុសលំ កម្មំ ឥន្ទោ នាម កម្មេសុ កស្សចិ ឥស្សរិយាភាវតោ, តេនេវេត្ថ កម្មសញ្ជនិតានិ តាវ ឥន្ទ្រិយានិ អត្តនោ ជនកកម្មំ ឧល្លិង្គេន្តិ, តេន ច សិដ្ឋានីតិ ឥន្ទលិង្គដ្ឋេន, ឥន្ទសិដ្ឋដ្ឋេន ច **ឥន្ទ្រិយានិ**។ សម្មាសម្ពុទ្ធោ បន បរមិស្សរិយភាវតោ ឥន្ទោ, តតោ សព្ពានិបេតានិ ឥន្ទ្រិយានិ ភគវតា យថាភូតតោ បកាសិតានិ, អភិសម្ពុទ្ធានិ ចាតិ ឥន្ទទេសិតដ្ឋេន, ឥន្ទទិដ្ឋដ្ឋេន ច **ឥន្ទ្រិយានិ**។ តេនេវ ភគវតា កានិចិ គោចរាសេវនាយ, កានិចិ ភាវនាសេវនាយ សេវិតានីតិ ឥន្ទជុដ្ឋដ្ឋេនបិ **ឥន្ទ្រិយានិ**។ អបិច អាធិបច្ចសង្ខាតេន ឥស្សរិយដ្ឋេនាបិ ឯតានិ **ឥន្ទ្រិយានិ**។

ចក្ខុន្ទ្រិយន្តិអាទីសុ ចក្ខាទីនំ បទត្ថោ ហេដ្ឋា បកាសិតោ។ បច្ឆិមេសុ បន តីសុ បុព្ពភាគេ អនញ្ញាតំ អមតំ បទំ, ចតុសច្ចធម្មំ វា ជានិស្សាមីតិ ឯវំ បដិបន្នស្ស ឧប្បជ្ជនតោ , ឥន្ទ្រិយដ្ឋសង្ខាតោ ច **អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ**។ អាជាននតោ អញ្ញា ឯវ ឥន្ទ្រិយន្តិ **អញ្ញិន្ទ្រិយំ**។ អញ្ញាតាវិនោ ចតូសុ សច្ចេសុ និដ្ឋិតញាណកិច្ចស្ស ខីណាសវស្ស ឥន្ទ្រិយន្តិ **អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ**។ តត្ថ ច បសាទិន្ទ្រិយានន្តាវ ចក្ខុវិញ្ញាណាទិវីថិចិត្តប្បវត្តិយំ រូបាទីនំ និយតភាវស្ស, អត្តនោ តិក្ខមន្ទតានុវិធានស្ស ច អាបាទនតោ អាធិបច្ចំ វេទិតព្ពំ។ មនិន្ទ្រិយាទីនំ បន អត្តនោ អត្តនោ វិជាននាទិលក្ខណេ អាធិបច្ចំ វេទិតព្ពំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ អយំ តាវេត្ថ បទត្ថោ។

ធម្មភេទតោ បនេត្ថ ជីវិតិន្ទ្រិយំ រូបារូបវសេន ទ្វិធា។ សុខិន្ទ្រិយាទីនិ បញ្ច វេទនាភាវតោ ឯកធម្មោ, តថា បញ្ញិន្ទ្រិយាទីនិ ចត្តារិ អមោហភាវតោ។ សេសានិ បន ឥន្ទ្រិយានិ ឯកេកធម្មា ឯវាតិ ឯវំ បរមត្ថតោ សោឡសធម្មាវ ទ្វាវីសតិន្ទ្រិយភាវេន ទេសិតានិ។ សេសានិ បនេត្ថ ចេតសិករូបនិព្ពានានិ អសង្គហិតានីតិ អយំ ធម្មភេទោ។

វិភង្គនយតោ បនេត្ថ សុត្តន្តភាជនីយំ នាម ន គហិតំ។ កស្មា? សុត្តន្តេ ឥមាយ បដិបាដិយា ទ្វាវីសតិយា ឥន្ទ្រិយានំ អនាគតត្តា។ សុត្តន្តស្មឹ ហិ កត្ថចិ ទ្វេ ឥន្ទ្រិយានិ កថិតានិ, កត្ថចិ តីណិ, កត្ថចិ បញ្ច, ឯវំ បន និរន្តរំ ទ្វាវីសតិ អាគតានិ នាម នត្ថិ។ **អភិធម្មភាជនីយេបិ** វិសេសោ នត្ថិ។

បញ្ហាបុច្ឆកនយេ បន ទ្វាវីសតិយា ឥន្ទ្រិយានំ កតិ កុសលា…បេ…. កតិ អរណាតិ? អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ កុសលំ, ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ អកុសលំ, សទ្ធាសតិបញ្ញាអញ្ញិន្ទ្រិយានិ ចត្តារិ កុសលាព្យាកតានិ, មនជីវិតសោមនស្សឧបេក្ខាវីរិយសមាធិន្ទ្រិយានិ ឆ តិធាបិ, សេសានិ ទស អព្យាកតានិ។ ឆ ឥន្ទ្រិយានិ សិយា សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា, សិយា អទុក្ខមសុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តាតិ, តីណិ តិធាបិ, ជីវិតំ តិធា ច ន វត្តព្ពញ្ច, ទ្វាទសិន្ទ្រិយានិ ន វត្តព្ពានិ ឯវ។ តីណិ វិបាកានិ, ទ្វេ វិបាកធម្មធម្មានិ, រូបិន្ទ្រិយានិ សត្ត នេវវិបាកនវិបាកធម្មធម្មានិ, អញ្ញិន្ទ្រិយំ សិយា វិបាកំ, សិយា វិបាកធម្មធម្មំ, នវិន្ទ្រិយានិ តិធាបិ។ នវិន្ទ្រិយានិ ឧបាទិន្នុបាទានិយានិ, ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ អនុបាទិន្នុបាទានិយំ, តីណិ អនុបាទិន្នអនុបាទានិយានិ, នវ តិធាបិ។ ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ សវិតក្កសវិចារំ, ឧបេក្ខិន្ទ្រិយំ តថា ច អវិតក្កអវិចារញ្ច, នវ អវិតក្កអវិចារានិ, ឯកាទស តិធាបិ។ សត្ត រូបិន្ទ្រិយានិ ចេវ សុខទុក្ខទោមនស្សិន្ទ្រិយានិ ចាតិ ទស បរិត្តានិ, បច្ឆិមានិ តីណិ អប្បមាណានិ, សេសានិ នវ តិធាវ។ តត្ថ ច សោមនស្សិន្ទ្រិយំ រូបាវចរវសេនេវ មហគ្គតំ, តទវសេសានិ អរូបាវចរវសេនាបីតិ វេទិតព្ពំ។ បច្ឆិន្ទ្រិយានិ អនិទស្សនសប្បដិឃានិ, សត្តរស អនិទស្សនអប្បដិឃានេវ។

បញ្ញិន្ទ្រិយាទីនិ ចត្តារិ ហេតូ, សេសា ន ហេតូ…បេ…. ទោមនស្សិន្ទ្រិយំ សរណំ, មនជីវិតសោមនស្សឧបេក្ខាវីរិយសមាធិន្ទ្រិយានិ ទ្វិធាបិ, សេសានិ បន្នរស អរណានេវាតិ អយំ បញ្ហាបុច្ឆកនយោ។

ឥន្ទ្រិយេសុ បនេតេសុ, បាឡិមុត្តវិនិច្ឆយោ;
កមតោ ទានិ វិញ្ញេយ្យោ, តត្ថ កោសល្លមិច្ឆតា។

កមតោតិ អយម្បិ ទេសនាក្កមោវ។ តត្ថ អជ្ឈត្តធម្មេ បរិញ្ញាយ អរិយភូមិបដិលាភោ ហោតីតិ អត្តភាវបរិយាបន្នានិ ចក្ខុន្ទ្រិយាទីនិ បឋមំ ទេសិតានិ។ សោ មនុស្សត្តភាវោ យំ ធម្មំ ឧបាទាយ "ឥត្ថី"តិ វា "បុរិសោ"តិ វា សង្ខំ គច្ឆតិ, "អយំ សោ"តិ និទស្សនត្ថំ តតោ ឥត្ថិន្ទ្រិយំ, បុរិសិន្ទ្រិយញ្ច។ សោ ទុវិធោបិ ជីវិតិន្ទ្រិយបដិពទ្ធវុត្តីតិ ញាបនត្ថំ តតោ ជីវិតិន្ទ្រិយំ។ យាវ តស្ស បវត្តិ, តាវ ឯតេសំ វេទយិតានំ អនិវត្តិ។ យញ្ច កិញ្ចិ វេទយិតំ, សព្ពំ តំ សុខំ ទុក្ខន្តិ ញាបនត្ថំ តតោ សុខិន្ទ្រិយាទីនិ។ តន្និរោធត្ថំ បន ឯតេ ធម្មា ភាវេតព្ពាតិ បដិបត្តិទស្សនត្ថំ តតោ សទ្ធាទីនិ។ "ឥមាយ បដិបត្តិយា ឯស ធម្មោ បឋមំ អត្តនិ បាតុភវតី"តិ បដិបត្តិយា អមោឃភាវទស្សនត្ថំ តតោ អនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយំ។ តស្សេវ ផលត្តា, តតោ អនន្តរំ ភាវេតព្ពត្តា ច តតោ អញ្ញិន្ទ្រិយំ។ ឥតោ បរំ ភាវនាយ ឥមស្ស អធិគមោ, អធិគតេ ច បន ឥមស្មិំ នត្ថិ កិញ្ចិ ឧត្តរិ ករណីយន្តិ ញាបនត្ថំ អន្តេ បរមស្សាសភូតំ អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយំ ទេសិតន្តិ ឯវំ កមតោ បាឡិមុត្តវិនិច្ឆយនយោ វិញ្ញេយ្យោ។

ឥន្ទ្រិយវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បច្ចយាការវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

បច្ចយាការវិភង្គមាតិកាយ បន **អត្ថតោ** តាវ – **អវិជ្ជាបច្ចយា**តិអាទីសុ អវិន្ទិយំ កាយទុច្ចរិតាទី វិន្ទតិ បដិលភតិ, វិន្ទិយំ វា កាយសុចរិតាទី ន វិន្ទតិ, ធម្មានំ វា យថាសភាវំ អវិទិតំ ករោតិ, អន្តវិរហិតេ វា សំសារេ សត្តេ ជវាបេតិ, អវិជ្ជមានេសុ វា ជវតិ, វិជ្ជមានេសុ វា ន ជវតីតិ អវិជ្ជា។ បដិច្ច ផលមេតីតិ ឯតស្មាតិ បច្ចយោ, ធម្មានំ ឧប្បត្តិយា, ឋិតិយា ច ឧបការកោ ធម្មោ។ អវិជ្ជា ច សា បច្ចយោ ចាតិ អវិជ្ជាបច្ចយោ, តស្មា **អវិជ្ជាបច្ចយា**។ សង្ខតមភិសង្ខរោន្តីតិ សង្ខារា។

ឥតោ បរំ **សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណ**ន្តិអាទីសុ វុត្តំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ អវុត្តេសុ បន វិជានាតីតិ **វិញ្ញាណំ**។ នមតីតិ នាមំ, រុប្បតីតិ រូបំ, នាមញ្ច រូបញ្ច នាមរូបញ្ច **នាមរូប**ន្តិ ឯកទេសសរូបេកសេសនយេន វេទិតព្ពំ។ អាយេ តនោតិ, អាយតញ្ច នយតីតិ អាយតនំ, ឆឡាយតនញ្ច សឡាយតនញ្ច **សឡាយតន**ន្តិ ឯកសេសនយេន វេទិតព្ពំ។ ផុសតីតិ **ផស្សោ**។ វេទយតីតិ **វេទនា**។ បរិតស្សតីតិ **តណ្ហា**។ ឧបាទិយតីតិ **ឧបាទានំ**។ ភវតិ, ភាវយតិ ចាតិ **ភវោ**។ ជននំ **ជាតិ**។ ជីរណំ **ជរា**។ មរន្តិ ឯតេនាតិ **មរណំ**។ សោចនំ **សោកោ**។ បរិទេវនំ **បរិទេវោ**។ ទុក្ខយតិ, ឧប្បាទដ្ឋិតិវសេន ទ្វិធា ខណតីតិបិ **ទុក្ខំ**។ ទុម្មនស្ស ភាវោ **ទោមនស្សំ**។ ភុសោ អាយាសោ **ឧបាយាសោ។ សម្ភវន្តី**តិ និព្ពត្តន្តិ។ ន កេវលញ្ច សោកាទីហេវ, អថ ខោ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា សម្ភវន្តីតិអាទិនា សព្ពបទេហិបិ សម្ភវន្តិ-សទ្ទស្ស យោជនា កាតព្ពា។ ឯវំ ហិ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នវវត្ថានំ កតំ ហោតិ។

ឯវន្តិ និទ្ទិដ្ឋនយនិទស្សនំ, តេន អវិជ្ជាទីហេវ ការណេហិ, ន ឥស្សរនិម្មានាទីហីតិ ទស្សេតិ។ **ឯតស្សា**តិ យថាវុត្តស្ស។ **កេវលស្សា**តិ អសម្មិស្សស្ស, សកលស្ស វា, **ទុក្ខក្ខន្ធស្សា**តិ ទុក្ខសមូហស្ស, ន សត្តស្ស, ន សុខសុភាទីនំ។ **សមុទយោ**តិ និព្ពត្តិ, **ហោតី**តិ សម្ភវតិ។ អយំ តាវេត្ថ បទត្ថោ។

ធម្មភេទតោ បនេត្ថ **អវិជ្ជា**តិ សុត្តន្តបរិយាយេន ទុក្ខាទីសុ ចតូសុ, អភិធម្មបរិយាយេន បុព្ពន្តាទីហិ សទ្ធិំ អដ្ឋសុ វា ឋានេសុ អញ្ញាណំ។ **សង្ខារា** បន បុញ្ញាបុញ្ញានេញ្ជាភិសង្ខារា តយោ, កាយវចីចិត្តសង្ខារា តយោ ចាតិ ឆព្ពិធា។ តត្ថ អដ្ឋ កាមាវចរកុសលចេតនា, បញ្ច រូបាវចរកុសលចេតនា ចេតិ តេរស ចេតនា **បុញ្ញាភិសង្ខារោ** នាម។ ទ្វាទស អកុសលចេតនា **អបុញ្ញាភិសង្ខារោ** នាម។ ចតស្សោ អរូបាវចរកុសលចេតនា **អានេញ្ជាភិសង្ខារោ** នាម។ ឥមេសំ បន តិណ្ណំ សង្ខារានំ ឯវ ទ្វារតោ បវត្តិទស្សនត្ថំ អយំ សង្ខារាទិត្តិកោ វុត្តោ។

អដ្ឋ កាមាវចរកុសលចេតនា ចេវ ទ្វាទសាកុសលចេតនា ច កាយទ្វារេ បវត្តិយំ **កាយសង្ខារោ**, វចីទ្វារេ បវត្តិយំ **វចីសង្ខារោ**, ឯតា ចេវ មនោទ្វារេ បវត្តិយំ, មនោទ្វារេ ឯវ បវត្តនកា រូបារូបកុសលចេតនា ច **ចិត្តសង្ខារោ**តិ វុច្ចន្តិ។ អភិញ្ញាចេតនា, បនេត្ថ ឧទ្ធច្ចចេតនា ច បរតោ បដិសន្ធិវិញ្ញាណបច្ចយភាវេ អបនេតព្ពាបិ អវិជ្ជាបច្ចយា សម្ភវតោ ឥធ គហេតព្ពាវាតិ អយំ តិកោ បុរិមត្តិកមេវ បវិសតីតិ អត្ថតោ លោកិយកុសលាកុសលចេតនាវ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារាតិ វេទិតព្ពំ។ ឥទញ្ច សុត្តន្តភាជនីយនយេន, អភិធម្មភាជនីយនយេន បន លោកិយលោកុត្តរេ ឯកេកចិត្តក្ខណេ ទ្វាទសង្គស្ស បដិច្ចសមុប្បាទស្ស គហណតោ សព្ពាបិ ចេតនា

សង្ខារាតិ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ វិញ្ញាណនាមរូបាទីសុបិ សព្ពចិត្តសម្បយុត្តវសេន ច ធម្មភេទោ វេទិតព្ពោ។ សុត្តន្តភាជនីយនយេនេវ បន ទស្សយិស្សាម។

សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណញ្ច ចក្ខុវិញ្ញាណាទិឆព្ពិធំ ពាត្តឹសលោកិយវិបាកវិញ្ញាណមេវ ហោតិ, លោកុត្តរានិ បន វដ្តកថាយ ន យុជ្ជន្តីតិ ន គហិតានិ។ វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូបំ បន សព្ពលោកិយវិញ្ញាណសម្បយុត្តា តយោ អរូបិនោ ខន្ធា។ រូបំ សព្ពានិ ភូតុបាទាយរូបានិ។ សឡាយតនំ មនច្ឆដ្ឋានិ ឥន្ទ្រិយានិ។ ផស្សោ ចក្ខុសម្ផស្សាទិកោ ឆវិបាកផស្សោ, តថា វេទនាបិ។ តណ្ហា រូបតណ្ហាទិភេទតោ ឆព្ពិធោ លោភោ។ ឧបាទានំ កាមុបាទានាទិតោ ចតុព្ពិធា លោភទិដ្ឋិយោវ។ ភវោ បន ទុវិធោ កម្មភវោ, ឧបបត្តិភវោតិ។ តត្ថ **កម្មភវោ** តេភូមកកុសលាកុសលចេតនា ច តំសម្បយុត្តា អភិជ្ឈាទយោ ច។ **ឧបបត្តិភវោ** បន កម្មាភិនិព្ពត្តា បញ្ចុបិ ខន្ធា។ សោ បភេទតោ កាមរូបារូបភវា តយោ, សញ្ញា អសញ្ញា នេវសញ្ញានាសញ្ញា ភវា តយោ, ឯកចតុបញ្ចវោការភវា តយោតិ នវវិធោ និទ្ទិដ្ឋោ។ ជាតិអាទីនិ បុព្ពេ វុត្តានិ។ តេសុ ជាតិគ្គហណេន វិញ្ញាណនាមរូបសឡាយតនផស្សវេទនាវ គហិតា តទវិនាភាវតោ។ តថា ជរាមរណគ្គហណេនាបិ តេសញ្ញេវ បាកភេទត្តា។ សោកាទយោ បន ជរាមរណេន ទ្វាទសមេន អង្គេន ឯកសង្ខេបំ កត្វា វុត្តា, ន វិសុំ អង្គភាវេន។ កិមត្ថន្តិ ចេ? ភវចក្កស្ស អវិច្ឆេទទស្សនត្ថំ។ សោកាទិតោ ហិ អវិជ្ជា សិទ្ធា ហោតិ អវិជ្ជាវិប្បយោគតោ , អវិជ្ជាសមុប្បត្តិតោ ច។ ជរាមរណព្ភាហតស្ស ហិ ពាលស្សេវ តេ សម្ភវន្តិ, តេហិ ច អវិជ្ជាយ សិទ្ធាយ បុន អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារាតិ ឯវំ ហេតុផលបរម្បរាយ ភវចក្កំ អវិច្ឆិន្នំ, អនាទិកំ, អបរិយន្តំ, អបរិយោសានញ្ច ហោតិ។

យទិ ឯវំ, កស្មា អវិជ្ជា អាទិតោ វុត្តាតិ? បធានទស្សនត្ថំ បន អាទិតោ វុត្តា។ តិណ្ណំ ហិ វដ្ដានំ អវិជ្ជា បធានោ ហេតុ តស្សា ភាវេ ភាវតោ, និរោធេន ច និរុជ្ឈនតោ។ ឯវំ អវិជ្ជាទីហិ ទ្វាទសហិ អង្គេហិ សុត្តន្តភាជនីយនយេន សព្ពេ លោកិយធម្មាវ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នភាវេន វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ អភិធម្មបរិយាយេន បន លោកុត្តរាបីតិ អយមេត្ថ ធម្មភេទោ។

វិភង្គនយតោ បនេត្ថ បញ្ហាបុច្ឆកនយោ នត្ថិ, សុត្តន្តភាជនីយនយាបិ ធម្មភេទេ វុត្តនយេនេវ វិត្ថារតោ វិភត្តាតិ វេទិតព្ពោ។ **អភិធម្មភាជនីយេ** បន –

> “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ, សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណំ, វិញ្ញាណបច្ចយា នាមំ, នាមបច្ចយា ឆដ្ឋាយតនំ, ឆដ្ឋាយតនបច្ចយា ផស្សោ, ផស្សបច្ចយា វេទនា, វេទនាបច្ចយា តណ្ហា, តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានំ, ឧបាទានបច្ចយា ភវោ, ភវបច្ចយា ជាតិ, ជាតិបច្ចយា ជរាមរណំ, ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតិ។
>
> “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ…បេ…. វិញ្ញាណបច្ចយា នាមំ, នាមបច្ចយា ផស្សោ…បេ…. សមុទយោ ហោតិ។
>
> “អវិជ្ជាបច្ចយា…បេ…. វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូបំ, នាមរូបបច្ចយា ឆដ្ឋាយតនំ, ឆដ្ឋាយតនបច្ចយា ផស្សោ…បេ…. សមុទយោ ហោតិ។
>
> “អវិជ្ជាបច្ចយា …បេ…. វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូបំ, នាមរូបបច្ចយា សឡាយតនំ, ឆដ្ឋាយតនបច្ចយា ផស្សោ…បេ…. សមុទយោ ហោតី”តិ (វិភ. ២៤៣) –

ឯវំ បច្ចយចតុក្កំ, បុន “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ អវិជ្ជាហេតុកោ”តិអាទិនា (វិភ. ២៤៤) វុត្តនយេនេវ ហេតុចតុក្កំ, បុន “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ អវិជ្ជាសម្បយុត្តោ”តិអាទិនា (វិភ. ២៤៥) សម្បយុត្តចតុក្កំ, បុន “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ, សង្ខារបច្ចយាបិ អវិជ្ជា”តិអាទិនា (វិភ. ២៤៦) អញ្ញមញ្ញបច្ចយចតុក្កន្តិ ឯវំ អវិជ្ជាមូលកានិ ចត្តារិ ចតុក្កានិ វុត្តានិ។ ឯវំ “សង្ខារបច្ចយា អវិជ្ជា”តិអាទិនា សង្ខារាទិមូលកាទិឧបាទានមូលកបរិយោសានានិ អដ្ឋសុ បទេសុ ចត្តារិ ចត្តារិ ចតុក្កានីតិ ពាត្តឹស ចតុក្កានិ មាតិកំ កត្វា និក្ខិបិត្វា បុន អកុសលកុសលវិបាកកិរិយចិត្តេសុ លោកិយលោកុត្តរេសុ ឯកេកស្មឹ ចិត្តេ យថានិក្ខិត្តេហិ ឆត្តឹសពាត្តឹសមាតិកាចតុក្កេហិ វិត្ថារតោ យថានុរូបំ បច្ចយាការោ វិភត្តោ។ ឥទញ្ច យស្មា ន កេវលំ អយំ បច្ចយាការោ នានាចិត្តេសុ ឯវ ហោតិ, ឯកចិត្តេបិ ហោតិយេវ។ នាបិ វដ្តចិត្តេ ឯវ ហោតិ, តណ្ហាភាវតោ វិវដ្តចិត្តេបិ, តស្មា តំ និប្បទេសតោ ឯកចិត្តក្ខណិកំ បច្ចយាការំ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ តេនេវ ហេត្ថ “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា”តិ អវត្វា “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ”តិ ឯកវចនេន វុត្តំ ឯកចិត្តក្ខណេ ពហុចេតនាភាវា។ តត្ថ យទេតំ បឋមចតុក្កំ, តត្ថ បឋមវារេ នាមរូបដ្ឋានេ នាមំ, សឡាយតនដ្ឋានេ ឆដ្ឋាយតនញ្ច គហេត្វា រូបា

រូបាទិសព្ពភវសាធារណវសេន, ឯកចិត្តក្ខណបរិយាបន្នធម្មគ្គហណវសេន ច រូបំ ឆឌ្ឌេត្វា វុត្តោ រូបស្ស សព្ពភវាសាធារណត្តា, ពហុចិត្តក្ខណិកត្តា ច។ ទុតិយោ នាមរូបង្គានេ នាមំ, “នាមបច្ចយា ផស្សោ”តិ សឡាយតនង្គានេ ផស្សមេវ គហេត្វា ផស្សស្ស សឡាយតនំ វិនាបិ បច្ចយវិសេសសម្ភវទស្សនវសេន ចេវ **មហានិទានសុត្ត**នយទស្សនវសេន (ទី. និ. ២.៩៥ អាទយោ) ច វុត្តោ។ តតិយោ សឡាយតនង្គានេ ឆដ្ឋាយតនមេវ គហេត្វា គព្ភសេយ្យកានំ អបរិបុណ្ណាយតនានំ, រូបភវិកាទីនញ្ច វសេន វុត្តោ។ ចតុត្ថោ “នាមបច្ចយា សឡាយតនំ, សឡាយតនបច្ចយា ផស្សោ”តិ ឯវំ ឥតរាយតនេហិបិ សឡាយតនស្ស វិសេសតោ ផស្សបច្ចយត្តំ ទស្សេត្វា ឱបបាតិកានំ, បរិបុណ្ណាយតនានំ កាមភវិកានញ្ច វសេន វុត្តោ។ ឯវំ ទុតិយចតុក្កាទីសុបិ។

សព្ពត្ថាបិ ចេត្ថ យស្មា សោកាទយោ សព្ពេ ឯកចិត្តក្ខណេ ន សម្ភវន្តិ, សព្ពស្មិញ្ច ចិត្តេ, ភវេ ច នប្បវត្តន្តិ, តស្មា ន គហិតា។ ជាតិជរាមរណានិ បនេត្ថ អរូបធម្មានំ លក្ខណមត្តានិ, តានិ ច អចិត្តក្ខណមត្តានិបិ សមានានិ ចិត្តក្ខណេ អន្តោគធត្តា បរិយាយតោ បច្ចយុប្បន្នេ កត្វា អង្គបរិបូរណត្ថំ គហិតានិ។ ភវោតិ ចេត្ថ ឧបាទានាទិបច្ចយវិរហិតា ចត្តារោ អរូបិនោ ខន្ធា, តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានន្តិ ឯត្ថ កាមុបាទានំ វជ្ជេត្វា តីណិ ឧបាទានានិ ឯវំ គហេតព្ពានិ ។ ទ្វិន្នម្បិ ឯកលក្ខណានំ ធម្មានំ ឯកក្ខណេ អសម្ភវា លោភមូលវិរហិតេសុ ទោសមោហមូលេសុ ចេវ កុសលាព្យាកតេសុ ច ចិត្តេសុ វេទនាបច្ចយា បដិឃំ វិចិកិច្ឆា ឧទ្ធច្ចន្តិ ឯវំ តណ្ហាឋានេ យថាយោគំ បដិឃាទយោ តយោ។ តេសុ វិចិកិច្ឆាវជ្ជិតេសុ ចេវ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តេសុ ច ឧបាទានង្គានេ អធិមោក្ខោ គហិតោ។ វិចិកិច្ឆាយ បន សទ្ធី អធិមោក្ខស្សាបិ អសម្ភវា វិចិកិច្ឆាបច្ចយា ភវោតិ ច គហិតោ។ ឧបាទានង្គានេ ច អធិមោក្ខោ ច គហិតោ។ លោកិយានញ្ចេត្ថ កុសលាព្យាកតានំ ឧបនិស្សយវសេន អវិជ្ជាបច្ចយតា វុត្តា។ លោកុត្តរានំ បន យស្មា អប្បហីនាវិជ្ជោ អវិជ្ជាយ បហានត្ថំ, បដិប្បស្សម្ភនត្ថញ្ច លោកុត្តរំ ភាវេតិ, តស្មា សមតិក្កមនវសេន អវិជ្ជាបច្ចយតា វុត្តា, ន សហជាតវសេន។ តេនេវ តេសំ **និទ្ទេសវារេសុ** “តត្ថ កតមា អវិជ្ជា”តិ អវិភជិត្វា “តត្ថ កតមោ អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារោ”តិ (វិភ. ២៤០) វិភត្តំ។ កិរិយធម្មានំ បន កេនចិ បរិយាយេន អវិជ្ជាមូលកត្តំ នត្ថីតិ “សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណ”ន្តិអាទិនា សង្ខារមូលកាទិកោ នយោ វុត្តោ, ន អវិជ្ជាមូលកោ។ អបិច លោកិយកុសលាទីសុ តេសំ ធម្មានំ ទុក្ខសច្ចបរិយាបន្នត្តា “ឯវមេតស្ស កេវលស្ស ទុក្ខក្ខន្ធស្ស សមុទយោ ហោតី”តិ (វិភ. ២២៥) ឯវំ អប្បនា កតា, លោកុត្តរកុសលាទីសុ “ឯវមេតេសំ ធម្មាន”ន្តិ។ អយំ លោកិយតោ លោកុត្តរានំ ទេសនាយ វិសេសោតិ អយំ អភិធម្មភាជនីយេ នយោ។

> ឥទានិ បច្ចយនយា, ការកាទីហិ សុញ្ញតោ;
> មូលទ្វសន្ធិសង្ខេបាការវដ្ដវិភាគតោ។
>
> វារណោបមតោបេត្ថ, គម្ភីរនយភេទតោ;
> យថារហំ វិជានីយោ, បាឡិមុត្តវិនិច្ឆយោ។

តត្ថ **បច្ចយនយោ** សាមញ្ញតោ, វិសេសតោ ចាតិ ទុវិធោ ហោតិ។ តត្ថ តព្ភាវភាវិមត្តតាបកាសកោ **សាមញ្ញតោ** បច្ចយនយោ។ **វិសេសតោ** បន បដ្ឋានេ អាគតេសុ ហេតុបច្ចយាទិចតុវីសតិយា បច្ចយេសុ យថានុរូបំ បច្ចយវិសេសុប្បន្នមត្តតាបកាសកោ។ សា ច នេសំ ចតុវីសតិយា បច្ចយានំ វិភាគតា បដ្ឋានមាតិកត្ថសំវណ្ណនាយ អាវិ ភវិស្សតិ។ តត្ថ សាមញ្ញតោ សង្ខារាទយោ អវិជ្ជាទិបច្ចយភាវេ ឯវំ ភាវិនោតិ វេទិតព្ពា។ យស្ស ហិ ចតូសុ សច្ចេសុ, បុព្ពន្តាទីសុ ច អវិជ្ជា អប្បហីនា ហោតិ, សោ ទុក្ខេ តាវ បុព្ពន្តាទីសុ ច អញ្ញាណេន តីសុ ភវេសុ ជាតិជរារោគមរណាទិអនេកាទីនវវោកិណ្ណំ បុញ្ញផលសង្ខាតំ សង្ខារវិបរិណាមទុក្ខំ ទុក្ខតោ អជានន្តោ សុខសញ្ញាយ បត្ថេត្វា តីហិ ទ្វារេហិ បុញ្ញានេញ្ជាភិសង្ខារេ អារភតិ។ សមុទយេ អញ្ញាណេន ទុក្ខហេតុភូតេសុបិ តណ្ហាបរិក្ខារេសុ ទុក្ខហេតុកំ អាបាយិកាទិទុក្ខំ, ទុក្ខហេតុភូតេសុ កាមូបសេវនាទីសុ ច អាទីនវំ អបស្សន្តោ សុខហេតុសញ្ញាយ ចេវ កិលេសាភិភូតតាយ ច តិវិធេបិ សង្ខារេ អារភតិ។ និរោធេ, បន មគ្គេ ច អញ្ញាណេន អនិរោធភូតេ គតិវិសេសេ និរោធសញ្ញី, និរោធស្ស ច វា អមគ្គភូតេសុបិ យញ្ញាមរគបាទីសុបិ និរោធមគ្គសញ្ញី ហុត្វា តិវិធេបិ សង្ខារេ អារភតិ។ ឥទប្បច្ចយតាបដិច្ចសមុប្បន្នេសុ ធម្មេសុ អញ្ញាណេន “អហេតូ អប្បច្ចយា សត្តា ឧប្បជ្ជន្តិ, ន ហោន្តិ បរំ មរណា”តិ វា “អត្តាវ ជានាតិ វា ន ជានាតិ វា, សោវ សង្ខារេ សង្ខរោតិ, សោវ បដិសន្ធិយំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស អណុឥស្សរាទយោ កលលាទិភាវេន សរីរំ សណ្ឋាបេន្តា ឥន្ទ្រិយានិ សម្បាទេន្តិ, សោវ ឥន្ទ្រិយសម្បន្នោ ផុសតិ, វេទយតិ, តណ្ហិយតិ, ឧបាទានាទីនិ ច ករោតី”តិ វា “សព្ពេ សត្តា និយតិសង្គតិភវបរិណតា”តិ វា វិកប្បេតិ។ សោ ឯវំ អវិជ្ជាយ អន្ធីកតោ –

> “យថាបិ នាម ជច្ចន្ធោ, នរោ អបរិណាយកោ;
> ឯកទា យាតិ មគ្គេន, ឧម្មគ្គេនាបិ ឯកទា។

“សំសារេ សំសរំ ពាលោ, គថា អបរិណាយកោ;
ករោតិ ឯកទា បុញ្ញំ, អបុញ្ញមបិ ឯកទា”តិ។ (វិភ. អដ្ឋ. ២២៦ សង្ខារបទនិទ្ទេស) –

វុត្តនយេន តិវិធេ សង្ខារេ អភិសង្ខរោតីតិ។ កី បនេត្ថ ឯកាវ អវិជ្ជា សង្ខារានំ បច្ចយោ ហោតិ, ននុ ឯកស្មា ការណា ឯកំវ ការិយំ ឧប្បជ្ជតិ, អនេកំ ការិយំ ន ឧប្បជ្ជតិ, អនេកស្មា វា ឯកន្តិ, អនេកស្មា ការណា អនេកំ ការិយំ ឧប្បជ្ជតីតិ? សច្ចំ, បធានត្តបាកដត្តអសាធារណត្តទីបនត្ថំ បនេត្ថ អនេកេសុ ការណេសុបិ ឯកា អវិជ្ជា ឯវ បច្ចយភាវេន និទ្ទិដ្ឋា “ផស្សបច្ចយា វេទនា (ឧទា. ៣), សេម្ហសមុដ្ឋានា អាពាធា”តិអាទីសុ (អ. និ. ១០.៦០; មហានិ. ៥; ចូឡនិ. ខគ្គវិសាណសុត្តនិទ្ទេស ១២៨) វិយ។ អវិជ្ជា ហិ បធានោ ហេតុ, សង្ខារានំ បាកដោ, អសាធារណោ ច តណ្ហាទិហេតូនម្បិ ហេតុត្តា, ន វត្ថារម្មណាទីនិ ខីណាសវស្ស តេសំ សម្ភវេបិ សង្ខារានំ អភាវាតិ។ ឯវំ តាវេត្ថ វដ្ដសង្ខារានំ អវិជ្ជាយ ឯវ ភាវេ ភាវោ វេទិតព្ពោ។ តថា វិញ្ញាណស្សាបិ ឧបចិតកម្មាភាវេ អភាវតោ, សព្ពត្ថ សព្ពេសញ្ច សព្ពវិបាកវិញ្ញាណុប្បត្តិប្បសង្គតោ ច សង្ខារានំ ឯវ ភាវេ ភាវោ វេទិតព្ពោ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ ឧបរិបិ នាមរូបាទីនំ វិញ្ញាណាទិភាវេ ភាវោ យថានុរូបំ អនុភវយុត្តីហិ ញាតព្ពោតិ អយំ សាមញ្ញតោ បច្ចយនយោ។

វិសេសតោ បន អវិជ្ជា បុញ្ញាភិសង្ខារានំ តាវ អារម្មណបច្ចយេន, ឧបនិស្សយបច្ចយេន ចាតិ ទ្វិធា បច្ចយោ ហោតិ។ សា ហិ អវិជ្ជំ អារព្ភ សម្មសនាទិវសេន ឧប្បត្តិយំ កាមាវចរានំ, អភិញ្ញាចិត្តេន សមោហចិត្តស្ស ជាននកាលេ រូបាវចរានញ្ច បុញ្ញាភិសង្ខារានំ តាវ អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ ហោតិ, អវិជ្ជាសមតិក្កមនត្ថាយ បន អវិជ្ជាសម្មូឡ្ហតាយ កាមរូបភវសម្បត្តិយោ បត្ថេត្វាវ កាមរូបាវចរបុញ្ញានិ ករោន្តស្ស ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ ហោតិ។ អបុញ្ញាភិសង្ខារានំ បនេសា អវិជ្ជំ អារព្ភ រាគាទីនំ ឧប្បជ្ជនកាលេ អារម្មណាទិបច្ចយេន អវិជ្ជាសម្មូឡ្ហតាយ បាណាតិបាតាទីនិ ករោន្តស្ស និស្សយបច្ចយេន, ទុតិយជវនាទីនំ អនន្តរូបនិស្សយាសេវននត្ថិវិគតបច្ចយេហិ យំ កិញ្ចិ អកុសលំ ករោន្តស្ស ហេតុសហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយសម្បយុត្តអត្ថិអវិគតបច្ចយេហីតិ ឯវំ អនេកធា បច្ចយោ ហោតិ, អានេញ្ជាភិសង្ខារានំ បន ឯកេន ឧបនិស្សយបច្ចយេនេវ បច្ចយោ ហោតិ។

សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណបទេ បន តយោបិ សង្ខារា វិញ្ញាណស្ស យថារហំ តីសុ ភវេសុ បដិសន្ធិបវត្តីសុ កម្មបច្ចយេន ចេវ ឧបនិស្សយបច្ចយេន ចាតិ ទ្វិធា បច្ចយា ហោន្តិ។ អភិធម្មភាជនីយនយេន សហជាតស្ស វិញ្ញាណស្ស សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយសម្បយុត្តកម្មត្ថិអវិគតាទិបច្ចយេហិ បច្ចយា ហោន្តិ។

វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូបបទេ បន វិញ្ញាណំ វិបាកភូតំ, អវិបាកភូតញ្ច នាមស្ស កេវលស្ស វា រូបមិស្សកស្ស វា បដិសន្ធិបវត្តីសុ សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយសម្បយុត្តវិបាកអាហារឥន្ទ្រិយអត្ថិអវិគតបច្ចយេហិ យថារហំ នវធា, អដ្ឋធា វា បច្ចយោ ហោតិ។ បដិសន្ធិយំ វិបាកវិញ្ញាណំ វត្ថុរូបស្ស សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយវិបាកអាហារឥន្ទ្រិយវិប្បយុត្តអត្ថិ អវិគតបច្ចយេហិ នវធា បច្ចយោ ហោតិ។ បឋមេត្វា បន វត្ថុរូបំ សេសរូបស្ស តេហេវ អញ្ញមញ្ញបច្ចយរហិតេហិ អដ្ឋហិ បច្ចយោ ហោតិ។ អភិសង្ខារវិញ្ញាណំ បន ឯកវោការបញ្ចវោការភវេសុ កម្មជរូបស្ស សុត្តន្តិកបរិយាយេន ឧបនិស្សយវសេន បច្ចយោ ហោតិ។ បវត្តិយំ បន សព្ពម្បិ វិញ្ញាណំ តស្ស តស្ស នាមរូបស្ស យថារហំ បច្ចយោ ហោតិ។ តត្ថ អរូបភវេ វិញ្ញាណំ នាមស្សេវ, អសញ្ញិភវេ រូបស្សេវ, បញ្ចវោការភវេ នាមរូបស្ស បច្ចយោ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ តេនេវ នាមញ្ច រូបញ្ច នាមរូបញ្ច នាមរូបន្តិ និព្ពចនំ កតន្តិ។

នាមរូបបច្ចយា សឡាយតនបទេ បន នាមំ វិបាកភូតំ, អវិបាកភូតញ្ច អរូបភវេ ឆដ្ឋាយតនស្ស អវកំសតោ សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយសម្បយុត្តវិបាកអត្ថិអវិគតវសេន យថារហំ សត្តធា បច្ចយោ ហោតិ។ ឥតរេសំ បនេតំ បញ្ចន្នំ ចក្ខាយតនាទីនំ បញ្ចវោការភវេ បដិសន្ធិយំ ចតុមហាភូតសហាយំ ហុត្វា សហជាតនិស្សយវិបាកវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតវសេន ឆធា បច្ចយោ ហោតិ។ កិញ្ចិ បនេត្ថ ហេតុបច្ចយេន, កិញ្ចិ អាហារបច្ចយេន ចាតិ តេសំ វសេន សព្ពវារេសុ ឧក្កំសាវកំសោ វេទិតព្ពោ។ បវត្តេ បន ចក្ខាទីនំ បញ្ចន្នំ វិបាកមវិបាកម្បិ នាមំ បច្ឆាជាតវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតវសេន ចតុធា បច្ចយោ ហោតីតិ។ ឯវំ តាវ នាមមេវ សឡាយតនស្ស បច្ចយោ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។

រូបំ បន វត្ថុភូតំ បដិសន្ធិយំ ឆដ្ឋាយតនស្ស សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតវសេន ឆធា បច្ចយោ ហោតិ។ ចតុមហាភូតរូបំ ចក្ខាទីនំ បញ្ចន្នំ បដិសន្ធិយំ, បវត្តេ ច សហជាតនិស្សយអត្ថិអវិគតបច្ចយេហិ ចតុធា បច្ចយោ ហោតិ។ រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ បន ឥន្ទ្រិយអត្ថិអវិគតវសេន តិវិធា។ តថា អាហារោ អាហារត្ថិអវិគតវសេន។ សោ ច អាហារូបជីវិនំ បវត្តេយេវ, នោ បដិសន្ធិយំ។ តានិ បន បញ្ចចក្ខាយតនាទីនិ បញ្ចវិញ្ញាណសង្ខាតស្ស ឆដ្ឋស្ស មនាយតនស្ស និស្សយបុរេជាតឥន្ទ្រិយវិប្បយុត្ត

អត្ថិអវិគតវសេន ឆធា បច្ចយា ហោន្តិ បវត្តេ យេវ, នោ បដិសន្ធិយំ។ តថា បញ្ចវិញ្ញាណវិរហិតមនាយតនស្ស វត្ថុរូបំ និស្សយបុរេជាតវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតវសេន បញ្ចធា បច្ចយោ ហោតីតិ។ ឯវំ រូបមេវ ឆដ្ឋាយតនស្ស, សឡាយតនស្ស ច បច្ចយោ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ ខន្ធត្តយវត្ថុរូបសង្ខាតំ បន នាមរូបំ ឆដ្ឋាយតនស្ស បដិសន្ធិយំ សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយសម្បយុត្តវិប្បយុត្តវិបាកអត្ថិអវិគតាទិវសេន យថារហំ បច្ចយោ ហោតីតិ។ ឯវំ នាមញ្ច រូបញ្ច នាមរូបញ្ច យថារហំ ឆដ្ឋាយតនស្ស, សឡាយតនស្ស ច បច្ចយោ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។

សឡាយតនបច្ចយា ផស្សបទេ បន ឆដ្ឋាយតនំ វិបាកំ, អវិបាកញ្ច សព្ពត្ថ សម្បយុត្តផស្សស្ស សហជាតាទិវសេន នវធា, អដ្ឋធា វា បច្ចយោ ហោតិ។ ចក្ខាយតនាទីនិ បញ្ច យថាក្កមំ បវត្តេ ចក្ខុសម្ផស្សាទីនំ បញ្ចន្នំ និស្សយបុរេជាតឥន្ទ្រិយវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតវសេន ឆធា, រូបាយតនាទីនិ បញ្ច តេសំ អារម្មណបុរេជាតអត្ថិអវិគតវសេន តិធា។ មនោសម្ផស្សស្ស បន តានិ, ធម្មារម្មណញ្ច តថា ច អារម្មណាធិបតិមត្តេន ចាតិ ពហុធា បច្ចយា ហោន្តិ។ ឯវំ ឆដ្ឋាយតនញ្ច សឡាយតនញ្ច ឆព្ពិធស្សាបិ ផស្សស្ស បច្ចយោ ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។

ផស្សបច្ចយា វេទនាបទេ សព្ពោបិ ផស្សោ សហជាតានំ វេទនានំ សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយវិបាកអាហារសម្បយុត្តអត្ថិអវិគតវសេន អដ្ឋធា, សត្តធា វា បច្ចយោ ហោតិ, អសហជាតានំ ឧបនិស្សយវសេនេវាតិ។

វេទនាបច្ចយា តណ្ហាបទេ វិបាកវេទនា អនុសយបតិតាយ តណ្ហាយ ឧបនិស្សយវសេន, សហជាតាទិវសេន ច បច្ចយោ ហោតិ។ យស្មា បន –

> ទុក្ខី សុខំ បត្ថយតិ, សុខី ភិយ្យោបិ ឥច្ឆតិ;
> ឧបេក្ខា បន សន្តត្តា, សុខមិច្ចេវ ភាសិតា;
> តណ្ហាយ បច្ចយា តស្មា, ហោន្តិ តិស្សោបិ វេទនាតិ។ (វិសុទ្ធិ. ២.៦៤៤);

តណ្ហាបច្ចយា ឧបាទានបទេ តណ្ហា អសហជាតា ចតុន្នម្បិ ឧបាទានានំ ឧបនិស្សយវសេន ចេវ អនន្តរាទិវសេន ច, សហជាតា បន កាមុបាទានវជ្ជិតានំ តិណ្ណំ ហេតុសហជាត អញ្ញមញ្ញនិស្សយសម្បយុត្តអត្ថិអវិគតវសេន សត្តធា បច្ចយោ ហោតិ។

ឧបាទានបច្ចយា ភវបទេ ចតុព្ពិធម្បិ ឧបាទានំ អសហជាតស្ស សព្ពកម្មភវស្ស ចេវ ឧបបត្តិភវស្ស ច ឧបនិស្សយវសេនេវ បច្ចយោ ហោតិ, សហជាតស្ស បន កម្មភវស្ស ហេតុសហជាតាទិវសេន បច្ចយោ ហោតិ។

ភវបច្ចយា ជាតិបទេ ភវោតិ កម្មភវោវ អធិប្បេតោ, សោ ច ជាតិយា កម្មបច្ចយឧបនិស្សយបច្ចយវសេន ទ្វិធា បច្ចយោ ហោតិ។

ជាតិបច្ចយា ជរាមរណាទិបទេ ជាតិ បន ជរាមរណានំ, សោកាទីនញ្ច តព្ភាវភាវីភាវមត្តតោ សុត្តន្តិកនយេន ឧបនិស្សយកោដិយាវ បច្ចយោ ហោតីតិ អយំ តាវេត្ថ បច្ចយនយោ។

ការកាទីហិ សុញ្ញតោ បនេតេ អវិជ្ជាទយោ ទ្វាទស ធម្មា យស្មា ឯវំ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នភាវេន អញ្ញមញ្ញំ បដិពទ្ធា អញ្ញនិរបេក្ខា ហុត្វា អវិច្ឆិន្នា អនាទិកា បវត្តន្តិ, តស្មា តតោ អញ្ញេន ព្រហ្មាទិនា ការកេន, បកតិអណុកាលាទិហេតុនា វា ការកវេទករូបេន បរបរិកប្បិតេន អត្តនា វា រហិតា។ ន ចេតេ អត្តា, ន អត្តនិ, ន អត្តវន្តោ, សុញ្ញា ឯតេ អត្តេន វា អត្តនិយេន វា ធុវភាវេន វា សុភភាវេន វា សុខភាវេន វាតិ អយំ ការកាទីហិ សុញ្ញតា។

មូលទ្វសន្ធិសង្ខេបាការវដ្ដវិភាគតោតិ ឯត្ថ មូលតោ តាវ អវិជ្ជា, តណ្ហា ចាតិ ទ្វេ ធម្មា **មូល**ន្តិ វេទិតព្ពា។ អទ្ធតោ បនេត្ថ អវិជ្ជា, សង្ខារាតិ ទ្វេ អង្គានិ អតីតោ **អទ្ធា**, វិញ្ញាណាទីនិ ភវាវសានានិ អដ្ឋ បច្ចុប្បន្នោ អទ្ធា, ជាតិ ចេវ ជរាមរណញ្ចាតិ ទ្វេ អនាគតោ អទ្ធាតិ តយោ អទ្ធា វេទិតព្ពា។ សន្ធិតោ បន សង្ខារានំ, បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស ច អន្តរា ឯកោ ហេតុផលសន្ធិ, វេទនាយ ច តណ្ហាយ ច អន្តរា ឯកោ ផលហេតុសន្ធិ, ភវស្ស ច ជាតិយា ច អន្តរា ឯកោ ហេតុផលសន្ធិ ចាតិ តយោ **សន្ធី** វេទិតព្ពា។ សង្ខេបតោ បន សន្ធីនំ អាទិបរិយោសានវវត្ថិតា ចត្តារោ សង្ខេបា ហោន្តិ។ សេយ្យថិទំ – អវិជ្ជាសង្ខារា ឯកោ សង្ខេបោ, វិញ្ញាណនាមរូបសឡាយតនផស្សវេទនា ទុតិយោ, តណ្ហុបាទានភវា តតិយោ, ជាតិជរាមរណានិ ចតុត្ថោតិ ឯវំ ចត្តារោ **សង្ខេបា** វេទិតព្ពា។

អាការតោ បនេត្ថ –

> អតីតេ ហេតុយោ បញ្ច, ឥទានិ ផលបញ្ចកំ;
> ឥទានិ ហេតុយោ បញ្ច, អាយតិំ ផលបញ្ចកន្តិ។ –

ឯវំ វីសតិ អាការា ហោន្តិ។

ឯត្ថ ហិ សរូបតោ វុត្តា អវិជ្ជាសង្ខារា, តេសំ គហណេន គទវិនាភាវតោ គហិតា តណ្ហុបាទានភវាតិ ឥមេ បញ្ច ធម្មា **អតីតេ ហេតុយោ** នាម, សរូបតោ វុត្តា វិញ្ញាណាទយោ បញ្ច ធម្មា **ឥទានិ ផលបញ្ចកំ** នាម, សរូបតោ បន វុត្តា តណ្ហុបាទានភវា, តេសំ គហណេន គទវិនាភាវតោ គហិតា អវិជ្ជាសង្ខារាតិ ឥមេ បញ្ច **ឥទានិ ហេតុយោ** នាម។ ជាតិអាទិអបទេសេន វុត្តា វិញ្ញាណាទយោ បញ្ច ធម្មា **អាយតិំ ផលបញ្ចកំ** នាមាតិ ឯវំ វីសតិ **អាការា** វេទិតព្ពា។ វដ្ដតោ បនេត្ថ សង្ខារភវា កម្មវដ្ដំ, អវិជ្ជាតណ្ហុបាទានា កិលេសវដ្ដំ, សេសានិ វិបាកវដ្ដន្តិ តីណិ **វដ្ដានិ** ហោន្តិ។ យាវ ច តេសុ កិលេសវដ្ដំ អរិយមគ្គេន ន ឧបច្ឆិជ្ជតិ, តាវ ឥទំ ភវចក្កំ អនុបច្ឆិន្នំ បវត្តតីតិ អយមេត្ថ មូលទ្វសន្ធិសង្ខេបាការវដ្ដវិភាគោ។

វារណោបមតោតិ ឯត្ថ វារណតោ តាវ – “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា”តិ ឥទមហេតុកវិសមហេតុកទស្សននិវារណំ, “សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណ”ន្តិ ឧច្ឆេទអត្តសង្កន្តិទស្សននិវារណំ, “វិញ្ញាណបច្ចយា នាមរូប”ន្តិ អត្តាតិ បរិកប្បិតវត្ថុភេទទស្សនតោ ឃនសញ្ញានិវារណំ, “នាមរូបបច្ចយា សឡាយតន”ន្តិអាទិ អត្តា បស្សតិ...បេ.... វិជានាតិ ផុសតិ, វេទយតិ, តណ្ហិយតិ, ឧបាទិយតិ, ភវតិ, ជាយតិ, ជីយតិ, មីយតីតិ ឯវមាទិទស្សននិវារណន្តិ ឥទមេត្ថ មិច្ឆាទស្សននិវារណំ។

ឧបមាតោ បនេត្ថ អន្ធោ វិយ អវិជ្ជា, តស្ស ឧបក្ខលនំ វិយ សង្ខារា, បតនំ វិយ វិញ្ញាណំ, តេន គណ្ឌុបាតុភាវោ វិយ នាមរូបំ, តស្ស គណ្ឌភេទបីឡកា វិយ សឡាយតនំ, តស្ស សង្ឃដ្ដនំ វិយ ផស្សោ, តជ្ជនិតទុក្ខំ វិយ វេទនា, ទុក្ខស្ស បដិការាភិលាសោ វិយ តណ្ហា, អសប្បាយគ្គហណំ វិយ ឧបាទានំ, អសប្បាយាលេបនំ វិយ ភវោ, តេន គណ្ឌវិការបាតុភាវោ វិយ ជាតិ, គណ្ឌភេទោ វិយ ជរាមរណំ។ យថាសភាវទស្សននិវារណាទិតោ វា ឯតេ អវិជ្ជាទយោ អក្ខិបដលាទិ ឧបមាហិបិ វេទិតព្ពាតិ អយមេត្ថ ឧបមា។

គម្ភីរនយភេទតោតិ ឯត្ថ គម្ភីរភេទោ តាវ ឥមេសំ អវិជ្ជាទីនំ បច្ចេកំ ធម្មត្ថទេសនាបដិវេធគម្ភីរតា វេទិតព្ពា។ ឥមេ ហិ អវិជ្ជាទយោ ធម្មា យេនាការេន យទវត្ថា ច សង្ខារាទីនំ ផលានំ បច្ចយា ហោន្តិ, សោ នេសំ បច្ចយដ្ឋោ ទុរវពោធតោ គម្ភីរោតិ អយមេត្ថ **ធម្មគម្ភីរតា**។ ធម្មោតិ ហេតុ “ហេតុម្ហិ ញាណំ ធម្មបដិសម្ភិទា”តិ (វិភ. ៧២០) វចនតោ។ ជរាមរណាទីនំ ផលានំ ជាតិអាទីហិ បច្ចយេហិ សម្ភូតសមុទាគតដ្ឋោ ទុរវពោធតោ គម្ភីរោតិ អយំ **អត្ថគម្ភីរតា**។ អត្ថោតិ ផលំ “ហេតុផលេ ញាណំ អត្ថបដិសម្ភិទា”តិ (វិភ. ៧២០) វចនតោ។ តេសំ បន ហេតូនំ, ផលានញ្ច តេន តេនាការេន អវិបរីតតោ ទេសនាបិ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្សេវ គោចរតោ គម្ភីរាតិ អយំ **ទេសនាគម្ភីរតា**។ យោ បនេសំ អវិជ្ជាសង្ខារាទីនំ អទស្សនាយូហនាទិសភាវោ, សោ មន្ទបញ្ញេហិ ទុប្បរិយោគាហត្តា គម្ភីរោតិ អយំ **បដិវេធគម្ភីរតា**តិ អយមេត្ថ គម្ភីរភេទោ។

នយភេទោ បនេត្ថ ឯកត្តនយោ នានត្តនយោ អព្យាបារនយោ ឯវំធម្មតានយោតិ ឥមេសំ ចតុន្នំ អត្ថនយានំ វសេន វេទិតព្ពោ។ តត្ថ ហិ “អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា, សង្ខារបច្ចយា វិញ្ញាណ”ន្តិ ឯវំ ពីជស្ស អង្កុរាទិភាវេន រុក្ខភាវប្បត្តិ វិយ សន្តានានុបច្ឆេទោ **ឯកត្តនយោ** នាម។ យំ សម្មា បស្សន្តោ ហេតុផលសម្ពន្ធេន សន្តានានុបច្ឆេទាវពោធតោ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិំ បជហតិ, មិច្ឆា បស្សន្តោ ហេតុផលសម្ពន្ធេន បវត្តមានស្ស សន្តានានុបច្ឆេទស្ស ឯកត្តគ្គហណតោ សស្សតទិដ្ឋិំ ឧបាទិយតិ។

អវិជ្ជាទីនំ បន យថាសកំ លក្ខណវវត្ថានំ **នានត្តនយោ** នាម។ យំ សម្មា បស្សន្តោ នវនវានំ ឧប្បាទទស្សនតោ សស្សតទិដ្ឋិំ បជហតិ, មិច្ឆា បស្សន្តោ ឯកសន្តានបតិតស្ស ភិន្នសន្តានស្សេវ នានត្តគ្គហណតោ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិំ ឧបាទិយតិ។

អវិជ្ជាយ បន “សង្ខារា មយា ឧប្បាទេតព្ពា, សង្ខារានំ វា វិញ្ញាណំ អម្ហេហី”តិ ឯវមាទិព្យាបារាភាវោ **អព្យាបារនយោ** នាម។ យំ សម្មា បស្សន្តោការកស្ស អភាវាវពោធតោ អត្តទិដ្ឋិំ បជហតិ, មិច្ឆា បស្សន្តោ យោ អសតិបិ ព្យាបារេ អវិជ្ជាទីនំ សភាវនិយមសិទ្ធោ ហេតុភាវោ, តស្ស អគ្គហណតោ អកិរិយទិដ្ឋិំ ឧបាទិយតិ។

អវិជ្ជាទីហិ បន ការណេហិ សង្ខារាទីនំយេវ សម្ភវោ ខីរាទីហិ ទធិអាទីនំ វិយ, ន អញ្ញេសន្តិ អយំ **ឯវំធម្មតានយោ** នាម។ យំ សម្មា បស្សន្តោ បច្ចយានុរូបតោ ផលាវពោធតោ អហេតុកទិដ្ឋឹ, អកិរិយទិដ្ឋិញ្ច បជហតិ, មិច្ឆា បស្សន្តោ បច្ចយានុរូបំ ផលប្បវត្តឹ អគ្គហេត្វា យតោ កុតោចិ យស្ស កស្សចិ អសម្ភវគ្គហណតោ អហេតុកទិដ្ឋឹ ចេវ និយតវាទញ្ច ឧបាទិយតីតិ អយមេត្ថ នយភេទោតិ ឯវំ វិជានីយោ បាឡិមុត្តវិនិច្ឆយោ។

បច្ចយាការវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សតិបដ្ឋានវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

សតិបដ្ឋានវិភង្គមាតិកាយ បន **អត្ថតោ** តាវ – **ចត្តារោ**តិ គណនបរិច្ឆេទោ, តេន ន តតោ ហេដ្ឋា, ន ឧទ្ធន្តិ ទីបេតិ។ **សតិបដ្ឋានា**តិ ឯត្ថ ទ្វេ សតិបដ្ឋានា សតិគោចរោបិ សតិបិ។ “ចតុន្នំ, ភិក្ខវេ, សតិបដ្ឋានានំ សមុទយញ្ច អត្ថង្គមញ្ច ទេសេស្សាមី”តិអាទីសុ (សំ. និ. ៥.៤០៨) ហិ សតិគោចរោ “សតិបដ្ឋាន”ន្តិ វុច្ចតិ, តស្សត្ថោ បតិដ្ឋាតិ តស្មិន្តិ បដ្ឋានំ, កា បតិដ្ឋាតិ? សតិ។ សតិយា បដ្ឋានំ **សតិបដ្ឋានំ**។ បធានំ ឋានន្តិ វា បដ្ឋានំ, សតិយា បដ្ឋានំ **សតិបដ្ឋានំ**។ “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា ភាវិតា ពហុលីកតា សត្ត ពោជ្ឈង្គេ បរិបូរេន្តី”តិអាទីសុ (ម. និ. ៣.១៤៧) បន សតិ។ តស្សត្ថោ បតិដ្ឋាតីតិ បដ្ឋានំ, ឧបដ្ឋាតិ ឱក្កន្ទិត្វា បក្ខន្ទិត្វា បវត្តតីតិ អត្ថោ។ សតិយេវ បដ្ឋានត្ថេន **សតិបដ្ឋានំ**។ អថ វា សរណដ្ឋេន សតិ, សា ច ឧបដ្ឋានដ្ឋេន បដ្ឋានន្តិ **សតិបដ្ឋានំ**, ឥទមិធ អធិប្បេតំ។ យទិ ឯវំ, កស្មា សតិបដ្ឋានាតិ ពហុវចនំ កតំ? សតិយា ពហុត្តា។ អារម្មណភេទេន ហិ ពហុកា តា សតិយោ។

ឥធាតិ ឥមស្មឹ សាសនេ, តេន អជ្ឈត្តាទិវសេន សព្ពប្បការចតុចត្តាលីសវិធសតិបដ្ឋាននិព្ពត្តកស្ស បុគ្គលស្ស និស្សយភូតំ សាសនមេវ, នាញ្ញំ សាសនន្តិ ទីបេតិ។ វុត្តំ ហេតំ “ឥធេវ, ភិក្ខវេ, សមណោ...បេ.... សុញ្ញា បរប្បវាទា សមណេហិ អញ្ញេហី”តិ (ទី. និ. ២.២១៤; ម. និ. ១.១៣៩; អ. និ. ៤.២៤១)។

ភិក្ខូតិ សំសារេ ភយំ ឥក្ខនកោ។ តេន កិញ្ចាបិ ភគវតោ ទេវលោកេ និសីទិត្វា សតិបដ្ឋានំ ទេសេន្តស្ស សន្តិកេ ទេវគណំ មុញ្ចិត្វា ឯកភិក្ខុបិ និសិន្នោ នាម នត្ថិ, តថាបិ ទេវោ វា ហោតុ មនុស្សោ វា គហដ្ឋោ វា បព្ពជិតោ វា, សំសារេ ភយន្តិ សម្មា ឥក្ខមានោ យថានុសិដ្ឋំ បដិបជ្ជមានោវ ភិក្ខុ នាម ហោតិ, នាញ្ញោតិ ទស្សេតិ។ យថាហ “អលង្កតោ ចេបី”តិ (ធ. ប. ១៤២)។

អជ្ឈត្តន្តិ និយកជ្ឈត្តំ។ **កាយេ**តិ ឯត្ថ អាយន្តិ តតោតិ អាយោ។ កេ អាយន្តិ? កុច្ឆិតា កេសាទយោ, ឥតិ កុច្ឆិតានំ អាយោតិ កាយោ។ អថ វា អង្គបច្ចង្គានំ, កេសាទីនញ្ច សមូហដ្ឋេនបិ កាយោ, រូបកាយោ, តស្មឹ អត្តនោ កាយេតិ អត្ថោ។ **កាយានុបស្សី**តិ កាយំ អនុបស្សនសីលោ។ “កាយេ”តិ ច វត្វា បុន “កាយានុបស្សី”តិ ទុតិយកាយ-គ្គហណំ “ឯវំ ន កាយេ អង្គបច្ចង្គវិនិមុត្តឯកធម្មានុបស្សី, នាបិ កេសលោមាទិវិនិមុត្ត ឥត្ថិបុរិសានុបស្សី, ន ច ភូតុបាទាយវិនិមុត្តឯកធម្មានុបស្សី, អថ ខោ រថសម្ភារនគរាវយវកទលិក្ខន្ធវិភាគានុបស្សកោ វិយ យថាក្កមំ អង្គបច្ចង្គកេសាទិភូតុបាទាយសមូហានុបស្សី ឯវា”តិ ទស្សនត្ថំ កតំ។ តថា ហេត្ថ យថាវុត្តធម្មសមូហវិនិមុត្តោ ឥត្ថិបុរិសាទិកោ, អញ្ញោ វា កោចិ ធម្មោ ន ទិស្សតិ, យថាវុត្តធម្មសមូហមត្តេយេវ បន ពាលា តថា តថា សុភាទិតោ ច មិច្ឆាភិនិវេសំ ករោន្តិ, អយំ បន យោគី តត្ថ កាយានុបស្សី ឯវ អនិច្ចទុក្ខអនត្តាសុភានុបស្សី ឯវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ អថ វា យ្វាយំ មហាសតិបដ្ឋានេ អស្សាសបស្សាសាទិកោ ចុទ្ទសវិធោ កាយោ វុត្តោ, តស្ស សព្ពស្ស ឥមស្មឹយេវ កាយេ អនុបស្សនតោ “កាយេ កាយានុបស្សី”តិ ឯវមាទិនាបិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

វិហរតីតិ ឥរិយតិ, ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ ឯកេនាគតំ សរីរពាធនំ អញ្ញេន ឥរិយាបថេន វិច្ឆិន្ទិត្វា អបតមានំ អត្តភាវំ ហរតិ, បវត្តេតីតិ អត្ថោ។ **ពហិទ្ធា កាយេ**តិ បរស្ស កាយេ។ **អជ្ឈត្តពហិទ្ធា កាយេ**តិ កាលេន អត្តនោ, កាលេន បរស្ស កាយេ។ កាលេន ហិ អជ្ឈត្តពហិទ្ធាកាយេសុបិ ឯកស្មឹ ខណេ កាយានុបស្សនា ឧប្បជ្ជតិ, បគុណកម្មដ្ឋានស្ស បន អបរាបរំ សញ្ចរណកាលោ ឯត្ថ កថិតោ។ **អាតាបី**តិ កាយបរិគ្គាហកវីរិយេន វីរិយវា។ សោ ហិ យស្មា កិលេសានំ អាតាបនតោ អាតាបោ វុច្ចតិ វីរិយំ, សោ ចស្ស អត្ថិ, តស្មា អាតាបីតិ វុច្ចតិ។ **សម្បជានោ**តិ កាយបរិគ្គាហកេន សម្បជញ្ញេន សមន្នាគតោ។ **សតិមា**តិ កាយបរិគ្គាហិកាយ សតិយា សមន្នាគតោ។ អយំ បន យស្មា សតិយា អារម្មណំ បរិគ្គហេត្វា បញ្ញាយ អនុបស្សតិ, វីរិយេន ច អន្តរា វោសានំ នាបជ្ជតិ, តស្មា យេសំ ធម្មានំ អានុភាវេន តំ សតិបដ្ឋានំ សម្បជ្ជតិ, តេសំ ទស្សនត្ថំ “អាតាបី សម្បជានោ សតិមា”តិ ឥទំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

ឥតិ កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ, សម្បយោគង្គញ្ច ទស្សេត្វា ឥទានិ បហានង្គំ ទស្សេតុំ “**វិនេយ្យ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្ស**”ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ **វិនេយ្យា**តិ តទង្គវិនយេន វា វិក្ខម្ភនវិនយេន វា វិនយិត្វា។ **លោកេ**តិ ស្វាយំ អជ្ឈត្តាទិភេទោ កាយោ វុត្តោ, ស្វេវ ឥធ លុជ្ជនបលុជ្ជនដ្ឋេន លោកោ នាម។ **វិភង្គេ** បន យស្មា រូបកាយេ បហីនអភិជ្ឈាទយោ វេទនាទីសុបិ បហីយន្តិ ឯវ, តស្មា បញ្ចបិ ឧបាទានក្ខន្ធា “លោកោ”តិ វុត្តំ។ តស្មឹ លោកេ អភិជ្ឈាទោមនស្សសង្ខាតំ កាមច្ឆន្ទព្យាបាទំ វិនេយ្យាតិ សម្ពន្ធោ។ ឥមស្ស ច នីវរណេសុ ពលវធម្មទ្វយស្ស បហានទស្សនេន សេសនីវរណានម្បិ បហានំ វុត្តំយេវាតិ វេទិតព្ពំ។ វិសេសេន ចេត្ថ អភិជ្ឈាទោមនស្សវិនយេន យថាក្កមំ កាយសម្បត្តិវិបត្តិមូលានំ អនុរោធវិរោធានំ, អត្តអភិរតិតទសុភាការាទិភាវនានភិរតីនំ, អភូតគុណបក្ខេបភូតទោសាបនយនានញ្ច បហានំ វុត្តំ, តេន យោគាវចរស្ស យោគានុភាវនិព្ពត្តផលំ, យោគសមត្ថតា ច ទីបិតា ហោតិ។

អជ្ឈត្តំ វេទនាសូតិអាទីសុបិ អជ្ឈត្តាទីនិ វុត្តនយេន វេទិតព្ពានិ។ ឯត្ថ បន **វេទនា**តិ តិស្សោ វេទនា លោកិយា, តថា **ចិត្តំ, ធម្មា** ច, តេសំ វិភាគោ វិភង្គនយេ អាវិ ភវិស្សតិ។ កេវលំ បនេត្ថ យថា វេទនាទយោ អនុបស្សន្តោ វេទនាទិអនុបស្សី នាម ហោតិ, សោ នយោ ទស្សេតព្ពោ។ សេយ្យថិទំ – វេទនាសុ តាវ សុខា វេទនា ទុក្ខតោ, ទុក្ខា សល្លតោ, ឥតរា ច អនិច្ចតោ អនុបស្សិតព្ពា។ យថាហ –

“យោ សុខំ ទុក្ខតោ អទ្ទ, ទុក្ខមទ្ទក្ខិ សល្លតោ;
អទុក្ខមសុខំ សន្តំ, អទ្ទក្ខិ នំ អនិច្ចតោ”តិ (សំ. និ. ៤.២៥៣; ឥតិវុ. ៥៣)។

សព្ពា ឯវ ឯតា ទុក្ខតោ អនុបស្សិតព្ពា “យំ កិញ្ចិ វេទយិតំ, តំ ទុក្ខស្មិន្តិ វទាមី”តិ (សំ. និ. ៤.២៥៩) វចនតោ។ ឯវំ អនុបស្សន្តោ បន អនិច្ចាទិសត្តានុបស្សនាវសេន វា អនុបស្សន្តោបិ “ឥមំ វេទនំ កោ វេទយតិ, កស្សាយំ វេទនា, កឹ ការណាយំ វេទនា”តិ ឧបបរិក្ខិត្វា “ន កោចិ សត្តាទិកោ វេទយតិ, ន កេសញ្ចិ សត្តាទីនំ វេទនា, វត្ថារម្មណាទិការណា បនាយំ វេទនា ឧប្បជ្ជតី”តិ អនុបស្សន្តោបិ **វេទនានុបស្សី** នាម ហោតិ។ អថ វា សុខាទីនំ ឧប្បត្តិក្ខណេ ទុក្ខាទីនំ អសម្ភវា អនិច្ចា អទ្ធុវា វិបរិណាមធម្មាតិ ឯវំ វា អនុបស្សន្តោ **វេទនានុបស្សី** នាម ហោតិ។ ឥមិនាវ នយេន បាឡិនយានុសារេន សេសចិត្តធម្មានម្បិ អនុបស្សនាការោ វេទិតព្ពោ។ វិសេសតោ បនេត្ថ ចិត្តេសុ អនិច្ចតាវសេន, ធម្មេសុ អនត្តតាវសេន ច អនុបស្សន្តោ **ចិត្តានុបស្សី, ធម្មានុបស្សី** ច នាម ហោតីតិ វេទិតព្ពំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ អយំ តាវេត្ថ បទត្ថោ។

ធម្មភេទោ បនេត្ថ នត្ថិ, សរណវសេន ច ឯកាវ សតិ អារម្មណវសេន “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា”តិ វុត្តាតិ។

វិភង្គនយតោ បនេត្ថ **សុត្តន្តភាជនីយេ** តាវ អជ្ឈត្តពហិទ្ធាតទុភយកាយេ កេសាទិកោដ្ឋាសភាវនាវសេន បឋមំ សតិបដ្ឋានំ វិត្ថារិតំ។ តថា អជ្ឈត្តាទីសុ បច្ចេកំ សាមិសនិរាមិសវសេន ទុវិធានំ សុខទុក្ខអទុក្ខមសុខវេទនានំ វសេន ទុតិយំ, សរាគវីតរាគសទោសវីតទោសសមោហវីតមោហសំខិត្តវិក្ខិត្តមហគ្គតអមហគ្គតសឧត្តរានុត្តរសមាហិតាសមាហិតវិមុត្តាវិមុត្តភេទតោ សោឡសវិធេហិ ចិត្តបជាននវសេន តតិយំ, បញ្ចនីវរណានំ, សត្តពោជ្ឈង្គានញ្ច សម្ភវាសម្ភវឧប្បាទបហានបហីនានុប្បត្តិភាវនាបារិបូរិហេតុជ្ឈានវសេន ចតុត្ថំ សតិបដ្ឋានំ វិត្ថារិតំ។ អយំ សុត្តន្តភាជនីយនយោ។

អភិធម្មភាជនីយេ បន តាវ “ចត្តារោ សតិបដ្ឋានា។ ឥធ ភិក្ខុ កាយេ កាយានុបស្សី វិហរតិ វេទនាសុ… បេ… ធម្មេសុ ធម្មានុបស្សី វិហរតី”តិ (វិភ. ៣៨០) ឯវំ មាតិកំ ឋបេត្វា ធម្មសង្គណិយំ វុត្តនយស្ស វិត្ថារេសុ អដ្ឋសុ លោកុត្តរចិត្តេសុ សម្បយុត្តសតិវសេនេវ វិត្ថារតោ វិភត្តា។

បញ្ហាបុច្ឆកនយេបិ ចតុន្នំ សតិបដ្ឋានានំ កតិ កុសលា…បេ… កតិ អរណា? សិយា កុសលា, សិយា អព្យាកតា…បេ… អនុបាទិន្នអនុបាទានិយាវ, អសំកិលិដ្ឋអសំកិលេសិកាវ…បេ… អនិទស្សនអប្បដិឃាវ។ ន ហេតូ អហេតុកាវ…បេ… អនុត្តរា អរណាវាតិ លោកុត្តរវសេនេវ វិភត្តា។ សម្មាសម្ពុទ្ធេន ហិ សុត្តន្តភាជនីយស្មិញ្ញេវ លោកិយលោកុត្តរមិស្សកា សតិបដ្ឋានា កថិតា, អភិធម្មភាជនីយបញ្ហាបុច្ឆកេសុ បន លោកុត្តរាយេវ។ តេសុ ច លោកិយា នានាចិត្តេសុ ឯវ លព្ភន្តិ។ អញ្ញេនេវ ហិ ចិត្តេន កាយំ បគ្គណ្ហន្តិ, អញ្ញេន វេទនាទយោតិ។ លោកុត្តរា បន ចត្តារោបិ មគ្គក្ខណេ ឯកចិត្តេយេវ លព្ភន្តិ។ ឯកស្មិញ្ហិ មគ្គចិត្តក្ខណេ អារម្មណតោ និព្ពានារម្មណា ឯកាវ សតិ កាយាទីសុ សុភសុខនិច្ចអត្តវិបល្លាសសមុច្ឆេទកតាយ ចតុកិច្ចសាធនដ្ឋេន ចត្តារិបិ នាមានិ លភតីតិ អយមេត្ថ វិភង្គនយោ។

កមតោ សតិបដ្ឋានេ, អនូនាធិកតោបិ ច;

បាឡិមុត្តនយោ ញេយ្យោ, តត្ថ កោសល្លមិច្ឆតា។

តត្ថ **កមតោ** តាវ អយម្បិ ទេសនាក្កមោវ, សោបិ បាកដាបាកដវសេន វុត្តោ។ ឥមាសុ ហិ រូបកម្មដ្ឋានំ បាកដន្តិ បឋមំ កាយានុបស្សនា វុត្តា។ តតោ អរូបកម្មដ្ឋានំ។ តត្ថាបិ អារម្មណំ អនុភវន្តី ឧប្បជ្ជមានា វេទនា បាកដាតិ អនន្តរា វេទនានុបស្សនា, តតោ អារម្មណំ វិជានន្តំ វិញ្ញាណំ បាកដន្តិ ចិត្តានុបស្សនា, ចិត្តេ បាកដេ តន្និស្សិតា សុខុមាបិ ធម្មា បាកដា ហោន្តីតិ អន្តេ ធម្មានុបស្សនា វុត្តា។ អយំ តាវេត្ថ កមោ។

អនូនាធិកតោតិ ឯត្ថ បន កស្មា ភគវតា ចត្តារោវ សតិបដ្ឋានា វុត្តា, អនូនា អនធិកាតិ? តណ្ហាចរិតទិដ្ឋិចរិតសមថយានិកវិបស្សនាយានិកានំ មន្ទតិក្ខវសេន ទ្វិធា បវត្តានំ វិសុទ្ធិមគ្គវសេន។ មន្ទស្ស ហិ តណ្ហាចរិតស្ស ឱឡារិកំ កាយានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ វិសុទ្ធិមគ្គោ, តិក្ខស្ស សុខុមំ វេទនានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ, ទិដ្ឋិចរិតស្សាបិ មន្ទស្ស នាតិប្បភេទគតំ ចិត្តានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ, តិក្ខស្ស អតិប្បភេទគតំ ធម្មានុបស្សនាសតិបដ្ឋានំ វិសុទ្ធិមគ្គោ។ សមថយានិកស្ស ច មន្ទស្ស អកិច្ឆេន អធិគន្តព្ពនិមិត្តំ បឋមំ សតិបដ្ឋានំ វិសុទ្ធិមគ្គោ, តិក្ខស្ស ទុតិយំ, វិបស្សនាយានិកស្សាបិ មន្ទស្ស តតិយំ, តិក្ខស្ស ចតុត្ថំ វិសុទ្ធិមគ្គោតិ វេនេយ្យជ្ឈាសយតោ ចត្តារោ វុត្តា។ សុភសុខនិច្ចអត្តភាវវិបល្លាសប្បហានត្ថំ វា ចតុរោឃយោគាសវគន្ថឧបាទានអគតិប្បហានត្ថម្បិ ចតុព្ពិធាហារបរិញ្ញត្ថញ្ច ចត្តារោវ វុត្តា, អនូនា អនធិកាតិ អយមេត្ថ អនូនាធិកតា។ ឯវំ បាឡិមុត្តនយោ ញេយ្យោ។

សតិបដ្ឋានវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សម្មប្បធានវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

សម្មប្បធានវិភង្គមាតិកាយ បន **អត្ថតោ** តាវ – **សម្មប្បធានា**តិ ការណប្បធានា ឧបាយប្បធានា។ យោនិសោ បទហនតោ បរមំ ធានំ បធានំ, បធានវីរិយានីតិ អត្ថោ។ **ឥធ ភិក្ខូ**តិ ឥមស្មិំ សាសនេ បដិបន្នកោ ភិក្ខុ។ **អនុប្បន្នាន**ន្តិ អនិព្ពត្តានំ។ **បាបកាន**ន្តិ លាមកានំ។ **អកុសលានំ ធម្មាន**ន្តិ អកោសល្លសម្ភូតានំ ធម្មានំ។ **អនុប្បាទាយា**តិ ន ឧប្បាទនត្ថាយ។ **ឆន្ទំ ជនេតី**តិ កត្តុកម្យតាសង្ខាតំ កុសលច្ឆន្ទំ ជនេតិ ឧប្បាទេតិ។ **វាយមតី**តិ បយោគំ បរក្កមំ ករោតិ។ **វីរិយំ អារភតី**តិ កាយិកចេតសិកវីរិយំ ករោតិ។ **ចិត្តំ បគ្គណ្ហាតី**តិ តេនេវ សហជាតវីរិយេន ចិត្តំ ឧក្ខិបតិ។ **បទហតី**តិ បធានវីរិយំ ករោតិ។ បដិបាដិយា បនេតានិ ចត្តារិបិ បទានិ វីរិយស្សេវ អាសេវនាភាវនាពហុលីកម្មសាតច្ចកិរិយាហិ យោជេតព្ពានិ។

ឧប្បន្នានន្តិ អនុប្បន្នាតិ អវត្តព្ពតំ អាបន្នានំ។ **បហានាយា**តិ បជហនត្ថាយ។ **អនុប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មាន**ន្តិ អនិព្ពត្តានំ កោសល្លសម្ភូតានំ ធម្មានំ។ **ឧប្បាទាយា**តិ ឧប្បាទនត្ថាយ។ **ឧប្បន្នាន**ន្តិ និព្ពត្តានំ។ **ឋិតិយា**តិ ឋិតត្ថាយ។ **អសម្មោសាយា**តិ អនស្សនត្ថំ។ **ភិយ្យោភាវាយា**តិ បុនប្បុនំ ភាវនាយ។ **វេបុល្លាយា**តិ វិបុលភាវាយ។ **ភាវនាយា**តិ វឌ្ឍិយា។ **បារិបូរិយា**តិ បរិបូរណត្ថាយ។ សេសំ បទតោ ឧត្តានមេវ។

អត្ថតោ បនេត្ថ "អនុប្បន្នានំ បាបកាន"ន្តិអាទីសុ អសមុទាចារវសេន វា អននុភូតារម្មណវសេន វា កិលេសានំ អនុប្បត្តិ វេទិតព្ពា។ អញ្ញថា ហិ អនមតគ្គេ សំសារេ អនុប្បន្នា អកុសលធម្មា នាម នត្ថិ។ កុសលធម្មេសុ បន វត្តនត្ថាយប្បសាទវិបស្សនាទិវិវដ្ដូបនិស្សយកុសលាទិវសេន អនុប្បន្នាបិ អត្ថិ។ តេសម្បិ ឧប្បន្នបុព្ពត្តេ សតិ សព្ពសត្តានំ ឥតោ បុព្ពេ ច អាសវក្ខយប្បសង្គតោ។ ឯកន្តប្បវត្តសាធកា តេសំ។ តត្ថ ឯកច្ចស្ស វត្តគន្ថធុតង្គសមាធិវិបស្សនានវកម្មេសុ អញ្ញតរស្មិំ និច្ចប្បយុត្តស្ស, យដតោ, វាយមតោ ច ព្រហ្មលោកា អាគតត្តា ភវវសេន កិលេសេសុ អលទ្ធាសេវនស្ស សត្តស្ស កិលេសា ន សមុទាចរន្តិ, អបរភាគេ បនស្ស វត្តាទីនិ វិស្សជ្ជេត្វា កុសីតស្ស ចរតោ ចេវ អកល្យាណមិត្តាទិតោ កិលេសេសុ លទ្ធាសេវនស្ស ច អយោនិសោមនសិការំ, សតិវោស្សគ្គញ្ច អាគម្ម ឧប្បជ្ជន្តិ។ ឯវំ តាវ អសមុទាចារវសេន កិលេសានំ អនុប្បត្តិ វេទិតព្ពា។

ឯកច្ចស្ស បន តស្មិំ អត្តភាវេ អននុភូតបុព្ពំ ទិព្ពាទិភេទំ មនាបិយំ អារម្មណំ លភិត្វា តត្ថ អយោនិសោមនសិការសតិវោស្សគ្គេ អាគម្ម កិលេសា ឧប្បជ្ជន្តិ, អលភិត្វា ឯវំ អននុភូតារម្មណវសេន កិលេសានំ អនុប្បត្តិ វេទិតព្ពា។

"ឧប្បន្នានំ បាបកាន"ន្តិ ឯត្ថ បន ចតុព្ពិធំ ឧប្បន្នំ វត្តមានភូតាបគតឱកាសកតភូមិលទ្ធវសេន, តេសំ វិភាគោ ឧប្បន្នត្តិកេ វុត្តោវ។ អបរម្បិ ចតុព្ពិធំ ឧប្បន្នំ សមុទាចារ

អារម្មណាធិគ្គហិតអវិក្ខម្ភិតអសមុគ្ឃាតិតវសេន។ តត្ថ សម្បតិ វត្តមានំយេវ **សមុទាចារុប្បន្នំ** នាម។ សេសំ បាកដមេវ។ យស្មា បនេត្ថ ឥមេសុ ឧប្បន្នេសុ វត្តមានភូតាបគតឱកាសកតសមុទាចារសង្ខាតំ ចតុព្ពិធំ ឧប្បន្នំ ន មគ្គាទិវជ្ឈំ, តស្មា ភូមិលទ្ធអារម្មណាធិគ្គហិតអសមុគ្ឃាតិតសង្ខាតំ ចតុព្ពិធំ ឧប្បន្នំ សន្ធាយេត្ថ "ឧប្បន្នានំ បាបកានំ បហានាយា"តិ វុត្តំ។

កថំ បន មគ្គក្ខណេ អនុប្បន្នានំ កុសលានំ ឧប្បាទាយ វាយាមោ ហោតិ, កថញ្ច ឧប្បន្នានំ ឋិតិយាតិ? មគ្គប្បវត្តិយា ឯវ។ មគ្គោ ហិ បវត្តមានោ បុព្ពេ អនុប្បន្នបុព្ពត្តា **អនុប្បន្នោ** នាម វុច្ចតិ។ យា ចស្ស បវត្តិ, អយមេវ **ឋិតិ** នាមាតិ អយំ តាវេត្ថ បទត្ថោ។

ធម្មភេទោ បនេត្ថាបិ ឯកស្សេវ វីរិយស្ស កិច្ចភេទតោ ចតុធា វុត្តាតិ អយមេត្ថ បាឡិមុត្តវិនិច្ឆយោ។

វិភង្គនយតោ បន សុត្តន្តភាជនីយេ តាវ ចត្តារោ សម្មប្បធានា លោកិយលោកុត្តរកុសលចិត្តសម្បយុត្តវីរិយវសេន អកុសលាទិបទេហិ សទ្ធិំ វិត្ថារតោ វិភត្តា។ អភិធម្មភាជនីយបញ្ហាបុច្ឆកេសុ បនេតេ លោកុត្តរកុសលចិត្តសម្បយុត្តវសេនេវ វិភត្តា, ផលចិត្តសម្បយុត្តា បន ន គហិតា។ តេនេវ បញ្ហាបុច្ឆកេ "កុសលា ឯវ, វិបាកធម្មធម្មា ឯវ, អបចយគាមិនោវ, សេខាវា"តិអាទិនា វុត្តា។ សេសោ បនេត្ថ វិនិច្ឆយោ សតិបដ្ឋានេ វុត្តនយានុសារេន វេទិតព្ពោ។

សម្មប្បធានវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឥទ្ធិបាទវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

ឥទ្ធិបាទវិភង្គមាតិកាយ បន **ចត្តារោ ឥទ្ធិបាទា**តិ ឯត្ថ ឥជ្ឈតីតិ ឥទ្ធិ, សមិជ្ឈតិ និប្ផជ្ជតីតិ អត្ថោ, ឥទ្ធិ ឯវ បាទោ **ឥទ្ធិបាទោ,** ឥទ្ធិកោដ្ឋាសោតិ អត្ថោ។ ឥជ្ឈន្តិ វា ឯតាយ សត្តា ឥទ្ធា វុទ្ធា ឧក្កំសគតា ហោន្តីតិបិ ឥទ្ធិ, បជ្ជន្តិ ឯតេនាតិ បាទោ, បតិដ្ឋា អធិគមូបាយោតិ អត្ថោ, ឥទ្ធិយា បាទោ **ឥទ្ធិបាទោ។ ឆន្ទសមាធិបធានសង្ខារសមន្នាគត**ន្តិ ឯត្ថ ឆន្ទហេតុកោ, ឆន្ទាធិកោ វា សមាធិ **ឆន្ទសមាធិ,** កត្តុកម្យតាឆន្ទំ អធិបតិំ ករិត្វា បដិលទ្ធសមាធិស្សេតំ អធិវចនំ។ បធានភូតា សង្ខារា **បធានសង្ខារា,** ចតុកិច្ចសាធកស្ស សម្មប្បធានវីរិយស្សេតំ អធិវចនំ។ **សមន្នាគត**ន្តិ តេន ឆន្ទសមាធិនា, បធានសង្ខារេន ច ឧបេតំ។ **ឥទ្ធិបាទ**ន្តិ យថាវុត្តត្ថេន "ឥទ្ធី"តិ សង្ខ្យំ គតានំ ឧបចារជ្ឈានាទិកុសលចិត្តសម្បយុត្តានំ ឆន្ទសមាធិបធានសង្ខារានំ អធិដ្ឋានដ្ឋេន បាទភូតសេសចិត្តចេតសិករាសិំ។ **ភាវេតី**តិ វឌ្ឍេតិ, អត្តនោ សន្តានេ បុនប្បុនំ ជនេតីតិ អត្ថោ។ ឥមិនា នយេន សេសេសុបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ **វីមំសា**តិ បញ្ញា។ សេសំ បទតោ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

អត្ថតោ បនេត្ថ តេន កឹ កថិតំ? ចតុន្នំ ភិក្ខូនំ មត្ថកប្បត្តំ កម្មដ្ឋានំ កថិតំ។ យថា ហិ ចតូសុ អមច្ចបុត្តេសុ ឋានន្តរំ បត្ថេត្វា វិចរន្តេសុ ឯកោ ឧបដ្ឋានេន, ឯកោ សូរភាវេន, ឯកោ ជាតិសម្បត្តិយា, ឯកោ មន្តពលេនាតិ ឯវំ តេ បច្ចេកការណេន រាជានំ អារាធេត្វា ឋានន្តរំ បាបុណន្តិ, ឯវំ ភិក្ខូបិ ឆន្ទវីរិយចិត្តវីមំសាសុ ឯកេកំ ជេដ្ឋំ ធុរំ បុព្ពង្គមំ កត្វា លោកុត្តរធម្មនិព្ពត្តកា ហោន្តិ។ ឯត្ថ ច ឆន្ទោ សមាធិ បធានសង្ខារោតិ តយោ ធម្មា ឥទ្ធីបិ ហោន្តិ ឥទ្ធិបាទាបិ, សេសា បន សម្បយុត្តា ចត្តារោ ខន្ធា ឥទ្ធិបាទា ឯវ។ ឯវំ សេសាធិបតិយុត្តចិត្តេសុបិ ឥទ្ធិបាទាតិ វេទិតព្ពា។

អបិច ឈានវិបស្សនាសុ បុព្ពភាគោ ឥទ្ធិបាទោ។ យោ បដិលាភោ, សា ឥទ្ធិ។ បឋមជ្ឈានាទីនំ ហិ បុព្ពភាគបរិកម្មានិ ឥទ្ធិបាទោ នាម, បឋមជ្ឈានាទយោ ឥទ្ធិ នាម។ បឋមមគ្គាទីនំ បុព្ពភាគវិបស្សនា ឥទ្ធិបាទោ នាម, បឋមមគ្គាទយោ ឥទ្ធិ នាម។ បដិលាភវសេនាបិ ទីបេតុំ វដ្ដតិ។ បឋមជ្ឈានាទយោ ហិ បឋមមគ្គាទយោ ច ឥទ្ធិបាទោ នាម, ទុតិយជ្ឈានាទយោ, ទុតិយមគ្គាទយោ ច ឥទ្ធិ នាមាតិ អយំ តាវេត្ថ បទត្ថោ។

ធម្មភេទោ បនេត្ថ វិភង្គនយេនេវ បាកដោ ភវិស្សតិ។ តត្ថ ហិ **សុត្តន្តភាជនីយេ** តាវ ឆន្ទាទីនំ បទានំ វិភង្គំ វត្វា អន្តេ "ឥទ្ធិបាទោតិ តថាភូតស្ស វេទនាក្ខន្ធោ...បេ.... វិញ្ញាណក្ខន្ធោ។ ឥទ្ធិបាទំ ភាវេតីតិ តេ ធម្មេ អាសេវតិ ភាវេតិ ពហុលីករោតិ, តេន វុច្ចតិ ឥទ្ធិបាទំ ភាវេតី"តិ (វិភ. ៤៣៤) ឯវំ សព្ពេ លោកិយលោកុត្តរធម្មា ឥទ្ធិបាទោតិ វុត្តា។

អភិធម្មភាជនីយេ បន ឆន្ទាទីនិ បទានិ វិភជិត្វា អន្តេ "ឥទ្ធិបាទោតិ តថាភូតស្ស ផស្សោ...បេ.... បគ្គាហោ អវិក្ខេបោ"តិ (វិភ. ៤៤៧) ឯវំ សព្ពេ លោកុត្តរកុសលធម្មា ឥទ្ធិបាទាតិ វត្វា បុន "ឆន្ទិទ្ធិបាទោ វីរិយិទ្ធិ

បាទោ ចិត្តិទ្ធិបាទោ វីមំសិទ្ធិបាទោ”តិ (វិភ. ៤៥៧) មាតិកំ ឋបេត្វា “តត្ថ កតមោ ឆន្ទិទ្ធិបាទោ? ឥធ ភិក្ខុ យស្មិំ សមយេ លោកុត្តរំ ឈានំ ភាវេតិ...បេ.... យោ តស្មិំ សមយេ ឆន្ទោ ឆន្ទិកតា...បេ.... អយំ វុច្ចតិ ឆន្ទិទ្ធិបាទោ”តិអាទិនា លោកុត្តរកុសលចិត្តសម្បយុត្តឆន្ទវីរិយចិត្តវីមំសា ឯវ ឥទ្ធិបាទាតិ វុត្តា។ តថា **បញ្ហាបុច្ឆកេបិ** កុសលា ឯវ, អនិទស្សនអប្បដិឃា ឯវ, វីមំសិទ្ធិបាទោ ហេតុ, សេសា ន ហេតូ...បេ.... ចិត្តិទ្ធិបាទោ ន វត្តព្ពោ, សេសា ចិត្តសម្បយុត្តា...បេ.... អនុត្តរាវ, អរណាវាតិ។ សេសមេត្ថ សតិបដ្ឋានេ វុត្តសទិសមេវ។ បាឡិមុត្តកនយោ បនេត្ថាបិ ន ឧទ្ធដោតិ។

ឥទ្ធិបាទវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ពោជ្ឈង្គវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

ពោជ្ឈង្គវិភង្គមាតិកាយ បន **អត្ថតោ** តាវ – **សត្ត ពោជ្ឈង្គាតិ** ឯត្ថ ពោធិយា, ពោធិស្ស វា អង្គាតិ **ពោជ្ឈង្គា**។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – យាយ ឯវ ធម្មសាមគ្គិយា មគ្គក្ខណេ ឧប្បជ្ជមានាយ លីនុទ្ធច្ចាទិអនេកេសំ ឧបទ្ទវានំ បដិបក្ខភូតាយ សតិធម្មវិចយាទិសត្តវិធាយ ធម្មសាមគ្គិយា អរិយសាវកោ ពុជ្ឈតិ, កិលេសនិទ្ទាយ ឧដ្ឋហតិ, សច្ចានិ វា បដិវិជ្ឈតិ, តស្សា ធម្មសាមគ្គិសង្ខាតាយ ពោធិយា អង្គាតិ **ពោជ្ឈង្គា** ឈានង្គមគ្គង្គានិ វិយ។ យោ បនេស យថាវុត្តប្បការាយ ឯតាយ ធម្មសាមគ្គិយា ពុជ្ឈតីតិ កត្វា អរិយសាវកោ “ពោធី”តិ វុច្ចតិ, តស្ស ពោធិស្ស អង្គាតិ **ពោជ្ឈង្គា** សេនង្គរថង្គាទយោ វិយ។ អបិច “ពោធាយ សំវត្តន្តីតិ ពោជ្ឈង្គា”តិអាទិនា បដិសម្ភិទានយេនាបិ ពោជ្ឈង្គត្ថោ វេទិតព្ពោ។ បសត្ថោ, សុន្ទរោ វា ពោជ្ឈង្គោ សម្ពោជ្ឈង្គោ, សតិយេវ សម្ពោជ្ឈង្គោ **សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ**។ ឯវំ សេសេសុបិ។ តត្ថ ធម្មេ វិចិនាតិ អនិច្ចាទិតោ បវិវីមំសតិ ជានាតិ, ធម្មេ វា ឯតេន សត្តា វិចិនន្តីតិ **ធម្មវិចយោ**, បញ្ញា។ ឧបេក្ខតិ សមរសានំ ធម្មានំ ហាបនវឌ្ឍនេ អវាវដតាយ បដិសង្ខានាការេន មជ្ឈត្តា ហោតីតិ **ឧបេក្ខា**, តត្រមជ្ឈត្តតា។ បដិសង្ខានលក្ខណោ ហិ ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គោតិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ អយំ តាវេត្ថ បទត្ថោ។ **ធម្មភេទោ**បេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យោវ។

វិភង្គនយតោ បនេត្ថ ***សុត្តន្តភាជនីយេ*** តាវ លោកិយលោកុត្តរវសេន សេសេសុ លោកុត្តរកុសលវិបាកវសេន វិភត្តា។ **បញ្ហាបុច្ឆកេ** បន សិយា កុសលា, សិយា អព្យាកតា, បីតិសម្ពោជ្ឈង្គោ សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តោវ, សេសា ទ្វីហិ...បេ.... បីតិសម្ពោជ្ឈង្គោ សុខសហគតោវ, សេសា តិធាបិ, អនិទស្សនអប្បដិឃា, ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គោ ហេតុ, សេសា ន ហេតូ...បេ.... រូបាវចរាវ, អរណាវាតិ។ សេសំ សតិបដ្ឋានេ វុត្តនយមេវ។ អយមេត្ថ វិភង្គនយោ។

ឥទានិ បន –

> កមតោ តាវត្តតោ ច, ហេតុភូមិវិភាគតោ;
> វិវេកតោ ច វិញ្ញេយ្យោ, បាឡិមុត្តវិនិច្ឆយោ។

តត្ថ **កមតោ** តាវ អយម្បិ ទេសនាក្កមោវ។ សព្ពេសំ ហិ ពោជ្ឈង្គានំ ឧបការត្តា សតិសម្ពោជ្ឈង្គោ បឋមំ វុត្តោ, តតោ យស្មា ឧបដ្ឋិតសតិកោ ធម្មេ បញ្ញាយ បវិចិនាតិ, បវិចិតធម្មោ វីរិយំ អារភតិ, អារទ្ធវីរិយស្ស បីតិ ឧប្បជ្ជតិ, បីតិមនស្ស កាយោបិ ចិត្តម្បិ បស្សម្ភតិ, បស្សទ្ធកាយស្ស សុខិនោ ចិត្តំ សមាធិយតិ, សមាហិតចិត្តោ តំ ចិត្តំ សាធុកំ អជ្ឈុបេក្ខិតា ហោតិ, តស្មា ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គាទយោ យថាក្កមំ វុត្តាតិ អយំ តាវេត្ថ កមោ។

តាវត្តតោ បន កស្មា តេ សត្តេវ វុត្តា, អនូនា អនធិកាតិ? លីនុទ្ធច្ចបដិបក្ខតោ, សព្ពត្ថិកតោ ច។ ឯត្ថ ហិ តយោ ពោជ្ឈង្គា លីនស្ស បដិបក្ខា។ យថាហ – “យស្មិំ ច ខោ, ភិក្ខវេ, សមយេ លីនំ ចិត្តំ ហោតិ, កាលោ តស្មិំ សមយេ ធម្មវិចយសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយ, កាលោ វីរិយ...បេ.... បីតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយា”តិ (សំ. និ. ៥.២៣៤)។ តយោ ឧទ្ធច្ចស្ស បដិបក្ខា។ យថាហ – “យស្មិំ ច ខោ, ភិក្ខវេ, សមយេ ឧទ្ធតំ ចិត្តំ ហោតិ, កាលោ តស្មិំ សមយេ បស្សទ្ធិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយ, កាលោ សមាធិ...បេ.... ឧបេក្ខាសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ភាវនាយា”តិ (សំ. និ. ៥.២៣៤)។ ឯកោ បនេត្ថ លោណធូបនំ វិយ សព្ពព្យញ្ជនេសុ សព្ពពោជ្ឈង្គេសុ ឥច្ឆិតព្ពោ។ យថាហ – “សតិញ្ច ខ្វាហំ, ភិក្ខវេ, សព្ពត្ថិកំ វទាមី”តិ (សំ. និ. ៥.២៣៤)។ ឯវំ លីនុទ្ធច្ចបដិបក្ខតោ ច សព្ពត្ថិកតោ ច សត្តេវ វុត្តាតិ អយំ តាវត្តតោ។

ហេតុភូមិវិភាគតោតិ ឯត្ថ ហេតុវិភាគតោ តាវ – ចត្តារោ សតិសម្ពោជ្ឈង្គស្ស ឧប្បាទាយ សំវត្តន្តិ សតិសម្បជញ្ញំ មុដ្ឋស្សតិបុគ្គលបរិវជ្ជនតា ឧបដ្ឋិតស្សតិបុគ្គលសេវនតា តទធិមុត្តតាតិ។ តថា សត្ត ធម្មា

ទុតិយស្ស បរិបុច្ឆកតា វត្ថុវិសទកិរិយា ឥន្ទ្រិយសមត្តបដិបាទនា ទុប្បញ្ញបុគ្គលបរិវជ្ជនា បញ្ញវន្តបុគ្គលសេវនា គម្ភីរញាណចរិយបច្ចវេក្ខណតា តទធិមុត្តតាតិ។ តត្ថ អជ្ឈត្តិកពាហិរានំ សរីរបរិក្ខារភូតានំ វត្ថូនំ វិសទភាវករណំ **វត្ថុវិសទកិរិយា** នាម។ តថា ឯកាទស ធម្មា តតិយស្ស អបាយភយគមនវីថិទាយជ្ជមហត្តសត្ថុមហត្តជាតិមហត្តសព្រហ្មចារិមហត្តានំ បច្ចវេក្ខណតា អានិសំសទស្សាវិតា បិណ្ឌបាតាបចាយនតា កុសីតបុគ្គលបរិវជ្ជនតា អារទ្ធវីរិយបុគ្គលសេវនតា តទធិមុត្តតាតិ។ តត្ថ “ពុទ្ធាទីហិ គតមគ្គោ មយា គន្តព្ពោ”តិ បច្ចវេក្ខណា **វីថិបច្ចវេក្ខណា** នាម។ “ទាយកេហិ ទិន្នបិណ្ឌបាតស្ស មហប្ផលតំ សម្បាទេស្សាមី”តិ អត្តានំ ទមនំ **បិណ្ឌបាតាបចាយនំ** នាម។ តថា ឯកាទស ធម្មា ចតុត្ថស្ស ពុទ្ធធម្មសង្ឃសីលចាគទេវតោបសមានុស្សតិយោ សត្ត, លូខបុគ្គលបរិវជ្ជនតា សិនិទ្ធបុគ្គលសេវនតា បសាទនីយសុត្តន្តបច្ចវេក្ខណតា តទធិមុត្តតាតិ។ តថា សត្ត ធម្មា បញ្ចមស្ស បណីតភោជនសេវនតា, ឧតុសុខឥរិយាបថសុខសេវនតា ទ្វេ មជ្ឈត្តប្បយោគតា សារទ្ធកាយបុគ្គលបរិវជ្ជនតា សន្តកាយបុគ្គលសេវនតា តទធិមុត្តតាតិ។ ឯកាទស ធម្មា ឆដ្ឋស្ស វត្ថុវិសទកិរិយា ឥន្ទ្រិយសមត្តបដិបាទនា និមិត្តកុសលតា សមយេ ចិត្តស្ស បគ្គហនិគ្គហសម្បហំសនជ្ឈុបេក្ខនា ចតស្សោ , អសមាហិតសមាហិតបុគ្គលានំ បរិវជ្ជនសេវនតា ទ្វេ, ឈានវិមោក្ខបច្ចវេក្ខណតា តទធិមុត្តតាតិ។ តត្ថ កសិណាទិនិមិត្តានំ ឧគ្គហណកុសលតា **និមិត្តកុសលតា** នាម។ បញ្ច ធម្មា សត្តមស្ស សត្តសង្ខារកេលាយនមជ្ឈត្តបុគ្គលានំ បរិវជ្ជនសេវនតា ទ្វេ ទ្វេ, តទធិមុត្តតាតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន **សម្មោហវិនោទនិយា** វិភង្គដ្ឋកថាយ គហេតព្ពោតិ អយមេត្ថ ហេតុវិភាគោ។

ភូមិវិភាគតោ បនេតេ កាមាវចរា, លោកុត្តរា វា ហោន្តិ, កាមាវចរេសុ ពលវវិបស្សនាទីសុ ឯវ ពោជ្ឈង្គា លព្ភន្តិ, ន ឥតរេសុ។ លោកុត្តរេសុ បន សព្ពត្ថ លព្ភន្តិ, រូបាវចរារូបាវចរចិត្តេសុ សព្ពថា ន លព្ភន្តិ អពោធិបក្ខិកត្តា។ កេចិ បន ថេរា វិបស្សនាបាទកេសុ កសិណាសុភព្រហ្មវិហារជ្ឈានេសុបិ ពោជ្ឈង្គេ ឧទ្ធរន្តិ, ន ច តេ បដិសិទ្ធា អដ្ឋកថាចរិយេហិ, តស្មា តេសំ មតេន រូបាវចរាបិ ហោន្តិ, ន កេនចិ បរិយាយេន អរូបាវចរាតិ អយមេត្ថ ភូមិវិភាគោ។

វិវេកតោតិ ឯត្ថ វិវេកោតិ វិវិត្តតា, ស្វាយំ បញ្ចវិធោ តទង្គវិក្ខម្ភនសមុច្ឆេទបដិបស្សទ្ធិនិស្សរណវិវេកវសេន។ **តទង្គវិវេកោ**តិ វិបស្សនា, **វិក្ខម្ភនវិវេកោ**តិ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ, **សមុច្ឆេទវិវេកោ**តិ មគ្គោ, **បដិបស្សទ្ធិវិវេកោ**តិ ផលំ, **និស្សរណវិវេកោ**តិ សព្ពនិមិត្តនិស្សដំ និព្ពានំ។ តត្រិមេ តទង្គសមុច្ឆេទបដិបស្សទ្ធិនិស្សរណវិវេកនិស្សិតា ហោន្តិ។ តថា ហេតេ វិបស្សនាក្ខណេ កិច្ចតោ តទង្គវិវេកនិស្សិតា, អជ្ឈាសយតោ និស្សរណវិវេកនិស្សិតា។ មគ្គកាលេ បន កិច្ចតោ សមុច្ឆេទវិវេកនិស្សិតា, អារម្មណតោ និស្សរណវិវេកនិស្សិតា, ផលក្ខណេ កិច្ចតោ បដិបស្សទ្ធិវិវេកនិស្សិតា។ អារម្មណតោ និស្សរណវិវេកនិស្សិតា ច ហោន្តិ។ កេសញ្ចិ ថេរានំ មតេ វិបស្សនាបាទករូបាវចរជ្ឈានក្ខណេ វិក្ខម្ភនវិវេកនិស្សិតាវាតិ បញ្ចវិវេកនិស្សិតាបិ ហោន្តីតិ អយមេត្ថ វិវេកោ។ ឯវំ វិញ្ញេយ្យោ បាឡិមុត្តវិនិច្ឆយោ។

ពោជ្ឈង្គវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មគ្គង្គវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

មគ្គង្គវិភង្គមាតិកាយ បន **អត្ថតោ** តាវ – **អរិយោ**តិ តំតំមគ្គវជ្ឈកិលេសេហិ អារកត្តា , អរិយភាវករត្តា ច **អរិយោ**, អដ្ឋ អង្គានិ អស្សាតិ **អដ្ឋង្គិកោ**, និព្ពានត្ថិកេហិ មគ្គីយតិ, និព្ពានំ វា មគ្គតិ, កិលេសេ វា មារេន្តោ គច្ឆតីតិ **មគ្គោ។ សេយ្យថិទ**ន្តិ សោ កតមោតិ ចេ, ឥទានិ ស្វាយំ មគ្គោ ចតុរង្គិនី វិយ សេនា អង្គមត្តមេវ ហោតិ, អង្គវិនិមុត្តោ នត្ថីតិ ទស្សេន្តោ “**សម្មាទិដ្ឋិ...បេ.... សម្មាសមាធី**”តិ អាហ។ តត្ថ សម្មា បស្សតីតិ **សម្មាទិដ្ឋិ**, បញ្ញា។ សម្មា សង្កប្បេតិ តក្កេតីតិ **សម្មាសង្កប្បោ**, វិតក្កោ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ តតោ **ធម្មភេទោ**បិ **វិភង្គនយោ**បិ ពោជ្ឈង្គេសុ វុត្តសទិសោ។

អភិធម្មភាជនីយេ បន វិរតិត្តយវជ្ជិតោ បញ្ចង្គិកោបិ មគ្គោ វិភត្តោ, តញ្ច បញ្ចន្នំ អង្គានំ កិច្ចាធិកតំ, វិរតីនញ្ច អវុត្តសិទ្ធតំ សន្ធាយ, វិរតិវជ្ជិតស្ស បន លោកុត្តរមគ្គស្ស អភាវា សោបិ អដ្ឋង្គិកោវាតិ វេទិតព្ពោ។

បញ្ហាបុច្ឆកេបិ សម្មាសង្កប្បោ សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តោវ, សេសា ទ្វីហិ។ សម្មាសង្កប្បោ អវិតក្កវិចារមត្តោ, បីតិសហគតោ សុខសហគតោវ, ន ឧបេក្ខាសហគតោ, សេសា តិធាបិ។ សម្មាទិដ្ឋិ ហេតុ, សេសា នហេតូតិ អយំ វិសេសោ។ សេសំ សមមេវ។ ឥទានិ បន –

កមតោ កិច្ចភេទតោ, ភូមិភេទវិវេកតោ;

មគ្គង្គេសុ វិជានីយោ, បាឡិមុត្តវិនិច្ឆយោ។

តត្ថ **កមតោ** តាវ អយម្បិ ទេសនាក្កមោវ។ ភគវតា ហិ និព្ពានាធិគមាយ បដិបន្នស្ស បញ្ញាបជ្ជោត បញ្ញាសត្ថតាយ អវិជ្ជន្ធការវិធមនតោ ពហូបការត្តា បឋមំ សម្មាទិដ្ឋិ ទេសិតា។ តតោ ហេរញ្ញិកស្ស កហាបណបរិវត្តកហត្ថោ វិយ យថាសភាវទស្សនស្ស សម្មាទិដ្ឋិយា ពហូបការត្តា សម្មាសង្កប្បោ។ ស្វាយំ យថា សម្មាទិដ្ឋិយា, ឯវំ សម្មាវាចាយបិ ឧបការកោ។ យថាហ "បុព្ពេ ខោ, គហបតិ, តក្កេត្វា វិចារេត្វា បច្ឆា វាចំ ភិន្ទតី"តិ (ម. និ. ១.៤៦៣), តស្មា តទនន្តរំ សម្មាវាចា។ យស្មា បន វាចាយ សំវិទហិត្វា លោកេ កម្មន្តេ បយោជេន្តិ, តស្មា តទនន្តរំ សម្មាកម្មន្តោ។ កាយវចីទុច្ចរិតំ បហាយ ឧភយសុចរិតំ បូរេន្តស្សេវ យស្មា អាជីវដ្ឋមកំ សីលំ បូរតិ, ន ឥតរស្ស, តស្មា តទុភយានន្តរំ សម្មាអាជីវោ វុត្តោ។ ឯវំ "វិសុទ្ធទិដ្ឋិសីលេនាបិ ឯត្តាវតា បរិតោសំ អកត្វា ឥទំ វីរិយំ អារភិតព្ព"ន្តិ ទស្សេតុំ តទនន្តរំ សម្មាវាយាមោ។ អារទ្ធវីរិយេនាបិ កាយាទីសុ សតិ សូបដ្ឋិតា កាតព្ពាតិ ទស្សនត្ថំ តទនន្តរំ សម្មាសតិ។ សូបដ្ឋិតាយ សតិយា ឯកគ្គារម្មណេ ចិត្តំ សមាធាតុំ សក្កាតិ តទនន្តរំ សម្មាសមាធិ វុត្តោតិ អយំ តាវេត្ថ កមោ។

កិច្ចតោ បនេសំ ឯកេកស្ស តីណិ តីណិ កិច្ចានិ, សេយ្យថិទំ – សម្មាទិដ្ឋិ តាវ អញ្ញេហិបិ អត្តនោ បច្ចនីកកិលេសេហិ សទ្ធឹ មិច្ឆាទិដ្ឋឹ បជហតិ, អារម្មណតោ និរោធសច្ចំ សច្ឆិករោតិ, អសម្មោហតោ សេសសច្ចានិ បដិវិជ្ឈតិ។ ឯវំ សម្មាសង្កប្បាទីនំ មិច្ឆាសង្កប្បបជហនាទិវសេន យថានុរូបន្តិ កិច្ចតា វេទិតព្ពា។ វិសេសតោ បនេត្ថ សម្មាសង្កប្បោ សហជាតធម្មេ អភិនិរោបេតិ, សម្មាវាចា បរិគ្គណ្ហាតិ , សម្មាកម្មន្តោ សមុដ្ឋាបេតិ, សម្មាអាជីវោ វោទាបេតិ, សម្មាវាយាមោ បគ្គណ្ហាតិ, សម្មាសតិ ឧបដ្ឋាបេតិ, សម្មាសមាធិ សមាទហតីតិ ឥទមេត្ថ កិច្ចំ។

ភេទតោ បន បុព្ពភាគេ សម្មាទិដ្ឋិ "ទុក្ខេ ញាណ"ន្តិអាទិនា ចតូសុ សច្ចេសុ ញាណវសេន នានក្ខណា នានារម្មណា នានានាមា ហោតិ, ទុតិយោ បន នេក្ខម្មអព្យាបាទអវិហឹសាសង្កប្បវសេន, វិរតិយោ ចតុព្ពិធវចីទុច្ចរិតតិវិធកាយទុច្ចរិតមិច្ឆាជីវវិរមណសង្ខាតចេតនាវសេនបិ វិរតិវសេនបិ, ឆដ្ឋសត្តមា ចតុព្ពិធសម្មប្បធានសតិបដ្ឋានវសេន នានក្ខណា នានារម្មណា នានានាមា ហោន្តិ។ មគ្គកាលេ បនេតេ សម្មាទិដ្ឋិអាទយោ ឯកក្ខណា ឯការម្មណា។ កិច្ចតោ បន តានិ បុព្ពភាគេ នានានាមានិ លភន្តិ, សម្មាសមាធិ បន បុព្ពភាគេបិ មគ្គក្ខណេបិ ចតុក្កបញ្ចកជ្ឈានវសេន នានក្ខណោ នានានាមោ, មគ្គក្ខណេ បន ឯការម្មណោ ហោតិ។ ឯកស្ស ហិ បឋមមគ្គោ បាទកជ្ឈានាទិនិយមតោ បឋមជ្ឈានាទិកោ វា ទុតិយជ្ឈានាទីសុ អញ្ញតរជ្ឈានិកោ វា, ទុតិយមគ្គាទយោបិស្ស បឋមមគ្គសទិសជ្ឈានិកា វា វិសទិសជ្ឈានិកា វាតិ សោ មគ្គកាលេបិ នានក្ខណោ នានានាមោ វាតិ អយមេត្ថ ភេទោ។

ភូមិតោ ច **វិវេកតោ** ច វិនិច្ឆយោ ពោជ្ឈង្គេសុ វុត្តានុសារេន វេទិតព្ពោតិ ឯវំ វិជានីយោ បាឡិមុត្តវិនិច្ឆយោ។

មគ្គង្គវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ឈានវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

ឈានវិភង្គមាតិកាយ បន **អត្ថតោ** តាវ – **បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ**តិអាទីសុ បាតិមោក្ខន្តិ សិក្ខាបទសីលំ។ តំ ហិ យោ នំ បាតិ រក្ខតិ, តំ មោក្ខេតិ មោចេតិ អាបាយិកាទីហិ ទុក្ខេហិ, តស្មា "បាតិមោក្ខ"ន្តិ វុច្ចតិ។ សំវរណំ, សំវរន្តិ វា តេនាតិ សំវរោ, បាតិមោក្ខមេវ សំវរោ បាតិមោក្ខសំវរោ, កម្មវាចាបរិយោសានេ ឥជ្ឈនកស្ស អត្ថតោ ចេតនាទិរូបស្ស បាតិមោក្ខសំវរសីលស្សេវេតំ អធិវចនំ។ តេន សំវុតោ បិហិតកាយវចីបយោគោតិ **បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ។ វិហរតី**តិ ឥរិយតិ បវត្តេតិ។ **អាចារគោចរសម្បន្នោ**តិ ឯត្ថ អាចរិតព្ពតោ អាចារោ, គាវោ ចរន្តិ ឯត្ថាតិ គោចរោ, គុន្នំ ចរណដ្ឋានំ។ តំសទិសតាយ បន សព្ពោបិ បវត្តិវិសយោ គោចរោតិ វេទិតព្ពោ។ តេសំ វិភាគោ និទ្ទេសេ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

និទ្ទេសេ ហិ –

> "អាចារគោចរសម្បន្នោតិ អត្ថិ អាចារោ, អត្ថិ អនាចារោ។ តត្ថ កតមោ អនាចារោ? កាយិកោ វីតិក្កមោ, វាចសិកោ វីតិក្កមោ, កាយិកវាចសិកោ វីតិក្កមោ, អយំ វុច្ចតិ អនាចារោ, សព្ពម្បិ ទុស្សីល្យំ អនាចារោ, ឥធេកច្ចោ វេឡុទានេន វា បត្ត...បេ.... បុប្ផផលសិនានទន្តកដ្ឋទានេន វា ចាដុកម្យតាយ

វា មុគ្គសុប្បតាយ វា បារិភដុតាយ វា ជង្ឃបេសនិកេន វា អញ្ញតរញ្ញតរេន វា ពុទ្ធបតិកុដ្ឋេន មិច្ឆាអាជីវេន ជីវិកំ កប្បេតិ, អយំ វុច្ចតិ អនាចារោ។

“តត្ថ កតមោ អាចារោ? កាយិកោ អវីតិក្កមោ”តិអាទិនា (វិភ. ៥១៣) –

វុត្តវិបរិយាយេន អាចារោ និទ្ទិដ្ឋោ។

“គោចរោតិ អត្ថិ គោចរោ, អត្ថិ អគោចរោ។ តត្ថ កតមោ អគោចរោ? ឥធេកច្ចោ វេសិយាគោចរោ វា ហោតិ, វិធវា...បេ.... ថុល្លកុមារិបណ្ឌកភិក្ខុនីបានាគារគោចរោ វា, សំសដ្ឋោ វិហរតិ រាជូហិ រាជមហាមត្តេហិ តិត្ថិយេហិ តិត្ថិយសាវកេហិ អននុលោមិកេន សំសគ្គេន, យានិ វា បន តានិ កុលានិ អស្សទ្ធានិ អប្បសន្នានិ...បេ.... តថារូបានិ កុលានិ សេវតិ ភជតិ បយិរុបាសតិ, អយំ វុច្ចតិ អគោចរោ។

“តត្ថ កតមោ គោចរោ? ឥធេកច្ចោ ន វេសិយាគោចរោ ហោតី”តិអាទិនា (វិភ. ៥១៤) –

វុត្តវិបរិយាយេន គោចរោ និទ្ទិដ្ឋោ។

អបិចេត្ថ ថេរានំ ភិក្ខូនំ បុរតោ គមននិសីទនចង្កមនយដ្ឋនាភិភវនាទិកាយិកាចិត្តីការកិរិយានញ្ចេវ ថេរេ ភិក្ខូ អនាបុច្ឆា ធម្មកថនឌុំសនាទិវាចសិកាចិត្តីការកិរិយានញ្ច អនាចារានំ បដិបក្ខវសេន កាយិកវាចសិកោ អាចារោ វេទិតព្ពោ។ អបិច ភិក្ខុ សគារវោ សប្បតិស្សោ ហិរោត្តប្បសម្បន្នោ សុនិវត្ថោ សុបារុតោ បាសាទិកេន អភិក្កន្តាទិនា ឱក្ខិត្តចក្ខុ ឥរិយាបថសម្បន្នោ អាភិសមាចារិកេសុ សក្កច្ចការី គរុចិត្តីការពហុលោ វិហរតិ, អយំ វុច្ចតិ អាចារោ។ គោចរោ បន តិវិធោ ឧបនិស្សយគោចរោ អារក្ខគោចរោ ឧបនិពន្ធគោចរោតិ។ តត្ថ ទសកថាវត្ថុគុណសមន្នាគតោ កល្យាណមិត្តោ **ឧបនិស្សយគោចរោ** នាម។ អន្តរឃរាទីសុ ឱក្ខិត្តចក្ខុតាទីហិ ទិសា វិទិសា អនោលោកេត្វា គមនំ **អារក្ខគោចរោ** នាម។ ចត្តារោ បន សតិបដ្ឋានា **ឧបនិពន្ធគោចរោ** នាម។ យត្ថ ចិត្តំ ឧបនិពន្ធតិ, អយំ តិវិធោបេត្ថ គោចរោតិ វេទិតព្ពោ។ **ឥមិនា**តិ ឥមិនា អាចារេន, គោចរេន ច សមន្នាគតោ **អាចារគោចរសម្បន្នោ** នាម។

អណុមត្តេសុ វជ្ជេសូតិ អណុប្បមាណេសុ ទោសេសុ។ **ភយទស្សាវី**តិ ភយទស្សនសីលោ, អណុមត្តំ វេណុំ សិនេរុសទិសំ បស្សន្តោ វិយ សព្ពលហុកម្បិ ទុក្កដទុព្ភាសិតមត្តំ បារាជិកសទិសំ កត្វា វជ្ជតោ ភយតោ ទស្សនសីលោតិ អត្ថោ។ **សមាទាយ សិក្ខតិ សិក្ខាបទេសូ**តិ យំ កិញ្ចិ សិក្ខាបទេសុ សិក្ខិតព្ពំ, តំ សុដ្ឋុ អាទាយ គហេត្វា សិក្ខតិ។

ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោតិ មនច្ឆដ្ឋេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ រូបាទិអារម្មណនិមិត្តាទីនំ អគ្គហណសង្ខាតសតិសំវរេន បិហិតទ្វារោ។ **ភោជនេ មត្តញ្ញូ**តិ បិណ្ឌបាតេ បដិគ្គហណបរិភោគេសុ បច្ចវេក្ខណញាណវសេន ចេវ អប្បិច្ឆតាទីហិ ច មត្តជាននកោ, បិណ្ឌបាតវសេន ចេត្ថ ចតុន្នំ បច្ចយានំ គហណំ វេទិតព្ពំ។ អថ វា ភុញ្ជិតព្ពតោ ភោជនន្តិ ចតុន្នំ បច្ចយានំ គហណំ វេទិតព្ពំ។ **បុព្ពរត្តាបររត្ត**ន្តិ ឯត្ថ អឌ្ឍរត្តិសង្ខាតាយ រត្តិយា បុព្ពេ បុព្ពរត្តំ, ឥមិនា បឋមយាមញ្ចេវ បច្ឆាភត្តញ្ច គណ្ហាតិ។ រត្តិយា បច្ឆា អបររត្តំ, ឥមិនា បច្ឆិមយាមញ្ចេវ បុរេភត្តញ្ច គណ្ហាតិ។ បច្ឆិមយាមោ បនស្ស ភិក្ខុនោ និទ្ទាកិលមថវិនោទនោកាសោតិ ន គហិតោ។

ជាគរិយានុយោគមនុយុត្តោតិ អសុភភាវនាសង្ខាតស្ស ភាវនារាមស្ស អនុយោគសង្ខាតំ អាសេវនភាវនំ អនុយុត្តោ ចង្កមននិសជ្ជាហិ យោនិសោមនសិការេន អាវរណីយេហិ ធម្មេហិ ចិត្តបរិសោធនេ យុត្តប្បយុត្តោតិ អត្ថោ។ **សាតច្ចំ នេបក្ក**ន្តិ សតតំ បវត្តយិតព្ពតោ សាតច្ចសង្ខាតំ វីរិយំ, បរិបាកគតត្តា នេបក្កសង្ខាតញ្ច បញ្ញំ អនុយុត្តោតិ សម្ពន្ធោ។ ឥមិនា វីរិយបញ្ញាហិ យុត្តស្សេវ ជាគរិយានុយោគសិទ្ធីតិ ទស្សេតិ។

ឥទានិ តំ ជាគរិយានុយោគំ សរូបតោ ទស្សេន្តោ “**ពោធិបក្ខិកានំ ធម្មាន**”ន្តិអាទិមាហ។ **ពោធិបក្ខិកានំ ធម្មាន**ន្តិ ចតុសច្ចាវពោធសង្ខាតស្ស មគ្គញាណស្ស បក្ខេ ភវានំ ចតុសច្ចសតិបដ្ឋានាទិសត្តតឹសធម្មានំ។ និទ្ទេសេ បនស្ស លោកិយភាវនាយ វិសេសពោធិបក្ខិយធម្មេ ឯការម្មណេ បវត្តនសមត្ថតាយ សត្ត ពោជ្ឈង្គាឯវ និទ្ទិដ្ឋា។ តេសំ គហណេន បន សេសានម្បិ តត្ថ គហណំ វេទិតព្ពំ។ **សោ អភិក្កន្តេ បដិក្កន្តេ**តិអាទីសុ **អភិក្កន្តំ** វុច្ចតិ បុរតោ គមនំ, **បដិក្កន្តំ** និវត្តនំ, តទុភយញ្ច ឋាននិសជ្ជាសយនេសុបិ បុរតោ, បច្ឆតោ ច កាយស្ស អភិគមនអបគមនវសេន លព្ភតិ។ **សម្បជានការី ហោតី**តិ សម្បជញ្ញេន សព្ពកិច្ចការី, សម្បជញ្ញស្សេវ

វា ការិ, សម្បជញ្ញ-គ្គហណេន ចេត្ថ អវិប្បយោគតោ សតិបិ គហិតាវ ហោតិ។ តេនេវស្ស និទ្ទេសេ “សតោ សម្បជានោ អភិក្កមតី”តិអាទិ វុត្តំ។

អាលោកិតេតិអាទីសុ **អាលោកិតំ** នាម បុរតោ បេក្ខនំ។ **វិលោកិតំ** នាម អនុទិសាបេក្ខនំ។ ឥមេសំ បន ទ្វិន្នំ គហណេន ហេដ្ឋា ឧបរិ បច្ឆតោ បេក្ខនសង្ខាតានិ ឱលោកិតុល្លោកិតាបលោកិតានិបិ គហិតានីតិ វេទិតព្ពានិ។

សមិញ្ជិតេ បសារិតេតិ បព្ពានំ សមិញ្ជនេ, បសារណេ ច។ **សង្ឃាដិបត្តចីវរធារណេ**តិ ឯត្ថ សង្ឃាដិចីវរានំ និវាសនបារុបនវសេន, បត្តស្ស ភិក្ខាបដិគ្គហណាទិវសេន ច បរិភោគោ ធារណំ នាម។ **អសិតេ**តិ បិណ្ឌបាតាទិភោជនេ។ **បីតេ**តិ យាគុអាទិបានេ។ **ខាយិតេ**តិ បិដ្ឋខជ្ជាទិខាទនេ។ **សាយិតេ**តិ មធុផាណិតាទិសាយិតេ។ **ឧច្ចារបស្សាវកម្មេ**តិ ឧច្ចារស្ស ច បស្សាវស្ស ច ករណេ។ **គតេ**តិ គមនេ។ **ឋិតេ**តិ ឋានេ។ **និសិន្នេ**តិ និសជ្ជាយ។ **សុត្តេ**តិ សយនេ។ **ជាគរិតេ**តិ ជាគរណេ។ ឯត្ថ ច ភិក្ខាចារគមនាទិវសេន “អភិក្កន្តេ”តិ វុត្តំ។ វិហារេ បន ចង្កមនាទិឥរិយាបថវសេនេវ “គតេ”តិអាទិ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **ភាសិតេ**តិ កថនេ។ **តុណ្ហីភាវេ**តិ អកថនេ។

សព្ពេសុ បន តេសុ អភិក្កន្តាទីសុ បច្ចេកំ សាត្ថកសម្បជញ្ញំ សប្បាយសម្បជញ្ញំ គោចរសម្បជញ្ញំ អសម្មោហសម្បជញ្ញន្តិ ចតុព្ពិធំ សម្បជញ្ញំ វេទិតព្ពំ។ តត្ថ អភិក្កមិតុកាមតាទិចិត្តេ ឧប្បន្នេ ចិត្តវសេនេវ គមនាទី អកត្វា “កីំ នុ មេ តត្ថ គតេន អត្ថោ”តិ បរិគ្គណ្ហិត្វា ចេតិយទស្សនាទិនោ តស្ស តស្ស អត្ថស្ស បរិគ្គណ្ហនំ **សាត្ថកសម្បជញ្ញំ** នាម។ សាត្ថកេសុ បនេតេសុ គមនាទីសុ ជីវិតព្រហ្មចរិយន្តរាយានញ្ចេវ សល្លេខបដិបត្តិវិឃាតករានំ កាយិកចេតសិកបរិក្កិលេសានញ្ច សព្ពេសានំ សព្ពាវាភាវំ បរិគ្គហេត្វា សប្បាយបរិគ្គណ្ហនំ **សប្បាយសម្បជញ្ញំ** នាម។ ឯវំ បរិគ្គហិតសាត្ថកសប្បាយស្ស បន អដ្ឋតឹសាយ កម្មដ្ឋានេសុ, វិបស្សនាយ វា អត្តនោ អភិរុចិតំ កម្មដ្ឋានសង្ខាតំ គោចរំ អវិស្សជ្ជេត្វាវ អភិក្កមាទីនំ ករណំ **គោចរសម្បជញ្ញំ** នាម។ អភិក្កមាទីសុ បន អន្ធពាលបុថុជ្ជនា “អត្តា អភិក្កមាទីនិ ករោតិ, អហំ ករោមី”តិ វា សម្មុយ្ហន្តិ, តថា អសម្មុយ្ហិត្វា “អភិក្កមិតុកាមតាទិចិត្តកិរិយវាយោធាតុ វិប្ផារាទិការណសាមគ្គិយា អយំ កាយសង្ខាតោ អដ្ឋិសង្ឃាដោ អភិក្កមាទីនិ ករោតិ, តតោ អញ្ញោ អព្ភន្តរេ អត្តា វា សត្តោ វា អភិក្កមន្តោ វា បដិក្កមន្តោ វា…បេ.… តុណ្ហី ភវន្តោ វា នត្ថី”តិ ឯវមាទិនា យាថាវតោ ជាននវសេន បញ្ញាយ បវត្តនំ **អសម្មោហសម្បជញ្ញំ** នាម។ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន **សម្មោហវិនោទនិយំ** (វិភ. អដ្ឋ. ៥០៨) គហេតព្ពោ។

ឥទានិ យស្មា យស្ស អព្ភន្តរេ យថាវុត្តា ឯត្តកា គុណា នត្ថិ, តស្ស អរញ្ញវាសោ បន មក្កដាទីនំ វិយ អនុច្ឆវិកោ ន ហោតិ, ឧបចារមត្តម្បិស្ស ឈានំ ន ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស បន សន្តិ, តស្ស អរញ្ញវាសោ អនុច្ឆវិកោ ហោតិ។ សោ ហិ តត្ថ សព្ពប្បការជ្ឈានំ និព្ពត្តេតុំ សក្កោតិ, អរញ្ញវាសញ្ចេវ អារញ្ញកេ ច ឧបសោភេតិ, សកលញ្ច សាសនំ បសាទេតិ, តស្មា ឯវរូបស្ស ភិក្ខុនោ ឧបាសនដ្ឋានយោគបថំ សប្បាយសេនាសនំ ទស្សេន្តោ **“សោ វិវិត្តំ សេនាសនំ ភជតី”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វិវិត្ត**ន្តិ សុញ្ញំ។ សេតិ ចេវ អាសតិ ច ឯត្ថាតិ **សេនាសនំ**, មញ្ចាទិ, វិហារាទិ ច។ តេនេវស្ស និទ្ទេសេ “មញ្ចោ បីឋ”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

ឥទានិ អញ្ញម្បិស្ស បភេទំ ទស្សេតុំ **“អរញ្ញ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អរញ្ញ**ន្តិ វិនយបរិយាយេន តាវ ឋបេត្វា គាមញ្ច គាមូបចារញ្ច អវសេសំ, សុត្តន្តបរិយាយេន ច អារញ្ញកំ ភិក្ខុំ សន្ធាយ បញ្ចធនុសតិកំ បច្ឆិមំ អរញ្ញន្តិ វុត្តំ, អភិធម្មបរិយាយេន បន គាមទ្វារស្ស ឥន្ទខីលតោ ពហិ សព្ពំ “អរញ្ញ”ន្តិ គហេតព្ពំ។ “និក្ខមិត្វា ពហិ ឥន្ទខីលា”តិ (វិភ. ៥២៩) ហិ វុត្តំ។ **កន្ទរ**ន្តិ កំ វុច្ចតិ ឧទកំ, តេន ទរិតំ ឧទកេន ភិន្នំ បព្ពតបទេសំ, យំ “និតុម្ព”ន្តិបិ “នទីកុញ្ជ”ន្តិបិ វទន្តិ។ តត្ថ ហិ រជតបដ្ដសទិសវាលិកាបុលិនេ មណិវិតានសទិសេ សន្ទច្ឆាយេ វនគហនេ និសីទិត្វា មណិក្ខន្ធសទិសេ ឧទកេ សន្ទមានេ សីតេន វាតេន ពីជិយមានស្ស សមណធម្មំ ករោតោ ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ។ **គិរិគុហ**ន្តិ ទ្វិន្នំ បព្ពតានមន្តរំ, ឯកស្មិំយេវ វា ឧមង្គសទិសំ មហាវិវរំ។ **វនបត្ថ**ន្តិ គាមន្តំ អតិក្កមិត្វា មនុស្សានំ អនុបចារដ្ឋានំ, យត្ថ ន កសន្តិ ន វបន្តិ។ តេនេវស្ស និទ្ទេសេ “វនបត្ថន្តិ ទូរានមេតំ សេនាសនានំ អធិវចន”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

អព្ភោកាសន្តិ អច្ឆន្នំ។ អាកង្ខមានោ បនេត្ថ ចីវរកុដឹ កត្វា វសតិ។ **បលាលបុញ្ជ**ន្តិ បលាលរាសិំ។ មហាបលាលបុញ្ជតោ ហិ បលាលំ និក្កឌ្ឍិត្វា បព្ភារលេណសទិសេ អាលយេ ករោន្តិ, គច្ឆគុម្ពាទីនម្បិ ឧបរិ បលាលំ បក្ខិបិត្វា ហេដ្ឋា និសីទន្តិ, តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **អប្បសទ្ទ**ន្តិអាទីសុ វចនសទ្ទេន វិរហិតត្តា អប្បសទ្ទំ។ នគរនិគ្ឃោសសទ្ទេន ចេវ មិគបក្ខិនិគ្ឃោសេន ច រហិតត្តា **អប្បនិគ្ឃោសំ។ វិជនវាត**ន្តិ អនុសញ្ចារកជនស្ស សរីរវាតេន វិរហិតត្តា វិជនវាតំ, “វិជនវាទ”ន្តិបិ បាឋោ។ សេនាសនស្ស អន្តោ ជនវាទសទ្ទេន រហិតន្តិ អត្ថោ។ មនុស្សានំ រហស្ស កិរិយារហត្តា **មនុស្សរាហស្សេយ្យកំ**, តតោ តតោ បដិនិវត្តិត្វា សម្មទេវ កម្មដ្ឋានេ ចិត្តស្ស

លីយនតោ បដិសល្លានសង្ខាតស្ស វិវេកស្ស ភាវនារាមស្ស អនុរូបត្តា **បដិសល្លានសារុប្បំ**។ ភជតីតិ សម្ពន្ធោ។ **អរញ្ញគតោ**តិអាទីសុ អរញ្ញំ, រុក្ខមូលញ្ច ឋបេត្វា អវសេសំ សព្ពម្បិ សេនាសនំ សុញ្ញាគារេន សង្គហិតំ។

បល្លង្កំ អាភុជិត្វាតិ សមន្តតោ ឩរុពទ្ធាសនំ ពន្ធិត្វា។ **ឧជុំ កាយំ បណិធាយា**តិ ឧបរិមកាយំ ឧជុំ ឋបេត្វា, អដ្ឋារស បិដ្ឋិកណ្ដកេ កោដិយា កោដឹ បដិបាទេត្វា។ ឯវំ និសិន្នស្ស ហិ ចម្មមំសនហារូនិ ន បណមន្តិ, អថស្ស តេសំ អបណមនបច្ចយា ខណេ ខណេ វេទនា ន ឧប្បជ្ជន្តិ, តតោ ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតិ, កម្មដ្ឋានំ វុទ្ធិំ ឧបគច្ឆតិ។ **បរិមុខំ សតឹ ឧបដ្ឋបេត្វា**តិ កម្មដ្ឋានាភិមុខំ សតឹ បដ្ឋបេត្វា, មុខសមីបេ វា កត្វា។ តេនេវស្ស **និទ្ទេសេ** “អយំ សតិ ឧបដ្ឋិតា ហោតិ សូបដ្ឋិតា, នាសិកគ្គេ វា មុខនិមិត្តេ វា”តិ (វិភ. ៥៣៧) វុត្តំ។ **មុខនិមិត្ត**ន្តិ ចេត្ថ ឧត្តរោដ្ឋស្ស វេមជ្ឈប្បទេសោ, យត្ថ នាសិកាវាតោ បដិហញ្ញតិ។ អថ វា “បរីតិ បរិគ្គហដ្ឋោ, មុខន្តិ និយ្យានដ្ឋោ, សតីតិ ឧបដ្ឋានដ្ឋោ, តេន វុច្ចតិ បរិមុខំ សតិ”ន្តិ (បដិ. ម. ១.១៦៤) វំ **បដិសម្ភិទាយំ** វុត្តនយេនបេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ តត្រាយំ សង្ខេបត្ថោ “បរិគ្គហិតនិយ្យានំ សតឹ កត្វា”តិ។

អភិជ្ឈំ លោកេតិអាទីសុ អភិមុខំ ឈាយតិ ចិន្តេតីតិ **អភិជ្ឈា**, រាគោ។ លុជ្ជនបលុជ្ជនដ្ឋេន **លោកោ**, បញ្ចុបាទានក្ខន្ធា។ តេសុ កាមច្ឆន្ទំ វិក្ខម្ភេត្វាតិ អត្ថោ។ វិក្ខម្ភនវសេនេវ វិគតាភិជ្ឈេន, ន ចក្ខុវិញ្ញាណាទិសទិសេនាតិ អត្ថោ។ **ចេតសា**តិ ចិត្តេន, ឥត្ថម្ភូតោ វិហរតីតិ អត្ថោ។ **អភិជ្ឈាយា**តិ អភិជ្ឈាតោ។ **ចិត្តំ បរិសោធេតី**តិ យថា នំ សា មុញ្ចិត្វា ន បុន គណ្ហាតិ, ឯវំ បរិមោចេតីតិ អត្ថោ។ ព្យាបជ្ជតិ ឥមិនា ចិត្តំ បូតិកុម្មាសាទយោ វិយ បកតឹ ជហាតីតិ **ព្យាបាទោ**។ វិការាបត្តិយា បទុស្សតិ, បរំ វា បទូសេតិ វិនាសេតីតិ **បទោសោ**, ឧភយម្បេតំ កោធស្សេវាធិវចនំ។ យស្មា ចេតំ សព្ពកម្មដ្ឋានសាធារណវសេន ទេសីយតិ, តស្មា “សព្ពបាណភូតហិតានុកម្បី”តិ ឯវំ មេត្តាវសេន អវត្វា “អព្យាបន្នចិត្តោ”តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ។

ថិនំ ចិត្តស្ស គេលញ្ញំ, **មិទ្ធំ** ចេតសិកានំ។ **អាលោកសញ្ញី**តិ រត្តិយម្បិ ទិវាបិ ទិដ្ឋអាលោកសញ្ជាននសញ្ញាយ សមន្នាគតោ, តាយ បន អាលោកសញ្ញាយ ថិនមិទ្ធវិនោទនស្ស វិសេសតោ សតិសម្បជញ្ញំ ឥច្ឆិតព្ពន្តិ អាហ **“សតោ សម្បជានោ”**តិ។

អនុទ្ធតោតិ អវិក្ខិត្តោ តថា ឯវំ អជ្ឈត្តំ វូបសន្តចិត្តោ។ **តិណ្ណវិចិកិច្ឆោ**តិ វិចិកិច្ឆំ អតិក្កមិត្វា ឋិតោ។ **អកថំកថី កុសលេសុ ធម្មេសូ**តិ អនវជ្ជធម្មេសុ “កថំ ឥមេ, កថំ ឥមេ”តិ ឯវំ បវត្តនតោ កថំកថីសង្ខាតាយ វិចិកិច្ឆាយ វិរហិតោ។ ឯវំ បញ្ចនីវរណប្បហានំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យស្មា អប្បហីននីវរណស្ស ឈានំ ន ឧប្បជ្ជតិ, ន ហិ កាមច្ឆន្ទាទីហិ នានាវិសយវិក្ខិត្តចិត្តំ ឯកត្តារម្មណេ សមាធិយតិ, ន កាមធាតុសមតិក្កមនាយ វា បដិបជ្ជតិ, តស្មា **“សោ ឥមេ បញ្ច នីវរណេ បហាយា”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **សោ**តិ យោ យថាវុត្តសីលាទិគុណេ បតិដ្ឋាយ អរញ្ញាទិអនុរូបសេនាសនគតោ អត្តនោ ចរិយានុកុលកម្មដ្ឋានេ លីនុទ្ធច្ចរហិតាយ សាតច្ចកិរិយាយ ឧប្បាទិតុបចារជ្ឈានេន បហីនបញ្ចនីវរណោ បឋមជ្ឈានាធិគមាយ វាយមតិ, សោតិ អត្ថោ។

ចេតសោ ឧបក្កិលេសេតិ ចិត្តស្ស អប្បភស្សរភាវករណេ។ **បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណេ**តិ យស្មា ឥមេ នីវរណា ឧប្បជ្ជមានា អនុប្បន្នាយ លោកិយលោកុត្តរាយ បញ្ញាយ ឧប្បជ្ជិតុំ ន ទេន្តិ, ឧប្បន្នាយ បន លោកិយអដ្ឋសមាបត្តិយា, អភិញ្ញាភូតាយ វា មូលំ ឧបច្ឆិន្ទិត្វា បាតេន្តិ, តស្មា “បញ្ញាយ ទុព្ពលីករណា”តិ វុច្ចន្តិ។ **វិវិច្ចេវ កាមេហី**តិអាទីសុ **កាមេហី**តិ វត្ថុកាមកិលេសកាមេហិ។ **វិវិច្ចេវា**តិ វិវិច្ចិត្វា វិនា ហុត្វា, អបក្កមិត្វាតិ អត្ថោ។ និយមត្ថេន បនេត្ថ **ឯវ**-ការេន ឈានបដិបក្ខភូតានំ កាមានំ បរិច្ចាគេនេវ បឋមជ្ឈានាធិគមោ, អន្ធការបរិច្ចាគេនេវ ទីបប្បវត្តិ វិយាតិ ទស្សេតិ។ ឧត្តរបទេបិ ចេស ឯវ-ការោ អានេត្វា “វិវិច្ចេវ អកុសលេហិ ធម្មេហី”តិ សម្ពន្ធិតព្ពោ។ ន ហិ សក្កា កាមតោ អញ្ញេហិ នីវរណសង្ខាតេហិ អកុសលធម្មេហិ អវិវិច្ចាបិ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរិតុំ។ បទទ្វយេបិ បន “វិវិច្ចា”តិ ឥមិនា កាយវិវេកាទីសុ, តទង្គវិវេកាទីសុ ច តទង្គនិស្សរណវិវេកវជ្ជិតា សព្ពេបិ វិវេកា ឥធ អធិប្បេតា។ វត្ថុកាមវិវេកវចនតោ ហិ កាយវិវេកោ វុត្តោ, កិលេសកាមេហិ បន សេសាកុសលេហិ ច វិវេកវចនតោ ចិត្តឧបធិវិវេកា, វិក្ខម្ភនាទិវិវេកា ច វុត្តា។ លោកុត្តរជ្ឈានម្បិ សង្គហិតត្តា ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវមេតេន បទទ្វយេន យថាក្កមំ កាមច្ឆន្ទនីវរណសេសនីវរណវិក្ខម្ភនាទិកោ វុត្តោ។ ឯវំ ឱយាទីសុបិ យថារហំ យោជេតព្ពំ។

ឯត្តាវតា ច បឋមស្ស ឈានស្ស បហានង្គំ ទស្សេត្វា ឥទានិ សម្បយោគង្គំ ទស្សេតុំ **“សវិតក្កំ សវិចារ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ ។ តត្ថ វិតក្កេន ច វិចារេន ច សហ វត្តតិ រុក្ខោ វិយ បុប្ផេន, ផលេន ចាតិ ឥទំ ឈានំ **“សវិតក្កំ សវិចារ”**ន្តិ វុច្ចតិ។ **វិវេកជ**ន្តិ ឯត្ថ វិវិត្តិ វិវេកោ, នីវរណវិគមោតិ អត្ថោ។ វិវិត្តោតិ វា វិវេកោ, នីវរណវិវិត្តោ ឈានសម្បយុត្តធម្មរាសីតិ អត្ថោ, តស្មា វិវេកតោ, តស្មិំ វា វិវេកេ ជាតន្តិ វិវេកជំ។ **បីតិសុខ**ន្តិ ឯត្ថ បីតីតិ អប្បនាប្បត្តា ផរណាបីតិ, សុខញ្ច តំសម្បយុត្តំ, ឥតិ អយញ្ច បីតិ ឥទញ្ច សុខំ អស្ស ឈានស្ស, អស្មិំ វា អត្ថីតិ

ឥទំ ឈានំ “**បីតិសុខ**”ន្តិ វុច្ចតិ។ អថ វា បីតិ ច សុខញ្ច បីតិសុខំ, វិវេកជំ បីតិសុខំ អស្ស, អស្មិំ វាតិ **វិវេកជំ បីតិសុខំ**, ឯវំ ឯកបទវសេន “វិវេកជបីតិសុខ”ន្តិ វត្តព្ពេ និគ្គហីតាគមំ កត្វា “វិវេកជំ បីតិសុខ”ន្តិបិ វត្តុំ យុជ្ជតិ។ យថេវ ហិ ឈានំ, ឯវំ បីតិសុខម្បិ វិវេកជមេវ ហោតីតិ។ **បឋមំ ឈាន**ន្តិ គណនានុបុព្ពតោ បឋមំ, បឋមំ ឧប្បន្នន្តិតោបិ បឋមំ។ អារម្មណូបនិជ្ឈានតោ, បច្ចនីកឈាបនតោ វា ឈានំ, ឥមិនា នយេន ឧបរិ “ទុតិយំ ឈាន”ន្តិអាទីសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ឧបសម្បជ្ជ វិហរតី**តិ ឯវំ បញ្ចង្គវិប្បហីនំ បញ្ចង្គសមន្នាគតំ តិវិធកល្យាណំ ទសលក្ខណសម្បន្នំ បឋមំ ឈានំ អធិគន្ត្វា តទនុរូបេន ឥរិយាបថវិហារេន បវត្តតីតិ អត្ថោ។ ឯត្ថ ច ចិត្តេកគ្គតា កិញ្ចាបិ “សវិតក្កសវិចារ”ន្តិ ឥមស្មិំ បាឋេ ន និទ្ទិដ្ឋា, តថាបិ **វិភង្គេ** “ឈានន្តិ វិតក្កោ វិចារោ បីតិ សុខំ ចិត្តស្សេកគ្គតា”តិ (វិភ. ៥៦៩) វុត្តត្តា អង្គមេវ។

ឯវំ បឋមជ្ឈានាធិគមំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តទនន្តរំ អធិគតបឋមជ្ឈានស្ស តំ អាវជ្ជនសមាបជ្ជនវុដ្ឋានាធិដ្ឋានបច្ចវេក្ខណសង្ខាតាហិ បញ្ចហិ វសីហិ វសីភូតំ កត្វា តតោ វុដ្ឋាយ តត្ថ អាសន្នទីវរណបច្ចត្ថិកតាយ ចេវ ឱឡារិកវិតក្កវិចារក្ខោភសមង្គិតាយ ច ទោសំ ទិស្វា និកន្តិំ បរិយាទាយ វិតក្កាទិភេទោឡារិកង្គប្បហានាយ, បីតិអាទិសន្តង្គបដិលាភាយ ច តទេវ កម្មដ្ឋានំ បុនប្បុនំ មនសិករោតោ ទុតិយំ ឈានំ ឧប្បជ្ជតិ, តប្បាទកញ្ច លោកុត្តរជ្ឈានំ បុគ្គលាធិដ្ឋានេន ទស្សេតុំ “**វិតក្កវិចារានំ វូបសមា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **វូបសមា**តិ សមតិក្កមា, ទុតិយជ្ឈានក្ខណេ អបាតុភាវាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **អជ្ឈត្ត**ន្តិ អត្តនិ ជាតំ, អត្តសន្តានេ និព្ពត្តន្តិ អត្ថោ។ **សម្បសាទន**ន្តិ សទ្ធាសង្ខាតសម្បសាទនយោគតោ ឈានម្បិ សម្បសាទនំ នីលវណ្ណយោគតោ នីលវត្ថំ វិយ។ **ឯកោទិភាវ**ន្តិ ឯត្ថ វិតក្កវិចារេហិ អនជ្ឈារូឡ្ហត្តា ឯកោ អគ្គោ សេដ្ឋោ ឧទេតីតិ ឯកោទិ, សមាធិ។ តំ ភាវេតិ វឌ្ឍេតីតិ ទុតិយជ្ឈានំ **ឯកោទិភាវំ**។ សោ បនាយំ ឯកោទិ យស្មា ចេតសោ, ន សត្តស្ស, ន ជីវស្ស, តស្មា ឯតំ “ចេតសោ ឯកោទិភាវ”ន្តិ វុត្តំ។

ននុ ចាយំ សទ្ធា បឋមជ្ឈានេបិ អត្ថិ, អយញ្ច ឯកោទិនាមកោ សមាធិ, អថ កស្មា ឥទមេវ ឯវំ វុត្តន្តិ? វុច្ចតេ – ឥមស្មិញ្ហិ ឈានេ វិតក្កវិចារក្ខោភាភាវេន ពលវតី សទ្ធា, សមាធិ ច, តស្មា ឥទមេវ ឯវំ វុត្តន្តិ។ **អវិតក្កំ អវិចារ**ន្តិ ភាវនាយ បហីនត្តា នត្ថិ ឯតស្មិំ, ឯតស្ស វា វិតក្កោ វិចារោ, ន តតិយជ្ឈានាទិ វិយ, ចក្ខុវិញ្ញាណាទិ វិយ ច អភាវប្បត្តិតោ, តស្មា ឥមស្ស “វិតក្កវិចារានំ វូបសមា”តិ ឥទំ ការណវចនន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **សមាធិជ**ន្តិ បឋមជ្ឈានសមាធិតោ, សម្បយុត្តសមាធិតោ វា ជាតំ, វិតក្កាទិក្ខោភាភាវេន ចេតស្ស វណ្ណភណនត្ថំ ឥទមេវ “សមាធិជ”ន្តិ វុត្តំ។ **ឧបសម្បជ្ជ វិហរតី**តិ ឯវំ ទុវង្គវិប្បហីនំ តិវង្គសមន្នាគតំ តិវិធកល្យាណាទិយុត្តំ ទុតិយំ ឈានំ អធិគន្ត្វា វុត្តនយេន វត្តតីតិ អត្ថោ។

ឯវំ ទុតិយជ្ឈានាធិគមំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តទនន្តរំ អធិគតទុតិយជ្ឈានស្ស តំ វុត្តនយេនេវ វសីភូតំ កត្វា តត្ថ អាសន្នវិតក្កវិចារបច្ចត្ថិកតាយ ចេវ ឱឡារិកបីតង្គសមង្គិតាយ ច ទោសំ ទិស្វា និកន្តិំ បរិយាទាយ តទោឡារិកង្គប្បហានាយ សេសសន្តង្គបដិលាភាយ តទេវារម្មណំ បុនប្បុនំ មនសិករោតោ តតិយំ ឈានំ ឧប្បជ្ជតិ, តប្បាទកញ្ច លោកុត្តរំ, តំ ទស្សេតុំ “**បីតិយា ច វិរាគា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ វិរជ្ជនំ វិរាគោ, សមតិក្កមោ, តស្មា **វិរាគា។ ច**-ការេន វិតក្កវិចារានំ វូបសមំ សម្បិណ្ឌេតិ “បីតិយា ច វិរាគា, វិតក្កវិចារានញ្ច វូបសមា”តិ។ ឥទញ្ចេតស្ស អាគមនមគ្គបរិទីបនត្ថំ, វណ្ណភណនត្ថញ្ច វុត្តំ។ **ឧបេក្ខកោ វិហរតី**តិ ឯត្ថ ឧបបត្តិតោ ឥក្ខតិ អបក្ខបតិតា ហុត្វា បស្សតីតិ ឧបេក្ខា, តត្រមជ្ឈត្តតា។ តាយ វិសទាយ បីតិវិរាគបទដ្ឋានាយ ថាមគតាយ សមន្នាគតត្តា តតិយជ្ឈានសមង្គី “ឧបេក្ខកោ”តិ វុច្ចតិ, វិតក្កាទិក្ខោភាភាវេន បនេសា ឯត្ថេវ បរិព្យត្តកិច្ចា ជាតា, ន បឋមជ្ឈានាទីសូតិ។ **សតោ ច សម្បជានោ**តិ បុគ្គលាធិដ្ឋានេន សតិ ច សម្បជញ្ញញ្ច វុត្តំ, ឥទញ្ច សតិសម្បជញ្ញពលេនេវ បិតំ តំបីតិសហចរិតំ សុខំ, តតោ អបនីតំ វច្ឆោ វិយ ពន្ធនពលេន ធេនុំ បីតិំ ន ឧបគច្ឆតិ, ឥមស្មិញ្ច សតិ អតិមធុរេ សុខេ យោគិនោ ន សារជ្ជន្តិ, នោ អញ្ញថាតិ ឥមម្បិ អត្ថវិសេសំ ទស្សេតុំ ឥធេវ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **សុខញ្ច កាយេន បដិសំវេទេតី**តិ ឯត្ថ កិញ្ចាបិ តតិយជ្ឈានសមង្គិនោ សុខបដិសំវេទនាភោគោ នត្ថិ, ឯវំ សន្តេបិ យស្មា តស្ស នាមកាយេន សម្បយុត្តំ អតិបណីតំ សុខំ, តំសមុដ្ឋិតេន តស្ស អតិបណីតេន រូបេន រូបកាយោ ផុដ្ឋោ, យស្ស ផុដ្ឋត្តា ឈានា វុដ្ឋិតោបិ កាយិកសុខំ បដិសំវេទេយ្យ, តស្មា ឯតមត្ថំ ទស្សេន្តោ “សុខញ្ច កាយេន បដិសំវេទេតី”តិ អាហ។ **យំ ត**ន្តិអាទីសុ **យ**ន្តិ យស្មា, យំ ឈានហេតូតិ អត្ថោ។ **ត**ន្តិ តំ តតិយជ្ឈានសមង្គិបុគ្គលំ ពុទ្ធាទយោ **អរិយា អាចិក្ខន្តិ** បសំសន្តិ។ កិន្តិ? “**ឧបេក្ខកោ សតិមា សុខវិហារី**”តិ។ ឯវំ ឯកង្គវិប្បហីនំ ទុវង្គសមន្នាគតំ តិវិធកល្យាណាទិយុត្តំ តតិយំ ឈានំ អធិគន្ត្វា បវត្តតីតិ អត្ថោ។ យំ បន ឈានំ **វិភង្គេ** “ឈានន្តិ ឧបេក្ខា សតិ សម្បជញ្ញំ សុខំ ចិត្តស្សេកគ្គតា”តិ (វិភ. ៥៩១) វុត្តំ, តំ សបរិក្ខារំ ឈានំ ទស្សេតុំ បរិយាយេន វុត្តំ។ ឧបនិជ្ឈានលក្ខណានំ បន សុខចិត្តេកគ្គតានំ វសេន ទុវង្គិកមេវេតំ វេទិតព្ពំ។ យថាហ – “ទុវង្គិកំ ឈានំ ហោតី”តិអាទិ (វិភ. ៦២៤)។

ឯវំ តតិយជ្ឈានាធិគមំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តទនន្តរំ អធិគតតតិយជ្ឈានស្ស តំ វសីភូតំ កត្វា តតោ វុដ្ឋាយ តត្ថ វុត្តនយេន ទោសំ ទិស្វា និកន្តិំ បរិយាទាយ ឱឡារិកសុខង្គប្បហានាយ, ឧបេក្ខេកគ្គតាសង្ខាតសេសសន្តង្គបដិលាភាយ ច តទេវ និមិត្តំ មនសិករោតោ ចតុត្ថំ ឈានំ ឧប្បជ្ជតិ, តប្បាទកញ្ច លោកុត្តរំ, តំ បុគ្គលាធិដ្ឋានេន ទស្សេតុំ “**សុខស្ស ច បហានា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **សុខស្ស ច បហានា ទុក្ខស្ស ច បហានា**តិ កាយិកស្ស សុខស្ស, ទុក្ខស្ស ច បហានា។ **បុព្ពេវា**តិ តញ្ច ខោ បុព្ពេវ, ន ចតុត្ថជ្ឈានក្ខណេតិ អត្ថោ។ **សោមនស្សទោមនស្សានំ អត្ថង្គមា**តិ ចេតសិកស្ស សុខស្ស, ទុក្ខស្ស ច បុព្ពេវ បហានា។ កទា បន តេសំ បហានំ ហោតីតិ? ចតុន្នំ ឈានានំ ឧបចារក្ខណេ។ ទុក្ខទោមនស្សសុខសោមនស្សានិ ហិ យថាក្កមំ បឋមាទិចតុន្នំ ឈានានំ ឧបចារក្ខណេ ឯវ បហីយន្តិ។ យទិ ឯវំ, កស្មា បនេស “វិវិច្ចេវ...បេ.... បឋមំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ, ឯត្ថុប្បន្នំ ទុក្ខិន្ទ្រិយំ អបរិសេសំ និរុជ្ឈតិ...បេ.... ចតុត្ថំ ឈានំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរតិ, ឯត្ថុប្បន្នំ សោមនស្សិន្ទ្រិយំ អបរិសេសំ និរុជ្ឈតី”តិ (សំ. និ. ៥.៥១០) ឯវំ ឈានេស្វេវ និរោធោ វុត្តោតិ? អតិសយនិរោធស្ស វុត្តត្តា។ ឧបចារក្ខណេសុ ហិ យោ និរោធោ, សោ និរោធោ ឯវ, នាតិសយនិរោធោ, សោ បន ឈានក្ខណេសុ ឯវ។ តតោ ឯវ ហិ តត្ថ តត្ថ អបរិសេសគ្គហណំ កតន្តិ, តត្ថ តត្ថ បន បហីនាបិ ឯតា វេទនា ឯត្ថ ទុវិញ្ញេយ្យលក្ខណាយ អទុក្ខមសុខាយ វេទនាយ ទុក្ខាទិព្យតិរេកេន សុខគ្គហណត្ថំ, វណ្ណភណនត្ថញ្ចស្ស ឈានស្ស សមាហដា, បច្ចយទស្សនត្ថញ្ចស្ស។ យថាហ – “ចត្តារោ ខោ, អាវុសោ, បច្ចយា អទុក្ខមសុខាយ ចេតោវិមុត្តិយា សមាបត្តិយា, ឥធាវុសោ, ភិក្ខុ សុខស្ស ច បហានា”តិអាទិ (ម. និ. ១.៤៥៨)។

ឧបេក្ខាសតិបារិសុទ្ធិន្តិ តត្រមជ្ឈត្តតាសង្ខាតាយ ឧបេក្ខាយ ជនិតសតិយា បារិសុទ្ធិំ។ និរុបក្កិលេសតាយ ហិ តំ បរិសុទ្ធត្តំ។ ន កេវលញ្ចេត្ថ ឧបេក្ខាយ សតិ ឯវ បរិសុទ្ធា, អបិច ខោ សព្ពេបិ សម្បយុត្តធម្មា, សតិសីសេន បនាយំ ទេសនា កតាតិ។ **ឧបសម្បជ្ជ វិហរតី**តិ ឯវំ ឯកង្គវិប្បហីនំ ទុវង្គសមន្នាគតំ តិវិធកល្យាណាទិយុត្តំ ចតុត្ថំ ឈានំ អធិគន្ត្វា តទនុរូបេន ឥរិយាបថវិហារេន បវត្តតីតិ អត្ថោ។

ឯវំ រូបាវចរលោកុត្តរចតុក្កជ្ឈានំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អរូបាវចរជ្ឈានំ ទស្សេន្តោ យំ តត្ថ បឋមំ, ឯវំ អធិគតរូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានស្ស ករជរូបេ ទណ្ឌាទានាទីនញ្ចេវ ចក្ខុរោគាទិអាពាធានញ្ច វសេន ទិដ្ឋាទីនវស្ស ករជរូបស្ស សមតិក្កមាយ អាកាសកសិណវិរហិតេសុ នវសុ កសិណេសុ អញ្ញតរស្មិំ ចតុត្ថំ ឈានំ ឧប្បាទេត្វា តស្សារម្មណភូតំ កសិណបដិភាគរូបម្បិ ករជរូបបដិភាគតាយ, អរញ្ញេ សប្បានុពន្ធស្ស ភយេន បលាយតោ រជ្ជុតាលបណ្ណាទី សប្បបដិភាគតាយ វិយ សមតិក្កមិតុកាមស្ស បញ្ចហាការេហិ តំ ឈានំ វសីភូតំ កត្វា តតោ វុដ្ឋាយ តត្ថ និព្ពេជនីយរូបបដិភាគារម្មណតាយ, អាសន្នសោមនស្សបច្ចត្ថិកតាយ ច ទោសំ ទិស្វា និកន្តិំ បរិយាទាយ អង្គេសុ សមតិក្កមិតព្ពាភាវេន អារម្មណសមតិក្កមភូតំ អាកាសានញ្ចាយតនំ សន្តតោ មនសិករិត្វា ចក្កវាឡបរិយន្តំ វា យត្តកំ វា ឥច្ឆតិ, តត្តកំ កសិណំ បត្ថរិត្វា វា កសិណំ អមនសិករិត្វា តេន ផុដ្ឋោកាសំ “អាកាសោ អាកាសោ”តិ វា “អនន្តោ អាកាសោ”តិ វា មនសិការេន កសិណំ ឧគ្ឃាដេត្វា វា តំ កសិណុគ្ឃាដិមាកាសនិមិត្តំ “អាកាសោ”តិ បុនប្បុនំ មនសិករោតោ អាកាសានញ្ចាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ តាវ ទស្សេតុំ “**សព្ពសោ រូបសញ្ញានំ សមតិក្កមា**”តិអាទិមាហ។

តត្ថ **សព្ពសោ**តិ សព្ពាការេន, សព្ពាសំ វា អនវសេសានន្តិ អត្ថោ។ **រូបសញ្ញាន**ន្តិ សញ្ញាសីសេន វុត្តានំ កុសលវិបាកកិរិយវសេន បញ្ចទសរូបាវចរជ្ឈានានញ្ចេវ តទារម្មណានញ្ច។ រូបជ្ឈានម្បិ ហិ “រូបេ សញ្ញា រូបសញ្ញា”តិ ឯវំ សញ្ញាសីសេន វុច្ចតិ, តទារម្មណកសិណម្បិ រូបន្តិ សញ្ញា នាមមស្សាតិ “រូបសញ្ញ”ន្តិ វុច្ចតិ។ **សមតិក្កមា**តិ វិរាគា, និរោធា ច។ **វិភង្គេ** បន សញ្ញាសុ សមតិក្កន្តាសុ អារម្មណំ សមតិក្កន្តមេវ ហោតីតិ “សមាបន្នស្ស វា ឧបបន្នស្ស វា ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារិស្ស វា”តិអាទិនា (វិភ. ៦០២) សញ្ញានមេវ សមតិក្កមោ វុត្តោ, អារម្មណេ អវិរត្តស្ស សញ្ញាសមតិក្កមោ នត្ថេវាតិ តំ សមតិក្កមវសេនាបិ អត្ថវណ្ណនា កាតព្ពាវ។

បដិឃសញ្ញានំ អត្ថង្គមាតិ ចក្ខាទីនំ វត្ថូនំ, រូបាទីនញ្ច អារម្មណានំ បដិឃាតេន សមុប្បន្នា ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណសញ្ញា **បដិឃសញ្ញា**, តាសំ អត្ថង្គមា។ កិញ្ចាបិ តា រូបាវចរជ្ឈានសមាបន្នស្សាបិ ន សន្តិ, អថ ខោ ន បហីនត្តា ន សន្តិ។ ន ហិ រូបវិរាគាយ រូបាវចរភាវនា សំវត្តតិ, រូបាយត្តាវ ឯតាសំ បវត្តិ, អយំ បន ភាវនា រូបវិរាគាយ សំវត្តតិ, តស្មា តា ឯត្ថ បហីនាតិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ **នានត្តសញ្ញានំ អមនសិការា**តិ នានត្តេ គោចរេ បវត្តានំ, នានត្តានំ វា មនោវិញ្ញាណធាតុវសេន បវត្តានញ្ច ចតុចត្តាលីសកាមាវចរសញ្ញានំ អមនសិការា អនាវជ្ជនា។ ឯត្ថ ច រូបបដិឃសញ្ញានំ ឥមិនា ឈានេន និព្ពត្តភវេបិ អនុប្បត្តិតោ “សមតិក្កមា អត្ថង្គមា”តិ ឯវំ អភាវោ ឯវ វុត្តោ។ “នានត្តសញ្ញានំ អមនសិការា”តិ អដ្ឋកាមាវចរកុសលានំ នវកិរិយានំ ទសាកុសលានំ វសេន សត្តវីសតិសញ្ញានំ អរូបភវេបិ មនសិការេន ឧប្បត្តិសម្ភវតោ តាសំ អមនសិការា ឥច្ចេវ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

អនន្តោ អាកាសោតិ ឯត្ថ នាស្ស ឧប្បាទន្តោ វា វយន្តោ វា បញ្ញាយតីតិ **អនន្តោ។ អាកាសោ**តិ កសិណុគ្ឃាដិមាកាសោ វុច្ចតិ, មនសិការវសេនបេត្ថ អនន្តតា វេទិតព្ពា។ តេនេវ **វិភង្គេ** វុត្តំ “តស្មិំ អាកាសេ ចិត្តំ ឋបេតិ...បេ.... អនន្តំ ផរតិ, តេន វុច្ចតិ អនន្តោ អាកាសោ”តិ (វិភ. ៦០៥)។ ឥទំ បនស្ស ភាវនាការទស្សនំ។ **អាកាសានញ្ចាយតន**ន្តិ ឯត្ថ នាស្ស អន្តោតិ អនន្តំ អាកាសមេវ អនន្តំ អាកាសានន្តំ, អាកាសានន្តមេវ អាកាសានញ្ចំ, តទេវ អាកាសានញ្ចំ អធិដ្ឋានដ្ឋេន, សញ្ជាតិសមោសរណដ្ឋេន ច អាយតនំ, តំ អារម្មណមស្ស សសម្បយុត្តធម្មស្ស ឈានស្សាតិ **អាកាសានញ្ចាយតនំ**។ តំ ឧបសម្បជ្ជ វុត្តនយេន វិហរតីតិ អត្ថោ។

ឯវំ អាកាសានញ្ចាយតនាធិគមំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យំ តទនន្តរំ អធិគតបឋមារុប្បស្ស តំ វសីភូតំ កត្វា តត្ថ អាសន្នរូបជ្ឈានបច្ចត្ថិកតាយ, រូបបដិភាគាកាសារម្មណតាយ ច ទោសំ ទិស្វា និកន្តិំ បរិយាទាយ តំ សមតិក្កមាយ អាកាសំ ផរិត្វា បវត្តំ វិញ្ញាណំ “អនន្តំ វិញ្ញាណ”ន្តិ បុនប្បុនំ មនសិករោតោ វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ទស្សេតុំ “**សព្ពសោ អាកាសានញ្ចាយតនំ សមតិក្កម្ម**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ បុព្ពេ វុត្តនយេន ឈានម្បិ អាកាសានញ្ចាយតនំ អារម្មណម្បិ។ អារម្មណម្បិ ហិ បុរិមនយេន អាកាសានញ្ចញ្ច តំ បឋមារុប្បស្ស អារម្មណត្តា វុត្តនយេន អាយតនញ្ចាតិ “អាកាសានញ្ចាយតន”ន្តិ វុច្ចតិ។ ឥតិ ឧភយស្សាបិ អប្បវត្តិករណេន, អមនសិករណេន ច ឯកជ្ឈំ កត្វា “អាកាសានញ្ចាយតនំ សមតិក្កម្មា”តិ ឥទំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។

អនន្តំ វិញ្ញាណន្តិ តញ្ញេវ បឋមារុប្បវិញ្ញាណំ អាកាសំ អនន្តតោ ផរិត្វា បវត្តំ “អនន្តំ វិញ្ញាណ”ន្តិ ឯវំ មនសិករោតោតិ វុត្តំ ហោតិ, មនសិការវសេន វា អនន្តំ។ **វិភង្គេ**បិ ហិ “អនន្តំ ផរតី”តិ (វិភ. ៦១០) វុត្តំ។ **វិញ្ញាណញ្ចាយតន**ន្តិ ឯត្ថ វុត្តនយេន អនន្តមេវ អានញ្ចំ, វិញ្ញាណញ្ច តំ អានញ្ចញ្ចាតិ វិញ្ញាណានន្តន្តិ វត្តព្ពេ រុឡ្ហិតោ “វិញ្ញាណញ្ច”ន្តិ វុត្តំ, តទេវ អាយតនមារម្មណមស្សាតិ **វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ**។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

ឯវំ វិញ្ញាណញ្ចាយតនំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យំ តទនន្តរំ អធិគតទុតិយារុប្បស្ស តំ វសីភូតំ កត្វា តត្ថ អាសន្នាកាសានញ្ចាយតនបច្ចត្ថិកតាយ, តទារម្មណតាយ ច ទោសំ ទិស្វា និកន្តិំ បរិយាទាយ តំ សមតិក្កមាយ បឋមារុប្បវិញ្ញាណាភាវំ “នត្ថិ នត្ថី”តិ វា “សុញ្ញំ សុញ្ញ”ន្តិ វា “វិវិត្តំ វិវិត្ត”ន្តិ វា បុនប្បុនំ មនសិករោតោ អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ទស្សេតុំ “**សព្ពសោ**”តិអាទិមាហ។ ឥធាបិ វុត្តនយេន ឈានស្ស, តទារម្មណស្ស ច វិញ្ញាណញ្ចាយតនស្ស សមតិក្កមោវ វេទិតព្ពោ។ **នត្ថិ កិញ្ចី**តិ “នត្ថិ នត្ថិ, សុញ្ញំ សុញ្ញំ, វិវិត្តំ វិវិត្ត”ន្តិ ឯវំ មនសិករោតោតិ អត្ថោ។

អាកិញ្ចញ្ញាយតនន្តិ ឯត្ថ នាស្ស កិញ្ចនន្តិ អកិញ្ចនំ, អន្តមសោ ភង្គមត្តម្បិស្ស អវសិដ្ឋំ នត្ថីតិ វុត្តំ ហោតិ, អកិញ្ចនស្ស ភាវោ អាកិញ្ចញ្ញំ, អាកាសានញ្ចាយតនវិញ្ញាណាបគមស្សេតំ អធិវចនំ, អាកិញ្ចញ្ញំ អាយតនមារម្មណមស្សាតិ **អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ**។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ឯវំ អាកិញ្ចញ្ញាយតនាធិគមំ ទស្សេត្វា ឥទានិ យំ តទនន្តរំ អធិគតតតិយារុប្បស្ស តំ វសីភូតំ កត្វា តត្ថ អាសន្នវិញ្ញាណញ្ចាយតនបច្ចត្ថិកតាយ ទោសំ ទិស្វា និកន្តិំ បរិយាទាយ តំ សមតិក្កមាយ តទេវ អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ “សន្តំ សន្ត”ន្តិ បុនប្បុនំ មនសិករោតោ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ទស្សេតុំ “**សព្ពសោ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតន**ន្តិ ឱឡារិកាយ សញ្ញាយ អភាវតោ, សុខុមាយ ច ភាវតោ នេវស្ស សសម្បយុត្តធម្មស្ស ឈានស្ស សញ្ញា នាសញ្ញាតិ នេវសញ្ញានាសញ្ញំ, តទេវ ធម្មាយតនមនាយតនបរិយាបន្នត្តា អាយតនន្តិ **នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ**។

អថ វា យាយមេត្ថ សញ្ញា, សា បដុសញ្ញាកិច្ចំ កាតុំ អសមត្ថតាយ នេវសញ្ញា, សង្ខារាវសេសសុខុមភាវេន វិជ្ជមានត្តា នាសញ្ញាតិ នេវសញ្ញានាសញ្ញា, នេវសញ្ញានាសញ្ញា ច សា សម្បយុត្តធម្មានំ អធិដ្ឋានដ្ឋេន អាយតនញ្ចាតិ **នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ**។ ន កេវលញ្ចេត្ថ សញ្ញាវ ឯទិសី, អបិ តុ ផស្សោបិ នេវផស្សោ នាផស្សោ, ចិត្តម្បិ នេវចិត្តំ នាចិត្តំ, ឯវំ សេសសម្បយុត្តធម្មាបិ, សញ្ញាសីសេន បនាយំ ទេសនា កតាតិ វេទិតព្ពា។ តត្ថ **សង្ខារាវសេសសុខុមភាវេនា**តិ អច្ចន្តសុខុមភាវប្បត្តសង្ខារភាវេន។ សេសំ វុត្តនយមេវ។

អយំ បនេត្ថ អាទិតោ បដ្ឋាយ បិណ្ឌត្ថប្បកាសនា – “ឥធ ភិក្ខុ បាតិមោក្ខសំវរសំវុតោ”តិអាទិនា សាសនេ លោកិយលោកុត្តរជ្ឈាននិព្ពត្តកបុគ្គលស្ស បតិដ្ឋាភូតសីលេសុ បាតិមោក្ខសំវរសីលវិសុទ្ធិំ ឧបទិសតិ។ “វិហរតី”តិ ឥមិនា តទនុរូបវិហារសមង្គិភាវំ។ “អាចារគោចរសម្បន្នោ”តិ ឥមិនា អាជីវបារិសុទ្ធិសីលំ, តទុបការកេ ច ធម្មេ។ “អណុមត្តេសូ”តិអាទិនា យថាវុត្តសីលេហិ អចវនំ, តេសញ្ច អនវសេសតោ សមាទានំ។ “ឥន្ទ្រិយេសុ គុត្តទ្វារោ”តិ ឥមិនា ឥន្ទ្រិយសំវរសីលំ។ “ភោជនេ មត្តញ្ញូ”តិ ឥមិនា បច្ចយសន្និស្សិតសីលំ, សន្តោសាទិគុណញ្ច។

“បុព្ពវត្ថាបរវត្ថ”ន្តិអាទិនា សីលធុតង្គេសុ បតិដ្ឋិតស្ស ភាវនារាមស្ស តទុបការកេ ធម្មេ។ “ពោធិបក្ខិកាន”ន្តិអាទិនា បដិបត្តិយា និព្ពេធភាគិយតំ។ “សោ អភិក្កន្តេ”តិអាទិនា យថាវុត្តគុណានំ អបរិហានាយ, វក្ខមានានញ្ច បដិលាភាយ សតិសម្បយោគំ។ “សោ វិវិត្ត”ន្តិអាទិនា ភាវនានុរូបសេនាសនបរិគ្គហំ។ “សោ អរញ្ញគតោ”តិអាទិនា ឈានភាវនារម្ភប្បការំ។ “សោ អភិជ្ឈ”ន្តិអាទិនា ឈានភាវនាភិយោគេន បហីន បញ្ចនីវរណស្ស ឧបចារជ្ឈានុប្បត្តិំ។ “សោ ឥមេ បញ្ច នីវរណេ”តិអាទិនា តស្ស ឧបរូបរិ វាយមតោ រូបារូបជ្ឈានុប្បត្តិក្កមំ ឧបទិសតិ។ អយំ តាវេត្ថ បទត្ថោ។

ធម្មភេទោ បនេត្ថ វិភង្គនយេ បាកដោ ភវិស្សតិ។ តីសុ ហិ នយេសុ មហគ្គតលោកុត្តរា កុសលវិបាកកិរិយចិត្តសម្បយុត្តា វិតក្កវិចារបីតិសុខឧបេក្ខាឯកគ្គតាសង្ខាតា ឈានធម្មា នានានយេហិ វិភត្តា, ឈានសម្បយុត្តា បន សេសកាមាវចរធម្មាវ ឥធ សង្គហិតា។ កិញ្ចាបិ បនេត្ថ បាតិមោក្ខសំវរសីលាទយោបិ វុត្តា, តថាបិ តេ ឈានានំ បុព្ពភាគប្បដិបត្តិទស្សនវសេន ចេវ ឈានសម្បយុត្តធម្មវសេន ច វុត្តា, ឥធ បន ន សង្គហិតាតិ វេទិតព្ពា។

បញ្ហាបុច្ឆកេ បន សិយា កុសលា, សិយា អព្យាកតា, តីណិ ឈានានិ សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា, ចតុត្ថំ អទុក្ខមសុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តំ, ឧបេក្ខា បនេត្ថ វេទនា ន វត្តព្ពា, សិយា វិបាកា, សិយា វិបាកធម្មធម្មា, បឋមជ្ឈានំ វិតក្កវិចារវជ្ជិតំ សវិតក្កសវិចារំ, វិតក្កោ បនេត្ថ អវិតក្កវិចារមត្តោ, វិចារោ ន វត្តព្ពោ, តីណិ ឈានានិ អវិតក្កអវិចារា, ទ្វេ ឈានានិ បីតិវជ្ជិតានិ បីតិសហគតានិ, តីណិ សុខវជ្ជិតានិ សុខសហគតានិ, ចតុត្ថំ ឧបេក្ខាវជ្ជិតំ ឧបេក្ខាសហគតំ, តតិយជ្ឈានេ សុខំ, ឧបេក្ខា ច ឥធ ន វត្តព្ពំ...បេ.... សិយា មហគ្គតា, សិយា អប្បមាណា, តីណិ សិយា អប្បមាណារម្មណា, សិយា ន វត្តព្ពា, ចតុត្ថំ តិធាបិ ន វត្តព្ពញ្ច, តីណិ សិយា មគ្គហេតុកា, សិយា មគ្គាធិបតិនោ, សិយា ន វត្តព្ពា, ចតុត្ថំ តិធាបិ ន វត្តព្ពញ្ច...បេ.... បីតិ ពហិទ្ធារម្មណានិ, ចតុត្ថំ តិធាបិ ន វត្តព្ពញ្ច...បេ.... អនិទស្សនអប្បដិឃា ន ហេតូ...បេ.... នោចិត្តចេតសិកា អរណាតិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ បាឡិមុត្តនយោ បនេត្ថ នត្ថិ, ឥតោ បរំ បន ឯត្តកម្បិ អវត្វា វិជ្ជមានដ្ឋានេ ឯវ វក្ខាម។

ឈានវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

អប្បមញ្ញាវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

អប្បមញ្ញាវិភង្គមាតិកាយ បន **អត្ថតោ** តាវ – **ចតស្សោ អប្បមញ្ញាយោ**តិអាទីសុ ផរណអប្បមាណវសេន អប្បមញ្ញាយោ។ ឯតា ហិ អារម្មណវសេន អប្បមាណេ វា សត្តេ ផរន្តិ, ឯកសត្តម្ហិ វា អនវសេសផរណវសេន អប្បមាណតោ ផរន្តីតិ ឯវំ ផរណអប្បមាណវសេន “**អប្បមញ្ញាយោ**”តិ វុច្ចន្តិ, សត្ត អប្បមាណវសេនាបិ វត្តុំ វដ្តតិ។ **មេត្តាសហគតេនា**តិ មេត្តាយ សមន្នាគតេន។ **ឯកំ ទិស**ន្តិ បុរត្ថិមាទីសុ ចតូសុ ទិសាសុ យំ កិញ្ចិ ឯកំ ទិសំ, តំទិសាបរិយាបន្នសត្តផរណវសេន ចេតំ វុត្តំ។ **ផរិត្វា**តិ ផុសិត្វា អារម្មណំ កត្វា។ ***វិហរតី***តិ បវត្តេតិ។ **តថា ទុតិយ**ន្តិអាទីសុ។ យថា ឯកំ ទិសំ ផរិត្វា, តថេវ តទនន្តរំ ទុតិយំ, តតិយំ, ចតុត្ថញ្ចាតិ អត្ថោ។ **ឥតិ ឧទ្ធមធោ តិរិយ**ន្តិ ឯតេនេវ នយេន ឧបរិមំ ទិសំ, ហេដ្ឋិមំ ទិសំ, អនុទិសញ្ច អនុក្កមេន មេត្តាសហគតេន ចេតសា ផរិត្វា វិហរតីតិ អត្ថោ។ ឯត្តាវតា ឯកមេកំ ទិសំ បរិគ្គហេត្វា ឱធិសោ មេត្តាផរណតំ ទស្សិតំ។

សព្ពធីតិអាទិ បន អនោធិសោ ទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ តត្ថ **សព្ពធី**តិ សព្ពត្ថ។ **សព្ពត្តតាយា**តិ សព្ពេសុ ហីនមជ្ឈិមុក្កដ្ឋមិត្តសបត្តមជ្ឈត្តាទិប្បភេទេសុ អត្តតាយ, តេសុ វិភាគំ អកត្វា អត្តសមតាយាតិ វុត្តំ ហោតិ។ អថ វា **សព្ពត្តតាយា**តិ សព្ពេន ចិត្តភាវេន, ឦសកម្បិ ពហិ អវិក្ខេបមានោតិ អត្ថោ។ **សព្ពាវន្ត**ន្តិ សព្ពសត្តវន្តំ, សព្ពសត្តយុត្តន្តិ អត្ថោ។ **លោក**ន្តិ សត្តលោកំ។ បុន “មេត្តាសហគតេនា”តិ ឥទំ “វិបុលេនា”តិអាទីហិ វិសេសនេហិ សម្ពន្ធទស្សនវសេន វា វុត្តំ, និគមនវសេន វា។ តត្ថ ផរណវសេន វិបុលតា វេទិតព្ពា។ ភូមិវសេន បន មហគ្គតតា។ បគុណវសេន, អប្បមាណសត្តារម្មណវសេន ច អប្បមាណតា។ ព្យាបាទបច្ចត្ថិកប្បហានេន អវេរតា។ ទោមនស្សប្បហានេន និទ្ទុក្ខតា, សង្ខតតា, អព្យាបជ្ឈតា ច ទដ្ឋព្ពា។ ឯវំ **ករុណាសហគតេនា**តិអាទីសុបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោតិ អយំ តាវេត្ថ បទត្ថោ។

ធម្មភេទោ បនេត្ថ សុវិញ្ញេយ្យោវ។ ***វិភង្គនយេន*** បន តីសុ រូបាវចរកុសលវិបាកកិរិយាចិត្តេសុ សម្បយុត្តា សត្តេសុ មេត្តាទិព្រហ្មវិហារភូតា អទោសោ ករុណា មុទិតា តត្រមជ្ឈត្តតាតិ ចត្តារោ ធម្មា នានានយេហិ វិភត្តា, តំសម្បយុត្តា បន កាមាវចរភូតា ច ឯតា ឥធ ន គហិតា។ អរូបាវចរលោកុត្តរេសុ បនេតា អប្បមញ្ញា នត្ថេវាតិ។ **បញ្ហាបុច្ឆកេ** បនេតា តាវ សិយា កុសលា, សិយា អព្យាកតា។ តិស្សោ សុខាយ, ចតុត្ថា អទុក្ខមសុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តា។ វិបាកត្តិកេ តិធាបិ, ឧបេក្ខា អវិតក្កអវិចារា, សេសា តិធាបិ, មហគ្គតាវ,

បរិត្តារម្មណអតីតារម្មណត្តិកេសុ ន វត្តព្ពាវ, ពហិទ្ធារម្មណាវ, អនិទស្សនអប្បដិឃាវ, មេត្តា ហេតុ, សេសា ន ហេតូ, នោ ចិត្តា, ចេតសិកា, រូបាវចរា, សឧត្តរាវ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។

អប្បមញ្ញាវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

សិក្ខាបទវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

សិក្ខាបទវិភង្គមាតិកាយ បន **អត្ថតោ** តាវ – **សិក្ខាបទានី**តិ សិក្ខិតព្ពបទានិ, សិក្ខាកោដ្ឋាសាតិ អត្ថោ។ អបិច សព្ពេបិ កុសលា ធម្មា សិក្ខិតព្ពតោ សិក្ខា, តាសំ បតិដ្ឋានដ្ឋេន បទំ, បញ្ចសុ បន សីលង្គេសុ យំ កិញ្ចិ អង្គំ។ បាណាតិបាតាទីសុ បាណស្ស អតីវ បាតោ បាណាតិបាតោ, បាណវធោតិ អត្ថោ។ **បាណោ**តិ ចេត្ថ វោហារតោ សត្តោ, បរមត្ថតោ ជីវិតិន្ទ្រិយំ, តស្មិំ បន បាណេ បាណសញ្ញិនោ ជីវិតិន្ទ្រិយុបច្ឆេទកឧបក្កមសមុដ្ឋាបិកា កាយវចីទ្វារានំ អញ្ញតរទ្វារប្បវត្តា វធកចេតនា បាណាតិបាតោ, តស្មា **បាណាតិបាតា។ វេរមណី**តិ វិរតិ, សា ឯវ វុត្តនយេន សិក្ខាបទន្តិ **វេរមណិសិក្ខាបទំ។ អទិន្ន**ន្តិ ន ទិន្នំ, បរបរិគ្គហិតំ, បរបរិគ្គហិតស្ស អទិន្នស្ស អាទានំ អទិន្នាទានំ។ បរស្ស ហរណំ ថេយ្យំ ចោរិកាតិ វុត្តំ ហោតិ។ អត្ថតោ បន បរបរិគ្គហិតេ តថាសញ្ញិនោ តទាទាយកឧបក្កមសមុដ្ឋាបិកា ថេយ្យចេតនា **អទិន្នាទានំ។ កាមេសូ**តិ វត្ថុកាមេសុ។ **មិច្ឆាចារា**តិ កិលេសកាមវសេន លាមកាចារា, បុរិសស្ស មាតុរក្ខិតាទិសង្ខាតាសុ, ឥត្ថិយា អត្តនោ និយមិតបុរិសតោ បរបុរិសសង្ខាតេសុ ច អគមនីយដ្ឋានេសុ វីតិក្កមាចារាតិ វុត្តំ ហោតិ។ អត្ថតោ បន អគមនីយវត្ថូសុ មគ្គេនមគ្គប្បដិបាទនោបក្កមសមុដ្ឋាបិកា, អធិវាសនាការប្បវត្តា វា មេថុនចេតនា **កាមេសុមិច្ឆាចារោ។ មុសា**តិ អភូតំ អតច្ឆំ វត្ថុ, **វាទោ**តិ តស្ស អភូតតំ ញត្វាវ ភូតតោ តច្ឆតោ វិញ្ញាបនំ។ លក្ខណតោ បន អតថំ វត្ថុំ ញត្វា តថតោ បរំ វិញ្ញាបេតុកាមស្ស អត្ថភញ្ជកកាយវចីបយោគសមុដ្ឋាបិកា ចេតនា **មុសាវាទោ។ សុរា**តិ បិដ្ឋសុរា បូវសុរា ឱទនសុរា កិណ្ណបក្ខិត្តា សម្ភារសំយុត្តាតិ បញ្ច សុរា។ **មេរយ**ន្តិ បុប្ផាសវោ ផលាសវោ គុឡាសវោ មធ្វាសវោ សម្ភារសំយុត្តោតិ បញ្ច អាសវា។ តទុភយម្បិ មទនីយដ្ឋេន **មជ្ជំ,** យាយ ចេតនាយ តំ មជ្ជំ បិវតិ, សា បមាទការណត្តា **បមាទដ្ឋានំ**, តស្មា **សុរាមេរយមជ្ជបមាទដ្ឋានា**។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ អយំ តាវេត្ថ បទត្ថោ។

ធម្មភេទោ បន វិភង្គនយេ បាកដោ ភវិស្សតិ។ ឯវំ ឧបរិបិ។ វិភង្គនយេសុ ចេត្ថ សុត្តន្តភាជនីយំ នត្ថិ, **អភិធម្មភាជនីយេ** បនេតានិ បញ្ច សិក្ខាបទានិ កាមាវចរកុសលចិត្តសម្បយុត្តានំ វិរតីនំ វសេន នានប្បការតោ បឋមវារេ វិភត្តានិ, តថា ទុតិយវារេ ចេតនាវសេន, វិរតិចេតនាសម្បយុត្តា បនេត្ថ ធម្មា ន សិក្ខាបទានិ, សិក្ខាបទសម្បយុត្តា បន ហោន្តិ, តថា តតិយនយេ ផស្សាទីនំ សព្ពេសំ ធម្មានំ វសេន នានប្បការតោ វិភត្តាតិ។

បញ្ហាបុច្ឆកេ បន ចេតនាយ, ផស្សាទីនញ្ច បរិយាយសិក្ខាបទត្តា និប្បរិយាយសិក្ខាបទភូតានំ វិរតីនំ វសេនេវ វិភត្តានិ។ តត្ថ ហិ បញ្ច សិក្ខាបទានិ កុសលា ឯវ, សិយា សុខាយ, សិយា អទុក្ខមសុខាយ សម្បយុត្តា... បេ.... បរិត្តារម្មណាវ, បច្ចុប្បន្នារម្មណាវ, ពហិទ្ធារម្មណាវ, អនិទស្សនអប្បដិឃាវ, ន ហេតូ, សហេតុកា, នោ ចិត្តា, ចេតសិកា, កាមាវចរា , សឧត្តរាវ, អរណាវាតិ។ ឯត្ថ ច យានិ សិក្ខាបទានិ សត្តារម្មណានិ វុត្តានិ, តានិ ច វិរតិសភាវត្តា យស្មា “សត្តោ”តិ សង្ខំ គតេ បរិត្តធម្មេ ឯវ បច្ចុប្បន្នេ ឯវ ធម្មេ អារម្មណំ ករោន្តិ, តស្មា បរិត្តារម្មណាតិ ច វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ ឥទានិ វិរមិតព្ពបាណាតិបាតាទីនំ –

> ធម្មកម្មបថាលម្ព-វេទនាមូលកម្មតោ;
> សាវជ្ជង្គាទិតោ ញេយ្យោ, បាឡិមុត្តវិនិច្ឆយោ។

តត្ថ **ធម្មតោ** តាវ – បញ្ចបេតេ បាណាតិបាតាទយោ ចេតនាសភាវាវ ហោន្តិ។ **កម្មបថតោ** បញ្ច កម្មបថាវ។ **អារម្មណតោ** បន បាណាតិបាតោ ជីវិតិន្ទ្រិយារម្មណោ, អទិន្នាទានំ សត្តារម្មណំ, សង្ខារារម្មណំ វា, តថា មុសាវាទោ, មិច្ឆាចារោ ឥត្ថិបុរិសារម្មណោ, សុរាបានំ សង្ខារារម្មណំ។ **វេទនាតោ** បន បាណាតិបាតោ ទុក្ខវេទនោ, អទិន្នាទានំ តិវេទនំ, តថា មុសាវាទោ, មិច្ឆាចារោ បន សុខមជ្ឈត្តវសេន ទ្វិវេទនោ, តថា សុរាបានំ។ **មូលតោ** បន បឋមោ ទោសមោហមូលោ, ទុតិយំ សិយា លោភមោហមូលំ, សិយា ទោសមោហមូលំ, តថា មុសាវាទោ, មិច្ឆាចារោ បន លោភមោហមូលោវ, តថា សុរាបានំ។ **កម្មតោ** បនេត្ថ មុសាវាទោ វចីកម្មំ, សេសា កាយកម្មមេវ។

សាវជ្ជតោ បន បាណាតិបាតោ តាវ អមនុស្សកេ បាណេ អប្បសាវជ្ជោ, មនុស្សកេ មហាសាវជ្ជោ។ តេសុ ច ខុទ្ទកសរីរេ អប្បសាវជ្ជោ, មហាសរីរេ មហាសាវជ្ជោ។ កស្មា? បយោគមហន្តតាយ។ បយោគសមត្តេបិ អប្ប គុណេ អប្បសាវជ្ជោ, មហាគុណេ មហាសាវជ្ជោ។ សរីរគុណានំ សមភាវេ សតិ កិលេសានំ, ឧបក្កមានញ្ច មុទុតិព្ពតាយ អប្បមហាសាវជ្ជោ ហោតិ, ខីណាសវេ បន មហាសាវជ្ជតរោតិ។ អទិន្នាទានំ វត្ថុនោ ហីនប្បណីតតាយ ចេវ គុណវិរហិតគតព្ពន្តសន្តកតាយ ច។ តត្ថាបិ តំ តំ ឧបាទាយុបាទាយ ច អប្បមហាសាវជ្ជំ, ខីណាសវសន្តកេ មហាសាវជ្ជតរន្តិ វេទិតព្ពំ។ មិច្ឆាចារោ ទុស្សីលសីលវន្តវត្ថុវីតិក្កមនេន។ តត្ថាបិ តំ តំ ឧបាទាយុបាទាយ ច អប្បមហាសាវជ្ជោ, ខីណាសវវត្ថុវីតិក្កមនេ មហាសាវជ្ជតរោតិ ច វេទិតព្ពោ។ មុសាវាទោ យមត្ថំ ភញ្ជតិ, តស្ស អប្បមហន្តតំ, វត្ថុសាមិនោ គុណវិរហិតតំ, តព្ពន្តតញ្ច ឧបាទាយុបាទាយ អប្បមហាសាវជ្ជោ ហោតិ។ អបិច អត្តនោ សន្តកំ អទាតុកាមតាយ, ហសាធិប្បាយេន វា "នត្ថេត"ន្តិអាទិនយប្បវត្តោ អប្បសាវជ្ជោ, អទិដ្ឋំ "ទិដ្ឋ"ន្តិអាទិនា កូដសក្ខិអាទិភាវេន វា បវត្តោ មហាសាវជ្ជោ, មុសា វត្វា បន សង្ឃភេទនេ មហាសាវជ្ជតរោ។ សុរាបានំ ពិន្ទុមត្តតោ បដ្ឋាយ តំ តំ ឧបាទាយុបាទាយ អប្បសាវជ្ជំ, ពហុកេ មហាសាវជ្ជំ, កាយវិការជននបហោនកបានេ បន មហាសាវជ្ជតរមេវ។

អង្គាទិតោ បន បាណាតិបាតស្ស បាណោ បាណសញ្ញិតា វធកចិត្តំ ឧបក្កមោ តេន មរណន្តិ បញ្ច អង្គានិ។ សាហត្ថិកោ អាណត្តិកោ និស្សគ្គិកោ ថាវរោ វិជ្ជាមយោ ឥទ្ធិមយោតិ ឆ បយោគា។ អទិន្នាទានស្ស បរបរិគ្គហិតតា តថាសញ្ញិតា ថេយ្យចិត្តំ ឧបក្កមោ តេន ហរណន្តិ បញ្ច អង្គានិ។ សាហត្ថិកាទយោ ឆ ឯវ បយោគា។ តេ ច ខោ យថានុរូបំ ថេយ្យាវហារាទីនំ វសេន បវត្តា។ មិច្ឆាចារស្ស អគមនីយវត្ថុតា សេវនចិត្តំ មគ្គេន មគ្គប្បដិបត្តីតិ តីណិ អង្គានិ។ សាហត្ថិកោ ឯកោវ បយោគោ។ ឯវំ សេសានម្បិ បយោគោ វេទិតព្ពោ។ មុសាវាទស្ស អតថំ វត្ថុ, វិសំវាទនចិត្តំ, តជ្ជោ វាយាមោ, បរស្ស តទត្ថវិជាននន្តិ ចត្តារិ អង្គានិ។ សុរាបានស្ស សុរាទីនំ អញ្ញតរតា អជ្ឈោហរណន្តិ ទ្វេ អង្គានីតិ។

ឯវំ បាណាតិបាតាទីនំ ធម្មាទិតោ វិនិច្ឆយំ ញត្វា ឥទានិ បាណាតិបាតាវេរមណិអាទីនំ បញ្ចន្នម្បិ –

> ធម្មកម្មបថាលម្ព-សមាទានបយោគតោ;
> ខណ្ឌតោ ច វិជានីយោ, បាឡិមុត្តវិនិច្ឆយោ។

តត្ថ **ធម្មកម្មបថតោ** វិនិច្ឆយោ វុត្តនយោវ។ **អារម្មណតោ** បនេតានិ ជីវិតិន្ទ្រិយាទិតំតំវីតិក្កមិតព្ពវត្ថារម្មណានិ។ **សមាទានតោ** ឯកស្ស សន្តិកេ វា សយមេវ វា "បញ្ច សីលានិ អធិដ្ឋហាមី"តិ ឯកតោ វា បាដិឯក្កំ វា សមាទិយន្តេន ឯតានិ សមាទិន្នានេវ ហោន្តិ។ **បយោគតោ** បន សព្ពានិបិ សាហត្ថិកបយោគានេវ។ **ខណ្ឌតោ** គហដ្ឋា យំ យំ វីតិក្កមន្តិ, តំ តទេវ ខណ្ឌំ ហោតិ, នេតរេ។ គហដ្ឋា អនិពទ្ធសីលា ហោន្តិ, យំ យំ សក្កោន្តិ, តំ តទេវ គោបេន្តិ។ សាមណេរានំ បន ឯកស្មិំ វីតិក្កមិតេ សព្ពានិបិ ភិជ្ជន្តីតិ ឯវំ វិជានីយោ បាឡិមុត្តវិនិច្ឆយោ។

សិក្ខាបទវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

បដិសម្ភិទាវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

បដិសម្ភិទាវិភង្គមាតិកាយ **អត្ថតោ** តាវ – **ចតស្សោ បដិសម្ភិទា**តិ ចត្តារោ បភេទា។ **និទ្ទេសេ** បន "អត្ថេ ញាណំ អត្ថប្បដិសម្ភិទា"តិអាទិនា (វិភ. ៧១៨) ញាណវសេន និទ្ទិដ្ឋត្តា ញាណស្សេវ, ន អញ្ញស្ស កស្សចីតិ វេទិតព្ពំ។ **អត្ថបដិសម្ភិទា**តិ អត្ថវិសយញាណប្បភេទា, អត្ថប្បភេទសល្លក្ខណវិភាវនវវត្ថានករណសមត្ថតាវសេន អត្ថេ បភេទគតំ ញាណន្តិ អត្ថោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯត្ថ ច **អត្ថោ**តិ ហេតុផលំ។ សោ ហិ ហេតុវសេន អរណីយតោ គន្តព្ពតោ, ឧប្បាទេតព្ពតោ ច "អត្ថោ"តិ វុច្ចតិ។ បភេទតោ បនេសោបិ បញ្ចវិធោ ហោតិ យំ កិញ្ចិ បច្ចយុប្បន្នំ, និព្ពានំ, ភាសិតត្ថោ, វិបាកោ, កិរិយាតិ។

ធម្មោតិ បច្ចយោ, សោ ហិ ផលំ វិទហតិ បវត្តេតិ ឧប្បាទេតិ ចេវ បាបេតិ ចាតិ "ធម្មោ"តិ វុច្ចតិ។ បភេទតោ បនេសោបិ បញ្ចវិធោ ហោតិ យោ កោចិ ផលនិព្ពត្តកោ ហេតុ, អរិយមគ្គោ, ភាសិតំ, កុសលំ, អកុសលន្តិ។

និរុត្តីតិ យថាវុត្តានំ ធម្មានំ, អត្ថានញ្ច វាចកោ សភាវនិរុត្តិសង្ខាតោ សទ្ទោ។ ឥមា ធម្មត្ថនិរុត្តិយោ អារម្មណំ កត្វា បច្ចវេក្ខន្តស្ស តត្ថ តត្ថ បភេទគតំ ញាណំ **និរុត្តិបដិសម្ភិទា** នាម។

ឯត្ថ ច និរុត្តិបដិសម្ភិទា សទ្ទារម្មណា, ន បញ្ញត្តារម្មណា, បដិសម្ភិទាបត្តោ ហិ “ផស្សោ វេទនា”តិអាទិកំ សទ្ទំ សុត្វា “អយំ សភាវនិរុត្តី”តិ ជានាតិ, “ផស្សា វេទនោ”តិអាទិកំ បន “ន សភាវនិរុត្តី”តិ ជានាតិ។ សភាវនិរុត្តីតិ (វិភ. អដ្ឋ. ៧១៨) ច មាគធិកា ភាសា, យាយ សម្មាសម្ពុទ្ធា តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ តន្តិំ អារោបេន្តិ, ព្រហ្មានោ ច អកាមកេ អរញ្ញេ កិញ្ចិ វចនំ អសុត្វា វឌ្ឍិតទារកា ច អត្តនោ ធម្មតាយ ភាសន្តិ, យា ច អបាយេសុ មនុស្សេ ទេវលោកេ ចេវ មាគធភាសា ឧស្សន្នា, បច្ឆា ច តតោ អន្ធកយោនកទមិឡាទិទេសភាសា ចេវ សក្កតាទិអដ្ឋារសមហាភាសា ច និព្ពត្តា, សា ហិ យស្មា ឥតរាសុ ភាសាសុ បរិវត្តន្តាសុបិ ន បរិវត្តតិ, សព្ពកាលំ អត្តនោ សភាវេ ឯវ តិដ្ឋតិ, តស្មា “សភាវនិរុត្តី”តិ វុច្ចតិ។ យា ព្រហ្មវោហារោ, អរិយវោហារោតិ ច វុច្ចតិ, តាយ បន មាគធភាសាយ តន្តិំ អារុឡ្ហស្ស ពុទ្ធវចនស្ស បដិសម្ភិទាបត្តានំ សោតបថាគមនមេវ បបញ្ចោ ។ សោតេ បន សង្ឃដ្ដិតមត្តេ ឯវ នយសតេន នយសហស្សេន អត្ថោ ឧបដ្ឋាតិ។ អញ្ញាយ បន ភាសាយ តន្តិំ អារុឡ្ហំ តំ តេសំ ចិត្តំ សហសា នារោហតិ, កិច្ឆេន ឧគ្គហេតព្ពំ ហោតិ, បុថុជ្ជនានញ្ច សកលំ ពុទ្ធវចនំ ឧគ្គហេត្វាបិ បដិសម្ភិទាបត្តិ នាម នត្ថិ, អរិយសាវកោ នោ បដិសម្ភិទាបត្តោ នាម នត្ថិ, បដិសម្ភិទាបត្តោ អញ្ញំ សទ្ទំ នាមាខ្យាតោបសគ្គនិបាតភេទតោ ជានាតិ, ន ជានាតីតិ? យទគ្គេន សទ្ទំ សុត្វា “អយំ សភាវនិរុត្តិ, អយំ ន សភាវនិរុត្តី”តិ ជានាតិ, តទគ្គេន ឯតម្បិ ជានិស្សតិ, ន ចេតំ បដិសម្ភិទាកិច្ចន្តិ វេទិតព្ពំ។

បដិភានន្តិ ធម្មត្ថាទិវិសយំ សព្ពត្ថកញាណំ, តំ ញាណំ អារម្មណំ កត្វា បច្ចវេក្ខន្តស្ស បភេទគតំ ញាណំ **បដិភានបដិសម្ភិទា** នាម, ឥមា ចតស្សោបិ បដិសម្ភិទា អធិគមេន បរិយត្តិឧគ្គហណេន សក្កច្ចធម្មស្សវនេន អត្ថបរិបុច្ឆាយ បុព្ពយោគេនាតិ បញ្ចហិ ការណេហិ វិសទា ហោន្តិ, សេខភូមិយំ, អសេខភូមិយញ្ចាតិ ទ្វីសុ ឋានេសុ បភេទំ គច្ឆន្តីតិ វេទិតព្ពា។ អយំ តាវេត្ថ បទត្ថោ។

ធម្មភេទោ បនេត្ថាបិ វិភង្គនយេ បាកដោ ភវិស្សតិ។ វិភង្គនយេសុ ហិ តីសុបិ ធម្មនិរុត្តិបដិភាន បដិសម្ភិទា តិស្សោបិ កាមាវចរជវនសម្បយុត្តញាណានំ វសេន តព្ពិសយប្បភេទេន សទ្ធិំ នានប្បការតោ វិភត្តា។ អត្ថបដិសម្ភិទា បន តេសំ ញាណានញ្ចេវ អដ្ឋលោកុត្តរចិត្តសម្បយុត្តានញ្ច វសេន តព្ពិសយប្បភេទេន សទ្ធិំ។ លោកុត្តរញាណានិបិ ហិ មគ្គប្បត្តព្ពតាយ អត្ថភូតនិព្ពានារម្មណត្តា “អត្ថបដិសម្ភិទា”តិ វុច្ចតិ។

បញ្ហាបុច្ឆកេ បន សិយា កុសលា, សិយា អព្យាកតា, តិស្សោ បដិសម្ភិទា សិយា វិបាកធម្មធម្មា, សិយា នេវវិបាកនវិបាកធម្មធម្មា, អត្ថបដិសម្ភិទា តិធាបិ, តិស្សោ បដិសម្ភិទា បរិត្តា, អត្ថបដិសម្ភិទា សិយា បរិត្តា, សិយា អប្បមាណា , និរុត្តិបដិសម្ភិទា បរិត្តារម្មណា, ពហិទ្ធារម្មណា ច, សេសា តិធាបិ, និរុត្តិបដិសម្ភិទា បច្ចុប្បន្នារម្មណាវ, អត្ថបដិសម្ភិទា តិធាបិ ន វត្តព្ពា ច, អនិទស្សនអប្បដិឃា, ហេតូ, សហេតុកា, តិស្សោ បដិសម្ភិទា សឧត្តរា, អត្ថបដិសម្ភិទា ទ្វិធាបិ, អរណា ចាតិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

បដិសម្ភិទាវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ញាណវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

ញាណវិភង្គមាតិកាយ បន **អត្ថតោ** តាវ – **ឯកវិធេនា**តិ ឯកប្បការេន, ឯកកោដ្ឋាសេន វា។ **ញាណវត្ថូ**តិ ឯត្ថ បន ញាណញ្ច តំ វត្ថុ ច នានប្បការានំ សម្បត្តីនន្តិ ញាណវត្ថុ។ **បញ្ច វិញ្ញាណា**តិ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនិ បញ្ច។ **ន ហេតូ អហេតុកា**តិអាទីសុ ហេដ្ឋា ហេតុទុកាទីសុ វុត្តនយានុសារេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អបិច ហេតុទុកាទីសុ បញ្ច វិញ្ញាណា ហេតូ ធម្មាតិ វា សហេតុកា ធម្មាតិ វា ន វត្តព្ពា, ឯកន្តេន បន ន ហេតូ ឯវ, អហេតុកា ឯវាតិ។ ឯវំ “យាថាវករវត្ថុវិភាវនា បញ្ញា”តិ ឥមិនា ឧបរិ ឯកវិធបរិច្ឆេទាវសានេ វក្ខមានេន សម្ពន្ធោតិ។ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ យថានុរូបំ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ ច **អចេតសិកា**តិ ចិត្តានិ ឯវ បញ្ចវិញ្ញាណសម្បយុត្តានំ ឥធ អបរាមដ្ឋត្តា។

ឧប្បន្នវត្ថុកា ឧប្បន្នារម្មណាតិ ខណបច្ចុប្បន្នវសេន អនាគតបដិក្ខេបោ។ ន ហិ តានិ អនាគតេសុ បញ្ចសុ វត្ថារម្មណេសុ ឧប្បជ្ជន្តិ។ **បុរេជាតវត្ថុកា បុរេជាតារម្មណា**តិ សហុប្បត្តិបដិក្ខេបោ។ ន ហិ តានិ សហុប្បន្នំ វត្ថារម្មណំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជន្តិ។ **អជ្ឈត្តិកវត្ថុកា**តិ អជ្ឈត្តជ្ឈត្តភូតេ បញ្ច បសាទេ វត្ថុំ កត្វា ឧប្បជ្ជនកា។ ឯត្ថ ច បញ្ច វិញ្ញាណា សយម្បិ អជ្ឈត្តិកា, អជ្ឈត្តិកវត្ថុកា ច, មនោវិញ្ញាណំ ហទយនិស្សិតំ អជ្ឈត្តិកំ, ពាហិរវត្ថុកំ, បញ្ចវិញ្ញាណសម្បយុត្តា តយោ ខន្ធា ពាហិរា, អជ្ឈត្តិកវត្ថុកា, មនោវិញ្ញាណសម្បយុត្តា តយោ ខន្ធា ពាហិរា, ពាហិរវត្ថុកាតិ ឯវំ ចតុក្កំ វេទិតព្ពំ។

អសម្ភិន្នវត្ថុកា អសម្ភិន្នារម្មណាតិ អនិរុទ្ធវត្ថារម្មណា។ ន ហិ តានិ និរុទ្ធវត្ថារម្មណំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជន្តិ។ **នានាវត្ថុកា នានារម្មណា**តិ តានិ យថាក្កមំ ចក្ខុរូបាទិនិយតេកេកវត្ថារម្មណតាយ អញ្ញមញ្ញំ ភិន្នវត្ថុកា, ភិន្នារម្មណា ច។ ន ហិ ចក្ខុវិញ្ញាណំ ចក្ខុំ មុញ្ចិត្វា សោតាទីសុ អញ្ញតរំ វត្ថុំ កត្វា រូបំ មុញ្ចិត្វា សទ្ទាទីសុ អញ្ញតរារម្មណំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ, ន ឥតរានិ ចេតរានិ។ **ន អញ្ញមញ្ញស្ស គោចរវិសយំ បច្ចនុភោន្តី**តិ ឥមិនា ច នេសំ នានារម្មណតំយេវ វិភាវេតិ។ **ន អសមន្នាហារា ឧប្បជ្ជន្តី**តិ អនាវជ្ជនេ ន ឧប្បជ្ជន្តិ, បញ្ចទ្វារាវជ្ជនេន អនាវជ្ជិតេ វិសយេ ន ឧប្បជ្ជន្តីតិ អត្ថោ។ **ន អមនសិការា**តិ តមេវត្ថំ បរិយាយន្តរេន វិភាវេតិ។ **ន អព្ពោកិណ្ណា**តិ អញ្ញមញ្ញំ និរន្តរា ហុត្វា ន ឧប្បជ្ជន្តិ។ **ន អបុព្ពំ អចរិម**ន្តិ ឯកក្ខណេបិ សហ ន ឧប្បជ្ជន្តិ។ ន កេវលញ្ច ឯតានិ, អញ្ញានិបិ វិញ្ញាណានិ ទ្វេ វា តទុត្តរិំ វា ឯកតោ ន ឧប្បជ្ជន្តិ, ឯកេកមេវ បន វិញ្ញាណំ ឧប្បជ្ជតីតិ វេទិតព្ពំ។ យថាហ – ''អញ្ញំ ឧប្បជ្ជតេ ចិត្តំ, អញ្ញំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតី''តិអាទិ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.២១៤; ម. និ. អដ្ឋ. ១.១០៩; សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៥.៣៦៨; វិភ. អដ្ឋ. ៥២៣)។ **ន អញ្ញមញ្ញស្ស សមនន្តរា**តិ ឥមិនា អនព្ពោកិណ្ណតាយ ឯវ វិភាវនា។

អនាភោគាតិ អនាវជ្ជនភូតា អាវជ្ជនដ្ឋានេ ឋត្វា អាវជ្ជនកិច្ចំ កាតុំ ន សមត្ថាតិ អត្ថោ។ **ន កញ្ចិ ធម្មំ បដិវិជានាតី**តិ ''មនោបុព្ពង្គមា ធម្មា''តិ (ធ. ប. ១-២) ឯវំ វុត្តំ ឯកម្បិ កុសលាកុសលំ ធម្មំ កោចិបិ បុគ្គលោ ន បដិវិជានាតិ, តេហិ វិញ្ញាណេហិ ន សាធេតីតិ អត្ថោ។ **អញ្ញត្រ អភិនិបាតមត្តា**តិ ឋបេត្វា រូបាទិអារម្មណានំ អភិនិបាតមត្តំ អាបាថគមនមត្តំ, ព្យត្តតរោបិ បុគ្គលោ បញ្ចវិញ្ញាណេហិ អាបាថគតារម្មណបដិវិជាននមត្តតោ អញ្ញំ កុសលាកុសលបដិវិជាននំ កាតុំ ន សក្កោតីតិ អត្ថោ។

បញ្ចន្នំ វិញ្ញាណានំ សមនន្តរាបីតិ មនោធាតុយាបិ។ **អបិ**-សទ្ទោ ចេត្ថ សម្បិណ្ឌនត្ថោ, តេន ន កេវលំ មនោធាតុយាវ, តតោ បរេហិបិ បញ្ចទ្វារិកវិញ្ញាណេហិ តទារម្មណបរិយោសានេហិ ន កិញ្ចិ កុសលាកុសលំ ធម្មំ បដិវិជានាតីតិ អយមត្ថោ ទស្សិតោតិ គហេតព្ពោ។ កិញ្ចាបិ បញ្ចទ្វារេ កុសលាកុសលាទីនិ ជវនានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, តថាបិ តានិ មោឃបុប្ផានិ វិយ អព្ពោហារិកានីតិ ទដ្ឋព្ពានិ។ **ន កញ្ចិ ឥរិយាបថំ កប្បេតី**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ន ហិ បញ្ចទ្វារិកវិញ្ញាណេហិ គមនាទីសុ កញ្ចិ ឥរិយាបថំ កប្បេតិ, ន កាយវចីកម្មំ បដ្ឋបេតិ, ន វិញ្ញត្តិំ វា សមុដ្ឋាបេតិ, ន កុសលាកុសលំ ធម្មំ សមាទិយតិ, ន លោកិយលោកុត្តរំ សមាធិំ សមាបជ្ជតិ, ន តតោ វុដ្ឋាតិ, ន ភវតោ ចវតិ, ន ភវន្តរេ ឧប្បជ្ជតិ, សព្ពម្បេតំ កិច្ចំ មនោទ្វារិកចិត្តេនេវ ហោតិ។ យថា ចេតេសំ ឯតានិ កិច្ចានិ នត្ថិ, ឯវំ និយាមោក្កមនាទីនិបិ។ ន ហិ កោចិ បញ្ចទ្វារិកជវនេហិ មិច្ឆត្តនិយាមំ, សម្មត្តនិយាមំ វា ឱក្កមតិ, ន ចេតានិ នាមគោត្តំ វា កសិណាទិបញ្ញត្តិំ វា តិលក្ខណាទិំ វា អារព្ភ ភវន្តិ។ **ន សុបតី**តិអាទីសុ សព្ពេហិ បញ្ចទ្វារិកចិត្តេហិ ន និទ្ទំ ឱក្កមតិ, ន កិញ្ចិ សុបិនំ បស្សតិ។ និទ្ទាយន្តស្ស ហិ ឥន្ទ្រិយេសុ មហាបទីបតុរិយសទ្ទាទិឱឡារិកេហិបិ រូបាទិបញ្ចារម្មណេហិ ឃដ្ដិតេសុ បឋមំ បញ្ចទ្វារិកានិ អាវជ្ជនានិ ភវង្គំ អាវដ្ដេតុំ ន សក្កោន្តិ, មនោទ្វារិកមេវ អាវជ្ជនំ សក្កោតិ, តស្មិញ្ច ឧប្បន្នេ មនោទ្វារិកជវនំ ជវិត្វា ភវង្គំ ឱតរតិ។ ទុតិយវារេ បន បញ្ចទ្វារិកអាវជ្ជនេសុ យំ កិញ្ចិ យថារហំ ភវង្គំ អាវដ្ដេតិ, តតោ តទារម្មណបរិយោសានានិ តំតំទ្វារិកវីថិចិត្តានិ យថាក្កមំ បវត្តិត្វា ភវង្គំ ឱតរន្តិ។ តតិយវារេ បន មនោទ្វារិកាវជ្ជនជវនានិ បវត្តន្តិ, តស្មិំ ខណេ រូបាទិបញ្ចារម្មណវវត្ថានំ ហោតិ, សត្តោ ច និទ្ទាយ បដិពុទ្ធោតិ, ឯវំ មនោទ្វារិកចិត្តេនេវ បដិពុជ្ឈតិ។

សុបិនម្បិ ហិ តេនេវ បស្សតិ, ន បញ្ចទ្វារិកេន, តញ្ច បនេតំ សុបិនំ បស្សន្តោ ចតូហិការណេហិ បស្សតិ ធាតុក្ខោភតោ វា អនុភូតបុព្ពតោ វា ទេវតោបសំហារតោ វា បុព្ពនិមិត្តតោ វា។ ឥមេសំ បន សំសគ្គសន្និបាតតោបិ ពហុធា បបញ្ចេន្តិ។ តត្ថ យំ វាតបិត្តាទិធាតុក្ខោភតោ, អនុភូតបុព្ពតោ ច សុបិនំ បស្សតិ, ន តំ សច្ចំ។ យំ ទេវតោបសំហារតោ បស្សតិ, តំ សច្ចំ វា ហោតិ អលិកំ វា។ កុទ្ធា ហិ ទេវតា វិបរីតម្បិ កត្វា ទស្សេន្តិ។ យំ បុព្ពនិមិត្តតោ បស្សតិ, តំ ឯកន្តសច្ចមេវ ពោធិសត្តកោសលរាជាទីនំ បញ្ចសោឡសមហាសុបិនានិ វិយ។ តញ្ច បនេតំ ចតុព្ពិធំ សុបិនំ សេខបុថុជ្ជនាវ បស្សន្តិ, ន អសេខា បហីនវិបល្លាសត្តា។ កឹ បនេតំ បស្សន្តោ សុត្តោ បស្សតិ បដិពុទ្ធោ វា? កិញ្ចេត្ថ, យទិ សុត្តោ បស្សតិ, សុបិនស្ស កុសលាទិសភាវតោ, ភវង្គស្ស ច តទភាវា អភិធម្មវិរោធោ អាបជ្ជតិ។ អថ បដិពុទ្ធោ, សុបិនំ បស្សន្តេន កតស្ស អព្ពោហារិកស្សាបិ វីតិក្កមស្ស សព្ពោហារិកស្សេវ ឯកន្តសាវជ្ជត្តា អនាបត្តិ ន សិយាតិ វិនយវិរោធោ អាបជ្ជតិ។ បការន្តរោ ច នត្ថិ, យេន សុបិនំ បស្សេយ្យាតិ សុបិនស្ស អភាវោវ អាបជ្ជតីតិ? នាបជ្ជតិ។ កស្មា? យស្មា កបិមិទ្ធបរេតោ បស្សតិ ''កបិមិទ្ធបរេតោ ខោ, មហារាជ, សុបិនំ បស្សតី''តិ (មិ. ប. ៥.៣.៥) វចនតោ, យា បន និទ្ទា មក្កដនិទ្ទា វិយ បុនប្បុនំ កុសលាទិចិត្តវោកិណ្ណត្តា លហុបរិវត្តា, តំ កបិមិទ្ធំ, តេន សុត្តោ សុបិនំ បស្សតិ, តស្មា សុបិនោ កុសលោបិ ហោតិ អកុសលោបិ, អាវជ្ជនតទារម្មណវសេន អព្យាកតោបិ, សុបិនេ ច កតំ កុសលាកុសលទុព្ពលតាយ បដិសន្ធិំ អាកឌ្ឍិតុំ ន សក្កោតិ, បវត្តេ វេទនីយំ បន ហោតិ។ ''យាថាវកវត្ថុវិភាវនា បញ្ញា''តិ ឯត្ថ យោ បញ្ចន្នំ វិញ្ញាណានំ យថាវុត្តោ ន ហេតុកដ្ឋោ, អហេតុកដ្ឋោ...បេ.... ន សុបិនំ បស្សនដ្ឋោ, សោ យាថាវដ្ឋោ,

តំតំយាថាវត្ថុំ វិភាវេតីតិ យាថាវកវត្ថុវិភាវនា បញ្ញា។ **ឯវំ ឯកវិធេន ញាណវត្ថូ**តិ ឯវំ វុត្តេន ឯកេន បការេន ឯកេន អាការេន, ឯកកោដ្ឋាសេន ញាណវត្ថុ ហោតីតិ។

ឯកកំ និដ្ឋិតំ។

ទុកេសុ **អត្ថជាបិកា**តិ ឯត្ថ អត្ថបដិសម្ភិទាវិភង្គេ វុត្តេសុ បញ្ចសុ អត្ថេសុ យថានុរូបំ អត្ថំ ជាបេតិ ជនេតិ បវត្តេតីតិ **អត្ថជាបិកា**, ចតុភូមកកុសលចិត្តេសុ ចេវ អសេខានំ អភិញ្ញាសមាបត្តីនំ បរិកម្មាទិភូត កាមាវចរកិរិយាចិត្តេសុ ច សម្បយុត្តា បញ្ញា។ តាសុ ហិ យស្មា កុសលសម្បយុត្តាវ បញ្ញា អត្តនោ អត្តនោ ភូមិបរិយាបន្នំ វិបាកសង្ខាតំ អត្ថំ ជាបេតិ ជនេតិ។ កាមាវចរកិរិយាសម្បយុត្តា បន បរិកម្មាទិភូតា អភិញ្ញាសមាបត្តិកិរិយា អរហត្តផលសង្ខាតំ អត្ថំ ជាបេតិ ជនេតិ, តស្មា ឯតា អត្ថជាបិកាតិ វុត្តា។ អដ្ឋកថាសុ បន បាឡិយំ អវុត្តាបិ តីសុ ភូមីសុ កិរិយជវនបញ្ញា អនន្តរាទិបច្ចយវសេន អត្តនោ អនន្តរំ កិរិយត្ថំ ជាបេតីតិ "អត្ថជាបិកា"ត្វេវ វុត្តា។ **ជាបិតត្ថា បញ្ញា**តិ សហជាតំ វិបាកត្ថំ ជាបេត្វា ឋិតា, អត្តនោ វា ការណេហិ ជាបិតា ជនិតា បវត្តិតា សយម្បិ អត្ថភូតាតិ **ជាបិតត្ថា**។ ចតុភូមកវិបាកេសុ ច កិរិយាភិញ្ញាសមាបត្តីសុ ច សម្បយុត្តា បញ្ញា។ អដ្ឋកថាសុ បន បាឡិយំ អវុត្តា សេសកិរិយាសម្បយុត្តាបិ បញ្ញា យថាសកំ ការណេហិ ជាបិតា, សយញ្ច អត្ថភូតាតិ "ជាបិតត្ថា"ត្វេវ វុត្តា។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ទុកំ និដ្ឋិតំ។

តិកេសុ បន ចិន្តាមយត្តិកេ បរតោ អទិស្វា អសុត្វាវ អត្តនោ ធម្មតាយ "ឯវំ សតិ ឯវំ ភវិស្សតី"តិ ឯវំ ចិន្តាមយអនុពុទ្ធិយា ឧប្បាទិតា អនវជ្ជកម្មាយតនសិប្បាយតនវិជ្ជាដ្ឋានេសុ បញ្ញា ចេវ កម្មស្សកតញ្ញាណំ, សច្ចានុលោមិកញ្ញាណញ្ច **ចិន្តាមយា** នាម បញ្ញា។ តត្ថ វឌ្ឍកិកម្មបុប្ផឆឌ្ឌកកម្មាទិ ហីនញ្ចេវ កសិវាណិជ្ជាទិ ឧក្កដ្ឋញ្ច កម្មមេវ **កម្មាយតនំ**។ នឡការបេសការសិប្បាទិ ហីនញ្ចេវ មុទ្ទាគណនាលេខាទិ ឧក្កដ្ឋញ្ច សិប្បមេវ **សិប្បាយតនំ**។ នាគមណ្ឌលបរិត្តាទិ ធម្មិកវិជ្ជាវ **វិជ្ជាដ្ឋានំ**។ តេសុ ចិន្តាពលេនេវ ឧប្បន្នា បញ្ញា។ ពោធិសត្តាទយោ ហិ សត្តហិតាយ អទិដ្ឋំ អសុតំ តំតំអនវជ្ជកម្មសិប្បតទុបករណករណប្បការញ្ច ញាណពលេន ចិន្តេត្វា និប្ផាទេន្តិ។ នាគមណ្ឌលបរិត្តាទិវិជ្ជម្បិ ឧប្បាទេន្តិ, ឯវំ កតានិបិ តានិ បុព្ពេ ឧគ្គណ្ហិត្វា ករោន្តេហិ កតសិប្បសទិសានេវ ហោន្តិ។ **កម្មស្សកតញ្ញាណំ** នាម កុសលកម្មំ សត្តានំ សកំ, អកុសលំ នោ សកន្តិ ឯវំ ជាននបញ្ញា។ អថ វា កុសលកម្មមេវ សត្តានំ សកំ តទាយត្តវុត្តិតាយ, នាញ្ញន្តិ ឯវំ ជាននបញ្ញាបិ។ **សច្ចានុលោមិកំ ញាណ**ន្តិ វិបស្សនាញាណំ។ តំ ហិ មគ្គសច្ចស្ស បរមត្ថសច្ចស្ស អនុលោមនតោ "សច្ចានុលោមិក"ន្តិ វុច្ចតិ។ តទម្បិ ហិ ញាណទ្វយំ បរតោ អសុត្វា ចិន្តាពលេន ឧប្បាទិតំ ចិន្តាមយញាណមេវ ហោតិ។ តទញ្ច ន យេសំ កេសញ្ចិ សត្តានំ ឧប្បជ្ជតិ, អភិញ្ញាតានំ បន បុញ្ញវន្តានំ មហាសត្តានមេវ ឧប្បជ្ជតិ។ តត្ថាបិ សច្ចានុលោមិកញាណំ បច្ឆិមភវិកានំ ទ្វិន្នញ្ញេវ ពោធិសត្តានំ ឧប្បជ្ជតីតិ វេទិតព្ពំ។ **សុតមយា បញ្ញា**តិ បរតោ សុត្វា សុតវសេន ឧប្បាទិតា យថាវុត្តកម្មាយតនាទិបញ្ញាវ។ បរតោ អសុត្វា បន កម្មាយតនាទិ បរេន ករិយមានំ, កតំ វា ទិស្វា ឧគ្គហេត្វា វា បដិលទ្ធាបិ បញ្ញា "សុតមយា"ត្វេវ វុច្ចតិ។ តទុភយាបិ ចិន្តាមយា, សុតមយា ច កាមាវចរាវ។ **ភាវនាមយា** បន បញ្ញា ចិន្តាមយវសេន, សុតមយវសេន វា បវត្តិតកាមាវចរបុព្ពភាគភាវនានិប្ផត្តិយា សមុប្បន្នា មហគ្គតលោកុត្តរជវនបញ្ញា។

ទានមយត្តិកេ ទេយ្យធម្មបរិច្ចាគវសេន បវត្តា **ទានមយា**, សីលបូរណវសេន បវត្តា **សីលមយា**, តទុភយាបិ កាមាវចរាវ។ **ភាវនាមយា** បនេត្ថ សមថវិបស្សនាវសេន បវត្តា ចតុភូមកបញ្ញា។ និទ្ទេសេ បនស្ស កិញ្ចាបិ "សមាបន្នស្ស បញ្ញា"តិ (វិភ. ៧៦៨) ឯវំ មហគ្គតលោកុត្តរបញ្ញាវ វុត្តា, តថាបិ តំ ឧក្កដ្ឋវសេន វុត្តំ។ កាមាវចរានំ បន បុព្ពភាគភាវនានំ, អនុស្សតិឧបចារភាវនានញ្ច ភាវនាមយេ សង្គហោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ បុរិមត្តិកេ បនេតាសំ ចិន្តាមយេ សង្គហិតត្តា ភាវនាមយេ អសង្គហោ, តត្ថាបិ ភាវនាពលនិប្ផន្នានមេវ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។

អធិសីលត្តិកេ បាតិមោក្ខសំវរសីលំ វិបស្សនាហេតុត្តា សេសសីលតោ អធិកំ សីលន្តិ អធិសីលំ, តស្មឹ សម្បយុត្តា បញ្ញា **អធិសីលេ បញ្ញា**។ វិបស្សនាបាទិកា បន អដ្ឋ សមាបត្តិយោ សេសចិត្តេហិ អធិកត្តា អធិចិត្តំ, តស្មឹ បញ្ញា **អធិចិត្តេ បញ្ញា**, ចិត្តសីសេន ចេត្ថ សមាធិ និទ្ទិដ្ឋោ។ សវិបស្សនា បន មគ្គផលបញ្ញា សេសាហិ អធិកត្តា អធិបញ្ញា នាម។ សា ច អធិបញ្ញាយ បញ្ញាតិ ទេសនាយ សមរសតាយ វុត្តា។ សីលាទយោ "សីលំ ចិត្តំ បញ្ញា, អធិសីលំ អធិចិត្តំ អធិបញ្ញា"តិ បភេទកំ ទុវិធា ហោន្តិ។ តេសុ បុរិមា បញ្ចសីលទសសីលានិ, វដ្ដបាទិកអដ្ឋសមាបត្តិយោ, និព្ពេធភាគិយកម្មស្សកតបញ្ញា ច យថាក្កមំ ហោន្តិ។ តេ ច ធម្មា អនុប្បន្នេបិ តថាគតេ ពោធិសត្តានំ, តាបសបរិព្ពាជកានំ, ចក្កវត្តិរាជាទីនញ្ច កាលេ បវត្តន្តិ, បច្ឆិមា បន វុត្តាវសេសា ឧប្បន្នេ ឯវ

គថាគតេ វិត្ថារិកា ហោន្តិ, នោ អនុប្បន្នេតិ វេទិតព្វោ។ ឯត្ថ ច រតនត្តយេ ទានាបចាយនាទិវសេន, សរណគមនសទ្ធម្មស្សវនាទិវសេន ច បវត្តា វិវដ្ដូបនិស្សយភូតា កុសលធម្មាបិ អធិសីលអធិបញ្ញាសុ គហិតា ឯវាតិ គហេតព្ពា។

អាយកោសល្លត្តិកេ **អាយោ**តិ វឌ្ឍិ, សា អកុសលាទិអនត្ថហានិតោ, កុសលាទិអត្ថុប្បត្តិតោ ច ទុវិធា។ **អបាយោ**តិ អវឌ្ឍិ, សាបិ កុសលាទិអត្ថហានិតោ, អកុសលាទិអនត្ថុប្បត្តិតោ ច ទុវិធា។ តេសុ កោសល្លំ, កុសលសភាវា បញ្ញា។ អបាយកោសល្លំ បញ្ញវតោ ឯវ "ឯវំ មនសិការាទិប្បវត្តិយំ អវឌ្ឍិ ឧប្បជ្ជតិ, វឌ្ឍិ បរិហាយតី"តិ ញត្វា តទុភយបដិបត្តិសម្ភវតោ។ **ឧបាយកោសល្ល**ន្តិ អត្រ ឧបាយោ អច្ចាយិកកិច្ចាទីសុ ឋានុប្បត្តិកឧបាយជាននបញ្ញា, តិវិធាបិ ចេតា កាមាវចរបញ្ញាតិ វេទិតព្ពា។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

តិកំ និដ្ឋិតំ។

ចតុក្កេសុ បន បឋមេ **កម្មស្សកតញាណំ សច្ចានុលោមិកំ ញាណញ្ច** វុត្តមេវ, តថ បន ឋបេត្វា សច្ចានុលោមិកញាណំ សព្ពាបិ សាសវា កុសលា បញ្ញា កម្មស្សកតញាណន្តិ វេទិតព្ពំ។ ចតូសុ មគ្គេសុ, ផលេសុ ច បញ្ញាវ មគ្គសមង្គិស្ស ញាណំ, ផលសមង្គិស្ស ញាណញ្ចាតិ។

សច្ចចតុក្កេ អរិយមគ្គផលបញ្ញាវ ចតូសុ សច្ចេសុ ឯកបដិវេធវសេន "ទុក្ខេ ញាណ"ន្តិអាទិនា ចតូសុ ឋានេសុ គហិតា។ កិញ្ចាបិ ហិ កាមាវចរញាណម្បិ ចតូសុ សច្ចេសុ អារម្មណវសេន បវត្តតិ, បដិវេធកិច្ចវសេន បន តថាធិប្បេតត្តា បាឡិយំ តំ ន គហិតន្តិ វេទិតព្ពំ។

ធម្មចតុក្កេ មគ្គផលេសុ បញ្ញា **ធម្មេ ញាណំ** នាម។ តេសុ ហិ មគ្គញាណំ តាវ ចតុសច្ចធម្មានំ ឯកបដិវេធវសេន ជាននតោ "ធម្មេ ញាណ"ន្តិ វុច្ចតិ។ ផលញាណំ បន និរោធសច្ចវសេន **ធម្មេ ញាណ**ន្តិ វេទិតព្ពំ។ មគ្គានុភាវនិព្ពត្តំ បន អតីតានាគតេសុ សច្ចបដិវេធនយសង្គហណវសេន បវត្តំ បច្ចវេក្ខណញាណំ **អន្វយេ ញាណំ** នាម។ តស្ស ច យេហិ នយេហិ អរិយា អតីតមទ្ធានំ ចតុសច្ចធម្មំ ជានីសុ, តេបិ ឥមញ្ញេវ ចតុសច្ចំ ឯវមេវ ជានីសុ, អនាគតមទ្ធានម្បិ ជានិស្សន្តីតិ ឯវំ ជាននវសេន បវត្តិ អាការោ វេទិតព្ពោ។ សរាគាទិវសេន បរចិត្តបរិច្ឆេទញាណំ **បរិយេ ញាណំ** នាម។ ធម្មន្វយបរិយញាណានិ បន ឋបេត្វា សព្ពលោកិយបញ្ញាញាណន្តិ សម្មុតត្តា សម្មុតិម្ហិ ញាណន្តិ **សម្មុតិញាណំ** នាម។

អាចយចតុក្កេ កាមាវចរកុសលេ បញ្ញា **អាចយាយ នោ អបចយាយ**។ សា ហិ ចុតិបដិសន្ធី អាចិនោតិ ឯវ, នោ អបចិនោតិ។ មគ្គបញ្ញា បន **អបចយាយ នោ អាចយាយ**។ រូបារូបកុសលបញ្ញា **អាចយាយ ចេវ អបចយាយ ច**។ សា ហិ វិក្ខម្ភនវសេន កិលេសេ ច តម្មូលកេ ច វិបាកធម្មេ អបចិនោតិ។ សេសា អព្យាកតា បញ្ញា **នេវាចយាយ នោ អបចយាយ**។

និព្ពិទាចតុក្កេ រូបាវចរបឋមជ្ឈានបញ្ញា **និព្ពិទាយ នោ បដិវេធាយ**។ សា ហិ កាមវិវេកេន បត្តព្ពត្តា កិលេសនិព្ពិទាយ បវត្តតិ, អភិញ្ញាបាទកភាវំ បន អប្បត្តតាយ នេវាភិញ្ញាបដិវេធាយ សំវត្តតិ។ ចតុត្ថជ្ឈានបញ្ញា **បដិវេធាយ នោ និព្ពិទាយ**។ សា ហិ អភិញ្ញាបាទកភាវេនាបិ អភិញ្ញាភាវប្បត្តិយាបិ បដិវេធាយ សំវត្តតិ។ បឋមជ្ឈានក្ខណេ ឯវ នីវរណនិព្ពិន្នត្តា នោ និព្ពិទាយ។ ទុតិយតតិយជ្ឈានបញ្ញា បន សោមនស្សសហគតតាយ បឋមជ្ឈានសន្និស្សិតា វា អវិតក្កតាយ ចតុត្ថជ្ឈានសន្និស្សិតា វា កាតព្ពា។ មគ្គបញ្ញា បន **និព្ពិទាយ ចេវ បដិវេធាយ ច**។ ឯត្ថ ហិ ចតុសច្ចបដិវេធវសេន និព្ពិទាយ ចេវតាសំ ឆឡភិញ្ញាប្បត្តិយា បដិវេធាយ ច សំវត្តនំ វេទិតព្ពំ។ សេសា លោកិយលោកុត្តរា បញ្ញា **នេវ និព្ពិទាយ នោ បដិវេធាយ**។

ហានភាគិយចតុក្កេ ហានំ ភជតីតិ **ហានភាគិនី,** ឯវំ សេសេសុបិ។ **និព្ពេធោ**តិ ចេត្ថ អរិយមគ្គោ តន្និព្ពត្តកវិបស្សនាបាទកត្តា។ **និព្ពេធភាគិនី**តិ ចតូសុបិ ឋានេសុ រូបារូបកុសលបញ្ញាវ វុត្តា។ តានិ ហិ អត្តនោ សភាវា បរិហាយិត្វា ហេដ្ឋា ឱរោហណបច្ចយភូតា **ហានភាគិនី**។ ឧបនិជ្ឈានបច្ចយភូតា **វិសេសភាគិនី,** តំ បន ឈាននិកន្តិយា ពលវតាយ វិសេសំ, ហានឹ វា អនុស្សក្កិត្វា ឋិតិកោដ្ឋាសិកា **ឋិតិភាគិនី,** អរិយមគ្គបទដ្ឋានវិបស្សនាបាទកភូតាវ **និព្ពេធភាគិនី** ច ហោន្តីតិ វេទិតព្ពា។

ចតស្សោ បដិសម្ភិទាតិ អត្ថធម្មនិរុត្តិបដិភានបដិសម្ភិទាវ។ **ចតស្សោ បដិបទា**តិ ទុក្ខាបដិបទាទន្ធាភិញ្ញាទយោ ហេដ្ឋា វុត្តាវ។ **ចត្តារិ អារម្មណានី**តិ បរិត្តា, បរិត្តារម្មណាតិអាទិកា ហេដ្ឋា វុត្តនយាវ។ ជរាមរណាទិចតុក្កេសុបិ មគ្គញាណវសេនេវ ចតស្សោ យោជនា វុត្តា។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ចតុក្កំ និដ្ឋិតំ។

បញ្ចកេសុ បន **បញ្ចង្គិកោ សម្មាសមាធី**តិ បីតិផរណតា សុខផរណតា ចេតោផរណតា អាលោកផរណតា បច្ចវេក្ខណនិមិត្តន្តិ ឯវំ បាឡិយំ វុត្តេហិ បញ្ចហិ ញាណង្គេហិ សមន្នាគតោ សមាធិ។ តត្ថ បីតិំ ផរមានា ឧប្បជ្ជតីតិ ទ្វីសុ ឈានេសុ បញ្ញា **បីតិផរណតា** នាម, សុខំ ផរមានា ឧប្បជ្ជតីតិ តីសុ ឈានេសុ បញ្ញា **សុខផរណតា** នាម។ បរេសំ ចេតោផរមានា ឧប្បជ្ជតីតិ ចេតោបរិយញាណំ **ចេតោផរណតា** នាម។ អាលោកផរណេ ឧប្បជ្ជតីតិ ទិព្ពចក្ខុញាណំ **អាលោកផរណតា** នាម។ បច្ចវេក្ខណញាណំ **បច្ចវេក្ខណនិមិត្តំ** នាម។ ឯត្ថ ច បីតិផរណតា, សុខផរណតា ច ទ្វេ បាទា វិយ, ចេតោផរណតា, អាលោកផរណតា ច ទ្វេ ហត្ថា វិយ, បច្ចវេក្ខណនិមិត្តំ សីសំ វិយ, អភិញ្ញាបាទកជ្ឈានំ មជ្ឈិមកាយោ វិយ។ ឥតិ ភគវា បញ្ចង្គិកំ សម្មាសមាធិំ អង្គបច្ចង្គសម្បន្នំ បុរិសំ វិយ កត្វា ទស្សេតិ។ ឥមិនា ច សមាធិនា អង្គានិ បញ្ច ញាណង្គានិ វុត្តានីតិ វេទិតព្ពានិ។

បញ្ចញាណិកោ សម្មាសមាធីតិ –

> "'អយំ សមាធិ បច្ចុប្បន្នសុខោ ចេវ អាយតិញ្ច សុខវិបាកោ'តិ បច្ចត្តញ្ញេវ ញាណំ ឧប្បជ្ជតិ, 'អយំ សមាធិ អរិយោ និរាមិសោ'តិ…បេ…. 'មហាបុរិសសេវិតោ'តិ…បេ…. 'សន្តោ បណីតោ បដិបស្សទ្ធិលទ្ធោ ឯកោទិភាវាធិគតោ ន សសង្ខារនិគ្គយ្ហវារិតគតោ'តិ…បេ…. 'សោ ខោ បនាហំ ឥមំ សមាធិំ សតោវ សមាបជ្ជាមិ, សតោ វុដ្ឋហាមី'តិ បច្ចត្តញ្ញេវ ញាណំ ឧប្បជ្ជតី"តិ (វិភ. ៨០៤) –

ឯវំ **បាឡិយំ** វុត្តេហិ បញ្ចហិ បច្ចវេក្ខណញាណេហិ យុត្តោ អរហត្តផលសង្ខាតោ សមាបត្តិផលសមាធិ។ សោ ឯវំ ហិ អប្បិតប្បិតក្ខណេ សុខត្តា **បច្ចុប្បន្នសុខោ,** បុរិមោ បុរិមោ បច្ឆិមស្ស បច្ឆិមស្ស សមាធិសុខស្ស ចេវ អត្តនា សមុដ្ឋាបិតម្បិ បណីតរូបេន ផុដ្ឋសកលកាយតាយ ផលសមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតកាលេ អតិបណីតំ កាយវិញ្ញាណសុខស្ស បច្ចយត្តា **អាយតិំ សុខវិបាកោ** ឧប្បជ្ជតិ, ឥមិនាបិ បរិយាយេន អាយតិំ សុខវិបាកោតិ ឯកំ អង្គំ, កិលេសេហិ អារកត្តា **អរិយោ** កាមាមិសវដ្ដាមិសលោកាមិសានំ អភាវា **និរាមិសោ**តិ ឯកំ, ពុទ្ធាទីហិ មហាបុរិសេហិ សេវិតត្តា អកាបុរិសសេវិតោតិ ឯកំ, អង្គារម្មណេ សន្តតាយ, សព្ពកិលេសទរថសន្តតាយ ច **សន្តោ** អតប្បនីយដ្ឋេន **បណីតោ** កិលេសបដិបស្សទ្ធិភាវស្ស លទ្ធត្តា **បដិបស្សទ្ធលទ្ធោ** ឯកោទិភាវេន ច អធិគតោ អប្បគុណសាសវសមាធិ វិយ សសង្ខារេន សប្បយោគេន បច្ចនីកធម្មេ និគ្គយ្ហ កិលេសេ វារេត្វា អនធិគតត្តា **ន សសង្ខារនិគ្គយ្ហវារិតគតោ**។ បុគ្គលស្សាយំ សមាធីតិ ឯវំ ខីណាសវស្ស សតិវេបុល្លប្បត្តិយា យថាបរិច្ឆិន្នកាលវសេន ឥមំ សមាធិំ សតោវ សមាបជ្ជតិ, ឧដ្ឋហតិ ចាតិ ឯកមង្គន្តិ ឥមេហិ បញ្ចហិ អង្គេហិ សព្ពាការតោ យុត្តត្តា "បញ្ចញាណិកោ សម្មាសមាធី"តិ វុច្ចតិ។

បញ្ចកំ និដ្ឋិតំ។

ឆក្កេ **ឆសុ អភិញ្ញាសុ បញ្ញា**តិ ឥទ្ធិវិធេ ញាណំ, ទិព្ពសោតធាតុយា ញាណំ, ចេតោបរិយេ ញាណំ, បុព្ពេនិវាសានុស្សតិយំ ញាណំ, ចុតូបបាតេ ញាណំ, អាសវានំ ខយេ ញាណន្តិ ឯវំ វុត្តានិ ឆឡភិញ្ញាចិត្តសម្បយុត្តានិ ញាណានិ។ តេសុ បច្ឆិមំ លោកុត្តរំ, សេសានិ រូបាវចរបញ្ចមជ្ឈានិកានីតិ។

ឆក្កំ និដ្ឋិតំ។

សត្តកេ **សត្តសត្តតិ ញាណវត្ថូនី**តិ "អវិជ្ជាបច្ចយា សង្ខារា"តិ បច្ចវេក្ខណញាណំ ឯកំ, "អសតិ អវិជ្ជាយ នត្ថិ សង្ខារា"តិ ឯកន្តិ ទ្វេ ញាណានិ, ឯវំ អតីតេបិ ទ្វេ, អនាគតេបិ ទ្វេតិ ឆ, តំ ឆព្ពិធម្បិ ញាណំ "ខយធម្ម"ន្តិអាទិនា បច្ចវេក្ខណញាណេន សទ្ធិំ សត្ត ញាណានិ។ ឯវំ សេសេសុបិ ជាតិបរិយោសានេសុ ចាតិ ឯវំ ឯកាទសសុ បដិច្ចសមុប្បាទង្គេសុ បច្ចេកំ កាលត្តយេបិ អន្វយព្យតិរេកញាណំ តេសំ វយទស្សនញាណស្ស ច វសេន សត្ត សត្ត កត្វា សត្តសត្តតិ ញាណានិ។

សត្តកំ និដ្ឋិតំ។

អដ្ឋកំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

នវកេ **នវសុ អនុបុព្ពវិហារសមាបត្តីសុ បញ្ញា**តិ និរោធសមាបត្តិំ សមាបជ្ជន្តស្ស អនុបដិបាដិយា វិហាតព្ពតោ ឧប្បាទេតព្ពតោ អនុបុព្ពវិហារសង្ខាតាសុ រូបារូបសមាបត្តីសុ សម្បយុត្តា អដ្ឋ បញ្ញា ចេវ តទនន្តរំ

និរោធំ ផុសិត្វា វុដ្ឋិតស្ស និរោធំ សន្តតោ បច្ចវេក្ខណញាណញ្ចាតិ នវ។

នវកំ និដ្ឋិតំ។

ទសកេ **តថាគតស្សា**តិ យថា វិបស្សិអាទយោ បុព្ពកា ឥសយោ អាគតា, តថា អាគតស្ស សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។ **តថាគតពលានី**តិ អញ្ញេហិ អសាធារណានិ តថាគតស្សេវ ពលានិ, យថា វា បុព្ពពុទ្ធានំ ពលានិ បុញ្ញុស្សយសម្បត្តិយា អាគតានិ, តថា អាគតានិ ពលានីតិបិ អត្ថោ។ តត្ថ ទុវិធំ តថាគតស្ស ពលំ កាយពលំ, ញាណពលញ្ច។ តេសុ **កាយពលំ** ហត្ថិកុលានុសារេន វេទិតព្ពំ។ វុត្តំ ហេតំ បោរាណេហិ –

> “កាឡាវកញ្ច គង្គេយ្យំ, បណ្ឌរំ តម្ពបិង្គលំ;
> គន្ធមង្គលហេមញ្ច, ឧបោសថឆទ្ទន្តិមេ ទសា”តិ។ (វិភ. អដ្ឋ. ៧៦០; ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៤៨; សំ. និ. អដ្ឋ. ២.២.២២; អ. និ. ១០.២១; ឧទា. អដ្ឋ. ៧៥; ពុ. វំ. អដ្ឋ. ១.៣៩; បដិ. ម. អដ្ឋ. ២.២.៤៤; ចូឡនិ. អដ្ឋ. ៨១);

ឥមានិ ហិ ទស ហត្ថិកុលានិ។ តត្ថ **កាឡាវក**ន្តិ បកតិហត្ថិកុលំ, យំ ទសន្នំ បុរិសានំ កាយពលំ, តំ ឯកស្ស កាឡាវកហត្ថិនោ ពលំ, យំ តេសំ ទសន្នំ ពលំ, តំ ឯកស្ស គង្គេយ្យស្ស, តេសំ ទសន្នំ បណ្ឌរស្ស, តេសំ ទសន្នំ តម្ពស្ស, តេសំ ទសន្នំ បិង្គលស្ស, តេសំ ទសន្នំ គន្ធហត្ថិនោ, តេសំ ទសន្នំ មង្គលស្ស, តេសំ ទសន្នំ ហេមស្ស, តេសំ ទសន្នំ ឧបោសថស្ស, តេសំ ទសន្នំ ពលំ ឆទ្ទន្តស្ស, យំ ទសន្នំ ឆទ្ទន្តានំ ពលំ, តំ តថាគតស្ស នារាយណពលន្តិ វុច្ចតិ។ តទេតំ បកតិហត្ថិគណនាយ ហត្ថីនំ កោដិសហស្សំ, បុរិសគណនាយ ទសន្នំ បុរិសកោដិសហស្សានំ ពលំ ហោតិ។ ឥទំ តាវ តថាគតស្ស កាយពលំ។ យានិ បន ទសពលចតុវេសារជ្ជាទីនិ អនេកានិ ញាណសហស្សានិ, ឯតំ **ញាណពលំ** នាម។ ឥធាបិ ញាណពលមេវ អធិប្បេតំ។ ញាណញ្ហិ អកម្បិយដ្ឋេន, ឧបត្ថម្ភនដ្ឋេន ច ពលន្តិ វុត្តំ។

យេហិ ពលេហិ សមន្នាគតោតិ យេហិ ទសហិ ញាណពលេហិ ឧបេតោ។ **អាសភណ្ឋាន**ន្តិ សេដ្ឋដ្ឋានំ។ អបិច គវសតជេដ្ឋកោ ឧសភោ, គវសហស្សជេដ្ឋកោ វសភោ។ វជសតជេដ្ឋកោ វា ឧសភោ, វជសហស្សជេដ្ឋកោ វសភោ, សព្ពគវសេដ្ឋោ និសភោ, សេតោ បាសាទិកោ មហាភារវហោ សព្ពបរិស្សយសហោ អសនិសតសទ្ទេហិបិ អកម្បនីយោ និសភោ, សោ ឥធ **ឧសភោ**តិ អធិប្បេតោ។ ឥទម្បិ ហិ តស្ស បរិយាយវចនំ។ ឧសភស្ស ឥទន្តិ អាសភំ។ **ឋាន**ន្តិ តស្ស និសភពលសមន្នាគតស្ស ចតូហិ បាទេហិ បថវិំ ឧប្បីឡេត្វា អចលដ្ឋានំ, ឥទំ បន អាសភំ វិយាតិ **អាសភំ**។ យថេវ ហិ និសភសង្ខាតោ ឧសភោ ឧសភពលេន សមន្នាគតោ ចតូហិ បាទេហិ បថវិំ ឧប្បីឡេត្វា អចលដ្ឋានេន តិដ្ឋតិ, ឯវំ តថាគតោបិ ហិ ទសពលសមន្នាគតោ ចតុវេសារជ្ជបាទេហិ អដ្ឋបរិសបថវិំ ឧប្បីឡេត្វា សទេវកេ លោកេ កេនចិ អប្បធំសិយោ អចលេន ឋានេន តិដ្ឋតិ, តញ្ចេស បដិជានាតិ ឧបគច្ឆតិ ន បច្ចក្ខាតិ អត្តនិ អារោបេតិ, តេន វុត្តំ **“អាសភំ ឋានំ បដិជានាតី”**តិ (វិភ. ៧៦០)។

បរិសាសូតិ អដ្ឋសុ បរិសាសុ។ **សីហនាទំ នទតី**តិ សេដ្ឋនាទំ អភីតនាទំ, សីហនាទសទិសំ វា នាទំ នទតិ។ អយមត្ថោ សីហនាទសុត្តេន ទីបេតព្ពោ។ យថា វា សីហោ សហនតោ ច ហននតោ ច “សីហោ”តិ វុច្ចតិ, ឯវំ តថាគតោបិ លោកធម្មានំ សហនតោ, បរប្បវាទានញ្ច ហននតោ **“សីហោ”**តិ វុច្ចតិ, តស្ស នាទំ នទតិ។

ព្រហ្មចក្កន្តិអាទីសុ **ព្រហ្ម**ន្តិ ឧត្តមំ វិសុទ្ធំ។ **ចក្ក**-សទ្ទោ បនាយំ “ចត្តារិមានិ, ភិក្ខវេ, ចក្កានិ, យេហិ សមន្នាគតានំ ទេវមនុស្សាន”ន្តិអាទីសុ (អ. និ. ៤.៣១) សម្បត្តិយំ ទិស្សតិ។ “បាទតលេសុ ចក្កានិ ជាតានី”តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.៣៥; ៣.២០៤; ម. និ. ២.៣៨៦) លក្ខណេ។ “ចក្កំវ វហតោ បទ”ន្តិ (ធ. ប. ១) ឯត្ថ រថង្គេ។ “ចតុចក្កំ នវទ្វារ”ន្តិ (សំ. និ. ១.២៩) ឯត្ថ ឥរិយាបថេ។ “ចក្កំ បវត្តយ សព្ពបាណិន”ន្តិ (ជា. ១.៧.១៤៩) ឯត្ថ ទានេ។ “ទិព្ពំ ចក្ករតនំ បាតុរហោសី”តិ (ទី. និ. ៣.៨៥) ឯត្ថ រតនចក្កេ។ “ឥច្ឆាហតស្ស បោសស្ស, ចក្កំ ភមតិ មត្ថកេ”តិ (ជា. ១.១.១០៤; ១.៥.១០៣) ឯត្ថ ឧរចក្កេ។ “ខុរបរិយន្តេន ចេបិ ចក្កេនា”តិ (ទី. និ. ១.១៦៦) ឯត្ថ បហរណចក្កេ។ “អសនិចក្ក”ន្តិ (ទី. និ. ៣.៦១; សំ. និ. ២.១៦២) ឯត្ថ អសនិមណ្ឌលេ។ “មយា បវត្តិតំ ចក្ក”ន្តិ (សុ. និ. ៥៦២) ឯត្ថ ធម្មចក្កេ។ ឥធ បន ធម្មចក្កេ បវត្តតិ។

ធម្មចក្កញ្ច ទុវិធំ ហោតិ បដិវេធញាណញ្ច ទេសនាញាណញ្ច។ តត្ថ បញ្ញាបភាវិតំ អត្តនោ អរិយផលាវហំ លោកុត្តរំ **បដិវេធញាណំ**, ករុណាបភាវិតំ សាវកានំ អរិយផលាវហំ កាមាវចរំ **ទេសនាញាណំ**, ឧភយម្បិ បនេតំ អញ្ញេហិ អសាធារណំ ពុទ្ធានញ្ញេវ ឱរសញាណំ, តំ បវត្តេតិ ឧប្បាទេតិ វិភាវេតិ វិត្ថារិកំ ករោតីតិ អត្ថោ។

ឥទានិ យានិ ទស ញាណានិ អាទិតោ “តថាគតពលានី”តិ និក្ខិត្តានិ, តានិ វិត្ថារេតុំ “**កតមានិ ទស? ឥធ តថាគតោ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឋានញ្ច ឋានតោ**តិ ការណញ្ច ការណតោ។ ការណំ ហិ យស្មា តត្ថ ផលំ តិដ្ឋតិ តទាយត្តវុត្តិតាយ ឧប្បជ្ជតិ ចេវ បវត្តតិ ច, តស្មា ឋានន្តិ វុច្ចតិ។ **អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ**តិ អការណញ្ច អការណតោ។ **យម្បី**តិ យេន ញាណេន យថាភូតំ បជានាតិ, ឥទម្បិ ឋានាឋានញាណំ តថាគតស្ស តថាគតពលំ នាម ហោតីតិ អត្ថោ។ ឯវំ ឧបរិបិ សព្ពត្ថ យោជនា វេទិតព្ពា។ កថំ បនេត្ថ ភគវា ឋានញ្ច ឋានតោ, អដ្ឋានញ្ច អដ្ឋានតោ យថាភូតំ បជានាតីតិ? អដ្ឋានមេតំ អនវកាសោ, យំ ទិដ្ឋិសម្បន្នោ បុគ្គលោ កញ្ចិ សង្ខារំ និច្ចតោ ឧបគច្ឆេយ្យ...បេ.... កញ្ចិ ធម្មំ អត្តតោ ឧបគច្ឆេយ្យ, មាតរំ ជីវិតា វោរោបេយ្យ, បិតរំ...បេ.... អរហន្តំ ជីវិតា វោរោបេយ្យ, បទុដ្ឋចិត្តេន តថាគតស្ស លោហិតំ ឧប្បាទេយ្យ, សង្ឃំ ភិន្ទេយ្យ, អញ្ញំ សត្ថារំ ឧទ្ទិសេយ្យ, អដ្ឋមំ ភវំ និព្ពត្តេយ្យ, នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, បុថុជ្ជនោ បនេតំ សព្ពំ ករេយ្យាតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតីតិ បជានាតិ, តថា យំ ឯកិស្សា លោកធាតុយា ទ្វេ អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធា អបុព្ពំ អចរិមំ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, តថា ទ្វេ រាជានោ ចក្កវត្តី ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, ឯកោ បន ឧប្បជ្ជតិ, ឋានមេតំ វិជ្ជតីតិ បជានាតិ, តថា យំ កាយទុច្ចរិតាទីនំ តិណ្ណំ ទុច្ចរិតានំ ឥដ្ឋោ វិបាកោ, សុចរិតានញ្ច អនិដ្ឋោ វិបាកោ និព្ពត្តេយ្យាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតិ, តព្ពិបរីតោ បន នេសំ វិបាកោ និព្ពត្តេយ្យាតិ ឋានមេតំ វិជ្ជតីតិ, យេ យេ ធម្មា យេសំ យេសំ ធម្មានំ ហេតូ បច្ចយា ឧប្បាទាយ, តំ តំ ឋានំ, ឥតរេ អដ្ឋានន្តិ យថាភូតំ បជានាតិ, ឯត្ថ បនាយំ សង្ខេបតោ អដ្ឋកថាវិនិច្ឆយោ។ “សុខតោ ឧបគច្ឆេយ្យា”តិ ឥទំ “ឯកន្តសុខី អត្តា”តិអាទិនា (ម. និ. ៣.២៧) ទិដ្ឋិវិបល្លាសវសេន សុខតោ គាហំ សន្ធាយ វុត្តំ, សញ្ញាចិត្តវិបល្លាសវសេន បន អរិយសាវកោបិ កិលេសបរិឡាហាភិភូតោ មត្ត ហត្ថិបរិតាសិតោ វិយ, សុចិកាមោ គូថកូបំ វិយ កញ្ចិ សង្ខារំ សុខតោ ឧបគច្ឆតិ, អត្តតោ ឧបគមនវារេ កសិណាទិបណ្ណត្តិយា, និព្ពានស្ស ច សង្គណ្ហនត្ថំ “សង្ខារ”ន្តិ អវត្វា “**កញ្ចិ ធម្ម**”ន្តិ វុត្តំ។

មាតរន្តិអាទីសុ កិញ្ចាបិ អរិយសាវកោ សីសច្ឆេទំ បាបុណន្តោបិ កុន្ថកិបិល្លិកំ ឧបាទាយ បាណាតិបាតំ, អទិន្នាទានាទីសុ វា យំកិញ្ចិ ទុច្ចរិតំ អបាយហេតុភូតំ កាតុំ ភវន្តរេបិ ន សក្កោតិ, បុថុជ្ជនភាវស្ស បន មហាសាវជ្ជតាទស្សនត្ថមេត្ថ បញ្ចានន្តរិយានេវ ឧទ្ធដានិ។ សាវជ្ជោ ហិ បុថុជ្ជនភាវោ, យត្រ ហិ នាម អានន្តរិយានិបិ ករិស្សតីតិ។ ឯត្ថ ច មនុស្សភូតស្សេវ មនុស្សភូតំ ជនិកំ មាតរំ, បិតរំ វា អបិ បរិវត្តលិង្គំ ជីវិតា វោរោបេន្តស្ស កម្មំ អានន្តរិយំ ហោតិ។ តិរច្ឆានភូតំ បន មាតរំ, បិតរំ វា សយំ វា តិរច្ឆានភូតោ មនុស្សភូតំ, តិរច្ឆានភូតំ វា ជីវិតា វោរោបេន្តោ អានន្តរិយំ ន ផុសតិ, កម្មំ បន ភារិយំ, អានន្តរិយំ អាហច្ចេវ តិដ្ឋតិ។ អរហន្តម្បិ មនុស្សភូតមេវ ឃាតេន្តោ អានន្តរិយំ ផុសតិ។ តស្ស ច បុថុជ្ជនកាលេ បហារំ ទត្វា អរហត្តំ បត្វា តស្មឹ តេនេវ រោគេន មតេបិ អរហន្តឃាតកោ ហោតិ, ន យក្ខភូតំ អរហន្តំ, សេសអរិយបុគ្គលេ វា មនុស្សភូតេបិ ឃាតេន្តោ, កម្មំ បន អានន្តរិយសទិសំ ហោតិ។ យំ បន បុថុជ្ជនកាលេ ទិន្នំ ទានំ អរហត្តំ បត្វា បរិភុញ្ជតិ, បុថុជ្ជនស្សេវ តំ ទិន្នំ ហោតិ, សេសអរិយបុគ្គលេ មារេន្តស្ស អានន្តរិយំ នត្ថិ, កម្មំ បន គរុកំ ហោតិ។ ឯត្ថ ច ឯឡកាទិចតុក្កំ វេទិតព្ពំ – “ឯឡកំ មារេមី”តិ ហិ អភិសន្ធិនា ឯឡកដ្ឋានេ និបន្នំ មាតរំ, បិតរំ, អរហន្តំ វា មារេន្តោ អានន្តរិយំ ផុសតិ, ឯឡកាភិសន្ធិនា វា មាតាទិអភិសន្ធិនា វា ឯឡកំ មារេន្តោ អានន្តរិយំ ន ផុសតិ, មាតាទិអភិសន្ធិនា តេ ឯវ មារេន្តោ ផុសតេវ។ ឯស នយោ ចោរចតុក្កាទីសុបិ។

លោហិតុប្បាទេ តថាគតស្ស អភេជ្ជកាយតាយ កុទ្ធចិត្តស្ស បរស្ស ឧបក្កមេន ចម្មច្ឆេទោ, លោហិតបគ្ឃរណំ វា នត្ថិ, ទេវទត្តេន បន បវិទ្ធសិលាតោ ភិជ្ជិត្វា គតសក្ខលិកប្បហារេន វិយ សរីរស្ស អន្តោយេវ ឯកស្មឹ ឋានេ យថា ខុទ្ទិកមក្ខិកាបិវនមត្តម្បិ លោហិតំ វិសមំ សមោសរតិ, តថា ករោន្តស្ស អានន្តរិយំ ហោតិ, ន បន ជីវកស្សេវ មុទុចិត្តេន ទុដ្ឋលោហិតំ នីហរិត្វា ផាសុកំ ករោន្តស្ស , បុញ្ញមេវ បនស្ស ហោតិ, បរិនិព្ពុតេ ភគវតិ ចេតិយំ ភិន្ទន្តស្ស, ពោធឹ ឆិន្ទន្តស្ស, ធាតូសុ ឧបក្កមន្តស្ស ច អានន្តរិយំ ន ហោតិ, កម្មំ បន អានន្តរិយសទិសំ ហោតិ។ ពោធិរុក្ខស្ស បន ថូបំ វា សធាតុកំ បដិមំ វា ពាធយមានំ សាខំ, ចេតិយវត្ថុំ ភិន្ទិត្វា គច្ឆន្តំ ពោធិមូលញ្ច ឆិន្ទិត្វា ហរិតុំ វដ្ដតិ។ សចេបិ សាខាយ និលីនា សកុណា ចេតិយេ វច្ចំ បាតេន្តិ, ឆិន្ទិតុំ វដ្ដតិ។ បរិភោគចេតិយតោ ហិ សរីរចេតិយមេវ មហន្តតរំ។ ធាតុនិធានរហិតំ បដិមាឃរំ វា ពោធិឃរំ វា ពាធេន្តំ សាខំ ឆិន្ទិតុំ ន វដ្ដតិ, ឱជោហរណសាខំ, បនស្ស បូតិដ្ឋានំ វា ឆិន្ទិតុំ វដ្ដតិ, សរីរបដិជគ្គនេ វិយ បុញ្ញមេវ ហោតិ។

សង្ឃភេទេ សមានសំវាសសីមាយ សមានសំវាសកេ សង្ឃេ ឯកតោ ឋិតេ វិសុំ វគ្គសង្ឃំ គហេត្វា បញ្ចហិ ការណេហិ សង្ឃំ ភិន្ទន្តស្ស សង្ឃភេទោ ហោតិ អានន្តរិយកម្មញ្ច។ វុត្តំ ហេតំ “បញ្ចហិ, ឧបាលិ, អាការេហិ សង្ឃោ ភិជ្ជតិ។ កតមេហិ បញ្ចហិ? កម្មេន ឧទ្ទេសេន វោហរន្តោ អនុស្សាវនេន សលាកគ្គាហេនា”តិ (បរិ. ៤៥៨)។ តត្ថ **កម្មេនា**តិ អបលោកនាទីសុ ចតូសុ អញ្ញតរេន កម្មេន។ **ឧទ្ទេសេនា**តិ បាតិមោក្ខុទ្ទេសេន។ **វោហរន្តោ** កថយន្តោ តាហិ តាហិ ឧបបត្តីហិ “អធម្មំ ធម្មោ”តិអាទីនិ អដ្ឋារស ភេទករវត្ថូនិ ទីបេន្តោ។ **អនុស្សាវនេនា**តិ “ននុ តុម្ហេ ជានាថ មយ្ហំ ពហុស្សុតាទិភាវំ, កថំ ហិ នាម មាទិសោ ឧទ្ធម្មំ ឧព្ពិនយំ សត្ថុសាសនំ គាហេយ្យ,

កិមហំ អបាយតោ ន ភាយាមី”តិអាទិនា នយេន កណ្ណមូលេ វចីភេទំ កត្វា អនុស្សាវនេន។ **សលាកគ្គាហេនា**តិ ឯវំ វោហារានុស្សាវនេហិ តេសំ ចិត្តំ ឧបត្ថម្ភេត្វា អនិវត្តិធម្មំ កត្វា “គណ្ហថ ឥមំ សលាក”ន្តិ សលាកគ្គាហេន។

ឯត្ថ ច កម្មមេវ ឧទ្ទេសោ វា បមាណំ, វោហារានុស្សាវនសលាកគ្គាហា បន បុព្ពភាគា។ តេសុ និប្ផន្នេសុបិ អភិន្នោវ ហោតិ សង្ឃោ។ យទា បន វោហារានុស្សាវនេហិ ចត្តារោ វា អតិរេកេ វា ភិក្ខូ សលាកំ គាហេត្វា វត្ថុំ សង្ឃំ គហេត្វា វិសុំ កម្មំ វា ឧទ្ទេសំ វា ករោតិ, តទា សង្ឃោ ភិន្នោ នាម ហោតិ។ អភេទបុរេក្ខារស្ស បន សមគ្គសញ្ញាយ វដ្ដតិ។ សមគ្គសញ្ញាយ ហិ ករោន្តស្ស នេវ ភេទោ ហោតិ, ន អានន្តរិយំ, តថា តតោ ឩនបរិសាយ ករោន្តស្ស។ វុត្តំ ហេតំ “ឯកតោ, ឧបាលិ, ចត្តារោ ហោន្តិ ឯកតោ ចត្តារោ, នវមោ អនុស្សាវេតី”តិអាទិ (ចូឡវ. ៣៥១)។

ឥមេសុ បន បញ្ចសុ អានន្តរិយេសុ សង្ឃភេទោ វចីកម្មំ, សេសានិ កាយកម្មានិ, សព្ពានេវ ខោ តានិ កាយទ្វារតោបិ វចីទ្វារតោបិ សមុដ្ឋហន្តិ។ សង្ឃភេទោបិ ហិ ហត្ថមុទ្ទាយ ភេទំ ករោន្តស្ស កាយទ្វារតោបិ សមុដ្ឋាតិ, សង្ឃភេទោ ចេត្ថ កប្បដ្ឋិតិយោ។ កប្បវិនាសេ ឯវ ហិ សង្ឃភេទតោ មុច្ចតិ, សេសានំ បន តថា និយមោ នត្ថិ។ យេន ច បញ្ចបេតានិ កម្មានិ កតានិ ហោន្តិ, តស្ស សង្ឃភេទោវ និរយេ វិបច្ចតិ, សេសានិ “អហោសិ កម្មំ នាហោសិ កម្មវិបាកោ”តិ ឯវមាទីសុ សង្ខំ គច្ឆន្តិ។ សង្ឃភេទាភាវេ លោហិតុប្បាទោ, តទភាវេ អរហន្តឃាតោ , តទភាវេ មាតុឃាតោ, បិតុឃាតោ វា, តស្មិម្បិ សីលសម្បន្នតរេ។ ឫមានិ ចេត្ថ ចត្តារិ សព្ពេសំ គហដ្ឋបព្ពជិតានំ សាធារណានិ, សង្ឃភេទោ បន បកតត្តស្ស ភិក្ខុនោវ, អសាធារណោ អញ្ញេសំ, ភិក្ខុនីបិ ហិ សង្ឃំ ន ភិន្ទតិ, បគេវ ឥតរេ។ បញ្ចបិ ចេតានិ ទុក្ខវេទនាសម្បយុត្តានិ, ទោសមូលានិ ចាតិ វេទិតព្ពានិ។

អដ្ឋមំ ភវំ និព្ពត្តេយ្យាតិ ឯត្ថ អរិយសាវកស្ស អដ្ឋមភវាគហណំ កេន និយាមិតន្តិ? វិបស្សនាយ។ យស្ស ហិ សា តិក្ខា, សោ ឯកំ ឯវ ភវំ និព្ពត្តិត្វា អរហត្តំ បត្វា **ឯកពីជី** នាម ហោតិ។ យស្ស មន្ទា, សោ ទុតិយេ…បេ…. ឆដ្ឋេ វា ភវេ អរហត្តំ បត្វា **កោលំកោលោ** នាម ហោតិ។ យស្ស បន អតិមន្ទា, សោ សត្តមំ ភវំ នាតិក្កមតិ, តត្ថ និយមេន អរហត្តំ បាបុណិត្វា **សត្តក្ខត្តុបរមោ** នាម ហោតិ។ សចេបិ ហិស្ស សត្តមេ ភវេ និទ្ទំ ឱក្កន្តស្ស មត្ថកេ អសនិ វា បព្ពតកូដោ វា បតេយ្យ, តស្មិម្បិ កាលេ អរហត្តំ បត្វាវ បរិនិព្ពាតិ។ ឧត្តមកោដិយា ហិ សត្តមភវានតិក្កមនញ្ញេវ សន្ធាយេវ “និយតោ សម្ពោធិបរាយណោ”តិ (ម. និ. ១.៦៦; ២.១៦៩; សំ. និ. ៥.៩៩៨) វុត្តោតិ។

ឯកិស្សា លោកធាតុយា ទ្វេ អរហន្តោ សម្មាសម្ពុទ្ធាតិអាទីសុ ទសសហស្សចក្កវាឡសង្ខាតំ ជាតិខេត្តំ ឯកា លោកធាតុ នាម អាណាវិសយខេត្តេសុ ពុទ្ធុប្បត្តិសង្កាយ ឯវាភាវតោ។ តត្ថ ទ្វិន្នំ ពុទ្ធានំ ឧប្បត្តិបដិសេធំ អកត្វា ជាតិខេត្តេ ឯវ កតោ។ បបេត្វា ឥមំ ចក្កវាឡំ អញ្ញស្មឹ ចក្កវាឡេ ពុទ្ធា ន ឧប្បជ្ជន្តិ ពុទ្ធត្តហេតូនំ អនាទិពុទ្ធបរម្បរាទីនំ តថាភាវា។ តតោ ឯវ ហិ សត្តា និរវសេសតោ និព្ពុតឹ ន បាបុណន្តិ។ យទិ ហិ សព្ពចក្កវាឡេសុ ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, សព្ពេ សត្តា ឥតោ បុព្ពេ និរវសេសតោ និព្ពុតឹ បាបុណេយ្យុំ, ន ច តំ អត្ថិ, តស្មា អនាទិពុទ្ធបរម្បរាយ វិវដ្ដូបនិស្សយសម្បន្នានំ និវាសភូតេ ឥមស្មឹ ចក្កវាឡេ ឯវ ឧប្បជ្ជន្តីតិ វេទិតព្ពា។ តេ ចេត្ថាបិ ទុល្លភា, តេសំ ទុល្លភត្តា ឯវេត្ថ កប្បានំ អសង្ខ្យេយ្យម្បិ ពុទ្ធុប្បាទរហិតំ ហោតិ។ យទិ ច តេ សុលភា ភវេយ្យុំ, ឯកស្មឹ វិវដ្ដដ្ឋាយិអសង្ខ្យេយ្យេ ចតុសដ្ឋិពុទ្ធានម្បិ ឧប្បជ្ជិតុំ សក្កា ភវេយ្យ អន្តរកប្បស្ស ពុទ្ធន្តរត្តា។ ភទ្ទកប្បេសុ ចេត្ថ បញ្ចពុទ្ធា ឯវ ឧប្បជ្ជន្តិ។ កថំ បនេត្ថាបិ ទុល្លភតរា ចក្កវាឡន្តរេសុ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, ពុទ្ធានញ្ច ទុល្លភតា ការណទុល្លភតាយ, តស្មា ឥមស្មិញ្ញេវ ចក្កវាឡេ ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជន្តិ? ឯត្ថាបិ ន ទេវព្រហ្មលោកេសុ, មនុស្សលោកេ ឯវ បន ឧប្បជ្ជន្តិ ឯត្ថេវ សព្ពសោ តិវិធសទ្ធម្មាធារស្ស សង្ឃរតនស្ស បាតុភាវតោ, ឥតរលោកេសុ និរវសេសតោ បការាសម្ភវតោ ច។

យទិ ហិ ពុទ្ធា ទេវលោកាទីសុ ឧប្បជ្ជេយ្យុំ, មនុស្សា ភយេន ឧបសង្កមិតុមេវ ន សក្កោន្តិ, បគេវ ធម្មសវនបព្ពជ្ជាទី កាតុំ, តេនេវ អម្ហាកំ ពោធិសត្តោ អត្តនោ រូបកាយានុភាវាទិសម្បត្តិយា ឧប្បន្នអមនុស្សសង្កាកុតូហលំ ជនំ និជ្ឈាបេតុំ ឧត្តានសេយ្យកាទិនិយាមេន វឌ្ឍិត្វា ទារបរិគ្គហាទី អកាសិ, ឯវំ កត្វា បព្ពជិតម្បិ នំ រាជគហេ បិណ្ឌាយ បរិសិត្វា បណ្ឌវបព្ពតបស្សេ និសីទិត្វា បិណ្ឌបាតំ បរិភុញ្ជន្តំ ពិម្ពិសារោ នានប្បការតោ មនុស្សភាវំ វិចិនិត្វាវ ឧបសង្កមិតុំ វិសហិ, នោ អញ្ញថា។ លោកនិត្ថារណត្ថាយ ហិ ពុទ្ធា ឧប្បជ្ជន្តិ, ន អត្តនោ សក្ការាទិអត្ថាយ, តស្មា មនុស្សេសុ ឯវ ឧប្បជ្ជន្តីតិ វេទិតព្ពោ។ តត្ថាបិ ឥមស្មឹ ជម្ពុទីបេ ឯវ, តត្ថាបិ ឥមស្មឹ មជ្ឈិមបទេសេ ឯវ។ ន កេវលញ្ច ពុទ្ធាវ, បច្ចេកពុទ្ធា, អគ្គសាវកមហាសាវកា ច ចក្កវត្តិអាទយោ ច អញ្ញេបិ បុញ្ញវន្តសត្តា ឯត្ថេវ ឧប្បជ្ជន្តិ។

អបុព្ពំ អចរិមន្តិ ឯត្ថ មាតុកុច្ឆិស្មឹ បដិសន្ធិគ្គហណតោ បុរេ បុព្ពំ នាម, ធាតុអន្តរធានតោ បច្ឆា ចរិមំ នាម, ឧភិន្នមន្តរា អបុព្ពំ អចរិមំ នាម។ ឯត្តន្តរេ អញ្ញស្ស ពុទ្ធស្ស ឧប្បត្តិ និវារិតា, ធាតុអន្តរធានេ បន ជាតេ អញ្ញស្ស ឧប្បត្តិ ន និវារិតា។ កិញ្ចាបិ ន និវារិតា, អន្តរកប្បំ បន ខេបេត្វាវ ឧប្បជ្ជន្តីតិ វេទិតព្ពំ។

បញ្ច ហិ អន្តរធានានិ នាម អធិគមអន្តរធានំ បដិបត្តិអន្តរធានំ បរិយត្តិអន្តរធានំ លិង្គអន្តរធានំ ធាតុអន្តរធានន្តិ។ តត្ថ អធិគមោតិ មគ្គផលាភិញ្ញាបដិសម្ភិទាយោ, សោ បរិហាយមានោ បដិសម្ភិទាតោ បដ្ឋាយ បរិហាយតិ។ បរិនិព្ពានតោ ហិ វស្សសហស្សមេវ បដិសម្ភិទា និព្ពត្តេតុំ សក្កោន្តិ, តតោ បរំ អភិញ្ញា, តាបិ និព្ពត្តេតុំ អសក្កោន្តា សុក្ខវិបស្សកខីណាសវា ហោន្តិ, តតោ អនាគាមិនោ, តតោ សកទាគាមិនោ, សោតាបន្នា ច ហោន្តិ, តេសុ ធរន្តេសុបិ អធិគមោ អនន្តរហិតោវ ហោតិ, បច្ឆិមកស្ស បន សោតាបន្នស្ស ជីវិតក្ខយេន អធិគមោ អន្តរហិតោ នាម ហោតិ។ ឥទំ **អធិគមអន្តរធានំ**។

តតោ មគ្គផលានិ និព្ពត្តេតុំ អសក្កោន្តា “នត្ថិ ទានិ នោ អរិយធម្មបដិវេធោ”តិ ឈានវិបស្សនាសុ វោសានំ អាបជ្ជិត្វា កោសជ្ជពហុលា ចតុបារិសុទ្ធិសីលមត្តំ រក្ខន្តោ អញ្ញមញ្ញំ ន ចោទេន្តិ, ន សារេន្តិ, អកុក្កុច្ចកា ហោន្តិ, តតោ បដ្ឋាយ ខុទ្ទានុខុទ្ទកានិ មទ្ទន្តិ, តតោ គរុកាបត្តឹ អាបជ្ជន្តិ, បារាជិកមត្តមេវ រក្ខន្តិ, តេសុ ធរន្តេសុបិ បដិបត្តិ អនន្តរហិតាវ ហោតិ, បច្ឆិមកស្ស បន ភិក្ខុនោ សីលភេទេន វា ជីវិតក្ខយេន វា បដិបត្តិ អន្តរហិតា នាម ហោតិ។ ឥទំ **បដិបត្តិអន្តរធានំ** នាម។

បរិយត្តីតិ សាដ្ឋកថំ តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ, គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ អធម្មិកេហិ កលិយុគរាជាទីហិ វិបន្នសស្សាទិសម្បត្តិតាយ បច្ចយទាយកា ទុគ្គតា ហោន្តិ, ភិក្ខូ ច បច្ចយេហិ កិលមន្តា អន្តេវាសិកេ គហេតុំ ន សក្កោន្តិ។ តតោ អដ្ឋកថា បរិហាយតិ, បាឡិវសេនេវ បរិយត្តឹ ធារេន្តិ, តតោ បាឡឹ សកលំ ធារេតុំ ន សក្កោន្តិ, បឋមំ អភិធម្មបិដកំ បរិហាយតិ, តញ្ចស្ស បរិហាយនំ មត្ថកតោ បឋាយ។ បឋមមេវ ហិ មហាបករណំ បរិហាយតិ, តតោ យមកំ កថាវត្ថុ បុគ្គលបញ្ញត្តិ ធាតុកថា វិភង្គោ ធម្មសង្គហោ ច អនុក្កមេន បរិហាយន្តិ, តតោ មត្ថកតោ បដ្ឋាយ សុត្តន្តបិដកំ បរិហាយតិ, បឋមំ ហិ អង្គុត្តរនិកាយោ ឯកាទសកនិបាតតោ បដ្ឋាយ យាវឯកកនិបាតា បរិហាយតិ, តតោ មត្ថកតោ បដ្ឋាយ សំយុត្តនិកាយោ, បឋមំ ហិ មហាវគ្គោ បរិហាយតិ, តតោ សឡាយតនវគ្គោ ខន្ធកវគ្គោ និទានវគ្គោ សគាថាវគ្គោតិ, ឯវំ មជ្ឈិមនិកាយទីឃនិកាយាទយោ ច មត្ថកតោ បដ្ឋាយ បរិហាយន្តិ, តតោ វិនយបិដកមេវ តិដ្ឋតិ, តម្បិ បរិវារតោ បដ្ឋាយ យាវ មហាវិភង្គា បរិហាយតិ, តតោ ឧបោសថក្ខន្ធកតោ មាតិកាមត្តមេវ ធារេន្តិ, តទាបិ យាវ ចតុប្បទិកាបិ គាថា មនុស្សេសុ បវត្តតិ, តាវ បរិយត្តិ អនន្តរហិតាវ ហោតិ, តាយ អន្តរហិតាយ បរិយត្តិ អន្តរហិតា នាម ហោតិ។ ឥទំ **បរិយត្តិអន្តរធានំ** នាម។

គច្ឆន្តេ គច្ឆន្តេ កាលេ បត្តចីវរគ្គហណាទិអាកប្បំ ន បាសាទិកំ ហោតិ, និគណ្ឋាទយោ វិយ អលាពុបត្តាទី អគ្គពាហាយ បក្ខិបិត្វាបិ ឱលម្ពិត្វាបិ សិក្កាយ ឱលគ្គេត្វាបិ វិចរន្តិ, ចីវររជនម្បិ ន សារុប្បំ, ឱដ្ឋដ្ឋិកវណ្ណំ កត្វា ធារេន្តិ, តតោ រជនម្បិ ឱវដ្ដិកវិជ្ឈនម្បិ ន ហោតិ, ទសា ឆេត្វា បរិព្ពាជកា វិយ កាសាវមត្តមេវ ធារេន្តិ, តតោ បរិក្ខីណេ កាលេ ខុទ្ទកកាសាវខណ្ឌំ ហត្ថេ វា គីវាយ វា ពន្ធិត្វា កសិកម្មាទីនិ កត្វា ទារភរណាទី ករោន្តិ, តទា ទក្ខិណំ ទេន្តោ ជនោ សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស ឯតេសំ ទេតិ, ឥទំ សន្ធាយ ភគវតា វុត្តំ “ភវិស្សន្តិ ខោ បនានន្ទ, អនាគតមទ្ធានំ គោត្រភុនោ កាសាវកណ្ឋា ទុស្សីលា បាបធម្មា, តេសុ ទុស្សីលេសុ សង្ឃំ ឧទ្ទិស្ស ទានំ ទស្សន្តិ, តទាបហំ, អានន្ទ, សង្ឃគតំ ទក្ខិណំ អសង្ខេយ្យំ អប្បមេយ្យំ វទាមី”តិ (ម. និ. ៣.៣៨០)។ តតោ “បបញ្ចោ ឯស, កឹ ឥមិនា អម្ហាក”ន្តិ តំ កាសាវខណ្ឌំ ឆិន្ទិត្វា អរញ្ញេ ខិបន្តិ, ឯតស្មឹ កាលេ លិង្គំ អន្តរហិតំ នាម ហោតិ។ ឥទំ **លិង្គអន្តរធានំ** នាម។

តតោ តត្ថ តត្ថ សក្ការសម្មានំ អលភមានា ធាតុយោ ពុទ្ធានំ អធិដ្ឋានពលេន សក្ការសម្មានលព្ភមានកដ្ឋានំ គមិស្សន្តិ, តតោ សព្ពត្ថ អលភមានា សព្ពធាតុយោ មហាពោធិមណ្ឌមេវ គមិស្សន្តិ។ សាសបមត្តាបិ ហិ ធាតុ ន អន្តរា នស្សិស្សតិ, តា បន ពោធិមណ្ឌេ បល្លង្កេន និសិន្នពុទ្ធសរីរសិរឹ, យមកបាដិហារិយញ្ច ទស្សេស្សន្តិ, តតោ ធាតុសរីរតោ តេជោ សមុដ្ឋាយ តំ សរីរំ អបណ្ណត្តិកភាវំ គមេតិ, តទា ទសសហស្សចក្កវាឡេ ទេវតា បរិនិព្ពានទិវសេ វិយ បរិទេវិត្វា បូជាសក្ការំ កត្វា បក្កមន្តិ។ ឥទំ **ធាតុអន្តរធានំ** នាម។

ឥមស្ស បញ្ចវិធស្ស អន្តរធានស្ស បរិយត្តិអន្តរធានមេវ មូលំ។ បរិយត្តិយំ ហិ សតិ បដិវេធោទយោបិ នដ្ឋា នាម ន ហោន្តិ, អសតិ នដ្ឋាតិ។ យថា ច និធិកុម្ភិយា ជាននត្ថាយ បាសាណបិដ្ឋេ ឧបនិពទ្ធអក្ខរេសុ ធរន្តេសុ និធិកុម្ភិ នដ្ឋា នាម ន ហោតិ, អក្ខរេសុ បន នដ្ឋេសុ នដ្ឋា, ឯវំសម្បទមិទំ វេទិតព្ពំ។ យថាហ –

“យាវ តិដ្ឋន្តិ សុត្តន្តា,
វិនយោ យាវ ទិប្បតិ;
តាវ ទក្ខន្តិ អាលោកំ,
សូរិយេ អព្ភុដ្ឋិតេ យថា។

“សុត្តន្តេសុ អសន្តេសុ,
បមុដ្ឋេ វិនយម្ហិ ច;
តមោ ភវិស្សតិ លោកេ,
សូរិយេ អត្ថង្គតេ យថា។

“សុត្តន្តេ រក្ខិតេ សន្តេ,
បដិបត្តិ ហោតិ រក្ខិតា;
បដិបត្តិយំ ឋិតោ ធីរោ,
យោគក្ខេមា ន ធំសតី”តិ; (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៣០; សារត្ថ. ដី. បាចិត្តិយ ៣.៤៣៨);

ឯវមិមេសុ បញ្ចសុ អន្តរធានេសុ ធាតុអន្តរធានតោ បច្ឆា ចរិមំ នាមាតិ វេទិតព្ពំ។

កស្មា បន ទ្វេ សម្មាសម្ពុទ្ធា អបុព្ពំ អចរិមំ ន ឧប្បជ្ជន្តីតិ? និរត្ថកតោវ។ ឯកោវ ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ អនន្តេសុ ចក្កវាឡេសុ សព្ពសត្តានម្បិ យទិ ឧបនិស្សយោ ភវេយ្យ, ឯកក្ខណេ សបាដិហារិយំ សព្ពានុកូលំ ធម្មំ ទេសេត្វា តេ វិនេតុំ សក្កោតិ, កិមង្គំ បន នានក្ខណេសុ, តស្មា ឯកស្មិំ កាលេ អនេកេសំ សម្មាសម្ពុទ្ធានំ ឧប្បត្តិ និរត្ថិកាវ។ អនត្ថកតា បន អនច្ឆរិយអគារវវិវាទាទិទោសតោ ចេវ មហាបថវិយា ទ្វិន្នំ ពុទ្ធានំ ធារណេ អសមត្ថតាយ វិកិរណាទិទោសតោ ច វេទិតព្ពា។ ចក្កវត្តិនោ បន ឯកស្មិំ ចក្កវាឡេ ទ្វេ ឯកតោ ន ឧប្បជ្ជន្តិ, ឯកោវ ឧប្បជ្ជតិ។ នានាចក្កវាឡេសុ បន ពហូបិ ឯកតោ ឧប្បជ្ជន្តីតិ វេទិតព្ពា។ ឯត្ថ ហិ “ឯកិស្សា លោកធាតុយា”តិ ឯតស្ស ឯកស្មិំ ចក្កវាឡេតិ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ អបុព្ពំ អចរិមញ្ចេត្ថ ចក្ករតនបាតុភាវអន្តរធានានំ វេមជ្ឈំ វេទិតព្ពំ។ អន្តរធានញ្ចស្ស ចក្កវត្តិនោ កាលកិរិយតោ, បព្ពជ្ជាតោ វា សត្តមេ ទិវសេ ហោតិ, តស្ស ច អានុភាវេន ទ្វិន្នំ ឯកត្ថ សហអនុប្បត្តិ ច វេទិតព្ពា។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ ឋានាឋានញាណពលំ បឋមំ។

ទុតិយេ **កម្មសមាទានាន**ន្តិ សមាទិយិត្វា កតានំ កុសលាកុសលានំ, កម្មមេវ វា កម្មសមាទានំ។ **ឋានសោ ហេតុសោ**តិ បច្ចយតោ ចេវ ហេតុសង្ខាតការណតោ ច ។ តត្ថ គតិឧបធិកាលបយោគា វិបាកស្ស បច្ចយា, កម្មំ ហេតុ។ តទុភយតោ កម្មវិបាកំ យថាភូតំ បជានាតិ។ កថំ? ភគវា ហិ “ឯកច្ចស្ស ពហូនិ បាបកម្មានិ គតិឧបធិកាលបយោគានំ សម្បត្តិយា បដិពាហិតានិ ន វិបច្ចន្តិ, តេសំ វិបត្តឹ អាគម្ម វិបច្ចន្តិ, ឯកច្ចស្ស ពហូនិ កល្យាណកម្មានិ តេសំ វិបត្តិយា បដិពាហិតានិ ន វិបច្ចន្តិ, តេសំ សម្បត្តឹ អាគម្ម វិបច្ចន្តី”តិ បជានាតិ។

តត្ថ **គតិវិបត្តី**តិ ចត្តារោ អបាយា។ **គតិសម្បត្តី**តិ មនុស្សទេវគតិយោ។ **ឧបធី**តិ អត្តភាវោ ។ តស្ស សមិទ្ធិ **សម្បត្តិ** នាម, អសមិទ្ធិ **វិបត្តិ** នាម។ **កាលសម្បត្តី**តិ សុរាជសុមនុស្សកាលសង្ខាតោ សម្បន្នកាលោ, តប្បដិបក្ខោ **កាលវិបត្តិ** នាម។ តស្ស តស្ស បន កម្មស្ស សម្មាបយោគោ **បយោគសម្បត្តិ,** មិច្ឆាបយោគោ **បយោគវិបត្តិ** នាម។ តត្ថ ហិ ឯកច្ចស្ស កុសលកម្មេន ទេវគតិអាទីសុ គតិយំ និព្ពត្តស្ស តំ គតិសម្បត្តឹ អាគម្ម កុសលានិ ឯវ វិបច្ចន្តិ។ តាយ បន គតិសម្បត្តិយា បដិពាហិតានិ អកុសលានិ តត្ថ វិបច្ចិតុំ ន សក្កោន្តិ។ តានិ បុន និរយាទីសុ អបាយេសុ និព្ពត្តស្ស តំ គតិវិបត្តឹ អាគម្ម យថាសុខំ វិបច្ចន្តិ។ តាយ បន គតិវិបត្តិយា បដិពាហិតានិ កុសលានិ តត្ថ វិបច្ចិតុំ ន សក្កោន្តិ។ ឯកច្ចស្ស ទស្សនីយេនាភិរូបេន កាយេន សមន្នាគតស្ស យទិបិ សោ ទាសោ វា ហោតិ ហីនជច្ចោ វា, តំ ឧបធិសម្បត្តឹ អាគម្ម កុសលានិ ឯវស្ស វិបច្ចន្តិ។ តាទិសំ ហិ សុរូបំ “អយំ កិលិដ្ឋកម្មស្ស នានុច្ឆវិកោ”តិ ឧច្ចេសុ អមច្ចាទិដ្ឋានេសុ ឋបេន្តិ, ចណ្ឌាលិម្បិ សុរូបំ អគ្គមហេសិអាទិដ្ឋានេសុ ឋបេន្តិ។ តាយ បន ឧបធិសម្បត្តិយា បដិពាហិតានិ អកុសលានស្ស វិបច្ចិតុំ ន សក្កោន្តិ។ តានិ បន ឧបធិវិបត្តិយំ ច ឋិតស្ស យថាសុខំ វិបច្ចន្តិ។ រាជកុលាទីសុ ហិ ឧប្បន្នម្បិ ទុរូបំ ហីនេសុ ឋបេន្តិ។ ឯកច្ចស្ស បន បឋមកប្បិកានំ វា ចក្កវត្តិរញ្ញោ វា ពុទ្ធានំ វា សុរាជសុមនុស្សានំ សម្បន្នេ កាលេ និព្ពត្តស្ស តំ កាលសម្បត្តឹ អាគម្ម កុសលានិ ឯវ វិបច្ចន្តិ, ន អកុសលានិ។ តានិ បុន ទុរាជទុមនុស្សានំ វិបន្នេ កាលេ តំ កាលវិបត្តឹ អាគម្ម វិបច្ចន្តិ, ន បន កុសលានិ តាយ កាលវិបត្តិយា បដិពាហិតត្តា។ ឯកច្ចស្ស បន សីលសំយមាទិអនវជ្ជបយោគេន ចេវ សាវជ្ជេន វា អនវជ្ជេន វា ទេសកាលានុសារេន អាយុធសិប្បាទិបយោគសាមត្ថិយេន ច សមន្នាគតស្ស តំ បយោគសម្បត្តឹ អាគម្ម កុសលានិ ឯវ វិបច្ចន្តិ, ន

អកុសលានិ។ តានិ បុន យថាវុត្តវិបរីតបយោគវិបត្តិំ អាគម្ម វិបច្ចន្តិ, ន បន កុសលានិ តាយ បដិពាហិតត្តា។ យុទ្ធាទីសុ ហិ បាណាតិបាតាទិអកុសលំ ករោន្តាបិ តំតំអាយុធសិប្បាទិបយោគសម្បត្តិំ និស្សាយេវ សេនាបតិដ្ឋានាទិមហាសម្បត្តិំ លភន្តិ, ន បន តំ អកុសលំ និស្សាយ។ យថា ទានវេយ្យាវច្ចាទីសុ កុសលំ ករោន្តាបិ អធិមត្តវាយាមាទិបយោគវិបត្តិំ និស្សាយ អនយព្យសនម្បិ បាបុណន្តិ, ន បន តំ កុសលំ និស្សាយ។ ឯវមេតាហិ ចតូហិ សម្បត្តីហិ, វិបត្តីហិ ច កុសលាកុសលានំ វិបច្ចនាវិបច្ចនវិភាគំ ភគវា យថាភូតំ បជានាតិ។ អយំ តាវេត្ថ វិភង្គនយេន ទុតិយពលស្ស វិភាវនា។

អបរេន ចស្ស –

“អហោសិ កម្មំ អហោសិ កម្មវិបាកោ, អហោសិ កម្មំ នាហោសិ កម្មវិបាកោ, អហោសិ កម្មំ អត្ថិ កម្មវិបាកោ, អហោសិ កម្មំ នត្ថិ កម្មវិបាកោ, អហោសិ កម្មំ ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ, អហោសិ កម្មំ ន ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ, អត្ថិ កម្មំ នត្ថិ កម្មវិបាកោ, អត្ថិ កម្មំ នត្ថិ កម្មវិបាកោ, អត្ថិ កម្មំ ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ, អត្ថិ កម្មំ ន ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ, ភវិស្សតិ កម្មំ ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ , ភវិស្សតិ កម្មំ ន ភវិស្សតិ កម្មវិបាកោ”តិ (បដិ. ម. ១.២៣៤) –

ឥមិនា បដិសម្ភិទាយំ វុត្តេនាបិ នយេន វិភាវនា វេទិតព្ពា។ តត្ថ យំ អតីតត្តភាវេ អាយូហិតំ កម្មំ វុត្តំ, ហេតុបច្ចយំ អាគម្ម តត្ថេវ វិបាកំ អទាសិ។ ឥទំ សន្ធាយ “អហោសិ កម្មំ អហោសិ កម្មវិបាកោ”តិ បឋមំ បទំ វុត្តំ។ យំ អតីតេសុ បន ទិដ្ឋធម្មវេទនីយាទីសុ ពហូសុ ឯកំ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ លទ្ធបច្ចយំ វិបាកំ ទេតិ, សេសានិ អវិបាកានិ។ ឯកំ ឧបបជ្ជវេទនីយំ បន បដិសន្ធិំ អាកឌ្ឍតិ, ឯកំ អានន្តរិយំ និរយបដិសន្ធិំ ទេតិ, សេសានិ អវិបាកានិ។ អដ្ឋសុ សមាបត្តីសុ ឯកាយ ព្រហ្មលោកេ និព្ពត្តតិ, សេសា អវិបាកា។ ឥទំ សន្ធាយ “អហោសិ កម្មំ នាហោសិ កម្មវិបាកោ”តិ ទុតិយំ បទំ វុត្តំ។ យំ អតីតំ កម្មំ ឯតរហិ វិបាកំ ទេតិ, ឥទំ សន្ធាយ តតិយំ។ យំ បុរិមនយេន ន វិបច្ចតិ, ឥទំ សន្ធាយ ចតុត្ថំ។ យំ អនាគតេ វិបាកំ ទស្សតិ, ឥទំ សន្ធាយ បញ្ចមំ។ យំ ន វិបច្ចតិ, ឥទំ សន្ធាយ ឆដ្ឋំ។ យំ ឯតរហិ អាយូហិតំ កម្មំ ឯតរហេវ វិបាកំ ទេតិ, ឥទំ សន្ធាយ សត្តមំ។ យំ ន វិបច្ចតិ, ឥទំ សន្ធាយ អដ្ឋមំ។ ឥមិនា នយេន សេសបទានម្បិ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឥទំ តថាគតស្សា**តិ ឥទំ សព្ពេហិ ឯតេហិ បការេហិ អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នានំ កម្មន្តរវិបាកន្តរានំ យថាភូតតោ ជាននញាណន្តិ អត្ថោ។ ទុតិយពលំ។

តតិយេ **សព្ពត្ថគាមិនិ**ន្តិ សព្ពគតិគាមិនិញ្ច អគតិគាមិនិញ្ច។ **បដិបទ**ន្តិ មគ្គំ។ **យថាភូតំ បជានាតី**តិ ពហូសុបិ មនុស្សេសុ បាណាតិបាតាទីសុ ឯកមេវ អកុសលំ ឯកតោ ករោន្តេសុ ឥមស្ស ចេតនា និរយគាមិនី ភវិស្សតិ, ឥមស្ស តិរច្ឆានយោនិគាមិនី, ឥមស្ស បេត្តិវិសយគាមិនី, និរយាទីសុបិ បនេសា ឯវរូបេ ឯវរូបេ ឋានេ ឯវញ្ចេវញ្ច វិបាកំ ទស្សតិ, ឥមស្ស បដិសន្ធិំ អាកឌ្ឍិតុំ ន សក្កោតិ, អញ្ញេន កម្មេន ទិន្នបដិសន្ធិកស្ស ទុព្ពលំ ឧបធិវេបក្កំ ភវិស្សតិ។ ពហូសុ វា ឯកតោ ទានាទិកុសលំ, វិបស្សនំ វា បដ្ឋបេន្តេសុ ឥមស្ស ចេតនា មនុស្សគតិគាមិនី ភវិស្សតិ, ឥមស្ស ទេវគតិគាមិនី, តត្ថាបិ ឯវញ្ចេវញ្ច វិបាកំ ទស្សតិ, ឥមស្ស វា វិបស្សនា ឯកំ មគ្គំ ទ្វេ វា តយោ វា ចត្តារោ វា បដិសម្ភិទាទិសហិតេ វា រហិតេ វា និប្ផាទេស្សតិ, ឥមស្ស ន កញ្ចិ បដិវេធំ សាធេស្សតីតិអាទិនា អនន្តេហិ អាការេហិ ឯកវត្ថុស្មិម្បិ ឧប្បន្នំ កុសលាកុសលសង្ខាតំ សព្ពត្ថគាមិនិបដិបទំ អវិបរីតតោ បជានាតីតិ។ តតិយពលំ។

ចតុត្ថេ **អនេកធាតុ**ន្តិ ចក្ខុធាតុអាទីហិ, កាមធាតុអាទីហិ វា ពហុធាតុំ។ **នានាធាតុ**ន្តិ តាសញ្ញេវ ធាតូនំ វិលក្ខណត្តា នានប្បការំ ធាតុំ។ **លោក**ន្តិ ខន្ធាយតនធាតុលោកំ។ **យថាភូតំ បជានាតី**តិ តាសំ តាសំ ធាតូនំ ខន្ធាយតនធាតុវិភង្គាទីសុ វុត្តនយេន អនន្តប្បភេទំ នានត្តំ អវិបរីតតោ បជានាតិ។ ន កេវលញ្ច តថាគតោ ឧបាទិន្នកសង្ខារលោកស្សេវ នានត្តំ បជានាតិ, អថ ខោ អនុបាទិន្នកសង្ខារលោកស្សាបិ បច្ចេកពុទ្ធាទីហិ បដិវិជ្ឈិតុំ អសក្កុណេយ្យំ នានត្តំ បជានាតិយេវ។ តេហិ ឧបាទិន្នកលោកស្សាបិ នានត្តំ ឯកទេសតោវ ជានន្តិ, អនុបាទិន្នស្ស បន នេវ ជានន្តិ, សព្ពញ្ញុពុទ្ធស្សេវេតំ វិសយោ។ ឯវំ ហិ ឥមាយ នាម ធាតុយា ឧស្សន្នាយ ឥមេសំ រុក្ខគច្ឆលតាទីនំ, ខន្ធទណ្ឌវល្លិតចបត្តបុប្ផផលាទិនោ សណ្ឋានវណ្ណគន្ធរសខិជាហិ, ទេសកាលេហិ ច អនន្តប្បភេទំ នានត្តំ, បថវិបព្ពតាទីនញ្ច នានត្តំ ហោតីតិ អនន្តេហិ អាការេហិ ជានិតុំ សក្កោតិ, នាញ្ញេតិ។ ចតុត្ថពលំ។

បញ្ចមេ **នានាធិមុត្តិក**ន្តិ ហីនាទីហិ អធិមុត្តីហិ នានាធិមុត្តិកភាវំ។ **យថាភូតំ បជានាតី**តិ តីសុបិ កាលេសុ ហីនាធិមុត្តិកា ហីនាធិមុត្តិកេ ឯវ សេវន្តិ, បណីតាធិមុត្តិកា ច បណីតាធិមុត្តិកេ។ តត្ថាបិ អស្សទ្ធា អស្សទ្ធេ, ទុស្សីលា ទុស្សីលេ, មិច្ឆាទិដ្ឋិកា មិច្ឆាទិដ្ឋិកេ, សទ្ធា សទ្ធេ, សីលសុតចាគបញ្ញាទិសម្បន្នា ច តេ តេ ឯវ

សេវន្តីតិ នានប្បការតោ ជានាតិ។ សទ្ធាសីលាទិសម្បន្នា ហិ តព្ពិរហិតេ អត្តនោ អាចរិយុបជ្ឈាយេបិ ន សេវន្តិ,
តេបិ ឥតរេ, អត្តនា អត្តនា បន សទិសេ ឯវ សេវន្តីតិ។ បញ្ចមពលំ។

ឆដ្ឋេ **បរសត្តាន**ន្តិ បធានសត្តានំ។ **បរបុគ្គលាន**ន្តិ តតោ បរេសំ ហីនសត្តានំ។ ឯកត្ថមេវ វា ឯតំ បទទ្វយំ
វេនេយ្យវសេន ទ្វិធា វុត្តំ។ **ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្ត**ន្តិ សទ្ធាទីនំ ឥន្ទ្រិយានំ បរភាវញ្ច អបរភាវញ្ច, វុទ្ធិញ្ច ហានិញ្ចាតិ
អត្ថោ។ **យថាភូត**ន្តិ សព្ពេសំ សត្តានំ អាសយានុសយចរិតាធិមុត្តិអាទីហិ សទ្ធាទិ តិក្ខិន្ទ្រិយមុទិន្ទ្រិយតំ សព្ពា
ការតោ ជានាតិ។ តត្ថ **អាសយោ**តិ និវាសដ្ឋានំ, យត្ថ សត្តានំ ចិត្តសន្តានំ និច្ចំ និវសតិ។ សោ ទុវិធោ វដ្ដាសយោ
វិវដ្ដាសយោ ច។ តត្ថ សស្សតុច្ឆេទវសេន បវត្តំ សព្ពំ ទិដ្ឋិគតំ **វដ្ដាសយោ** នាម។ សប្បច្ចយនាមរូបបរិគ្គហតោ
បដ្ឋាយ សព្ពំ វិបស្សនាញាណំ, មគ្គញាណញ្ច **វិវដ្ដាសយោ** នាម។ មគ្គញាណម្បិ ហិ “ទសយិមេ, ភិក្ខវេ, អរិយាវាសា,
យទរិយា អាវសឹសូ”តិអាទិវចនតោ (អ. និ. ១០.១៩) អាសយោវ។ ឥមំ បន ភគវា សត្តានំ អាសយំ ជានន្តោ
ឧភិន្នំ ទិដ្ឋិញាណានំ អប្បវត្តិក្ខណេបិ ជានាតិ ឯវ។ កាមរាគាទិកិលេសាធិមុត្តញ្ហេវ ហិ បុគ្គលំ ភគវា តថេវ
ជានាតិ។ “អយំ នេក្ខម្មាទិអភិរតោ វិវដ្ដាសយោ”តិ នេក្ខម្មាទី សេវន្តញ្ញេវ ជានាតិ, “អយំ កាមាទិអភិរតោ
វដ្ដាសយោ”តិ អនុសយចរិតាទិជាននេបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ **អនុសយោ** កាមរាគានុសយាទិកោ សត្តវិធោ។
ចរិតន្តិ តីហិ ទ្វារេហិ អភិសង្ខតលោកិយកុសលាកុសលំ។ **អធិមុត្តី**តិ អជ្ឈាសយោ។ ឯវមេត្ថ
អាសយានុសយញាណំ, ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តញាណញ្ចាតិ ទ្វេ ញាណានិ ឯកតោ ហុត្វា ឯកំ ពលញាណំ នាម ជា
តន្តិ។ ឆដ្ឋពលំ។

សត្តមេ **ឈានវិមោក្ខសមាធិសមាបត្តីន**ន្តិ បឋមាទីនំ ចតុន្នំ ឈានានំ, “រូបី រូបានិ បស្សតី”តិអាទីនំ
អដ្ឋន្នំ វិមោក្ខានំ, សវិតក្កសវិចារាទីនំ តិណ្ណំ សមាធីនំ, បឋមជ្ឈានសមាបត្តិអាទីនំ នវន្នំ
អនុបុព្ពសមាបត្តីនំ។ **សំកិលេស**ន្តិ ហានភាគិយធម្មំ។ **វោទាន**ន្តិ វិសេសភាគិយំ ធម្មំ។ **វុដ្ឋាន**ន្តិ យេន ការណេន
ឈានាទីហិ វុដ្ឋហន្តិ, តំ ការណំ។ តំ បន ទុវិធំ វោទានម្បិ ភវង្គម្បិ។ ហេដ្ឋិមំ ហិ បគុណំ ឈានំ អត្តនោ វោ
ទានវសេន ឧបរិមស្ស ឈានស្ស បទដ្ឋានតោ “វុដ្ឋាន”ន្តិ វុច្ចតិ, តម្ហា តម្ហា បន សមាធិម្ហា ភវង្គវសេនេវ វុ
ដ្ឋានតោ ភវង្គម្បិ។ និរោធតោ បន ផលសមាបត្តិយាវ វុដ្ឋហន្តិ។ ឥទំ បាឡិមុត្តកវុដ្ឋានំ នាម, តំ សព្ពំ ភគវា
យថាភូតំ សព្ពាការេន បជានាតិ។ សត្តមពលំ។

អដ្ឋមេ **បុព្ពេនិវាសានុស្សតី**តិ បុព្ពេនិវុត្ថក្ខន្ធានុស្សរណំ, តំ នាមគោត្តវណ្ណាហារសុខទុក្ខាទីហិ តត្ថ តត្ថ
ភវេ វិជ្ជមានេហិ អនន្តេហិ អាការេហិ យថាភូតំ បជានាតីតិ។ អដ្ឋមពលំ។

នវមេ **ចុតូបបាត**ន្តិ ចុតិញ្ច ឧបបាតញ្ច, តំ ចវមានឧបបជ្ជមានហីនបណីតសុវណ្ណទុព្ពណ្ណាទិតោ
អនន្តប្បភេទេ យថាកម្មូបគេ សត្តេ ទិព្ពចក្ខុញាណេន វណ្ណាយតនគ្គហណមុខេន ទិស្វា សព្ពាការតោ ប
ជានាតីតិ។ នវមពលំ។

ទសមេ **អាសវានំ ខយ**ន្តិ អាសវនិរោធំ និព្ពានំ, តំ អរហត្តមគ្គញាណេន ចតុសច្ចបដិវេធតោ ប
ជានាតីតិ។ ទសមពលំ។

ឥមានីតិ យានិ ហេដ្ឋា “តថាគតស្ស ទស តថាគតពលានី”តិ អវោច, ឥមានិ តានីតិ អប្បនំ ករោតិ។ យ
ស្មា ចេតោបរិយញាណាទីនិ សាវកាទីនម្បិ យថារហំ វិជ្ជមានានិបិ សវិសយំ កិញ្ចិទេវ ជានន្តិ, ន ច សព្ពា
ការតោ។ ពុទ្ធានំ បន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ វិយ សព្ពធម្មេសុ យថាសកំ វិសយេ សព្ពត្ថ សព្ពាការតោ ឯកក្ខណេ
អប្បដិហតំ បវត្តតិ, តស្មា “តថាគតពលានី”តិ វុច្ចន្តិ។ យទិ ឯវំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្សេវាយំ បភេទោ ហោតិ, កស្មា
បន “ទសពលញាណានី”តិ វិសុំ វិភត្តានីតិ? វិសយកិច្ចភូមិភេទតោ នេសំ អញ្ញត្តា។ ទសពលញាណេសុ ហិ បឋមំ
ការណាការណមេវ ជានាតិ, ទុតិយំ កម្មន្តរវិបាកន្តរមេវ ជានាតិ, តតិយំ កម្មបរិច្ឆេទមេវ, ចតុត្ថំ នានត្ត
ការណមេវ, បញ្ចមំ សត្តានំ អជ្ឈាសយាធិមុត្តិមេវ, ឆដ្ឋំ ឥន្ទ្រិយានំ តិក្ខមុទុភាវមេវ, សត្តមំ ឈានាទីហិ សទ្ធឹ
តេសំ សំកិលេសាទិមេវ, អដ្ឋមំ បុព្ពេនិវុត្ថក្ខន្ធសន្តតិមេវ, នវមំ សត្តានំ ចុតិបដិសន្ធិមេវ, ទសមំ សច្ចបរិច្ឆេទ
មេវ, នាញ្ញំ។

សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បន ឯតេហិ ជានិតព្ពញ្ច តតោ ឧត្តរិញ្ច សព្ពំ អតីតាទិភេទំ ឯកក្ខណេ សព្ពាការតោ
ជានាតិ, ឯតេសំ បន កិច្ចំ ន សព្ពំ ករោតិ។ តំ ហិ ឈានំ ហុត្វា អប្បេតុំ, ឥទ្ធិ ហុត្វា វិកុព្ពិតុំ, មគ្គោ ហុត្វា
កិលេសេ ខេបេតុំ ន សក្កោតិ។ ទសពលញាណានិ បន តំ សព្ពំ យថារហំ កាតុំ សក្កោន្តិ។ តេសុ ច បដិបាដិយា
សត្ត ញាណានិ កាមាវចរានិ, តតោ ទ្វេ រូបាវចរានិ, អវសានេ ឯកំ លោកុត្តរំ។ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ បន កាមាវចរ
មេវាតិ ឯវំ វិសយកិច្ចភូមិភេទតោ អញ្ញមេវ ទសពលញាណំ។ អញ្ញំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណន្តិ។ អយំ តាវ

បទត្ថានុសារតោ វិនិច្ឆយោ។ **ធម្មភេទា**ទិតោ បន សព្ពោបិ វិនិច្ឆយោ ឯកវិធកោដ្ឋាសតោ បដ្ឋាយ ឯត្ថ វុត្តានុសារតោវ ញាតព្ពោ, សុត្តន្តភាជនីយាទយោ ហិ វិភង្គនយភេទា ឯត្ថ, តតោ បរេសុ ច វិភង្គេសុ នត្ថីតិ។

ញាណវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ខុទ្ទកវត្ថុវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

ខុទ្ទកវត្ថុវិភង្គមាតិកាយ បនាយំ និក្ខេបបរិច្ឆេទេន សទ្ធឹ **អត្ថតោ** វិនិច្ឆយោ។ មាតិកាយ ហិ អាទិតោ តាវ – **ជាតិមទោ**តិអាទយោ តេសត្តតិ ឯកកា និក្ខិត្តា, តតោ **កោធោ ច ឧបនាហោ ចា**តិអាទយោ អដ្ឋារស ទុកា, អកុសលមូលាទយោ បញ្ចតឹស តិកា, អាសវចតុក្កាទយោ ចុទ្ទស ចតុក្កា, ឱរម្ភាគិយសំយោជនាទយោ បន្នរស បញ្ចកា, វិវាទមូលាទយោ ចុទ្ទស ឆក្កា, អនុសយាទយោ សត្ត សត្តកា, កិលេសវត្ថុអាទយោ អដ្ឋ អដ្ឋកា, អាឃាតវត្ថុអាទយោ នវ នវកា, កិលេសវត្ថុអាទយោ សត្ត ទសកា, ឆន្នំ អដ្ឋារសកានំ វសេន អដ្ឋសតតណ្ហាវិចរិតានិ ច យថាក្កមំ និក្ខិបិត្វា អន្តេ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតានិ ព្រហ្មជាលសុត្តេ អតិទស្សិតានីតិ សព្ពានិបិ តេសដ្ឋិ អធិកានិ អដ្ឋកិលេសសតានិ និក្ខិត្តានីតិ វេទិតព្ពានិ។ អយំ តាវ និក្ខេបបរិច្ឆេទោ។

អត្ថតោ បន "**ជាតិមទោ**"តិអាទីសុ ជាតិឧច្ចាកុលីនតំ និស្សាយ "ខត្តិយាទីនំ ចតុន្នម្បិ វណ្ណានំ អហំ ឧត្តមជាតិកោ, ឥមេ ន ឧត្តមជាតិកា"តិ ឯវំ អត្តុក្កំសនបរវម្ភនវសេន ឧប្បន្នោ មជ្ជនាការប្បវត្តោ មានោ **ជាតិមទោ** នាម។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ អាទិច្ចគោត្តកស្សបគោត្តាទិឧត្តមគោត្តំ និស្សាយ **គោត្តមទោ**។ និរាពាធតំ, យោព្ពញ្ញំ, "ចិរំ សុខំ ជីវឹ ជីវាមិ ជីវិស្សាមី"តិ ឯវំ ជីវិតំ, ពហុលាភញ្ច និស្សាយ យថាក្កមំ **អារោគ្យមទា**ទយោ វុត្តា។ សុកតបណីតបច្ចយលាភំ, មាននវន្ទនាទិគរុការំ មញ្ញេវ បមុខំ កត្វា បញ្ហំ បុច្ឆន្តិ, បរិវារេត្វា គច្ឆន្តីតិ ឯវំ បុរេក្ខារំ, មហាបរិវារំ, សុចិបរិវារញ្ច និស្សាយ យថាក្កមំ **សក្ការមទា**ទយោ ច វេទិតព្ពា។ ភោគោ បន កិញ្ចាបិ លាភគ្គហណេនេវ គហិតោ, និហិតធនវសេន បនេត្ថ លាភោ វេទិតព្ពោ, "អន្នបាន វត្ថាភរណមាលាគន្ធាទិឧបភោគសមិទ្ធិវសេនាបិ វត្តុំ វដ្ដតី"តិបិ វទន្តិ។ សរីរវណ្ណំ, គុណវណ្ណញ្ច និស្សាយ **វណ្ណមទោ**។ ពាហុសច្ចំ, បដិភានំ, "វណ្ណំ ពុទ្ធវំសំ រាជវំសំ ជនបទវំសំ គាមវំសំ រត្តិន្ទិវបរិច្ឆេទំ នក្ខត្តមុហុត្តយោគំ ជានាមី"តិ ឯវំ រត្តញ្ញុតំ វា និស្សាយ យថាក្កមំ **សុតមទា**ទយោ ច វេទិតព្ពា។ ជាតិបិណ្ឌបាតិកតំ, អនវញ្ញាតតំ, ឥរិយាបថបាសាទិកតំ, មហិទ្ធិកតញ្ច និស្សាយ យថាក្កមំ **បិណ្ឌបាតិកមទា**ទយោ។ កិញ្ចាបិ បរិវារ-គ្គហណេន យសោ គហិតោ។ បរិវារស្ស បន សវសវត្តកភាវេន បត្ថដតំ កិត្តិយសញ្ញេវ វា និស្សាយ **យសមទោ**។ បរិសុទ្ធសីលំ , ឧបចារប្បនាឈានំ, សិប្បកោសល្លំ, សរីរស្ស អារោហសម្បទំ, បរិណាហសម្បទំ, អន្ធូននិទ្ទោសអង្គបច្ចង្គតាយ សរីរបារិបូរិញ្ច និស្សាយ **សីលមទា**ទយោ វេទិតព្ពា។

ឥមិនា ឯត្តកេន ឋានេន សវត្ថុកំ មានំ ទស្សេត្វា ឥទានិ អវត្ថុកមេវ សាមញ្ញតោ មានំ ទស្សេន្តោ "**មទោ**"តិ អាហ។ **បមាទោ**តិអាទីសុ បញ្ចកាមគុណេសុ ចិត្តវោស្សគ្គសង្ខាតោ សុចរិតាសេវនាយ, ទុច្ចរិតសេវនាយ ច ហេតុភូតោ បមជ្ជនាការប្បវត្តោ អកុសលចិត្តុប្បាទោ **បមាទោ** នាម, ស្វាយំ សតិវោស្សគ្គលក្ខណោ។ វាតភរិតភត្តា វិយ មាតាបិតូសុបិ អនោណតភាវសង្ខាតោ កក្ខឡមានោ **ថម្ភោ** នាម, ស្វាយំ ចិត្តស្ស ឧទ្ធុមាតភាវលក្ខណោ។ អញ្ញេសំ គេហាទិឧបករណសម្បទំ, វិជ្ជាសម្បទំ វា ទិស្វា តទ្ទិគុណសមារម្ភនវសប្បវត្តោ អកុសលចិត្តុប្បាទោ **សារម្ភោ** នាម។ គន្ថោបិ ហិ សារម្ភវសេន ឧគ្គហេតុំ ន វដ្ដតិ, អកុសលមេវ ហោតិ។ ស្វាយំ ករណុត្តរិយលក្ខណោ។

អត្រ អត្រ វិសយេ ឥច្ឆា អស្សាតិ អត្រិច្ឆោ, បុគ្គលោ, តស្ស ភាវោ **អត្រិច្ឆតា**។ ឯវំ **មហិច្ឆតា**ទីសុបិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ យំ យំ លទ្ធំ, តេន តេន អសន្តុស្សិត្វា អបរស្ស អបរស្ស បត្ថនាវសេន បវត្តោ លោភោ **អត្រិច្ឆតា**។ យាយ អត្តនា លទ្ធំ បណីតម្បិ លាមកំ វិយ ខាយតិ, បរេន លទ្ធំ លាមកម្បិ បណីតំ វិយ ខាយតិ។ សាយំ អបរាបរលាភបត្ថនាលក្ខណា។ សន្តគុណវិភាវនាវសប្បវត្តោ ចេវ តទុប្បន្នេហិ អតិមហន្តេហិបិ វត្ថូហិ អសន្តុស្សនាការប្បវត្តោ ច លោភោ **មហិច្ឆតា**។ យាយ សមន្នាគតោ បុគ្គលោ បច្ចយេហិ ទុប្បូរោ អគ្គិ វិយ ឧបាទានេន, សមុទ្ទោ វិយ ច ឧទកេន។ យា ចាយំ សន្តគុណសម្ភាវនតា, បដិគ្គហណេ ច បរិភោគេ ច អមត្តញ្ញុតា, ឯតំ មហិច្ឆតាលក្ខណំ។

អសន្តានំ បន សទ្ធាសីលានំ, មគ្គផលាទីនញ្ច លោកិយលោកុត្តរានំ គុណានំ វិភាវនាវសប្បវត្តោ ចេវ តទុប្បន្នេហិ អតិមហន្តេហិបិ បច្ចយេហិ អសន្តុស្សនាការប្បវត្តោ ច លោភោ **បាបិច្ឆតា**។ យា ចាយំ អសន្តគុណសម្ភាវនតា, បដិគ្គហណេ ច បរិភោគេ ច អមត្តញ្ញុតា ឯតំ បាបិច្ឆតាលក្ខណំ។

សិង្គន្តិ វិជ្ឈនដ្ឋេន សិង្គំ, នាគរិកភាវសង្ខាតស្ស កិលេសសិង្គស្សេតំ អធិវចនំ, តំ អត្ថតោ សិង្គារករណវសប្បវត្តោ លោភោវ។ **តិន្តិណ**ន្តិ ខីយនំ, តំ អត្ថតោ និវាសដ្ឋានេ សុនខានំ វិយ អញ្ញមញ្ញំ សត្តានំ "តវ សន្តកំ, មម សន្តក"ន្តិ ខិយ្យនាការប្បវត្តោ ទោសោវ។ **ចាបល្យ**ន្តិ ចបលតា, តំ បត្តចីវរាទិបរិក្ខារានំ, អត្តភាវស្ស ច មណ្ឌនវិភូសនកេឡាយនវសប្បវត្តោ រាគោវ, យេន សមន្នាគតោ ជិណ្ណោបិ ទហរោ វិយ ហោតិ។ **អសភាគវុត្តី**តិ វិសភាគវុត្តិ វិសភាគកិរិយា, សា គរុដ្ឋានិយេសុបិ អនាទរវសេន វិបច្ចនីកគ្គាហិតាវសប្បវត្តោ ទោសោវ , យាយ សមន្នាគតោ គិលានេបិ មាតាបិតុអាចរិយុបជ្ឈាយាទិកេ ន ឱលោកេតិ, តេហិ សទ្ធិំ លាភសក្ការការណា កលហំ ករោតិ, តេសុ ហិរោត្តប្បំ, ចេតិយាទីសុ ចិត្តីការញ្ច ន បច្ចុបដ្ឋបេតិ។ **អរតី**តិ បន្តេសុ សេនាសនេសុ, សមថវិបស្សនាសុ ច អនភិរមណា ឧក្កណ្ឋិតតា, សា តថាបវត្តោ អកុសលចិត្តុប្បាទោ។ **តន្ទី**តិ អាលស្យំ។ **វិជម្ភិតា**តិ កាយស្ស អានមនាទិអាការេន ផន្ទនា វិជម្ភនា។ **ភត្តសម្មទោ**តិ ភត្តមុច្ឆាយ កាយស្ស អកម្មញ្ញតា។ **ចេតសោ ច លីនត្ត**ន្តិ ចិត្តសង្កោចោ។ អត្ថតោ បនេតានិ សព្ពានិបិ ថិនមិទ្ធវសេន ចិត្តស្ស គិលានាការោវ។

កុហនាតិអាទីសុ លាភសក្ការសិលោកសន្និស្សិតស្ស បាបិច្ឆស្ស តេន តេន ឧបាយេន វិម្ហាបនា **កុហនា** នាម។ សា តិវិធា បច្ចយបដិសេវនសាមន្តជប្បនឥរិយាបថសណ្ឋាបនវសេន។ តត្ថ ចីវរាទីហិ និមន្តិតស្ស តទត្ថិកស្សេវ សតោ បាបិច្ឆតំ និស្សាយ បដិក្ខិបនេន, តេ ច គហបតិកេ អត្តនិ សុប្បតិដ្ឋិតសទ្ធេ ញត្វា បុន តេសំ "អហោ អយ្យោ អប្បិច្ឆោ ន កិញ្ចិ បដិគ្គណ្ហិតុំ ឥច្ឆតិ, សុលទ្ធំ វត នោ អស្ស, សចេ អប្បមត្តកំ កិញ្ចិ បដិគ្គណ្ហេយ្យា"តិ នានាវិធេហិ ឧបាយេហិ បណីតានិ ចីវរាទីនិ ឧបនាមេន្តានំ តទនុគ្គហកាមតញ្ញេវ អាវិកត្វា បដិគ្គហណេន ច តតោ បភុតិ អបិ សកដភារេហិ ឧបនាមនហេតុភូតំ វិម្ហាបនំ **បច្ចយបដិសេវនសង្ខាតា កុហនា** នាម។ បាបិច្ឆស្សេវ បន សតោ "យោ ឯវរូបំ ចីវរំ ធារេតិ, សោ សមណោ មហេសក្ខោ"តិអាទិនា ឧត្តរិមនុស្សធម្មាធិគមបរិទីបនវាចាយ តថា តថា វិម្ហាបនំ **សាមន្តជប្បនសង្ខាតា កុហនា** នាម។ បាបិច្ឆស្សេវ បន សតោ សមាហិតស្សេវ សម្ភាវនាធិប្បាយកតេន បណិធាយ សណ្ឋបិតេន គមនាទិឥរិយាបថេន វិម្ហាបនំ **ឥរិយាបថសណ្ឋបនសង្ខាតា កុហនា** នាម។

អាលបនាតិអាទិនា បន វុត្តបច្ចយបដិសំយុត្តា វាចាយេវ ទស្សិតា។ អនុប្បិយភាណិតា, ចាដុកម្យតា, មុគ្គសូប្យតា, បារិភដយតា ច **អាលបនា** នាម។ តត្ថ **អាលបនា**តិអាទិតោវ លបនា។ **អនុប្បិយភាណិតា**តិ សច្ចានុរូបំ, ធម្មានុរូបំ វា អនបលោកេត្វា បុនប្បុនំ បិយភណនំ។ **ចាដុកម្យតា**តិ នីចវុត្តិតា, អត្តានំ ហេដ្ឋតោ ឋបេត្វា បវត្តនំ។ **មុគ្គសូប្យតា**តិ មុគ្គសូបសទិសតា, អបក្កមុគ្គសទិសេន អប្បសច្ចេន សមន្នាគតវចនតា។ **បារិភដយតា**តិ កុលទារកានំ អង្កេន បរិហរណាទិកំ បរិភដស្ស កិច្ចំ។ ឯវមយំ សព្ពោបិ កិរិយាភេទោ "លបនា"ត្វេវ វុច្ចតិ។ បរេសំ បន បច្ចយទានសញ្ញាជនកំ កាយវចីកម្មំ **នេមិត្តិកតា** នាម, យា "បរិកថោភាសនិមិត្តកម្ម"ន្តិ វុច្ចតិ។ អក្កោសនវម្ភនគរហណាទីហិ យថា ទាយកោ អវណ្ណំ ភាយតិ, ឯវំ តំ និប្បីឡនំ **និប្បេសិកតា** នាម។ អយំ ហិ យស្មា វេឡុបេសិកាយ វិយ អព្ភង្គំ ឥមាយ បរស្ស គុណំ និប្បេសេតិ និបុញ្ឆតិ, យស្មា វា គន្ធជាតំ បិសិត្វា គន្ធមគ្គនា វិយ បរគុណេ និប្បិសិត្វា វិចុណ្ណេត្វា ឯសា លាភមគ្គនា ហោតិ, តស្មា "និប្បេសិកតា"តិ វុច្ចតិ។ ឯកស្មិំ បន កុលេ លទ្ធាមិសំ អញ្ញត្ថ ទានវសេន លាភេន លាភស្ស បត្ថនា **លាភេន លាភំ និជិគីសនា** នាម។ ឥមេ ច កុហនាទយោ បញ្ចបិ តថា តថា បវត្តា លោភាទិអកុសលចិត្តុប្បាទាតិ វេទិតព្ពា។ "សេយ្យោហមស្មី"តិអាទយោ ទ្វាទស មានា ហេដ្ឋា សំយោជនគោច្ឆកេ វុត្តានុសារេន សុវិញ្ញេយ្យាវ។ តត្ថ ច អាទិតោ តយោ មានា បុគ្គលំ អនិស្សាយ ជាតិគោត្តរូបភោគសិប្បសុតាទិមានវត្ថុវសេនេវ កថិតា, តតោ បរំ បន នវ មានា សេយ្យសទិសហីនបុគ្គលេ និស្សាយ កថិតា។

ឯវមេតេហិ ទ្វាទសហិ បទេហិ សវត្ថុកេ មានេ កថេត្វា ឥទានិ អវត្ថុកំ ទស្សេតុំ **"មានោ"**តិអាទិ វុត្តំ។ តតោ បរំ **អតិមានោ**តិអាទីសុ "ជាតិអាទីហិ មយា សទិសោ នត្ថី"តិ អតិក្កមិត្វា មញ្ញនាវសេន បវត្តោ មានោ **អតិមានោ** នាម។ "ឥមេ មយា បុព្ពេ សទិសា, ឥទានិ អហំ សេដ្ឋោ, ឥមេ ហីនតរា"តិ ឧប្បន្នោ មានោ ភារាតិភារោ វិយ **មានាតិមានោ** នាម។ អត្តានំ បន អវមញ្ញនាវសេន បវត្តោ មានោ **ឱមានោ** នាម, សោ "ហីនោហមស្មី"តិ បវត្តហីនមានសទិសោវ។ អនធិគតេសុ អរិយធម្មេសុ "អធិគតា មយា"តិ ឧប្បន្នោ មានោ អធិកមានត្តា **អធិមានោ** នាម, អយំ បន សោតាបន្នាទិអរិយសាវកានំ "អហំ សកទាគាមី"តិអាទិនា ន ឧប្បជ្ជតិ តេសំ មគ្គផលនិព្ពានបហីនកិលេសាវសិដ្ឋកិលេសបច្ចវេក្ខណេន អរិយគុណបដិវេធេ និក្កង្ខត្តា។ ទុស្សីលស្ស បន ន ឧប្បជ្ជតេវ, សីលវតោបិ បរិច្ចត្តកម្មដ្ឋានស្ស ន ឧប្បជ្ជតិ, បរិសុទ្ធសីលស្សេវ បន សុទ្ធសមថលាភិនោ, សុទ្ធវិបស្សនាលាភិនោ, តទុភយលាភិនោ វា ឧប្បជ្ជតិ។ តេសុ តទុភយលាភី អរហត្តេ ឯវ អធិមញ្ញិត្វា បតិដ្ឋាតិ សុវិក្ខម្ភិតកិលេសត្តា, បរិមទ្ទិតសង្ខារត្តា ច, ឥតរេ សោតាបន្នាទីសុបីតិ វេទិតព្ពា។ បញ្ចសុ បន ខន្ធេសុ "អហមស្មី"តិអាទិនា បវត្តោ មានោ **អស្មិមានោ** នាម។ បាបកេន បន បរូបឃាតកេន កម្មាយតនសិប្បាយតនវិជ្ជាដ្ឋានាទិនា អត្តានំ សេយ្យាទិតោ ជប្បនវសេន បវត្តោ មានោ **មិច្ឆាមានោ** នាម។

ញាតិវិតក្កោតិអាទីសុ “មយ្ហំ ញាតកា សុខជីវិនោ សម្បត្តិយុត្តា”តិ ឯវំ គេហសិតបេមេន ញាតកេ ឧទ្ទិស្ស ឧប្បន្នោ វិតក្កោ **ញាតិវិតក្កោ** នាម, “ញាតកា ខយំ គតា វយំ គតា សទ្ធា បសន្នា”តិអាទិនា បន នេក្ខម្មសិតោ ញាតិវិតក្កោ នាម ន ហោតិ។ ឯវំ **ជនបទវិតក្កេ**បិ, តស្ស បន “អម្ហាកំ ជនបទោ សុភិក្ខោ សុសម្បន្នសស្សោ”តិអាទិនា បវត្តិអាការោ វេទិតព្ពោ។ អមរត្ថាយ វិតក្កោ, អមរោ វា វិតក្កោតិ **អមរវិតក្កោ**។ តត្ថ យោ ឧក្កុដិកប្បធានាទីហិ ទុក្ខេ និជ្ជិណ្ណេ សម្បរាយេ អត្តា សុខី អមរោ ហោតីតិ ឯវំ បវត្តោ, សោ អមរត្ថាយ វិតក្កោ នាម។ យោ បន ទិដ្ឋិគតិកស្ស ឯកស្មឹ បក្ខេ អសណ្ឋហិត្វា “ឯវម្បិ មេ នោ, តថាបិ មេ នោ, អញ្ញថាបិ មេ នោ”តិអាទិនា អមរមច្ឆោ វិយ គហេតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ បវត្តោ, សោ អមរោ វិតក្កោ នាម។ តំ ទុវិធម្បិ ឯកតោ កត្វា តថ “អមរវិតក្កោ”តិ វុត្តោ។

អនុទ្ទយតា បតិរូបកេន បន គិហីហិ សហសោកិសហនន្ទិតាទិវសេន គេហសិតបេមេន យុត្តោ **បរានុទ្ទយតាបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ** នាម។ លាភេន ចេវ សក្ការេន ច កិត្តិសទ្ទេន ច សទ្ធិំ អារម្មណករណវសេន យុត្តោ គេហសិតោ វិតក្កោ **លាភសក្ការសិលោកបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ** នាម, តស្ស បន “អហោ វត មេ លាភាទយោ ឧប្បជ្ជេយ្យុ”ន្តិអាទិនា បវត្តិអាការោ វេទិតព្ពោ។ “អហោ វត មំ បរេ ន អវជានេយ្យុ”ន្តិ ឧប្បន្នោ គេហសិតោ វិតក្កោ **អនវញ្ញត្តិបដិសំយុត្តោ វិតក្កោ** នាម។ ឯកកំ។

ទុកាទីសុ កោធាទយោ ហេដ្ឋា វុត្តត្ថេ វជ្ជេត្វា អវសេសានញ្ចេវ វណ្ណនា ហោតិ។ តត្ថ ទុកេសុ តាវ **ឧបនាហោ**តិអាទីសុ បុព្ពភាគេ កោធោ “អក្កោច្ឆិ ម”ន្តិអាទិនា អាសេវនេន អបរកាលេ វេរចិត្តេ ទឡ្ហតរំ អាពទ្ធោ **ឧបនាហោ** នាម, យេន សមន្នាគតោ វេរំ និស្សជ្ជិតុំ ន សក្កោតិ វសាតេលមក្ខិតបិលោតិកា វិយ, សោធិយមានម្បិស្ស ចិត្តំ ន បរិសុជ្ឈតិ, ស្វាយំ វេរបនិពន្ធនលក្ខណោ។

បរគុណំ បន វិនាសេត្វា តត្ថ ទោសមក្ខនវសេន បវត្តោ កោធោ **មក្ខោ** នាម។ អយំ ហិ បឋមតរំ អត្តនោ ចិត្តំ គូថោ វិយ គូថក្ខាហកំ ហត្ថំ មក្ខេតិ, បច្ឆា បរន្តិ “មក្ខោ”តិ វុត្តោ, ស្វាយំ បរគុណមក្ខនលក្ខណោ។ បឡាសេតីតិ **បឡាសោ**, បរស្ស គុណេ ទស្សេត្វា អត្តនោ គុណេហិ សមេ ករោតីតិ អត្ថោ។ តថាបវត្តោ លោភោ, ស្វាយំ យុគគ្គាហលក្ខណោ។

ទ្វារត្តយេបិ វិជ្ជមានស្សេវ ទោសស្ស បដិច្ឆាទនតោ ចក្ខុមោហនមាយា វិយាតិ **មាយា**, សា កតទោស បដិច្ឆាទនលក្ខណា។ សឋស្ស ភាវោ, កម្មំ វា **សាឋេយ្យំ**, កេរាដិយំ, តំ អវិជ្ជមានគុណប្បកាសនលក្ខណំ។

អនជ្ជវាទយោ ហេដ្ឋា វុត្តអជ្ជវាទិបដិបក្ខអកុសលវសេន វេទិតព្ពា។ **អជ្ឈត្តសំយោជន**ន្តិអាទីសុ អជ្ឈត្តន្តិ កាមភវោ, តត្ថ សត្តេ ពន្ធនវសេន បវត្តានិ បញ្ចោរម្ភាគិយសំយោជនានិ **អជ្ឈត្តសំយោជនំ** នាម។ ពហិទ្ធាតិ រូបារូបភវោ។ តត្ថ ពន្ធនវសេន បវត្តានិ បញ្ច ឧទ្ធម្ភាគិយសំយោជនានិ **ពហិទ្ធាសំយោជនំ** នាម។ កាមភវេ ហិ សត្តានំ អាលយោ ពហុកោ, ន ឥតរេសុ, តស្មា សោ អជ្ឈត្តំ ឥតរេ ច ពហិទ្ធាតិ វេទិតព្ពា។ ទុកំ។

តិកេសុ បន លោភាទីនិ **តីណិ អកុសលមូលានិ** នាម។ កាមព្យាបាទវិហឹសាសម្បយុត្តា វិតក្កា **តយោ អកុសលវិតក្កា** នាម។ តេ ឯវ សញ្ញាសីសេន **តិស្សោ អកុសលសញ្ញា**។ សភាវដ្ឋេន **តិស្សោ អកុសលធាតុយោ**តិ ច វុច្ចន្តិ។ កាយវចីមនោទុច្ចរិតានិ **តីណិ ទុច្ចរិតានិ** នាម, តានិ ទ្វារត្តយប្បវត្តានំ បាណាតិបាតាទីនំ, សព្ពាកុសលានំ វា វសេន យោជេតព្ពានិ។ សុត្តន្តបរិយាយេន បន ទិដ្ឋាសវវជ្ជិតា កាមាសវាទយោ **តយោ អាសវា** នាម។ សក្កាយទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាសីលព្ពតបរាមាសា **តីណិ សំយោជនានិ** នាម។

កាមតណ្ហា ភវតណ្ហា វិភវតណ្ហា ច **តិស្សោ តណ្ហា** នាម។ តត្ថ សស្សតទិដ្ឋិសហគតោ រាគោ **ភវតណ្ហា**, ឧច្ឆេទទិដ្ឋិសហគតោ រាគោ **វិភវតណ្ហា**, អវសេសា បន សព្ពាបិ តណ្ហា **កាមតណ្ហា**។ កាមធាតុបដិសំយុត្តោ វា រាគោ កាមតណ្ហា, រូបារូបធាតុបដិសំយុត្តោ ភវតណ្ហា, ឧច្ឆេទទិដ្ឋិសហគតោ វិភវតណ្ហាតិ វេទិតព្ពា។ កាមតណ្ហា រូបតណ្ហា អរូបតណ្ហា ច **អបរាបិ តិស្សោ តណ្ហា** នាម។ រូបតណ្ហា អរូបតណ្ហា និរោធតណ្ហា ច បុន **អបរាបិ តិស្សោ តណ្ហា** នាម។ តត្ថ **និរោធតណ្ហា**តិ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិសហគតោ។ កាមេសនា ភវេសនា ព្រហ្មចរិយេសនា ច **តិស្សោ ឯសនា** នាម។ តត្ថ **ព្រហ្មចរិយេសនា**តិ សស្សតុច្ឆេទទិដ្ឋិសង្ខាតព្រហ្មចរិយស្ស គវេសនា។ “សេយ្យោហមស្មីតិ វិធា, សទិសោហមស្មីតិ វិធា, ហីនោហមស្មីតិ វិធា”តិ ឯវំ វុត្តមានវិធា **តិស្សោ វិធា** នាម។ មានោ ហិ សេយ្យាទិវសេន វិទហនតោ មញ្ញនតោ “វិធា”តិ វុច្ចតិ។ ជាតិជរាមរណានិ បដិច្ច ឧប្បន្នានិ ភយានិ **តីណិ ភយានិ** នាម។ “អតីតំ វា អទ្ធានំ អារព្ភា”តិអាទិនា វុត្តានិ តីណិ, ពុទ្ធាទីសុ កង្ខនវិចិកិច្ឆនវសេន បវត្តា តិស្សោ អវិជ្ជា **តីណិ តមានិ** នាម។ វិចិកិច្ឆាសីសេន តស្ស វិភង្គេ តំសម្បយុត្តា អវិជ្ជាវ វុត្តា, តស្សា ឯវ បដិច្ឆាទកត្តេនបិ តមភាវោតិ ទដ្ឋព្ពំ។

យំ កិញ្ចិ បន សត្តស្ស សុខាទិកំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ សព្ពំ បុព្ពេកតហេតូតិ ឯកំ តិត្ថាយតនំ, ឥស្សរនិម្មានហេតូតិ ទុតិយំ, អហេតុអប្បច្ចយាតិ តតិយន្តិ ឥមានិ **តីណិ តិត្ថាយតនានិ** នាម។ តត្ថ បឋមវាទី កុសលាកុសលកិរិយឧតុចិត្តាហារាទិកំ, គតិឧបធិអាទិកំ, សប្បុរិសូបនិស្សយសទ្ធម្មស្សវនាទិកញ្ច សព្ពំ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នំ បដិក្ខិបិត្វា ឯកំ កម្មវិបាកមេវ សម្បដិច្ឆតិ, ឥតរេ បន ទ្វេបិ សព្ពំ ហេតុំ បដិក្ខិបិត្វា ឥស្សរហេតុកំ, អហេតុកញ្ច សម្បដិច្ឆន្តិ, តេសំ តិណ្ណំ វាទានំ វសេនេវ បយោជនាភាវាទិតោ យថានុរូបំ ទោសោ ញ្ញាតព្ពោ។ គន្ថវិត្ថារភយេន បនេត្ថ ន វិត្ថារយិម្ហ។

រាគទោសមោហា បន តយោ បលិពោធដ្ឋេន **កិញ្ចនា** នាម។ តេ ឯវ ហិ កិលេសដ្ឋេន **អង្គណានិ**, មលិនភាវករណដ្ឋេន **មលានិ**, បក្ខលនបាតហេតុតោ **វិសមានិ** ច ហោន្តិ។ បាណាតិបាតាទីនិ កាយវចីមនោវិសមានិ **អបរានិបិ តីណិ វិសមានិ** នាម។ រាគទោសមោហា អនុទហនដ្ឋេន **តយោ អគ្គី**, កសដនិរោជដ្ឋេន **កសាវា** ច ហោន្តិ។ បាណាតិបាតាទីនិ កាយកសាវាទយោ បន **អបរេបិ តយោ កសាវា** នាម។ អស្សាទទិដ្ឋិត្តិកេ កាមបរិភោគេ "នត្ថិ កាមេសុ ទោសោ"តិ ឯវំ បវត្តា សស្សតទិដ្ឋិ **អស្សាទទិដ្ឋិ** នាម។ វីសតិវត្ថុកា បន អត្តទិដ្ឋិ អត្តានំ អនុគតត្តា **អត្តានុទិដ្ឋិ** នាម។ តស្សា បន "រូបំ អត្តតោ សមនុបស្សតិ, រូបវន្តំ វា អត្តានំ, អត្តនិ វា រូបំ, រូបស្មឹ វា អត្តានំ សមនុបស្សតី"តិ ឯវំ រូបក្ខន្ធេ ចតស្សោ ទិដ្ឋិយោ។ ឯវំ សេសក្ខន្ធេសុបីតិ វីសតិវត្ថុកតា វេទិតព្ពា។

តត្ថ ច **រូបំ អត្តតោ**ទិអាទិនា បញ្ចក្ខន្ធេ អត្តតោ គហណវសេន បវត្តា បញ្ច ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយោ, សេសា បន សស្សតទិដ្ឋិយោតិ វេទិតព្ពា។ **"នត្ថិ ទិន្ន"**ន្តិអាទិនយប្បវត្តា បន នត្ថិកទិដ្ឋិ **មិច្ឆាទិដ្ឋិ** នាម, លាមកទិដ្ឋីតិ អត្ថោ។ អរតិត្តិកេ បាណិលេឌ្ឌុទណ្ឌាទីហិ សត្តានំ វិហឹសនា **វិហេសា** នាម។ ទ្វារត្តយប្បវត្តអកុសលធម្មស្ស ចរិយា **អធម្មចរិយា** នាម។ ទោវចស្សតាតិកេ សាវ កាមព្យាបាទវិហឹសាសញ្ញា នានារម្មណេសុ បវត្តិតោ, នានាភូតត្តា ច **នានត្តសញ្ញា** នាម។ ឧទ្ធច្ចត្តិកេ កុសីតស្ស ភាវោ **កោសជ្ជំ**, បមាទោវ។ អនាទរិយត្តិកេ ឱវាទស្ស អនាទិយនវសប្បវត្តោ កោធោ **អនាទរិយំ** នាម។ អស្សទ្ធិយត្តិកេ រតនត្តយកម្មផលានំ អសទ្ទហនវសប្បវត្តា អកុសលធម្មា **អស្សទ្ធិយំ** នាម។ បញ្ចវិធមច្ឆរិយវសេន "ទេហី"តិ វចនស្ស អជាននា **អវទញ្ញុតា** នាម។

ឧទ្ធច្ចត្តិកេ មនច្ឆដ្ឋេសុ ឥន្ទ្រិយេសុ អគុត្តទ្វារតា **អសំវរោ** នាម។ កាយិកវាចសិកវីតិក្កមោ **ទុស្សីល្យំ** នាម។ អរិយត្តិកេ ពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកានំ ទស្សនោបាសនាទីសុ អនិច្ឆា **អរិយានំ អទស្សនកម្យតា** នាម។ ពោធិបក្ខិកសទ្ធម្មស្ស សវនធារណាទីសុ អនិច្ឆា **សទ្ធម្មំ អសោតុកម្យតា** នាម។ បរស្ស ទោសារោបនេ រន្ធគវេសិតាសង្ខាតោ ឧបារម្ភោវ **ឧបារម្ភចិត្តតា** នាម។ មុដ្ឋស្សច្ចត្តិកេ ឧទ្ធច្ចំ **ចេតសោ វិក្ខេបោ** នាម។ អយោនិសោមនសិការត្តិកេ "អនិច្ចេ និច្ច"ន្តិអាទិនា, សច្ចបដិបក្ខវសេន វា អនុបាយមនសិការសង្ខាតំ អាវជ្ជនចិត្តំ **អយោនិសោមនសិការោ** នាម។ មិច្ឆាទិដ្ឋិមិច្ឆាសង្កប្បាទយោ អដ្ឋ មិច្ឆាមគ្គា កុម្មគ្គោ នាម, មិច្ឆាមគ្គស្ស អាសេវនា **កុម្មគ្គសេវនា** នាម។ ថិនមិទ្ធំ **ចេតសោ ច លីនត្តំ** នាម។ តិកំ។

ចតុក្កេសុ ចីវរាទីសុ ចតូសុ បច្ចយេសុ "កត្ថ មនាបំ លភិស្សាមី"តិ តណ្ហាយ ឧប្បាទោ **ចត្តារោ តណ្ហុប្បាទា** នាម។ ន គច្ឆន្តិ ឯតាហិ អរិយាតិ អគតិយោ, ឆន្ទទោសមោហភយា។ តា ហិ អគន្តព្ពមគ្គគមនានិ អកត្តព្ពករណានិ **ចត្តារិ អគតិគមនានិ** នាម។ តត្ថ **ឆន្ទោ**តិ បក្ខបាតរាគោ។ **ភយ**ន្តិ តថាបវត្តោ ទោសោ។ អនិច្ចាទីសុ "និច្ចំ សុខំ អត្តា សុភ"ន្តិ ឯវំ បវត្តា **ចត្តារោ វិបរិយាសា** វិបរីតតោ ធម្មេ ឯសនតោ។ តេសុ វា អាសនតោ បរិសនតោ **ចត្តារោ វិបរិយាសា** នាម។ តេ សញ្ញាចិត្តទិដ្ឋិវិបរិយាសវសេន បច្ចេកំ តយោ តយោ ហុត្វា ទ្វាទស ហោន្តិ។ តេសុ អនិច្ចេ និច្ចំ, អនត្តនិ អត្តាតិ សញ្ញាចិត្តទិដ្ឋិវិបរិយាសា ឆ, ទុក្ខេ សុខំ, អសុភេ សុភន្តិ ទិដ្ឋិវិបរិយាសា ទ្វេ ចាតិ អដ្ឋ សោតាបត្តិមគ្គេន បហីយន្តិ, អសុភេ សុភន្តិ សញ្ញាចិត្តវិបរិយាសា ទ្វេ អនាគាមិមគ្គេន, ទុក្ខេ សុខន្តិ សញ្ញាចិត្តវិបរិយាសា ទ្វេ អរហត្តមគ្គេនាតិ វេទិតព្ពា។

អទិដ្ឋេ ទិដ្ឋំ, អសុតេ សុតំ, អមុតេ មុតំ, អវិញ្ញាតេ វិញ្ញាតន្តិ ឯវំ បវត្តា **ចត្តារោ អនរិយវោហារា** នាម។ ទិដ្ឋាទីសុ បន អទិដ្ឋំ អសុតំ អមុតំ អវិញ្ញាតន្តិ ឯវំ បវត្តា **អបរេបិ ចត្តារោ អនរិយវោហារា** នាម។ ឥមេ ច បុរិមេហិ សទ្ធឹ អដ្ឋ អនរិយវោហារាតិបិ វុច្ចន្តិ។ បាណាតិបាតអទិន្នាទានកាមេសុមិច្ឆាចារមុសាវាទា **ចត្តារិ ទុច្ចរិតានិ** នាម។ មុសាវាទាទិវចីទុច្ចរិតានិ **អបរានិបិ ចត្តារិ វចីទុច្ចរិតានិ** នាម។ ជាតិជរាព្យាធិមរណភយានិ **ចត្តារិ ភយានិ** នាម។ រាជចោរអគ្គិឧទកភយានិ ចត្តារិ, សមុទ្ទំ ឱរោហន្តស្ស បន ឧប្បជ្ជនកានិ ឩមិកុម្ភីលអាវដ្ដសុសុកាភយានិ ច ចត្តារិ, អត្តានុវាទបរានុវាទទណ្ឌទុគ្គតិភយានិ ចត្តារិ ចាតិ ឥមានិ វា **អបរានិ** តីណិ ចតុក្កានិ **ចត្តារិ ភយានិ** នាម។ តត្ថ **សុសុកា**តិ ចណ្ឌមច្ឆា។ សព្ពានិបិ ចេតានិ ភយានិ បដិយចិត្តានីតិ វេទិតព្ពានិ។ សព្ពំ សុខទុក្ខាទិកំ សយំកតំ បរំកតំ ឧភយកតំ អធិច្ចសមុប្បន្នន្តិ ឯវំ ឧប្បជ្ជមានា ឥមា **ចតស្សោ ទិដ្ឋិយោ** នាម។ ចតុក្កំ។

បញ្ចកេសុ **បញ្ចោរម្ភាគិយា**តិអាទីសុ ឱរំ វុច្ចតិ កាមធាតុ ហេដ្ឋាភាវតោ, តត្ថ ឧបបត្តិនិប្ផាទនតោ តំ ឱរំ ភជន្តីតិ សក្កាយទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាសីលព្ពតបរាមាសកាមរាគបដិឃា **បញ្ច ឱរម្ភាគិយសំយោជនានិ** នាម។ ឧទ្ធន្តិ រូបារូបធាតុ ឧបរិភាវតោ, តំ វុត្តនយេន ភជន្តីតិ រូបរាគអរូបរាគមានឧទ្ធច្ចអវិជ្ជា **បញ្ច ឧទ្ធម្ភាគិយសំយោជនានិ** នាម។ រាគទោសមោហមានទិដ្ឋិយោ បញ្ច លគ្គនដ្ឋេន **សង្គា** នាម។ តេ ឯវ បញ្ច អនុបវិសនដ្ឋេន, តុទនដ្ឋេន ច បញ្ច **សល្លា** នាម។ សត្ថុធម្មសង្ឃសិក្ខាសុ កង្ខនានិ ចត្តារិ, សព្រហ្មចារីសុ កុបិតចិត្តតា ចាតិ ឥមេ បញ្ច ចិត្តស្ស ថទ្ធកចវរខាណុកភាវករណត្ថា **ចេតោខិលា** នាម។ កាមេសុ អវីតរាគោ។ កាយេ...បេ.... រូបេ...បេ.... យាវទត្ថំ ភុញ្ជិត្វា សេយ្យសុខំ បស្សសុខំ មិទ្ធសុខំ អនុយុត្តោ វិហរតិ, អញ្ញតរំ ទេវនិកាយំ បណិធាយ ព្រហ្មចរិយំ ចរតីតិ ឯវំ បវត្តា បញ្ច ធម្មា ចិត្តំ ពន្ធិត្វា មុដ្ឋិយំ កត្វា វិយ គហណតោ **ចេតសោវិនិពន្ធា** នាម។ តត្ថ **កាយេ**តិ អជ្ឈត្តិកេ កាយេ, **រូបេ**តិ ពហិទ្ធារូបេ។ សញ្ញី អត្តា, អសញ្ញី អត្តា, នេវសញ្ញីនាសញ្ញី អត្តា, សំវិជ្ជមានោ បន អត្តា ឧច្ឆិជ្ជតិ, ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានំ វា បាបុណាតីតិ ឯវំ បវត្តា **បញ្ច ទិដ្ឋិយោ** នាម។

បាណាតិបាតាទិមជ្ជបានបរិយោសានា បញ្ច វេរករណដ្ឋេន **វេរា** នាម។ ញាតិភោគរោគសីលទិដ្ឋិព្យសនានិ **បញ្ច ព្យសនា** នាម។ តត្ថ **ព្យសនា**តិ វិនាសសហជាតា, តតោ ឧប្បន្នា អកុសលា ។ ពហុជនស្ស អប្បិយតា, វេរពហុលតា, វជ្ជពហុលតា, សម្មូឡ្ហមរណំ, អបាយគមនន្តិ ឥមេ បញ្ច **អក្ខន្តិយា អាទីនវា**, អនធិវាសនាយ ទោសាតិ អត្ថោ។ អាជីវកភយំ អសិលោកភយំ បរិសសារជ្ជភយំ មរណភយំ ទុគ្គតិភយន្តិ ឥមានិ **បញ្ច ភយានិ** នាម។ យាវទត្ថំ បញ្ចកាមគុណបរិភោគេន ចេវ បឋមជ្ឈានាទីហិ ចតូហិ ឈានេហិ ចាតិ បញ្ចហិ ការណេហិ អត្តា បរមទិដ្ឋធម្មនិព្ពានប្បត្តោ ហោតីតិ បវត្តា វាទា **បញ្ច ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានវាទា** នាម។ បញ្ចកំ។

ឆក្កេសុ បន កោធោ មក្ខោ ឥស្សា សាឋេយ្យំ បាបិច្ឆតា សន្ទិដ្ឋិបរាមាសិតាតិ ឥមានិ **ឆ វិវាទមូលានិ**។ មនាបិយេសុ រូបាទីសុ ឆសុ អារម្មណេសុ ឆន្ទរាគោតិ ឥមេ **ឆ ឆន្ទរាគា** គេហសិតា ធម្មា នាម។ អមនាបិយេសុ ឆសុ អារម្មណេសុ បដិឃោ **ឆ វិរោធវត្ថូនិ** នាម។ វិរោធោ ឯវ វត្ថុ វិរោធវត្ថុ។ ឆសុ អារម្មណេសុ តណ្ហាវ **ឆ តណ្ហាកាយា** នាម។ សត្ថុធម្មសង្ឃសិក្ខាសុ, អប្បមាទេ, បដិសន្ថារេ ច អគារវា **ឆ អគារវា** នាម។ កម្មារាមតា, ភស្សនិទ្ទាសង្គណិកសំសគ្គបបញ្ចារាមតា ច **ឆ បរិហានិយា ធម្មា** នាម, បរិហានិករាតិ អត្ថោ។ តត្ថ សវនទស្សនសមុល្លបនបរិភោគកាយសំសគ្គេសុ បញ្ចសុ យុត្តបយុត្តតា **សំសគ្គារាមតា**។ តណ្ហាមានទិដ្ឋិបបញ្ចេសុ យុត្តបយុត្តតា **បបញ្ចារាមតា**តិ វេទិតព្ពំ។ កម្មភស្សនិទ្ទាសង្គណិការាមតា ចត្តារោ, ទោវចស្សតា, បាបមិត្តតា ទ្វេ ចាតិ ឥមេ **អបរេបិ ឆ បរិហានិយា ធម្មា** នាម។

សោមនស្សដ្ឋានិយេសុ រូបាទីសុ ឆសុ អារម្មណេសុ ឧប្បន្នា គេហសិតសោមនស្សសម្បយុត្តា វិចារា **សោមនស្សុបវិចារា** នាម, វិតក្កាទយោ ធម្មា, តំសម្បយុត្តា ចាតិ គហេតព្ពា។ ឯស នយោ ឥតរទ្វយេបិ។ អញ្ញាណសហិតា បនេត្ថ វេទនុបេក្ខា ឧបេក្ខាតិ វេទិតព្ពា, យា "អញ្ញាណុបេក្ខា"តិបិ វុច្ចតិ។ ឥដ្ឋានិដ្ឋមជ្ឈត្តេសុ ឆសុ អារម្មណេសុ យថាក្កមំ ឧប្បន្នា វេទនា **"ឆ គេហសិតានិ សោមនស្សានី"**តិអាទិនា ឆក្កត្តយេន វុត្តា។ "អត្ថិ មេ អត្តា"តិ វា, "នត្ថិ មេ អត្តា"តិ វា, "អត្តនា វា អត្តានំ សញ្ជានាមី"តិ វា, "អត្តនា វា អនត្តានំ សញ្ជានាមី"តិ វា, "អត្តនា វា អត្តានំ សញ្ជានាមី"តិ វា, "សោ មេ អយំ អត្តា ការកោ វេទកោ និច្ចោ ធុវោ"តិ ឯវំ ឧប្បជ្ជមានា ឥមា **ឆ ទិដ្ឋិយោ** នាម។ តត្ថ **អត្ថី**តិ សស្សតទិដ្ឋិ។ **នត្ថី**តិ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ។ បញ្ចបិ ខន្ធេ "អត្តា"តិ គហេត្វា សញ្ញាក្ខន្ធេន សេសានំ ជាននវសេន **អត្តនា វា អត្តានំ សញ្ជានាមីតិ ទិដ្ឋិ**, សញ្ញាក្ខន្ធំ បន "អត្តា"តិ, ឥតរេ ច "អនត្តា"តិ គហេត្វា **អត្តនា វា អនត្តានំ សញ្ជានាមីតិ ទិដ្ឋិ**, សញ្ញាក្ខន្ធំ បន "អនត្តា"តិ, ឥតរេ ច "អត្តា"តិ គហេត្វា **អនត្តនា វា អត្តានំ សញ្ជានាមីតិ ទិដ្ឋិ** ច វេទិតព្ពា។ ឆក្កំ។

សត្តកេសុ បន កាមរាគបដិឃមានទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាភវរាគអវិជ្ជា សត្ត ថាមគតដ្ឋេន, អប្បហីនដ្ឋេន ច ចិត្តសន្តានេ អនុ អនុ សយនតោ **អនុសយា** នាម។ តេ ឯវ សត្តេ វដ្តស្មឹ សំយោជនតោ **សំយោជនានិ**។ សមុទាចារវសេន បរិយុដ្ឋានតោ **បរិយុដ្ឋានា**តិ វេទិតព្ពា។ អស្សទ្ធិយំ អហិរិកំ អនោត្តប្បំ អប្បស្សុតតា កោសជ្ជំ មុដ្ឋស្សច្ចំ ទុប្បញ្ញតាតិ ឥមេ សត្ត អសតំ អសប្បុរិសានំ, អសន្តា វា លាមកា ធម្មាតិ **អសទ្ធម្មា** នាម។ បាណាតិបាតាទយោ កាយវចីទុច្ចរិតានិ **សត្ត ទុច្ចរិតានិ** នាម។ មានោ អតិមានោ មានាតិមានោ ឱមានោ អធិមានោ អស្មិមានោ មិច្ឆាមានោតិ ឥមេ **សត្ត មានា** នាម។ "មនុស្សលោកេ មាតាបេត្តិកសម្ភវោ អត្តា ឧច្ឆិជ្ជតិ, តថា ឆសុ ទេវលោកេសុ ទិព្ពោ កពឡីការភក្ខោ អត្តា, រូបលោកេ រូបី មនោមយោ អត្តា, ចតូសុ អរូបភវេសុ ចតុព្ពិធោ អរូបី អត្តា តត្ថ តត្ថ ឧច្ឆិជ្ជតិ វិនស្សតិ ន ហោតិ បរំ មរណា"តិ ឯវំ បវត្តា សត្ត ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយោ **សត្ត ទិដ្ឋិយោ** នាម។ ឯត្ថ ច អាទិតោ តិស្សោ ទិដ្ឋិយោ រូបក្ខន្ធំ អត្តតោ គហេត្វា បវត្តា ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយោ, សេសា ចតស្សោ អរូបក្ខន្ធេតិ ញាតព្ពា។ សត្តកំ។

អដ្ឋកេសុ បន លោភោ ទោសោ មោហោ មានោ ទិដ្ឋិ វិចិកិច្ឆា ថិនំ ឧទ្ធច្ចញ្ចាតិ **អដ្ឋ កិលេសវត្ថូនិ** នាម។ “យំ កិញ្ចិ កម្មំ កត្តព្ពំ មេ”តិ ឯកំ, តថា “កតំ មេ”តិ, “មគ្គោ មេ គន្តព្ពោ”តិ, “គតោ”តិ, “អប្បកំ មេ ភុត្ត”ន្តិ, “សុភុត្ត”ន្តិ, “អាពាធោ មេ ឧប្បន្នោ”តិ, “អចិរវុដ្ឋិតោ គេលញ្ញា”តិ ឯកន្តិ ឥមានិ **អដ្ឋ កុសីតវត្ថូនិ** នាម, កុសីតស្ស កោសជ្ជការណានីតិ អត្ថោ។ លាភេ អលាភេ ច យសេ អយសេ ច បសំសាយ និន្ទាយ ច សុខេ ទុក្ខេ ច យថាក្កមំ រាគទោសេហិ ចិត្តស្ស បដិហននំ **អដ្ឋសុ លោកធម្មេសុ ចិត្តស្ស បដិឃាតោ** នាម។ ហេដ្ឋា ទ្វីហិ ចតុក្កេហិ វុត្តា **អដ្ឋ អនរិយវោហារា** នាម។ មិច្ឆាទិដ្ឋិមិច្ឆាសង្កប្បាទយោ **អដ្ឋ មិច្ឆត្តា** នាម។ ភិក្ខូហិ វិជ្ជមានាយ អាបត្តិយា ចោទិយមានស្ស “ន សរាមី”តិ និព្ពេឋនំ ឯកំ, “ត្វំ ពាលោ”តិអាទិនា ចោទកបដិប្ផរណំ ឯកំ, តថា “តុវំ ចេតមាបន្នោ”តិ ចោទកស្ស បច្ចារោបនំ, អញ្ញេនញ្ញំ បដិចរណំ, សង្ឃេ ពាហាវិក្ខេបកថនំ, តុណ្ហីភាវេន វិហេឋនំ, សង្ឃំ, ចោទកញ្ច អនាទិយិត្វា បក្កមនំ, ចោទនាភយា សិក្ខាបច្ចក្ខានន្តិ ឥមេ **អដ្ឋ បុរិសទោសា** នាម។ អសញ្ញី អត្តា រូបី, អរូបី , រូបី ច អរូបី ច, នេវរូបីនារូបី, អន្តវា, អនន្តវា, អន្តវា ច អនន្តវា ច, នេវន្តវានានន្តវាតិ ឯវំ បវត្តា **អដ្ឋ អសញ្ញីវាទា** នាម។ នេវសញ្ញីនាសញ្ញី អត្តា រូបី អរូបីតិអាទិនា បវត្តា **អដ្ឋ នេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទា** នាម។ អដ្ឋកំ។

នវកេសុ បន “អនត្ថំ មេ អចរិ, ចរតិ, ចរិស្សតិ, បិយស្ស មេ អនត្ថំ អចរិ, ចរតិ, ចរិស្សតិ, អប្បិយស្ស មេ អត្ថំ អចរិ, ចរតិ, ចរិស្សតី”តិ ឯវំ បវត្តា នវ អាឃាតា ឯវ **អាឃាតវត្ថូនិ** នាម។ កោធោ មក្ខោ ឥស្សា មច្ឆរិយំ មាយា សាឋេយ្យំ មុសាវាទោ បាបិច្ឆតា មិច្ឆាទិដ្ឋីតិ ឥមានិ **នវ បុរិសមលានិ** នាម។ “សេយ្យស្ស សេយ្យោហមស្មី”តិអាទយោ **នវវិធា មានា** នាម។ “តណ្ហំ បដិច្ច បរិយេសនា, បរិយេសនំ បដិច្ច លាភោ, តំ បដិច្ច វិនិច្ឆយោ, តំ បដិច្ច ឆន្ទរាគោ, តំ បដិច្ច អជ្ឈោសានំ, តថា បរិគ្គហោ, មច្ឆរិយំ, អារក្ខោ, អារក្ខាធិករណំ ទណ្ឌាទានសត្ថាទានកលហវិគ្គហវិវាទាទិអនេកេ បាបកា ធម្មា”តិ ឯវំ វុត្តា ឥមេ **នវ តណ្ហាមូលកា ធម្មា** នាម។ តត្ថ **វិនិច្ឆយោ**តិ ញាណតណ្ហាទិដ្ឋិវិតក្កវសេន ចតូសុ វិនិច្ឆយេសុ វិតក្កវិនិច្ឆយោ ឥធ អធិប្បេតោ។ លាភំ ហិ លភិត្វា “ឥទំ រូបារម្មណត្ថាយ, ឥទំ សទ្ទារម្មណាទិអត្ថាយា”តិ ឯវំ វិតក្កោនេវ វិនិច្ឆយោ។ **ឆន្ទរាគោ** ទុព្ពលរាគោ, **អជ្ឈោសាន**ន្តិ ពលវសន្និដ្ឋានំ។ **បរិគ្គហោ**តិ តណ្ហាទិដ្ឋិវសេន បរិគ្គហករណន្តិ វេទិតព្ពំ។ “អស្មី”តិ, “អហមស្មី”តិ, “អយមហមស្មី”តិ, “ភវិស្ស”ន្តិ, “រូបី ភវិស្ស”ន្តិ, “អរូបី ភវិស្ស”ន្តិ, “សញ្ញី ភវិស្ស”ន្តិ, “អសញ្ញី ភវិស្ស”ន្តិ, “នេវសញ្ញីនាសញ្ញី ភវិស្ស”ន្តិ ឯវំ វុត្តានិ ឥមានិ នវ ចលនដ្ឋេន **ឥញ្ជិតានិ** នាម។ ឥមានេវ មញ្ញនដ្ឋេន **មញ្ញិតានិ**, វិប្ផន្ទនតោ **វិប្ផន្ទិតានិ**, បបញ្ចនតោ **បបញ្ចិតានិ**, តានេវ តេហិ តេហិ ការណេហិ សង្ខតត្តា **សង្ខតានិ** ច នាម ហោន្តិ។ សព្ពេហិ តេហិ បញ្ចហិ នវកេហិ មានោ ឯវ កថិតោ។ សោបិ ហិ “អស្មី”តិអាទីហិ សញ្ញីហិ ច អាការេហិ ទិដ្ឋិ វិយ បវត្តតីតិ។ នវកំ។

ទសកេសុ បន លោភោ ទោសោ មោហោ មានោ ទិដ្ឋិ វិចិកិច្ឆា ថិនំ ឧទ្ធច្ចំ អហិរិកំ អនោត្តប្បន្តិ ឥមេ ទស កិលេសា ឯវ **កិលេសវត្ថូនិ** នាម។ “អនត្ថំ មេ អចរី”តិអាទយោ នវ ខាណុកណ្ដកាទីសុ អដ្ឋានអាឃាតេន សទ្ធឹ **ទស អាឃាតវត្ថូនិ** នាម។ បាណាតិបាតាទយោ **ទស អកុសលកម្មបថា** នាម។ កាមរាគសំយោជនំ បដិឃមានទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាសីលព្ពតបរាមាសភវរាគឥស្សាមច្ឆរិយអវិជ្ជាសំយោជនន្តិ ឥមានិ **ទស សំយោជនានិ** នាម។ មិច្ឆាទិដ្ឋិមិច្ឆាសង្កប្បាទយោ អដ្ឋ, មិច្ឆាញាណមិច្ឆាវិមុត្តីហិ សទ្ធឹ **ទស មិច្ឆត្តា** នាម។ តត្ថ **មិច្ឆាញាណ**ន្តិ បាបកិរិយាសុ ឧបាយចិន្តាវសេន ចេវ បាបកំ កត្វា “សុកតំ មយា”តិ បច្ចវេក្ខណវសេន ច បវត្តោ មោហោ។ **មិច្ឆាវិមុត្តី**តិ អវិមុត្តស្សេវ សតោ វិមុត្តសញ្ញិតា។ “នត្ថិ ទិន្នំ, នត្ថិ យិដ្ឋ”ន្តិអាទីហិ ទសហិ អាការេហិ បវត្តំ នត្ថិកទស្សនំ **ទសវត្ថុកា មិច្ឆាទិដ្ឋិ** នាម។ “សស្សតោ លោកោ, តថា អសស្សតោ, អន្តវា, អនន្តវា, តំ ជីវំ តំ សរីរ”ន្តិ វា, “អញ្ញំ ជីវំ អញ្ញំ សរីរ”ន្តិ វា, “ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា”តិ វា, “ន ហោតិ…បេ…. ហោតិ ច ន ហោតិ ច, នេវ ហោតិ ន ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា”តិ វា ឯវំ បវត្តា **ទសវត្ថុកា អន្តគ្គាហិកា ទិដ្ឋិ** នាម។ តត្ថ **លោកោ**តិ ខន្ធាទយោ, “អន្តវា”តិ ឥទំ បរិត្តំ កសិណជ្ឈានំ សន្ធាយ វុត្តំ។ “អនន្តវា”តិ ឥទំ វិបុលន្តិ គហេតព្ពំ។ **តថាគតោ**តិ សត្តោ។ ទសកំ។

អដ្ឋារសកេសុ **តណ្ហាវិចរិតានី**តិ តណ្ហាសមុទាចារា តណ្ហាបវត្តិយោ។ **អជ្ឈត្តិកស្សុបាទាយា**តិ អជ្ឈត្តិកំ ខន្ធបញ្ចកំ ឧបាទាយ។ ឥទំ ហិ ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ។ តត្ថ “អស្មីតិ ហោតិ, ឥត្ថស្មីតិ ហោតិ, ឯវស្មីតិ ហោតិ, អញ្ញថាស្មីតិ ហោតិ, តថា ភវិស្សន្តិ, ឥត្ថំ ភវិស្សន្តិ, ឯវំ ភវិស្សន្តិ, អញ្ញថា ភវិស្សន្តិ ហោតិ, តថា អស្មីតិ, សាតស្មីតិ ហោតិ, តថា សិយន្តិ, ឥត្ថំ សិយន្តិ, ឯវំ សិយន្តិ, អញ្ញថា សិយន្តិ ហោតិ, តថា អបាហំ សិយន្តិ, អបាហំ ឥត្ថំ សិយន្តិ, អបាហំ ឯវំ សិយន្តិ, អបាហំ អញ្ញថា សិយន្តិ ហោតី”តិ ឯវំ វុត្តានិ ឥមានិ អជ្ឈត្តិកស្សុបាទាយ **អដ្ឋារសតណ្ហាវិចរិតានិ** នាម។

តត្ថ **អស្មីតិ ហោតី**តិ អជ្ឈត្តិកេសុ ខន្ធបញ្ចកេសុ សមូហតោ “អហមស្មី”តិ គហណេ សតីតិ អត្ថោ។ ឯវំ បន គហណេ សតិ តតោ បរំ អនុបនិធាយ, ឧបនិធាយ វាតិ ទ្វិធា គហណំ ហោតិ។ តត្ថ **អនុបនិធាយា**តិ អញ្ញំ

អាការំ អនុបនិធាយ អនុបគម្ម សកភាវមេវារម្មណំ កត្វា ឥត្ថស្មីតិ ហោតិ។ តស្ស “ខត្តិយាទីសុ ឥទំបការោ អហ”ន្តិ តណ្ហាមានទិដ្ឋិវសេន គហណំ ហោតីតិ អត្ថោ។ ឧបនិធាយ គហណំ បន ទុវិធំ ហោតិ សមតោ ច អសមតោ ច។ តត្ថ សមតោ គហណំ ឯវស្មីតិ ឥទំ, តស្ស យថា អយំ ខត្តិយោ, ព្រាហ្មណាទយោ វា ទេវមនុស្សរូបី អរូបិអាទយោ វា, ឯវមេហមស្មីតិ អត្ថោ។ **អញ្ញថាស្មី**តិ ឥទំ បន អសមតោ គហណំ, តស្ស យថា ឥមេ ខត្តិយាទយោ, តតោ អញ្ញថា អហំ ហីនោ វា អធិកោ វាតិ អត្ថោ។ ឥមានិ តាវ បច្ចុប្បន្នវសេន ចត្តារិ តណ្ហាវិចរិតានិ, **ភវិស្ស**ន្តិអាទីនិ បន ចត្តារិ អនាគតវសេន វុត្តានិ។ តេសំ បុរិមចតុក្កេ វុត្តនយវសេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ តត្ថ **អស្មី**តិអាទិទ្វយំ សស្សតុច្ឆេទគ្គាហវសេន វុត្តំ។ តត្ថ ហិ អស្មីតិ សស្សតំ, សីទតីតិ **សាតំ**, អសស្សតំ, តតោ បរានិ **សិយ**ន្តិអាទីនិ ចត្តារិ សំសយបរិវិតក្កវសេន វុត្តានិ។ **អបាហំ សិយ**ន្តិអាទីនិ ចត្តារិ “អបិនាមាហំ ភវេយ្យ”ន្តិ ឯវំ បវត្តបត្ថនាកប្បនវសេន វុត្តានីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ អដ្ឋារសកំ បឋមំ។

ទុតិយេ **ពាហិរស្សុបាទាយា**តិ ពាហិរំ ខន្ធបញ្ចកំ ឧបាទាយ។ តត្ថ “ឥមិនា អស្មីតិ ហោតិ, ឥមិនា ឥត្ថស្មីតិ ហោតិ, ឥមិនា ឯវស្មីតិ ហោតិ, ឥមិនា អញ្ញថាស្មីតិ ហោតី”តិអាទិនា អនន្តរេ វុត្តនយេន ពាហិរស្សុបាទាយ **អដ្ឋារស តណ្ហាវិចរិតានី**តិ វេទិតព្ពានិ។ “ឥមិនា”តិ បទមត្តមេវ ហេត្ថ បុរិមេហិ វិសេសោ។ តត្ថ **ឥមិនា**តិ ឥមិនា ពាហិរេន រូបេន វា...បេ.... វិញ្ញាណេន វាតិ អត្ថោ។ តត្ថ ច ឆត្តខគ្គពីជនិអន្ទុបានធន ធញ្ញាទិឧបករណវសេន ពាហិរំ រូបំ វេទិតព្ពំ។ ទាសទាសិញាតិបរិជនហត្ថិអស្សាទិឧបករណវសេន វេទនាទយោ វេទិតព្ពា។ ឥមេហិ ពាហិរេហិ រូបាទីហិ “ឥត្ថស្មីតិ ឯវស្មី”តិអាទិនា សព្ពត្ថ យោជនា វេទិតព្ពា។ អដ្ឋារសកំ ទុតិយំ។

ឥតរេសុ បន **តទេកជ្ឈំ អភិសំយូហិត្វា**តិអាទីសុ តទុភយំ អដ្ឋារសកំ ឯកតោ យោជេត្វា ឆត្តឹសតណ្ហាវិចរិតានិ ហោន្តិ, ឯវំ ឯកេកស្ស បុគ្គលស្ស អតីតកាលេ ទ្វិន្នំ អដ្ឋារសកានំ វសេន ឆត្តឹស, តថា អនាគតេ ឆត្តឹស ហោន្តិ។ បច្ចុប្បន្នេ បន ឯកស្ស យថាលាភវសេន តានិបិ លព្ភន្តិ, សព្ពសត្តានំ វសេន បច្ចុប្បន្នេបិ ឆត្តឹស លព្ភន្តិ។ ឥតិ ឯវំ វុត្តេន បការេន តំ សព្ពំ ឯកតោ កត្វា សព្ពសត្តានំ កាលត្តយេបិ ឆន្នំ អដ្ឋារសកានំ វសេន អដ្ឋសតំ តណ្ហាវិចរិតានិ ហោន្តីតិ អត្ថោ។ **អដ្ឋតណ្ហាវិចរិតសតំ ហោតី**តិ ឯត្ថាបិ ឯវមេវ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

តណ្ហាវិចរិតានិ និដ្ឋិតានិ។

យានិ ចាតិអាទីសុ យានិ ចេត្ថ ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតានិ វត្តព្ពានិ, តានិ ព្រហ្មជាលនាមកេ **ទីឃនិកាយស្ស** បឋមសុត្តន្តេ (ទី. និ. ១.២៨ អាទយោ) សត្ថារា សយំ អាហច្ច ភាសិតានីតិ អត្ថោ។ ព្រហ្មជាលេ ហិ ចត្តារោ សស្សតវាទា, ចត្តារោ ឯកច្ចសស្សតិកា, ចត្តារោ អន្តានន្តិកា, ចត្តារោ អមរាវិក្ខេបិកា, ទ្វេ អធិច្ចសមុប្បន្និកា, សោឡស សញ្ញីវាទា, អដ្ឋ អសញ្ញីវាទា , អដ្ឋ នេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទា, សត្ត ឧច្ឆេទវាទា, បញ្ច ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានវាទាតិ ឥមានិ **ទ្វាសដ្ឋិ ទិដ្ឋិគតានិ** សនិទាននានិ នានានយតោ វុត្តានិ, តត្ថ វុត្តនយេនេវ នេសំ វិភាគោ វេទិតព្ពោ។ អយំ តាវេត្ថ បទត្ថានុសារតោ វិនិច្ឆយោ, សេសោបេត្ថ វិនិច្ឆយោ បទត្ថេ វុត្តានុសារតោវ សុវិញ្ញេយ្យោតិ។

ខុទ្ទកវត្ថុវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

ធម្មហទយវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា

ធម្មហទយវិភង្គមាតិកាយ បន បទត្ថាទិតោ វិនិច្ឆយោ បុព្ពេ វុត្តោវ។ យស្មា បន ភគវតា ហេដ្ឋា នានានយតោ វិភត្តានញ្ញេវ ខន្ធាយតនាទីនំ ទ្វាទសន្នំ ធម្មកោដ្ឋាសានំ បុន សព្ពសង្គាហិកចតុភូមុប្បត្តិតប្បរិយាបន្នតាទីហិ ទសហិ វារេហិ អបុព្ពនយសហស្សវិភាវកេហិ សព្ពធម្មាធិប្បាយសង្ខាតេហិ ធម្មហទយេហិ វិភាគទស្សនត្ថមេវាយំ វិភង្គោ វុត្តោ, តស្មា វិភង្គនយតោ ចេត្ថ វិនិច្ឆយោ ហោតិ។ វិភង្គេ ហិ បឋមំ “កតិ ខន្ធា”តិអាទិនា សបុច្ឆកំ ទ្វាទសបទិកំ មាតិកំ និក្ខិបិត្វា ហេដ្ឋា វុត្តានុសារេនេវ ចតុភូមកសាមញ្ញតោ សព្ពសង្គាហិកវារោ នាម វិភត្តោ, តត្ថ សត្ត ផស្សាទយោ សត្តន្នំ វិញ្ញាណធាតូនំ វសេន វេទិតព្ពា។

ទុតិយោ បន វារោ តេសំ ចតូសុ ភូមីសុ ចតូហិ កោដ្ឋាសេហិ ឧប្បត្តានុប្បត្តិទស្សនវសេន បវត្តោ។ តត្ថ បឋមកោដ្ឋាសេ តាវ –

“កាមធាតុយា កតិ ខន្ធា...បេ.... កតិ ចិត្តានិ? កាមធាតុយា បញ្ចក្ខន្ធា, ទ្វាទសាយតនានិ, អដ្ឋារស ធាតុយោ, តីណិ សច្ចានិ, ពាវីសតិន្ទ្រិយានិ, នវ ហេតូ, ចត្តារោ អាហារា, សត្ត ផស្សា, វេទនា,

សញ្ញា, ចេតនា, ចិត្តានី”តិ –

មាតិកំ និក្ខិបិត្វា វិភត្តា។ តត្ថ យស្មា ចតុភូមកាបិ ធម្មា យេភុយ្យេន កាមាវចរសត្តានំ ឧប្បជ្ជន្តិ , ន កាមាវចរាវ។ តេនេត្ថ “បញ្ចក្ខន្ធា”តិអាទិនា ចតុភូមកាបិ វុត្តា។ តត្ថុប្បជ្ជនកធម្មា ហេត្ថ អធិប្បេតា, ន តំភូមិបរិយាបន្នាវ។ រូបធាតុអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឯត្ថ ច **តីណិ សច្ចានី**តិ ឥទំ និរោធសច្ចស្ស ទេសវិនិមុត្តតាយ កត្ថចិ ទេសេ អនិទ្ទិសិតព្ពតោ តំ វជ្ជេត្វា វុត្តំ។ ការណសាបេក្ខា ហិ ធម្មា អត្តនោ និស្សយការណភូតំ ទេសំ សមាវសន្តិ អការណស្ស អនិស្សយត្តា, យថា វា កទាចិ ឧបលព្ភមានា ធម្មា កាលនិយតតាយ អត្តនោ សង្ខតត្តំវ សូចេន្តិ។ អញ្ញថា ឥតរកាលេសុបិ ភាវស្ស ចបសង្គតោ, ឯតរហិបិ វា អភាវស្ស, ឯវំ ក្វចិ ទេសេ ឧបលព្ភមានាបីតិ គហេតព្ពំ។ សព្ពទេសអព្យាបិតា បន អសង្ខតស្ស, សង្ខតស្ស វា អសម្ភវតោ ឯវ នោបបជ្ជតិ, តស្មា ទេសកាលវិនិមុត្តមេវ អសង្ខតន្តិ គហេតព្ពំ។

ទុតិយកោដ្ឋាសេ បន –

“រូបធាតុយា បញ្ចក្ខន្ធា, ឆ អាយតនានិ, នវ ធាតុយោ, តីណិ សច្ចានិ, ចុទ្ទសិន្ទ្រិយានិ, អដ្ឋ ហេតូ, តយោ អាហារា, ចត្តារោ ផស្សា…បេ…. ចត្តារិ ចិត្តានី”តិ –

មាតិកំ និក្ខិបិត្វា វិភត្តា។ យស្មា បន រូបីនំ ឃានាទីនំ អភាវេន វិជ្ជមានានិបិ គន្ធាយតនាទីនិ អាយតនាទិកិច្ចំ ន ករោន្តិ, តស្មា តេ វជ្ជេត្វា “ឆ អាយតនានិ, នវ ធាតុយោ”តិអាទិ វុត្តំ ន តេសំ អភាវា។ កេចិ បន “រូបលោកេ គន្ធរសា កពឡីការោ អាហារោ ច មហាភូតានញ្ច ផោដ្ឋព្ពកិច្ចតា នត្ថិ, តេនេវ បាឡិយំ ន ឧទ្ធដា”តិ វត្វា តំ សាធេតុំ ពហុំ ហេតុបដិរូបកំ វត្វា បបញ្ចេន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តមេវាតិ ន គហេតព្ពំ។ គន្ធាទីនំ អវិនិព្ភោគត្តា, ផោដ្ឋព្ពត្តា, ធាតុសភាវត្តា ច ឃានាទិត្តយភាវទ្វយសុខទុក្ខទោមនស្សិន្ទ្រិយានិ, បន ទោមនស្សហេតុកពឡីការាហារឃានាទិត្តយសម្ផស្សាទីនិ ច វជ្ជេត្វា ចុទ្ទសិន្ទ្រិយាទិភាវោ វេទិតព្ពោ។

តតិយកោដ្ឋាសេ បន –

“អរូបធាតុយា ចត្តារោ ខន្ធា, ទ្វេ អាយតនានិ, ទ្វេ ធាតុយោ, តីណិ សច្ចានិ, ឯកាទសិន្ទ្រិយានិ, អដ្ឋ ហេតូ, តយោ អាហារា, ឯកោ ផស្សោ…បេ…. ឯកំ ចិត្ត”ន្តិ –

មាតិកំ និក្ខិបិត្វា វិភត្តា។ ឯត្ថ ច ចក្ខុសោតអនញ្ញាតញ្ញស្សាមីតិន្ទ្រិយានម្បិ អភាវា ឯកាទសិន្ទ្រិយានិ វេទិតព្ពានិ។

ចតុត្ថកោដ្ឋាសេ បន –

“អបរិយាបន្នេ ចត្តារោ ខន្ធា, ទ្វេ អាយតនានិ, ទ្វេ ធាតុយោ, ទ្វេ សច្ចានិ, ទ្វាទសិន្ទ្រិយានិ, ឆ ហេតូ, តយោ អាហារា, ឯកោ ផស្សោ…បេ…. ឯកំ ចិត្ត”ន្តិ –

មាតិកំ និក្ខិបិត្វា វិភត្តា។ យស្មា ច ឱកាសវសេន វា សត្តុប្បត្តិវសេន វា អបរិយាបន្នធាតុ នាម នត្ថិ, តស្មា “អបរិយាបន្នធាតុយា”តិ អវត្វា និព្ពត្តិតលោកុត្តរមេវ ទស្សេតុំ “អបរិយាបន្នេ ចត្តារោ ខន្ធា”តិអាទិ វុត្តំ។ ឯវំ ចតូហិ កោដ្ឋាសេហិ ទុតិយោ វារោ វេទិតព្ពោ។

តតិយោ បន វារោ –

“រូបក្ខន្ធោ កាមធាតុបរិយាបន្នោ, ចត្តារោ ខន្ធា សិយា កាមធាតុបរិយាបន្នា, សិយា ន កាមធាតុបរិយាបន្នា”តិអាទិនា –

ចតូសុ ភូមីសុ ចតូហិ កោដ្ឋាសេហិ តំតំភូមិបរិយាបន្នធម្មទស្សនវសេន បវត្តោ, សោ ច ហេដ្ឋា វុត្តានុសារេន សក្កា ញាតុន្តិ ន វិត្ថារិតោ។ តត្ថ **ច កាមធាតុបរិយាបន្នោ**តិ កាមាវចរភាវេន តត្ថ អន្តោគធោ កាមាវចរោតិ អត្ថោ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ចតុក្កោ បន វារោ តីសុ ភូមីសុ ចតូហិ កោដ្ឋាសេហិ បដិសន្ធិក្ខណេ ឧប្បជ្ជនកានុប្បជ្ជនកធម្មទស្សនវសេន បវត្តោ។ តត្ថ បឋមកោដ្ឋាសេ តាវ –

> “កាមធាតុយា ឧបបត្តិក្ខណេ សព្ពេសំ បញ្ចក្ខន្ធា បាតុភវន្តិ, កស្សចិ ឯកាទសាយតនានិ បាតុភវន្តិ, កស្សចិ ទសាយតនានិ បាតុភវន្តិ, កស្សចិ អបរានិ ទស, កស្សចិ នវ, កស្សចិ សត្ត, កស្សចិ ឯកាទស ធាតុយោ…បេ…. សត្ត ធាតុយោ។ សព្ពេសំ ឯកំ សច្ចំ បាតុភវតិ។ កស្សចិ ចុទ្ទសិន្ទ្រិយានិ, កស្សចិ តេរស, កស្សចិ អបរានិ តេរស, កស្សចិ ទ្វាទស, កស្សចិ ទស, កស្សចិ នវ, កស្សចិ អបរានិ នវ, កស្សចិ អដ្ឋ, កស្សចិ អបរានិ អដ្ឋ, កស្សចិ សត្ត , កស្សចិ បញ្ច, កស្សចិ ចត្តារិន្ទ្រិយានិ បាតុភវន្តិ, កស្សចិ តយោ ហេតូ បាតុភវន្តិ, កស្សចិ ទ្វេ, កស្សចិ អហេតុកា បាតុភវន្តិ។ សព្ពេសំ ចត្តារោ អាហារា, ឯកោ ផស្សោ…បេ…. ឯកំ ចិត្តំ បាតុភវតី”តិ –

មាតិកំ និក្ខិបិត្វា វិភត្តា។ តត្ថ បដិសន្ធិក្ខណេ កាមាវចរានំ ឱបបាតិកានំ, អាបាយិកានំ, ទេវមនុស្សានំ បរិបុណ្ណាយតនានំ សទ្ទាយតនវជ្ជិតានិ ឯកាទសាយតនានិ បាតុភវន្តិ, តានេវ ឯកាទស ធាតុយោ ហោន្តិ។ សទ្ទោ ហិ ឯកន្តេន បដិសន្ធិយំ ន ឧប្បជ្ជតិ, តេសញ្ញេវ បន ជច្ចន្ធានំ ទស, ជច្ចពធិរានំ អបរានិ ទស, ជច្ចន្ធពធិរានំ នវ, គព្ភសេយ្យកានំ រូបគន្ធរសកាយផោដ្ឋព្ពមនោធម្មវសេន សត្ត អាយតនធាតុយោ បាតុភវន្តិ។ ឱបបាតិកានំ តិហេតុកានំ មនច្ឆដ្ឋានិ ឥន្ទ្រិយានិ, ភាវទ្វយេ ឯកំ, ជីវិតិន្ទ្រិយំ, សោមនស្សុបេក្ខិន្ទ្រិយេសុ ឯកំ, សទ្ធាទីនិ បញ្ចាតិ ចុទ្ទសិន្ទ្រិយានិ, តេសំ ទ្វិហេតុកានំ បញ្ញិន្ទ្រិយំ វជ្ជេត្វា តេរស, បឋមកប្បិកានំ មនុស្សានំ តិហេតុកានំ ភាវិន្ទ្រិយំ វជ្ជេត្វា អបរានិបិ តេរស, តេសញ្ញេវ ទុហេតុកានំ ទ្វាទស, គព្ភសេយ្យកានំ បន តិហេតុកានំ បុរិមេសុ ចុទ្ទសសុ ចក្ខាទីនិ ចត្តារិ វជ្ជេត្វា ទស, តេសំ ទុហេតុកានំ នវ, ឱបបាតិកានំ អហេតុកានំ បរិបុណ្ណាយតនានំ បុរិមេសុ ចុទ្ទសសុ សទ្ធាទីនិ វជ្ជេត្វា អបរានិ នវ, តេសញ្ញេវ ជច្ចន្ធានំ អដ្ឋ, តថា ពធិរានំ, អន្ធពធិរានំ បន សត្ត, គព្ភសេយ្យកានំ បន អហេតុកានំ កាយមនោភាវជីវិតឧបេក្ខិន្ទ្រិយានិ បញ្ច, តេសញ្ញេវ នបុំសកានំ ចត្តារិ បាតុភវន្តិ។ អហេតុកចិត្តេសុ ហិ វិជ្ជមានាបិ ឯកគ្គតា សមាធិន្ទ្រិយតំ ន គច្ឆតិ, មនោវិញ្ញាណធាតុវសេន បន “ឯកោ ផស្សោ”តិអាទយោ វេទិតព្ពា។

ទុតិយកោដ្ឋាសេ បន –

> “រូបធាតុយា ឧបបត្តិក្ខណេ ឋបេត្វា អសញ្ញសត្តានំ ទេវានំ បញ្ចក្ខន្ធា បាតុភវន្តិ។ បញ្ចាយតនានិ, បញ្ច ធាតុយោ, ឯកំ សច្ចំ, ទសិន្ទ្រិយានិ, តយោ ហេតូ, តយោ អាហារា, ឯកោ ផស្សោ…បេ…. ឯកំ ចិត្ត”ន្តិ –

មាតិកំ និក្ខិបិត្វា វិភត្តា។ តត្ថ ចក្ខុរូបសោតមនោធម្មានំ វសេន បញ្ចាយតនធាតុយោ វេទិតព្ពា។ ឯត្ថាបិ គន្ធរសផោដ្ឋព្ពានំ អគ្គហណេ ការណំ បុព្ពេ វុត្តមេវ។ ចក្ខុសោតមនោជីវិតិន្ទ្រិយានិ, សោមនស្សុបេក្ខានំ អញ្ញតរំ, សទ្ធាទីនិ បញ្ចាតិ ទសិន្ទ្រិយានិ វេទិតព្ពានិ។

តតិយកោដ្ឋាសេ បន –

> “អសញ្ញសត្តានំ ទេវានំ ឧបបត្តិក្ខណេ ឯកោ ខន្ធោ បាតុភវតិ រូបក្ខន្ធោ, ទ្វេ អាយតនានិ រូបាយតនំ ធម្មាយតនំ, ទ្វេ ធាតុយោ រូបធាតុ ធម្មធាតុ, ឯកំ ទុក្ខសច្ចំ, ឯកំ រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ, អសញ្ញសត្តា ទេវា អហេតុកា, អនាហារា, អផស្សកា…បេ…. អចិត្តកា”តិ –

សនិទ្ទេសមាតិកា និក្ខិត្តា។ ឯត្ថ ច រូបម្បិ កិញ្ចាបិ តេសំ អាយតនាទិកិច្ចំ ន ករោតិ, សវិញ្ញាណករូបីសុ បន គហិតត្តា តថាបិ គហិតំ។ គន្ធាទយោ បន តត្ថ ន គហិតត្តា តថាបិ ន គហិតា, នោ អវិជ្ជមានតាយ។ ឯកតលវាសិកានំ វា សេសព្រហ្មានំ ចក្ខុវិសយត្តា តថាបិ រូបាយតនំ ឧទ្ធដំ, អសញ្ញីនំ បន បញ្ចាយតនានិ, ឯកោ អាហារោ ឧប្បជ្ជតីតិ វេទិតព្ពំ។

ចតុត្ថកោដ្ឋាសេ –

> “អរូបធាតុយា ឧបបត្តិក្ខណេ ចត្តារោ ខន្ធា, ទ្វេ អាយតនានិ, ទ្វេ ធាតុយោ, ឯកំ សច្ចំ, អដ្ឋិន្ទ្រិយានិ , តយោ ហេតូ, តយោ អាហារា, ឯកោ ផស្សោ…បេ…. ឯកំ ចិត្ត”ន្តិ –

មាតិកាបទានិ និក្ខិបិត្វា វិភត្តា។ ឯត្ថ ច មនោជីវិតឧបេក្ខិន្ទ្រិយានិ, សទ្ធាទីនិ បញ្ចាតិ អដ្ឋិន្ទ្រិយានិ វេទិតព្ពានិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ ឯវំ ចតូហិ កោដ្ឋាសេហិ ចតុត្ថោ វារោ វេទិតព្ពោ។

បញ្ចមោ បន វារោ តេសំ ធម្មានំ ភូមន្តរវសេន “កាមាវចរធម្មា, ន កាមាវចរា...បេ.... បរិយាបន្នា”តិ ចត្តារោ ទុកេ មាតិកាវសេន និក្ខិបិត្វា វិភជនវសេន បវត្តោ, សោ ហេដ្ឋា វុត្តត្ថោវ។

ឆដ្ឋោ បន វារោ សម្មុតិទេវឧបបត្តិទេវវិសុទ្ធិទេវេ និទ្ទិសិត្វា មនុស្សទេវគតីសុ ឧប្បាទកកម្មអាយុប្បមាណទស្សនវសេន វុត្តោ។ តត្ថាយំ សង្ខេបត្ថោ – សត្តា ហិ ទានសីលាទិកាមាវចរកុសលំ កត្វា មនុស្សលោកេ ខត្តិយមហាសាលាទិកុលេសុ ចេវ ចាតុមហារាជិកតាវតិំសយាមតុសិតនិម្មានរតិបរនិម្មិតវសវត្តិសង្ខាតេសុ ឆសុ ទេវលោកេសុ ច ឧប្បជ្ជន្តិ, តត្ថ សិនេរុបព្ពតវេមជ្ឈបរិភណ្ឌបព្ពតតោ បដ្ឋាយ ហេដ្ឋា យាវ ភូមិ តិរិយំ ចក្កវាឡបព្ពតំ អាហច្ច ឯត្ថន្តរេ បព្ពតអាកាសរុក្ខបថវិនិស្សិតា ចាតុមហារាជចន្ទសូរិយា សព្ពេ ចាតុមហារាជិកា។ តតោ ឧទ្ធំ ចក្កវាឡបរិយន្តំ តាវតិំសាទយោ យថាក្កមំ ឧបរូបរិ ឋិតាតិ វេទិតព្ពា។ ទេវលោកោបិ បរម្បរ ចក្កវាឡបព្ពតំ អប្បត្តោ នាម នត្ថិ។

បឋមជ្ឈានំ បន បរិត្តំ ភាវេត្វា ព្រហ្មបារិសជ្ជេសុ ឧប្បជ្ជន្តិ, មជ្ឈិមំ ភាវេត្វា ព្រហ្មបុរោហិតេសុ, បណីតំ ភាវេត្វា មហាព្រហ្មេសុ, ឥមេ តយោបិ ជនា បឋមជ្ឈានភូមិយំ ឯកតលេ វសន្តិ។ អាយុអាភាទិភេទេន បនេសំ ភេទោ, ឯវំ ឧបរិបិ។

ចតុក្កនយេ បន ទុតិយជ្ឈានំ, បញ្ចកនយេ ទុតិយតតិយជ្ឈានញ្ច បរិត្តំ, មជ្ឈិមំ, បណីតញ្ច ភាវេត្វា បរិត្តាភាអប្បមាណាភាអាភស្សរេសុ ឧប្បជ្ជន្តិ។ តតិយជ្ឈានំ បរិត្តាទិវសេន ភាវេត្វា បរិត្តសុភអប្បមាណសុភសុភកិណ្ហេសុ។ ចតុត្ថជ្ឈានំ បន ភាវេត្វា អារម្មណមនសិការឆន្ទាធិមុត្តិអាទិនានត្តតោ កេចិ អសញ្ញីសុ, កេចិ វេហប្ផលេសុ, កេចិ អវិហេសុ, អតប្បេសុ, សុទស្សេសុ, សុទស្សីសុ, កេចិ អកនិដ្ឋេសុ, អាកាសានញ្ចាយតនាទីសុ ចតូសុ ច យថាក្កមំ ឧប្បជ្ជន្តិ។ តត្ថ ហិ ឯកច្ចេ តិត្ថិយា “ចិត្តំ និស្សាយ រជ្ជនទុស្សនាទយោ, តន្និទានានិ ច ទុក្ខានិ សមុប្បជ្ជន្តី”តិ ចិត្តេ ទោសំ ទិស្វា “ទិដ្ឋធម្មនិព្ពានមេត”ន្តិ សញ្ញាវិរាគំ ជនេត្វា តត្រូបបត្តិយា ឈានំ ភាវេត្វា រូបកាយមត្តា ឋិតា វា និសិន្នា វា និបន្នា វា ហុត្វា និព្ពត្តិត្វា តត្ថេវ បញ្ចកប្បសតានិ តិដ្ឋន្តីតិ វេទិតព្ពា។

អដ្ឋសមាបត្តិលាភីនំ កតរំ ឈានំ វិបច្ចតីតិ? បគុណំ, សព្ពេសុ បគុណេសុ យស្ស វិបាកភូមី បត្ថេតិ, តំបត្ថនាយ ច អសតិ យំ មរណសមយេ សមាបជ្ជតិ, តំ, តស្មិម្បិ អសតិ ឧត្តមវសេន នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនំ វិបច្ចតិ។ សុទ្ធាវាសេសុ ច អវិហាទីសុ អនាគាមិវជ្ជិតា សត្តា ន ឧប្បជ្ជន្តិ, អនាគាមិនោ បន អសញ្ញីវជ្ជិតព្រហ្មលោកេសុ សព្ពត្ថ ឧប្បជ្ជិតុំ លភន្តិ។ សព្ពេសម្បិ ច អរិយានំ តត្រូបបត្តិតោ ឧបរូបបត្តិបិ, ន ហេដ្ឋូបបត្តិ។ តេ ហិ បឋមជ្ឈានភូមិយំ និព្ពត្តា អនាគាមិនោ នវ ព្រហ្មលោកេ សោធេត្វា មត្ថកេ វេហប្ផលេសុ ឋិតា បរិនិព្ពន្តិ, ន និវត្តន្តិ អរិយានំ ហេដ្ឋូបបត្តិអភាវា។ វេហប្ផលអកនិដ្ឋនេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនភវា តយោបិ សេដ្ឋភវា នាម។ ឥមេសុ តីសុ ឋានេសុ និព្ពត្តា អនាគាមិនោ នេវ ឧទ្ធំ គច្ឆន្តិ, ន អធោ។ តត្ថេវ បរិនិព្ពាយន្តិ ។ មនុស្សលោកេ ច សេខា គិហិភាវេ យាវជីវំ តិដ្ឋន្តិ, ន អសេខា។ តេ ហិ អរហត្តំ បត្តទិវសេ បព្ពជន្តិ វា, បរិនិព្ពន្តិ វា។ ភុម្មទេវេសុ បន ខីណាសវាបិ យាវជីវំ តិដ្ឋន្តិ។ ឆសុ កាមាវចរទេវេសុ សោតាបន្នសកទាគាមិនោវ តិដ្ឋន្តិ, អនាគាមិនោ បន តទហេវ រូបភវំ គន្តុំ វដ្ដតិ ខីណាសវេន បរិនិព្ពាតុន្តិ គហេតព្ពំ។ ឯវំ ឥមាសុ សត្តវីសតិយា ភូមីសុ បរិយាបន្នមនុស្សទេវព្រហ្មលោកេសុ និព្ពត្តសត្តេសុ មនុស្សានំ តាវ ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ វស្សសតំ អាយុប្បមាណំ, អប្បំ វា ភិយ្យោ។ អាបាយិកានំ, ភុម្មទេវានញ្ច កទាចិ អាយុបរិច្ឆេទោ នត្ថិ, កម្មមេវ បមាណំ។ តេ ហិ សត្តាហេនបិ មរន្តិ, កប្បម្បិ តិដ្ឋន្តីតិ។

ចាតុមហារាជិកានំ បន មានុសកានិ បណ្ណាស វស្សានិ ឯកំ រត្តិន្ទិវំ, តាយ រត្តិយា តីស រត្តិយោ មាសោ, តេន មាសេន ទ្វាទសមាសិយោ សំវច្ឆរោ, តេន សំវច្ឆរេន ទិព្ពានិ បញ្ចវស្សសតានិ អាយុប្បមាណំ។ តានិ មនុស្សគណនាយ នវុតិវស្សសតសហស្សានិ ហោន្តិ។ តាវតិំសានំ មានុសកំ វស្សសតំ ឯកំ រត្តិន្ទិវំ កត្វា ឯវមាគតំ ទិព្ពំ វស្សសហស្សំ។ ឯវំ យាមាទីនំ វស្សគណនញ្ច ទិគុណំ កត្វា ហេដ្ឋិមតោ ទិគុណចតុគ្គុណំ អាយុប្បមាណំ វេទិតព្ពំ។

ព្រហ្មេសុ បន ព្រហ្មបារិសជ្ជានំ កប្បស្ស តតិយោ ភាគោ អាយុប្បមាណំ, ព្រហ្មបុរោហិតានំ ឧបឌ្ឍកប្បោ , មហាព្រហ្មានំ ឯកោ កប្បោ, បរិត្តាភានំ ទ្វេ កប្បានិ ឯវំ ឧបរូបរិ ទិគុណំ កត្វា យាវ សុភកិណ្ហា យោជេតព្ពំ។ សុភកិណ្ហានំ ហិ ចតុសដ្ឋិកប្បំ អាយុប្បមាណំ, អសញ្ញីនំ, វេហប្ផលានញ្ច បញ្ចកប្បសតានិ, អវិហានំ កប្បសហស្សន្តិ ឧបរូបរិ ទិគុណវសេន យាវ អកនិដ្ឋា យោជេតព្ពំ។ អកនិដ្ឋានំ ហិ សោឡសកប្បសហស្សានិ, អរូបានំ ចតុន្នំ យថាក្កមំ វីសតិ, ចត្តារិ, សដ្ឋិ, ចតុរាសីតិ កប្បសហស្សានិ អាយុប្បមាណន្តិ។

ឧក្ខិត្តា បុញ្ញតេជេន, កាមរូបគតី គតា;
ភវគ្គតម្បិ សម្បត្តា, បុនាគច្ឆន្តិ ទុគ្គតឹ។

តាវ ទីឃាយុកា សត្តា, ចវន្តិ អាយុសង្ខយា;
នត្ថិ កោចិ ភវោ និច្ចោ, ឥតិ វុត្តំ មហេសិនា។

តស្មា ហិ ធីរា និបកា, និបុណា អត្ថចិន្តកា;
ជរាមរណមោក្ខាយ, ភាវេន្តិ មគ្គមុត្តមំ។

ភាវយិត្វា សុចឹ មគ្គំ, និព្ពានោគធគាមិនំ;
សព្ពាសវេ បរិញ្ញាយ, បរិនិព្ពន្តិ អនាសវាតិ។ (វិភ. ១០២៨);

អយំ ឆដ្ឋវារេ នយោ។

សត្តមោ បន វារោ តេសំ ខន្ធាទីនំ អភិញ្ញេយ្យាទិភាវវិភាវនវសេន បវត្តោ។ តត្ថ ហិ –

> “រូបក្ខន្ធោ អភិញ្ញេយ្យោ, បរិញ្ញេយ្យោ, ន បហាតព្ពោ, ន ភាវេតព្ពោ, ន សច្ឆិកាតព្ពោ។ ចត្តារោ ខន្ធា អភិញ្ញេយ្យា បរិញ្ញេយ្យា, សិយា បហាតព្ពា, សិយា ភាវេតព្ពា, សិយា សច្ឆិកាតព្ពា, សិយា ន បហាតព្ពា ន ភាវេតព្ពា ន សច្ឆិកាតព្ពា”តិអាទិនា –

ទ្វាទសបិ កោដ្ឋាសា វិត្ថារតោ វិភត្តា។ តត្ថ លក្ខណបរិគ្គាហិកាយ បញ្ញាយ ខន្ធាទយោ សព្ពេ ធម្មា អភិញ្ញេយ្យា។ ញាតតីរណបហានបរិញ្ញាសុ យថាយោគំ យាយ កាយចិ បរិញ្ញាយ វសេន សព្ពេបិ ធម្មា បរិញ្ញេយ្យា។ លោកុត្តរធម្មាបិ ញាតបរិញ្ញេយ្យាវ។ អកុសលា បន បហាតព្ពា។ មគ្គោ ភាវេតព្ពោ, ផលំ, និព្ពានញ្ច សច្ឆិកាតព្ពំ។ តត្ថ រូបក្ខន្ធោ ញាតតីរណវសេន បរិញ្ញេយ្យោ។ វិបស្សនាវិសយេ ហិ សព្ពំ តីរណបរិញ្ញាយ បរិញ្ញេយ្យន្តិ។ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ អភិញ្ញេយ្យាទិភាវោ វេទិតព្ពោ។

អដ្ឋមោ បន វារោ តេសំ សារម្មណតាវិភាវនវសេន បវត្តោ, នវមោ បនេសំ ទិដ្ឋសុតមុតវិញ្ញាតេសុ សង្គហទស្សនវសេន។ ទសមោ កុសលត្តិកាទីហិ សរណទុកបរិយោសានេហិ តិកទុកេហិ វិភាគទស្សនវសេន បវត្តោ, តេបិ ហេដ្ឋា វុត្តនយាវាតិ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បនេត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តោយេវ។ អាទិតោ បដ្ឋាយ សព្ពត្ថ **វិភង្គបាឡិអដ្ឋកថាសុ** (វិភ. ៩៧៨ អាទយោ; វិភ. អដ្ឋ. ៩៧៨ អាទយោ) គហេតព្ពោតិ។

ធម្មហទយវិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

មោហវិច្ឆេទនិយា អភិធម្មមាតិកត្ថវណ្ណនាយ

វិភង្គមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៣. ធាតុកថាមាតិកា

ឥទានិ វិភង្គមាតិកានន្តរំ –

> អយំ ធាតុកថាទីនំ, សម្បត្តា អត្ថវណ្ណនា;
> មាតិកានំ យតោ តស្មា, បញ្ចន្នម្បិ យថារហំ។
>
> អនុត្តានត្ថតោ ចេវ, សង្ខេបេនត្ថនិច្ឆយា;
> វិភង្គនយតោ ចេវ, ហោតិ សំវណ្ណនានយោ។

តត្ថ ធាតុកថាមាតិកាយ តាវ សំវណ្ណនា ហោតិ។ សា បនេសា និក្ខេបតោ បញ្ចធា ឋិតា – នយមាតិកា អព្ភន្តរមាតិកា នយមុខមាតិកា លក្ខណមាតិកា ពាហិរមាតិកាតិ។ តត្ថ “សង្គហោ, អសង្គហោ...បេ.... វិប្បយុត្តេន សង្គហិតំ អសង្គហិត”ន្តិ អយំ ចុទ្ទសហិ បទេហិ និក្ខិត្តា សង្គហាទិកេន នយេន ធាតុកថាយ ធម្មា វិភត្តាតិ ទស្សេតុំ ឋបិតត្តា **នយមាតិកា** នាម, យា “មូលមាតិកា”តិបិ វុច្ចតិ។

“បញ្ចក្ខន្ធា...បេ.... មនសិការោ”តិ អយំ បញ្ចវីសាធិកេន បទសតេន និក្ខិត្តា សង្គហាទិនយេន វិភជិតព្ពភាវេន ធាតុកថាយ អព្ភន្តរេ ឯវ ឋបិតត្តា **អព្ភន្តរមាតិកា** នាម, យា “ធាតុកថាមាតិកា”តិបិ វុច្ចតិ។

“តីហិ សង្គហោ, តីហិ អសង្គហោ, ចតូហិ សម្បយោគោ, ចតូហិ វិប្បយោគោ”តិ អយំ ចតូហិ បទេហិ និក្ខិត្តា ខន្ធាទីសុ ច កុសលត្តិកាទីសុ ច មាតិកាធម្មេសុ តីហិ ខន្ធាយតនធាតុបទេហេវ សង្គហោ អសង្គហោ ច, តថា ចតូហិ អរូបក្ខន្ធេហិ សម្បយោគោ, វិប្បយោគោ ចាតិ ឥមេសំ សង្គហាសង្គហាទីនំ នយានំ មុខានីតិ ទស្សេតុំ ឋបិតត្តា **នយមុខមាតិកា** នាម។

“សភាគោ វិសភាគោ”តិ អយំ ទ្វីហិ បទេហិ និក្ខិត្តា សភាគវិសភាគលក្ខណវសេនេវ សង្គហាសង្គហនយា ចេវ សម្បយោគវិប្បយោគនយា ច ហោន្តីតិ ទស្សេតុំ ឋបិតត្តា **លក្ខណមាតិកា** នាម។ សព្ពាបិ ធម្មសង្គណី ធាតុកថាយ មាតិកាតិ អយំ ឆសដ្ឋិ តិកបទានិ, ទ្វេ ច ទុកបទសតានិ សង្ខិបិត្វា និក្ខិត្តា ធាតុកថាមាតិកាតោ ពហិ ឋបិតត្តា **ពាហិរមាតិកា** នាម។ ឯវមេតិស្សា បញ្ចវិធាយ មាតិកាយ អយមនុត្តានត្ថវណ្ណនា។

សង្គហោតិអាទីសុ ហិ សង្គហោ តាវ ជាតិសញ្ជាតិកិរិយាគណនវសេន ចតុព្ពិធោ។ តត្ថ “សព្ពេ ខត្តិយា អាគច្ឆន្តុ, យា ចាវុសោ វិសាខ, សម្មាវាចា, យោ ច សម្មាកម្មន្តោ, យោ ច សម្មាអាជីវោ, ឥមេ ធម្មា សីលក្ខន្ធេ សង្គហិតា”តិ (ម. និ. ១.៤៦២) អយំ **ជាតិសង្គហោ** នាម។ “សព្ពេ កោសលកា អាគច្ឆន្តុ, យោ ចាវុសោ វិសាខ, សម្មាវាយាមោ, យា ច សម្មាសតិ, យោ ច សម្មាសមាធិ, ឥមេ ធម្មា សមាធិក្ខន្ធេ សង្គហិតា”តិ (ម. និ. ១.៤៦២) អយំ **សញ្ជាតិសង្គហោ** នាម, ឯកដ្ឋានេ ជាតិសម្ពន្ធភាវេន សង្គហោតិ អត្ថោ។ “សព្ពេ ហត្ថារោហា អាគច្ឆន្តុ, យា ចាវុសោ វិសាខ, សម្មាទិដ្ឋិ, យោ ច សម្មាសង្កប្បោ, ឥមេ ធម្មា បញ្ញាក្ខន្ធេ សង្គហិតា”តិ (ម. និ. ១.៤៦២) អយំ **កិរិយាសង្គហោ** នាម។ “ហញ្ចិ ចក្ខាយតនំ រូបក្ខន្ធគណនំ គច្ឆតិ, តេន វត រេ វត្តព្ពេ ‘ចក្ខាយតនំ រូបក្ខន្ធេន សង្គហិត’”ន្តិ (កថា. ៤៧១) អយំ **គណនសង្គហោ** នាម, អយមិធ អធិប្បេតោ។ តប្បដិបក្ខេន **អសង្គហោ** វេទិតព្ពោ។ តេសំ វិកប្បតោ **សង្គហិតេន អសង្គហិតាទីនិ**, ឯកុប្បាទេកនិរោធឯកវត្ថុកឯការម្មណតាវសេន **សម្បយោគោ**, តប្បដិបក្ខតោ **វិប្បយោគោ**, តេសំ វិកប្បតោ សម្បយុត្តេន **វិប្បយុត្តាទីនិ**, តទុភយសំសគ្គវិកប្បតោ **សង្គហិតេន សម្បយុត្តំ វិប្បយុត្ត**ន្តិអាទីនិ ច វេទិតព្ពានិ។ សេសំ វុត្តត្ថមេវ។ អយំ តាវេត្ថ អនុត្តានបទត្ថោ។

សង្គហាសង្គហបទត្ថវណ្ណនា

អត្ថវិនិច្ឆយតោ បន យស្មា អព្ភន្តរមាតិកាយ រូបក្ខន្ធាទីនិ, ពាហិរមាតិកាយ កុសលាទីនិ ច “សង្គហោ អសង្គហោ”តិអាទិកេហិ នយមាតិកាបទេហិ “តីហិ សង្គហោ, តីហិ អសង្គហោ”តិអាទិនយមុខមាតិកាវសេន យថារហំ និទ្ទេសត្ថាយ ភគវតា ឋបិតានិ, តស្មា ខន្ធាទីនំ សង្គហាទីនំ បាឡិយំ វុត្តានុសារេនេវ សង្ខេបតោ អត្ថវិនិច្ឆយោ ហោតិ។ ឥមិនា នយេន **វិភង្គនយោ** សក្កា ញាតុន្តិ តំ វិសុំ ន វក្ខាម។

តត្ថ សង្គហាសង្គហវារេ ខន្ធានំ តាវ អយំ និទ្ទេសេ នយោ – រូបក្ខន្ធោ ឯកេន ខន្ធេន ឯកាទសហិ អាយតនេហិ ឯកាទសហិ ធាតូហិ សង្គហិតោ។ ចតូហិ ខន្ធេហិ ឯកេនាយតនេន សត្តហិ ធាតូហិ អសង្គហិតោ។ តត្ថ **ឯកាទសហី**តិ មនាយតនវជ្ជេហិ។ ធម្មាយតនេនាបិ ហិ កេចិ រូបធម្មា សង្គហិតា។ **ឯកាទសហី**តិ សត្ត វិញ្ញាណធាតុវជ្ជាហិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

វេទនាទយោ តយោ ខន្ធា យថាសកំ ឯកេន ខន្ធេន ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ធាតុយា សង្គហិតា, ចតូហិ ខន្ធេហិ ឯកាទសហិ អាយតនេហិ សត្តរសហិ ធាតូហិ អសង្គហិតា, តថា វិញ្ញាណក្ខន្ធោបិ។ កេវលំ បនេត្ថ សត្តហិ វិញ្ញាណធាតូហិ សង្គហិតោ, ឯកាទសហិ ធាតូហិ អសង្គហិតោតិ ឯត្តកមេវ វិសេសោ។ តត្ថ ហិ វេទនាទីនំ តិណ្ណំ ខន្ធានំ ឯកេន ធម្មាយតនេន ច ឯកាយ ធម្មធាតុយា ច សង្គហិតតា វេទិតព្ពា។ បាឡិយំ បនេត្ថ ខន្ធបទនិទ្ទេសេ, ឧបរិ អាយតនាទិនិទ្ទេសេសុ ច “រូបក្ខន្ធោ ច វេទនាក្ខន្ធោ ច ទ្វីហិ ខន្ធេហិ ឯកាទសហាយតនេហិ ឯកាទសហិ ធាតូហិ សង្គហិតា”តិអាទិនា (ធាតុ. ១៥) ទ្វិមូលកាទិនយេនាបិ វិត្ថារនយោ វិភត្តោ, សោបិ ឥមិនា ឯកមូលនយានុសារេន សព្ពត្ថ សុវិញ្ញេយ្យោតិ ន វិត្ថារយិម្ហា។ អយំ ខន្ធបទនិទ្ទេសនយោ។

អាយតនធាតុបទានម្បិ ខន្ធបទេ វុត្តានុសារេនេវ តីហិ សង្គហោ, តីហិ អសង្គហោ ច យថាយោគំ យោជេត្វា ញាតព្ពោ។ កេវលំ បនេត្ថ ធម្មាយតនធម្មធាតូសុ អសង្ខតស្ស ខន្ធសង្គហាភាវា តំ ឋបេត្វា សេសានំ ខន្ធេសុ សង្គហោ វេទិតព្ពោ។

សច្ចេសុ ទុក្ខសច្ចំ សព្ពេហិ ខន្ធាយតនធាតូហិ។ សមុទយមគ្គសច្ចានិ សង្ខារក្ខន្ធេន, ធម្មាយតនធម្មធាតូហិ ច សង្គហិតានិ។ និរោធសច្ចំ ខន្ធេន អសង្គហិតំ, ធម្មាយតនធម្មធាតូហិ ឯវ សង្គហិតំ។

ឥន្ទ្រិយេសុ ជីវិតិន្ទ្រិយំ ទ្វីហិ រូបក្ខន្ធសង្ខារក្ខន្ធេហិ។ សុខិន្ទ្រិយាទីនិ បញ្ច វេទនាក្ខន្ធេន , សទ្ធាទីនិ សង្ខារក្ខន្ធេន, សព្ពានិ ចេតានិ ជីវិតិន្ទ្រិយាទីនិ, ឥត្ថិន្ទ្រិយបុរិសិន្ទ្រិយាទីនិបិ ធម្មាយតនធម្មធាតូហិ សង្គហិតានិ។ សេសិន្ទ្រិយានិ សុវិញ្ញេយ្យានិ។

បដិច្ចសមុប្បាទេសុ នាមរូបំ វិញ្ញាណវជ្ជិតេហិ ចតូហិ ខន្ធេហិ, ឯកាទសហិ អាយតនធាតូហិ ច សង្គហិតំ។ ឯត្ថ ហិ បវត្តិយំ នាមរូបស្សាបិ គហិតត្តា សឡាយតនម្បិ គហិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ សឡាយតនំ ទ្វីហិ ខន្ធេហិ, បសាទវិញ្ញាណភូតេហិ ឆហិ អាយតនេហិ, ទ្វាទសហិ ធាតូហិ សង្គហិតំ។ ឧបបត្តិភវោ បន កាមភវភូតោ បញ្ចហិ ខន្ធេហិ, សទ្ទាយតនវជ្ជិតេហិ ឯកាទសហិ អាយតនេហិ, សត្តរសហិ ធាតូហិ។ រូបភវោ បញ្ចហិ ខន្ធេហិ, សទ្ទាទិចតុក្កឃានាទិត្តយតព្ពិញ្ញាណវជ្ជេហិ បញ្ចហាយតនេហិ, អដ្ឋហិ ធាតូហិ សង្គហិតោ។ អសញ្ញីភវោ ឯកេន រូបក្ខន្ធេន, រូបធម្មវសេន ទ្វីហិ អាយតនធាតូហិ សង្គហិតោ។ ឃានាទិត្តយំ បនេត្ថ អាយតនាទិកិច្ចាករណតោ អាយតនធាតូហិ អសង្គហិតម្បិ រូបក្ខន្ធេន សង្គហិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ភវស្ស ច ឯកន្តមុបាទិន្នត្តា បវត្តិវិបាកានំ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនំ គហណេបិ អនុបាទិន្នសទ្ទាយតនស្ស ឥធ អគ្គហណំ ទដ្ឋព្ពំ។ អរូបភវោ ចតូហិ ខន្ធេហិ ទ្វីហិ អាយតនធាតូហិ។ ជាតិជរាមរណានិ នាមរូបធម្មានំ លក្ខណត្តា ទ្វីហិ រូបក្ខន្ធសង្ខារក្ខន្ធេហិ។ សោកទុក្ខទោមនស្សានិ វេទនាក្ខន្ធេន។ ឧបាយាសោ សង្ខារក្ខន្ធេន, ធម្មាយតនធម្មធាតូហិ ច សង្គហិតោ។ បរិទេវោ រូបក្ខន្ធសទ្ទាយតនសទ្ទធាតូហិ។ សេសានិ បនេត្ថ បដិច្ចសមុប្បាទង្គានិ, សតិបដ្ឋានសម្មប្បធានា ច សុវិញ្ញេយ្យាវ។

ឥទ្ធិបាទា ទ្វីហិ ខន្ធេហិ, អាយតនេហិ, ធាតូហិ សង្គហិតា។ ឯត្ថ ច ចិត្តិទ្ធិបាទស្ស ធម្មធាតុមនោវិញ្ញាណធាតុនិយមតោ សោឡសហិ ធាតូហិ អសង្គហោ វេទិតព្ពោ។ ឈានានិ ទ្វីហិ វេទនាសង្ខារក្ខន្ធេហិ, ឯកេនាយតនេន, ឯកាយ ធាតុយា ច សង្គហិតានិ។ អប្បមញ្ញា ឯកេន ខន្ធេន, ឯកេន អាយតនេន, ឯកាយ ធាតុយា សង្គហិតា។ ឯវំ បញ្ចិន្ទ្រិយាទីនិបិ។ កេវលំ បន ចិត្តំ សត្តហិ វិញ្ញាណធាតូហិ សង្គហិតន្តិ ឯត្តកមេវ វិសេសោ។ សព្ពេសម្បិ ចេស វុត្តាវសេសេហិ ខន្ធាយតនធាតូហិ អសង្គហិតភាវោ វេទិតព្ពោ។

ឥមិនា នយេន ពាហិរមាតិកាយបិ “កុសលា ធម្មា, អកុសលា ធម្មា ចតូហិ ខន្ធេហិ, ទ្វីហិ អាយតនេហិ, ធាតូហិ សង្គហិតា។ អព្យាកតា បន អសង្ខតំ ខន្ធតោ ឋបេត្វា បញ្ចហិ ខន្ធេហិ ទ្វាទសហិ អាយតនេហិ អដ្ឋារសហិ ធាតូហិ សង្គហិតា”តិអាទិនា យោជេត្វា សង្គហាសង្គហោ ញាតព្ពោតិ អយមេត្ថ សង្ខេបោ, វិត្ថារោ បន **ធាតុកថាបាឡិអដ្ឋកថាសុ** (ធាតុ. ៧៧ អាទយោ; ធាតុ. អដ្ឋ. ៧៧) គហេតព្ពោតិ។

និដ្ឋិតោ “សង្គហោ អសង្គហោ”តិ បទស្ស

អត្ថវិនិច្ឆយោ។

សង្គហិតេនអសង្គហិតបទត្ថវណ្ណនា

សង្គហិតេនអសង្គហិតបទេ សព្ពេសំ រូបក្ខន្ធាទិបទានំ និទ្ទេសោ ន សម្ភវតិ។ យានិ បនេត្ថ បទានិ រូបេក ទេសំ, អរូបេន អសម្មិស្សំ វិញ្ញាណេកទេសញ្ច អញ្ញេន អសម្មិស្សំ ទីបេន្តិ, តេសមិធ និទ្ទេសោ។ តានិ បន ម នាយតនធម្មាយតនវជ្ជិតានំ ទសាយតនានំ, ធម្មធាតុវជ្ជិតានំ សត្តរសន្នំ ធាតូនំ, សត្តរូបិន្ទ្រិយានញ្ច វសេន វេទិតព្ពានិ, ន រូបក្ខន្ធាទីនំ។ តេនេវ **បាឡិយំ** –

> “ទសាយតនា សត្តរស ធាតុយោ,
> សត្តិន្ទ្រិយា អសញ្ញាភវោ ឯកវោការភវោ;
> បរិទេវោ សនិទស្សនសប្បដិឃំ,
> អនិទស្សនំ បុនទេវ សប្បដិឃំ ឧបាទា”តិ។ (ធាតុ. ១៧៨) –

ឯវំ ឧទ្ទានគាថា វុត្តា។ រូបក្ខន្ធេន ហិ រូបក្ខន្ធោវ សង្គហិតោ, ឯវំ វេទនាក្ខន្ធាទីហិ ច វេទនាក្ខន្ធាទយោវ។ តេបិ ច យេហិ កេហិចិ អាយតនធាតូហិ អសង្គហិតា នាម នត្ថីតិ តេសំ សង្គហិតេន អសង្គហិតត្តាភាវា យថា វុត្តាយតនានំ វសេនេវេត្ថ អត្ថវិនិច្ឆយោ ហោតិ។ ឥទំ ហេត្ថ លក្ខណំ – យំ ខន្ធបទេន សង្គហិតំ ហុត្វា អាយតន ធាតុបទេហិ អសង្គហិតំ, ខន្ធាយតនបទេហិ វា សង្គហិតំ ហុត្វា ធាតុបទេន អសង្គហិតំ, តស្ស ខន្ធាយតនធាតូហិ អសង្គហោ វុច្ចតិ។ កថំ? ចក្ខាយតនេន យេ ធម្មា ខន្ធសង្គហេន សង្គហិតា, អាយតនសង្គហេន, ធាតុសង្គហេន ច អសង្គហិតា, តេ ធម្មា កតិហិ ខន្ធេហិ, អាយតនេហិ, ធាតូហិ អសង្គ ហិតា? តេ ធម្មា ចតូហិ ខន្ធេហិ ទ្វីហិ អាយតនេហិ អដ្ឋហិ ធាតូហិ អសង្គហិតា។ ឯវំ រូបាយតនាទីសុបិ បសាទ វិសយភូតេសុ ធាតូសុ, រូបិន្ទ្រិយាទីសុ ច យោជនក្កមោ វេទិតព្ពោ។

តត្រាយំ នយោ – ចក្ខាយតនេន យេ រូបធម្មា ខន្ធសង្គហេន រូបក្ខន្ធោតិ សង្គហិតា, អាយតនធាតុ សង្គហេន ចក្ខាយតនេន អសង្គហិតា, ចក្ខុធាតុយា អសង្គហិតា, ចក្ខាយតនចក្ខុធាតូហិ ឯកស្សេវេតស្ស ចក្ខុស្ស វិសុំ អាយតនធាតូសុ សង្គហិតត្តា តេ ចក្ខាយតនវិរហិតា សព្ពេ រូបធម្មា ចតូហិ អរូបក្ខន្ធេហិ ចក្ខាយតនំ មនាយតនន្តិ ទ្វីហិ អាយតនេហិ ចក្ខុធាតុ សត្តវិញ្ញាណធាតូតិ អដ្ឋហិ ធាតូហិ អសង្គហិតា។ ឧបរិ រូបាយតនាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឥមស្មឹ ហិ វារេ ចក្ខាយតនស្ស អត្តនោ តីហិបិ ខន្ធាយតនធាតុសង្គហេហិ សង្គហិតតាយ អសង្គហិតត្តាភាវា ខន្ធសង្គហេន សង្គហិតំ, អាយតនសង្គហេន អសង្គហិតំ, ធាតុសង្គហេន អសង្គហិតន្តិ ឯវំ តីហិបិ សង្គហិតាសង្គហិតវិសេសនេហិ វិសិដ្ឋស្សេវ “កតិហិ ខន្ធេហី”តិអាទិនា ខន្ធាទីហិ អសង្គហស្ស វុច្ចមានត្តា ច អរូបក្ខន្ធេហិ សហ ពហិភូតតា វេទិតព្ពា។ យថា ចេត្ថ ចក្ខាយតនេន ឧបលក្ខិតានំ រូបធម្មានំយេវ សង្គហិតេន អសង្គហិតតា, ន ចក្ខាយតនស្ស, ឯវំ ឧបរិ រូបាយតនាទីហិ ឧបលក្ខិតវារេបិ យថារហំ ញាតព្ពា។

សេសេសុ បន ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយា យេ ធម្មា ខន្ធសង្គហេន សង្គហិតា, អាយតនសង្គហេន សង្គហិតា, ធាតុសង្គហេន អសង្គហិតា, តេ ធម្មា ចតូហិ ខន្ធេហិ ឯកាទសហិ អាយតនេហិ ទ្វាទសហិ ធាតូហិ អសង្គ ហិតា។ ឯវំ សេសវិញ្ញាណធាតូសុបិ។ បដិច្ចសមុប្បាទង្គេសុ អសញ្ញីភវេន យេ ធម្មា…បេ… តេ ធម្មា ចតូហិ ខន្ធេហិ ទសហាយតនេហិ សោឡសហិ ធាតូហិ អសង្គហិតា។ ឧបាទាធម្មេហិ យេ ធម្មា…បេ… តេ ធម្មា ចតូហិ ខន្ធេហិ ឯកាទសហាយតនេហិ សត្តរសហិ ធាតូហិ អសង្គហិតាតិ ឥមេ ចត្តារោ វារា អបុព្ពវិសេសា សមាយេវ។ តត្ថ ចក្ខុវិញ្ញាណវារេ **ទ្វាទសហី**តិ ឆ វិញ្ញាណធាតុយោ វជ្ជេត្វា អវសេសាហិ ធាតូហិ សេសា ឆ វិញ្ញាណធាតុយោវ ខន្ធាយតនសង្គហេហិ សង្គហិតា, ធាតុសង្គហេនេវ អសង្គហិតា។ អវសេសាហិ ទ្វាទសហិ ធាតូហិ អសង្គហិតាតិ។ ឯស នយោ សេសវិញ្ញាណធាតូសុបិ។

ទុតិយេ **តីហាយតនេហី**តិ រូបាយតនធម្មាយតនមនាយតនេហិ។ អសញ្ញិព្រហ្មលោកេ ហិ រូបាយតនធម្មាយតនវសេន ទ្វេ អាយតនានិ ឧបបត្តិភវភាវេន បាឡិយំ អាគតានិ, តេ បន ខន្ធេហិ សង្គ ហិតានិ, អាយតនធាតូសុ អសង្គហិតានិ។ តទវសេសានិ នវ រូបាយតនានិ, តានិ តេហេវ ច ទ្វីហិ ម នាយតនធម្មាយតនេហិ ច អសង្គហិតានិ នាម ហោន្តិ។ **នវហិ ធាតូហី**តិ រូបធាតុធម្មធាតូហិ សទ្ធឹ សត្តហិ វិញ្ញាណធាតូហិ។

តតិយេ **ទសហី**តិ រូបាយតនធម្មាយតនវជ្ជេហិ។ **សោឡសហី**តិ រូបធាតុធម្មធាតុវជ្ជាហិ។ អនិទស្សន សប្បដិឃានិ នាម នវ ឱឡារិកាយតនានិ, តានិ តេហិ ខន្ធសង្គហេន សង្គហិតានិ, អាយតនធាតុសង្គហេហិ ច អសង្គហិតានិ, រូបាយតនធម្មាយតនានិ ទ្វេបិ សេសេហិ អាយតនធាតូហិ អសង្គហិតានិ នាម ហោន្តិ។

ចតុត្ថេ **ឯកាទសហី**តិ ផោដ្ឋព្ពាយតនវជ្ជេហិ ផោដ្ឋព្ពាយតនស្ស ឧបាទាធម្មេហិ អាយតនាទីសុ អសង្គហិតត្តា។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ អយំ សង្គហិតេនអសង្គហិតបទេ នយោ។

អសង្គហិតេនសង្គហិតបទត្ថវណ្ណនា

អសង្គហិតេនសង្គហិតបទេ បន យានិ បទានិ វិញ្ញាណេន វា ឱឡារិករូបេន វា អសម្មិស្សំ ធម្មាយតនេក ទេសំ ទីបេន្តិ, តានេវ និទ្ទិសីយន្តិ, តានិ បន វេទនាទីនំ តិណ្ណំ ខន្ធានំ, ទុក្ខសច្ចវជ្ជិតានំ តិណ្ណំ សច្ចានំ, បសាទមនោវជ្ជិតានំ សោឡសន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ, អវិជ្ជាសង្ខារផស្សវេទនាតណ្ហុបាទានកម្មភវជាតិជរាមរណសោក ទុក្ខទោមនស្សុបាយាសវសេន ចុទ្ទសបច្ចយាការបទានញ្ច វសេន វេទិតព្ពានិ, ន រូបក្ខន្ធាទីនំ។ តេនេវ **អដ្ឋកថាយំ** –

> “តយោ ខន្ធា តថា សច្ចា, ឥន្ទ្រិយានិ ច សោឡស;
> បទានិ បច្ចយាការេ, ចុទ្ទសូបរិ ចុទ្ទស។
>
> “សមតឹស បទា ហោន្តិ, គោច្ឆកេសុ ទសស្វថ;
> ទុវេ ចូឡន្តរទុកា, អដ្ឋ ហោន្តិ មហន្តរា”តិ។ (ធាតុ. អដ្ឋ. ១៧៩) –

ឯវំ ឧទ្ទានគាថា វុត្តា។ ឥទំ ហេត្ថ លក្ខណំ – យំ ខន្ធបទេន អសង្គហិតំ, អាយតនធាតុបទេហិ សង្គហិតំ, តស្សេវ តីហិ វិសេសនេហិ វិសិដ្ឋស្ស ខន្ធាទីហិ សង្គហោ វុច្ចតិ។ កថំ? វេទនាក្ខន្ធេន យេ ធម្មា ខន្ធសង្គហេន អសង្គហិតា, អាយតនធាតុសង្គហេហិ សង្គហិតា, តេ ធម្មា កតិហិ ខន្ធេហិ, អាយតនេហិ, ធាតូហិ សង្គហិតា? តេ ធម្មា អសង្ខតំ ខន្ធតោ ឋបេត្វា តីហិ ខន្ធេហិ ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ធាតុយា សង្គហិតាតិ។

តត្រាយំ នយោ – វេទនាក្ខន្ធេន ហិ និព្ពានំ, សុខុមរូបំ, សញ្ញាសង្ខារា ច ខន្ធសង្គហេន អសង្គហិតា ហុត្វា ធម្មាយតនធម្មធាតុសង្គហេន សង្គហិតា។ តេសុ និព្ពានំ ខន្ធសង្គហំ ន គច្ឆតិ, សេសា តីហិ រូបសញ្ញា សង្ខារក្ខន្ធេហិ សង្គហំ គច្ឆន្តិ, អាយតនធាតុយោ បនេត្ថ ធម្មាយតនធម្មធាតូនំ វសេនេវ សព្ពត្ថ វេទិតព្ពា ឥតរាសំ អសម្ភវា, ឥមេសុ ច និព្ពានម្បិ សង្គហំ គច្ឆតិ។ តេនេវ ហិ “អសង្ខតំ ខន្ធតោ ឋបេត្វា”តិ វុត្តំ។ តស្សាយមត្ថោ – ខន្ធសង្គហេ ឯវ អសង្ខតំ ឋបេត្វា, ន ឥតរសង្គហេសូតិ ឯវំ សញ្ញាក្ខន្ធាទីសុបិ យោជនា វេទិតព្ពា។ អយំ បន វិសេសោ – ជីវិតិន្ទ្រិយេន យេ ធម្មា…បេ…. តេ ធម្មា ទ្វីហិ វេទនាសញ្ញាក្ខន្ធេហិ សង្គហិតា, រូបារូបជីវិតិន្ទ្រិយេហិ និព្ពានវេទនាសញ្ញាវិញ្ញាណក្ខន្ធា ខន្ធសង្គហេន អសង្គហិតា, តេសុ ច និព្ពានវេទនាសញ្ញាវ អាយតនធាតុសង្គហេន សង្គហិតាតិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ អយំ អសង្គហិតេនសង្គហិតបទេ នយោ។

សង្គហិតេនសង្គហិតបទត្ថវណ្ណនា

សង្គហិតេនសង្គហិតបទេ បន យានិ បទានិ សង្ខារេកទេសំ អញ្ញេន អសម្មិស្សំ ទីបេន្តិ វេទនេកទេសំ វា សុខុមរូបំ វា សទ្ទេកទេសំ វា, តានេវ និទ្ទិសីយន្តិ។ ខន្ធាយតនធាតូសុ ឯកម្បិ កោដ្ឋាសំ សកលេន គហេត្វា ឋិតបទានិ ន យុជ្ជន្តិ។ តានិ បន ទ្វិន្នំ សមុទយមគ្គសច្ចានំ, បន្នរសិន្ទ្រិយានំ, ឯកាទសបដិច្ចបទាទីនញ្ច វសេន វេទិតព្ពានិ។ ឥទំ ហេត្ថ លក្ខណំ – យំ អត្តនា ខន្ធាទិវសេន សង្គហិតេហិ ខន្ធាទិតោ សង្គហិតំ, តស្សេវ បឋមំ ឧទ្ទដ្ឋបទស្ស បុន ខន្ធាទីហិ សង្គហោ វុច្ចតិ។

តត្រាយំ អាទិបទេ នយោ – សមុទយសច្ចេន យេ ធម្មា ខន្ធាទីហិ តីហិ សង្គហេហិបិ សង្គហិតា, តេហិ ធម្មេហិ យេ ធម្មា ខន្ធាទីហិ តីហិបិ សង្គហិតា, តេ ធម្មា ឯកេន ខន្ធេន ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ធាតុយា សង្គហិតាតិ។ សមុទយសច្ចេន ហិ តណ្ហាវជ្ជា សេសា សង្ខារា ខន្ធាទីហិ សង្គហេហិ សង្គហិតា, បុន តេហិ ច តណ្ហាវ សង្គហិតា, សា ច បុន សង្ខារក្ខន្ធធម្មាយតនធម្មធាតូហិ សង្គហិតា។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយំ សង្គហិតេនសង្គហិតបទេ នយោ។

អសង្គហិតេនអសង្គហិតបទត្ថវណ្ណនា

អសង្គហិតេនអសង្គហិតបទេ បន យានិ បទានិ បញ្ចក្ខន្ធគាហកេហិ ទុក្ខសច្ចាទីហិ, វិញ្ញាណេន សទ្ធឹ សុខុមរូបគាហកេហិ អចេតសិកាទីហិ ច បទេហិ វិវជ្ជិតានិ រូបក្ខន្ធាទីនិ, តានេវ និទ្ទិសីយន្តិ។ ឥទំ ហេត្ថ លក្ខណំ – យំ បឋមំ ឧទ្ធដេន រូបក្ខន្ធាទិបទេន ខន្ធាទិតោ អសង្គហិតំ, យំ តេហិ អសង្គហិតំ, តស្សេវ បុន ខន្ធាទីហិ អសង្គហោ វុច្ចតិ។

តត្រាយំ ឯកបទយោជនា – រូបក្ខន្ធេន យេ ធម្មា ខន្ធាទីហិ តីហិបិ អសង្គហេហិ អសង្គហិតា, តេហិ ធម្មេហិ យេ ធម្មា ខន្ធាទីហិ តីហិ អសង្គហិតា, តេ ធម្មា ឯកេន ខន្ធេន ឯកេនាយតនេន សត្តហិ ធាតូហិ អសង្គហិតា។ រូបក្ខន្ធេន ហិ ចត្តារោ ខន្ធា, និព្ពានញ្ច ខន្ធសង្គហេន អសង្គហិតា, អាយតនាទីហិ បន វិញ្ញាណមេវ បបេត្វា វេទនាទយោ ធម្មាយតនេន រូបក្ខន្ធេកទេសេន សង្គហិតាតិ វិញ្ញាណមេវ តីហិបិ ខន្ធសង្គហាទីហិ រូបក្ខន្ធេន អសង្គហិតំ នាម។ តេន បុន វិញ្ញាណេន សទ្ធឹ សនិព្ពានា ចត្តារោ ខន្ធា ខន្ធាទីហិ អសង្គហិតា, តេ សព្ពេបិ បុន វិញ្ញាណភូតេន ឯកេន ខន្ធេន ឯកេនាយតនេន សត្តហិ ធាតូហិ អសង្គហិតាតិ។ អយំ អសង្គហិតេនអសង្គហិតបទេ នយោ។

សម្បយោគវិប្បយោគបទត្ថវណ្ណនា

សម្បយោគវិប្បយោគបទេ បន យានិ បទានិ និព្ពានេន, រូបេន វា មិស្សេសុ សត្តសុ វិញ្ញាណធាតូសុ ឯកាយបិ អវិប្បយុត្តេ អរូបធម្មេ បកាសេន្តិ, តេសំ ធម្មាយតនទុក្ខសច្ចាទីនំ និទ្ទេសោ ន សម្ភវតិ។ កាហិចិ បន វិញ្ញាណធាតូហិ វិប្បយុត្តានំ រូបមិស្សារូបធម្មានំ, កេវលានារម្មណានំ វា សកលរូបក្ខន្ធានំ វា បកាសកានំ រូបភវរូបក្ខន្ធកុសលាទិបទានំ សម្បយោគបទេ ឯវ និទ្ទេសោ ន សម្ភវតិ, វិប្បយោគបទេ បន សម្ភវតិ។ អរូបក្ខន្ធានំ បន បច្ចេកំ, ទ្វិន្នំ, តិណ្ណំ, តទេកទេសានំ វា តទុភយេបិ សម្ភវតិ។ "ចតូហិ សម្បយោគោ, ចតូហិ វិប្បយោគោ, សភាគោ វិសភាគោ"តិ ហិ វចនតោ ចតូហិ អរូបក្ខន្ធេហេវ សភាគានំ ឯកសន្តានេ ឯកក្ខណេវ ឧប្បន្នានំ អរូបក្ខន្ធានំ ឯវ អញ្ញមញ្ញំ សម្បយោគោ លព្ភតិ។ រូបធម្មានំ បន រូបេន, និព្ពានេន វា, និព្ពានស្ស ច រូបេន សទ្ធឹ សម្បយោគោ នាម នត្ថិ, តថា រូបនិព្ពានានំ អរូបក្ខន្ធេហិ។ វិសភាគា ហិ តេ តេសំ យថា អរូបក្ខន្ធានំ រូបនិព្ពានេហិ, ឯវំ ភិន្នសន្តានិកេហិ នានក្ខណិកេហិ អរូបធម្មេហិបិ សទ្ធឹ នត្ថិយេវ។ តេបិ ហិ តេសំ សន្តានក្ខណវិសភាគតាយ វិសភាគា ឯវ។ អយំ បន វិសភាគតា ឥធ សាមញ្ញតោ ន គហិតា តេសំ អវិសេសេន សម្បយោគស្សាបិ សម្ភវា។ យត្ថ បន វិសេសេត្វា ចក្ខុវិញ្ញាណតំសម្បយុត្តាទយោ និទ្ទិដ្ឋា, តត្ថាយម្បិ វិសភាគតា គហិតា។ យត្ថ បន យេ អនិទ្ធារិតវិសេសនា, តត្ថាបិ សព្ពថា សម្បយោគលក្ខណំ ន សម្ភវតិ។ សោ ច តស្ស ឯកន្តេន វិសភាគោតិ ឥធ គយ្ហតិ។

តត្រាយំ នយោ – រូបក្ខន្ធោ កេនចិ សម្បយុត្តោតិ? នត្ថិ។ កតិហិ វិប្បយុត្តោ? ចតូហិ ខន្ធេហិ ឯកេនាយតនេន សត្តហិ ធាតូហិ វិប្បយុត្តោ, ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ធាតុយា កេហិចិ វិប្បយុត្តោ។ ឯស នយោ ចក្ខាយតនាទិអនារម្មណេសុបិ។ សារម្មណេសុ បន វេទនាក្ខន្ធោ តីហិ ខន្ធេហិ ឯកេនាយតនេន សត្តហិ ធាតូហិ សម្បយុត្តោ, ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ធាតុយា កេហិចិ សម្បយុត្តោ។ ឯកេន ខន្ធេន ទសហិ អាយតនេហិ ទសហិ ធាតូហិ វិប្បយុត្តោ, ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ធាតុយា កេហិចិ វិប្បយុត្តោ។ ឯស នយោ សញ្ញាក្ខន្ធាទីសុបិ។

តត្ថ **ឯកេនា**តិ មនាយតនេន។ **សត្តហី**តិ វិញ្ញាណធាតូហិ។ **កេហិចី**តិ ធម្មាយតនធម្មធាតុបរិយាបន្នេហិ វេទនាសញ្ញាសង្ខារេហិ។ ទុតិយនយេ **តីហី**តិ អត្តានំ បបេត្វា សេសេហិ អរូបក្ខន្ធេហិ។ **កេហិចិ វិប្បយុត្តោ**តិ ធម្មាយតនធម្មធាតូសុ សញ្ញាសង្ខារេហិ។ **កេហិចិ វិប្បយុត្តោ**តិ រូបនិព្ពានេហិ។ ឯវំ ឧបរិបិ សព្ពត្ថ យថានុរូបំ ញាតព្ពំ។ សេសំ វុត្តនយមេវ។ អយំ បន វិសេសោ "សមុទយមគ្គសច្ចាទយោ ឯកាយ មនោវិញ្ញាណធាតុយា សម្បយុត្តា, អធិមោក្ខោ បន មនោធាតុមនោវិញ្ញាណធាតូហិ ទ្វីហេវា"តិ។ អយំ សម្បយោគវិប្បយោគបទេ នយោ។

សម្បយុត្តេនវិប្បយុត្តបទត្ថវណ្ណនា

សម្បយុត្តេនវិប្បយុត្តបទេ បន សម្បយោគារហបទេសុ យានិ បទានិ ធម្មធាតុយា សម្បយុត្តេ ធម្មេ, វិញ្ញាណញ្ច អញ្ញេន អសម្មិស្សំ ទីបេន្តិ, តេសមេវ និទ្ទេសោ។ តានិ បន ចតុន្នំ អរូបក្ខន្ធបទានំ, មនាយតនស្ស, សត្តន្នំ វិញ្ញាណធាតូនំ, មនោបេក្ខាវសេន ទ្វិន្នំ ឥន្ទ្រិយានំ, វិញ្ញាណផស្សវេទនានំ តិណ្ណំ បដិច្ចសមុប្បាទបទានំ, ផស្សសត្តកស្ស, អទុក្ខមសុខសវិតក្កសវិចារឧបេក្ខាសហគតានំ វសេន តិណ្ណំ តិកបទានំ, សត្តមហន្តរទុកបទាទីនញ្ច វសេន វេទិតព្ពានិ, ន ឥតរេសំ អសម្ភវា។ តេនេវ **អដ្ឋកថាយំ** –

“ចត្តារោ ខន្ធាយតនញ្ច ឯកំ,
ទ្វេ ឥន្ទ្រិយា ធាតុបទានិ សត្ត;
តយោ បដិច្ចា អថ ផស្សសត្តកំ,
តិកេ តយោ សត្ត មហន្តរេ ច;
ឯកំ សវិតក្កំ សវិចារមេកំ,
យុត្តំ ឧបេក្ខាយ ច ឯកមេវា”តិ។ (ធាតុ. អដ្ឋ. ៣០៦) –

ឧទ្ទានគាថា វុត្តា។ ឥទំ ហេត្ថ លក្ខណំ – យេ ធម្មា បឋមំ ឧទ្ធដបទេន សម្បយុត្តា, តេហិ យេ ធម្មា វិប្បយុត្តា, តេសំ ខន្ធាទីហិ វិប្បយោគោ វុច្ចតិ។

តត្រាយំ នយោ – វេទនាក្ខន្ធេន យេ ធម្មា សម្បយុត្តា, តេហិ ធម្មេហិ យេ ធម្មា វិប្បយុត្តា, តេ ធម្មា ចតូហិ ខន្ធេហិ ឯកេនាយតនេន សត្តហិ ធាតូហិ វិប្បយុត្តា, ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ធាតុយា កេហិចិ វិប្បយុត្តា។ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយា យេ ធម្មា សម្បយុត្តា, តេហិ ធម្មេហិ យេ ធម្មា វិប្បយុត្តា, តេ ធម្មា ន កេហិចិ ខន្ធាយតនេហិ វិប្បយុត្តា, ឯកាយ បន ធាតុយា វិប្បយុត្តាតិ ឯវំ សព្ពត្ថ យោជនា វេទិតព្ពា។

តត្ថ **តេ ធម្មា**តិ រូបនិព្ពានធម្មា, តេ វេទនាយ សម្បយុត្តេហិ វិប្បយុត្តា។ **ឯកេនា**តិ មនាយតនេន។ ទុតិយនយេ **តេ ធម្មា**តិ សព្ពិតិកា តេ ធម្មា។ **ន កេហិចី**តិ បឋមំ ឧទ្ធដំ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុំ ឋបេត្វា សេសា ឆ វិញ្ញាណធាតូ, តំសម្បយុត្តា, រូបំ, និព្ពានញ្ច។ តេហិ សព្ពេសំ ខន្ធាយតនានំ សង្គហិតត្តា ន កេហិចិ ខន្ធេហិ, អាយតនេហិ វា វិប្បយុត្តា។ ន ហិ សយំ អត្តនា វិប្បយុជ្ជតិ, សម្បយុជ្ជតិ វាតិ។ **ឯកាយា**តិ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយា។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ អយំ សម្បយុត្តេនវិប្បយុត្តបទេ នយោ។

វិប្បយុត្តេនសម្បយុត្តបទត្ថវណ្ណនា

វិប្បយុត្តេនសម្បយុត្តបទេ បន វិប្បយុត្តេន សម្បយុត្តោ នាម ធម្មោ នត្ថិ, ទេសនាសម្បទមត្តាយ បន មោឃបុច្ឆំ បទំ ឧទ្ធដំ, តេនេវ បាឡិយំ សព្ពវារេសុបិ “នត្ថិ នត្ថិ” ឥច្ចេវ វុត្តំ។ រូបក្ខន្ធាទិអនារម្មណធម្មេហិ វិប្បយុត្តា ចត្តារោ ខន្ធា, តេសញ្ច អញ្ញេហិ សម្បយោគោ នត្ថិ។ វេទនាទីហិបិ រូបនិព្ពានាទីនិ វិប្បយុត្តានិ, តេសញ្ច កេនចិ សម្បយោគោវ នត្ថីតិ។ អយំ វិប្បយុត្តេនសម្បយុត្តបទេ នយោ។

សម្បយុត្តេនសម្បយុត្តបទត្ថវណ្ណនា

សម្បយុត្តេនសម្បយុត្តបទេ បន យានិ បទានិ រូបេន អសម្មិស្សំ អរូបក្ខន្ធេកទេសមេវ ទីបេន្តិ, តេសមេវ និទ្ទេសោ, ន រូបារូបសម្មិស្សានំ, សព្ពរូបក្ខន្ធទីបកានំ តេសំ សម្បយុត្តតាយោគាភាវា។ សព្ពារូបក្ខន្ធេនាបិ ហិ កុសលាទិនា អញ្ញោ សម្បយុត្តោ នាម នត្ថិ។ ឥទំ ហេត្ថ លក្ខណំ – យេ ធម្មា បឋមំ ឧទ្ធដា, អត្តនា សម្បយុត្តេន បុន សម្បយុត្តា, តេសញ្ញេវ ខន្ធាទីហិ សម្បយោគោ វុច្ចតិ។

តត្រាយំ នយោ – វេទនាក្ខន្ធេន យេ ធម្មា សម្បយុត្តា, តេហិ ធម្មេហិ យេ ធម្មា សម្បយុត្តា, តេ ធម្មា តីហិ ខន្ធេហិ ឯកេនាយតនេន សត្តហិ ធាតូហិ សម្បយុត្តា, ឯកេនាយតនេន...បេ.... កេហិចិ សម្បយុត្តា។ សមុទយសច្ចេន យេ ធម្មា សម្បយុត្តា, តេហិ ធម្មេហិ យេ ធម្មា សម្បយុត្តា, តេ ធម្មា តីហិ ខន្ធេហិ ឯកេនាយតនេន ឯកាយ មនោវិញ្ញាណធាតុយា សម្បយុត្តា, ឯកេន ខន្ធេន ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ធាតុយា កេហិចិ សម្បយុត្តាតិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ អយំ សម្បយុត្តេនសម្បយុត្តបទេ នយោ។

វិប្បយុត្តេនវិប្បយុត្តបទត្ថវណ្ណនា

វិប្បយុត្តេនវិប្បយុត្តបទេ បន សម្បយោគបទេ វុត្តបទានេវ និទ្ទិសីយន្តិ។ ឥទំ ហេត្ថ លក្ខណំ – យេ ធម្មា បឋមំ ឧទ្ធដបទេន វិប្បយុត្តេហិ បុន វិប្បយុត្តា, តេសំ ខន្ធាទីហិ វិប្បយោគោ វុច្ចតិ។

តត្រាយំ នយោ – រូបក្ខន្ធេន យេ ធម្មា វិប្បយុត្តា, តេហិ ធម្មេហិ យេ ធម្មា វិប្បយុត្តា, តេ ធម្មា ចតូហិ ខន្ធេហិ ឯកេនាយតនេន សត្តហិ ធាតូហិ វិប្បយុត្តា, ឯកេនាយតនេន...បេ.... កេហិចិ វិប្បយុត្តា។ វេទនាក្ខន្ធេន យេ ធម្មា វិប្បយុត្តា, តេហិ ធម្មេហិ យេ ធម្មា វិប្បយុត្តា, តេ ធម្មា ឯកេន ខន្ធេន ទ

សហាយតនេហិ ទសហិ ធាតូហិ វិប្បយុត្តា, ឯកេន...បេ.... កេហិចិ វិប្បយុត្តាតិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ អយំ វិប្បយុត្តេនវិប្បយុត្តបទេ នយោ។

សង្គហិតេនសម្បយុត្តវិប្បយុត្តបទត្ថវណ្ណនា

សង្គហិតេនសម្បយុត្តវិប្បយុត្តបទេ បន សង្គហិតេនសង្គហិតបទេ និទ្ទិដ្ឋានិ សមុទយសច្ចាទិបទានេវ និទ្ទិសីយន្តិ។ ឥទំ ហេត្ថ លក្ខណំ – យេ ធម្មា បឋមំ ឧទ្ទដបទេន ខន្ធាទីហិ តីហិបិ សង្គហិតា, តេសំ ខន្ធាទីហិ សម្បយោគោ, វិប្បយោគោ ច វុច្ចតិ។

តត្រាយំ នយោ – សមុទយសច្ចេន យេ ធម្មា ខន្ធាទីហិ តីហិបិ សង្គហេហិ សង្គហិតា, តេ ធម្មា តីហិ ខន្ធេហិ ឯកេនាយតនេន សត្តហិ ធាតូហិ សម្បយុត្តា, ឯកេន ខន្ធេន ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ធាតុយា កេហិចិ សម្បយុត្តា។ ឯកេន ខន្ធេន ទសហាយតនធាតូហិ វិប្បយុត្តា, ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ធាតុយា កេហិចិ វិប្បយុត្តា។ ឥត្ថិន្ទ្រិយេន យេ ធម្មា ខន្ធាទីហិ តីហិបិ សង្គហិតា, តេ ធម្មា ន កេហិចិ សម្បយុត្តា, ចតូហិ ខន្ធេហិ ឯកេនាយតនេន សត្តហិ ធាតូហិ វិប្បយុត្តា, ឯកេន...បេ.... កេហិចិ វិប្បយុត្តាតិ។

តត្ថ **ឯកេនា**តិ មនាយតនេន។ **ឯកេន ខន្ធេនា**តិ សង្ខារក្ខន្ធេន។ **កេហិចី**តិ សង្ខារក្ខន្ធេ តណ្ហាយ ធម្មាយតនធម្មធាតូសុ តណ្ហាវេទនាសញ្ញាហិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ អយំ សង្គហិតេនសម្បយុត្តវិប្បយុត្តបទេ នយោ។

សម្បយុត្តេនសង្គហិតាសង្គហិតបទត្ថវណ្ណនា

សម្បយុត្តេនសង្គហិតាសង្គហិតបទេ បន សម្បយុត្តេនសម្បយុត្តបទេ និទ្ទិដ្ឋានិ វេទនាក្ខន្ធាទិបទានេវ និទ្ទិសីយន្តិ។ ឥទំ ហេត្ថ លក្ខណំ – យេ ធម្មា បឋមំ ឧទ្ទដបទេន សម្បយុត្តា, តេសំ ខន្ធាទីហិ សង្គហោ, អសង្គហោ ច វុច្ចតិ។

តត្រាយំ នយោ – វេទនាក្ខន្ធេន យេ ធម្មា សម្បយុត្តា, តេ ធម្មា តីហិ ខន្ធេហិ ទ្វីហិ អាយតនេហិ អដ្ឋហិ ធាតូហិ សង្គហិតា, សេសេហិ អសង្គហិតា។ វិញ្ញាណក្ខន្ធេន យេ ធម្មា សម្បយុត្តា, តេ ធម្មា តីហិ ខន្ធេហិ ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ធាតុយា សង្គហិតា, សេសេហិ អសង្គហិតាតិ។

តត្ថ **តីហី**តិ សញ្ញាក្ខន្ធាទីហិ តីហិ។ តេហិ វេទនាយ សម្បយុត្តា។ **ទ្វីហី**តិ ធម្មាយតនមនាយតនេហិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ អយំ សម្បយុត្តេនសង្គហិតាសង្គហិតបទេ នយោ។

អសង្គហិតេនសម្បយុត្តវិប្បយុត្តបទត្ថវណ្ណនា

អសង្គហិតេនសម្បយុត្តវិប្បយុត្តបទេ បន យានិ បទានិ សុខុមរូបំ អវិញ្ញាណំ, អរូបំ សវិញ្ញាណំ វា, កេវលំ អរូបំ វា ចូលរូបស្សបិ កេវលំ វា, សុខុមរូបំ ទីបេន្តិ, តេសមេវ និទ្ទេសោ ។ ឥទំ ហេត្ថ លក្ខណំ – យេ ធម្មា បឋមំ ឧទ្ទដធម្មេហិ ខន្ធាទីហិ តីហិបិ អសង្គហិតា, តេសំ ខន្ធាទីហិ សម្បយោគោ, វិប្បយោគោ ច វុច្ចតិ។

តត្រាយំ នយោ – រូបក្ខន្ធេន យេ ធម្មា ខន្ធាទីហិ អសង្គហិតា, តេ ធម្មា តីហិ ខន្ធេហិ សម្បយុត្តា, ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ធាតុយា កេហិចិ សម្បយុត្តា, ឯកេន ខន្ធេន ទសហិ អាយតនធាតូហិ វិប្បយុត្តា, ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ធាតុយា កេហិចិ វិប្បយុត្តា។ ឯវំ ធម្មាយតនឥត្ថិន្ទ្រិយាទីសុបិ យោជនា។

អរូបភវេន យេ ធម្មា ខន្ធាទីហិ អសង្គហិតា, តេ សម្បយុត្តាតិ នត្ថិ។ តេ ចតូហិ ខន្ធេហិ ឯកេនាយតនេន សត្តហិ ធាតូហិ វិប្បយុត្តា, ឯកេនាយតនេន ឯកាយ ធាតុយា កេហិចិ វិប្បយុត្តា។ ឯវំ ឥទ្ធិបាទកុសលាទិបទេសុបិ យោជនា។

តត្ថ រូបក្ខន្ធេន វិញ្ញាណស្សេវ តីហិបិ អសង្គហិតត្តា តស្ស តីហិ វេទនាទីហិ សម្បយោគោ, ឥតរេហិ ច វិប្បយោគោ ញាតព្ពោ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ អយំ អសង្គហិតេនសម្បយុត្តវិប្បយុត្តបទេ នយោ។

វិប្បយុត្តេនសង្គហិតាសង្គហិតបទត្ថវណ្ណនា

វិប្បយុត្តេនសង្គហិតាសង្គហិតបទេ បន យានិ បទានិ កេវលានំ សារម្មណានំ, អនារម្មណានំ វា ធម្មានំ បកាសកានិ ច សភាវជាតិភូមិកាលសន្តានវសេន ភិន្នតាយ កេហិចិ អរូបក្ខន្ធេហិ វិប្បយុត្តានំ អនារម្មណធម្មមិស្សារូបក្ខន្ធានំ បកាសកានិ ទុក្ខសច្ចអព្យាកតបរិត្តអតីតអជ្ឈត្តាទិបទានិ, តេសមេវ និទ្ទេសោ ឥតរេសំ ធម្មាយតនជីវិតិន្ទ្រិយនាមរូបសឡាយតនជាតិជរាមរណអជ្ឈត្តពហិទ្ធាអនិទស្សនអប្បដិឃនហេតុអាទីនំ តេសំ កេនចិ វិប្បយោគាសម្ភវា។ ឥទំ ហេត្ថ លក្ខណំ – យេ ធម្មា បឋមំ ឧទ្ធដបទេន វិប្បយុត្តា, តេសំ ខន្ធាទីហិ សង្គហោ, អសង្គហោ ច វុច្ចតិ។

តត្រាយំ នយោ – រូបក្ខន្ធេន យេ ធម្មា វិប្បយុត្តា, តេ ធម្មា ចតូហិ ខន្ធេហិ ទ្វីហាយតនេហិ អដ្ឋហិ ធាតូហិ សង្គហិតា, ឯកេន ខន្ធេន ទសហិ អាយតនធាតូហិ អសង្គហិតា។ ទុក្ខសច្ចេន យេ ធម្មា វិប្បយុត្តា, តេ ធម្មា ចតូហិ ខន្ធេហិ ទ្វីហាយតនេហិ ទ្វីហិ ធាតូហិ សង្គហិតា។ តត្ថ ទុក្ខសច្ចេន វិប្បយុត្តា នាម លោកុត្តរចិត្តចេតសិកានិ, តេ ច ធម្មា វេទនាក្ខន្ធាទិចតុក្ខន្ធេហិ មនោវិញ្ញាណធម្មធាតុវសេន ទ្វីហិ ធាតូហិ សង្គហិតាតិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ អយំ វិប្បយុត្តេនសង្គហិតាសង្គហិតបទេ នយោ។ អយមេត្ថ សង្ខេបតោ វិភង្គនយេន សទ្ធឹ អត្ថនិច្ឆយោ, វិត្ថារោ បន **ធាតុកថាបាឡិអដ្ឋកថាសុ** (ធាតុ. ១២; ធាតុ. អដ្ឋ. ១-២) គហេតព្ពោតិ។

មោហវិច្ឆេទនិយា អភិធម្មមាតិកត្ថវណ្ណនាយ

ធាតុកថាមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៤. បុគ្គលបញ្ញត្តិមាតិកា

ឯកកមាតិកត្ថវណ្ណនា

ឥទានិ បុគ្គលបញ្ញត្តិមាតិកាសំវណ្ណនានយោ ហោតិ។ តត្ថ អនុត្តានត្ថតោ តាវ **ឆ បញ្ញត្តិយោ**តិ ឯត្ថ “អាចិក្ខតិ ទេសេតិ បញ្ញបេតិ បដ្ឋបេតី”តិ (សំ. និ. ២.២០) អាគតដ្ឋានេ សន្ទស្សនា បកាសនា បញ្ញត្តិ នាម។ “សុបញ្ញត្តំ មញ្ចបីឋ”ន្តិ (បារា. ២៦៩) អាគតដ្ឋានេ ឋបនា និក្ខិបនា បញ្ញត្តិ នាម, ឥធ ឧភយម្បិ វដ្ដតិ។ ឆ បញ្ញត្តិយោតិ ហិ ឆ បញ្ញាបនា ឆ សន្ទស្សនា បកាសនាតិបិ, ឆ ឋបនា និក្ខិបនាតិបិ វុត្តំ ហោតិ។ នាម បញ្ញត្តិយេវ ហិ តេ តេ វិជ្ជមានាវិជ្ជមានេ ធម្មេ សន្ទស្សេតីតិបិ។ តេន តេន កោដ្ឋាសេន ឋបេតីតិបិ។ **ខន្ធបញ្ញត្តី**តិអាទិ បន សង្ខេបតោ តាសំ បញ្ញត្តីនំ សរូបទស្សនំ។ តត្ថ ខន្ធានំ “ខន្ធា”តិ បញ្ញាបនា សន្ទស្សនា បកាសនា ច ឋបនា និក្ខិបនា ច **ខន្ធបញ្ញត្តិ** នាម…បេ…. បុគ្គលានំ “បុគ្គលា”តិ បញ្ញាបនា សន្ទស្សនា បកាសនា ច ឋបនា និក្ខិបនា ច **បុគ្គលបញ្ញត្តិ** នាម។ ឥមា ឯវ ឆ បញ្ញត្តិយោ វិជ្ជន្តិ។ អញ្ញាសម្បិ សម្មុតិ បរមត្ថកថានំ បញ្ញត្តីនំ អននន្តត្តា, ឧបលក្ខណវសេន បន បធានភាវតោ ច ឯតាវ វុត្តា។ បាឡិមុត្តកនយេន បន សព្ពសង្គាហិកា វិជ្ជមានបញ្ញត្តិអាទយោ ឆ នាមបញ្ញត្តិយោ **អដ្ឋកថាសុ** (បុ. ប. អដ្ឋ. មាតិកាវណ្ណនា ១) អាគតា, តា ច ហេដ្ឋា វុត្តាតិ ឥធ ន វុត្តា។ តាសុ ឥធ បុគ្គលបញ្ញត្តិបទេន អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិ, សេសេហិ វិជ្ជមានបញ្ញត្តិ ចាតិ ទ្វេ ឯវ លព្ភន្តិ។

អដ្ឋកថាមុត្តកេន បន អាចរិយនយេន **អបរាបិ ឆ បញ្ញត្តិយោ** – ឧបាទាបញ្ញត្តិ ឧបនិធាបញ្ញត្តិ សមោធានបញ្ញត្តិ ឧបនិក្ខិត្តបញ្ញត្តិ តជ្ជាបញ្ញត្តិ សន្តតិបញ្ញត្តីតិ, យា “អត្ថបញ្ញត្តី”តិ វុច្ចតិ។ តត្ថ យា ខន្ធបញ្ចកំ ឧបាទាយ និស្សាយ សម្មុតា សត្តាទិកា, អង្គានិ ឧបាទាយ រថាទិកា, ចន្ទាទិបរិវត្តនយោ ឧបាទាយ កាលទិសាទិកា, តំតំភូតនិមិត្តំ, ភាវនាវិសេសញ្ច ឧបាទាយ កសិណាទិឧគ្គហបដិភាគនិមិត្តាទិកាតិ អយំ ឯវរូបា សភាវធម្មេហិ ឯកត្តេន វា សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន អនុបលព្ភសភាវា **ឧបាទាបញ្ញត្តិ** នាម។ បញ្ញាបេតព្ពដ្ឋេន ចេសា បញ្ញត្តិ វុត្តា, ន បន បញ្ញាបនដ្ឋេន។ យា តស្ស តស្សត្ថស្ស បញ្ញាបនា, សា អវិជ្ជមានបញ្ញត្តិយេវ។

យា បន អញ្ញំ បឋមាទី ឧបនិធាយ អបេក្ខិត្វា ទុតិយំ រស្សំ ទីឃំ ទូរំ សន្តិកន្តិអាទិកា តទញ្ញាបេក្ខូបនិធា, ឆត្តបាណីតិអាទិកា ហត្ថគតូបនិធា, កុណ្ឌលីតិអាទិកា សម្បយុត្តូបនិធា, ធញ្ញសកដន្តិ អាទិកា សមារោបិតូបនិធា, ឥន្ទសាលគុហាតិអាទិកា អវិទូរគតូបនិធា, សុវណ្ណវណ្ណោតិអាទិកា បដិភាគូបនិធា, ព្រាហ្មណគាមោតិអាទិកា តព្ពហុលូបនិធា, មណិកដកន្តិអាទិកា តព្ពិសិដ្ឋូបនិធាតិ ឯវមាទិ អនេកប្បការា បញ្ញាបនា, អយំ **ឧបនិធាបញ្ញត្តិ** នាម។

ធញ្ញរាសីតិអាទិកា បន **សមោធានបញ្ញត្តិ** នាម។ បុរិមស្ស បុរិមស្ស ឧបនិក្ខិបិត្វា ទ្វេ តីណីតិអាទិកា **ឧបនិក្ខិត្តបញ្ញត្តិ** នាម។ តំតំសភាវនិស្សិតា បថវីអាទិកា **តជ្ជាបញ្ញត្តិ** នាម។ អាសីតិកោតិអាទិកា បន **សន្តតិបញ្ញត្តិ** នាម។

អដ្ឋកថាមុត្តកេនេវ អាចរិយនយេន អបរាបិ ធម្មកថិកាទិកា **កិច្ចបញ្ញត្តិ**, កិសថូលាទិកា **សណ្ឋានបញ្ញត្តិ**, ឥត្ថិបុរិសាទិកា **លិង្គបញ្ញត្តិ**, កាមាវចរាទិកា, កោសលកាទិកា ច **ភូមិបញ្ញត្តិ**, តិស្សោ នាគោតិអាទិកា **បច្ចត្តបញ្ញត្តិ**, និរោធាទិកា **អសង្ខតបញ្ញត្តិ** ចាតិ ឆ បញ្ញត្តិយោ។

ឯតាសុ បន ទ្វាទសសុ តជ្ជាបញ្ញត្តិ, ឯកច្ចា ភូមិបញ្ញត្តិ, អសង្ខតបញ្ញត្តិ ច វិជ្ជមានបញ្ញត្តិសង្ខាតា នាម បញ្ញត្តិ, តទញ្ញា បរមត្ថាវសេសា, បន អត្ថបញ្ញត្តីតិ ទីបិតា អវិជ្ជមានាទិបញ្ញត្តិយោ ចាតិ។ អយំ តាវេត្ថ អនុត្តានត្ថតោ សំវណ្ណនា។

អត្ថនិច្ឆយោ បនេត្ថាបិ បាឡិនយេនេវ សទ្ធី ហោតិ, ន វិនា បាឡី តស្ស វត្តុមសក្កុណេយ្យត្តា ។ បាឡិយញ្ច យស្មា អាទិតោ បញ្ច បញ្ញត្តិយោ, តទត្ថភូតា ខន្ធាទយោ ច ហេដ្ឋា វិភង្គប្បករណេ និប្បទេសតោ កថិតាតិ តា ឥធ “កិត្តាវតា ខន្ធានំ ខន្ធបញ្ញត្តិ, យាវតា បញ្ចក្ខន្ធា រូបក្ខន្ធោ”តិអាទិនា សង្ខេបេនេវ និទ្ទិដ្ឋា, តា ចេត្ថាបិ វុត្តត្ថា។ បុគ្គលបញ្ញត្តិ បន ហេដ្ឋា ន វុត្តាតិ “កិត្តាវតា បុគ្គលានំ បុគ្គលបញ្ញត្តិ? សមយវិមុត្តោ, អសមយវិមុត្តោ”តិអាទិនា ឯកកាទិភេទេន យាវ ទសកា ទសធា មាតិកំ ឋបេត្វា វិត្ថារេនេវ វិភត្តា, សា ច ញាតព្ពបភេទតោ អវុច្ចមានា ទុព្ពិញ្ញេយ្យា, តស្មា បុគ្គលបញ្ញត្តិយា ឯវ ចេត្ថ បាឡិនយានុសារេន សង្ខេបតោ អត្ថនិច្ឆយោ ហោតិ, សោ ចេត្ថ មាតិកាយំ វុត្តេ សព្ពបុគ្គលេ អនុទ្ធរិត្វា ញាតព្ពានំ ទុព្ពិញ្ញេយ្យានំ បុគ្គលានំ

ឯកកាទិភេទតោវ មាតិកំ ឧទ្ទរិត្វា វិភជនវសេន សង្ខេបតោវ ហោតិ។ កថំ? “សមយវិមុត្តោ អសមយវិមុត្តោ, កុប្បធម្មោ អកុប្បធម្មោ, ចេតនាភព្ពោ អនុរក្ខណាភព្ពោ, ភយូបរតោ អភយូបរតោ, ភព្ពាគមនោ អភព្ពាគមនោ, និយតោ អនិយតោ, បដិបន្នកោ ផលេ ឋិតោ, សមសីសី ឋិតកប្បី, សោតាបន្នោ សត្តក្ខត្តុបរមោ កោលំកោលោ ឯកពីជី, សកទាគាមី, អនាគាមី អន្តរាបរិនិព្ពាយី ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី អសង្ខារបរិនិព្ពាយី សសង្ខារបរិនិព្ពាយី ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមី, អរហា”តិ ឯកកមាតិកា។

តត្ថ យោ អប្បនំ និព្ពត្តេតុំ យុត្តបត្តកាលេ រូបារូបសមាបត្តិសង្ខាតេហិ អដ្ឋហិ វិមោក្ខេហិ បច្ចនីកធម្មតោ វិមុច្ចិត្វា តីសុ មគ្គេសុ យេន កេនចិ យថាសកំ អាសវេ ខេបេត្វា ឋិតោ, អយំ **សមយវិមុត្តោ** នាម។ “ឯកច្ចេ អាសវា បរិក្ខីណា”តិអាទិវចនតោ (បុ. ប. ១) ហិ អដ្ឋសមាបត្តិលាភី បុថុជ្ជនោ វា ខីណាសវោ វា ឥធ ន គហិតោ, សមាបត្តិលាភិនោ បន ផលដ្ឋសេខាវ គហិតាតិ វេទិតព្ពា។ សុក្ខវិបស្សកខីណាសវោ, សព្ពេបិ ច អរិយា មគ្គវិមោក្ខំ សន្ធាយ **អសមយវិមុត្តា** នាម។ ពាហិរានញ្ហិ អដ្ឋន្នំ សមាបត្តីនំ សមាបជ្ជនត្ថស្ស បរិវេកដ្ឋានលាភាទិសមយោបិ អត្ថិ, វត្តករណកាលាទិអសមយោបិ អត្ថិ។ មគ្គវិមោក្ខេន វិមុច្ចនស្ស បន តាទិសោ សមយោ វា អសមយោ វា នត្ថិ, យស្ស សទ្ធា ពលវតី, វិបស្សនា ច អារទ្ធា, តស្ស គច្ឆន្តស្ស វា ភុញ្ជន្តស្ស វា មគ្គផលបដិវេធោ នាម ន ហោតីតិ នត្ថិ, តស្មា សព្ពេ អរិយា អរិយវិមោក្ខេ **អសមយវិមុត្តា**តិ វេទិតព្ពា។ បុរិមបទេបិ លោកិយសមាបត្តិញ្ញេវ សន្ធាយ សេខា សមយវិមុត្តា នាម ជាតា។

អវសិភាវា អដ្ឋសមាបត្តិលាភី បន បុថុជ្ជនោ, សោតាបន្នសកទាគាមិនោ ទ្វេ សេខា អដ្ឋសមាបត្តី សន្ធាយ **កុប្បធម្មោ** នាម។ បរិហានធម្មោតិបិ ទុវិធា ឯវ។ អនាគាមិអាទយោ សុប្បហីនសមាធិបារិបន្ថិកត្តា វសិភាវា សមាបត្តិលាភី បុថុជ្ជនោ, អរិយា ច លោកុត្តរធម្មេបិ សន្ធាយ **អកុប្បធម្មោ** នាម។ អបរិហានធម្មាតិ តេ ឯវ។ **ចេតនាភព្ពោ**តិ ចេតនាសង្ខាតេន ឈានសមាបត្តិវឡញ្ជនេន អបរិហានី អាបជ្ជិតុំ ភព្ពោ។ យោ ហិ រូបារូបជ្ឈានេសុ អាចិណ្ណវសិតាយ ចេតនាសង្ខាតាយ ឈានសមាបត្តិយា និរន្តរំ វឡញ្ជមានោ តេហិ ន បរិហាយតិ, អវឡញ្ជមានោ ច បរិហាយតិ, អយំ វឡញ្ជមានោ **ចេតនាភព្ពោ** នាម។ **អនុរក្ខណាភព្ពោ**តិ ឈានស្ស ឧបការានុបការធម្មេ ជានិត្វា អនុរក្ខណាយ អវឡញ្ជមានោបិ អបរិហានី អាបជ្ជិតុំ ភព្ពោ, ឯសោ ច បុរិមតោ ពលវតរោ, អាចិណ្ណវសិនោ បញ្ញាសម្បទាយ ឧបការានុបការធម្មេ ជានិត្វា តទនុរូបំ បដិបជ្ជនតោតិ វេទិតព្ពោ។

ភយូបរតោតិ ភយេន បាបតោ ឧបរតោ វិរតោ សេខោ, កល្យាណបុថុជ្ជនោ ច។ តេសុ បច្ឆិមោ ទុគ្គតិវដ្ដកិលេសឧបវាទសង្ខាតេហិ ចតូហិ ភយេហិ បាបតោ ឱរមតិ, សេខោ ទុគ្គតិវជ្ជេហិ, អបាយេហិ មុត្តត្តា។ ខីណាសវោ បន **អភយូបរតោ** នាម សមុច្ឆិន្នភយត្តា, ឧបវាទតោ បន ឱរមិតព្ពោ។

អភព្ពាគមនោតិ សម្មត្តនិយាមាគមនស្ស អភព្ពោ, យេ អានន្តរិយសង្ខាតេន កម្មាវរណេន, និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិសង្ខាតេន កិលេសាវរណេន, អហេតុកទុហេតុកបដិសន្ធិសង្ខាតេន វិបាកាវរណេន ច សមន្នាគតា, ពុទ្ធាទីសុ ច សទ្ធារហិតា, មគ្គភាវនាយ ច ឧត្តរកុរុកាទយោ វិយ អច្ឆន្ទិកា, បុព្ពូបនិស្សយរហិតា ច, សព្ពេតេ **អភព្ពាគមនា** នាម។ វិបរីតា **ភព្ពាគមនា** នាម។ បញ្ចានន្តរិយនិយតមិច្ឆាទិដ្ឋិកា និរយគមនេ, អដ្ឋ អរិយបុគ្គលា អនុបាទាបរិនិព្ពានាទីសុ **និយតា** នាម។ អវសេសបុគ្គលា អនិពទ្ធគតិកតាយ **អនិយតា** នាម, ឧត្តរកុរុកា បន សុគតិនិយតាបិ មិច្ឆត្តសម្មត្តនិយាមស្សេវ ឥធាធិប្បេតត្តា “និយតា”តិ ន វុត្តា។ មគ្គសមង្គី បុគ្គលោ មគ្គក្ខណេ ផលត្ថាយ **បដិបន្នកោ** នាម, ផលសមង្គី ផលានុប្បត្តិយម្បិ **ផលេ ឋិតោ** នាម។

យស្ស បន អបុព្ពាចរិមំ អាសវបរិយាទានញ្ច ហោតិ ជីវិតបរិយាទានញ្ច, អយំ **សមសីសី** នាម។ សោ ច តិវិធោ ហោតិ ឥរិយាបថសមសីសី រោគសមសីសី ជីវិតសមសីសីតិ។ តត្ថ យោ ចតូសុ ឥរិយាបថេសុ ឯកស្មិំ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ បត្វា តស្មិញ្ញេវ ឥរិយាបថេ បរិនិព្ពាតិ, អយំ **ឥរិយាបថសមសីសី** នាម។ យោ បន ឯកំ រោគំ បត្វា អន្តោរោគេ ឯវ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ បត្វា តេនេវ រោគេន បរិនិព្ពាតិ, អយំ **រោគសមសីសី** នាម។ យស្ស បន កិលេសសីសសង្ខាតា អវិជ្ជា, អរហត្តមគ្គេន បវត្តសីសសង្ខាតំ ជីវិតិន្ទ្រិយញ្ច ចុតិចិត្តេន សមំ បរិយាទានំ គច្ឆតិ, អយំ **ជីវិតសមសីសី** នាម។ កថមិទំ សមំ ហោតីតិ? វារសមតាយ។ យស្មិំ ហិ វារេ មគ្គេន កិលេសេ ខេបិតេ បច្ចវេក្ខណញាណានិ បវត្តន្តិ, តស្សានន្តរមេវ បរិនិព្ពាយតោ ឥមាយ វារសមតាយ ឥទំ ឧភយសីសបរិយាទានម្បិ សមំ ហោតិ នាម, អយមេវ ជីវិតសមសីសី ឥធាធិប្បេតោ។

ឋិតកប្បីតិ ឋិតោ កប្បោ ឋិតកប្បោ, សោ អស្ស អត្ថីតិ **ឋិតកប្បី**, កប្បម្បិ វិនស្សមានម្បិ កប្បំ ឋបេតុំ សមត្ថោតិ អត្ថោ។

សចេ ហិ យេសំ មគ្គសមង្គិក្ខណេ កប្បវិនាសោ ភវេយ្យ, នេវ តាវ កប្បោ វិនស្សេយ្យ, យាវាយំ យថាសកំ ផលំ ន សច្ឆិករោតីតិ តេ វិនស្សមានម្បិ កប្បំ ឋបេន្តីតិ **ឋិតកប្បិនោ** នាម ជាតាតិ។ កិញ្ចាបិ កប្បវិនាសន កាលេ សាសនំ នត្ថិ, គតកោដិកេ ហិ កាលេ កប្បវិនាសោ ហោតិ, ឯវំ សន្តេបិ មគ្គានន្តរផលស្ស អនន្តរាយំ ទីបេតុំ ឥទំ អភូតម្បិ ការណំ អាហដំ។

សោតាបន្នោតិ និព្ពានសមុទ្ទនិន្នតាយ សោតសង្ខាតស្ស មគ្គស្ស បឋមសមង្គី វុច្ចតិ, ឥធ បន ផលដ្ឋោ អធិប្បេតោ។ តស្សេវ ច បភេទទស្សនត្ថំ “សត្តក្ខត្តុបរមោ”តិអាទិ វុត្តំ។ សត្តវារា បរមា អស្ស ភវូបបត្តីតិ សត្តក្ខត្តុបរមោ, តតោ បរំ អដ្ឋមំ ភវំ នាទិយតីតិ អត្ថោ។ សោតាបន្នោ ហិ យោ សត្តក្ខត្តុំ ទេវេសុ, មនុស្សេសុ ច បដិសន្ធី គហេត្វា សត្តមេ ភវេ ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ, អយំ **សត្តក្ខត្តុបរមោ** នាម។ កុលតោ កុលំ ភវតោ ភវំ គច្ឆតីតិ កោលំកោលោ។ សោ ហិ ទេវមនុស្សវសេន ទ្វេ គតិយោ ភវេ សំសរិត្វា ទុក្ខស្សន្តំ ករោតិ, អយំ **កោលំកោលោ** នាម។ កម្មបដិសន្ធិយា ឯកំ កម្មំ កិលេសពីជំ អស្សាតិ **ឯកពីជី**។ សោ ហិ ឯកស្មិញ្ញេវ ភវេ ខីណាសវោ ហោតិ។ កឹ បនស្ស ភេទស្ស និយាមកន្តិ? វិបស្សនាភិញ្ញាភេទោ។ សោតាបន្នេសុ ហិ យោ វិបស្សនាយ បមត្តោ, សោ សត្តក្ខត្តុបរមោ ហោតិ។ យោ កិញ្ចិ អប្បមត្តោ, សោ កោលំកោលោ។ យោ បន វិបស្សនាយ អតិវិយ អប្បមត្តោ, សោ ឯកពីជី ហោតិ។ យេ បន អតិវិយ បមត្តា វដ្ដជ្ឈាសយា អនាថបិណ្ឌិកវិសាខា សក្កាទយោ, តេ បុនប្បុនំ វដ្ដស្មឹយេវ វិចរន្តា អាទិតោ បដ្ឋាយ ឆ ទេវលោកេ ឱសាបេត្វា ព្រហ្មលោកេសុបិ យថាក្កមំ និព្ពត្តិត្វា អកនិដ្ឋេ ឋត្វា បរិនិព្ពន្តិ, ន តេ ឥធ គហិតា។ តេ ហិ មនុស្សគតិំ បុនប្បុនំ អាទិយន្តិ។ យេ បន មនុស្សគតិយម្បិ ភវំ អាទិយន្តិ, តេសំ វសេន សត្តក្ខត្តុបរមោ កោលំកោលោ មានុសិកភវនិព្ពត្តកោ ឯវ ឯកពីជី គហិតោ។ តេ បន សទ្ធាធុរេន អាគតា តយោ, បញ្ញាធុរេន អាគតា តយោតិ សោតាបន្នោ ឆព្ពិធោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។

បដិសន្ធិវសេន បន សកិំ ឥមំ មនុស្សគតិំ អាគច្ឆតីតិ **សកទាគាមី,** ទុតិយមគ្គផលសមង្គី។ ឥមិនា បញ្ចសុ សកទាគាមីសុ ចត្តារោ វជ្ជេត្វា ឯកោវ គហិតោ។ ឯកច្ចោ ហិ សកទាគាមិផលេ ឋត្វា បុន ទុតិយភវេ ឥធេវ បរិនិព្ពាតិ, ឯកច្ចោ ឥធ ឋត្វា ទេវលោកេ បរិនិព្ពាតិ, ឯកច្ចោ ទេវលោកេ ឋត្វា ទុតិយភវេ តត្ថេវ បរិនិព្ពាតិ, ឯកច្ចោ ទេវលោកេ ឋត្វា ឥធូបបជ្ជិត្វា បរិនិព្ពាតិ, ឥមេ ចត្តារោបិ ឥធ ន គហិតា។ យោ បន ឥធ ឋត្វា ទេវលោកេ និព្ពត្តិត្វា បុន ឥធូបបជ្ជិត្វា បរិនិព្ពាតិ, អយមេកោវ ឥធ គហិតោ។ ឥមស្ស ច ទ្វេ បដិសន្ធិយោ, ឯកពីជិស្ស បន ឯកាវាតិ ឥទំ តេសំ នានាករណន្តិ វេទិតព្ពំ។

បដិសន្ធិវសេន កាមភវំ នាគច្ឆតីតិ **អនាគាមី,** តតិយមគ្គផលសមង្គី។ តស្សេវ បន បភេទទស្សនត្ថំ “**អន្តរាបរិនិព្ពាយី**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អន្តរាបរិនិព្ពាយី**តិ អាយុវេមជ្ឈស្ស អន្តរា ឯវ អរហត្តមគ្គំ ឧប្បាទេត្វា កិលេសបរិនិព្ពានេន បរិនិព្ពាយនសីលោ ឯកោ អនាគាមី។ សោ ច ឧប្បន្នសមនន្តរំ បរិនិព្ពាយី, អាយុវេមជ្ឈំ អប្បត្វា បរិនិព្ពាយី, អាយុវេមជ្ឈំ បត្វា បរិនិព្ពាយីតិ តិវិធោ ហោតិ។ **ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី**តិ អាយុវេមជ្ឈំ ឧបហច្ច អតិក្កមិត្វា, មរណសមយំ វា ឧបហច្ច ឧបគន្ត្វា បរិនិព្ពាយី, អាយុវេមជ្ឈំ អតិក្កមិត្វា យាវ មរណសមយា បរិនិព្ពាយីតិ អត្ថោ។ **អសង្ខារបរិនិព្ពាយី**តិ អសង្ខារេន អប្បទុក្ខេន អធិមត្តប្បយោគំ អកត្វា បរិនិព្ពាយនសីលោ។ **សសង្ខារបរិនិព្ពាយី**តិ សសង្ខារេន ទុក្ខេន កសិរេន អធិមត្តប្បយោគេន បរិនិព្ពាយនសីលោ។ **ឧទ្ធំសោតោ**តិ ឧទ្ធំវាហិភាវេន ឧទ្ធមស្ស តណ្ហាសោតំ វដ្ដសោតញ្ច, ឧទ្ធំ វា គន្ត្វា បដិលភិតព្ពតោ ឧទ្ធំ មគ្គសោតមស្សាតិបិ **ឧទ្ធំសោតោ**។ អកនិដ្ឋំ គច្ឆតីតិ **អកនិដ្ឋគាមី**។ ឥមេសំ បន អនាគាមីនំ បភេទទស្សនត្ថម្បេត្ថ ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមីតិអាទិ ចតុក្កំ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ យោ អវិហតោ បដ្ឋាយ ចតូសុ យថាក្កមំ ឧប្បជ្ជិត្វា យាវតាយុកំ ឋត្វា ចុតោ អកនិដ្ឋេ ឧប្បជ្ជិត្វា បរិនិព្ពាតិ, អយំ **ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមី** នាម។ យោ បន អកនិដ្ឋំ អប្បត្វា អន្តរា បរិនិព្ពាតិ, អយំ **ឧទ្ធំសោតោ ន អកនិដ្ឋគាមី** នាម។ យោ មនុស្សលោកោ អកនិដ្ឋមេវ គន្ត្វា បរិនិព្ពាតិ, អយំ **ន ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមី** នាម។ យោ បន ហេដ្ឋា ចតូសុ សុទ្ធាវាសេសុ អញ្ញតរស្មឹ ឧប្បជ្ជិត្វា តត្ថេវ បរិនិព្ពាតិ, អយំ **ន ឧទ្ធំសោតោ ន អកនិដ្ឋគាមី** នាម ។ ឯវមេតេ អនាគាមិនោ អដ្ឋចត្តាលីសវិធា ហោន្តិ។ កថំ? អវិហេសុ តាវ តយោ អន្តរាបរិនិព្ពាយិនោ, ឯកោ ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី, ឯកោ ឧទ្ធំសោតោតិ បញ្ច, តេ អសង្ខារបរិនិព្ពាយិសសង្ខារបរិនិព្ពាយិវសេន ទស ហោន្តិ, ឯវំ អតប្បសុទស្សសុទស្សីសូតិ ចត្តាលីសំ, អកនិដ្ឋេ បន ឧទ្ធំសោតោ នត្ថិ, តស្មា តត្ថ តំ សសង្ខារាសង្ខារវសេន ទុវិធំ ឧទ្ធំសោតំ វជ្ជេត្វា អដ្ឋ ចាតិ អដ្ឋចត្តាលីស ហោន្តិ។

អរហាតិ កិលេសារីនំ ហតត្តាទិនា ខីណាសវោ អរហា នាម។ សោ សុញ្ញតាទិវិមោក្ខត្តយវសេន តិវិធោ ហុត្វា បុន បច្ចេកំ បដិបទាចតុក្កវសេន ទ្វាទសវិធា ហោន្តិ។ យថា ច អរហា ទ្វាទសវិធោ, ឯវំ ទ្វាទសេវ សកទាគា

មិនោ, ចតុវីសតិ សោតាបន្នា អដ្ឋចត្តាលីស អនាគាមិនោវ បច្ចេកន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឥមេ ច សព្ពេ អរិយា ឥមស្មឹ សាសនេ ឯវ ឧប្បជ្ជន្តិ, នោ ពហិទ្ធាតិ។ ឯកកនយោ។

ទុកាទិមាតិកត្ថវណ្ណនា

ទុកាទីសុ "ទ្វេ បុគ្គលា – កោធនោ ច ឧបនាហី ច មក្ខី ច បឡាសី ចា"តិអាទិនា ទុកញ្ច, "តយោ បុគ្គលា – និរាសោ អាសំសោ វិគតាសោ"តិអាទិនា តិកញ្ច, "ចត្តារោ បុគ្គលា – អសប្បុរិសោ, អសប្បុរិសេនអសប្បុរិសតរោ, សប្បុរិសោ, សប្បុរិសេនសប្បុរិសតរោ"តិអាទិនា ចតុក្កញ្ច, "បញ្ច បុគ្គលា – អត្ថេកច្ចោ បុគ្គលោ អារភតិ ច វិប្បដិសារី ច ហោតិ, តញ្ច ចេតោវិមុត្តឹ បញ្ញាវិមុត្តឹ យថាភូតំ នប្បជានាតិ។ យត្ថស្ស តេ ឧប្បន្នា បាបកា អកុសលា ធម្មា អបរិសេសា និរុជ្ឈន្តិ, អត្ថេកច្ចោ បុគ្គលោ អារភតិ ន វិប្បដិសារី ច ហោតិ…បេ…. អបរិសេសា និរុជ្ឈន្តិ, អត្ថេកច្ចោ បុគ្គលោ នារភតិ វិប្បដិសារី ច ហោតិ…បេ…. អបរិសេសា និរុជ្ឈន្តិ។ អត្ថេកច្ចោ បុគ្គលោ នារភតិ ន វិប្បដិសារី ហោតិ…បេ…. អបរិសេសា និរុជ្ឈន្តី"តិអាទិនា បញ្ចកញ្ច វិត្ថារតោ មាតិកំ និក្ខិបិត្វា សព្ពេបិ តេ បុគ្គលា និទ្ទិដ្ឋា, ឥធ បន តេ គន្ថវិត្ថារភយេន សព្ពេ ន ឧទ្ទិដ្ឋា, បាឡិយា ឯវ ញាតព្ពាតិ។

តត្ថ តិកេ **និរាសោ**តិ អរហត្តាសាយ វិរហិតោ ទុស្សីលោ។ តស្ស ហិ អត្តនោ អភព្ពតាយ ភព្ពសហាយកស្ស សីលវតោ អរហត្តប្បត្តឹ សុត្វា, ចណ្ឌាលបុត្តស្ស វិយ កស្សចិ រាជបុត្តស្ស រជ្ជាភិសេកំ សុត្វា អភិសេកប្បត្តិយំ, "កុទាស្សុ នាមាហម្បិ អរហត្តំ បាបុណេយ្យ"ន្តិ អរហត្តប្បត្តិយំ បត្ថនាបិ ន ឧប្បជ្ជតិ។ **អាសំសោ**តិ អរហត្តំ អាសីសមានោ បត្ថយមានោ សីលវា។ តស្ស ហិ អរហត្តបត្ថនាយ សីលសម្បត្តិយា ឋិតត្តា កស្សចិ អរហត្តប្បត្តឹ សុត្វា, ឧភតោសុជាតស្ស រាជកុមារស្ស វិយ តាទិសស្ស កស្សចិ រជ្ជាភិសេកំ សុត្វា អភិសេកប្បត្តិយំ, អរហត្តប្បត្តិយំ បត្ថនា ឧប្បជ្ជតិ។ **វិគតាសោ**តិ អរហា។ សោ ហិ បត្តអរហត្តតាយ តត្ថ វិគតាសោ ហោតិ បត្តាភិសេកោ វិយ ខត្តិយោ អភិសេកប្បត្តិយន្តិ វេទិតព្ពំ។

ចតុក្កេ បន បាណាតិបាតាទិអកុសលកម្មបថសមន្នាគតោ **អសប្បុរិសោ** នាម។ យោ បន សយម្បិ បាណាតិបាតាទីនិ កត្វា បរញ្ច តត្ថ សមាទបេតិ, អយំ **អសប្បុរិសេនអសប្បុរិសតរោ**, អសប្បុរិសតោបិ អសប្បុរិសតរោតិ អត្ថោ។ វុត្តបដិបក្ខកុសលវសេន **សប្បុរិសោ**, **សប្បុរិសេនសប្បុរិសតរោ** ច វេទិតព្ពោ។

បញ្ចកេ **អារភតិ ច វិប្បដិសារី ច ហោតី**តិ ឯត្ថ **អារម្ភ**-សទ្ទោ អាបត្តិវីតិក្កមេ វត្តតិ, តស្មា អាបត្តិវីតិក្កមវសេន អារភតិ ចេវ តប្បច្ចយា ច វិប្បដិសារី ហោតីតិ អត្ថោ។ **ចេតោវិមុត្តិ**ន្តិ ផលសម្បយុត្តសមាធឹ។ **បញ្ញាវិមុត្តិ**ន្តិ ផលសម្បយុត្តញាណំ។ **យថាភូតំ នប្បជានាតី**តិ អនធិគតត្តា យថាសភាវតោ នប្បជានាតិ។ **យត្ថស្សា**តិ យស្មឹ អរហត្តផលសង្ខាតេ ឈានេ អធិគតេ អស្ស បុគ្គលស្ស សព្ពេ បាបកា អកុសលា ធម្មា និរវសេសា និរុជ្ឈន្តិ, តេ នប្បជានាតីតិ សម្ពន្ធោ។ កិញ្ចាបិ តេ មគ្គក្ខណេ ឯវ និរុជ្ឈន្តិ នាម, ផលក្ខណេ បន និរុទ្ធា នាម ហោន្តិ, ឥធ បន មគ្គកិច្ចវសេន "ផលក្ខណេ និរុជ្ឈន្តី"តិ វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។

អារភតិ ន វិប្បដិសារី ច ហោតីតិ អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, តំ បន ទេសេតុំ សភាគបុគ្គលំ បរិយេសតិ, វុដ្ឋាបេតិ វា, តស្មា ន វិប្បដិសារី ហោតិ។ **នារភតិ វិប្បដិសារី ច ហោតី**តិ អាបត្តឹ នាបជ្ជតិ, វិនយបញ្ញត្តិយំ បន អកោវិទត្តា អនាបត្តិយា អាបត្តិសញ្ញិតាយ វុដ្ឋិតាយបិ តំ អាបត្តិយា វិប្បដិសារំ វិនោទេតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ វិប្បដិសារី ហោតិ។ **នារភតិ ន វិប្បដិសារី ហោតី**តិ នារភតិ នេវ អាបត្តឹ អាបជ្ជតិ, ន វិប្បដិសារី ហោតិ។ អរហត្តញ្ច ន បាបុណាតិ។ កតរោ បនេស បុគ្គលោតិ? សីលវា ឱស្សដ្ឋវីរិយោ បុគ្គលោ។ សោ ហិ "កឹ មេ ឥមស្មឹ ពុទ្ធកាលេ បរិនិព្ពានេន, អនាគតេ មេត្តេយ្យសម្មាសម្ពុទ្ធកាលេ បរិនិព្ពាយិស្សាមី"តិ វិសុទ្ធសីលោបិ បដិបត្តឹ ន បូរេតិ។ ឥមេ ចត្តារោបិ បុគ្គលា តថា តថា ឱវទិត្វា អាសវក្ខយេ បតិដ្ឋាបេតព្ពា។ ឯវំ ហិ តេបិ យ្វាយំ បញ្ចមោ បុគ្គលោ នារភតិ ន វិប្បដិសារី អារទ្ធវីរិយោ អរហត្តំ បាបុណាតិ, តេន សមសមា ភវិស្សន្តីតិ។

ឆក្កាទីសុ –

> "**ឆ បុគ្គលា** – អត្ថេកច្ចោ បុគ្គលោ បុព្ពេ អននុស្សុតេសុ ធម្មេសុ សាមំ សច្ចានិ អភិសម្ពុជ្ឈតិ, តត្ថ ច សព្ពញ្ញុតំ បាបុណាតិ ពលេសុ ច វសីភាវំ។ អត្ថេកច្ចោ បុគ្គលោ…បេ…. អភិសម្ពុជ្ឈតិ, ន ច តត្ថ សព្ពញ្ញុតំ បាបុណាតិ, ន ច ពលេសុ វសីភាវំ។ អត្ថេកច្ចោ បុគ្គលោ…បេ…. អនភិសម្ពុជ្ឈតិ, ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ, សាវកបារមិញ្ច បាបុណាតិ។ អត្ថេកច្ចោ បុគ្គលោ…បេ…. ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ, ន ច សាវកបារមឹ បាបុណាតិ។ អត្ថេកច្ចោ បុគ្គលោ…បេ…. អនភិសម្ពុជ្ឈតិ, ន ច ទិដ្ឋេវ ធម្មេ

ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ, អនាគាមី ហោតិ អនាគន្តា ឥត្ថត្តំ។ អត្ថេកច្ចោ បុគ្គលោ...បេ....
អនភិសម្ពុជ្ឈតិ, ន ច ទិដ្ឋេវ ធម្មេ ទុក្ខស្សន្តករោ ហោតិ, អាគាមី ហោតិ អាគន្តា ឥត្ថត្ត”ន្តិ –

ឆក្កំ, “**សត្ត បុគ្គលា** – សត្ត ឧទកូបមា បុគ្គលា សកឹ និមុគ្គោ និមុគ្គោវ ហោតិ, ឧម្មុជ្ជិត្វា និមុជ្ជតិ, ឧម្មុជ្ជិត្វា ឋិតោ ហោតិ, ឧម្មុជ្ជិត្វា វិបស្សតិ វិលោកេតិ, ឧម្មុជ្ជិត្វា បតរតិ, ឧម្មុជ្ជិត្វា បដិគាធប្បត្តោ ហោតិ, ឧម្មុជ្ជិត្វា តិណ្ណោ ហោតិ បារង្គតោ, ថលេ តិដ្ឋតិ ព្រាហ្មណោ”តិអាទិនា សត្តកំ, “**អដ្ឋ បុគ្គលា** – ចត្តារោ មគ្គសមង្គិនោ, ចត្តារោ ផលសមង្គិនោ បុគ្គលា”តិ អដ្ឋកំ, “**នវ បុគ្គលា** – សម្មាសម្ពុទ្ធោ បច្ចេកសម្ពុទ្ធោ ឧភតោភាគវិមុត្តោ បញ្ញាវិមុត្តោ កាយសក្ខី ទិដ្ឋិប្បត្តោ សទ្ធាវិមុត្តោ ធម្មានុសារី សទ្ធានុសារី”តិ នវកំ, “**ទស បុគ្គលា** – បញ្ចន្នំ ឥធ និដ្ឋា, បញ្ចន្នំ ឥធ វិហាយ និដ្ឋា”តិ ទសកញ្ច មាតិកំ និក្ខិបិត្វា បាឡិយំ និទ្ទេសោ កតោ។ តត្ថ ឆក្កេ បឋមេន បទេន សម្មាសម្ពុទ្ធោ ទដ្ឋព្ពោ។ សោ ហិ អនាចរិយកោ អត្តនា ឧប្បាទិតេន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណបទដ្ឋានេន អរហត្តមគ្គញាណេន សព្ពាការតោ សច្ចានិ អភិសម្ពុជ្ឈិត្វា សព្ពញ្ញុតំ បាបុណិ, ទសញាណពលេសុ ច វសិភាវន្តិ។ ទុតិយេន បន បច្ចេកសម្ពុទ្ធោ ទដ្ឋព្ពោ។ តតិយេន អគ្គសាវកោ, ចតុត្ថេន អវសេសា អរហន្តោ , បញ្ចមេន អនាគាមី, ឆដ្ឋេន សោតាបន្នសកទាគាមិនោ ទដ្ឋព្ពា។ តេ ហិ “អាគន្តា ឥត្ថត្ត”ន្តិ វុត្តាតិ។

សត្តកេ បឋមេន បទេន សាសនេ អនិវិដ្ឋសទ្ធោ និយតមិច្ឆាទិដ្ឋិធម្មេហិ ឯកន្តកាឡកេហិ សមន្នាគតោ គហិតោ។ សោ ហិ សមុទ្ទេ ឧទកភីរុកបុរិសោ វិយ សំសារេ អបាយេ និមុគ្គោ និមុគ្គោវ ហោតិ, ន បុន ភវតោ វុដ្ឋាតិ, អនន្តម្បិ កាលំ ភវេ ឯវ វិចរតិ សាសនសមាយោគាភាវា។ ទុតិយេន បទេន សាសនេ បដិលទ្ធសទ្ធោបិ ទេវទត្តាទយោ វិយ សទ្ធាទិបរិហានិយំ ឋិតោ ទុស្សីលោ គហិតោ។ សោ ហិ សមុទ្ទេ កេនចិ ការណេន ឧម្មុជ្ជិត្វា បុន និមុគ្គោ វិយ សាសនសទ្ធាយ ឧម្មុជ្ជិត្វាបិ អបាយេ និមុជ្ជតិ ឯវ, អយំ បន ចិរកាលាតិក្កមេន ពុទ្ធាទីហិ, អត្តនា ឯវ វា បច្ចេកពោធិញាណេន ភវតោ ឧទ្ធរណីយោ ហោតិ សាសនេ សកឹ ឧប្បន្នាយបិ សទ្ធាយ មោក្ខភាវេន និយមេន និព្ពានាវហត្តា។ អយមេវ ហិស្ស បុរិមបុគ្គលតោ វិសេសោ, ឥតរថា តស្ស វិសុំ គហណេ បយោជនមេវ ន សិយាតិ គហេតព្ពំ។ តតិយេន សាសនេ ឧប្បន្នសទ្ធោ ឋិតិភាគិយេហិ សីលាទិគុណេហិ សមន្នាគតោ គហិតោ។ សោ ហិ ឧម្មុជ្ជិត្វា តីរំ អទិស្វាវ សមុទ្ទមជ្ឈេ នាវាទិអាគមនំ ឱលោកេន្តោ បុន អនិមុជ្ជិត្វា ឧណ្ណតប្បទេសេ ឋិតោ វិយ សាសនសទ្ធាយ ឧម្មុជ្ជិត្វា និព្ពានំ អទិស្វាវ ពុទ្ធាទី ឱលោកយមានោ សគ្គេ, សីលាទិម្ហិ ឋិតោ ហោតិ។ ចតុត្ថេន បន សោតាបន្នោ គហិតោ។ សោ ហិ ឧម្មុជ្ជិត្វា ឋិតោ តីរំ ទិស្វា ឧត្តរណូបាយំ វិលោកយមានោ វិយ លោកុត្តរសទ្ធាយ ឧម្មុជ្ជិត្វា និព្ពានតីរំ ទិស្វា ឧត្តរណោបាយំ វិលោកេតិ។ បញ្ចមេន សកទាគាមី គហិតោ។ សោ ហិ សមុទ្ទេ តីរំ ទិស្វា តទភិមុខំ បតរមានោ វិយ បឋមមគ្គេន និព្ពានតីរំ ទិស្វា តទភិមុខំ ទុតិយមគ្គេន បតរតិ នាម។ ឆដ្ឋេន អនាគាមី គហិតោ។ សោ ហិ បតរិត្វា តីរំ ឧបគម្ម កដិប្បមាណេ ឧទកេ ឋិតោ វិយ អរហត្តសមីបេ សតិករាដបតិត្តេ អនាវត្តិធម្មតាយ តតិយមគ្គេន តិដ្ឋតិ។ សត្តមេន បន អរហា គហិតោ, សោ ហិ តរិត្វា បារំ បត្វា ឋិតបុរិសោ វិយ ចត្តារោ ឱឃេ តរិត្វា និព្ពានត្ថលេ ឋិតោ ខីណាសវព្រាហ្មណោ នាម ហោតីតិ។

នវកេ **ឧភតោភាគវិមុត្តោ**តិ រូបារូបសមាបត្តិយា វិក្ខម្ភនវិមោក្ខេន, អរិយមគ្គេន សមុច្ឆេទវិមោក្ខេន កិលេសតោ វិមុត្តោ, អរូបសមាបត្តិយា វា រូបកាយតោ, មគ្គេន ច នាមកាយតោតិ ឥមេហិ ឧភតោភាគេហិ វិមុត្តោតិបិ ឧភតោភាគវិមុត្តោ, សោ ចតុន្នំ អរូបសមាបត្តីនំ ឯកេកតោ វុដ្ឋាយ សង្ខារេ សម្មសិត្វា អរហត្តប្បត្តានំ ចតុន្នំ, និរោធា វុដ្ឋាយ អរហត្តប្បត្តអនាគាមិនោ ច វសេន បញ្ចវិធោ, តេសុ បច្ឆិមោវ និប្បរិយាយតោ ឧភតោភាគវិមុត្តោ នាម, សេសា បរិយាយេន។ ឯត្ថ ច រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានំ កិលេសកាយតោ វិមុត្តម្បិ រូបកាយតោ អវិមុត្តំ, អរូបាវចរំ បន តទភយតោបិ វិមុត្តំ, តស្មា តទេវ បាទកំ កត្វា អរហត្តប្បត្តោវ ឧភតោភាគវិមុត្តោ ហោតិ, ន រូបាវចរន្តិ វេទិតព្ពំ។ **បញ្ញាវិមុត្តោ**តិ អរហត្តមគ្គបញ្ញាយ អាសវេហិ វិមុត្តោ។ សោ ហិ សុក្ខវិបស្សកោ, ចតូហិ រូបាវចរជ្ឈានេហិ វុដ្ឋាយ អរហត្តប្បត្តា ចត្តារោ ចាតិ បញ្ចវិធោ។ អរូបាវចរជ្ឈានេសុ ហិ ឯកស្មិម្បិ សតិ ឧភតោភាគវិមុត្តោវ នាម ហោតិ។

កាយសក្ខីតិ រូបារូបជ្ឈានលាភី អរិយោ។ សោ ហិ សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋវជ្ជិតានំ ឆន្នំ សេខានំ វសេន ឆព្ពិធោ។ តេនេវ ហិស្ស “ឯកច្ចេ អាសវា បរិក្ខីណា”តិ និទ្ទេសេ វុត្តំ។ សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋស្ស ច ន កេចិបិ អាសវា បរិក្ខីណាតិ វត្តព្ពា, បរិក្ខីយិស្សន្តីតិ បន វត្តព្ពា, អរហតោ បន សព្ពេបិ អាសវា បរិក្ខីណា, ន ឯកច្ចេតិ។ សោ ហិ ផុដ្ឋន្តំ សច្ឆិករោតីតិ **កាយសក្ខី**, ផុដ្ឋានំ បដិលទ្ធានំ ឈានានំ អនន្តរំ នាមកាយេន និរោធំ សច្ឆិករោតីតិបិ កាយសក្ខី, កាយេនាតិ ចេត្ថ “នាមកាយេន ចេវ បរមត្ថសច្ចំ សច្ឆិករោតិ, បញ្ញាយ ច អតិវិជ្ឈ បស្សតី”តិ វចនតោ អរហត្តផលំ ឋបេត្វា សេសមគ្គផលានមេតំ អធិវចនំ, តេន កាយេន បឋមជ្ឈានានន្តរំ និព្ពានស្ស សច្ឆិករណតោបិ កាយសក្ខីតិ កេចិ។ **ទិដ្ឋិប្បត្តោ**តិ សុក្ខវិបស្សកោ, រូបជ្ឈានលាភី ច យថាវុត្តោ ឆព្ពិធោ សេខោ

ច, អយំ ទិដ្ឋន្តប្បត្តោតិ ទិដ្ឋិប្បត្តោ។ ទស្សនំ ទិដ្ឋិ, បឋមមគ្គោ, តស្ស អនន្តរំ និរោធប្បត្តោតិ អត្ថោ។ ទិដ្ឋប្បត្តោតិបិ បាឋោ, តស្ស បឋមមគ្គេន ទិដ្ឋំ និព្ពានំ បុន បត្តោតិ អត្ថោ។

សទ្ធាវិមុត្តោតិ សុក្ខវិបស្សកោ, រូបជ្ឈានលាភី ច យថាវុត្តោ ឆព្ពិធោ សេខោ ច។ អយំ ហិ សទ្ទហន្តោ វិមុត្តោតិ សទ្ធាវិមុត្តោ។ កថំ បនេតស្ស ទិដ្ឋិប្បត្តតោ នានត្តន្តិ? អាគមនីយបដិបទាយ។ ទិដ្ឋិប្បត្តោ ហិ បញ្ញាសម្បទាយ បុព្ពភាគេ វិបស្សនាយ កិលេសេ អប្បទុក្ខេន វិក្ខម្ភេន្តោ អាគតោ, សទ្ធាវិមុត្តោ បន សទ្ធាពាហុលតាយ កិលេសេ ទុក្ខេន វិក្ខម្ភេន្តោ អាគតោ។ ឯតមេវ ហិ ភេទំ សន្ធាយ និទ្ទេសេ “ឯកច្ចេ អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តិ, នោ ច ខោ យថាទិដ្ឋិប្បត្តស្សា”តិ វុត្តំ។

ធម្មានុសារីតិ យស្ស សោតាបត្តិមគ្គក្ខណេ បញ្ញិន្ទ្រិយំ អធិមត្តំ ហោតិ, អយំ បញ្ញាសង្ខាតេន ធម្មេន សរតិ អនុស្សរតីតិ ធម្មានុសារី, សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋស្សេតំ នាមំ។ ផលេ បន បត្តេ ទិដ្ឋិប្បត្តោ នាម ហោតិ។ **សទ្ធានុសារី**តិ យស្ស សោតាបត្តិមគ្គក្ខណេ សទ្ធិន្ទ្រិយំ អធិមត្តំ ហោតិ, អយំ សទ្ធាយ សរតិ អនុស្សរតីតិ សទ្ធានុសារី, សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋស្សេតំ នាមំ។ ផលេ បន បត្តេ សទ្ធាវិមុត្តោ នាម ហោតិ។

លោកុត្តរធម្មំ ហិ និព្ពត្តេន្តានំ ទ្វេ ធុរានិ នាម, ទ្វេ អភិនិវេសា នាម, ទ្វេ សីសានិ នាម។ តត្ថ សទ្ធាធុរំ បញ្ញាធុរន្តិ ទ្វេ ធុរានិ នាម។ ឯកោ បន សមថាភិនិវេសោ, ឯកោ វិបស្សនាភិនិវេសោតិ ទ្វេ អភិនិវេសា។ ឯកោ ច អរហត្តំ មត្ថកំ បាបុណន្តោ ឧភតោភាគវិមុត្តោ ហោតិ, ឯកោ បញ្ញាវិមុត្តោតិ ឥមានិ ទ្វេ សីសានិ នាម។ យេ ហិ កេចិ លោកុត្តរំ ធម្មំ និព្ពត្តេន្តិ, សព្ពេ តេ ទ្វេ ឥមេ ធម្មេ ធុរំ កត្វា ឥមេសុ ទ្វីសុ ឋានេសុ អភិនិវិសិត្វា ឥមេហិ ទ្វីហិ ឋានេហិ វិមុច្ចន្តិ។ តេសុ យោ ភិក្ខុ អដ្ឋសមាបត្តិលាភី បញ្ញំ ធុរំ កត្វា សមថវសេន អភិនិវិដ្ឋោ អញ្ញតរំ អរូបសមាបត្តិំ បទដ្ឋានំ កត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ, អយំ សោតាបត្តិមគ្គក្ខណេ ធម្មានុសារី នាម។ បរតោ បន ឆសុ ឋានេសុ កាយសក្ខី នាម។ អរហត្តផលំ បត្តេ ឧភតោភាគវិមុត្តោ នាម។

អបរោ បញ្ញមេវ ធុរំ កត្វា វិបស្សនាវសេន អភិនិវិដ្ឋោ សុទ្ធសង្ខារេ វា រូបាវចរជ្ឈានេសុ វា អញ្ញតរំ សម្មសិត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ, អយម្បិ សោតាបត្តិមគ្គក្ខណេ ធម្មានុសារី នាម។ បរតោ បន ឆសុ ឋានេសុ ទិដ្ឋិប្បត្តោ នាម, អរហត្តំ បត្តេ បញ្ញាវិមុត្តោ នាម។

អបរោ បន អដ្ឋសមាបត្តិលាភី សទ្ធំ ធុរំ កត្វា សមាធិវសេន អភិនិវិដ្ឋោ អញ្ញតរំ អរូបសមាបត្តិំ បទដ្ឋានំ កត្វា វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ, អយំ សោតាបត្តិមគ្គក្ខណេ សទ្ធានុសារី នាម, បរតោ ឆសុ ឋានេសុ កាយសក្ខីយេវ នាម។ អរហត្តំ បត្តេ ឧភតោភាគវិមុត្តោយេវ នាម។ អបរោ សទ្ធមេវ ធុរំ កត្វា វិបស្សនាវសេន អភិនិវិដ្ឋោ សុទ្ធសង្ខារេ វា រូបាវចរជ្ឈានេសុ វា អញ្ញតរំ សម្មសិត្វា អរហត្តំ បាបុណាតិ, អយម្បិ សោតាបត្តិមគ្គក្ខណេ សទ្ធានុសារី នាម, បរតោ ឆសុ ឋានេសុ សទ្ធាវិមុត្តោ នាម។ អរហត្តប្បត្តោ បញ្ញាវិមុត្តោ នាម។ ឥមេ សត្ត បុគ្គលា សម្មាសម្ពុទ្ធបច្ចេកសម្ពុទ្ធេហិ សទ្ធឹ នវ លោកេ អគ្គទក្ខិណេយ្យា នាមាតិ។

ទសកេ **បញ្ចន្នំ ឥធ និដ្ឋា**តិ សត្តក្ខត្តុបរមោ, កោលំកោលោ, ឯកពីជី, សកទាគាមី កាមាវចរបដិសន្ធិកោ, អរហា ចាតិ ឥមេសំ បញ្ចន្នំ ឥធ កាមាវចរភូមិយញ្ញេវ អនុបាទិសេសនិព្ពានសង្ខាតា និដ្ឋាតិ អត្ថោ។ កាមាវចរត្តភាវេ ឯវ ហិ ឯតេ បរិនិព្ពាយន្តិ, នាញ្ញស្មឹ។ **បញ្ចន្នំ ឥធ វិហាយ និដ្ឋា**តិ អន្តរាបរិនិព្ពាយី ឧបហច្ចបរិនិព្ពាយី អសង្ខារបរិនិព្ពាយី សសង្ខារបរិនិព្ពាយី ឧទ្ធំសោតោ អកនិដ្ឋគាមី ចាតិ ឥមេសំ បញ្ចន្នំ ឥធ កាមាវចរេ អត្តភាវំ វិហាយ វិជហិត្វា ព្រហ្មត្តភាវេ ឋិតានញ្ញេវ និដ្ឋាតិ អត្ថោ។ សេសមេត្ថ ឧត្តានត្ថមេវាតិ។ អយមេត្ថ សង្ខេបតោ បាឡិនយេន សទ្ធឹ អត្ថនិច្ឆយោ, វិត្ថារោ បន **បុគ្គលបញ្ញត្តិបាឡិអដ្ឋកថាសុ** (បុ. ប. មាតិកា ១ អាទយោ; បុ. ប. អដ្ឋ. មាតិកាវណ្ណនា ១) គហេតព្ពោតិ។

មោហវិច្ឆេទនិយា អភិធម្មមាតិកត្ថវណ្ណនាយ

បុគ្គលបញ្ញត្តិមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៥. កថាវត្ថុមាតិកា

បុគ្គលកថាវណ្ណនា

ឥទានិ កថាវត្ថុមាតិកាយ អត្ថសំវណ្ណនានយោ ហោតិ។ តត្ថ អនុត្តានត្ថតោ តាវ “បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ អយំ បុច្ឆា, “អាមន្តា”តិ អយំ បដិជាននា។ កស្ស បនាយំ បុច្ឆា, កស្ស បដិជាននាតិ? “អសុកស្សា”តិ ន វត្តព្ពា។ ន ហិ ភគវា បរវាទីហិ សទ្ធឹ វិគ្គាហិកកថំ កថេន្តោ ឥមំ មាតិកំ ឋបេសិ, បុគ្គលបញ្ញត្តិទេសនាទី បន និស្សាយ “បរមត្ថតោ អត្តា នាម អត្ថី”តិអាទិនា អនាគតេ វិបល្លាសគាហិភិក្ខូនំ, បរវាទីនញ្ច នានប្បការទិដ្ឋិដ្ឋានវិសោធនត្ថំ មោគ្គលិបុត្តតិស្សត្ថេរស្ស វាទនយទស្សនវសេន បុគ្គលវាទមេតំ អារព្ភ តន្តិវសេន មាតិកំ ឋបេន្តោ សកវាទិបរវាទីនំ បុច្ឆាវិសជ្ជនទោសារោបននិគ្គហបាបនាទិវចនបដិវចនវសេនេវ ឋបេសិ, តស្មា តទត្ថស្ស សុខាវធារណត្ថំ សកវាទីបុច្ឆា បរវាទីបុច្ឆា សកវាទីបដិញ្ញា បរវាទីបដិញ្ញាតិ ឯវំ វិភាគំ ទស្សេត្វា អត្ថវណ្ណនំ ករិស្សាម។

“បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិ អយំ សកវាទីបុច្ឆា, តាយ ច “យេ ‘អត្ថិ បុគ្គលោ’តិ ឯវំ លទ្ធិកា បុគ្គលវាទិនោ, តេ ឯវំ បុច្ឆិតព្ពា”តិ ទីបេតិ។ កេ បន តេ បុគ្គលវាទិនោតិ? សាសនេ វជ្ជិបុត្តកា ចេវ សម្មិតិយា ច ពហិទ្ធា ពហូ អញ្ញតិត្ថិយា ច។ កទា បនេតេ សាសនេ ឧប្បន្នាតិ? បរិនិព្ពានតោ ទុតិយេ វស្សសតេ។ ភគវតិ កិរ បរិនិព្ពុតេ មហាកស្សបត្ថេរេន សមុស្សាហិតេហិ តប្បមុខេហិ វសិគណេហិ សុភទ្ទវុឌ្ឍបព្ពជិតាទីនំ បាបភិក្ខូនំ បវេសោកាសនិសេធនត្ថំ អជាតសត្តុរាជានំ សហាយំ លភិត្វា ធម្មវិនយសរីរំ សង្គហំ អារោបេត្វា សាសនេ អចលេ បវត្តាបិតេ តតោ វស្សសតស្ស អច្ចយេន វេសាលិយំ វជ្ជិបុត្តកេហិ ទីបិតានិ ទស វត្ថូនិ មទ្ទិត្វា តេ ច ភិក្ខូ និគ្គហេត្វា យសត្ថេរសមុស្សាហិតេហិ វសិគណេហិ បុន ធម្មវិនយសង្គហេ កតេ តេហិ និគ្គហិតា ទសសហស្សា វជ្ជិបុត្តកា កញ្ចិ ទុព្ពលរាជានំ ពលំ លភិត្វា មូលសង្គហំ ភិន្ទិត្វា អត្តនោ អនាចារានុកូលវចនំ បក្ខិបិត្វា ពុទ្ធវចនញ្ច ឆឌ្ឌេត្វា មហាសង្គីតីហិ វិសុំ ធម្មវិនយសង្គហំ កត្វា មហាសង្ឃិកាចរិយកុលំ នាម អកំសុ។ បរិសុទ្ធសាសនំ បន ថេរេហិ បរិបាលិតត្តា “ថេរវាទោ”តិ បញ្ញាយិ, ឥមេសុ បន ទ្វីសុ វាទេសុ មហាសង្ឃិកតោ ភិជ្ជិត្វា ឯកព្យោហារិកា, គោកុលិកា ច, តតោ បណ្ណត្តិវាទា, ពហុលិយា, ចេតិយវាទា ចាតិ បញ្ច វាទា, មហាសង្ឃិកេហិ បន សទ្ធឹ ឆ អាចរិយកុលានិ នាម ជាតានិ។ តថា ថេរវាទតោ ភិជ្ជិត្វា មហិសាសកា, វជ្ជិបុត្តកា ច, តតោ ធម្មុត្តរិយា, ភទ្រយានិកា, ឆន្នាគារិកា, សម្មិតិយា ច, មហិសាសកតោ ធម្មគុត្តិកា, សព្ពត្ថិកា ច, តតោ កស្សបិកា, តតោ សង្កន្តិកា, តតោ សុត្តវាទា ចាតិ ឥមេ ឯកាទស វាទា ជាតា។ តេ បុរិមេហិ ឆហិ សទ្ធឹ សត្តរស ភិន្នវាទា ទុតិយេ វស្សសតេ ឧប្បន្នា, ថេរវាទោ បន ឯកោវ អសម្ភិន្នកោ, តេន សទ្ធឹ សាសនេ អដ្ឋារស និកាយា ជាតាតិ វេទិតព្ពា, យេ “អដ្ឋារសាចរិយកុលានី”តិ វុច្ចន្តិ។ ឥមេសំ បន អដ្ឋារសន្នំ អាចរិយវាទានំ វសេន អាយតឹ សាសនស្ស អាលុឡនំ ញត្វា សម្មាសម្ពុទ្ធោ ទ្វិន្នំ វស្សសតានំ អច្ចយេន សាសនេ បដិលទ្ធសទ្ធេន អសោកេន ធម្មរញ្ញា ពាហិរកេ អនោលោកេត្វា សាសនេ ឯវ លាភសក្ការេ បវត្តន្តេ លាភសក្ការត្ថាយ សាសនវេសំ គហេត្វា សកានិ សកានិ ទិដ្ឋិគតានិ តថតោ ទីបេន្តេសុ ទ្វាសដ្ឋិទិដ្ឋិគតិកេសុ យថាវុត្តសត្តរសាចរិយកុលេសុ ច សមយកុសលតាយ វិចិនិត្វា សេតកានិ ទត្វា ឧប្បព្ពាជិតេសុ បរិសុទ្ធេ មហាភិក្ខុសង្ឃេ និសីទិត្វា មោគ្គលិបុត្តតិស្សត្ថេរស្ស យានិ តទា ឧប្បន្នានិ វត្ថូនិ, យានិ ច អាយតឹ ឧប្បជ្ជិស្សន្តិ, សព្ពានិបិ តានិ អត្តនោ សត្ថារា ទិន្នមាតិកាមុខមត្តេន បដិពាហិត្វា សុត្តសហស្សបដិមណ្ឌិតំ បរប្បវាទមថនំ អាយតិលក្ខណំ កថាវត្ថុប្បករណំ មាតិកាវិភជនវសេន ភាសិត្វា តំ តតិយសង្គីតិយំ សង្គហំ អារោបេត្វា អាលុឡិតំ សាសនំ បគ្គហេតុំ សមត្ថភាវំ ភិក្ខុសង្ឃេ បកាសនត្ថំ អាយតិវាទប្បដិពាហននយទស្សនវសេន ឥមំ កថាវត្ថុមាតិកំ វត្វា ថេរស្ស ឱកាសំ ឋបេន្តោ តស្សា វិភង្គំ ន អវោចាតិ វេទិតព្ពំ។

តត្ថ **បុគ្គលោ**តិ អត្តា ជីវោ សត្តោ។ **ឧបលព្ភតី**តិ បញ្ញាយ ឧបគន្ត្វា លព្ភតិ, ញាយតីតិ អត្ថោ។ **សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា**តិ ឯត្ថ **សច្ចិកដ្ឋោ**តិ មាយាមរីចិអាទយោ វិយ អភូតាការេន អគ្គហេតព្ពោ ភូតដ្ឋោ។ **បរមត្ថោ**តិ អនុស្សវាទិវសេន អគ្គហេតព្ពោ ឧត្តមត្ថោ។ ឧភយេនាបិ យថា រូបវេទនាទយោ ធម្មា ភូតេន សភាវេន ឧបលព្ភន្តិ, ឯវំ តាវ “បុគ្គលោ ឧបលព្ភតី”តិ បុច្ឆតិ។ បរវាទី “អាមន្តា”តិ បដិជានាតិ។ បដិជាននញ្ហិ កត្ថចិ “អាម ភន្តេ”តិ អាគច្ឆតិ, កត្ថចិ “អាមោ”តិ អាគច្ឆតិ, ឥធ បន “អាមន្តា”តិ អាគតំ។ តត្រាយំ អធិប្បាយោ – បរវាទី ហិ យស្មា ភគវតា “អត្ថិ បុគ្គលោ អត្តហិតាយ បដិបន្នោ”តិអាទិនា (អ. និ. ៤.៩៥-៩៦) បុគ្គលោ បកាសិតោ, ភគវា ច អវិតថវាទី, តស្មា សោ “សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនេវ អត្ថី”តិ លទ្ធឹ គហេត្វា “អាមន្តា”តិ បដិជានាតិ។

អថស្ស តាទិសស្ស លេសវចនស្ស ឆលវាទស្ស ឱកាសំ អទទមានោ សកវាទី “**យោ សច្ចិកដ្ឋោ**”តិអាទិមាហ។ តត្រាយំ អធិប្បាយោ – យ្វាយំ ហេដ្ឋា រូបវេទនាទិកោ ធម្មប្បភេទោ អាគតោ, ន សម្មុតិសច្ចវសេន, នាបិ អនុស្សវាទិវសេន គហេតព្ពោ, អត្តនោ បន ភូតតាយ ឯវ សច្ចិកដ្ឋោ, អត្តបច្ចក្ខតាយ ច បរមត្ថោ, សោ តថាបដិញ្ញាតោ បុគ្គលោ តតោ តេន សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន អាការេន ឧបលព្ភតិ, យថា រុប្បនានុភវនាទិនា សកិយេនាការេន បុន សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថោ ឧបលព្ភតិ, កឹ តវ បុគ្គលោបិ ឯវំ ឧបលព្ភតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ **ន ហេវំ វត្តព្ពេ**តិ អវជាននា បរវាទិស្ស។ សោ ហិ តថារូបំ បុគ្គលំ អនិច្ឆន្តោ អវជានាតិ។ ន ហិ អត្តា នាម ខន្ធាទិវិមុត្តោ កោចិ ទិស្សតិ អញ្ញត្រ ព្យាមោហមត្តា។ តត្រាយំ បទច្ឆេទោ – ន ហិ ឯវំ វត្តព្ពេតិ។ “ន ហ ឯវ”ន្តិបិ បឋន្តិ, ទ្វិន្នម្បិ ឯវំ ន វត្តព្ពោតិ អត្ថោ។

អាជានាហិ និគ្គហន្តិ សកវាទិវចនំ។ យស្មា តេ បុរិមាយ វត្តព្ពបដិញ្ញាយ បច្ឆិមា នវត្តព្ពបដិញ្ញា, បច្ឆិមាយ ច បុរិមា ន សន្ធីយតិ, តស្មា និគ្គហំ បត្តោ, តំ និគ្គហំ ទោសំ អបរាធំ អាជានាហិ, សម្បដិច្ឆាហីតិ អត្ថោ។ ឯវំ និគ្គហំ អាជានាបេត្វា ឥទានិ តំ ឋបនាយ ចេវ អនុលោមបដិលោមតោ បាបនារោបនានញ្ច វសេន បាកដំ ករោន្តោ “**ហញ្ចិ បុគ្គលោ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ហញ្ចី**តិ យទិ, សចេ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតីតិ អត្ថោ។ អយំ តាវ បរវាទីបក្ខស្ស អនុវទនេន ឋបនតោ និគ្គហបតិដ្ឋាបនតោ និគ្គហបាបនារោបនានំ លក្ខណភូតា **អនុលោមដ្ឋបនា** នាម។ **តេន វត រេ**តិអាទិ អនុលោមបក្ខេ និគ្គហស្ស បាបិតត្តា **អនុលោមបាបនា** នាម។ តត្ថ **តេនា**តិ ការណវចនំ។ **វតា**តិ ឱកប្បនវចនំ និយមវចនំ។ **រេ**តិ អាមន្តនវចនំ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – តេន វត រេ វត្តព្ពេ វត រេ ហម្ភោ ភទ្រមុខ តេន ការណេន វត្តព្ពោ ឯវាតិ អត្ថោ។ **យំ តត្ថ វទេសី**តិអាទិ អនុលោមបក្ខេ និគ្គហស្ស អារោបិតត្តា **អនុលោមរោបនា** នាម។ យញ្ចស្ស បរិយោសានេ “មិច្ឆា”តិ បទំ, តស្ស បុរតោ “ឥទំ តេ”តិ អាហរិតព្ពំ។ ឥទំ តេ មិច្ឆាតិ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ។ ឯវំ ឧបរិបិ ។ បរតោ បាឡិយម្បិ ឯតំ អាគតមេវ។ **នោ ចេ បន វត្តព្ពេ**តិអាទិ “ន ហេវំ វត្តព្ពេ”តិ បដិក្ខិត្តបក្ខស្ស អនុវទនេន ឋបិតត្តា បដិលោមតោ និគ្គហបាបនារោបនានំ លក្ខណភូតា **បដិលោមដ្ឋបនា** នាម។ **នោ ច វត រេ**តិអាទិ បដិលោមបក្ខេ និគ្គហស្ស បាបិតត្តា **បដិលោមបាបនា** នាម។ បុន **យំ តត្ថ វទេសី**តិអាទិ បដិលោមបក្ខេ និគ្គហស្ស អារោបិតត្តា **បដិលោមរោបនា** នាម។

តត្រាយំ អាទិតោ បដ្ឋាយ សង្ខេបត្ថោ – យទិ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, តេន វត ភោ សោ ឧបលព្ភតីតិ វត្តព្ពោ។ យំ បន តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពោ ខោ បុរិមបញ្ហេ ‘សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន ឧបលព្ភតី’តិ នោ ច វត្តព្ពោ ទុតិយបញ្ហេ ‘តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតី’”តិ, **ឥទំ តេ មិច្ឆា**តិ ឯវំ តាវ អនុលោមតោ ឋបនាបាបនារោបនា ហោន្តិ។

អថ ន វត្តព្ពោ ទុតិយបញ្ហេ “តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតី”តិ, បុរិមបញ្ហេបិ ន វត្តព្ពោវ។ យំ បន តត្ថ វទេសិ “វត្តព្ពោ ខោ បុរិមបញ្ហេ ‘សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន ឧបលព្ភតី’តិ, នោ ច វត្តព្ពោ ទុតិយបញ្ហេ ‘តតោ សោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតី’”តិ, ឥទំ តេ មិច្ឆាតិ ឯវំ បដិលោមតោ ឋបនាបាបនារោបនា ហោន្តិ។ ឯវមេតំ និគ្គហស្ស ច អនុលោមតោ ទ្វិន្នំ, បដិលោមតោ ទ្វិន្នន្តិ ចតុន្នំ បាបនារោបនានញ្ច វុត្តត្តា ឧបលព្ភតីតិអាទិកំ **អនុលោមបញ្ចកំ** នាម។ ឯត្ថ ច កិញ្ចាបិ អនុលោមតោ បាបនារោបនាហិ ឯកោ, បដិលោមតោ បាបនារោបនាហិ ឯកោតិ ទ្វេ និគ្គហា កតា, អាជានាហិ និគ្គហន្តិ ឯតស្សេវ បន បឋមស្ស និគ្គហស្ស ទ្វីហាការេហិ អារោបិតត្តា ឯកោវាយំ និគ្គហោតិ គហេតព្ពោ។ បឋមោ និគ្គហោ។

ឥទានិ បច្ចនីកនយោ ហោតិ។ តត្ថ **បុគ្គលោ នុបលព្ភតី**តិ បុច្ឆា បរវាទិស្ស។ សកវាទី យថា រូបវេទនាទយោ ធម្មា ឧបលព្ភន្តិ, ឯវំ អនុបលព្ភនីយតោ “**អាមន្តា**”តិ បដិជានាតិ។ បុន ឥតរោ អត្តនា អធិប្បេតំ សច្ចិកដ្ឋំយេវ សន្ធាយ “**យោ សច្ចិកដ្ឋោ**”តិអាទិមាហ។ សម្មុតិសច្ចបរមត្ថសច្ចានិ វា ឯកតោ កត្វាបិ បរវាទី ឯវមាហ។ សកវាទី បុគ្គលោ ហិ ឧបាទាយបញ្ញត្តិសព្ភាវតោបិ ទ្វិន្នំ សច្ចានំ ឯកតោ កត្វា បុច្ឆិតត្តាបិ “**ន ហេវ**”ន្តិ បដិក្ខិបតិ។ ឥទានិ កិញ្ចាបិ តេន បឋមំ បរមត្ថសច្ចវសេន នុបលព្ភនីយតា សម្បដិច្ឆិតា, បច្ឆា បន សម្មុតិសច្ចវសេន វា វោមិស្សកវសេន វា បដិក្ខិត្តា។ បរវាទី បន “នុបលព្ភតី”តិ វចនសាមញ្ញមត្តំ ឆលវាទំ និស្សាយ “យំ តយា បឋមំ បដិញ្ញាតំ, តំ បច្ឆា បដិក្ខិត្ត”ន្តិ ភណ្ឌនស្ស បដិភណ្ឌនំ វិយ អត្តនោ កតស្ស និគ្គហកម្មស្ស បដិកម្មំ ករោន្តោ “**អាជានាហិ បដិកម្ម**”ន្តិ អាហ។ ឥទានិ យថាស្ស អនុលោមបញ្ចកេ សកវាទិនា វាទដ្ឋបនំ កត្វា អនុលោមបដិលោមតោ បាបនារោបនាហិ បរវាទិនិគ្គហោ បាកដោ កតោ, ឯវំ បដិកម្មំ បាកដំ ករោន្តោ “**ហញ្ចិ បុគ្គលោ**”តិអាទិមាហ។ តំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ អត្ថតោ វេទិតព្ពំ។ យស្មា បនេត្ថ ឋបនា នាម បរវាទិបក្ខស្ស ឋបនតោ “អយំ តវ ទោសោ”តិ ទស្សេតុំ ឋបនមត្តមេវ ហោតិ, ន និគ្គហស្ស វា បដិកម្មស្ស វា បាកដីភាវករណំ, បាបនារោបនាហិ បនស្ស បាកដីករណំ ហោតិ, តស្មា ឥទំ អនុលោមបដិលោមតោ បាបនារោបនានំ វសេន ចតូហាការេហិ បដិកម្មស្ស កតត្តា **បដិកម្មចតុក្កំ** នាមាតិ ឯកំ ចតុក្កំ វេទិតព្ពំ។

ឯវំ បដិកម្មំ កត្វា ឥទានិ យ្វាស្ស អនុលោមបញ្ចកេ សកវាទិនា និគ្គហោ កតោ, តស្ស តមេវ ឆលវាទំ និស្សាយ ទុក្កដភាវំ ទស្សេន្តោ “**ត្វំ ចេ បន មញ្ញសី**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ត្វំ ចេ បន មញ្ញសី**តិ យទិ ត្វំ មញ្ញសិ។ “**វត្តព្ពេ ខោ**”តិ ឥទំ បច្ចនីកេ “អាមន្តា”តិ បដិជាននំ សន្ធាយ វុត្តំ, “**នោ ច វត្តព្ពេ**”តិ ឥទំ បន “ន ហេវា”តិ អវជាននំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **តេន តវ តត្ថា**តិ តេន ការណេន ត្វំយេវ តស្មឹ “យោ នុបលព្ភតី”តិ បក្ខេ **ហេវំ បដិជាន**ន្តិ “អាមន្តា”តិ ឯវំ បដិជានន្តោ។ **ហេវំ និគ្គហេតព្ពេ**តិ បុន “ន ហេវា”តិ អវជានន្តោ ឯវំ និគ្គហេតព្ពោ។ **អថ តំ និគ្គណ្ហាមា**តិ អថេវំ និគ្គណ្ហនារហំ តំ និគ្គណ្ហាម, **សុនិគ្គហិតោ ច ហោសី**តិ សកេន មតេន និគ្គហិតត្តា សុនិគ្គហិតោ ច ភវសិ។ ឯវមស្ស និគ្គហេតព្ពភាវំ ទស្សេត្វា ឥទានិ តំ និគ្គណ្ហន្តោ “**ហញ្ចិ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ ឋបនាបាបនារោបនា ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពា។ បរិយោសានេ បន **ឥទំ តេ មិច្ឆា**តិ ឥទំ តវ វចនំ មិច្ឆា ហោតីតិ អត្ថោ។ ឥទំ ឆលវាទេន ចតូហិ អាការេហិ និគ្គហស្ស កតត្តា **និគ្គហចតុក្កំ** នាម។

ឯវំ និគ្គហំ កត្វាបិ ឥទានិ “យទិ អយំ មយា តវ មតេន កតោ និគ្គហោ ទុន្និគ្គហោ, យោបិ មម តយា ហេដ្ឋា អនុលោមបញ្ចកេ កតោ និគ្គហោ, សោបិ ទុន្និគ្គហោ”តិ ទស្សេន្តោ “**ឯសេ ចេ ទុន្និគ្គហិតេ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ឯសេ ចេ ទុន្និគ្គហិតេ**តិ ឯសោ ចេ តវ វាទោ មយា ទុន្និគ្គហិតោ, អថ វា ឯសោ ចេ តវ មយា កតោ និគ្គហោ ទុន្និគ្គហោ។ **ហេវមេវំ តត្ថ ទក្ខា**តិ តត្ថាបិ តយា មម ហេដ្ឋា កតេ និគ្គហេ ឯវមេវំ បស្ស។ ឥទានិ យ្វាស្ស ហេដ្ឋា សកវាទិនា និគ្គហោ កតោ, តំ “**វត្តព្ពេ ខោ**”តិអាទិវចនេន ទស្សេត្វា បុន តំ និគ្គហំ អនិគ្គហភាវំ ឧបនេន្តោ “**នោ ច មយំ តយា**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ **នោ ច មយំ តយា តត្ថ ហេតាយ បដិញ្ញាយា**តិអាទីសុ អយមត្ថោ – យស្មា សោ តយា មម កតោ និគ្គហោ ទុន្និគ្គហោ, តស្មា មយំ តយា តត្ថ អនុលោមបញ្ចកេ “អាមន្តា”តិ ឯតាយ បដិញ្ញាយ ឯវំ បដិជានន្តា បុន “ន ហេវា”តិ បដិក្ខេបេ កតេបិ “អាជានាហិ និគ្គហ”ន្តិ ឯវំ និគ្គហេតព្ពាយេវ, ឯវំ អនិគ្គហេតព្ពម្បិ មំ និគ្គណ្ហាសិ, ឦទិសេន បន និគ្គហេន ទុន្និគ្គហិតា មយំ ហោម។ ឥទានិ យំ និគ្គហំ សន្ធាយ ទុន្និគ្គហិតា ច ហោមាតិ អវោច, តំ ទស្សេតុំ “**ហញ្ចិ បុគ្គលោ…បេ…. ឥទំ តេ មិច្ឆា**”តិ អាហ។ ឯវមិទំ អនុលោមបដិលោមតោ ចតូហិ បាបនារោបនាហិ និគ្គហស្ស ឧបនីតត្តា **ឧបនយនចតុក្កំ** នាម ហោតិ។

ឥទានិ ន ហេវំ និគ្គហេតព្ពេតិអាទិកំ **និគ្គមនចតុក្កំ** នាម ហោតិ។ តត្ថ **ន ហេវំ និគ្គហេតព្ពេ**តិ យថាហំ តយា និគ្គហិតោ, ន ហិ ឯវំ និគ្គហេតព្ពោ, ឯតស្ស ហិ និគ្គហស្ស ទុន្និគ្គហភាវោ មយា សាធិតោ។ **តេន ហី**តិ តេន ការណេន។ យស្មា ឯស និគ្គហោ ទុន្និគ្គហោ, តស្មា យំ មំ និគ្គណ្ហាសិ។ **ហញ្ចិ បុគ្គលោ…បេ…. ឥទំ តេ មិច្ឆា**តិ ឥទំ និគ្គណ្ហនំ តវ មិច្ឆាតិ អត្ថោ។ **តេន ហិ យេ កតេ និគ្គហេ**តិ យេន ការណេន ឥទំ មិច្ឆា, តេន ការណេន យោ តយា និគ្គហោ កតោ, សោ ទុក្កដោ។ យំ មយា បដិកម្មំ កតំ, តទេវ សុកតំ។ យាបិ ចេសា បដិកម្មចតុក្កាទិវសេន កថាមគ្គសម្បដិបាទនា កតា, សាបិ សុកតាតិ។ តទេវ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតីតិអាទិកស្ស អនុលោមបញ្ចកស្ស នុបលព្ភតីតិអាទិកានំ បដិកម្មនិគ្គហោបនយននិគ្គមនចតុក្កានញ្ច វសេន **អនុលោមបច្ចនីកំ** នាម និទ្ទិដ្ឋន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯត្តាវតា សកវាទិនោ បុព្ពបក្ខេ សតិ បរវាទិនោ វចនសាមញ្ញមត្តេន ឆលវាទេន ជយោ ហោតិ។

ឥទានិ យថា បរវាទិនោ បុព្ពបក្ខេ សតិ សកវាទិនោ ធម្មេនេវ តថេន ជយោ ហោតិ, តថា វាទុប្បត្តិំ ទស្សេតុំ “**បុគ្គលោ នុបលព្ភតី**”តិ បច្ចនីកានុលោមបញ្ចកំ អារទ្ធំ។ តត្ថ បច្ចនីកេ បុច្ឆា បរវាទិស្ស, រូបាទិភេទំ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថំ សន្ធាយ បដិញ្ញា សកវាទិស្ស, សុទ្ធសម្មុតិសច្ចំ វា បរមត្ថមិស្សកំ វា សម្មុតិសច្ចំ សន្ធាយ “យោ សច្ចិកដ្ឋោ”តិ បុន អនុយោគោ បរវាទិស្ស, សម្មុតិវសេន “**បុគ្គលោ នុបលព្ភតី**”តិ នវត្តព្ពត្តា មិស្សកវសេន វា អនុយោគស្ស សំកិណ្ណត្តា “**ន ហេវ**”ន្តិ បដិក្ខេបោ សកវាទិស្ស, បដិញ្ញាតំ បដិក្ខិបតីតិ វចនសាមញ្ញមត្តេន “**អាជានាហិ និគ្គហ**”ន្តិអាទិវចនំ បរវាទិស្ស។ ឯវមយំ បុគ្គលោ នុបលព្ភតីតិ ទុតិយវាទំ និស្សាយ ទុតិយោ និគ្គហោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។ ឯវំ តេន ឆលេន និគ្គហោ អារោបិតោ។

ឥទានិ ធម្មេន សមេន បរវាទិបដិញ្ញាយ អត្តនោ វាទេ ជយំ ទស្សេតុំ អនុលោមនយេ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, អត្តនោ លទ្ធឹ និស្សាយ បដិញ្ញា បរវាទិស្ស, លទ្ធិយា ឱកាសំ អទត្វា បរមត្ថវសេន បុន អនុយោគោ សកវាទិស្ស, បរមត្ថវសេន បុគ្គលស្ស អនុបលព្ភនតោ បដិក្ខេបោ បរវាទិស្ស, តតោ បរំ ធម្មេន សមេន អត្តនោ ជយទស្សនត្ថំ “**អាជានាហិ បដិកម្ម**”ន្តិអាទិ សព្ពំ សកវាទិវចនមេវ ហោតិ។ តត្ថ សព្ពេសំ បដិកម្មនិគ្គហោបនយននិគ្គមនចតុក្កានំ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឯវមិទំ “បុគ្គលោ នុបលព្ភតី”តិអាទិកស្ស បច្ចនីកបញ្ចកស្ស “ឧបលព្ភតី”តិអាទីនំ បដិកម្មនិគ្គហោបនយននិគ្គមនចតុក្កានញ្ច វសេន **បច្ចនីកានុលោមបញ្ចកំ** នាម និទ្ទិដ្ឋំ ហោតិ។ ឯវមេតានិ បឋម សច្ចិកដ្ឋេ ទ្វេ បញ្ចកានិ និទ្ទិដ្ឋានិ, តត្ថេតំ វុច្ចតិ –

“និគ្គហោ បរវាទិស្ស, សុទ្ធោ បឋមបញ្ចកេ;
អសុទ្ធោ បន តស្សេវ, បដិកម្មជយោ តហឹ។

“និគ្គហោ សកវាទិស្ស, អសុទ្ធោ ទុតិយបញ្ចកេ;
វិសុទ្ធោ បន តស្សេវ, បដិកម្មជយោ តហឹ។

“តស្មា ទ្វីសុបិ ឋានេសុ, ជយោវ សកវាទិនោ;
ធម្មេន ហិ ជយោ នាម, អធម្មេន កុតោ ជយោ។

“សច្ចិកដ្ឋេ យថា ចេត្ថ, បញ្ចកទ្វយមណ្ឌិតេ;
ធម្មាធម្មវសេនេវ, វុត្តោ ជយបរាជយោ។

“តតោ បរេសុ សព្ពេសុ, សច្ចិកដ្ឋេសុ បណ្ឌិតោ;
ឯវមេវ វិភាវេយ្យ, ឧភោ ជយបរាជយេ”តិ។ (កថា. អដ្ឋ. ៧-១០);

បឋមោ សុទ្ធិកសច្ចិកដ្ឋោ និដ្ឋិតោ។

ឯវំ សុទ្ធិកសច្ចិកដ្ឋំ វិត្ថារេត្វា ឥទានិ តមេវ អបរេហិបិ ឱកាសាទីហិ នយេហិ វិត្ថារេតុំ បុន **“បុគ្គលោ ឧបលព្ភតី”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, បដិញ្ញា បរវាទិស្ស។ បុន **សព្ពត្ថា**តិ សរីរំ សន្ធាយ អនុយោគោ សកវាទិស្ស, រូបស្មឹ អត្តានំ សមនុបស្សនាទោសញ្ច “អញ្ញំ ជីវំ អញ្ញំ សរីរ”ន្តិ អាបជ្ជនទោសញ្ច ទិស្វា បដិក្ខេបោ បរវាទិស្ស។ សេសមេត្ថ អនុលោមបច្ចនីកបញ្ចកេ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ បាឡោ បន សំខិត្តោ។ តត្ថ យស្មា សរីរំ សន្ធាយ “សព្ពត្ថ នុបលព្ភតី”តិ វុត្តេ សរីរតោ ពហិ ឧបលព្ភតីតិ អាបជ្ជតិ, តស្មា បច្ចនីកេ បដិក្ខេបោ សកវាទិស្ស, បឋមំ អនុជានិត្វា បច្ឆា អវជានាតីតិ ឆលវាទស្ស វសេន បដិកម្មំ បរវាទិស្ស, សេសំ បាកដមេវ។

ទុតិយនយេ **សព្ពទា**តិ បុរិមបច្ឆិមជាតិកាលញ្ច ធរមានបរិនិព្ពុតកាលញ្ច សន្ធាយ អនុយោគោ សកវាទិស្ស, ស្វេវ ខត្តិយោ សោ ព្រាហ្មណោតិអាទីនំ អាបត្តិទោសញ្ច ធរមានបរិនិព្ពុតានំ វិសេសាភាវទោសញ្ច ទិស្វា បដិក្ខេបោ បរវាទិស្ស។ សេសំ បឋមនយេ វុត្តសទិសមេវ។

តតិយនយេ **សព្ពេសូ**តិ ខន្ធាយតនាទីនិ សន្ធាយ បុច្ឆា សកវាទិស្ស, រូបស្មឹ អត្តា, ចក្ខុស្មឹ អត្តាតិអាទិទោសភយេន បដិក្ខេបោ បរវាទិស្ស។ សេសំ តាទិសមេវាតិ។

ឯវមិមានិ តីណិ មុខានិ អនុលោមបច្ចនីកបញ្ចកេ អនុលោមមគ្គវសេនេវ តាវ បដិបាដិយា ភាជេត្វា បុន បច្ចនីកានុលោមបញ្ចកេ បច្ចនីកមគ្គវសេនេវ ភាជេតុំ **“បុគ្គលោ នុបលព្ភតី”**តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តនយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឯត្តាវតា សុទ្ធិកស្ស ចេវ ឥមេសញ្ច តិណ្ណន្តិ ចតុន្នំ សច្ចិកដ្ឋានំ ឯកេកស្មឹ សច្ចិកដ្ឋេ អនុលោមបច្ចនីកស្ស, បច្ចនីកានុលោមស្ស ចាតិ ទ្វិន្នំ ទ្វិន្នំ បច្ចនីកានំ វសេន អយំ អដ្ឋមុខា នាម វាទយុត្តិ និទ្ទិដ្ឋា ហោតីតិ វេទិតព្ពា។ យា ឯកេកស្មឹ មុខេ ឯកេកស្ស និគ្គហស្ស វសេន វុច្ចតិ។ តត្ថេតំ វុច្ចតិ –

“ឯវំ ចតុព្ពិធេ បញ្ហេ, បញ្ចកទ្វយភេទតោ;
ឯសា អដ្ឋមុខា នាម, វាទយុត្តិ បកាសិតា។

“អដ្ឋេវ និគ្គហា តត្ថ, ចត្តារោ តេសុ ធម្មិកា;
អធម្មិកា ច ចត្តារោ, សព្ពត្ថ សកវាទិនោ;
ជយោ បរាជយោ ចេវ, សព្ពត្ថ បរវាទិនោ”តិ។ (កថា. អដ្ឋ. ១៤);

អយំ តាវេត្ថ អនុត្តានត្ថតោ សំវណ្ណនា។

អត្ថវិនិច្ឆយោ បនេត្ថាបិ មោគ្គលិបុត្តតិស្សត្ថេរេន កតនិទ្ទេសស្ស នយមុខមត្តទស្សនវសេនេវ ហោតិ។ ថេរេន ហិ ភគវតា ឋបិតាយ ឯតិស្សា មាតិកាយ បទុទ្ធារវសេន និទ្ទេសំ អកត្វា ភគវតា ទិន្នអដ្ឋមុខវាទយុត្តិនយេ ឋត្វា អបរេហិ បរិយាយេហិ បុគ្គលវាទំ, តទញ្ញំ នានប្បការំ មិច្ឆាគាហញ្ច និរាករោន្តេនេវ បុគ្គលកថំ អាទឹ កត្វា សាធិកទ្វិសតកថាហិ និទ្ទេសោ កតោ។

តត្ថ បុគ្គលវាទនិរាករណត្ថំ តាវ ខន្ធាយតនធាតុឥន្ទ្រិយវសេន សត្តបញ្ញាសាយ ធម្មេសុ ឯកេកេន សទ្ធឹ “បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, រូបញ្ច ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន...បេ.... បុគ្គលោ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេន, វេទនាបិ ឧបលព្ភតិ សច្ចិកដ្ឋបរមត្ថេនា”តិអាទិនា នយេន បុគ្គលសំសន្ទនវសប្បវត្តំ **សុទ្ធិកសំសន្ទនំ**, យថា រូបវេទនាទយោ សត្តបញ្ញាស ធម្មា អញ្ញមញ្ញំ វិសទិសា ឧបលព្ភន្តិ, ឯវំ រូបាទីហិ វិសទិសោ បុគ្គលោ ឧបលព្ភតីតិ បុច្ឆនវសប្បវត្តំ **ឱបម្មសំសន្ទនំ**, “រូបំ បុគ្គលោ, រូបស្មឹ បុគ្គលោ, អញ្ញត្រ រូបា បុគ្គលោ, បុគ្គលស្មឹ រូប”ន្តិ ឯវំ ចតុក្កនយេន សត្តបញ្ញាសាយ ធម្មេហិ បុច្ឆនវសប្បវត្តំ ចតុក្កនយសំសន្ទនន្តិ តិវិធា សំសន្ទននយា វុត្តា។ តត្ថ បុគ្គលស្ស រូបាទិសភាវត្តេ និច្ចសស្សតុច្ឆេទាទិប្បសង្គតោ យថានុរូបំ និរាករណំ វេទិតព្ពំ, អតិវិត្ថារភយេនេត្ថ ឧបរិ ចេតំ ន វិត្ថារិយតិ។

តតោ “យថា រូបាទយោ សប្បច្ចយា, អប្បច្ចយាទយោ វា ហោន្តិ, ឯវំ តាវ បុគ្គលោបិ សប្បច្ចយតាទិលក្ខណយុត្តោ”តិ បុច្ឆនវសប្បវត្តា **លក្ខណយុត្តិកថា**, “បុគ្គលោ”តិ, “ឧបលព្ភតី”តិ ច បទទ្វយាទិសោធនត្ថំ “យោ បុគ្គលោ, សោ ឧបលព្ភតិ។ យោ វា ឧបលព្ភតិ, សោ បុគ្គលោ”តិអាទិបុច្ឆនវសប្បវត្តំ **វចនសោធនំ**, “រូបធាតុយា រូបី”តិអាទិ នាមបញ្ញត្តិសោធនវសប្បវត្តោ **បញ្ញត្តានុយោគោ** ច, “សោវ បុគ្គលោ សន្ធាវតិ អស្មា លោកា បរំ លោកំ, អញ្ញោ វា, ន អញ្ញោ វា, នេវ អញ្ញោ នានញ្ញោ វា”តិអាទិនា គតិបរិវត្តនមុខេន **ចុតិបដិសន្ធានុយោគោ** , “រុក្ខំ ឧបាទាយ ឆាយាទីនំ វិយ ខន្ធេ ឧបាទាយ បរមត្ថតោ បុគ្គលបញ្ញត្តី”តិ វាទេ តស្ស អនិច្ចសង្ខតតាទិប្បសង្គទីបកោ **ឧបាទាបញ្ញត្តានុយោគោ**, “កល្យាណបាបកានំ កម្មានំ ការកោ បុគ្គលោ”តិ វាទេ តស្ស វដ្ដទុក្ខានុបច្ឆេទាទិប្បសង្គទីបកោ **បុរិសការានុយោគោ** ច, “យោ ឥទ្ធិវិកុព្ពកោ, សោ បុគ្គលោ”តិអាទិវាទភេទកោ **អភិញ្ញានុយោគោ**, “មាតាបិតាទយោ នាម អត្ថិ, តេន បុគ្គលោ អត្ថី”តិ វាទភេទកោ **ញាតកានុយោគោ** , “ឯវំ ខត្តិយោ”តិអាទិ **ជាត្យានុយោគោ**, “គហដ្ឋោ បព្ពជិតោ”តិអាទិ **បដិបត្តានុយោគោ**, “ទេវោ មនុស្សោ”តិអាទិ **ឧបបត្តានុយោគោ**, “សោតាបន្នោ”តិអាទិ **បដិវេធានុយោគោ**, “អដ្ឋ បុរិសបុគ្គលា”តិអាទិ **សង្ឃានុយោគោ**, “បុគ្គលោ សង្ខតោ”តិអាទិវសប្បវត្តោ **សច្ចិកដ្ឋសភាគានុយោគោ**, “សុខំ វេទនំ វេទិយមានោ”តិអាទិ **វេទកានុយោគោ**, “កាយេ កាយានុបស្សី”តិអាទិ **កិច្ចានុយោគោ**, “អត្ថិ បុគ្គលោ អត្តហិតាយ បដិបន្នោ”តិអាទិនា បុគ្គលសភាវសាធកសុត្តេសុ សន្និស្សិតេសុ –

សព្ពេ ធម្មា អនត្តា (ម. និ. ១.៣៥៣, ៣៥៦; ធ. ប. ២៧៩), ទុក្ខមេវ ឧប្បជ្ជមានំ ឧប្បជ្ជតិ (សំ. និ. ២.១៥)។

> កិន្នុ សត្តោតិ បច្ចេសិ, មារ ទិដ្ឋិគតំ នុ តេ;
> សុទ្ធសង្ខារបុញ្ជោយំ, នយិធ សត្តូបលព្ភតិ។
>
> ទុក្ខមេវ ហិ សម្ភោតិ, ទុក្ខំ តិដ្ឋតិ វេតិ ច;
> នាញ្ញត្រ ទុក្ខា សម្ភោតិ, នាញ្ញំ ទុក្ខា និរុជ្ឈតិ។ (សំ. និ. ១.១៧១);

យស្មា ច ខោ, អានន្ទ, សុញ្ញំ អត្តេន វា អត្តនិយេន វា...បេ.... តស្មា សុញ្ញោ លោកោតិ វុច្ចតិ (សំ. និ. ៤.៨៥)។

“អត្តនិ វា, ភិក្ខវេ, សតិ អត្តនិយំ មេតិ អស្សាតិ...បេ.... អត្តនិ ច ភិក្ខវេ អត្តនិយេ ច សច្ចតោ ថេតតោ អនុបលព្ភនិយមានេ យម្បិ តំ ទិដ្ឋិដ្ឋានំ, សោ លោកោ, សោ អត្តា, សោ បេច្ច ភវិស្សាមិ, និច្ចោ ធុវោ សស្សតោ អវិបរិណាមធម្មោ, សស្សតិសមំ តថេវ ឋស្សាមីតិ , ននាយំ, ភិក្ខវេ, កេវលោ បរិបូរោ ពាលធម្មោ”តិ (ម. និ. ១.២៤៤), “តត្រ, សេនិយ, យ្វាយំ សត្ថា ទិដ្ឋេ ចេវ ធម្មេ អត្តានំ សច្ចតោ ថេតតោ ន បញ្ញាបេតិ, អភិសម្បរាយេ ច...បេ.... អយំ វុច្ចតិ, សេនិយ, សត្ថា សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិអាទិនា បុគ្គលាភាវទីបកសុត្តសន្ទស្សនវសប្បវត្តោ **សុត្តសន្ទស្សនានុយោគោ** ចាតិ ឯត្តកេន កថាមគ្គេន វិត្ថារតោ បឋមា បុគ្គលកថា វិភត្តា។ តត្ថ “អត្ថិ បុគ្គលោ អត្តហិតាយ បដិបន្នោ”តិអាទីសុ យថា រូបាទយោ ធម្មា បច្ចត្តលក្ខណសាមញ្ញលក្ខណវសេន លព្ភន្តិ, ន ឯវំ បុគ្គលោ, រូបាទីសុ បន សតិ លោកវោហារមត្តេន “អត្ថិ បុគ្គលោ”តិ វុច្ចតីតិ។ វុត្តម្បិ ចេតំ ភគវតា – “ឥមា ខោ, ចិត្ត...បេ.... លោកវោហារា លោកបញ្ញត្តិយោ”តិ (ទី. និ. ១.៤៤០)។ ទ្វិធាបិ ពុទ្ធានំ កថា សម្មុតិកថា, បរមត្ថកថា ច។ តត្ថ “សត្តោ បុគ្គលោ គាមោ បព្ពតោ”តិអាទិកា **សម្មុតិកថា** នាម, “អនិច្ចំ ទុក្ខំ អនត្តា ខន្ធា អាយតនានី”តិអាទិកា **បរមត្ថកថា** នាម។ ពុទ្ធា ហិ យេ យេ សត្តា យថា យថា ពុជ្ឈិត្វា ចតុសច្ចបដិវេធំ កាតុំ សក្កោន្តិ, តេសំ តេសំ តថា តថា សម្មុតិវសេន វា បរមត្ថវសេន វា វោមិស្សកវសេន វា ទេសេត្វា នាមរូបបរិច្ឆេទទស្សនវសេនេវ អមតំ មគ្គំ បកាសេន្តិ។ អយញ្ហិ –

> ទុវេ សច្ចានិ អក្ខាសិ, សម្ពុទ្ធោ វទតំ វរោ;

សម្មុតឹ បរមត្ថញ្ច, តតិយំ នុបលព្ភតិ។

តត្ថ –

សង្កេតវចនំ សច្ចំ, លោកសម្មុតិការណំ;
បរមត្ថវចនំ សច្ចំ, ធម្មានំ តថលក្ខណំ។

តស្មា វិញ្ញូ អកត្វាន, ព្យញ្ជនេភិនិវេសនំ;
បរមត្ថេ បតិដ្ឋាយ, បុគ្គលាទី វិវជ្ជយេ។

បញ្ញត្តឹ អនតិក្កម្ម, បរមត្ថោ បកាសិតោ;
វិនាយកេន សោ យស្មា, តស្មា អញ្ញោបិ បណ្ឌិតោ;
បរមត្ថំ បកាសេន្តោ, សមញ្ញំ នាតិធាវយេតិ។ (កថា. អដ្ឋ. ២៣៧);

អយំ បុគ្គលកថានយោ។

បរិហានិកថាទិវណ្ណនា

បុគ្គលកថាតោ បរំ “បរិហាយតិ អរហា អរហត្តា”តិអាទិនា អសេខា, សោតាបន្នវជ្ជិតសេខា ច អគ្គមគ្គផលតោ បរិហាយន្តីតិ បវត្តា **បរិហានិកថា**។ បព្ពជ្ជា វិយ បដិវេធសង្ខាតោ ព្រហ្មចរិយវាសោបិ មនុស្សេសុ ឯវ ភវតិ, នត្ថិ ទេវេសុ ព្រហ្មចរិយវាសោតិ បវត្តា **ព្រហ្មចរិយកថា**។ ទុក្ខទស្សនេន ឯកទេសតោ កិលេសា បហីយន្តិ, តថា សមុទយទស្សនាទីហីតិ ឯវំ នានាភិសមយវសេន ឱធិសោ កិលេសា បហីយន្តីតិ បវត្តា **ឱធិសោកថា**។ ឈានលាភី បុថុជ្ជនោ កាមរាគព្យាបាទេ សមុច្ឆេទវសេន ជហតិ, សោ ចតុសច្ចាភិសមយា បឋមមេវ អនាគាមី ហោតីតិ បវត្តា **ជហតិកថា**។ អតីតាទិភេទំ សព្ពំ ខន្ធាទិកំ កាលត្តយេបិ ខន្ធាទិសភាវេន អត្ថីតិ បវត្តា **សព្ពមត្ថីតិកថា**។ អតីតំ, អនាគតញ្ច ខន្ធាទិកំ អត្ថីតិ បវត្តា **អតីតក្ខន្ធាទិកថា**។ អតីតេសុ វិបាកធម្មធម្មេសុ ឯកច្ចំ អវិបក្កវិបាកមេវ អត្ថិ, ន ឥតរន្តិ បវត្តា **ឯកច្ចមត្ថីតិកថា**។ សព្ពេ ធម្មា សតិបដ្ឋានាតិ បវត្តា **សតិបដ្ឋានកថា**។ អតីតានាគតាទិវសេន នត្ថិ, សកភាវេន វា អត្ថិ, បរភាវេន នត្ថីតិ បវត្តា **ហេវត្ថិកថា**។ តត្ថ **ហេវត្ថី**តិ ឯវំ ឥមិនា បការេន អត្ថីតិ អត្ថោ។

អធិមានិកានំ, កុហកានំ វា អរហត្តបដិញ្ញានំ សុក្កវិស្សដ្ឋឹ ទិស្វា មារកាយិកា ទេវតា ឧបសំហរន្តីតិ បវត្តា **បរូបហារកថា**។ អរហតោ បរេសំ នាមគោត្តាទីសុ អត្ថិ អញ្ញាណំ, អត្ថិ កង្ខា, បរេហិ ញាបនីយតោ អត្ថិ បរវិតរណាតិ **តិស្សោ កថា**។ សោតាបត្តិមគ្គក្ខណេ ទុក្ខន្តិ វាចា ភិជ្ជតីតិ បវត្តា **វចីភេទកថា**។ ទុក្ខន្តិ វាចំ ភាសន្តោ ទុក្ខេ ញាណំ អាហរតិ, តញ្ច លោកុត្តរន្តិ បវត្តា **ទុក្ខាហារកថា**។ សមាបត្តិយំ, ភវង្គេ ច ចិត្តំ ចិរំ តិដ្ឋតីតិ បវត្តា **ចិត្តដ្ឋិតិកថា**។ សព្ពេ សង្ខារា និប្បរិយាយេន អាទិត្តា កុក្កុឡនិរយសទិសាតិ បវត្តា **កុក្កុឡកថា**។ បច្ចេកំ ចតុសច្ចទស្សនវសេន ឯកេកស្ស មគ្គស្ស ចតុក្ខត្តុំ ឧប្បត្តិវសេន សោឡសហិ កោដ្ឋាសេហិ អរហត្តប្បត្តីតិ បវត្តា **អនុបុព្ពាភិសមយកថា**។ ពុទ្ធានំ វោហារវចនំ លោកុត្តរន្តិ បវត្តា **វោហារកថា**។ សុទ្ធសត្តានំ អប្បដិសង្ខាយ មគ្គេន វិនា កិលេសនិរោធសង្ខាតោ អប្បដិសង្ខានិរោធោ, បដិសង្ខាយ តេន មគ្គេន កិលេសនិរោធោតិ ទ្វេ និរោធាតិ បវត្តា **និរោធកថា**។

តថាគតពលំ សាវកសាធារណន្តិ បវត្តា **ពលកថា**។ អាសវក្ខយញាណវិរហិតំ នវពលំ លោកុត្តរន្តិ បវត្តា **អរិយន្តិកថា**។ សរាគំ ចិត្តំ និព្ពានំ អារព្ភ រាគតោ វិមុច្ចតីតិ បវត្តា **វិមុត្តិកថា**។ ឈានេន វិក្ខម្ភនវិមុត្តិយា បឋមំ វិមុត្តំ ចិត្តំ មគ្គក្ខណេ សមុច្ឆេទវិមុត្តិយា វិមុច្ចមានំ នាម ហោតីតិ បវត្តា **វិមុច្ចមានកថា**។ អដ្ឋមកសង្ខាតស្ស សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋស្ស អនុលោមគោត្រភុក្ខណេ ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆា បហីយន្តិ នាម, មគ្គក្ខណេ បហីនា នាមាតិ បវត្តា **អដ្ឋមកកថា**។ អដ្ឋមកស្ស មគ្គក្ខណេ សទ្ធិន្ទ្រិយាទីនិ បដិលភន្តិ, ន បដិលទ្ធានីតិ បវត្តា **អដ្ឋមកស្ស ឥន្ទ្រិយកថា**។ ចតុត្ថជ្ឈានធម្មុបត្ថទ្ធំ មំសចក្ខុមេវ ទិព្ពចក្ខុ នាមាតិ បវត្តា **ទិព្ពចក្ខុកថា**។ តថា មំសសោតេ **ទិព្ពសោតកថា**។ យថាកម្មូបគតញាណមេវ ទិព្ពចក្ខូតិ បវត្តា **យថាកម្មូបគតញាណកថា**។ ទេវព្រហ្មានំ បាណាតិបាតាទិអសំវរាភាវមត្តេន សម្បត្តវិរតិយា អភាវេបិ សំវរោ អត្ថីតិ បវត្តា **សំវរកថា**។ អសញ្ញីនម្បិ ចុតិបដិសន្ធិក្ខណេ សញ្ញា អត្ថីតិ បវត្តា **អសញ្ញកថា**។ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនភូមិយំ សញ្ញា នប្បវត្តតីតិ បវត្តា **នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនកថា**។

អរហា គិហី អស្សាតិ បវត្តា **គិហិស្ស អរហាតិកថា**។ អនាគាមិនោ សុទ្ធាវាសេសុ បដិសន្ធិចិត្តេន ឧបបត្តិក្ខណេ អរហន្តោ ហោន្តីតិ បវត្តា **ឧបបត្តិកថា**។ អរហតោ លោកិយធម្មាបិ អនាសវាតិ បវត្តា **អនាសវកថា**។ បច្ចុប្បន្នក្ខណេ សមង្គិភាវសមន្នាគមោ ច រូបាវចរាទិភូមន្តរបដិលាភសមន្នាគមោ ចាតិ ទ្វេ សមន្នាគមា, យេសំ បន ឥមេ ទ្វេ សមន្នាគមេ ឋបេត្វា អញ្ញោបិ ហេត្ថ ឧបបត្តិធម្មវសេន ឯកោ សមន្នាគមោ នាម អត្ថិ, តេន អរហា ចតូហិ ផលេហិ សមន្នាគតោតិ បវត្តា **សមន្នាគតកថា**។ ឥមិនាវ នយេន អរហា ឆហិ ឧបេក្ខាហិ សមន្នាគតោតិ បវត្តា **ឧបេក្ខាសមន្នាគតកថា**។ មគ្គញាណសព្ពញ្ញុតញ្ញាណសង្ខាតពោធិយា សទា សន្និហិតភាវេន ពុទ្ធោតិ បវត្តា **ពោធិយា ពុទ្ធោតិកថា**។ មហាបុរិសលក្ខណយុត្តាវ ពោធិសត្តាតិ បវត្តា **លក្ខណកថា**។ ពោធិសត្តានម្បិ មគ្គនិយាមោ អត្ថីតិ បវត្តា **និយាមោក្កន្តិកថា**។ ចតុត្ថមគ្គដ្ឋោ តីហិ ផលេហិ សមន្នាគតោតិអាទិនា បវត្តា **អបរាបិ សមន្នាគតកថា**។ បឋមមគ្គាទីហិ បហីនេហិ សទ្ធឹ និប្បរិយាយតោ អរហត្តំ សព្ពសំយោជនប្បហានន្តិ បវត្តា **សព្ពសំយោជនបហានកថា**។

និប្បរិយាយតោ ផលំ វិមុត្តិ នាម, វិបស្សនាមគ្គបច្ចវេក្ខណញាណានិ បន បរិយាយតោ។ ឯវំ បន អគ្គហេត្វា យំ កិញ្ចិ កិលេសវិប្បយុត្តំ ញាណំ វិមុត្តីតិ បវត្តា **វិមុត្តិកថា**។ ពុទ្ធាទិអសេខារម្មណំ អសេខញាណន្តិ បវត្តា **អសេខញាណកថា**។ បឋវីកសិណាទិសមាបត្តិយោ បរមត្ថតោ អវិជ្ជមានេ បណ្ណត្តារម្មណេ បវត្តត្តា វិបរីតញាណន្តិ បវត្តា **វិបរីតកថា**។ តត្ថ អនិច្ចេ និច្ចន្តិអាទិនា ចតុព្ពិធោ វិបល្លាសោ វេទិតព្ពោ។ សព្ពេសំ បុថុជ្ជនានំ និយាមគមនាយ ញាណំ អត្ថីតិ បវត្តា **និយាមកថា**។ សព្ពំ ញាណំ បដិសម្ភិទាតិ បវត្តា **បដិសម្ភិទាកថា**។ សម្មុតិវិសយម្បិ ញាណំ ភូតារម្មណមេវាតិ បវត្តា **សម្មុតិញាណកថា**។ ចេតោបរិយញាណំ ចិត្តារម្មណមេវ, ន តំសម្បយុត្តរាគាទិចេតសិការម្មណន្តិ បវត្តា **ចិត្តារម្មណកថា**។ សព្ពស្មិំ អនាគតធម្មេ សព្ពេសំ ញាណំ អត្ថីតិ បវត្តា **អនាគតញាណកថា**។ បច្ចុប្បន្នេ អត្តនោ ញាណេបិ ញាណំ បវត្តតីតិ បវត្តា **បដុប្បន្នញាណកថា**។ ពុទ្ធា វិយ សាវកាបិ តេន តេន វេនេយ្យជនេន បត្តព្ពផលំ ញត្វាវ តទត្ថាយ ធម្មំ ទេសេន្តីតិ បវត្តា **ផលញាណកថា**។

សម្មត្តនិយាមោ និយមតោ និច្ចដ្ឋេន អសង្ខតោតិ បវត្តា **និយាមកថា**។ “ធម្មដ្ឋិតតា ធម្មនិយាមតា”តិអាទិវចនតោ បដិច្ចសមុប្បាទោ អសង្ខតោតិ បវត្តា **បដិច្ចសមុប្បាទកថា**។ “សច្ចានិ តថានិ អវិតថានី”តិអាទិវចនតោ ចតុសច្ចានិ អសង្ខតានីតិ បវត្តា **សច្ចកថា**។ “ចត្តារោ អារុប្បា អានេញ្ជា”តិ វចនតោ អសង្ខតាតិ បវត្តា **អារុប្បកថា**។ និរោធសមាបត្តិ អសង្ខតាតិ បវត្តា **និរោធសមាបត្តិកថា**។ អសង្ខតោ អាកាសោតិ **អាកាសកថា**។ **អាកាសោ សនិទស្សនោតិកថា**។ **បឋវីធាតុ សនិទស្សនា**តិអាទី កត្វា **កាយកម្មំ សនិទស្សនន្តិ** បរិយោសានកថា។

នត្ថិ កេចិ ធម្មា កេហិចិ ធម្មេហិ សង្គហិតា, តេន ឯកវិធេន រូបសង្គហោតិអាទិ និរត្ថកន្តិ បវត្តា **សង្គហិតកថា**។ វេទនាទយោ អរូបធម្មា អញ្ញមញ្ញំ ន សម្បយុត្តាតិ បវត្តា **សម្បយុត្តកថា**។ ចេតសិកំ នត្ថីតិ បវត្តា **ចេតសិកកថា**។ ចេតនាធម្មោវ ទានំ, ន ទេយ្យធម្មោតិ បវត្តា **ទានកថា**។ បដិគ្គាហកានំ បរិភោគមយំ បុញ្ញំ អត្ថីតិ បវត្តា **បរិភោគកថា**។ បេតា ឥតោ ទិន្នចីវរាទីហេវ យាបេន្តីតិ បវត្តា **ឥតោទិន្នកថា**។ **បឋវីកម្មវិបាកោតិកថា** ។ **ជរាមរណំ វិបាកោតិកថា**។ កិលេសប្បហានមត្តមេវ សាមញ្ញផលំ, ន ចិត្តចេតសិកា ធម្មាតិ បវត្តា **អរិយធម្មវិបាកកថា**។ អញ្ញមញ្ញាទិបច្ចយតាយ **វិបាកោ វិបាកធម្មធម្មោតិកថា**។

អសុរកាយេន សទ្ធឹ ឆ គតិយោតិ បវត្តា **គតិកថា**។ មតសត្តោ មាតុឧតុសមយញ្ច មាតាបិតុសំយោគញ្ច ឱលោកយមានោ សត្តាហំ, អតិរេកសត្តាហំ វា យស្មិំ ភវេ តិដ្ឋតិ, សោ អន្តរាភវោ នាម អត្ថីតិ បវត្តា **អន្តរាភវកថា**។ រូបាទិបញ្ចកាមគុណាវ កាមធាតុ នាម, ន តុ វត្ថុកាមកិលេសកាមាតិ បវត្តា **កាមគុណកថា**។ បញ្ចេវាយតនានិ កាមាតិកថា។ រូបធម្មាវ រូបធាតូតិកថា។ អរូបធម្មាវ អរូបធាតូតិកថា។ រូបធាតុយា សត្តាយានាទីហិ សទ្ធឹ សឡាយតនិកាតិ បវត្តា **រូបធាតុយាអាយតនកថា**។ អារុប្បេបិ អត្ថិ សុខុមរូបន្តិកថា។ កាយវចីវិញ្ញត្តិវសេន រូបំ កម្មន្តិកថា។ ចិត្តវិប្បយុត្តោ អរូបធម្មោវ ជីវិតិន្ទ្រិយំ, រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ នត្ថីតិ បវត្តា **ជីវិតិន្ទ្រិយកថា**។ អរិយុបវាទកម្មេន អរហត្តា បរិហាយតីតិ បវត្តា **កម្មហេតុកថា**។

អនិច្ចាទិវសេន សង្ខារេ អាទីនវតោ អបស្សិត្វា និព្ពានំ អានិសំសតោ បស្សន្តស្ស សំយោជនប្បហានំ ហោតីតិ បវត្តា **អានិសំសទស្សាវីកថា**។ និព្ពានារម្មណម្បិ សំយោជនំ អត្ថីតិ បវត្តា **អមតារម្មណកថា**។ រូបំ សារម្មណន្តិកថា។ អនុសយា អនារម្មណាតិកថា។ ញាណំ អនារម្មណន្តិកថា។ អតីតារម្មណញ្ច អនាគតារម្មណញ្ច ចិត្តំ អនារម្មណន្តិកថាទ្វយំ។ សព្ពំ ចិត្តំ វិតក្កានុបតិតន្តិកថា។ វិតក្កវិប្ផារោវ សទ្ទោ, សោ ច ន សោតវិញ្ញេយ្យោតិ បវត្តា **វិតក្កវិប្ផារសទ្ទកថា**។ វិនាបិ ចិត្តេន វាចា បវត្តតីតិ បវត្តា **នយថាចិត្តស្សវាចាតិកថា**។

វិនាបិ ចិត្តេន កាយកម្មំ បវត្តតីតិ បវត្តា **នយថាចិត្តស្សកាយកម្មន្តិកថា**។ អតីតេហិបិ ឈានេហិ,
អនាគតេហិបិ យោគិនោ សមន្នាគតាតិ បវត្តា **អតីតានាគតសមន្នាគតកថា**។

ភវង្គចិត្តេ អនិរុទ្ធេ ឯវ កុសលាកុសលចិត្តានិ ឧប្បជ្ជន្តិ, តទភាវេ ច សន្តតិនិរោធោ សិយាតិ បវត្តា
និរោធកថា។ សហ វាចាហិ វិញ្ញត្តិរូបំ មគ្គោតិកថា។ បញ្ចវិញ្ញាណសមង្គិស្សាបិ មគ្គភាវនា អត្ថីតិ បវត្តា **បញ្ច
វិញ្ញាណសមង្គិស្សមគ្គកថា**។ បញ្ចវិញ្ញាណា កុសលាបិ អកុសលាបីតិកថា។ បញ្ចវិញ្ញាណា សាភោគាតិកថា។
មគ្គក្ខណេ លោកិយេន, លោកុត្តរេន ចាតិ ទ្វីហិ សីលេហិ យុត្តាតិកថា។ សីលំ អចេតសិកន្តិកថា។ សីលំ ន
ចិត្តានុបរិវត្តីតិកថា។ សមាទានហេតុចិត្តវិប្បយុត្តោ បុញ្ញោបចយោ ហោតីតិ បវត្តា **សមាទានហេតុកកថា**។
វិញ្ញត្តិ សីលន្តិកថា។ បាណាតិបាតាទយោ វិនាបិ វិញ្ញត្តឹ ហោន្តីតិ បវត្តា **អវិញ្ញត្តិទុស្សីល្យកថា**។

អនុសយា អព្យាកតា, អហេតុកា, ចិត្តវិប្បយុត្តាតិ **តិស្សោបិ អនុសយកថា**។ អសេខស្ស ញាណវិប្បយុត្តប្ប
វត្តិយា សោ ញាណីតិ នវត្តព្ពោតិ បវត្តា **ញាណកថា**។ ញាណំ ចិត្តវិប្បយុត្តន្តិកថា ។ មគ្គក្ខណេ ឥទំ ទុក្ខន្តិ ញាណំ
បវត្តន្តិ បវត្តា **ឥទំ ទុក្ខន្តិកថា**។ ពុទ្ធា ឥទ្ធិពលេន អាយុកប្បំ វិនាបិ មហាកប្បំ តិដ្ឋន្តីតិ បវត្តា **ឥទ្ធិពលកថា**។
ចិត្តសន្តតិ សមាធិ, ន ឯកចិត្តក្ខណិកោតិ បវត្តា **សមាធិកថា**។ អវិជ្ជាទិបដិច្ចសមុប្បាទង្គេហិ អញ្ញា
ធម្មដ្ឋិតតាតិ បវត្តា **ធម្មដ្ឋិតតាកថា**។ រូបាទីហិ អញ្ញា អនិច្ចតាតិ បវត្តា **អនិច្ចតាកថា**។

វិញ្ញត្តិយោ វិនាបិ ឥន្ទ្រិយសំវរោ កាយវចីកម្មន្តិ បវត្តា កថា។ សព្ពំ កម្មំ វិបាកជនកន្តិ បវត្តា កម្មកថា។
សទ្ទោ វិបាកោតិ បវត្តា កថា។ សឡាយតនំ វិបាកោតិ បវត្តា កថា។ មគ្គំ វិនាបិ សត្តក្ខត្តុបរមោតិកថា។ តថា
កោលំកោលឯកពីជិកថាសុបិ។ ទិដ្ឋិសម្បន្នោ ជីវិតា វោរោបេតីតិកថា។ ទិដ្ឋិសម្បន្នស្ស អបាយទុគ្គតិយា សទ្ធឹ
រូបាទិតណ្ហាសង្ខាតទុគ្គតិបហីនាតិ បវត្តា **ទុគ្គតិកថា**។ សត្តមភវិកស្ស តណ្ហាសម្ភវតោ ទុគ្គតិ អប្បហីនាតិ ប
វត្តា **សត្តមភវិកកថា**។

សង្ឃភេទាទិកប្បដ្ឋំ កម្មំ កត្វា តេន មហាកប្បំ អសីតិភាគំ កត្វា តតោ ឯកភាគមត្តំ កាលំ អាយុកប្បំ
និរយេ បច្ចន្តីតិ អគ្គហេត្វា សកលំ មហាកប្បំ បច្ចន្តិ, វិនស្សមានេបិ កប្បេ ចក្កវាឡន្តរេសុ បច្ចន្តីតិ បវត្តា
កប្បដ្ឋកថា។ សង្ឃភេទកោ អប្បនាកុសលានិ វិយ កាមាវចរកុសលម្បិ ន បដិលភតីតិ បវត្តា **កុសល
បដិលាភកថា**។ អង្គសម្បន្នាយ អាណត្តិយា អភាវេបិ មាតុឃាតាទិអានន្តរិយកម្មបយោជកោ មិច្ឆត្តនិយតោ
ឯវាតិ បវត្តា **អនន្តរាបយុត្តកថា**។ អនិយតធម្មេសុបិ កេចិ កុសលសម្បយុត្តានិយតា អត្ថីតិ បវត្តា **និយតស្ស
និយាមកថា**។ នីវរណេហិ និវុតេន បដិច្ឆន្នេនេវ ចិត្តេន នីវរណំ បជហន្តីតិ បវត្តា **និវុតកថា**។ សម្មុខីភូតំ
សំយោជនមេវ ជហតីតិ បវត្តា **សម្មុខីភូតកថា**។ សមាបន្នោ ច ឈានារម្មណនិកន្តិយា ឈានំ អស្សាទេតីតិ ប
វត្តា **សមាបន្នោ អស្សាទេតីតិកថា**។ ទុក្ខវេទនាយបិ រាគស្សាទវេទនា ហោតីតិ បវត្តា **អស្សាតរាគកថា**។ ធម្ម
តណ្ហា អព្យាកតាតិកថា។ ធម្មតណ្ហា ន ទុក្ខសមុទយោតិកថា។

កុសលំ វា អកុសលស្ស, អកុសលំ វា កុសលស្ស អនន្តរា ឧប្បជ្ជន្តីតិ បវត្តា **កុសលាកុសល
បដិសន្ទហនកថា**។ គព្ភសេយ្យកានម្បិ ពីជមត្តំ សឡាយតនំ បដិសន្ធិក្ខណេ ឧប្បជ្ជតីតិ បវត្តា
សឡាយតនុប្បត្តិកថា។ បញ្ចវិញ្ញាណានិ អញ្ញមញ្ញស្ស អនន្តរា ឧប្បជ្ជន្តីតិ បវត្តា **អនន្តរបច្ចយកថា**។ សម្មាវាចា
កម្មន្តវិញ្ញត្តិយោ អរិយរូបន្តិកថា។ កាមរាគាទិតោ អញ្ញោ អនុសយោតិកថា។ កិលេសបរិយុដ្ឋានំ ចិត្ត
វិប្បយុត្តន្តិកថា។ យថា កាមរាគោ កាមធាតុយំ បរិយាបន្នោ, ឯវំ រូបរាគអរូបរាគា រូបារូបភូមិយំ បរិយាបន្នាតិ
បវត្តា **បរិយាបន្នកថា**។ ទ្វយំ ទិដ្ឋិគតំ អព្យាកតន្តិកថា។ ទិដ្ឋិគតំ អបរិយាបន្នន្តិកថា។ យោ យេសំ ហេតុ
បច្ចយោ, សោ បុន តេសំ សហជាតាទិបច្ចយោ ន ហោតិ, ឯកធាវ ឯកស្ស បច្ចយោ ហោតីតិ បវត្តា
បច្ចយតាកថា។ អវិជ្ជាវ សង្ខារានំ បច្ចយោ, ន បន សង្ខារា អវិជ្ជាយាតិ បវត្តា **អញ្ញមញ្ញបច្ចយកថា**។
កាលទ្ធានា ឥមេ បរិនិប្ផន្នេន បញ្ញត្តិមត្តាតិ បវត្តា **អទ្ធាកថា**។ ឯវំ **ខណលយមុហុត្តកថា**។ អញ្ញស្ស អាសវស្ស
អភាវា អាសវា អនាសវាតិ បវត្តា **អាសវកថា**។ លោកុត្តរានំ ធម្មានំ ជរាមរណំ លោកុត្តរន្តិ បវត្តា
ជរាមរណកថា។ និរោធសមាបត្តិ លោកុត្តរាតិ បវត្តា **សញ្ញាវេទយិតកថា**។ សា លោកិយាតិ បវត្តា **ទុតិយ
សញ្ញាវេទយិតកថា**។ និរោធសមាបន្នោបិ កាលំ ករេយ្យាតិ បវត្តា **តតិយសញ្ញាវេទយិតកថា**។ និរោធសមាបត្តិ
អសញ្ញសត្តុបិកាតិកថា។ កម្មតោ អញ្ញោ ចិត្តវិប្បយុត្តោ កម្មូបចយោតិកថា។

ពលប្បត្តា ពុទ្ធាទយោ ឥទ្ធិពលេន សត្តានំ ចិត្តំ រាគាទិអនុប្បត្តិយា និគ្គណ្ហន្តីតិ បវត្តា **និគ្គហកថា**។ ឯវំ
កុសលុប្បត្តិយា បរចិត្តបគ្គហនកថា។ ពុទ្ធា ឥទ្ធិយា បរេសំ សុខំ ទេន្តីតិ បវត្តា **សុខានុប្បទានកថា**។ “សង្ខារា
អនិច្ចា”តិ មនសិករោតោ អតីតាទិភេទភិន្នេ សព្ពេ សង្ខារេ អារម្មណវសេន ឯកតោ អធិគណ្ហាតីតិ បវត្តា
អធិគយ្ហមនសិការកថា។ រូបំ ហេតុកន្តិកថា។ ឯវំ រូបំ សហេតុកន្តិកថា។ រូបំ កុសលាកុសលន្តិកថា។ រូបំ

វិបាកោតិកថា, យថា កាមាវចរកម្មេន ជាតំ រូបំ កាមាវចរំ, ឯវំ រូបាវចរារូបាវចរកម្មេហិ ជាតំ រូបំ រូបាវចរារូបាវចរន្តិកថា ។ រូបរាគោ រូបធាតុយា, អរូបរាគោ ច អរូបធាតុយា បរិយាបន្នោតិកថា។

អត្ថិ អរហតោ បុញ្ញូបចយោតិកថា។ នត្ថិ អរហតោ អកាលមច្ចូតិកថា។ យំ កិញ្ចិ ឧប្បជ្ជតិ, សព្ពមិទំ កម្មតោតិកថា។ ឥន្ទ្រិយពទ្ធមេវ ទុក្ខំ, ន សព្ពេ សង្ខារាតិ បវត្តា **ឥន្ទ្រិយពទ្ធកថា**។ សព្ពេ សង្ខារា ទុក្ខា ឋបេត្វា អរិយមគ្គន្តិកថា។ មគ្គផលានេវ សង្ឃោ នាម, ន ច តានិ ទក្ខិណំ បដិគ្គណ្ហន្តិ, តស្មា ន វត្តព្ពំ សង្ឃោ ទក្ខិណំ បដិគ្គណ្ហាតីតិកថា។ តថា ន វត្តព្ពំ សង្ឃោ ទក្ខិណំ វិសោធេតីតិកថា។ ន វត្តព្ពំ សង្ឃោ ភុញ្ជតីតិកថា។ ន វត្តព្ពំ សង្ឃស្ស ទិន្នំ មហប្ផលន្តិកថា។ ពុទ្ធា ន កិញ្ចិ ភុញ្ជន្តិ, តស្មា ន វត្តព្ពំ ពុទ្ធស្ស ទិន្នំ មហប្ផលន្តិកថា។ ទាយកតោ ទានំ វិសុជ្ឈតិ, ន បដិគ្គាហកតោតិ បវត្តា **ទក្ខិណាវិសុទ្ធិកថា**។

ពុទ្ធា តុសិតលោកេ ឯវ និព្ពត្តន្តិ, ន មនុស្សលោកេ។ ឯត្ថ ហិ និម្មិតរូបមត្តំ ទស្សេន្តីតិ បវត្តា **មនុស្សលោកកថា**។ និម្មិតរូបំ ធម្មំ ទេសេតិ, ន ពុទ្ធោតិ បវត្តា **ធម្មទេសនាកថា**។ រាគោវ ករុណា នាម, តតោ នត្ថិ ពុទ្ធានំ ករុណាតិកថា។ ពុទ្ធានំ ឧច្ចារបស្សាវោ អញ្ញេ គន្ធជាតេ អតិវិយ អធិគណ្ហាតីតិ បវត្តា **គន្ធជាតកថា**។ ពុទ្ធា ឯកេន មគ្គេន ចត្តារិ សាមញ្ញផលានិ សច្ឆិករោន្តីតិ បវត្តា **ឯកមគ្គកថា**។ បរិកម្មាទី វិនាវ បឋមាទិជ្ឈានា ទុតិយាទិជ្ឈានំ សង្កមតីតិ បវត្តា **ឈានសង្កន្តិកថា**។ បញ្ចកនយេ អវិតក្កវិចារមត្តំ ឈានំ វិសុំ ឈានំ នាម ន ហោតិ, ឈានន្តរិកំ នាម ហោតីតិ បវត្តា **ឈានន្តរិកកថា**។ សមាបន្នោ សទ្ទំ សុណាតីតិកថា។ វិញ្ញាណំ វិនា បសាទចក្ខុនា រូបំ បស្សតីតិកថា។

តេកាលិកេ កិលេសេ បជហតីតិ បវត្តា **កិលេសប្បជហនកថា**។ និព្ពានសង្ខាតាបិ សុញ្ញតា សង្ខារក្ខន្ធបរិយាបន្នាតិ បវត្តា **សុញ្ញតកថា**។ អសង្ខតមេវ សាមញ្ញផលន្តិកថា ។ យេសំ កេសញ្ចិ ធម្មានំ បដិលាភា អសង្ខតាតិ បវត្តា **បត្តិកថា**។ សព្ពធម្មានំ សភាវសង្ខាតា តថតា អសង្ខតាតិ បវត្តា **តថតាកថា**។ អនវជ្ជដ្ឋេន និព្ពានម្បិ កុសលន្តិកថា។ អានន្តរិយាទី វិនាបិ អត្ថិ បុថុជ្ជនស្ស អច្ចន្តនិយាមតាតិកថា។ លោកិយសទ្ធាទយោ ន ឥន្ទ្រិយានីតិ បវត្តា **ឥន្ទ្រិយកថា**។

អសញ្ចិច្ចាបិ អានន្តរិកោ ហោតីតិ បវត្តា **អសញ្ចិច្ចកថា**។ នត្ថិ បុថុជ្ជនស្ស ញាណន្តិ បវត្តា **ញាណកថា**។ នេរយិកានំ កម្មានេវ និរយបាលរូបេន វធេន្តិ, ន និរយបាលាតិ បវត្តា **និរយបាលកថា**។ អត្ថិ ទេវេសុ តិរច្ឆានាតិកថា។ វិរតិត្តយំ ចិត្តវិប្បយុត្តំ, បញ្ចង្គិកោវ មគ្គោតិ បវត្តា **មគ្គកថា**។ បដិច្ចសមុប្បាទេសុ ញាណំ លោកុត្តរន្តិ បវត្តា **ញាណកថា**។

តិស្សោ សង្គីតិយោ អារព្ភ សាសនំ នវំ កតន្តិ បវត្តា **សាសនកថា**។ បុថុជ្ជនោ ឯកក្ខណេ តេធាតុកេហិ ធម្មេហិ អវិវិត្តោតិ បវត្តា **អវិវិត្តកថា**។ ញេយ្យាវរណហេតុកំ កិញ្ចិ សំយោជនំ អប្បហាយបិ អរហា ហោតីតិ បវត្តា **សំយោជនកថា**។ “សង្ខារា និច្ចា ហោន្តុ, រុក្ខា និច្ចបុប្ផផលាទិយុត្តា ខេមិនោ ហោន្តុ”តិអាទិនា យថាធិប្បាយំ ឥទ្ធិ បវត្តតីតិ បវត្តា **ឥទ្ធិកថា**។ ពុទ្ធានំ សរីរអាយុបភាវេមត្តតោ អញ្ញាបិ វេមត្តតា អត្ថីតិ បវត្តា **ពុទ្ធកថា**។ ឯកស្មឹ ខណេ សព្ពលោកធាតូសុ អនេកេ ពុទ្ធា សន្តីតិ បវត្តា **សព្ពទិសាកថា**។ សព្ពេ ធម្មា និយតាតិ បវត្តា **ធម្មកថា**។ សព្ពកម្មានិ ផលទានេ និយតានីតិ បវត្តា **កម្មកថា**។

អរហា អសព្ពញ្ញុភាវេន សព្ពញ្ញុវិសយេ កិញ្ចិ សំយោជនំ អប្បហាយ បរិនិព្ពាតីតិ បវត្តា **បរិនិព្ពានកថា**។ អរហា កុសលចិត្តោ បរិនិព្ពាយតីតិ បវត្តា **កុសលចិត្តកថា**។ អរហា អានេញ្ជេ សណ្ឋិតោ បរិនិព្ពាយតីតិ បវត្តា **អានេញ្ជកថា** ។ អត្ថិ គព្ភសេយ្យាយ ធម្មាភិសមយោ, អត្ថិ គព្ភសេយ្យាយ អរហត្តប្បត្តិ, សុបិនន្តេ ធម្មាភិសមយោ, អរហត្តប្បត្តិ ចាតិ បវត្តា **តិស្សោបិ កថា**។ សព្ពំ សុបិនចិត្តំ អព្យាកតន្តិកថា។ ខណិកតាយ ចិត្តានំ នត្ថិ អាសេវនបច្ចយតាតិកថា។ សព្ពេ សង្ខតា ឯកចិត្តក្ខណិកាតិ បវត្តា **ខណិកកថា**។

ឥត្ថិយា សទ្ធឹ ឯកតោ សម្បត្តី អនុភវិស្សាមាតិ បូជាទី កត្វា ឯកាធិប្បាយប្បត្តស្ស ភិក្ខុនោ មេថុនោ ធម្មោ បដិសេវិតព្ពោតិ បវត្តា **ឯកាធិប្បាយកថា**។ បាបភិក្ខូសុ មេថុនំ បដិសេវន្តេសុ អរហន្តានំ វណ្ណេន អមនុស្សា មេថុនំ បដិសេវន្តីតិ បវត្តា **អរហន្តវណ្ណកថា**។ កេចិ សត្តា អត្តនោ ឥស្សរិយេន កាមការិកាវសេន វិនិបាតំ គច្ឆន្តិ, ន កម្មវសេនាតិ បវត្តា **ឥស្សរិយកាមការិកាកថា**។ ន រាគោ រាគបតិរូបកោតិអាទិ **បតិរូបកថា**។ ខន្ធាយតនាទយោ អបរិនិប្ផន្នាតិ បវត្តា **អបរិនិប្ផន្នកថា**តិ សាធិកទ្វិសតកថា។ បាឡិយំ អដ្ឋមុខវាទយុត្តិវសេនេវ សម្មិតិយាទីនំ ភិន្នលទ្ធិកានំ លទ្ធិភេទវសេន នានាបការតោ វិភត្តា, តា បន សព្ពកថា បុគ្គលកថាវ។ តា តំតំលទ្ធិភេទវសេន សង្ខេបតោបិ វុច្ចមានា អតិភារិយំ គន្ថំ ករោន្តិ, តស្មា ន វិត្ថារិតា។ តំ

បន នយំ ឥច្ឆន្តេហិ **បាឡិអដ្ឋកថាសុ** (កថា. ១ អាទយោ; កថា. អដ្ឋ. និទានកថា) ឯវ វិត្ថារតោ គហេតព្ពោតិ អយមេត្ថ បាឡិនយេន សទ្ធឹ អត្ថវិនិច្ឆយោ។

មោហវិច្ឆេទនិយា អភិធម្មមាតិកត្ថវណ្ណនាយ

កថាវត្ថុមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៦. យមកមាតិកា

មូលយមកមាតិកត្ថវណ្ណនា

ឥទានិ យមកមាតិកាយ សំវណ្ណនានយោ ហោតិ។ សា បនេសា មូលយមកមាតិកា ខន្ធអាយតនធាតុសច្ចសង្ខារអនុសយចិត្តធម្មឥន្ទ្រិយយមកមាតិកាតិ ទសវិធា ហោតិ។ កេនដ្ឋេន ចេត្ថ យមកន្តិ? យុគឡដ្ឋេន។ យុគឡំ ហិ “យមកបាដិហារិយំ”, “យមកសាលា”តិអាទីសុ “យមក”ន្តិ វុច្ចតិ, ឥតិ យុគឡសង្ខាតានំ យមកានំ វសេន ទេសិតត្តា ឥមេសុ ទសសុ ឯកេកម្បិ, ឯតេសំ វិភជនត្ថា និទ្ទេសោបិ, សព្ពេសំ សមូហត្តា បករណម្បិ **យមកំ** នាម។ ឥធ បនេតា និទ្ទេសយមកំ ឧបាទាយ “យមកមាតិកា”ត្វេវ វុត្តា, តាសំ បន ទសន្នំ យមកមាតិកានំ មូលយមកមាតិកា អាទិ។ តត្ថាបិ “យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្ពេ តេ កុសលមូលា។ យេ វា បន កុសលមូលា, សព្ពេ តេ ធម្មា កុសលា”តិ ឥទំ យមកំ អាទិ។ តស្ស កុសលមូលសង្ខាតានំ ទ្វិន្នំ អត្ថានំ វសេន អត្ថយមកន្តិ វា, តេសញ្ញេវ អត្ថានំ អនុលោមតោ បដិលោមតោ បវត្តបាឡិធម្មវសេន ធម្មយមកន្តិ វា, អនុលោមបដិលោមតោ បវត្តបុច្ឆាវសេន បុច្ឆាយមកន្តិ វា តិធា យមកភាវោ វេទិតព្ពោ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។

ឥទានិ ឥមេសំ យមកានំ វសេន ទេសិតាយ ឥមិស្សា មូលយមកមាតិកាយ តាវ នយយមកបុច្ឆាអត្ថវារប្បភេទវសេន បាឡិវវត្ថានំ ឯវំ វេទិតព្ពំ – កុសលត្តិកមាតិកាយ ហិ “កុសលា ធម្មា”តិ ឥទំ អាទិបទំ និស្សាយ មូលនយោ មូលមូលនយោ មូលកនយោ មូលមូលកនយោតិ ឥមេ ចត្តារោ នយា ហោន្តិ។ តេសុ ឯកេកស្មិំ នយេ មូលយមកំ ឯកមូលយមកំ អញ្ញមញ្ញមូលយមកន្តិ តីណិ តីណិ យមកានីតិ ទ្វាទស យមកានិ។ ឯកេកស្មិំ យមកេ អនុលោមបដិលោមវសេន ទ្វេ ទ្វេ បុច្ឆាតិ ចតុវីសតិ បុច្ឆា, ឯកេកបុច្ឆាយ សន្និដ្ឋានសំសយវសេន ទ្វេ ទ្វេ អត្ថាតិ អដ្ឋចត្តាលីស អត្ថា។

តត្ថ **យេ កេចិ កុសលា**តិ កុសលេសុ “កុសលា នុ ខោ, ន កុសលា នុ ខោ”តិ សន្ទេហាភាវតោ ឥមស្មិំ បទេ សន្និដ្ឋានត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **សព្ពេ តេ កុសលមូលា**តិ “សព្ពេ តេ កុសលា ធម្មា កុសលមូលា នុ ខោ, ន នុ ខោ”តិ ឯវំ វិមតិវសេន បុច្ឆិតត្តា ឥមស្មិំ បទេ សំសយត្ថោ វេទិតព្ពោ។ សោ ច ខោ វេនេយ្យានំ សំសយដ្ឋានេ សំសយំ ទីបេត្វា តំវិនោទនត្ថំ ភគវតា វុត្តោ, តថាគតស្ស បន សំសយដ្ឋានំ នាម នត្ថិ។ ឥតោ បរេសុបិ បុច្ឆាបទេសុ ឯសេវ នយោ។ យថា ច កុសលបទំ និស្សាយ ឥមេ ចតុនយាទយោ ហោន្តិ, អកុសលបទំ និស្សាយបិ តថេវ, អព្យាកតបទំ និស្សាយបិ តថេវ, កុសលាទីនិ តីណិបិ បទានិ ឯកតោ កត្វា និទ្ទិដ្ឋំ នាមបទំ និស្សាយ តថេវាតិ កុសលត្តិកមាតិកាយ ចតូសុ បទេសុ សព្ពេបិ សោឡស នយា, អដ្ឋចត្តាលីស យមកានិ, ឆន្នវុតិ បុច្ឆា, ទ្វានវុតិសតំ អត្ថា ច ឧទ្ទេសវសេន វុត្តាតិ វេទិតព្ពា។ ឯត្តាវតា មូលវារោ ហេតុវារោ និទានវារោ សម្ភវវារោ បភវវារោ សមុដ្ឋានវារោ អាហារវារោ អារម្មណវារោ បច្ចយវារោ សមុទយវារោតិ សព្ពេបិ ទស វារា ហោន្តិ។ តត្ថ មូលវារេ អាគតបរិច្ឆេទេនេវ អវសេសេសុបិ នយាទយោ វេទិតព្ពា។ បាឡិ បនេត្ថ អតិសំខិត្តា។ ឥតិ សព្ពេសុបិ ទសសុ វារេសុ សដ្ឋិសតំ នយា, អសីតិអធិកានិ ចត្តារិ យមកសតានិ, សដ្ឋិអធិកានិ នវ បុច្ឆាសតានិ, វីសាធិកានិ ឯកូនវីសតិ អត្ថសតានិ ច ឧទ្ទិដ្ឋានីតិ វេទិតព្ពានិ។

ឯវមេត្ថ នយយមកបុច្ឆា អត្ថវារប្បភេទវសេន បាឡិវវត្ថានំ វិទិត្វា ឥទានិ តស្សា អនុត្តានបទត្ថានុសារេនេវ វិភង្គនយសហិតោ សង្ខេបត្ថវណ្ណនានយោ ឯវំ វេទិតព្ពោ – តត្ថ **យេ កេចី**តិ អនវសេសវចនំ។ **កុសលា ធម្មា**តិ អនវជ្ជសុខវិបាកា និស្សត្តសភាវា។ **សព្ពេ តេ កុសលមូលា**តិ កឹ តេ សព្ពេយេវ កុសលមូលា ហោន្តីតិ បុច្ឆា។ ឥមានិ បន វិស្សជ្ជនមាតិកាយ នត្ថិ។ យមកមាតិកាយ ហិ សព្ពត្ថ បុច្ឆាបទានេវ ឧទ្ទដានិ, ន វិស្សជ្ជនានីតិ។ វិស្សជ្ជនានិ បន និទ្ទេសេយេវ វុត្តានិ, តស្មា សព្ពត្ថ និទ្ទេសនយេនេវ វិស្សជ្ជនមុខំ ទស្សយិស្សាម។ ឥមិស្សាវ “យេ កេចិ កុសលា ធម្មា, សព្ពេ តេ កុសលមូលា”តិ បុច្ឆាយ វិភង្គនយេន ឥទំ វិស្សជ្ជនមុខំ។ “តីណេវ កុសលមូលានិ, អវសេសា កុសលា ធម្មា ន កុសលមូលា”តិ តស្សា ចាយមត្ថោ – ន តេ សព្ពេ កុសលា ធម្មា កុសលមូលានិ ហោន្តិ, អលោភាទីនិ បន តីណេវ កុសលមូលានីតិ។ យេ វា បន កុសលមូលាតយោ អលោភាទយោ កុសលានំ មូលាតិ វុត្តា, **សព្ពេ តេ កុសលា ធម្មា**តិ កឹ តេ សព្ពេ តយោបិ ធម្មា កុសលាតិ បុច្ឆា។ តស្សា និទ្ទេសេ “អាមន្តា”តិ វិស្សជ្ជនំ។ តស្ស តេសំ តិណ្ណំ មូលានំ កុសលភាវម្បិ សម្បដិច្ឆាមីតិ អត្ថោ។ អយំ តាវ មូលនយេ មូលយមកនយោ។

ឯកមូលយមកេ បន **សព្ពេ តេ កុសលមូលេន ឯកមូលា**តិ គណនដ្ឋេន ឯកមូលកំ អគ្គហេត្វា សមានត្ថេន គហេតព្ពា, អយំ ហេត្ថ អត្ថោ – “សព្ពេ តេ កុសលមូលេន ឯកំ សមានំ មូលំ ឯតេសន្តិ ឯក

មូលា”តិ។ យំ ផស្សស្ស មូលំ, កឹ តទេវ វេទនាទីនន្តិ អយំ បុច្ឆា។ អថ នេសំ តថាភាវំ សម្បដិច្ឆនវសេន “អាមន្តា”តិ វិភង្គេ វិស្សជ្ជនំ។ **យេ វា បន កុសលមូលេន ឯកមូលា, សព្ពេ តេ ធម្មា កុសលា**តិ បុច្ឆា។ តស្សា បន កុសលចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ កុសលមូលេន ឯកមូលមេវ, ន កុសលំ, ផស្សាទិធម្មជាតំ បន កុសលមូលេន ឯកមូលញ្ចេវ កុសលញ្ចាតិ តទំ វិស្សជ្ជនំ។ យថេវ ហិ ផស្សាទីនំ អលោភាទយោ សុប្បតិដ្ឋិតភាវសាធនេន ហេតុបច្ចយត្តា មូលំ, តថា តំសមុដ្ឋានរូបស្សាបីតិ តំរូបម្បិ អរូបធម្មេហិ សទ្ធឹ សមានមូលន្តិ វុច្ចតិ, ន បន កុសលំ អនវជ្ជសុខវិបាកត្តាភាវា។ ឯកមូលយមកនយោ។

អញ្ញមញ្ញមូលយមកេ បន “យេ កេចិ កុសលា”តិ អបុច្ឆិត្វា **“យេ កេចិ កុសលមូលេន ឯកមូលា**”តិ បុច្ឆា កតា។ កស្មា? ឥមិនាបិ ព្យញ្ជនេន តស្សេវត្ថស្ស សម្ភវទស្សនត្ថំ, កុសលសមុដ្ឋានរូបស្សាបិ សម្បិណ្ឌនត្ថញ្ច។ **អញ្ញមញ្ញមូលា**តិ សព្ពេវ តេ កឹ អញ្ញមញ្ញស្ស ហេតុបច្ចយដ្ឋេន មូលានិ ហោន្តីតិ បុច្ឆា។ តស្សា យានិ ទ្វេ តីណិ មូលានិ ឯកតោ ឧប្បជ្ជន្តិ, តានេវ ឯកមូលានិ ចេវ អញ្ញមញ្ញមូលានិ ច, អវសេសា កុសលមូលសហជាតា រូបារូបធម្មា កុសលមូលេន ឯកមូលាវ, ន ច អញ្ញមញ្ញមូលាតិ វិស្សជ្ជនំ។ តស្សេវ បដិលោមនយេ សព្ពេ តេ អញ្ញមញ្ញមូលា អលោភាទយោ កុសលាតិ បុច្ឆា។ អាមន្តាតិ វិស្សជ្ជនំ។ មូលនយោ។

យថា ច មូលនយេ មូលយមកឯកមូលយមកអញ្ញមញ្ញមូលយមកវសេន ឆព្ពិធា បុច្ឆាវិស្សជ្ជននយា វុត្តា, ឯវំ មូលមូលនយាទីសុបិ វេទិតព្ពា។ អយំ បនេត្ថ វិសេសោ – **សព្ពេ តេ កុសលមូលមូលា**តិ សព្ពេ តេ កុសលមូលសង្ខាតា មូលា, កុសលមូលមូលាត្វេវ អត្ថោ។ **ឯកមូលមូលា**តិ សមានដ្ឋេន ឯកមេវ មូលមូលំ ឯតេសន្តិ ឯកមូលមូលា, សមានមូលមូលាត្វេវ អត្ថោ។ **អញ្ញមញ្ញមូលមូលា**តិ អញ្ញមញ្ញស្ស មូលំ អញ្ញមញ្ញមូលំ, តំ ហេតុបច្ចយដ្ឋេន មូលំ ឯតេសន្តិ អញ្ញមញ្ញមូលមូលា, អញ្ញមញ្ញមូលមូលាត្វេវ អត្ថោ។ សេសំ តាទិសមេវាតិ។ មូលមូលនយោ។

មូលកនយេ បន **សព្ពេ តេ កុសលមូលកា**តិ សព្ពេ តេ កុសលា ហេតុបច្ចយដ្ឋេន កុសលភូតំ មូលំ ឯតេសន្តិ កុសលមូលកាតិ បុច្ឆា។ អាមន្តាតិ វិស្សជ្ជនំ។ “យេ វា បន កុសលមូលកា, សព្ពេ តេ ធម្មា កុសលា”តិ បុច្ឆា។ យំ រូបំ, តំ ឋបេត្វា សេសំ កុសលន្តិ វិស្សជ្ជនំ, សេសំ តាទិសមេវាតិ។ មូលកនយោ។

មូលមូលកនយេ បន **កុសលមូលមូលកា**តិ កុសលមូលសង្ខាតំ មូលំ ឯតេសន្តិ កុសលមូលមូលកា។ សេសំ តាទិសមេវាតិ។

អយំ តាវ កុសលបទេសុ បុច្ឆាវិស្សជ្ជននយោ។ អកុសលបទាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយំ បន វិសេសោ – អកុសលបទមូលេសុ ឯកមូលយមកេ “យេ កេចិ អកុសលា ធម្មា, សព្ពេ តេ អកុសលមូលេន ឯកមូលា”តិ បឋមបុច្ឆាយ “អហេតុកំ អកុសលំ អកុសលមូលេន ឯកមូល”ន្តិ និទ្ទេសេ វិស្សជ្ជនំ កតំ។ តត្ថ **អហេតុកំ អកុសល**ន្តិ ទ្វីសុ មោហមូលចិត្តេសុ មោហំ សន្ធាយ វុត្តំ, អព្យាកតបទមូលេសុ ឯកមូលយមកេ “យេ កេចិ អព្យាកតា ធម្មា, សព្ពេ តេ អព្យាកតមូលេន ឯកមូលា”តិ បុច្ឆាយ “អហេតុកំ អព្យាកតំ ឋបេត្វា សេសា អព្យាកតមូលេន ឯកមូលកា”តិ វិស្សជ្ជនំ។ តត្ថ **អហេតុកំ អព្យាកត**ន្តិ អដ្ឋារសាហេតុកចិត្តុប្បាទា, រូបំ, និព្ពានញ្ច។ ឯត្ថ ច កិញ្ចាបិ សហេតុកអព្យាកតចិត្តសមុដ្ឋានរូបម្បិ អព្យាកតមូលេន ឯកមូលមេវ, តំ បន អព្ពោហារិកំ កត្វា និទ្ទេសេ ឯកតោ លព្ភមានកវសេនបេតំ វិស្សជ្ជនំ កតន្តិ វេទិតព្ពំ។

នាមបទមូលេសុ ច “យេ កេចិ នាមា ធម្មា, សព្ពេ តេ នាមមូលា”តិ បុច្ឆាយ “នវេវ នាមមូលានិ, អវសេសា នាមា ធម្មា, ន នាមមូលា”តិ វិស្សជ្ជនំ។ ឯកមូលនយេ បនេត្ថ “យេ កេចិ នាមា ធម្មា, សព្ពេ តេ នាមមូលេន ឯកមូលា”តិ បុច្ឆា។ “អហេតុកំ នាមំ ឋបេត្វា សេសំ នាមមូលេន ឯកមូល”ន្តិ វិស្សជ្ជនំ។ តត្ថ អហេតុកចិត្តុប្បាទវិចិកិច្ឆុទ្ធច្ចសម្បយុត្តមោហនិព្ពានវសេន អហេតុកំ នាមំ វេទិតព្ពំ។ សេសំ សព្ពត្ថ កុសលបទេ វុត្តានុសារេន សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ។ អយំ មូលវារេ នយោ។

ឥតោ បរេសុ ហេតុវារាទីសុ នវសុ វារេសុ មូលវារសទិសោវ សព្ពត្ថ សំវណ្ណនានយោ។ ហេតុអាទិបទមត្តមេវ ហេត្ថ វិសេសោ, តានិ ច មូល-សទ្ទបរិយាយតោ អលោភាទិហេតុកានេវ។ អលោភាទយោ ហិ សហជាតធម្មសង្ខាតស្ស អត្តនោ ផលស្ស បតិដ្ឋានដ្ឋេន **មូលំ**។ តស្ស និប្ផាទនត្ថំ ហិនោតិ បវត្តតីតិ **ហេតុ**, “ហន្ទ នំ គណ្ហថា”តិ ទស្សេន្តំ វិយ អត្តនោ ផលំ និទេតីតិ **និទានំ**។ ឯតស្មា ផលំ សម្ភវតីតិ **សម្ភវោ**។ បភវតីតិ **បភវោ**។ សមុដ្ឋាតិ តំ ឯត្ថ, ឯតេនាតិ វា **សមុដ្ឋានំ**។ តំ អាហរតីតិ **អាហារោ**។ អបដិក្ខិបិតព្ពដ្ឋេន តេន អាលម្ពីយតីតិ **អាលម្ពណំ**។ ឯតំ បដិច្ច តំ ឯតីតិ **បច្ចយោ**។ ឯតស្មា តំ សមុទេតីតិ **សមុទយោ**។ សព្ពំ ការណបរិយាយេន វុត្តា “មូលំ ហេតុ និទានញ្ច”តិ គាថា ទសន្នម្បិ វារានំ ឧទ្ទានគាថា នាម។ អយំ មូលយមកមាតិកត្ថវណ្ណនានយោ។

ខន្ធយមកមាតិកត្ថវណ្ណនា

ខន្ធយមកបាឡិយា បន បាឡិវវត្ថានំ តាវ ឯវំ វេទិតព្វំ – "បញ្ចក្ខន្ធា"តិ បទំ អាទឹ កត្វា យាវ "ន ខន្ធា ន សង្ខារា"តិ បទំ, តាវ បវត្តា អយំ ខន្ធយមកមាតិកា នាម។ សា បណ្ណត្តិវារស្ស "ឧទ្ទេសវារោ"តិបិ "បុច្ឆាវារោ"តិបិ វុច្ចតិ។ សោ ច បទសោធនវារោ បទសោធនមូលចក្កវារោ សុទ្ធខន្ធវារោ សុទ្ធខន្ធមូលចក្កវារោតិ ចតូហិ នយវារេហិ បដិមណ្ឌិតោ។ តត្ថ "រូបំ រូបក្ខន្ធោ, រូបក្ខន្ធោ រូប"ន្តិអាទិនា នយេន បទមេវ សោធេត្វា គតោ **បទសោធនវារោ** នាម។ សោ អនុលោមបដិលោមវសេន ទុវិធោ ហោតិ ។ តស្ស អនុលោមវារេ "រូបំ រូបក្ខន្ធោ, រូបក្ខន្ធោ រូប"ន្តិអាទីនិ បញ្ច យមកានិ។ បដិលោមវារេបិ "ន រូបំ ន រូបក្ខន្ធោ, ន រូបក្ខន្ធោ ន រូប"ន្តិអាទិនា បញ្ច វារា។

តតោ បរំ តេសញ្ញេវ បទសោធនវារេ សោធិតានំ ខន្ធានំ "រូបំ រូបក្ខន្ធោ, ខន្ធា វេទនាក្ខន្ធោ"តិអាទិនា នយេន ឯកេកខន្ធមូលកានិ ចត្តារិ ចត្តារិ ចក្កានិ ពន្ធិត្វា គតោ បទសោធនមូលកានំ ចក្កានំ អត្ថិតាយ **បទសោធនមូលចក្កវារោ** នាម។ សោបិ អនុលោមបដិលោមវសេន ទុវិធោ ហោតិ។ តស្ស អនុលោមវារេ "រូបំ រូបក្ខន្ធោ, ខន្ធា វេទនាក្ខន្ធោ"តិអាទីនិ ឯកេកខន្ធមូលកានិ ចត្តារិ ចត្តារិ កត្វា វីសតិ យមកានិ។ បដិលោមវារេបិ "ន រូបំ ន រូបក្ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វេទនាក្ខន្ធោ"តិអាទីនិ វីសតិមេវ។

តតោ បរំ "រូបំ ខន្ធោ, ខន្ធា រូប"ន្តិអាទិនា នយេន សុទ្ធខន្ធវសេនេវ គតោ **សុទ្ធខន្ធវារោ** នាម។ សោបិ អនុលោមបដិលោមវសេន ទុវិធោ ហោតិ។ តស្ស អនុលោមវារេ "រូបំ ខន្ធោ , ខន្ធា រូប"ន្តិអាទីនិ បញ្ច យមកានិ។ បដិលោមវារេបិ "ន រូបំ ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន រូប"ន្តិអាទីនិ បញ្ចេវ។

តតោ បរំ តេសញ្ញេវ សុទ្ធខន្ធានំ "រូបំ ខន្ធោ, ខន្ធា វេទនា"តិអាទិនា នយេន ឯកេកខន្ធមូលកានិ ចត្តារិ ចត្តារិ ចក្កានិ ពន្ធិត្វា គតោ សុទ្ធខន្ធមូលកានំ ចក្កានំ អត្ថិតាយ **សុទ្ធខន្ធមូលចក្កវារោ** នាម។ សោបិ អនុលោមបដិលោមវសេន ទុវិធោ ហោតិ។ តស្ស អនុលោមវារេ "រូបំ ខន្ធោ, ខន្ធា វេទនា"តិអាទីនិ ឯកេកខន្ធមូលកានិ ចត្តារិ ចត្តារិ កត្វា វីសតិ យមកានិ។ បដិលោមវារេបិ "ន រូបំ ន ខន្ធោ, ន ខន្ធា ន វេទនា"តិអាទីនិ វីសតិមេវ។ ឯវមេត្ថ ចតូសុ នយវារេសុ ឯកំ យមកសតំ, ទ្វេ បុច្ឆាសតានិ, ឯកេកបុច្ឆាយ សន្និដ្ឋានសំសយវសេន ទ្វេ ទ្វេ អត្ថេ កត្វា ចត្តារិ ច អត្ថសតានិ ឧទ្ទិដ្ឋានីតិ វេទិតព្ពានិ។

ឯវមេតិស្សា បាឡិវវត្ថានំ វិទិត្វា ឥទានិ អនុត្តានបទត្ថានុសារេន វិភង្គនយសហិតសង្ខេបត្ថវណ្ណនានយោ ឯវំ វេទិតព្ពោ។ **បញ្ចក្ខន្ធា**តិ អយំ យមកវសេន បុច្ឆិតព្ពានំ ខន្ធានំ ឧទ្ទេសោ។ **រូបក្ខន្ធោ...បេ.... វិញ្ញាណក្ខន្ធោ**តិ តេសញ្ញេវ បភេទតោ នាមវវត្ថានំ។ តតោ បរំ បទសោធនវារាទយោ ចត្តារោ នយវារា។ តត្ថ **រូបំ រូបក្ខន្ធោ**តិ យំ កិញ្ចិ "រូប"ន្តិ វុច្ចតិ, សព្ពំ តំ "រូបក្ខន្ធោ"តិ បុច្ឆតីតិ វចនសោធនត្ថំ បុច្ឆា។ តស្សា ច "បិយរូបំ សាតរូបំ រូបំ ន រូបក្ខន្ធោ, រូបក្ខន្ធោ រូបញ្ចេវ រូបក្ខន្ធោ ចា"តិ ឥទំ និទ្ទេសនយេន វិស្សជ្ជនំ។ តត្ថ **បិយរូបំ សាតរូប**ន្តិអាទីសុ យំ "រូប"ន្តិ វុត្តំ, តំ រូបមេវ ន រូបក្ខន្ធោ។ យោ បន "រូបក្ខន្ធោ"តិ វុត្តោ, សោ "រូប"ន្តិបិ "រូបក្ខន្ធោ"តិបិ វត្តុំ វដ្ដតីតិ អត្ថោ។ **រូបក្ខន្ធោ រូប**ន្តិ ឯត្ថ បន "អាមន្តា"តិ វិស្សជ្ជនំ រូបក្ខន្ធស្ស និយមេន រូបន្តិ វត្តព្ពត្តា។ **វេទនា វេទនាក្ខន្ធោ**តិ បុច្ឆាយ, **វេទនាក្ខន្ធោ វេទនា**តិ បុច្ឆាយ ច "អាមន្តា"តិ វិស្សជ្ជនំ។ **សញ្ញា សញ្ញាក្ខន្ធោ**តិ បុច្ឆាយ "បបញ្ចសញ្ញា"តិអាទីសុ អាគតា ទិដ្ឋិសញ្ញា សញ្ញា ន សញ្ញាក្ខន្ធោ, សញ្ញាក្ខន្ធោ សញ្ញា ចេវ សញ្ញាក្ខន្ធោ ចាតិ វិស្សជ្ជនំ។ **សញ្ញាក្ខន្ធោ សញ្ញា**តិ បុច្ឆាយ ច "អាមន្តា"តិ វិស្សជ្ជនំ។ **សង្ខារា សង្ខារក្ខន្ធោ**តិ បុច្ឆាយ "អនិច្ចា វត សង្ខារា"តិអាទីសុ អាគតោ សង្ខារក្ខន្ធោ, តតោ អវសេសា សង្ខតធម្មា សង្ខារា ន សង្ខារក្ខន្ធោតិ វិស្សជ្ជនំ។ **សង្ខារក្ខន្ធោ សង្ខារា**តិ បុច្ឆាយ "អាមន្តា"តិ វិស្សជ្ជនំ។ **វិញ្ញាណំ វិញ្ញាណក្ខន្ធោ**តិ បុច្ឆាយ, **វិញ្ញាណក្ខន្ធោ វិញ្ញាណ**ន្តិ បុច្ឆាយ ច "អាមន្តា"តិ វិស្សជ្ជនំ។

បដិលោមវារេ **ន រូបំ ន រូបក្ខន្ធោ**តិ បុច្ឆាយ "អាមន្តា"តិ វិស្សជ្ជនំ។ តស្ស រូប-សទ្ទវចនីយា ធម្មា រូបក្ខន្ធោ ន ហោន្តីតិ អត្ថោ។ **ន រូបក្ខន្ធោ ន រូប**ន្តិ បុច្ឆាយ រូបក្ខន្ធវិរហិតា "បិយរូបំ សាតរូប"ន្តិ វុត្តា ធម្មា ន រូបក្ខន្ធោ, រូបំ, បិយរូបសាតរូបរូបក្ខន្ធវិរហិតា បន ធម្មា ន រូបក្ខន្ធោ ចេវ ន រូបញ្ចាតិ វិស្សជ្ជនំ។ **ន វេទនា ន វេទនាក្ខន្ធោ**តិ បុច្ឆាយ, **ន វេទនាក្ខន្ធោ ន វេទនា**តិ បុច្ឆាយ, **ន សញ្ញា ន សញ្ញាក្ខន្ធោ**តិ បុច្ឆាយ ច "អាមន្តា"តិ វិស្សជ្ជនំ។ **ន សង្ខារា ន សង្ខារក្ខន្ធោ**តិ បុច្ឆាយ "អាមន្តា"តិ វិស្សជ្ជនំ។ **ន សញ្ញាក្ខន្ធោ ន សញ្ញា**តិ បុច្ឆាយ បន ទិដ្ឋិសញ្ញា ន សញ្ញាក្ខន្ធោ, សញ្ញា, តំ ទិដ្ឋិសញ្ញំ, សញ្ញាក្ខន្ធញ្ច ឋបេត្វា អវសេសា ន ចេវ សញ្ញា ន ច សញ្ញាក្ខន្ធោតិ វិស្សជ្ជនំ។ **ន សង្ខារា ន សង្ខារក្ខន្ធោ**តិ បុច្ឆាយ "អាមន្តា"តិ វិស្សជ្ជនំ។ **ន សង្ខារក្ខន្ធោ ន សង្ខារា**តិ បុច្ឆាយ សង្ខារក្ខន្ធំ ឋបេត្វា អវសេសសង្ខតធម្មា ន សង្ខារក្ខន្ធោ, សង្ខារា, អសង្ខតា បន ធាតុ ន ចេវ សង្ខារា ន ច សង្ខារក្ខន្ធោតិ វិស្សជ្ជនំ។ **ន វិញ្ញាណំ ន វិញ្ញាណក្ខន្ធោ**តិ បុច្ឆាយ, **ន វិញ្ញាណក្ខន្ធោ ន វិញ្ញាណ**ន្តិ

បុច្ឆាយ ច “អាមន្តា”តិ វិស្សជ្ជនំ។ ឥមិនាវ នយេន ឥតោ បរេសុបិ សព្ពត្ថ វិស្សជ្ជននយោ វេទិតព្ពោ, វិសេសមត្តមេវ បន វក្ខាម។

បទសោធនមូលចក្កវារេ បន អយំ វិសេសោ – **ខន្ធា វេទនាក្ខន្ធោ**តិ យេ កេចិ ខន្ធា, សព្ពេ តេ វេទនាក្ខន្ធោតិ បុច្ឆា។ តស្សា “វេទនាក្ខន្ធោ ខន្ធោ ចេវ វេទនាក្ខន្ធោ ច, អវសេសា បន ខន្ធា, ន វេទនាក្ខន្ធោ”តិ វិស្សជ្ជនំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ បដិលោមេ បន **ន ខន្ធា ន វេទនាក្ខន្ធោ**តិ បុច្ឆាយ “អាមន្តា”តិ វិស្សជ្ជនំ។ ឯត្ថ ច យេ បញ្ញត្តិនិព្ពានសង្ខាតា ធម្មា ខន្ធាបិ ន ហោន្តិ, តេ យស្មា វេទនាក្ខន្ធោបិ ន ហោតិ, តស្មា “អាមន្តា”តិ វិស្សជ្ជនំ, សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ បទសោធនមូលចក្កវារោ។

សុទ្ធខន្ធវារេ បន “រូបំ ខន្ធោ”តិ បុច្ឆាយ “អាមន្តា”តិ វិស្សជ្ជនំ បិយរូបាទីនញ្ហិ បញ្ចសុ ខន្ធេសុ សង្គហិតត្តា។ “ខន្ធា រូប”ន្តិអាទីសុ យេ កេចិ ខន្ធា, សព្ពេ តេ រូបក្ខន្ធោតិអាទិនា អត្ថោ គហេតព្ពោ។ តេនេវ ហិស្ស និទ្ទេសេ “ខន្ធា រូប”ន្តិអាទិនា បទំ អនុទ្ធរិត្វា “ខន្ធា រូបក្ខន្ធោ”តិអាទិនា អត្ថវសេនេវ បទំ ឧទ្ធរិត្វា “រូបក្ខន្ធោ ខន្ធោ ចេវ រូបក្ខន្ធោ ច, អវសេសា ខន្ធា, ន រូបក្ខន្ធោ”តិ វិស្សជ្ជនំ កតំ។ តេនេវ ច ការណេន សុទ្ធខន្ធវារោតិ វុត្តោ។ វចនសោធនេ វិយ ហិ ឯត្ថ ន វចនំ បមាណំ, យថា បន សុទ្ធខន្ធា លព្ភន្តិ, តថា តថា អត្ថោវ បមាណំ។ បរតោ អាយតនយមកមាតិកាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ បដិលោមេ “ន រូបំ ន ខន្ធោ”តិ យំ ធម្មជាតំ រូបំ ន ហោតិ, តំ ខន្ធោបិ ន ហោតីតិ បុច្ឆា, តស្សា “រូបក្ខន្ធវិរហិតា ខន្ធា, ន រូបំ, តថា និព្ពានំ ន បន រូបញ្ចេវ ន ខន្ធោ ចា”តិ វិស្សជ្ជនំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។ សុទ្ធខន្ធវារោ។

សុទ្ធខន្ធមូលចក្កវារេបិ “ខន្ធា វេទនាក្ខន្ធោ”តិអាទិនា ហេដ្ឋា វុត្តនយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោតិ អយំ បណ្ណត្តិវារេ នយោ។

យស្មា បន និទ្ទេសេ ឥមិស្សា បន មាតិកាយ បណ្ណត្តិវារសង្ខាតំ និទ្ទេសំ វត្វា តតោ ឥមំ មាតិកាក្កមំ មុញ្ចិត្វា អបរេន បរិយាយេន អញ្ញេបិ ឧទ្ទេសវារវិរហិតា “បវត្តិវារោ បរិញ្ញាវារោ”តិ ទ្វេ មហាវារា បុច្ឆាវិស្សជ្ជនវសេន វុត្តា, តស្មា តេសំ ទ្វិន្នម្បិ វារានំ នយោ ទស្សេតព្ពោ។ តតោ បវត្តិវារេ តាវ បាឡិវវត្ថានបុព្ពិកា មុខមត្តប្បកាសនា – ឥមស្មឹ ហិ ឧប្បាទវារោ និរោធវារោ ឧប្បាទនិរោធវារោតិ តយោ អន្តរវារា ហោន្តិ។ តត្ថ ឧប្បាទវារេ តាវ តិណ្ណំ អទ្ធានំ វសេន ឆ កាលភេទា ហោន្តិ បច្ចុប្បន្នោ, អតីតោ, អនាគតោ, បច្ចុប្បន្នេនាតីតោ, បច្ចុប្បន្នេនានាគតោ, អតីតេនានាគតោតិ។ ឯវមេតេសុ ឆសុ កាលភេទេសុ ឃ្វាយំ បឋមោ បច្ចុប្បន្នោ, តត្ថ បុគ្គលតោ ឱកាសតោ បុគ្គលោកាសតោតិ តយោ វារា ហោន្តិ។

តត្ថ “យស្ស រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតីតិ? អសញ្ញសត្តំ ឧបបជ្ជន្តានំ តេសំ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ, នោ ច តេសំ វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ។ បញ្ចវោការំ ឧបបជ្ជន្តានំ តេសំ រូបក្ខន្ធោ ច ឧប្បជ្ជតិ, វេទនាក្ខន្ធោ ច ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស វា បន វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតីតិ? អរូបំ ឧបបជ្ជន្តានំ តេសំ វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ, នោ ច តេសំ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ។ បញ្ចវោការំ ឧបបជ្ជន្តានំ តេសំ វេទនាក្ខន្ធោ ច ឧប្បជ្ជតិ, រូបក្ខន្ធោ ច ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ…បេ…. តស្ស វិញ្ញាណក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ…បេ…. យស្ស វា បន វិញ្ញាណក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតីតិ…បេ…. បញ្ចវោការំ …បេ.… ឧប្បជ្ជតី”តិ ឯវំ រូបក្ខន្ធមូលកានិ ចត្តារិ, “យស្ស វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស សញ្ញាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា ច វេទនាក្ខន្ធមូលកានិ តីណិ, សញ្ញាក្ខន្ធមូលកានិ ទ្វេ, សង្ខារក្ខន្ធមូលកំ ឯកន្តិ ឯវមេតានិ បច្ចុប្បន្នកាលេ បុគ្គលវារេ អនុលោមនយេ ទស យមកានិ ហោន្តិ។ តត្ថ រូបក្ខន្ធមូលកេសុ ចតូសុ អាទិតោ ឯកមេវ បាឡិយំ វិស្សជ្ជិតំ, សេសានិ តេន សទិសវិស្សជ្ជនានីតិ តន្តិយា លហុភាវត្ថំ សំខិត្តានិ។

វេទនាក្ខន្ធមូលកេ បន សព្ពត្ថ “អាមន្តា”តិ ឯកសទិសមេវ វិស្សជ្ជនំ។ វេទនាទីសុ ឧប្បន្នេសុ និយមេន សញ្ញាទីនំ ឧប្បជ្ជនតោ តត្ថ សព្ពានិ សំខិត្តានិ។ យថា ច បុគ្គលវារេ ទស យមកានិ, ឯវំ ឱកាសវារេបិ “យត្ថ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតីតិ? អសញ្ញសត្តេ តត្ថ…បេ…. បញ្ចវោការេ តត្ថ…បេ…. ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា, បុគ្គលោកាសវារេបិ “យស្ស យត្ថ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតីតិ? អសញ្ញសត្តំ…បេ…. បញ្ចវោការំ…បេ…. ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា។ បច្ចុប្បន្នកាលេ តីសុ វារេសុ អនុលោមនយេ តឹស យមកា ហោន្តិ។ យថា អនុលោមនយេ តឹស, ឯវំ បដិលោមនយេបិ “យស្ស រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតិ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតីតិ? អរូបំ ឧបបជ្ជន្តានំ តេសំ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតិ, នោ ច តេសំ វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតិ។ សព្ពេសំ ចវន្តានំ តេសំ រូបក្ខន្ធោ ច នុប្បជ្ជតិ វេទនាក្ខន្ធោ ច នុប្បជ្ជតិ។ យស្ស វា បន វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតិ, តស្ស រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតីតិ? អសញ្ញសត្តំ ឧបបជ្ជន្តានំ តេសំ វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតិ, នោ ច តេសំ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតិ។ សព្ពេសំ ចវន្តានំ តេសំ វេទនាក្ខន្ធោ ច នុប្បជ្ជតិ រូបក្ខន្ធោ ច នុប្បជ្ជតី”តិអាទិនា, “យត្ថ រូបក្ខន្ធោ

នុប្បជ្ជតិ, តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតីតិ? ឧប្បជ្ជតិ។ យត្ថ វា បន…បេ…. នុប្បជ្ជតីតិ? ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា ច, “យស្ស យត្ថ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតិ, តស្ស តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតីតិ…បេ…. សព្ពេសំ ចវន្តានំ តទុភយំ នុប្បជ្ជតី”តិអាទិនា ចាតិ តីស យមកា។ ឯវំ បច្ចុប្បន្នកាលេ សដ្ឋិ យមកានិ, តទ្ទិគុណា បុច្ឆា, តទ្ទិគុណា ច អត្ថា វេទិតព្ពា។

តត្ថ **យស្ស រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតី**តិ យស្ស បុគ្គលស្ស បដិសន្ធិក្ខណេ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ។ **តស្ស វេទនាក្ខន្ធោ**តិ វេទនាក្ខន្ធោបិ តស្ស តស្មិំយេវ ខណេ ឧប្បជ្ជតីតិ អត្ថោ ឥមិនាវ នយេន។ តត្ថ **អសញ្ញសត្តា**នន្តិ អសញ្ញត្តភាវំ បដិសន្ធិវសេន ឧបបជ្ជន្តានំ តេសំ ឧប្បជ្ជនក្ខណេ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ, នោ ច តេសំ អចិត្តកត្តា វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតីតិ អត្ថោ ។ ឥមិនាវ នយេន “យស្ស វា បន វេទនាក្ខន្ធោ”តិអាទិកេសុ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនេសុ, តតោ បរេសុបិ សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

ឥទំ បនេត្ថ ឧប្បាទនិរោធេសុ និយមលក្ខណំ – សកលេបិ ហិ ឥមស្មិំ ខន្ធយមកេ តត្ថ តត្ថ ឧប្បន្នានំ សត្តានំ បវត្តេ យាវ មរណា វា ខន្ធានំ អបរិយន្តេសុ ឧប្បាទនិរោធេសុ វិជ្ជមានេសុបិ លហុបរិវត្តានំ ធម្មានំ វិនិព្ភោគំ កត្វា ឧប្បាទនិរោធេ ទស្សេតុំ ន សុករន្តិ បវត្តិយំ ឧប្បាទនិរោធេ អនាមសិត្វា បដិសន្ធិឧប្បាទវសេនេវ ឧប្បាទវារោ, និរោធមរណកាលេ និរោធវសេនេវ ច និរោធវារោ កថិតោ។ ឯវមេត្ថ ឧប្បាទនិរោធេសុ និយមលក្ខណំ វិទិត្វា បដិសន្ធិឧប្បាទមេវ ច ចុតិនិរោធមេវ ច គហេត្វា តេសុ តេសុ ឋានេសុ អាគតានំ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនានំ អត្ថវិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

បដិលោមនយេ បន **សព្ពេសំ ចវន្តាន**ន្តិ មរណចិត្តស្ស ភង្គក្ខណសមង្គីនំ។ តេសំ ហិ តត្ថ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតិ, វេទនាក្ខន្ធោ ច ចុតិចិត្តស្ស ឧប្បត្តិក្ខណេ ឯវ ឧប្បន្នត្តា។ “យត្ថ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតិ, តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតី”តិ បុច្ឆាយ អរូបភវំ សន្ធាយ “ឧប្បជ្ជតី”តិ ឥទំ វិស្សជ្ជនំ កតំ, អនន្តរបុច្ឆាយ អសញ្ញិភវំ សន្ធាយ “ឧប្បជ្ជតី”តិ ឥទំ វិស្សជ្ជនន្តិ វេទិតព្ពំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ អយំ បច្ចុប្បន្នកាលេ នយោ។

យថា ច បច្ចុប្បន្នកាលេ សដ្ឋិ យមកានិ, ឯវំ សេសេសុបិ បញ្ចសុ កាលភេទេសុ បច្ចេកន្តិ គហេតព្ពំ។ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនេសុ បនេត្ថ កិញ្ចាបិ “យស្ស រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិត្ថាតិ? អាមន្តា”តិអាទិនា, “យត្ថ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិត្ថាតិ? បញ្ចវោការេ ឧប្បជ្ជិត្ថ, នាញ្ញត្ថា”តិអាទិនា ច, “យស្ស យត្ថ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិត្ថាតិ? បញ្ចវោការានំ តេសំ តត្ថ ឧប្បជ្ជិត្ថ, នាញ្ញត្ថា”តិអាទិនា ច អតីតកាលេ អនុលោមនយេ, “យស្ស រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិត្ថាតិ? នត្ថី”តិអាទិនា, “យត្ថ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិត្ថ, តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិត្ថាតិ? ឧប្បជ្ជិត្ថា”តិអាទិនា, “យស្ស យត្ថ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិត្ថាតិ? អរូបានំ តេសំ តត្ថ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិត្ថ, នោ ច តេសំ…បេ…. សុទ្ធាវាសានំ តេសំ តត្ថ តទុភយំ នុប្បជ្ជិត្ថា”តិអាទិនា តីសុវារេសុ បដិលោមនយេ ច,

“យស្ស រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ? អាមន្តា”តិអាទិនា, “យត្ថ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ…បេ…. បញ្ចវោការេ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា, “យស្ស យត្ថ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិស្សតិ…បេ…. បញ្ចវោការានំ តេសំ តត្ថ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា ច អនាគតកាលេ អនុលោមនយេ, “យស្ស រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិស្សតីតិ? យេ អរូបំ ឧបបជ្ជិត្វា បរិនិព្ពាយិស្សន្តិ, តេសំ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិស្សតិ, នេតរោ, បច្ឆិមភវិកានំ តទុភយំ នុប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា, “យត្ថ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិស្សតិ, តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា, “យស្ស យត្ថ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិស្សតីតិ? អរូបានំ តេសំ តត្ថ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិស្សតិ, នេតរោ, បច្ឆិមភវិកានំ តទុភយំ នុប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា បដិលោមនយេ ច,

“យស្ស រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិត្ថា”តិអាទិនា, “យត្ថ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិត្ថាតិ…បេ…. បញ្ចវោការេ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា, “យស្ស យត្ថ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិត្ថាតិ? សុទ្ធាវាសំ អសញ្ញសត្តំ ឧបបជ្ជន្តានំ តេសំ តត្ថ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ, នោ ច តេសំ តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិត្ថ, បញ្ចវោការេ បន ឧប្បជ្ជិត្ថា”តិអាទិនា បច្ចុប្បន្នេន អតីតកាលេ អនុលោមនយេ, “យស្ស រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតិ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិត្ថា”តិអាទិនា, “យត្ថ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតិ, តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិត្ថាតិ? ឧប្បជ្ជិត្ថា”តិអាទិនា, “យស្ស យត្ថ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតិ , តស្ស តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិត្ថាតិ? បញ្ចវោការា ចវន្តានំ អរូបានញ្ច តេសំ តត្ថ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតិ, នោ ច តេសំ តត្ថ

វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិត្ថ, សុទ្ធាវាសេ បរិនិព្ពន្តានំ អសញ្ញសត្តា ចវន្តានំ តេសំ តត្ថ រូបក្ខន្ធោ ច នុប្បជ្ជតិ
វេទនាក្ខន្ធោ ច នុប្បជ្ជិត្ថា”តិអាទិនា បដិលោមនយេ ច,

“យស្ស រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ? បច្ឆិមភវិកានំ បញ្ចវោការំ ឧបបជ្ជន្តានំ
តេសំ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា, “យត្ថ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ? បញ្ច
វោការេ...បេ.... ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា ច, “យស្ស យត្ថ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ
ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ ? បច្ឆិមភវិកានំ បញ្ចវោការេ...បេ.... ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា ច បច្ចុប្បន្នេន អនាគតកាលេ
អនុលោមនយេ, “យស្ស រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតិ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិស្សតីតិ បញ្ចវោការេ បរិនិព្ពន្តានំ អរូបេ
បច្ឆិមភវិកានំ...បេ.... នុប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា, “យត្ថ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតិ, តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិស្សតីតិ?
ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា, “យស្ស យត្ថ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជតិ, តស្ស តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិស្សតីតិ...បេ.... បញ្ច
វោការេ បរិនិព្ពន្តានំ អរូបេ បច្ឆិមភវិកានំ អសញ្ញសត្តា ចវន្តានំ តេសំ តត្ថ...បេ.... នុប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា
បដិលោមនយេ ច,

“យស្ស រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ? បច្ឆិមភវិកានំ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា,
“យត្ថ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ...បេ.... បញ្ចវោការេ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា,
“យស្ស យត្ថ រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ? បញ្ចវោការេ បច្ឆិមភវិកានំ អសញ្ញ
សត្តានំ...បេ.... ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា អតីតេន អនាគតកាលេ អនុលោមនយេ, “យស្ស រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិត្ថ,
តស្ស វេទនាក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ? នត្ថី”តិអាទិនា, “យត្ថ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិត្ថ, តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ
នុប្បជ្ជិស្សតីតិ? ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា, “យស្ស យត្ថ រូបក្ខន្ធោ នុប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស តត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ
នុប្បជ្ជិស្សតីតិ...បេ.... សុទ្ធាវាសានំ អរូបេ បច្ឆិមភវិកានំ តេសំ តត្ថ រូបក្ខន្ធោ ច នុប្បជ្ជិត្ថ វេទនាក្ខន្ធោ ច
នុប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា បដិលោមនយេ ច សុទ្ធា អត្ថវិសេសា ឧបលព្ភន្តិ។ តថាបិ គន្ថវិត្ថារភយេន
អនវសេសតោ ន ទស្សយិស្សាម, ទស្សិតនយេនេវ សព្ពត្ថ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនំ សក្កា បណ្ឌិតេន ញាតុន្តិ អយំ
ឧប្បាទវារេ នយោ។

យថា ច ឧប្បាទវារេ ឆសុ កាលភេទេសុ បច្ចេកំ បុគ្គលាទិភេទតោ អនុលោមបដិលោមនយុភយេន ឆ ឆ
វារា, ឯកេកស្មឹ វារេ ទស ទស កត្វា សដ្ឋិ សដ្ឋិ យមកានិ, សព្ពានិបិ សដ្ឋិអធិកានិ តីណិ យមកសតានិ, តតោ ទ្វិ
គុណា បុច្ឆា, ទ្វិគុណា អត្ថា ច ហោន្តិ, ឯវំ និរោធវារេ ឧប្បាទនិរោធវារេបិ វេទិតព្ពា។ តត្ថ ច “យស្ស រូបក្ខន្ធោ
និរុជ្ឈតិ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធោ និរុជ្ឈតីតិ...បេ.... បញ្ចវោការា ចវន្តានំ...បេ.... និរុជ្ឈតី”តិអាទិនា, “យស្ស
រូបក្ខន្ធោ ន និរុជ្ឈតិ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធោ ន និរុជ្ឈតីតិ...បេ.... សព្ពេសំ ឧបបជ្ជន្តានំ...បេ.... ន
និរុជ្ឈតី”តិអាទិនា និរោធវារេ, “យស្ស រូបក្ខន្ធោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធោ និរុជ្ឈតីតិ? នោ។ យស្ស រូបក្ខន្ធោ
នុប្បជ្ជតិ, តស្ស វេទនាក្ខន្ធោ ន និរុជ្ឈតីតិ...បេ.... អរូបំ ឧបបជ្ជន្តានំ អសញ្ញសត្តា ចវន្តានំ តេសំ រូបក្ខន្ធោ ច
នុប្បជ្ជតិ, វេទនាក្ខន្ធោ ច ន និរុជ្ឈតី”តិអាទិនា ឧប្បាទនិរោធវារេ ច ហេដ្ឋា វុត្តានុសារេន សព្ពត្ថ
បុច្ឆាវិស្សជ្ជននយោ ញាតព្ពោតិ អយំ បវត្តិវារេ នយោ។

បរិញ្ញាវារេ បន បុគ្គលវារាទីសុ តីសុ បុគ្គលវារោ ឯកោវ លព្ភតិ, ន ឱកាសបុគ្គលោកាសវារា សទិសវិស្សជ្ជ
នត្តា។ យោ ហិ កោចិ បុគ្គលោ រូបាទី បរិជានន្តោវ , យត្ថ កត្ថចិ និរុទ្ធោបិ តាទិសោវ ហោតិ, តស្មា ឆសុ
កាលភេទេសុ អនុលោមតោ បុគ្គលវសេន ទ្វេ ទ្វេ វារា, ឯកេកស្មឹ វារេ ទស ទស កត្វា វីសតិ វីសតិ យមកានីតិ
វីសំ យមកសតំ, តទ្ទិគុណា បុច្ឆា, តទ្ទិគុណា ច អត្ថា វេទិតព្ពា។ តត្ថ ច “យោ រូបក្ខន្ធំ បរិជានាតិ, សោ
វេទនាក្ខន្ធំ បរិជានាតីតិ? អាមន្តា”តិអាទិនា ច, “យោ រូបក្ខន្ធំ ន បរិជានាតិ, សោ វេទនាក្ខន្ធំ ន បរិ
ជានាតីតិ? អាមន្តា”តិ អាទិនា ច អនុលោមបដិលោមតោ អាទិតោ តីសុ កាលេសុ សព្ពបុច្ឆានំ “អាមន្តា អា
មន្តា”ត្វេវ វិស្សជ្ជនំ។ ឥតរេសុ បន តីសុ មិស្សកកាលេសុ “យោ រូបក្ខន្ធំ បរិជានាតិ, សោ វេទនាក្ខន្ធំ បរិជា
និត្ថាតិ? នោ។ យោ វា បន...បេ.... នោ”តិ ឯវំ ឥតរកាលទ្វយេបិ អនុលោមនយេ “នោ នោ”ត្វេវ វិស្សជ្ជនំ។

បដិលោមនយេ បន “យោ រូបក្ខន្ធំ ន បរិជានាតិ, សោ វេទនាក្ខន្ធំ ន បរិជានិត្ថាតិ? អរហា រូបក្ខន្ធំ ន
បរិជានាតិ, នោ ច សោ វេទនាក្ខន្ធំ ន បរិជានិត្ថ។ អគ្គមគ្គសមង្គិញ្ច អរហន្តញ្ច ឋបេត្វា អវសេសា បុគ្គលា
រូបក្ខន្ធញ្ច ន បរិជានន្តិ, វេទនាក្ខន្ធញ្ច ន បរិជានីសូ”តិអាទិនា, “យោ រូបក្ខន្ធំ ន បរិជានាតិ, សោ វេទនាក្ខន្ធំ
ន បរិជានិស្សតីតិ? យេ មគ្គំ បដិលភិស្សន្តិ, តេ រូបក្ខន្ធំ ន បរិជានន្តិ, នោ ច វេទនាក្ខន្ធំ ន បរិជានិស្សន្តិ។
អរហា យេ ច បុថុជ្ជនា មគ្គំ ន បដិលភិស្សន្តិ, តេ រូបក្ខន្ធញ្ច ន បរិជានន្តិ, វេទនាក្ខន្ធញ្ច ន បរិជា
និស្សន្តី”តិអាទិនា ច, “យោ រូបក្ខន្ធំ ន បរិជានិត្ថ, សោ វេទនាក្ខន្ធំ ន បរិជានិស្សន្តីតិ? យេ មគ្គំ
បដិលភិស្សន្តិ, តេ រូបក្ខន្ធំ ន បរិជានីសុ, នោ ច វេទនាក្ខន្ធំ ន បរិជានិស្សន្តិ។ អគ្គមគ្គសមង្គី យេ ច បុថុជ្ជនា

មគ្គំ ន បដិលភិស្សន្តិ, តេ រូបក្ខន្ធញ្ច ន បរិជានីសុ, វេទនាក្ខន្ធញ្ច ន បរិជានិស្សន្តី”តិអាទិនា ច បុច្ឆាវិស្សជ្ជននយោ វេទិតព្ពោ។

ឯត្ថ ច អតីតានាគតបច្ចុប្បន្នសង្ខាតា តយោ អទ្ធា បវត្តិវារេ ចុតិបដិសន្ធិវសេន ន លព្ភន្តិ, បវត្តេ ចិត្តក្ខណវសេនេវ លព្ភន្តិ។ លោកុត្តរមគ្គក្ខណស្មឹ ហិ និព្ពានារម្មណេន ចិត្តេន បញ្ចសុ ខន្ធេសុ បរិញ្ញាកិច្ចនិប្ផត្តិយា យំ កញ្ចិ ឯកំ ខន្ធំ បរិជានន្តោ តតោ ស្មិ “បរិជានាតី”តិ អនុលោមបញ្ហេសុ បរិញ្ញាកិច្ចស្ស មត្ថកប្បត្តំ អគ្គមគ្គសមង្គឹ សន្ធាយ “អាមន្តា”តិ វិស្សជ្ជនំ វុត្តំ។ “ន បរិជានាតី”តិ បដិលោមបញ្ហេសុ បុថុជ្ជនាទយោ សន្ធាយ “អាមន្តា”តិ វិស្សជ្ជនំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ “បរិជានិត្ថា”តិ ឥមស្មឹ បន អតីតកាលវារេ មគ្គានន្តរេ អគ្គផលេ ឋិតោបិ បរិញ្ញាកិច្ចស្ស និដ្ឋិតត្តា បរិជានិត្ថយេវ នាម។ “បរិជានាតី”តិ ច អគ្គមគ្គសមង្គី វុច្ចតិ, “បរិជានិស្សន្តី”តិ បុថុជ្ជនាទយោ, តស្មា យោ ន បរិជានាតិ, សោ បរិជានិត្ថាតិ វា, បរិជានិស្សតីតិអាទិនា វា វត្តុំ អសក្កុណេយ្យតាយ “អាមន្តា”តិ វិស្សជ្ជនំ កតំ។

បដិលោមនយេ បន “អគ្គមគ្គសមង្គិញ្ច អរហន្តញ្ច ឋបេត្វា”តិ ឥទំ អគ្គមគ្គសមង្គិនោ “ន បរិជានាតី”តិ វចនំ, អរហតោ ច “ន បរិជានិត្ថា”តិ វត្តុំ អសក្កុណេយ្យតាយ វុត្តំ, “យេ ច បុថុជ្ជនា មគ្គំ ន បដិលភិស្សន្តី”តិ ឥមិនា អតីតេ វិយ អនាគតេបិ អនន្តកាលំ អមុច្ចនកា សត្តា នាម អត្ថីតិ ទស្សេតិ, តេ ច អរហតា និដ្ឋិតបរិញ្ញាកិច្ចេន, “ន បរិជានិស្សន្តី”តិ វត្តព្ពតំ វា អាបន្នេន សមកា ជាតា, សព្ពត្ថ ច ឯកំ ខន្ធំ បរិជានន្តោ សព្ពំ បរិជានាតិ, អបរិជានន្តោបិ ច សព្ពំ ន បរិជានាតីតិ វេទិតព្ពន្តិ អយំ ខន្ធយមកមាតិកត្ថសំវណ្ណនានយោ។

អាយតនយមកមាតិកត្ថវណ្ណនា

អាយតនយមកមាតិកាយ បន បាឡិវវត្ថានាទិកំ សព្ពំ ខន្ធយមកមាតិកាយ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ អញ្ញត្រ វិសេសា , តត្រាយំ វិសេសោ – “ទ្វាទសាយតនានី”តិ បទំ អាទឹ កត្វា យាវ “នាយតនា ន មនោ”តិ, តាវ បវត្តា អយំ អាយតនមាតិកា នាម។ តត្ថ ទ្វាទសាយតនានិ ឧទ្ទិសិត្វា យមកវសេន បុច្ឆាសុ ខន្ធបទំ ឋបេត្វា ចក្ខាទីនិ បញ្ច អជ្ឈត្តិកាយតនានិ បឋមំ វុត្តានិ, បច្ឆា រូបាទិបញ្ចពាហិរាយតនានិ, បរិយោសានេ មនាយតនធម្មាយតនានីតិ ឯវំ បាឡិវវត្ថានេ បញ្ហោ។ វិស្សជ្ជនេ បន “ចក្ខុ ចក្ខាយតនន្តិ? ទិព្ពចក្ខុ បញ្ញាចក្ខុ ចក្ខុមេវ, ន ចក្ខាយតនំ, ចក្ខាយតនំ ចក្ខុ ចេវ ចក្ខាយតនញ្ច។ សោតំ សោតាយតនន្តិ? ទិព្ពសោតំ តណ្ហាសោតំ សោតមេវ, ន សោតាយតនំ។ ឃានំ ឃានាយតនន្តិ? អាមន្តា…បេ…. កាយោ កាយាយតនន្តិ? នាមកាយោ ចិត្តកាយោតិអាទិ កាយោ, ន កាយាយតនំ។ រូបំ រូបាយតនន្តិ? ភូតាទិ, បិយរូបាទិ ច រូបំវ, ន រូបាយតនំ។ សទ្ទោ សទ្ទាយតនន្តិ? អាមន្តា។ គន្ធោ គន្ធាយតនន្តិ? សីលគន្ធាទយោ គន្ធោវ, ន គន្ធាយតនំ។ រសោ រសាយតនន្តិ? អត្ថរសាទយោ រសោវ, ន រសាយតនំ។ ធម្មោ ធម្មាយតនន្តិ? បរិយត្តិធម្មាទយោ ធម្មោវ, ន ធម្មាយតនំ។ ធម្មាយតនំ ធម្មោតិ? អាមន្តា”តិ អយំ បណ្ណត្តិវារេ វិសេសោ។

បវត្តិវារេ បន “យស្ស ចក្ខាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស សោតាយតនំ ឧប្បជ្ជតីតិ? សចក្ខុកានំ អសោតកានំ ឧបបជ្ជន្តានំ តេសំ ចក្ខាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ, នោ ច តេសំ សោតាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ។ សចក្ខុកានំ សសោតកានំ ឧបបជ្ជន្តានំ តេសំ ចក្ខាយតនញ្ច ឧប្បជ្ជតិ, សោតាយតនញ្ច ឧប្បជ្ជតិ…បេ…. យស្ស រូបាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស មនាយតនំ ឧប្បជ្ជតីតិ? អចិត្តកានំ រូបាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ, នោ ច តេសំ មនាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ។ បញ្ចវោការេ ឧប្បាទក្ខណេ តទុភយំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស វា បន មនាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស រូបាយតនំ ឧប្បជ្ជតីតិ? អរូបភវវជ្ជិតេ សញ្ញាភវេ ឧបបជ្ជន្តានំ…បេ…. ឧប្បជ្ជតិ ។ យស្ស រូបាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ធម្មាយតនំ ឧប្បជ្ជតីតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន…បេ…. ឧប្បជ្ជតីតិ? អរូបភវវជ្ជិតេ សព្ពត្ថ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស មនាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ធម្មាយតនំ ឧប្បជ្ជតីតិ? អាមន្តា, យស្ស វា បន…បេ…. ឧប្បជ្ជតីតិ? អសញ្ញភវវជ្ជិតេ សព្ពត្ថ ឧប្បជ្ជតី”តិ ឯវំ សទ្ទាយតនវជ្ជិតា សេសាយតនមាតិកាយមកយោជនា យថានុរូបំ វេទិតព្ពា។ សទ្ទាយតនំ ហិ បដិសន្ធិក្ខណេ ន លព្ភតិ, អយំ ឧប្បាទវារេ វិសេសោ, ឥមិនា នយេន និរោធវារាទីសុ, បរិញ្ញាវារេ ច យោជនា វិសេសោ វេទិតព្ពោ, សព្ពត្ថ ច ខន្ធតោ អាយតនានំ ពហុតា ច យមកវារពហុតា ច វេទិតព្ពា។ សេសំ តាទិសមេវាតិ អយំ អាយតនយមកមាតិកត្ថសំវណ្ណនានយោ។

ធាតុយមកមាតិកត្ថវណ្ណនា

ធាតុយមកមាតិកាយ បន បាឡិវវត្ថានំ សព្ពំ អាយតនយមកមាតិកាយ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពន្តិ អយំ ធាតុយមកមាតិកត្ថសំវណ្ណនានយោ។

សច្ចយមកមាតិកត្ថវណ្ណនា

សច្ចយមកមាតិកាយ បន ខន្ធយមកេ វុត្តនយេន វារភេទា, កាលាទិភេទា ច វេទិតព្ពា, បាឡិវវត្ថានេ បនេត្ថ ចតុន្នំ សច្ចានំ វសេន បទសោធនវារោ បទសោធនមូលចក្កវារោ សុទ្ធសច្ចវារោ សុទ្ធសច្ចមូលចក្កវារោតិ ឥមេសុ ចតូសុ វារេសុ យមកគណនា វេទិតព្ពា។ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនេសុ បន “ទុក្ខំ ទុក្ខសច្ចន្តិ? អាមន្តា។ ទុក្ខសច្ចំ ទុក្ខន្តិ? កាយិកចេតសិកំ ទុក្ខំ ឋបេត្វា អវសេសំ ទុក្ខសច្ចំ, ន ទុក្ខំ។ កាយិកចេតសិកំ ទុក្ខំ បន ទុក្ខញ្ចេវ ទុក្ខសច្ចញ្ច។ សមុទយោ សមុទយសច្ចន្តិ? តណ្ហំ ឋបេត្វា អវសេសា សច្ចវិភង្គេ និទ្ទិដ្ឋា កុសលាទិធម្មា សមុទយោ, ន សមុទយសច្ចំ។ តណ្ហា បន សមុទយោ ចេវ សមុទយសច្ចញ្ច។ សមុទយសច្ចំ សមុទយោតិ? អាមន្តា។ និរោធោ និរោធសច្ចន្តិ? តទង្គនិរោធាទយោ, ខណិកនិរោធោ ច និរោធោវ, ន និរោធសច្ចំ។ និព្ពានំ បន និរោធោ ចេវ និរោធសច្ចញ្ច។ និរោធសច្ចំ និរោធោតិ? អាមន្តា។ មគ្គោ មគ្គសច្ចន្តិ? មិច្ឆាមគ្គង្គាទយោ មគ្គោ, ន មគ្គសច្ចំ។ អរិយមគ្គោ បន មគ្គោ ចេវ មគ្គសច្ចញ្ច។ មគ្គសច្ចំ មគ្គោតិ? អាមន្តា”តិអាទិនា បណ្ណត្តិវារេ នយោ វេទិតព្ពោ។

បវត្តិវារេ បន “យស្ស ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស សមុទយសច្ចំ ឧប្បជ្ជតីតិ? សព្ពេសំ ឧបបជ្ជន្តានំ បវត្តេ តណ្ហាវិប្បយុត្តចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ តេសំ ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ, នោ ច តេសំ សមុទយសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ។ តណ្ហាយ ឧប្បាទក្ខណេ តទុភយំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស មគ្គសច្ចំ ឧប្បជ្ជតីតិ...បេ.... បញ្ចវោការេ មគ្គស្ស ឧប្បាទក្ខណេ តទុភយំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស វា បន...បេ.... ឧប្បជ្ជតីតិ? អរូបេ មគ្គស្ស ឧប្បាទក្ខណេ តេសំ មគ្គសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ, នោ ច តេសំ ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ។ បញ្ចវោការេ តទុភយំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស សមុទយសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស មគ្គសច្ចំ ឧប្បជ្ជតីតិ? នោ, យស្ស វា បន...បេ.... នោ”តិអាទិនា បុគ្គលវារេ, “យត្ថ ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ សមុទយសច្ចំ ឧប្បជ្ជតីតិ? អសញ្ញសត្តេ តត្ថ ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ, នោ ច តត្ថ តទញ្ញំ, អញ្ញត្ថ តទុភយម្បិ។ យត្ថ ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ មគ្គសច្ចំ ឧប្បជ្ជតីតិ? អបាយេ, អសញ្ញសត្តេ ច ទុក្ខមេវ, នោ ច តត្ថ តទញ្ញំ, អញ្ញត្ថ តទុភយម្បី”តិអាទិនា ឱកាសវារេ, បុគ្គលោកាសវារេបីតិ ឯវំ អនុលោមនយេ,

“យស្ស ទុក្ខសច្ចំ នុប្បជ្ជតិ, តស្ស សមុទយសច្ចំ នុប្បជ្ជតីតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន...បេ.... នុប្បជ្ជតីតិ? សព្ពេសំ ឧបបជ្ជន្តានំ បវត្តេ តណ្ហាវិប្បយុត្តចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ សមុទយសច្ចំ នុប្បជ្ជតិ, នោ ច តេសំ ទុក្ខសច្ចំ នុប្បជ្ជតិ។ សព្ពេសំ ចវន្តានំ បវត្តេ ចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ អរូបេ មគ្គស្ស ច ផលស្ស ច ឧប្បាទក្ខណេ តេសំ សមុទយសច្ចញ្ច នុប្បជ្ជតិ, ទុក្ខសច្ចញ្ច នុប្បជ្ជតី”តិអាទិនា, “យត្ថ ទុក្ខសច្ចំ នុប្បជ្ជតិ, តត្ថ សមុទយសច្ចំ នុប្បជ្ជតីតិ? នត្ថិ។ យត្ថ វា បន សមុទយសច្ចំ នុប្បជ្ជតិ, តត្ថ ទុក្ខសច្ចំ នុប្បជ្ជតីតិ? ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា ច, “យស្ស យត្ថ ទុក្ខសច្ចំ នុប្បជ្ជតិ, តស្ស តត្ថ សមុទយសច្ចំ នុប្បជ្ជតីតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន យត្ថ សមុទយសច្ចំ នុប្បជ្ជតិ, តស្ស តត្ថ ទុក្ខសច្ចំ នុប្បជ្ជតីតិ? សព្ពេសំ ឧបបជ្ជន្តានំ បវត្តេ តណ្ហាវិប្បយុត្តចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ តេសំ តត្ថ សមុទយសច្ចំ ឯវ នុប្បជ្ជតិ, នេតរំ, សព្ពេសំ បន ចវន្តានំ បវត្តេ ចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ អរូបេ មគ្គស្ស ច ផលស្ស ច ឧប្បាទក្ខណេ តេសំ តត្ថ តទុភយម្បិ នុប្បជ្ជតី”តិអាទិនា ច សព្ពត្ថ បដិលោមនយេ ច,

“យស្ស ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស សមុទយសច្ចំ ឧប្បជ្ជិត្ថាតិ? អាមន្តា។ យស្ស ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស មគ្គសច្ចំ ឧប្បជ្ជិត្ថាតិ? អភិសមេតាវីនំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, ន ឥតរេស”ន្តិអាទិនា, “យស្ស យត្ថ ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស តត្ថ សមុទយសច្ចំ ឧប្បជ្ជិត្ថាតិ? សុទ្ធាវាសានំ ទុតិយេ ចិត្តេ វត្តមានេ អសញ្ញសត្តានំ តត្ថ ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, នេតរំ, ឥតរេសំ តទុភយំ ឧប្បជ្ជិត្ថា”តិអាទិនា, “យស្ស ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស សមុទយសច្ចំ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ? អគ្គមគ្គសមង្គីនំ អរហន្តានំ យស្ស ចិត្តស្ស អនន្តរា អគ្គមគ្គំ បដិលភិស្សន្តិ, តេសំ ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, នេតរំ, ឥតរេសំ តទុភយំ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា ច, “យស្ស ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស សមុទយសច្ចំ ឧប្បជ្ជិត្ថាតិ? អាមន្តា, យស្ស វា បន...បេ.... ឧប្បជ្ជតីតិ? សព្ពេសំ ចវន្តានំ បវត្តេ ចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ អរូបេ មគ្គផលុប្បត្តិក្ខណេ តេសំ សមុទយសច្ចំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, នោ ច តេសំ ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ។ សព្ពេសំ ឧបបជ្ជន្តានំ បវត្តេ ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ សមុទយសច្ចញ្ច ឧប្បជ្ជិត្ថ , ទុក្ខសច្ចញ្ច ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា ច សេសកាលភេទេសុ ច អនុលោមបដិលោមាទីសុ ច វុត្តានុសារេន ឧប្បាទវារេ សព្ពត្ថ វិស្សជ្ជននយោ យថានុរូបំ ញាតព្ពោ។ “យស្ស ទុក្ខសច្ចំ និរុជ្ឈតិ, តស្ស សមុទយសច្ចំ និរុជ្ឈតីតិ...បេ.... តណ្ហាយ ភង្គក្ខណេ តេសំ តទុភយំ និរុជ្ឈតី”តិអាទិនា និរោធវារេ, ឧប្បាទនិរោធវារេបីតិ ឯវំ បវត្តិវារេ សព្ពត្ថ យថានុរូបតោ យោជនា វេទិតព្ពា។

តថា “យោ ទុក្ខសច្ចំ បរិជានាតិ, សោ សមុទយសច្ចំ បជហតីតិ? អាមន្តា”តិអាទិនា បរិញ្ញាវារេបីតិ ឯវមេត្ថ បាឡិនយោ ញាតព្ពោ។

អត្ថវិនិច្ឆយេ បនេត្ថ ឥទំ លក្ខណំ – បវត្តិ វារេ តាវេត្ថ និរោធសច្ចំ ន លព្ភតេវ, សេសេសុ បន តីសុ សច្ចេសុ សមុទយមគ្គសច្ចានិ ឯកន្តេន បវត្តិយំ ឯវ លព្ភន្តិ។ ទុក្ខសច្ចំ ចុតិបដិសន្ធីសុបិ បវត្តេបីតិ ឯវមេត្ថ យំ យំ សព្ពត្ថ លព្ភតិ, តស្ស តស្ស វសេន អត្ថវិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។ តត្រិទំ នយមុខំ – **សព្ពេសំ ឧបបជ្ជន្តាន**ន្តិ អន្តិមភវិកេ សុទ្ធាវាសានម្បិ។ តេបិ ហិ ទុក្ខសច្ចេនេវ ឧប្បជ្ជន្តិ។ **តណ្ហាវិប្បយុត្តចិត្តស្សា**តិ ឥទំ ទុក្ខសច្ចសមុទយសច្ចេសុ ឯកកោដ្ឋាសស្ស ឧប្បត្តិទស្សនត្ថំ វុត្តំ, តស្មា បញ្ចវោការវសេនេវ គហេតព្ពំ។ ចតុវោការេ បន តណ្ហាវិប្បយុត្តផលសមាបត្តិយា ឧប្បាទក្ខណេ ឯកម្បិ សច្ចំ នុប្បជ្ជតិ។ **តទុភយ**ន្តិ ទុក្ខសមុទយសច្ចទ្វយំ។ តស្មឹ ហិ ខណេ តណ្ហំ ឋបេត្វា សេសំ ទុក្ខសច្ចំ នាម ហោតីតិ តំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ មគ្គស្ស ឧប្បាទក្ខណេ បន រូបមេវ ទុក្ខសច្ចំ នាម, សេសា មគ្គសហជាតា ធម្មា សច្ចវិនិមុត្តាវ។ តេនេវ ការណេន “អរូបេ មគ្គស្ស ឧប្បាទក្ខណេ តេសំ មគ្គសច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ, នោ ច តេសំ ទុក្ខសច្ចំ ឧប្បជ្ជតី”តិ វុត្តំ។ សព្ពេសំ ឧបបជ្ជន្តានំ បវត្តេ តណ្ហាវិប្បយុត្តចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ។ **តេសំ តត្ថា**តិ តេសំ តស្មឹ ឧបបត្តិក្ខណេ តណ្ហាវិប្បយុត្តចិត្តុប្បត្តិក្ខណេ ចាតិ ឯវមេត្ថ ខណវសេន ឱកាសោ វេទិតព្ពោ។ អញ្ញេសុបិ ឯវរូបេសុ ឯសេវ នយោ។ **អនភិសមេតាវិន**ន្តិ អនភិសមិតសច្ចានន្តិ ឥមិនា នយមុខេន សព្ពត្ថ អត្ថវិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

បរិញ្ញាវារេ បន ញាតតីរណបហានវសេន តិស្សោបិ បរិញ្ញាយោ លព្ភន្តិ។ យស្មា បន លោកុត្តរធម្មេសុ បរិញ្ញា នាម នត្ថិ, តស្មា ឥធ ទ្វេ ឯវ សច្ចានិ គហិតានិ។ តត្ថ “ទុក្ខសច្ចំ បរិជានាតី”តិ ញាតតីរណបរិញ្ញាវសេន វុត្តំ, “សមុទយសច្ចំ បជហតី”តិ ញាតបហានបរិញ្ញាវសេន , ឥតិ ឥមាសំ បរិញ្ញានំ វសេន សព្ពត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អយំ សច្ចយមកមាតិកត្ថសំវណ្ណនានយោ។

សង្ខារយមកមាតិកត្ថវណ្ណនា

សង្ខារយមកមាតិកាយ បន ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ មហាវារន្តរាទិភេទា វេទិតព្ពា។ អយំ បនេត្ថ វិសេសោ – មាតិកាយ តាវ យថា ហេដ្ឋា ខន្ធាទយោ ធម្មេ ឧទ្ទិសិត្វា “រូបំ រូបក្ខន្ធោ”តិអាទិនា បទសោធនវារោ អារទ្ធោ, តថា អនារភិត្វា “អស្សាសបស្សាសា កាយសង្ខារោ”តិអាទិនា បឋមំ តយោបិ សង្ខារា វិភជិត្វា ទស្សិតា។ តត្ថ កាយស្ស សង្ខារោ **កាយសង្ខារោ**, អស្សាសបស្សាសា។ “កាយិកា ឯតេ ធម្មា កាយបដិពទ្ធា”តិ (ម. និ. ១.៤៦៣; សំ. និ. ៤.៣៤៨) វចនតោ ការណភូតស្ស ករជកាយស្ស ផលភូតោ ឯស សង្ខារោតិ កាយសង្ខារោ។ អបរោ នយោ – សង្ខរិយតីតិ សង្ខារោ។ កេន សង្ខរិយតិ? កាយេន។ អយំ ហិ វាតោ វិយ ភស្តាយ ករជកាយេន សង្ខរិយតិ, ឯវម្បិ កាយស្ស សង្ខារោតិ កាយសង្ខារោ, កាយេន កតោ អស្សាសបស្សាសវាតោតិ អត្ថោ។ ចេតសា វិតក្កេត្វា វិចារេត្វា បច្ឆា វាចំ ភិន្ទតិ, តស្មា “វិតក្កវិចារា វចីសង្ខារោ”តិ (ម. និ. ១.៤៦៣) វចនតោ បន សង្ខរោតីតិ សង្ខារោ, កឹ សង្ខរោតិ? វចឹ។ វចិយា សង្ខារោតិ **វចីសង្ខារោ**, វចីភេទសមុដ្ឋាបកស្ស វិតក្កវិចារទ្វយស្សេតំ នាមំ។ “សញ្ញា ច វេទនា ច ចេតសិកា ឯតេ ធម្មា ចិត្តបដិពទ្ធា”តិ (ម. និ. ១.៤៦៣; សំ. និ. ៤.៣៤៨) វចនតោយេវ បន តតិយបទេ សង្ខរិយតីតិ សង្ខារោ, កេន សង្ខរិយតិ? ចិត្តេន, ឥតិ ចិត្តស្ស សង្ខារោតិ **ចិត្តសង្ខារោ**, សព្ពេសម្បិ ចិត្តសមុដ្ឋានានំ ចេតសិកានំ ធម្មានំ ឯតំ អធិវចនំ។ វិតក្កវិចារានំ បន វចីសង្ខារភាវេន វិសុំ គហិតត្តា “ឋបេត្វា វិតក្កវិចារេ”តិ វុត្តំ។

ឥទានិ “**កាយោ កាយសង្ខារោ**”តិ បទសោធនវារោ អារទ្ធោ, តស្ស អនុលោមនយេ តីណិ, បដិលោមនយេ តីណីតិ ឆ យមកានិ។ បទសោធនមូលចក្កវារេ ឯកេកសង្ខារមូលកានិ ទ្វេ ទ្វេ កត្វា អនុលោមនយេ ឆ, បដិលោមនយេ ឆាតិ ទ្វាទស យមកានិ។ សុទ្ធសង្ខារវារេ បន យថា សុទ្ធខន្ធវារាទីសុ “រូបំ ខន្ធោ, ខន្ធា រូប”ន្តិអាទិនា នយេន យមកានិវុត្តានិ, ឯវំ “កាយោ សង្ខារោ, សង្ខារា កាយោ”តិ អវត្វា “កាយសង្ខារោ វចីសង្ខារោ”តិអាទិនា នយេន កាយសង្ខារមូលកានិ ទ្វេ, វចីសង្ខារមូលកំ ឯកន្តិ អនុលោមេ តីណិ, បដិលោមេ តីណីតិ ឆ យមកានិ វុត្តានិ។ កឹ ការណា? សុទ្ធិកឯកេកបទវសេន អត្ថភេទាភាវតោ, កាយសង្ខារោតិ បន ទ្វីហិបិ បទេហិ ឯកោវ អត្ថោ លព្ភតីតិ អយំ វិសេសោវ, តស្មា ឯកេកបទវសេន ន វុត្តំ, “កាយោ កាយសង្ខារោ”តិអាទិ បន វត្តព្ពំ សិយា, សោបិ នយោ បទសោធនវារេ វិនាបិ អត្ថេន វចនំ យុជ្ជតីតិ តត្ថេវ វុត្តោ, ឥធ បន កាយសង្ខារាទីនំ វចីសង្ខារាទីហិ អញ្ញត្តា “កាយសង្ខារោ វចីសង្ខារោ”តិអាទិនាបិ យមកានិ វុត្តានិ។ សុទ្ធសង្ខារមូលចក្កវារោ បនេត្ថ ន គហិតោតិ អយំ តាវេត្ថ បាឡិវវត្ថានេ វិសេសោ។

បញ្ហវិស្សជ្ជនេសុ បន “កាយោ កាយសង្ខារោតិ? នោ, កាយសង្ខារោ កាយោតិ? នោ”តិ វា ឯវំ សព្ពត្ថ បដិសេធោ។ វិស្សជ្ជនានំ កាយាទីនំ ឯវ កាយសង្ខារាទិនាមត្តា។ ន ហិ កាយាទយោ វិយ កាយសង្ខារាទីនំ នាមំ ហោតិ, បដិលោមេ បន ន កាយោ ន កាយសង្ខារោតិ យោ កាយោ ន ហោតិ, សោ កាយសង្ខារោបិ ន ហោតីតិ បុច្ឆាយ អត្ថោ, តស្សា កាយសង្ខារោ ន កាយោ កាយសង្ខារោតិ កាយសង្ខារោ កាយោ ន ហោតិ, កាយសង្ខារោយេវ បនេសោ ហោតិ, កាយញ្ច កាយសង្ខារញ្ច ឋបេត្វា អវសេសំ សង្ខតាសង្ខតាទិភេទំ សព្ពំ ន ច

កាយោ, ន ច កាយសង្ខារោតិ វិស្សជ្ជនំ។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ, ឥតរេសុ ច អនុលោមបដិលោមេសុ “កាយោ កាយសង្ខារោតិ? នោ, សង្ខារា វចីសង្ខារោតិ? វចីសង្ខារោ សង្ខារោ ចេវ វចីសង្ខារោ ច, អវសេសា សង្ខារា, ន វចីសង្ខារោ, ន សង្ខារា ន វចីសង្ខារោតិ? អាមន្តា”តិអាទិនា សព្ពត្ថ បុច្ឆាវិស្សជ្ជននយោ វេទិតព្ពោ។

បវត្តិវារេ បន “យស្ស កាយសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស វចីសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតីតិ? វិនា វិតក្កវិចារេហិ អស្សាសបស្សាសានំ ឧប្បាទក្ខណេ តេសំ កាយសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតិ, នោ តេសំ វចីសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតិ។ សវិតក្កសវិចារចិត្តសមង្គីនំ បន កាមាវចរសត្តានំ តទុភយម្បិ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស វា បន…បេ…. ឧប្បជ្ជតីតិ? រូបារូបភវិកានំ វិតក្កវិចារុប្បាទក្ខណេ វចីសង្ខារោវ ឧប្បជ្ជតិ, នេតរោ…បេ…. យថាវុត្តកាមាវចរានំ បន តទុភយំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស កាយសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតីតិ? អាមន្តា…បេ…. យស្ស វា បន…បេ…. ឧប្បជ្ជតីតិ…បេ…. អស្សាសបស្សាសានំ ឧប្បាទក្ខណេ តទុភយំ ឧប្បជ្ជតិ។ យស្ស វចីសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតីតិ? អាមន្តា…បេ…. យត្ថ កាយសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ វចីសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតីតិ ? កាមាវចរសត្តានំ ទុតិយជ្ឈានេ តតិយជ្ឈានេ តត្ថ កាយសង្ខារោវ ឧប្បជ្ជតិ, នេតរោ, បឋមជ្ឈានាទីសុ បន តទុភយំ ឧប្បជ្ជតិ។ យត្ថ វា បន …បេ…. ឧប្បជ្ជតីតិ? កាមាវចរេ ឧប្បជ្ជតិ, ន រូបារូបភវេសុ។ យត្ថ កាយសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ ចិត្តសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតីតិ? អាមន្តា។ យត្ថ វា បន…បេ…. ឧប្បជ្ជតីតិ? កាមាវចរសត្តានំ ចតុត្ថជ្ឈានេ រូបារូបភវេ ច តត្ថ ចិត្តសង្ខារោវ ឧប្បជ្ជតិ, នេតរោ, ឥតរជ្ឈានាទីសុ បន តទុភយំ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា,

“យស្ស កាយសង្ខារោ នុប្បជ្ជតិ, តស្ស វចីសង្ខារោ នុប្បជ្ជតីតិ? វិនា អស្សាសបស្សាសេហិ វិតក្កវិចារានំ ឧប្បាទក្ខណេ តេសំ កាយសង្ខារោវ នុប្បជ្ជតិ, នេតរោ, សព្ពេសំ ចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ វិនា អស្សាសបស្សាសេហិ អវិតក្កអវិចារចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ និរោធសមាបន្នានំ អសញ្ញសត្តានញ្ច តទុភយម្បិ នុប្បជ្ជតិ…បេ…. យស្ស កាយសង្ខារោ នុប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តសង្ខារោ នុប្បជ្ជតីតិ…បេ…. សព្ពចិត្តានំ ភង្គក្ខណេ និរោធសមាបន្នានំ អសញ្ញសត្តានញ្ច នុប្បជ្ជតី”តិអាទិនា ច, “យត្ថ កាយសង្ខារោ នុប្បជ្ជតិ, តត្ថ វចីសង្ខារោ នុប្បជ្ជតីតិ…បេ…. ចតុត្ថជ្ឈានក្ខណេ រូបភវាទីសុ នុប្បជ្ជតី”តិអាទិនា ច, “យស្ស កាយសង្ខារោ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស វចីសង្ខារោ ឧប្បជ្ជិត្ថាតិ? អាមន្តា”តិអាទិនា, “យស្ស កាយសង្ខារោ នុប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស ចិត្តសង្ខារោ នុប្បជ្ជិត្ថាតិ? នត្ថី”តិអាទិនា, “យស្ស យត្ថ កាយសង្ខារោ នុប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស តត្ថ វចីសង្ខារោ នុប្បជ្ជិត្ថាតិ…បេ…. ចតុត្ថជ្ឈានំ សមាបន្នានំ សុទ្ធាវាសានំ ទុតិយេ ចិត្តេ វត្តមានេ អសញ្ញសត្តានំ តេសំ តត្ថ កាយសង្ខារោ ច នុប្បជ្ជិត្ថ វចីសង្ខារោ ចា”តិអាទិនា ច,

“យស្ស កាយសង្ខារោ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស វចីសង្ខារោ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន…បេ…. ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ? យស្ស ចិត្តស្ស អនន្តរា កាមាវចរានំ បច្ឆិមចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, រូបារូបភវេ បច្ឆិមភវិកានំ វចីសង្ខារោវ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, ន កាយសង្ខារោ , អញ្ញេសំ បន តទុភយំ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា ច, “យស្ស កាយសង្ខារោ នុប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស វចីសង្ខារោ នុប្បជ្ជិស្សតីតិ…បេ…. បច្ឆិមចិត្តសមង្គីនំ យស្ស ចិត្តស្ស អនន្តរា អវិតក្កអវិចារំ បច្ឆិមចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តេសំ តទុភយំ នុប្បជ្ជិស្សតី”តិអាទិនា សព្ពកាលភេទេសុ យថានុរូបតោ ឧប្បាទវារេ យោជនានយោ វេទិតព្ពោ។ “យស្ស កាយសង្ខារោ និរុជ្ឈតិ, តស្ស វចីសង្ខារោ និរុជ្ឈតីតិ…បេ…. បឋមជ្ឈានំ សមាបន្នានំ កាមាវចរានំ អស្សាសបស្សាសានំ ភង្គក្ខណេ តទុភយំ និរុជ្ឈតិ។ យស្ស កាយសង្ខារោ និរុជ្ឈតិ, តស្ស ចិត្តសង្ខារោ និរុជ្ឈតីតិ? អាមន្តា”តិអាទិនា និរោធវារេ, “យស្ស កាយសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស វចីសង្ខារោ និរុជ្ឈតីតិ? នោ”តិអាទិនា ឧប្បាទនិរោធវារេ ច,

“យោ កាយសង្ខារំ បរិជានាតិ, សោ វចីសង្ខារំ បរិជានាតីតិ? អាមន្តា”តិអាទិនា បរិញ្ញាវារេ ច ហេដ្ឋា វុត្តានុសារេន សព្ពត្ថ បាឡិនយោ វេទិតព្ពោ។

បវត្តិវារេ បនេត្ថ បច្ចុប្បន្នកាលេ បុគ្គលវារស្ស អនុលោមនយេ កាយសង្ខារមូលកានិ ទ្វេ, វចីសង្ខារមូលកំ ឯកន្តិ តីណេវ យមកានិ លព្ភន្តិ។ តស្ស បដិលោមនយេបិ ឱកាសវារាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ឯវមេត្ថ សព្ពវារេសុ តិណ្ណំ តិណ្ណំ យមកានំ វសេន យមកគណនា វេទិតព្ពា។ អត្ថវិនិច្ឆយេ បនេត្ថ ឥទំ លក្ខណំ – ឥមស្មឹ ហិ សង្ខារយមកេ “អស្សាសបស្សាសានំ ឧប្បាទក្ខណេ, វិតក្កវិចារានំ ឧប្បាទក្ខណេ”តិអាទិវចនតោ (យម. ២.សង្ខារយមក.១៩) បច្ចុប្បន្នាទិកាលភេទោ បវត្តិវសេនាបិ គហេតព្ពោ, ន ចុតិបដិសន្ធិវសេនេវ។ “ទុតិយជ្ឈានេ តតិយជ្ឈានេ តត្ថ កាយសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិវចនតោ (យម. ២.សង្ខារយមក.២១) ច ឈានម្បិ ឱកាសវសេន គហិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯវមេត្ថ យំ យំ លព្ភតិ, តស្ស តស្ស វសេន អត្ថវិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។ តត្រិទំ នយមុខំ – “វិនា វិតក្កវិចារេហី”តិ ទុតិយតតិយជ្ឈានវសេន វុត្តំ, ន ចតុត្ថជ្ឈានវសេន តត្ថ អស្សាសបស្សាសានំ អភាវតោ។ “ចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ”តិ ឥទំ កាយសង្ខារស្ស ឯកន្តចិត្តសមុដ្ឋានត្តា វុត្តំ, ឧប្បជ្ជមានមេវ ហិ ចិត្តំ រូបំ, អរូបំ វា សមុដ្ឋាបេតិ, ន ភិជ្ជមានំ, ឋិតំ វា។ “បច្ឆិមចិត្តសមង្គីន”ន្តិ សព្ពបច្ឆិមេន

អប្បដិសន្ធិកចិត្តេន សមង្គីនំ ខីណាសវានំ។ “អវិតក្កអវិចារំ បច្ឆិមចិត្ត”ន្តិ ឯត្ថ រូបាវចរានំ ទុតិយជ្ឈានិកាទិចុតិចិត្តវសេន, អរូបាវចរានញ្ច ចតុត្ថជ្ឈានិកចុតិចិត្តវសេន អត្ថោ គហេតព្ពោ។

“យស្ស កាយសង្ខារោ និរុជ្ឈតិ, តស្ស ចិត្តសង្ខារោ និរុជ្ឈតី”តិ ឯត្ថ និយមតោ កាយសង្ខារស្ស ចិត្តសង្ខារេន សទ្ធឹ ឯកក្ខណេ និរុជ្ឈនតោ “អាមន្តា”តិ បដិវចនំ ទិន្នំ ន ឯកចិត្តក្ខណិកត្តា។ ចិត្តសង្ខារោ ហិ កាយសង្ខារេន វិនាបិ ឧប្បជ្ជតិ ច និរុជ្ឈតិ ច។ កាយសង្ខារោ បន ចិត្តសមុដ្ឋានត្តា យេន ចិត្តេន សទ្ធឹ ឧប្បជ្ជតិ, តតោ បដ្ឋាយ សត្តរសមេន សទ្ធឹ និរុជ្ឈតិ, ឯសា ចិត្តសមុដ្ឋានរូបស្ស ធម្មតា។ យំ បន វិភង្គប្បករណស្ស សីហឡដ្ឋកថាយ “ចិត្តសមុដ្ឋានរូបំ សត្តរសមចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ និរុជ្ឈតី”តិ វុត្តំ, តំ ឥមាយ បាឡិយា វិរុជ្ឈតិ។ “យស្ស កាយសង្ខារោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស វចីសង្ខារោ និរុជ្ឈតី”តិ ឯត្ថ យស្មា កាយសង្ខារោ ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ ឧប្បជ្ជតិ, ន ច តស្មឹ ខណេ វិតក្កវិចារា និរុជ្ឈន្តិ, តស្មា “នោ”តិ បដិសេធោ កតោ។ ឥមិនា នយមុខេន សព្ពត្ថ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។ អយំ សង្ខារយមកមាតិកត្ថសំវណ្ណនានយោ។

អនុសយយមកមាតិកត្ថវណ្ណនា

អនុសយយមកមាតិកាយ បន បាឡិវវត្ថានំ តាវ ឯវំ វេទិតព្ពំ។ អនុសយយមកេបិ ខន្ធយមកមាតិកាទីសុ វិយ ទេសនំ អកត្វា អញ្ញេន នយេន បាឡិទេសនា កតា។ កថំ? បឋមំ តាវ បរិច្ឆេទវារោ បរិច្ឆិន្នុទ្ទេសវារោតិ ទ្វេ វារា ឧទ្ទេសវសេន ទេសិតា, តតោ ឧប្បត្តិដ្ឋានវារោតិ ឯកោ ខុទ្ទកវារោ។ តតោ អនុសយវារោ សានុសយវារោ បជហនវារោ បរិញ្ញាវារោ បហីនវារោ ឧប្បជ្ជនវារោ ធាតុវារោតិ អនុសយេ យោជេត្វា យមកវសេន បបញ្ចិតោ និទ្ទិដ្ឋា សត្ត មហាវារាតិ អដ្ឋកនិទ្ទេសវសេន ទេសិតា, ឯវំ ទសហិ វារេហិ អនុសយយមកទេសនា កតា។ តេសុ យេ ឥមេ ហិ បរិច្ឆេទវារោតិអាទិនា ទ្វេ វារា ឧទ្ទេសវសេន វុត្តា, តេ ឥធ អនុសយយមកមាតិកាតិ គហេតព្ពា។

តត្ថ ហិ **សត្ត អនុសយា**តិ អយំ គណនាយ បរិច្ឆិន្ទិត្វា អនុសយានំ ទេសិតត្តា បរិច្ឆេទវារោ នាម។ **កាមរាគានុសយោ...បេ.... អវិជ្ជានុសយោ**តិ អយំ បរិច្ឆេទវសេន បរិច្ឆិន្នានំ នាមមត្តំ ឧទ្ទិសិត្វា “ឥមេ នាម តេ”តិ ទេសិតត្តា បរិច្ឆិន្នុទ្ទេសវារោ នាម។ តត្ថ អនុត្តានត្ថតោ តាវ **អនុសយា**តិ កេនដ្ឋេន អនុសយា? អនុសយនដ្ឋេន។ កោ ឯស អនុសយនដ្ឋោ នាមាតិ? អប្បហីនដ្ឋោ។ កាមរាគានុសយាទយោ ហិ អប្បហីនដ្ឋេន តស្ស តស្ស សន្តានេ អនុសេន្តិ នាម, តស្មា “អនុសយា”តិ វុច្ចន្តិ, **អនុសេន្តី**តិ ច តំ តំ អនុរូបំ ការណំ លភិត្វា ឧប្បជ្ជន្តីតិ អត្ថោ។ អថាបិ សិយា – អនុសយនដ្ឋោ នាម អប្បហីនាការោ, អប្បហីនាការោ ច ន ឧប្បជ្ជតិ, តស្មា អនុសយា ន ឧប្បជ្ជន្តីតិ។ តត្រិទំ បដិវចនំ – អប្បហីនាការោ អនុសយោ, អនុសយោតិ បន អប្បហីនដ្ឋេន ថាមគតកិលេសោ វុច្ចតិ, សោ ចិត្តសម្បយុត្តោ សារម្មណោ សប្បច្ចយដ្ឋេន សហេតុកោ ឯកន្តាកុសលោវ ហោតិ **កថាវត្ថុស្មឹ** (កថា. ៥៥៤ អាទយោ) អនុសយានំ ចិត្តវិប្បយុត្តភាវស្ស បដិសេធិតត្តា , សោ ច អតីតោបិ ហោតិ, អនាគតោបិ បច្ចុប្បន្នោបិ, តស្មា ឧប្បជ្ជតីតិ វត្តុំ យុត្តំ។ តថា ហិ **ធម្មសង្គហេ** មោហស្ស បទភាជនេ ៣១៧ “អវិជ្ជានុសយោ អវិជ្ជាបរិយុដ្ឋានំ...បេ.... អយំ តស្មឹ សមយេ មោហោ ហោតី”តិ (ធ. ស. ៣៩០)។ ឥមស្មិញ្ច យមកេ ឧប្បជ្ជនវារេ “យស្ស កាមរាគានុសយោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស បដិឃានុសយោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិ វុត្តំ, តស្មា “អនុសេន្តីតិ តំ តំ អនុរូបំ ការណំ លភិត្វា ឧប្បជ្ជន្តី”តិ យំ វុត្តំ, តំ សុវុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ។ **កាមរាគានុសយោ**តិ កាមរាគោ ច សោ អប្បហីនដ្ឋេន អនុសយោ ចាតិ កាមរាគានុសយោ។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ អយំ តាវេត្ថ អនុត្តានត្ថោ។ អត្ថវិនិច្ឆយោ បនេត្ថាបិ និទ្ទេសនយមុខទស្សនវសេនេវ ហោតិ, និទ្ទេសោ ចេត្ថ ហេដ្ឋា វុត្តោ។

ឧប្បត្តិដ្ឋានវារាទយោ អដ្ឋ វារា ច, តត្រាយំ បាឡិវវត្ថានានុបុព្ពិកាមុខមត្តប្បកាសនា។ តេសំ ហិ បឋមោ អនុសយានំ ឧប្បត្តិដ្ឋានវារោ នាម។ តត្ថ វារភេទោ យមកយោជនវារេ នត្ថិ, ឥតរេសុ បន សត្តសុ មហាវារេសុ អត្ថិ។ តេសុ ហិ បឋមោ អនុសយវារោ អនុលោមបដិលោមនយវសេន ទុវិធោ ហោតិ។ តត្ថ អនុលោមនយេ “យស្ស យត្ថ...បេ.... អនុសេតី”តិ បុគ្គលោកាសតទុភយនាមវសេន តយោ អន្តរវារា ហោន្តិ, តេសុ ឯកេកស្មឹ ឯកមូលកទ្វិមូលកតិមូលកចតុមូលកបញ្ចមូលកឆមូលកានំ វសេន យមកភេទា ហោន្តិ។ យថា ច អនុលោមនយេ, ឯវំ បដិលោមនយេបិ វេទិតព្ពា។ យថា ចេត្ថ អនុសយវារេ, ឯវំ សានុសយវារបជហនវារបរិញ្ញាវារបហីនវារឧប្បជ្ជនវារេសុ បញ្ចសុបិ។ អយំ បនេត្ថ បុរិមេសុ តីសុ វារេសុ វិសេសោ។ ឱកាសវារេ “យត្ថ តត្ថា”តិ អវត្វា “យតោ តតោ”តិ និស្សក្កវចនេន ទេសនា កតា។ សេសំ តាទិសមេវ ។ យោ បនាយំ សព្ពបច្ឆិមោ ធាតុវារោ នាម, សោ បុច្ឆាវារោ វិស្សជ្ជនវារោតិ ទ្វិធា ឋិតោ។ តត្ថ បុច្ឆាវារោ អនុលោមបដិលោមវសេន ទុវិធោ។ តស្សាវសានេ បុច្ឆានុក្កមេន វិស្សជ្ជនំ កតន្តិ។ ឯវំ តាវេត្ថ បាឡិវវត្ថានំ វេទិតព្ពំ។

តត្រិទំ អដ្ឋន្នំ វារានំ អាទិតោ បដ្ឋាយ មុខមត្តទស្សនំ។ “កត្ថ កាមរាគានុសយោ អនុសេតិ? កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាសុ ឯត្ថ កាមរាគានុសយោ អនុសេតិ។ កត្ថ បដិឃានុសយោ អនុសេតិ? ទុក្ខាយ វេទនាយ...បេ.... មានានុសយោ កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាសុ រូបធាតុយា អរូបធាតុយា ច អនុសេតិ។ ទិដ្ឋានុសយោ, វិចិកិច្ឆានុសយោ ច សព្ពសក្កាយបរិយាបន្នេសុ ធម្មេសុ, ភវរាគានុសយោ រូបារូបធាតូសុ, អវិជ្ជានុសយោ សព្ពសក្កាយបរិយាបន្នេសុ ធម្មេសុ អនុសេតី”តិ អយំ តាវ បឋមវារេ បាឡិនយោ។

តត្ថ **កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាសូ**តិ កាមាវចរភូមិយំ សុខាយ ចេវ ឧបេក្ខាយ ចាតិ ទ្វីសុ វេទនាសុ, កាមរាគានុសយោ បន សហជាតវសេន, អារម្មណវសេន ចាតិ ទ្វីហាការេហិ អនុសេតិ ឧប្បជ្ជតិ, តត្ថ អកុសលាហិ សុខឧបេក្ខាហិ សហជាតោបិ ហុត្វា តា អារម្មណំ កត្វាបិ ឧប្បជ្ជតិ។ អវសេសា បន កាមាវចរកុសលវិបាកកិរិយវេទនា អារម្មណមេវ កត្វា ឧប្បជ្ជតិ, ឥមាសុ វេទនាសុ អនុសយមានោ ចេស តាហិ វេទនាហិ សម្បយុត្តេសុ សញ្ញាសង្ខារវិញ្ញាណេសុបិ អនុសេតិយេវ។ ឥមាសំ បន វេទនានំ អស្សាទវសេន កាមរាគានុសយុប្បត្តិយា សេសសម្បយុត្តេហិ បធានត្តា, ឱឡារិកត្តេន វេនេយ្យានំ សុពោធត្តា ច ទ្វីសុ វេទនាសុយេវ អនុសេតីតិ វុត្តំ, ឯវំ ឧបរិបិ។ ន កេវលញ្ចេស អនុសយមានោ ឥមាសុ ទ្វីសុ វេទនាសុយេវ, វេទនាសម្បយុត្តេសុ ធម្មេសុ ច អនុសេតិ, ឥដ្ឋេសុ បន រូបាទីសុបិ អនុសេតិ ឯវ។ វុត្តម្បិ ចេតំ **វិភង្គប្បករណេ** “យំ លោកេ បិយរូបំ សាតរូបំ, ឯត្ថ សត្តានំ កាមរាគានុសយោ អនុសេតី”តិ (វិភ. ៨១៦), ឯត្ថានុសយយមកេបិ វុត្តំ “ទុក្ខាយ វេទនាយ រូបធាតុយា ឯត្ថ កាមរាគានុសយោ នានុសេតី”តិអាទិ។ ឯតេន វុត្តាវសេសរូបាទីសុ ឆសុបិ អារម្មណេសុ អនុសេតីតិ វុត្តំ ហោតិ។ ឥធ បន តំ សព្វំ អវត្វា កិញ្ចិទេវ បធានត្តាទិនា ការណេន វុត្តន្តិ គហេតព្វំ។

ទុក្ខាយាតិ ឯត្ថ បដិឃចិត្តសម្បយុត្តា ទ្វេ ទោមនស្សវេទនា, កាយវិញ្ញាណសម្បយុត្តា ទុក្ខវេទនា ចាតិ តិស្សោ វេទនា, តំ សម្បយុត្តា ច ធម្មា, អនិដ្ឋា ឆ រូបាទយោ ធម្មា បដិឃានុសយសហជាតវសេន, អារម្មណវសេន ច យថារហំ អនុសយនដ្ឋានំ។ កឹ បន ឥតរា ទ្វេ វេទនា ឥដ្ឋារម្មណំ វា បដិឃស្ស អារម្មណំ ន ហោន្តីតិ? នោ ន ហោន្តិ។ បរិហីនជ្ឈានស្ស ហិ នដ្ឋំ ឥដ្ឋំ សសម្បយុត្តធម្មំ ឈានមារព្ភ ទោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ បន អារម្មណមត្តមេវ, នានុសយនដ្ឋានំ ឥដ្ឋត្តា។ អនិដ្ឋមេវ ហិ ឥដ្ឋតោ បដិហននិមិត្តំ, យំ បន តត្ថុប្បន្នំ, តស្ស បដិឃមត្តមេវ ហោតិ, ន បដិឃានុសយោតិ។ បដិឃានុសយោ ហិ អនិដ្ឋារម្មណេ បដិហននវសេន ឧប្បន្នោ ថាមគតោ កិលេសោ, ឥតរោ ទោមនស្សេន សទ្ធឹ ឧប្បន្នោបិ អត្តនោ បដិហននកិច្ចស្ស អករណតោ បដិឃានុសយោ ន ហោតិ, អព្ពោហារិកត្តំ គច្ឆតិ។ យថា ហិ បាណាតិបាតចេតនាយ សទ្ធឹ ឧប្បន្នោបិ ព្យាបាទោ មនោកម្មំ នាម ន ហោតិ, អព្ពោហារិកត្តំ គច្ឆតិ, ឯវន្តិ គហេតព្វំ។ តេនេវ នេក្ខម្មស្សិតំ ទោមនស្សំ សេវិតព្វំ វុត្តំ។ មានានុសយស្ស បន ទុក្ខទោមនស្សវជ្ជិតា សព្វេ លោកិយា ធម្មា អនុសយនដ្ឋានំ។ “ទុក្ខាយ វេទនាយ អបរិយាបន្នេ ឯត្ថ...បេ.... មានានុសយោ ច នានុសេតី”តិ ហិ វុត្តំ។ ទិដ្ឋានុសយវិចិកិច្ឆានុសយានំ បន លោកុត្តរវជ្ជិតា សព្វេបិ ធម្មា អនុសយនដ្ឋានំ។ តេន វុត្តំ “សព្ពសក្កាយបរិយាបន្នេសុ ធម្មេសូ”តិ។ តត្ថ សំសារវដ្ដនិស្សិតដ្ឋេន សក្កាយបរិយាបន្នេសុ សព្ពធម្មេសូតិ អត្ថោ។ ឯវំ អវិជ្ជានុសយោបិ វេទិតព្ពោ។ សព្ពត្ថ ច សហជាតារម្មណភេទោ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

ភវរាគានុសយោ បន កិញ្ចាបិ ទិដ្ឋិវិប្បយុត្តេសុ ចតូសុ ចិត្តេសុ ឧប្បជ្ជនតោ សហជាតវសេន កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាសុ អនុសេតីតិ វត្តព្ពោ ភវេយ្យ, សោ បន យស្មា រូបារូបាវចរមេវារម្មណំ លភតិ, ន កាមាវចរារម្មណមេវ, អនុសយានំ បន តំ ន អនុសយនដ្ឋានំ, តស្មា អារម្មណវសេន និយមំ អកត្វា “រូបធាតុយា អរូបធាតុយា ឯត្ថ ភវរាគានុសយោ អនុសេតី”តិ វុត្តំ។ តំ រាគវសេន សោ ច សព្ពោបិ រាគោ កាមរាគានុសយោ គហេតព្ពោតិ អយំ ឧប្បត្តិដ្ឋានវារេ នយោ។

ឥតរេសុ បន សត្តសុ មហាវារេសុ តាវ “យស្ស កាមរាគានុសយោ អនុសេតិ, តស្ស បដិឃានុសយោ អនុសេតីតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន បដិឃានុសយោ អនុសេតិ, តស្ស កាមរាគានុសយោ អនុសេតីតិ? អាមន្តា។ យស្ស កាមរាគានុសយោ អនុសេតិ, តស្ស មានានុសយោ អនុសេតីតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន មានានុសយោ អនុសេតិ, តស្ស កាមរាគានុសយោ អនុសេតីតិ? អនាគាមិស្ស មានានុសយោ អនុសេតិ, នោ ច តស្ស កាមរាគានុសយោ អនុសេតិ, តិណ្ណំ បុគ្គលានំ មានានុសយោ ច អនុសេតិ, កាមរាគានុសយោ ច អនុសេតិ។ យស្ស កាមរាគានុសយោ អនុសេតិ, តស្ស ទិដ្ឋានុសយោ អនុសេតីតិ? ទ្វិន្នំ បុគ្គលានំ កាមរាគានុសយោ អនុសេតិ, នោ ច...បេ.... ទិដ្ឋានុសយោ ច អនុសេតិ, យស្ស វា បន...បេ.... អាមន្តា។ យស្ស កាមរាគានុសយោ អនុសេតិ, តស្ស វិចិកិច្ឆានុសយោ អនុសេតី”តិ បុច្ឆាយបិ ទិដ្ឋានុសយសទិសមេវ វិស្សជ្ជនំ។ យស្ស កាមរាគានុសយោ អនុសេតិ, តស្ស ភវរាគានុសយោ អនុសេតីតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន...បេ.... អនុសេតីតិ...បេ.... តិណ្ណំ បុគ្គលានំ ភវរាគានុសយោ ច អនុសេតិ, កាមរាគានុសយោ ច អនុសេតិ។ អ

វិជ្ជានុសយេបិ ឯសេវ នយោ។ ឥមិនា នយេន បដិឃានុសយាទិមូលិកាសុ បុច្ឆាសុ វិស្សជ្ជននយោ វេទិតព្ពោ។ អយំ ឯកមូលកេ នយោ។

យស្ស កាមរាគានុសយោ ច បដិឃានុសយោ ច អនុសេតិ, តស្ស មានានុសយោ អនុសេតីតិ? អាមន្តា។ ទ្វិន្នំ ទ្វិមូលិកា...បេ.... បញ្ចមូលិកានំ បន ឯកមូលេ វុត្តានុសារេន វិស្សជ្ជននយោ ញាតព្ពោ។ តត្រាយំ បច្ឆិមានុសយេ យោជនា – “យស្ស កាមរាគានុសយោ ច បដិឃានុសយោ ច មានានុសយោ ច ទិដ្ឋានុសយោ ច វិចិកិច្ឆានុសយោ ច ភវរាគានុសយោ ច អនុសេតិ, តស្ស អវិជ្ជានុសយោ អនុសេតីតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន អវិជ្ជានុសយោ អនុសេតិ, តស្ស កាមរាគានុសយោ ច...បេ.... ភវរាគានុសយោ ច អនុសេតីតិ? អនាគាមិស្ស អវិជ្ជានុសយោ ច មានានុសយោ ច ភវរាគានុសយោ ច អនុសេតិ, ន ឥតរេ, ទ្វិន្នំ បុគ្គលានំ អវិជ្ជានុសយោ ច កាមរាគបដិឃមានភវរាគានុសយា ច អនុសេន្តិ, ន ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆានុសយា, បុថុជ្ជនស្ស បន សព្ពេបិ អនុសេន្តី”តិ អយំ បុគ្គលវារេ នយោ។

ឱកាសវារេ បន “យត្ថ កាមរាគានុសយោ អនុសេតិ, តត្ថ បដិឃានុសយោ អនុសេតីតិ? នោ។ យត្ថ វា បន...បេ.... អនុសេតីតិ? នោ។ យត្ថ កាមរាគានុសយោ អនុសេតិ, តត្ថ មានានុសយោ អនុសេតីតិ? អាមន្តា។ យត្ថ វា បន មានានុសយោ អនុសេតិ, តត្ថ កាមរាគានុសយោ អនុសេតីតិ? រូបធាតុយា អរូបធាតុយា ឯត្ថ មានានុសយោ អនុសេតិ , ន កាមរាគានុសយោ, កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាសុ ឥទុភយំ អនុសេតិ។ យត្ថ កាមរាគានុសយោ...បេ.... អនុសេតីតិ? អាមន្តា។ យត្ថ វា បន...បេ.... អនុសេតីតិ? ទុក្ខាយ វេទនាយ រូបធាតុយា អរូបធាតុយា ឯត្ថ វិចិកិច្ឆានុសយោ អនុសេតិ, ន កាមរាគានុសយោ, កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាសុ ឥទុភយំ អនុសេតិ។ យត្ថ កាមរាគានុសយោ...បេ... អនុសេតិ, តត្ថ ភវរាគានុសយោ អនុសេតីតិ? នោ។ យត្ថ វា បន...បេ.... នោ។ យត្ថ កាមរាគានុសយោ អនុសេតិ, តត្ថ អវិជ្ជានុសយោ អនុសេតីតិ? អាមន្តា។ យត្ថ វា បន...បេ.... អនុសេតីតិ? ទុក្ខាយ វេទនាយ រូបារូបធាតុយា ឯត្ថ អវិជ្ជានុសយោ អនុសេតិ, ន កាមរាគានុសយោ, កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាសុ ឥទុភយំ អនុសេតិ។

យត្ថ បដិឃានុសយោ អនុសេតិ, តត្ថ មានានុសយោ អនុសេតីតិ? នោ។ យត្ថ វា បន...បេ.... នោ។ យត្ថ បដិឃានុសយោ អនុសេតិ, តត្ថ ទិដ្ឋានុសយោ វិចិកិច្ឆានុសយោ អនុសេតីតិ? អាមន្តា។ យត្ថ វា បន...បេ.... អនុសេតីតិ? កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាសុ រូបារូបធាតុយា ឯត្ថ វិចិកិច្ឆានុសយោ អនុសេតិ, ន បដិឃានុសយោ, ទុក្ខាយ បន វេទនាយ ឥទុភយំ អនុសេតិ។ យត្ថ បដិឃានុសយោ អនុសេតិ, តត្ថ ភវរាគានុសយោ អនុសេតីតិ? នោ។ យត្ថ វា បន...បេ.... នោ។ យត្ថ បដិឃានុសយោ អនុសេតិ, តត្ថ អវិជ្ជានុសយោ អនុសេតីតិ? អាមន្តា។ យត្ថ វា បន...បេ.... អនុសេតីតិ...បេ.... ទុក្ខាយ វេទនាយ ឥទុភយំ អនុសេតិ, អញ្ញត្ថ អវិជ្ជានុសយោ ច។

យត្ថ មានានុសយោ អនុសេតិ, តត្ថ ទិដ្ឋានុសយោ វិចិកិច្ឆានុសយោ អនុសេតីតិ? អាមន្តា។ យត្ថ វា បន...បេ.... អនុសេតីតិ? ទុក្ខាយ វេទនាយ ទិដ្ឋានុសយោវ, នេតរោ , តទញ្ញេសុ សព្ពត្ថ អនុសេតិ។ យត្ថ មានានុសយោ អនុសេតិ, តត្ថ ភវរាគានុសយោ អនុសេតីតិ? កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាសុ មានានុសយោ, នេតរោ, រូបារូបធាតុយា បន ឥទុភយំ អនុសេតិ។ យត្ថ វា បន...បេ.... អាមន្តា។ យត្ថ មានានុសយោ អនុសេតិ, តត្ថ អវិជ្ជានុសយោ...បេ.... អាមន្តា។ យត្ថ វា បន...បេ.... អនុសេតីតិ? ទុក្ខវេទនំ ឋបេត្វា តទញ្ញាសុ សព្ពត្ថ ឥទុភយំ អនុសេតិ។ យត្ថ ទិដ្ឋានុសយោ, តត្ថ វិចិកិច្ឆានុសយោ...បេ.... អាមន្តា។ យត្ថ ទិដ្ឋានុសយោ, តត្ថ ភវរាគានុសយោ អនុសេតីតិ? កាមធាតុយា តីសុ វេទនាសុ ទិដ្ឋានុសយោវ, រូបារូបភវេសុ ឥទុភយំ អនុសេតិ។ យត្ថ វា បន...បេ.... អាមន្តា។ យត្ថ ទិដ្ឋានុសយោ អនុសេតិ, តត្ថ អវិជ្ជានុសយោ...បេ.... អាមន្តា។ យត្ថ វា បន...បេ.... អាមន្តា។ ឯស នយោ វិចិកិច្ឆាមូលកេសុបិ។ យត្ថ ភវរាគានុសយោ, តត្ថ អវិជ្ជានុសយោ អនុសេតីតិ? អាមន្តា។ យត្ថ វា បន...បេ.... អនុសេតិ, តត្ថ កាមធាតុយា តីសុ វេទនាសុ អវិជ្ជានុសយោវ, រូបារូបភវេសុ បន ឥទុភយំ អនុសេតី”តិ អយមេត្ថ ឯកមូលនយោ។

“យស្ស...បេ.... នានុសេតិ។ យស្ស...បេ.... នានុសេតិ មានានុសយោ, អរហតោ បន ឥទុភយម្បិ នានុសេតិ។ យស្ស វា បន...បេ.... អាមន្តា។ យស្ស កាមរាគានុសយោ នានុសេតិ, តស្ស ទិដ្ឋានុសយោ វិចិកិច្ឆានុសយោ នានុសេតីតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន...បេ.... នានុសេតីតិ? ទ្វិន្នំ បុគ្គលានំ វិចិកិច្ឆានុសយោវ នានុសេតិ, នេតរោ, អនាគាមិអរហន្តានំ ឥទុភយម្បិ នានុសេតី”តិអាទិនា នយេន បុគ្គលវារេ,

“យត្ថ កាមរាគានុសយោ នានុសេតិ, តត្ថ បដិឃានុសយោ នានុសេតីតិ? ទុក្ខាយ វេទនាយ កាមរាគានុសយោវ នានុសេតិ, នេតរោ, រូបារូបធាតុបរិយាបន្នេសុ ឥទុភយំ នានុសេតិ។ យត្ថ វា បន...បេ....

នានុសេតីតិ ? កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាសុ បដិឃានុសយោវ, រូបារូបបរិយាបន្នេសុ បន តទុភយំ នានុសេតិ។ យត្ថ កាមរាគានុសយោ នានុសេតិ, តត្ថ មានានុសយោ នានុសេតីតិ? រូបារូបធាតូសុ កាមរាគានុសយោវ, ទុក្ខាយ បន វេទនាយ, អបរិយាបន្នេសុ ច តទុភយំ នានុសេតិ។ យត្ថ វា បន...បេ.... អាមន្តា។ យត្ថ កាមរាគានុសយោ នានុសេតិ, តត្ថ ទិដ្ឋានុសយោ, វិចិកិច្ឆានុសយោ នានុសេតីតិ? ទុក្ខាយ វេទនាយ រូបារូបធាតូសុ កាមរាគានុសយោវ, អបរិយាបន្នេ បន តទុភយំ នានុសេតី”តិអាទិនា នយេន ឱកាសវារេ ច,

“យស្ស យត្ថ កាមរាគានុសយោ នានុសេតិ, តស្ស តត្ថ បដិឃានុសយោ នានុសេតីតិ? តិណ្ណំ បុគ្គលានំ ទុក្ខាយ វេទនាយ កាមរាគានុសយោវ, រូបារូបបរិយាបន្នេសុ តទុភយំ នានុសេតិ, ទ្វិន្នំ បុគ្គលានំ សព្ពត្ថ តទុភយំ នានុសេតិ។ យស្ស វា បន យត្ថ...បេ.... នានុសេតីតិ? តិណ្ណំ បុគ្គលានំ កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាសុ បដិឃានុសយោវ, រូបារូបបរិយាបន្នេសុ តទុភយំ នានុសេតិ, ទ្វិន្នំ បុគ្គលានំ សព្ពត្ថ តទុភយំ នានុសេតិ។ យស្ស យត្ថ កាមរាគានុសយោ នានុសេតិ, តស្ស តត្ថ មានានុសយោ នានុសេតីតិ? តិណ្ណំ បុគ្គលានំ រូបារូបធាតុយា កាមរាគានុសយោវ, នេតរោ, ទុក្ខាយ វេទនាយ, អបរិយាបន្នេ ច តទុភយំ នានុសេតិ, អនាគាមិស្ស កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាសុ រូបារូបធាតុយា កាមរាគានុសយោវ, អរហតោ បន សព្ពត្ថ តទុភយំ នានុសេតី”តិអាទិនា បុគ្គលោកាសវារេ ច វុត្តានុសារេន នយោ ញាតព្ពោតិ អយំ បាឡិនយោ។

តត្ថ “យស្ស កាមរាគានុសយោ អនុសេតិ, តស្ស បដិឃានុសយោ អនុសេតី”តិ ឯត្ថ យទេតំ “អាមន្តា”តិ បដិវចនំ ទិន្នំ, តំ ទុទ្ទិន្នំ វិយ ខាយតិ។ កស្មា? កាមរាគបដិឃានំ ឯកក្ខណេ អនុប្បត្តិតោ។ យថា ហិ “យស្ស មនាយតនំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ធម្មាយតនំ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទីសុ មនាយតនធម្មាយតនាទីនិ ឯកក្ខណេ ឧប្បជ្ជន្តិ, ន តថា កាមរាគបដិឃា, វិសុំយេវ ឧប្បជ្ជនតោ, តស្មា ឯត្ថ “នោ”តិ បដិសេធោ កត្តព្ពោ សិយា, តំ បន អកត្វា “អាមន្តា”តិ បដិវចនស្ស ទិន្នត្តា ហេដ្ឋា យមកេសុ វិយ ឯត្ថ ខណបច្ចុប្បន្នវសេន វត្តមានវោហារំ អគ្គហេត្វា អញ្ញថា គហេតព្ពោ។ កថំ គហេតព្ពោ? អប្បហីនវសេន។ អប្បហីនតំ ហិ សន្ធាយ អយំ អនុសេតីតិ វត្តមានវោហារោ វុត្តោ, ន ខណបច្ចុប្បន្នតំ, តស្មា តមិស្សា បុច្ឆាយ យស្ស កាមរាគានុសយោ អប្បហីនោ, ន អនុប្បត្តិធម្មតំ អាបាទិតោ, តស្ស បដិឃានុសយោ អប្បហីនោ, ន អនុប្បត្តិធម្មតំ អាបាទិតោ, តស្ស បដិឃានុសយោ អប្បហីនោតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។ យស្មា ច តេសុ កាមរាគបដិឃេសុ យស្សេកោ អប្បហីនោ, តស្ស ឥតរោបិ អប្បហីនោវ ហោតិ, តស្មា “អាមន្តា”តិ វុត្តំ។ ឥតោ បរេសុបិ ឯវរូបេសុ ឧប្បជ្ជតិវារាទិវិស្សជ្ជនេសុ ឯសេវ នយោ។ **តិណ្ណំ បុគ្គលាន**ន្តិ បុថុជ្ជនសោតាបន្នសកទាគាមីនំ។ ទ្វិន្នន្តិ សោតាបន្នសកទាគាមីនំ។ ឯវំ ឧប្បជ្ជនំ ទីបិតំ។ ឱកាសវារស្ស បឋមទុតិយបុច្ឆាសុ យស្មា កាមរាគបដិឃា ឯកចិត្តេ ន ឧប្បជ្ជន្តិ, តស្មា “នោ”តិ បដិសេធោ កតោ។ ទុកមូលាទីសុ ច យស្មា កាមរាគបដិឃាទយោ ឯកស្មឹ ឋានសង្ខាតេ ចិត្តេ, អារម្មណេ វា ន ឧប្បជ្ជន្តិ, តស្មា “នត្ថី”តិ តត្ថ បដិក្ខេបោ កតោ, អយំ បុច្ឆា អបុញ្ញា ឯវាតិ អធិប្បាយោ។ បុគ្គលោកាសវារេ **ចតុន្ន**ន្តិ បុថុជ្ជនសោតាបន្នសកទាគាមិអនាគាមីនំ។ បដិលោមេ **ទ្វិន្ន**ន្តិ អនាគាមិអរហន្តេ សន្ធាយ វុត្តន្តិ អយំ អនុសយវារេ នយោ។

សានុសយវារេ បន “យោ កាមរាគានុសយេន សានុសយោ, សោ បដិឃានុសយេន សានុសយោតិ? អាមន្តា...បេ.... មានានុសយេន សានុសយោតិ? អាមន្តា។ យោ វា បន មានានុសយេន សានុសយោ, សោ កាមរាគានុសយេន សានុសយោតិ? អនាគាមី មានានុសយេនេវ, ន កាមរាគានុសយេន, តយោ បន បុគ្គលា តទុភយេនាបិ អនុសយេនា”តិ ឥមិនា នយេន សេសេសុ ទុកមូលាទីសុ បុច្ឆាវិស្សជ្ជននយោ ញាតព្ពោ, អយំ បុគ្គលវារេ នយោ។

“យតោ កាមរាគានុសយេន សានុសយោ, តតោ បដិឃានុសយេន សានុសយោតិ? នោ...បេ.... មានានុសយេន សានុសយោតិ? អាមន្តា។ យតោ វា បន មានានុសយេន សានុសយោ, តតោ កាមរាគានុសយេន សានុសយោតិ? រូបារូបធាតុយា មានានុសយេនេវ, នេតរេន, កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាសុ តទុភយេនាបី”តិអាទិនា ឱកាសវារេ ច,

“យោ យតោ កាមរាគានុសយេន សានុសយោ, សោ តតោ បដិឃានុសយេន សានុសយោតិ? នោ”តិអាទិនា បុគ្គលោកាសវារេ ចាតិ ឯវំ អនុលោមនយេ ច, “យោ កាមរាគានុសយេន និរនុសយោ, សោ បដិឃានុសយេន និរនុសយោតិ? អាមន្តា”តិអាទិនា បដិលោមនយេបិ សព្ពត្ថ អនុសយវារេ វុត្តានុសារតោ បុច្ឆាវិស្សជ្ជននយោ ញាតព្ពោ។

តត្ថ **យតោ កាមរាគានុសយេន សានុសយោ**តិ យតោ ការណតោ ឧប្បន្នេន កាមរាគានុសយេន សានុសយោ, កឹ សោ តតោ ការណតោ ឧប្បន្នបដិឃានុសយេនបិ សានុសយោតិ វុច្ចតិ។ យស្មា បនេតេ ទ្វេ ឯក

ស្មា ឋានា ន ឧប្បជ្ជន្តិ, តស្មា “នោ”តិ បដិសេធោ កតោ សេសំ តាទិសមេវាតិ អយំ សានុសយវារេ នយោ។

បជហនវារេ បន “យោ កាមរាគានុសយំ បជហតិ, សោ បដិឃានុសយំ បជហតីតិ? អាមន្តា...បេ.... មានានុសយំ បជហតីតិ? តទេកដ្ឋំ បជហតិ។ យោ វា បន មានានុសយំ បជហតិ, សោ កាមរាគានុសយំ បជហតីតិ? នោ...បេ.... សោ ទិដ្ឋានុសយំ វិចិកិច្ឆានុសយំ បជហតីតិ? នោ។ យោ វា បន វិចិកិច្ឆានុសយំ បជហតិ, សោ កាមរាគានុសយំ បជហតីតិ ? តទេកដ្ឋំ បជហតិ។ យោ...បេ.... ភវរាគានុសយំ អវិជ្ជានុសយំ បជហតីតិ? តទេកដ្ឋំ បជហតិ...បេ.... យោ កាមរាគានុសយញ្ច បដិឃានុសយញ្ច មានានុសយញ្ច...បេ.... បជហតីតិ? នត្ថី”តិអាទិនា បុគ្គលវារេ,

“យតោ កាមរាគានុសយំ បជហតិ, តតោ បដិឃានុសយំ បជហតីតិ? នោ...បេ.... យតោ កាមរាគានុសយំ បជហតិ, តតោ មានានុសយំ បជហតីតិ? អាមន្តា។ យតោ វា បន មានានុសយំ បជហតិ, តតោ កាមរាគានុសយំ បជហតីតិ? រូបារូបធាតុយា តតោ មានានុសយមេវ, កាមធាតុយា បន ទ្វីសុ វេទនាសុ តតោ មានានុសយំ បជហតី”តិអាទិនា ឱកាសវារេ ច,

“យោ យតោ កាមរាគានុសយំ បជហតិ, សោ តតោ បដិឃានុសយំ បជហតីតិ? នោ...បេ.... មានានុសយំ បជហតីតិ? តទេកដ្ឋំ បជហតិ...បេ.... វិចិកិច្ឆានុសយំ បជហតីតិ? នោ។ យោ វា បន យតោ វិចិកិច្ឆានុសយំ បជហតិ, សោ តតោ កាមរាគានុសយំ បជហតីតិ? អដ្ឋមកោ ទុក្ខាយ វេទនាយ រូបារូបធាតុយា សោ តតោ វិចិកិច្ឆានុសយំ បជហតិ, នោ ច សោ តតោ កាមរាគានុសយំ បជហតិ, ស្វេវ បុគ្គលោ កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាសុ សោ តតោ វិចិកិច្ឆានុសយំ បជហតិ, កាមរាគានុសយំ តទេកដ្ឋំ បជហតី”តិអាទិនា បុគ្គលោកាសវារេ ចាតិ ឯវំ អនុលោមនយេ ច, “យោ កាមរាគានុសយំ ន បជហតិ, សោ បដិឃានុសយំ ន បជហតីតិ? អាមន្តា...បេ.... វិចិកិច្ឆានុសយំ ន បជហតីតិ ? អដ្ឋមកោ កាមរាគានុសយំ ន បជហតិ, នោ ច វិចិកិច្ឆានុសយំ ន បជហតិ, អនាគាមិមគ្គសមង្គី, អដ្ឋមកញ្ច ឋបេត្វា អវសេសា បុគ្គលា តទុភយំ ន បជហន្តី”តិអាទិនា បដិលោមនយេ ច សព្ពត្ថ បុច្ឆាវិស្សជ្ជននយោ ញាតព្ពោ។

តត្ថ **បជហតី**តិ តេន តេន មគ្គេន បហានបរិញ្ញាវសេន បជហតិ។ **តទេកដ្ឋ**ន្តិ បហានេកដ្ឋតំ សន្ធាយ វុត្តំ។ បឋមមគ្គាទិនា ហិ ន កេវលំ ទិដ្ឋាទិកា ឯវ ធម្មា បហីយន្តិ, អថ ខោ អបាយគមនិយា តេន កាមរាគបដិឃមានាទយោបិ បហីយន្តិ ឯវ។ បឋមមគ្គវជ្ឈា ហិ កាមរាគា, អបាយគមនិយា ច មានា វិជ្ជាទយោបិ, តតិយមគ្គវជ្ឈាតិ បហានេកដ្ឋា ហុត្វា បហីយន្តិ ឯវាតិ “នោ”តិ អរហត្តមគ្គដ្ឋំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សោ ហិ កាមរាគានុសយំយេវ បហីនត្តា ន បជហតីតិ។ **យតោ កាមរាគានុសយំ បជហតី**តិ យតោ ឧប្បជ្ជនកំ កាមរាគានុសយំ បជហតីតិ អត្ថោ, **អដ្ឋមកោ**តិ សោតាបត្តិមគ្គដ្ឋោ។ សោ ហិ ទក្ខិណេយ្យក្កមេន អរហត្តផលដ្ឋតោ បដ្ឋាយ គណិយមានោ អដ្ឋមកោ នាម។ បដិលោមនយេ **អនាគាមិមគ្គសមង្គិញ្ច អដ្ឋមកញ្ច ឋបេត្វា អវសេសា**តិ បុថុជ្ជនសេសសេខាសេខា។ តេសុ ហិ បុថុជ្ជនា បហានបរិញ្ញាយ អភាវេន ន បជហន្តិ, សេសា តេសំ បហីនត្តាតិ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោតិ អយំ បជហនវារេ នយោ។

បរិញ្ញាវារោ បន “យោ កាមរាគានុសយំ បរិជានាតិ, សោ បដិឃានុសយំ បរិជានាតី”តិអាទិនា បជហនវារសទិសោវ។ អយម្បិ ហិ បជហនវារោ វិយ មគ្គដ្ឋានញ្ញេវ វសេន វិស្សជ្ជិតោ។ តត្ថ **បរិជានាតី**តិ តីហិ បរិញ្ញាហិ បរិជានាតីតិ អត្ថោ។ អយំ បរិញ្ញាវារេ នយោ។

បហីនវារេ បន “យស្ស កាមរាគានុសយោ បហីនោ, តស្ស បដិឃានុសយោ បហីនោតិ? អាមន្តា...បេ.... មានានុសយោ បហីនោតិ? អនាគាមិស្ស កាមរាគានុសយោវ, អរហតោ បន មានានុសយោបិ បហីនោ”តិអាទិនា បុគ្គលវារេ, “យត្ថ កាមរាគានុសយោ បហីនោ, តត្ថ បដិឃានុសយោ បហីនោតិ? ន វត្តព្ពោ បហីនោតិ វា អប្បហីនោតិ វា។ យត្ថ វា បន...បេ.... ន វត្តព្ពោ...បេ.... តត្ថ មានានុសយោ បហីនោតិ? អាមន្តា។ យត្ថ វា បន...បេ.... បហីនោតិ? រូបារូបធាតុយា ឯត្ថ មានានុសយោ បហីនោ, កាមរាគានុសយោ ន វត្តព្ពោ, កាមធាតុយា ទ្វីសុ វេទនាសុ ឯត្ថ តទុភយំ បហីន”ន្តិអាទិនា ឱកាសវារេ, បុគ្គលោកាសវារេតិ ឯវំ អនុលោមនយេ, “យស្ស កាមរាគានុសយោ អប្បហីនោ, តស្ស បដិឃានុសយោ អប្បហីនោតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន...បេ.... អាមន្តា...បេ.... យស្ស វា បន មានានុសយោ អប្បហីនោ, តស្ស កាមរាគានុសយោ អប្បហីនោតិ? អនាគាមិស្ស មានានុសយោវ, តិណ្ណំ បុគ្គលានំ តទុភយំ អប្បហីន”ន្តិអាទិនា បដិលោមនយេ ច វុត្តនយេនេវ បុច្ឆាវិស្សជ្ជននយោ ញាតព្ពោ។

ឯត្ថ ច ផលដ្ឋវសេនេវ អត្ថោ គហេតព្ពោ មគ្គដ្ឋានំ បហីនកិលេសត្តាភាវា។ តេសំ ហិ អនុសយា បហីយន្តិ ឯវ, ន បន បហីនាតិ អនាគាមិអាទយោ ផលដ្ឋាវ គហេតព្ពា, ឱកាសវារេ បន “ន វត្តព្ពោ”តិ ឥទំ ឧភិន្នំ ឧប្បត្តិដ្ឋានស្ស អសាធារណត្តា វុត្តំ។ អញ្ញំ ហិ កាមរាគានុសយស្ស ឧប្បត្តិដ្ឋានំ, អញ្ញំ បដិឃានុសយស្ស។ អភាវិតមគ្គស្ស ច យត្ថ អនុសយោ ឧប្បជ្ជតិ, មគ្គេ ភាវិតេ តត្ថេវ សោ បហីនោ នាម ហោតិ, តស្មា សោ តត្ថ បហីនោតិ វា, អប្បហីនោតិ វា ន វត្តព្ពោ, សព្ពត្ថាបិ បន សយំ អភាវេន តត្ថ អប្បហីនោតិ ន វត្តព្ពោ។ ឧភិន្នំ បន សាធារណដ្ឋានំ សន្ធាយ “អាមន្តា”តិ វុត្តំ។ មានានុសយោ ហិ កាមធាតុយា វេទនាទ្វយសង្ខាតេ សាធារណដ្ឋានេ កាមរាគេន សទ្ធឹ បហីនោ នាម ហោតិ ។ **យស្ស កាមរាគានុសយោ អប្បហីនោ**តិ បុថុជ្ជនស្ស, សោតាបត្តិសកទាគាមិផលដ្ឋានញ្ច វសេន អត្ថោ គហេតព្ពោ។ “តិណ្ណំ បុគ្គលាន”ន្តិ ហិ វុត្តំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ អយំ បហីនវារេ នយោ។

ឧប្បជ្ជនវារេ បន “យស្ស កាមរាគានុសយោ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស បដិឃានុសយោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា សព្ពត្ថ អនុសយវារសទិសោវាតិ អយំ ឧប្បជ្ជនវារេ នយោ។

ធាតុវារេ បន “កាមធាតុយា ចុតស្ស កាមធាតុំ ឧបបជ្ជន្តស្ស កតិ អនុសយា អនុសេន្តិ, កតិ អនុសយា នានុសេន្តិ, កតិ អនុសយា ភង្គា? កាមធាតុយា ចុតស្ស រូបធាតុំ ឧបបជ្ជន្តស្ស…បេ…. កតិ ភង្គា? កាមធាតុយា ចុតស្ស អរូបធាតុំ ឧបបជ្ជន្តស្ស…បេ…. រូបធាតុំ ឧបបជ្ជន្តស្ស ន អរូបធាតុំ ឧបបជ្ជន្តស្ស…បេ…. កតិ ភង្គំ? កាមធាតុយា ចុតស្ស ន កាមធាតុំ, ន អរូបធាតុំ ឧបបជ្ជន្តស្ស…បេ…. ន រូបធាតុំ ន អរូបធាតុំ ឧបបជ្ជន្តស្ស។ ន កាមធាតុំ ន រូបធាតុំ ឧបបជ្ជន្តស្ស កតិ ភង្គា”តិ ឯវំ កាមធាតុមូលកា នវ បុច្ឆា, តថា “រូបធាតុយា ចុតស្សា”តិអាទិនា រូបធាតុមូលកា នវ, អរូបធាតុយា នវ ចាតិ សត្តវីសតិ អនុលោមបុច្ឆា, តថា “ន កាមធាតុយា ចុតស្សា”តិអាទិនា សត្តវីសតិ បដិលោមបុច្ឆា ច, តថា “ន កាមធាតុយា ន អរូបធាតុយា ចុតស្ស កាមធាតុំ ឧបបជ្ជន្តស្សា”តិអាទិនា សត្តវីសតិ ទុកមូលកា បុច្ឆា ចាតិ ឯវំ បុច្ឆាវារេ ឯកាសីតិ បុច្ឆា វេទិតព្ពា។

តត្ថ **អនុសេន្តី**តិ ចិត្តសន្តានេ អនុគតា ហុត្វា កតិ អនុសេន្តិ, **ភង្គា**តិ អនុសេន្តិ ច នានុសេន្តិ ចាតិ ឯវំ កតិ វិភជិតព្ពាតិ អត្ថោ។ **ន កាមធាតុំ ឧបបជ្ជន្តស្សា**តិ កាមធាតុវិរហិតា ទ្វេ រូបារូបធាតុយោ ឧបបជ្ជន្តស្ស។ **ន កាមធាតុំ ន រូបធាតុ**ន្តិ អរូបធាតុំ ឧបបជ្ជន្តស្ស។ **ន កាមធាតុយា**តិ រូបារូបធាតូហិ ចុតស្ស, ឯវំ សេសេសុបិ សព្ពត្ថ បដិសន្ធិវសេន, ធាតុវសេន ច អត្ថោ វេទិតព្ពោតិ អយំ ឧទ្ទេសវារេ នយោ។

និទ្ទេសវារេ បនស្ស “កាមធាតុយា ចុតស្ស កាមធាតុំ ឧបបជ្ជន្តស្ស កស្សចិ សត្ត អនុសយា អនុសេន្តិ, កស្សចិ បញ្ច អនុសយា អនុសេន្តិ, អនុសយា ភង្គា នត្ថិ, កាមធាតុយា ចុតស្ស រូបធាតុំ ឧបបជ្ជន្តស្ស កស្សចិ សត្ត អនុសយា អនុសេន្តិ, កស្សចិ បញ្ច, កស្សចិ តយោ …បេ…. ភង្គា នត្ថី”តិ ឥមិនា នយេន សព្ពត្ថ វិស្សជ្ជនំ វេទិតព្ពំ, អយំ បនេត្ថ វិសេសោ – រូបធាតុយា ចុតស្ស កាមធាតុំ ឧបបជ្ជន្តស្ស សត្តេវ អនុសយា អនុសេន្តិ, តថា “អរូបធាតុយា ចុតស្ស កាមធាតុំ ឧបបជ្ជន្តស្សា”តិអាទីសុបិ, អរូបធាតុយា បន ចុតស្ស រូបធាតុយា ឧបបត្តិ នត្ថិ, ហេដ្ឋា ឧបបជ្ជមានោ កាមធាតុំ ឯវ ឧបបជ្ជតិ, សត្តេវ អនុសយា អនុសេន្តីតិ ឯវំ អញ្ញេសុបិ ឯវរូបេសុ វិស្សជ្ជននយោ វេទិតព្ពោតិ អយំ វិសេសោ, សេសំ វុត្តនយមេវាតិ អយមេត្ថ បាឡិនយោ។

តត្ថ **កស្សចិ សត្តា**តិ បុថុជ្ជនវសេន វុត្តំ, **បញ្ចា**តិ សោតាបន្នសកទាគាមីនំ វសេន។ តេសំ ហិ ទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆានុសយា បហីនាតិ, កាមធាតុយា បន អនាគាមីនំ ឧបបត្តិអភាវតោ បឋមវារេ “កស្សចិ តយោ”តិ ន វុត្តំ, រូបារូបធាតូសុ ឧប្បជ្ជនវារេសុ ឯវ វុត្តំ…បេ…. អនាគាមីនំ ហិ កាមរាគបដិឃានម្បិ បហីនត្តា តយោវ អនុសយា អនុសេន្តិ, ឥធ ច អនុសយានំ ឧប្បត្តិវសេន នយោ, អនុសយានំ អនុសយនំ អគ្គហេត្វា អប្បហីនភាវេន បដិសន្ធិក្ខណេ អបិ អនុសយនំ គហេតព្ពំ។ **សត្តេវា**តិ អរិយសាវកស្ស រូបារូបធាតុយា ចុតស្ស ហេដ្ឋា កាមភវាទីសុ ឧបបត្តិ នាម នត្ថិ, បុថុជ្ជនស្សេវ ហោតិ, តស្មា “សត្តេវា”តិ និយមេត្វា វុត្តំ, អរូបធាតុយា ចុតស្ស រូបធាតុយា ឧបបត្តិ នត្ថីតិ។ កស្មា នត្ថិ? អរូបីនំ រូបជ្ឈានស្ស អភាវា។ តេ ហិ សព្ពសោ រូបសញ្ញានំ សមតិក្កមនរូបធាតុំ ឧបបន្នាតិ។ សេសំ នយតោ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ អយំ ធាតុវារេ នយោ។ អយំ អនុសយយមកមាតិកត្ថសំវណ្ណនានយោ។

ចិត្តយមកមាតិកត្ថវណ្ណនា

ចិត្តយមកមាតិកាយំ បន បាឡិវវត្ថានំ តាវ ឯវំ វេទិតព្ពំ។ ឥមិស្សំ ហិ មាតិកាយំ បុគ្គលវារោ ធម្មវារោ បុគ្គលធម្មវារោតិ អាទិតោវ តយោ សុទ្ធិកមហាវារា ហោន្តិ, តត្ថ “យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតី”តិ ឯវំ

បុគ្គលវសេន ចិត្តស្ស ឧប្បជ្ជននិរុជ្ឈនាទិភេទំ ទីបេន្តោ គតោ **បុគ្គលវារោ** នាម។ “យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតី”តិ ឯវំ ធម្មវសេនេវ ចិត្តស្ស ឧប្បជ្ជននិរុជ្ឈនាទិភេទំ ទីបេន្តោ គតោ **ធម្មវារោ** នាម។ “យស្ស យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតី”តិ ឯវំ ឧភយវសេនេវ ចិត្តស្ស ឧប្បជ្ជននិរុជ្ឈនាទិភេទំ ទីបេន្តោ គតោ **បុគ្គលធម្មវារោ** នាម។

តតោ “យស្ស សរាគំ ចិត្ត”ន្តិអាទីនំ សោឡសន្នំ បទានំ វសេន អបរេ សរាគាទិបទវិសេសិតា សោឡស បុគ្គលវារា, សោឡស ធម្មវារា, សោឡស បុគ្គលធម្មវារាតិ អដ្ឋចត្តាលីស មិស្សកវារា ហោន្តិ, តេ សរាគាទិបទមត្តំ ទស្សេត្វា សំខិត្តា។ តតោ “យស្ស កុសលំ ចិត្ត”ន្តិអាទិនា នយេន ឆសដ្ឋិទ្វិសតសង្ខាតានំ អភិធម្មមាតិកាប ទានំ វសេន អបរេ កុសលាទិបទវិសេសិតា ឆសដ្ឋិទ្វិសតបុគ្គលវារា, ឆសដ្ឋិទ្វិសតធម្មវារា, ឆសដ្ឋិទ្វិសតបុគ្គល ធម្មវារាតិ អដ្ឋនវុតិសត្តសតា មិស្សកវារា ហោន្តិ, តេបិ កុសលាទិបទមត្តំ ទស្សេត្វា សំខិត្តាយេវ, យានិបេត្ថ សនិទស្សនាទីនិ បទានិ ចិត្តេន សទ្ធិំ ន យុជ្ជន្តិ, តានិ មោឃបុច្ឆាវសេន គហិតានីតិ។

តេសុ បន តីសុ វារេសុ សព្ពបឋមេ សុទ្ធិកបុគ្គលមហាវារេ តាវ ឧប្បាទនិរោធកាលសម្ភេទវារោ ឧប្បាទុប្បន្នវារោ និរោធុប្បន្នវារោ ឧប្បាទវារោ និរោធវារោ ឧប្បាទនិរោធវារោ ឧប្បជ្ជមាននននិរោធវារោ ឧប្បជ្ជ មានុប្បន្នវារោ និរុជ្ឈមានុប្បន្នវារោ ឧប្បន្នុប្បាទវារោ អតីតានាគតវារោ ឧប្បន្នុប្បជ្ជមានវារោ និរុទ្ធនិរុជ្ឈ មានវារោ អតិក្កន្តកាលវារោ ចាតិ ចុទ្ទស អន្តរវារា, តេសុ ឧប្បាទវារោ និរោធវារោ ឧប្បាទនិរោធវារោតិ ឥមេសុ តីសុ វារេសុ បច្ចេកំ វត្តមានាតីតស្ស, វត្តមានានាគតស្ស, អតីតានាគតស្ស ចាតិ តិណ្ណំ កាលភេទានំ វសេន អនុលោមបដិលោមតោ ឆ ឆ កត្វា អដ្ឋារស យមកានិ, ឧប្បន្នុប្បាទវារេ អតីតានាគតកាលវសេន អនុលោមតោ ទ្វេ, បដិលោមតោ ទ្វេតិ ចត្តារិ យមកានិ, សេសេសុ អាទិតោ និទ្ទិដ្ឋេសុ តីសុ, អន្តរេ និទ្ទិដ្ឋេសុ តីសុ, អវសានេ និទ្ទិដ្ឋេសុ ចតូសូតិ ទសសុ វារេសុ អនុលោមតោ ឯកំ, បដិលោមតោ ឯកន្តិ ទ្វេ ទ្វេ កត្វា វីសតិ យមកានិ, ឯវំ សព្ពេសុបិ ចុទ្ទសសុ អន្តរវារេសុ ទ្វាចត្តាលីស យមកានិ, ចតុរាសីតិ បុច្ឆា, អដ្ឋសដ្ឋិអត្ថសតំ ហោតិ។ យថា ច ឯកស្មិំ សុទ្ធិកបុគ្គលមហាវារេ, តថា សុទ្ធិកធម្មមហាវារេ, សុទ្ធិកបុគ្គលធម្មមហាវារេបីតិ តីសុ មហាវារេសុ ឆព្ពីសតិយមកសតំ, តតោ ទិគុណា បុច្ឆា, ទិគុណា អត្ថា ច វេទិតព្ពា, ឥទំ បន វារត្តយំ សរាគា ទិវសេន សោឡសគុណំ, កុសលាទិវសេន ឆសដ្ឋិទ្វិសតគុណំ កត្វា ឥមិស្សា ចិត្តយមកមាតិកាយ អនេកានិ យមកសហស្សានិ, តទ្ទិគុណា បុច្ឆា, តទ្ទិគុណា អត្ថា ច ហោន្តិ, បាឡិ បន សំខិត្តា។ ឯវមេត្ថ បាឡិវវត្ថានំ វិទិត្វា ឥទានិ អនុត្តានបទត្ថានុសារេន វិភង្គនយសហិតោ សង្ខេបត្ថវណ្ណនានយោ ឯវំ វេទិតព្ពោ។

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតីតិ យស្ស បុគ្គលស្ស ចិត្តំ ឧប្បាទក្ខណសមង្គិតាយ ឧប្បជ្ជតិ។ **ន និរុជ្ឈតី**តិ និរោធក្ខណំ អប្បត្តតាយ ន និរុជ្ឈតិ។ **តស្ស ចិត្ត**ន្តិ កិំ តស្ស បុគ្គលស្ស តតោ បដ្ឋាយ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតីតិ បុច្ឆា, តស្សា ច, “បច្ឆិមចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ តេសំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតិ, និរុជ្ឈិស្សតិ នុប្បជ្ជិស្សតិ, ឥតរេសំ ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ តេសំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតិ, និរុជ្ឈិស្សតិ ចេវ ឧប្បជ្ជិស្សតិ ចា”តិ វិស្សជ្ជនំ។ តត្ថ **តេសំ ចិត្ត**ន្តិ យេសំ ខីណាសវានំ បច្ឆិមចិត្តសង្ខាតស្ស ចុតិចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ វត្តតិ, តេសំ តទេវ ចុតិចិត្តំ ឧប្បាទប្បត្តតាយ ឧប្បជ្ជតិ នាម, ភង្គំ អប្បត្តតាយ ន និរុជ្ឈតិ នាម, ឥទានិ បន ភង្គំ បត្វា តំ តេសំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ, តតោ អប្បដិសន្ធិកត្តា អញ្ញំ នុប្បជ្ជិស្សតិ។ **ឥតរេស**ន្តិ បច្ឆិមចិត្តសមង្គី ខីណាសវំ ឋបេត្វា អវសេសានំ សេខាសេខបុថុជ្ជនានំ និរុជ្ឈិស្សតិ ចេវ អញ្ញំ បន តស្មិំ វា អត្តភាវេ ឧប្បជ្ជិស្សតិ ចាតិ អត្ថោ។

“យស្ស វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ នុប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតី”តិ ឥមិស្សា ទុតិយបុច្ឆាយ បច្ឆិមចិត្តសមង្គិនោ ខីណាសវស្ស ចិត្តំ សន្ធាយ “អាមន្តា”តិ វិស្សជ្ជនំ។ “យស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជតិ និរុជ្ឈតិ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ ឧប្បជ្ជិស្សតី”តិ បុច្ឆាយ “នោ”តិ បដិសេធោវ វិស្សជ្ជនំ។ ន ឧប្បជ្ជតិ និរុជ្ឈតីតិ ហិ ភង្គក្ខណេ អរហតោ បច្ឆិមចិត្តម្បិ សេសានំ ភិជ្ជមានចិត្តម្បិ បុច្ឆតិ, តតោ បដ្ឋាយ បន អរហតោ តាវ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតីតិ សក្កា វត្តុំ, ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ បន ន សក្កា, តស្មា “នោ”តិ ឯត្ថ បដិសេធោ កតោ, “យស្ស វា បន ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជតិ និរុជ្ឈតី”តិ បុច្ឆាយ “នត្ថី”តិ បដិក្ខេបោវ វិស្សជ្ជនំ។ យស្ស ហិ ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតិ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, សោ ច បុគ្គលោ នត្ថីតិ។

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បន្នន្តិ? អាមន្តា, យស្ស វា បន…បេ…. ឧប្បជ្ជតីតិ? សព្ពេសំ ចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, នោ ច ឧប្បជ្ជតិ, សព្ពេសំ ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ តេសំ ចិត្តំ ឧប្បន្នញ្ចេវ ឧប្បជ្ជតិ ច, យស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជតិ , តស្ស ចិត្តំ នុប្បន្នន្តិ? ចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ ចិត្តំ នុប្បជ្ជតិ, នោ ច នុប្បន្នំ, និរោធសមាបន្នានំ អសញ្ញសត្តានំ ចិត្តំ នុប្បជ្ជតិ ចេវ នុប្បន្នញ្ច។ យស្ស វា បន…បេ…. នុប្បជ្ជតីតិ? អាមន្តា។ ឯត្ថ ច **ឧប្បន្ន**ន្តិ ឧប្បាទសមង្គិនោបេតំ នាមំ, **ឧប្បជ្ជតី**តិ ច ឧប្បាទសមង្គិនោវ។

យស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន...បេ.... និរុជ្ឈតីតិ? ភង្គក្ខណេ តថា។ យស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតិ, តស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជិស្សតីតិ? និរោធសមាបន្នានំ ចិត្តំ។ យស្ស វា បន...បេ.... អាមន្តា។

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថាតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន...បេ.... ឧប្បជ្ជតីតិ? សព្ពេសំ ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ តថា។ ឯត្ថ ច ឧប្បាទប្បត្តត្តា ឧប្បជ្ជិត្ថ, តំ អនតីតត្តា ឧប្បជ្ជតិ នាមាតិ អត្ថោតិ **អដ្ឋកថាយំ** ខណបច្ចុប្បន្នវសេន អត្ថោ វុត្តោ។ ឧប្បជ្ជិត្ថាតិ បន ឥមស្ស អតីតចិត្តក្ខណវសេន អត្ថេ គយ្ហមានេ ឯវ ឧបរិបាឡិយា ន វិរុជ្ឈតិ, ន អញ្ញថាតិ បញ្ញាយតិ, តស្មា បុព្ពាបរំ ឱលោកេត្វា បាឡិអវិរោធេន អត្ថោ គហេតព្ពោ។

យស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជិត្ថាតិ? ឧប្បជ្ជិត្ថ។ យស្ស វា បន...បេ.... នុប្បជ្ជតីតិ? នត្ថិ។ យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ? បច្ឆិមចិត្តសមង្គិខីណាសវវិរហិតានំ ចិត្តំ តថា។ យស្ស វា បន...បេ.... ឧប្បជ្ជតីតិ? ឧប្បាទក្ខណេ តថា។ យស្ស ចិត្តំ...បេ.... នុប្បជ្ជិស្សតីតិ? អសេខានំ បច្ឆិមចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ តថា។ យស្ស វា បន...បេ.... នុប្បជ្ជតីតិ? បច្ឆិមចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ តថា។ យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ? បច្ឆិមចិត្តសមង្គី ឋបេត្វា សេសានំ តថា។ យស្ស វា បន...បេ.... អាមន្តា។ យស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជិស្សតីតិ? នត្ថិ។ យស្ស វា បន...បេ.... នុប្បជ្ជិត្ថាតិ? ឧប្បជ្ជិត្ថ។

យស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថាតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន...បេ.... និរុជ្ឈតីតិ? ភង្គក្ខណេ តថា។ យស្ស ចិត្តំ...បេ.... ន និរុជ្ឈិត្ថាតិ? និរុជ្ឈិត្ថ។ យស្ស វា បន...បេ.... នត្ថិ។ យស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតីតិ? បច្ឆិមចិត្តសមង្គី ឋបេត្វា សេសានំ ចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ តថា។ យស្ស វា បន...បេ.... សេសានំ ភង្គក្ខណេ តថា។ យស្ស ចិត្តំ...បេ.... និរុជ្ឈិស្សតិ។ យស្ស វា បន...បេ.... និរុជ្ឈតិ។

យស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតីតិ? បច្ឆិមចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ ឋបេត្វា សេសានំ ចិត្តំ តថា។ យស្ស វា បន...បេ.... អាមន្តា។ យស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតីតិ? នត្ថិ។ យស្ស វា បន...បេ.... ន និរុជ្ឈិត្ថាតិ? និរុជ្ឈិត្ថ។

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថាតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន...បេ.... ឧប្បជ្ជតីតិ? សព្ពេសំ ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ តថា។ យស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិត្ថាតិ? និរុជ្ឈិត្ថ។ យស្ស វា បន...បេ.... នត្ថិ, យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតីតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន...បេ.... ឧប្បជ្ជតីតិ? សព្ពេសំ ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ តថា។ យស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតីតិ? បច្ឆិមចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ តថា។ យស្ស វា បន...បេ.... អាមន្តា។ យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតីតិ? និរុជ្ឈមានំ បច្ឆិមចិត្តំ ឋបេត្វា តថា។ យស្ស វា បន...បេ.... អាមន្តា។ យស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជិត្ថ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈិស្សតីតិ? នត្ថិ។ យស្ស វា បន...បេ.... នុប្បជ្ជិត្ថាតិ? ឧប្បជ្ជិត្ថ។

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈតីតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន...បេ.... ឧប្បជ្ជតីតិ? សព្ពេសំ ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ តថា។ យស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជតិ, តស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈតីតិ? សព្ពេសំ ចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ តថា។ យស្ស វា បន...បេ.... នុប្បជ្ជតីតិ? អាមន្តា។

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជមានំ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បន្នន្តិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន...បេ.... ឧប្បជ្ជមានន្តិ? សព្ពេសំ ចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ តថា។ យស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជមានំ, តស្ស ចិត្តំ នុប្បន្នន្តិ? និរោធសមាបន្នានំ ចិត្តំ តថា។ យស្ស វា បន...បេ.... អាមន្តា។

យស្ស ចិត្តំ និរុជ្ឈមានំ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បន្នន្តិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន...បេ.... ភង្គក្ខណេ តថា។ យស្ស ចិត្តំ ន និរុជ្ឈមានំ, តស្ស ចិត្តំ នុប្បន្នន្តិ? និរោធសមាបន្នានំ ចិត្តំ តថា។ យស្ស វា បន...បេ.... អាមន្តា។

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថាតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន...បេ.... ឧប្បន្នន្តិ ? ចិត្តសមង្គីនំ តថា។ យស្ស ចិត្តំ នុប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជិត្ថាតិ? ឧប្បជ្ជិត្ថ។ យស្ស វា បន...បេ.... នុប្បន្នន្តិ? នត្ថិ...បេ.... យស្ស ចិត្តំ នុប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជិស្សតីតិ? ឧប្បជ្ជិស្សតិ។ យស្ស វា បន...បេ.... នុប្បន្នន្តិ? ឧប្បន្នំ។

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ នោ ច តស្ស ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ? អាមន្តា។ យស្ស វា បន ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតិ នោ ច តស្ស ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថាតិ? អាមន្តា។ ឯត្ថ “នោ ច តស្ស ចិត្តំ នុប្បន្ន”ន្តិ

ឥទំ អសញ្ញាទិអចិត្តកេ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេសំ និយមេន ចិត្តប្បត្តិយា អភាវតោ “អាមន្តា”តិ ឧភយត្ថ វិស្សជ្ជនំ វុត្តំ។ អយញ្ច វារោ កាលត្តយេ គហេត្វា សមត្ថិតោតិ គហេតព្ពោ។

“យស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជិត្ថ នោ ច តស្ស ចិត្តំ នុប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជិស្សតីតិ? នត្ថិ។ យស្ស វា បន ចិត្តំ នុប្បជ្ជិស្សតិ នោ ច តស្ស ចិត្តំ នុប្បន្នំ, តស្ស ចិត្តំ នុប្បជ្ជិត្ថាតិ? ឧប្បជ្ជិត្ថ។

ឧប្បន្នំ ឧប្បជ្ជមានន្តិ? ឧប្បាទក្ខណេ ចិត្តំ តថា។ ឧប្បជ្ជមានំ ឧប្បន្នន្តិ? អាមន្តា។ នុប្បន្នំ នុប្បជ្ជមានន្តិ? អាមន្តា។ នុប្បជ្ជមានំ នុប្បន្នន្តិ? អតីតានាគតចិត្តំ តថា។

និរុទ្ធំ និរុជ្ឈមានន្តិ? នោ, និរុជ្ឈមានំ និរុទ្ធន្តិ? នោ, ននិរុទ្ធំ ននិរុជ្ឈមានន្តិ? ឧប្បាទក្ខណេ អនាគតញ្ច ចិត្តំ តថា។ ននិរុជ្ឈមានំ ននិរុទ្ធន្តិបិ តថេវ។

យស្ស ចិត្តំ ឧប្បជ្ជមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, និរុជ្ឈមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, តស្ស ចិត្តន្តិ? នោ ច ភង្គក្ខណំ វីតិក្កន្តំ, អតីតំ ចិត្តំ តទុភយំ វីតិក្កន្តំ, យស្ស វា បន ចិត្តំ និរុជ្ឈមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, ឧប្បជ្ជមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, តស្ស ចិត្តន្តិ? អតីតំ ចិត្ត”ន្តិ ឥមិនា នយេន បុគ្គលវារេ សព្ពត្ថ វិស្សជ្ជននយោ វេទិតព្ពោ។

តត្ថ **ឧប្បជ្ជមានំ ខណ**ន្តិ ឧប្បជ្ជមានស្ស ខណំ, ឧប្បាទក្ខណន្តិ អត្ថោ។ **ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាល**ន្តិ ន ចិរំ វីតិក្កន្តំ, តមេវ បន ឧប្បាទក្ខណំ វីតិក្កន្តំ ហុត្វា អតិក្កន្តកាលន្តិ សង្ខំ គច្ឆតិ, **និរុជ្ឈមានំ ខណ**ន្តិ និរុជ្ឈមានស្ស ខណំ, ភង្គក្ខណន្តិ អត្ថោ។ **ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាល**ន្តិ កឹ តស្ស ចិត្តំ ឯវំ និរោធក្ខណម្បិ វីតិក្កន្តំ ហុត្វា អតិក្កន្តកាលំ នាម ហោតីតិ បុច្ឆតិ។ យស្ស ភង្គក្ខណេ ចិត្តំ ឧប្បាទក្ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ ហុត្វា អតិក្កន្តកាលំ នាម ហោតិ, និរោធក្ខណំ វីតិក្កន្តំ ហុត្វា អតិក្កន្តកាលំ នាម ហោតិ, អតីតំ បន ចិត្តំ ឧភោបិ ខណេ ខណំ វីតិក្កន្តំ ហុត្វា អតិក្កន្តកាលំ នាម ហោតីតិ អតីតចិត្តវសេន វិស្សជ្ជនំ កតំ។ ឥមិនាវ ឧបាយេន ឧបរិមេសុ អត្ថធម្មវារាទីសុ ច សព្ពវិស្សជ្ជនេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អយំ អតិក្កន្តកាលវារេ នយោ។

យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ននិរុជ្ឈតិ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ នុប្បជ្ជិស្សតីតិ? អាមន្តា។ យំ វា បន…បេ… អាមន្តា។ យំ ចិត្តំ នុប្បជ្ជតិ និរុជ្ឈតិ, តំ ចិត្តំ ននិរុជ្ឈិស្សតិ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ? នោ។ យំ វា បន ចិត្តំ ននិរុជ្ឈិស្សតិ ឧប្បជ្ជិស្សតិ, តំ ចិត្តំ នុប្បជ្ជតិ និរុជ្ឈតីតិ? នត្ថិ។

យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នន្តិ? អាមន្តា។ យំ វា បន…បេ… ឧប្បជ្ជតីតិ? ឧប្បាទក្ខណេ ចិត្តំ តថា, ឯវំ បដិលោមបុច្ឆាសុបិ តតោ សេសាសុបិ។ “យំ ចិត្តំ នុប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ នុប្បន្នន្តិ? អតីតានាគតំ ចិត្តំ តថា។ យំ វា បន…បេ… អាមន្តា…បេ… ភង្គក្ខណេ ចិត្ត”ន្តិអាទិនា, “យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថាតិ? នោ។ យំ ចិត្តំ នុប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ នុប្បជ្ជិត្ថាតិ? ភង្គក្ខណេ ចិត្តំ អនាគតញ្ចា”តិអាទិនា, “យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ? នោ។ យំ វា បន…បេ… នោ, យំ ចិត្តំ នុប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ នុប្បជ្ជិស្សតីតិ? អនាគតំ ចិត្តំ នុប្បជ្ជតិ, នោ ច តំ ចិត្តំ នុប្បជ្ជិស្សតិ, ភង្គក្ខណេ ចិត្តំ អតីតំ ចិត្ត”ន្តិអាទិនា ច, “យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ? នោ។ យំ វា បន…បេ… នោ, យំ ចិត្តំ នុប្បជ្ជិត្ថ, តំ ចិត្តំ នុប្បជ្ជិស្សតីតិ? អនាគតំ ចិត្ត”ន្តិអាទិនា ច,

“យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈតិ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថាតិ? នោ”តិអាទិនា ច, “យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិត្ថាតិ? នោ”តិអាទិនា ច, “យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតីតិ ? អាមន្តា”តិអាទិនា ច, “យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ, តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតីតិ? នោ”តិអាទិនា ច,

“យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជមានំ, តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នន្តិ? អាមន្តា។ យំ វា បន…បេ… ឧប្បជ្ជមានន្តិ…បេ… ឧប្បាទក្ខណេ ចិត្ត”ន្តិអាទិនា ច, “យំ ចិត្តំ និរុជ្ឈមានំ, តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នន្តិ? អាមន្តា”តិអាទិនា ច, “យំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថាតិ? នោ។ យំ វា បន…បេ… នោ”តិអាទិនា ច,

“យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិត្ថ នោ ច តំ ចិត្តំ ឧប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជិស្សតីតិ? នោ។ យំ វា បន…បេ… នោ។ យំ ចិត្តំ នុប្បជ្ជិត្ថ នោ ច តំ ចិត្តំ នុប្បន្នំ, តំ ចិត្តំ នុប្បជ្ជិស្សតីតិ? អាមន្តា”តិអាទិនា ច, “ឧប្បន្នំ ឧប្បជ្ជមានន្តិ…បេ… ឧប្បាទក្ខណេ ឧប្បន្នញ្ចេវ ឧប្បជ្ជមានញ្ច។ ឧប្បជ្ជមានំ ឧប្បន្នន្តិ? អាមន្តា”តិអាទិនា ច, “និរុទ្ធំ និរុជ្ឈមានន្តិ? នោ”តិអាទិនា ច,

“យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, និរុជ្ឈមានំ ខណំ ខណំ វីតិក្កន្តំ អតិក្កន្តកាលំ, តំ ចិត្តន្តិ…បេ…. អតីតំ ចិត្ត”ន្តិអាទិនា ច ធម្មវារេ,

“យស្ស យំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ ន និរុជ្ឈតិ, តស្ស តំ ចិត្តំ និរុជ្ឈិស្សតិ នុប្បជ្ជិស្សតីតិ? អាមន្តា”តិអាទិនា ច បុគ្គលធម្មវារេ ច, សរាគាទិបទេហិ, កុសលាទិបទេហិ ច មិស្សេសុ សព្ពវារេសុ ច បុច្ឆាសុ ហេដ្ឋា វុត្តានុសារេន វិស្សជ្ជននយោ វេទិតព្ពោ។ អយំ ចិត្តយមកមាតិកត្ថសំវណ្ណនានយោ។

ធម្មយមកមាតិកត្ថវណ្ណនា

ធម្មយមកមាតិកាយ បន ខន្ធយមកេ វុត្តនយេនេវ បាឡិវវត្ថានំ វេទិតព្ពំ។ “យោ កុសលំ ធម្មំ ភាវេតិ, សោ អកុសលំ ធម្មំ បជហតី”តិ អាគតត្តា បនេត្ថ បរិញ្ញាវារោ ភាវនាវារោ នាម។ តត្ថ យស្មា អព្យាកតោ ធម្មោ នេវ ភាវេតព្ពោ ន បហាតព្ពោ, តស្មា បទមេវ ន ឧទ្ធដន្តិ វេទិតព្ពំ ។ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនេ បនេត្ថ “កុសលាកុសលា ធម្មាតិ? អាមន្តា”តិអាទិនា, “ធម្មា អកុសលា ធម្មាតិ? អកុសលា ធម្មា ធម្មា ចេវ អកុសលា ធម្មា ច, អវសេសា ធម្មា ន អកុសលា ធម្មា”តិអាទិនា ច បណ្ណត្តិវារេ វិស្សជ្ជននយោ ញាតព្ពោ។

“យស្ស កុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, តស្ស អកុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តីតិ? នោ។ យស្ស វា បន…បេ…. យស្ស កុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, តស្ស អព្យាកតា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តីតិ? បញ្ចវោការេ កុសលានំ ឧប្បាទក្ខណេ…បេ…. ឧប្បជ្ជន្តី”តិអាទិនា ច, “យត្ថ កុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, តត្ថ អកុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តីតិ? អាមន្តា…បេ…. តត្ថ អព្យាកតា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តីតិ? អាមន្តា។ យត្ថ វា បន អព្យាកតា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, តត្ថ កុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តីតិ …បេ…. ចតុវោការេ…បេ…. ឧប្បជ្ជន្តី”តិអាទិនា ច, “យស្ស យត្ថ កុសលា ធម្មា…បេ…. ឧប្បជ្ជន្តីតិ? នោ”តិអាទិនា ច,

“យស្ស កុសលា ធម្មា នុប្បជ្ជន្តិ, តស្ស អកុសលា ធម្មា នុប្បជ្ជន្តីតិ…បេ…. សព្ពេសំ ចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ អព្យាកតចិត្តស្ស ឧប្បាទក្ខណេ និរោធសមាបន្នានំ អសញ្ញសត្តានំ តេសំ កុសលា ច ធម្មា នុប្បជ្ជន្តិ, អកុសលា ច ធម្មា នុប្បជ្ជន្តី”តិអាទិនា ច, “យស្ស កុសលា ធម្មា នុប្បជ្ជន្តិ, តស្ស អព្យាកតា ធម្មា នុប្បជ្ជន្តីតិ…បេ…. សព្ពេសំ ចវន្តានំ បវត្តេ ចិត្តស្ស ភង្គក្ខណេ អារុប្បេ អកុសលានំ ឧប្បាទក្ខណេ ច នុប្បជ្ជន្តី”តិអាទិនា ច, “យត្ថ កុសលា ធម្មា នុប្បជ្ជន្តិ, តត្ថ អកុសលា ធម្មា នុប្បជ្ជន្តីតិ? អាមន្តា…បេ…. តត្ថ អព្យាកតា ធម្មា នុប្បជ្ជន្តីតិ? ឧប្បជ្ជន្តិ។ យត្ថ វា បន អព្យាកតា ធម្មា នុប្បជ្ជន្តិ, តត្ថ អកុសលា ធម្មា នុប្បជ្ជន្តីតិ? នត្ថី”តិអាទិនា ច ឧប្បាទវារេ,

“យស្ស កុសលា ធម្មា និរុជ្ឈន្តិ, តស្ស អកុសលា ធម្មា និរុជ្ឈន្តីតិ? នោ”តិអាទិនា និរោធវារេ ច,

“យស្ស កុសលា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, តស្ស អកុសលា ធម្មា និរុជ្ឈន្តីតិ? នោ”តិអាទិនា ឧប្បាទនិរោធវារេ ច,

“យោ កុសលំ ធម្មំ ភាវេតិ, សោ អកុសលំ ធម្មំ បជហិស្សតីតិ? នោ…បេ…. យោ កុសលំ ធម្មំ ន ភាវេតិ, សោ អកុសលំ ធម្មំ នប្បជហិស្សតីតិ? អគ្គមគ្គសមង្គិញ្ច អរហន្តញ្ច ឋបេត្វា អវសេសា បុគ្គលា”តិអាទិនា ភាវនាវារេ ច បុច្ឆាវិស្សជ្ជននយោ ហេដ្ឋា វុត្តានុសារេន ញាតព្ពោ។

អត្ថវិនិច្ឆយេ បនេត្ថ ឥទំ លក្ខណំ។ ឥមស្ស ហិ ធម្មយមកស្ស បវត្តិមហាវារេ **ឧប្បជ្ជន្តិ និរុជ្ឈន្តី**តិ ឥមេសុ ឧប្បាទនិរោធេសុ កុសលាកុសលធម្មា តាវ ឯកន្តេន បវត្តិយំយេវ លព្ភន្តិ, ន ចុតិបដិសន្ធីសុ, អព្យាកតធម្មា បន បវត្តេ ច ចុតិបដិសន្ធីសុ ចាតិ តីសុបិ កាលេសុ លព្ភន្តិ, ឯវមេត្ថ យំ យត្ថ យត្ថ លព្ភតិ, តស្ស វសេន តត្ថ តត្ថ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។

តត្រិទំ នយមុខំ – កុសលាកុសលានំ តាវ ឯកក្ខណេ អនុប្បជ្ជនតោ **“នោ”**តិ បដិសេធោ កតោ។ **អព្យាកតា ចា**តិ ឥទំ ចិត្តសមុដ្ឋានរូបំ សន្ធាយ វុត្តំ។ **យត្ថ កុសលា ធម្មា នុប្បជ្ជន្តី**តិ អសញ្ញភវំ សន្ធាយ វុត្តំ, អព្យាកតានំ ធម្មានំ អនុប្បត្តិដ្ឋានស្សាភាវា **“នត្ថី”**តិ បដិក្ខេបោ កតោ, និរោធវារេ កុសលាកុសលានំ ឯកតោ អនិរុជ្ឈនតោ **“នោ”**តិ វុត្តន្តិ ឥមិនាវ នយមុខេន សព្ពត្ថ វិនិច្ឆយោ វេទិតព្ពោ។ អយំ ធម្មយមកមាតិកត្ថសំវណ្ណនានយោ។

ឥន្ទ្រិយយមកមាតិកត្ថវណ្ណនា

ឥន្ទ្រិយយមកមាតិកាយំ បន ខន្ធយមកមាតិកាទីសុ វុត្តនយេនេវ បាឡិវវត្ថានាទិកោ សព្ពោ អត្ថសំវណ្ណនានយោ វេទិតព្ពោ។ មនិន្ទ្រិយំ បនេត្ថ យថា ចក្ខុន្ទ្រិយាទិមូលកេហិ, តថេវ ឥត្ថិន្ទ្រិយាទិមូលកេហិ សទ្ធឹ សម្បយោគំ គច្ឆតិ, តស្មា និក្ខិត្តបដិបាដិយា អយោជេត្វា សព្ពេហិបិ ចក្ខុន្ទ្រិយមូលាទីហិ សទ្ធឹ បរិយោសានេ យោជិតំ, ចក្ខុន្ទ្រិយេន ច សទ្ធឹ សុខិន្ទ្រិយទុក្ខិន្ទ្រិយទោមនស្សិន្ទ្រិយានិ, លោកុត្តរិន្ទ្រិយានិ ច បដិសន្ធិយំ នត្ថីតិ ន គហិតានិ។ យថា ចេត្ថ, ឯវំ សេសិន្ទ្រិយមូលកេសុបិ យថានុរូបំ ញាតព្ពំ។ ឥន្ទ្រិយានំ បន ពហុកតាយ ធាតុយមកតោបិ ពហុតរានិ យមកានិ ហោន្តិ អយំ វិសេសោ, សេសំ ហេដ្ឋា វុត្តានុសារេន ញាតព្ពន្តិ។ អយំ ឥន្ទ្រិយយមកមាតិកត្ថសំវណ្ណនានយោ។

មោហវិច្ឆេទនិយា អភិធម្មមាតិកត្ថវណ្ណនាយ

យមកមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

៧. បដ្ឋានមាតិកត្ថវណ្ណនា

ឥទានិ បដ្ឋានមាតិកាយ អត្ថសំវណ្ណនានយោ ហោតិ។ កេនដ្ឋេន បដ្ឋានន្តិ? នានប្បការបច្ចយដ្ឋេន។ **ប**-សទ្ទោ ហិ នានប្បការត្ថំ ទីបេតិ, ឋាន-សទ្ទោ បច្ចយត្ថំ។ អថ វា វិភជនដ្ឋេន បដ្ឋានំ។ យថា ហិ បញ្ញាបនា បដ្ឋបនា វិវរណា វិភជនា ឧត្តានីកម្មន្តិ អាគតដ្ឋានេ វិភជនដ្ឋោ បដ្ឋានសទ្ទសមានត្ថោ បដ្ឋបនា-សទ្ទោ ទិស្សតិ, ឯវមិធាបិ កុសលាទីនំ ធម្មានំ ហេតុបច្ចយាទីហិ វិភជនតោ វិភជនដ្ឋេន បដ្ឋានំ នាម។ អថ វា បដ្ឋិតដ្ឋេន បដ្ឋានំ, គមនដ្ឋេនាតិ អត្ថោ។ សព្ពធម្មេសុ ហិ អសង្គគមនស្ស សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស ហេតុបច្ចយាទិភេទភិន្នេសុ កុសលាទីសុ វិត្ថារិតនយលាភតោ និស្សង្គវសេន បវត្តគមនត្តា គមនដ្ឋេន បដ្ឋានំ នាម, ឥតិ នានប្បការបច្ចយដ្ឋេន, វិភជនដ្ឋេន, គមនដ្ឋេន ច តិកបដ្ឋានាទីសុ ចតុវីសតិយា បដ្ឋានេសុ ឯកេកម្បិ បដ្ឋានំ នាម, តេសំ បន សមូហតោ បករណំ បដ្ឋានំ នាម, តេសំ បដ្ឋានានំ មាតិកា។ សយម្បិ វា បដ្ឋានភូតា មាតិកា, សព្ពម្បេតំ បដ្ឋានមាតិកា។ យា សា “ហេតុបច្ចយោ, អារម្មណបច្ចយោ…បេ…. អវិគតបច្ចយោ”តិ ឯវំ តិកបដ្ឋានាទិចតុវីសតិប្បភេទសមន្តបដ្ឋានទេសនាយ មូលភូតបច្ចយភេទស្ស វសេន ភគវតា បករណស្ស អាទិម្ហិ ឋបិតា, អយំ ឥធ បដ្ឋានមាតិកា នាម។

តត្ថ អនុក្កមានត្ថាទិសហិតោ សង្ខេបត្ថវិនិច្ឆយោ តាវ ឯវំ វេទិតព្ពោ – **ហេតុបច្ចយោ**តិអាទីសុ ហិ ហេតុ ច សោ បច្ចយោ ចាតិ **ហេតុបច្ចយោ**, ហេតុ ហុត្វា បច្ចយោ ហេតុបច្ចយោ, ហេតុភាវេន បច្ចយោតិ វុត្តំ ហោតិ។ តត្ថ ហេតូតិ វចនាវយវការណមូលានមេតំ អធិវចនំ។ “បដិញ្ញាហេតូ”តិអាទីសុ ហិ លោកេ វចនាវយវោ “ហេតូ”តិ វុច្ចតិ, សាសនេ បន “យេ ធម្មា ហេតុប្បភវា”តិអាទីសុ (មហាវ. ៦០; អប. ថេរ ១.១.២៨៦) ការណំ, “តយោ កុសលា ហេតូ, តយោ អកុសលា ហេតូ”តិអាទីសុ (ធ. ស. ១០៥៩) មូលំ, ឥទំ ឥធ អធិប្បេតំ , តំ បដិច្ច ឯតស្មា ឯតីតិ បច្ចយោ, អបច្ចក្ខាយ នំ វត្តតីតិ អត្ថោ។ យោ ហិ ធម្មោ យំ ធម្មំ បដិច្ច អបច្ចក្ខាយ តិដ្ឋតិ វា ឧប្បជ្ជតិ វា, សោ តស្ស ឧបការកលក្ខណេន បច្ចយោ នាម។ ឥតិ មូលដ្ឋេន ហេតុ, ឧបការកដ្ឋេន បច្ចយោតិ សង្ខេបតោ មូលដ្ឋេន ឧបការកោ ធម្មោ ហេតុបច្ចយោ, កុសលាទីនំ កុសលាទិភាវសាធកោតិ កេចិ, ឯវំ សន្តេ បន តំសមុដ្ឋានរូបេសុ ហេតុបច្ចយតា ន សម្បជ្ជតិ, អហេតុកចិត្តានញ្ច វិនា ឯតេហិ អព្យាកតភាវោ សិទ្ធោ, សហេតុកានម្បិ ច យោនិសោមនសិការាទិបដិពទ្ធោ កុសលាទិភាវោ, ន សម្បយុត្តហេតុបដិពទ្ធោ។ យទិ ច សិយា, ហេតូសុបិ កុសលាទិភាវសាធកេន អញ្ញេន ភវិតព្ពំ, កុសលាទិភាវសាធនវសេន បន ហេតូនំ មូលដ្ឋំ អគ្គហេត្វា សុប្បតិដ្ឋិតភាវសាធនវសេន គយ្ហមានេ ន កិញ្ចិ វិរុជ្ឈតិ។ លទ្ធហេតុបច្ចយា ហិ ធម្មា វិរូឡ្ហមូលា វិយ បាទបា ថិរា ហោន្តិ សុប្បតិដ្ឋិតា, ឥតរេ បន តិលពីជកាទិសេវាលា វិយ ន សុប្បតិដ្ឋិតា, ឥតិ មូលដ្ឋេន ឧបការកោតិ សុប្បតិដ្ឋិតភាវសាធនេន ឧបការកោ ធម្មោ **ហេតុបច្ចយោ**តិ វេទិតព្ពោ។

និទ្ទេសេ “ហេតូ ហេតុសម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ តំសមុដ្ឋានានញ្ច រូបានំ ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ វុត្តំ, តត្ថ “ចិត្តសមុដ្ឋានាន”ន្តិ អវត្វា “តំសមុដ្ឋានាន”ន្តិ ឥទំ អចិត្តសមុដ្ឋានានម្បិ សង្គណ្ហនត្ថំ។ បញ្ហាវារស្មឹ ហិ “បដិសន្ធិក្ខណេ វិបាកាព្យាកតា ហេតូ សម្បយុត្តកានំ ខន្ធានំ កដត្តា ច រូបានំ ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ អាគតំ, កស្មា បនាយំ ហេតុ បដិសន្ធិយមេវ កដត្តារូបានំ ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ ហោតិ , ន បវត្តេតិ? បដិសន្ធិយំ កម្មជរូបានំ ចិត្តបដិពទ្ធវុត្តិតាយ, ភវបឋមនិបាតតោ ចិត្តជាតិ។ ឥតររូបសន្តតិឧប្បត្ថម្ភាភាវេន ឯវំ ទុព្ពលវត្ថុំ ចិត្តមេវ និស្សាយ ឧប្បជ្ជតិ ចេវ តិដ្ឋតិ ច។ តំ ចិត្តម្បិ ហិ បដិសន្ធិក្ខណេ កម្មវេគក្ខិត្តតាយ ចេវ អបុរេជាតវត្ថុកតាយ ច អប្បតិដ្ឋិតំ, បបាតេ បតិតមត្តកោ បុរិសោ ន កិញ្ចិ សិប្បំ កាតុំ វិយ ចិត្តជរូបំ ជនេតុំ ន សក្កោតិ, តមេវ កដត្តារូបំ និស្សាយ បតិដ្ឋាតិ។ បដិសន្ធិចិត្តានិ ហិ រូបំ ន ជនេន្តិ, កម្មជរូបមេវ បន តេសំ ចិត្តសមុដ្ឋានរូបដ្ឋានេ តិដ្ឋតិ, បវត្តិយំ បន បដិលទ្ធុបត្ថម្ភតាយ តំ រូបំ វិនាបិ កម្មបដិពទ្ធាវ បវត្តិ, ហេតុបច្ចយស្ស បនេត្ថ កុសលាទិភេទតោ, ភូមិភេទតោ ច វិភាគោ ហេដ្ឋា វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោតិ អយំ ហេតុបច្ចយេនយោ។

តតោ បរេសុ អារម្មណភាវេន ឧបការកោ ធម្មោ **អារម្មណបច្ចយោ**, សោ និទ្ទេសេ “រូបាយតនំ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយា…បេ…. ផោដ្ឋព្ពាយតនំ កាយវិញ្ញាណធាតុយា តំសម្បយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ…បេ…. រូបាយតនំ សទ្ទគន្ធរសផោដ្ឋព្ពាយតនំ មនោធាតុយា…បេ…. សព្ពេ ធម្មា មនោវិញ្ញាណធាតុយា…បេ…. យំ យំ ធម្មំ អារព្ភ យេ យេ ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ ចិត្តចេតសិកា ធម្មា, តេ តេ ធម្មា តេសំ តេសំ ធម្មានំ អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឯវំ និទ្ទិដ្ឋត្តា ន កោចិ ធម្មោ ន ហោតិ។ យថា ហិ ទុព្ពលបុរិសោ ទណ្ឌំ វា រជ្ជុំ វា អាលម្ពិត្វា ឧដ្ឋហតិ ចេវ តិដ្ឋតិ ច, ឯវំ ចិត្តចេតសិកា ធម្មា រូបាទីសុ ឆសុ យំ កិញ្ចិ អាលម្ពិត្វា ឧប្បជ្ជន្តិ ចេវ តិដ្ឋន្តិ ច, តស្មា លោកិយលោកុត្តរាទិភេទា សព្ពេបិ ធម្មា យថាយោគំ ចិត្តចេតសិកានំ អារម្មណបច្ចយោតិ វេទិតព្ពោតិ អយំ អារម្មណបច្ចយេ នយោ។

ជេដ្ឋកដ្ឋេន ឧបការកោ ធម្មោ **អធិបតិបច្ចយោ**, សោ និទ្ទេសេ “ឆន្ទាធិបតិ ឆន្ទសម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ តំសមុដ្ឋានានញ្ច រូបានំ...បេ.... វីរិយចិត្តវីមំសាធិបតិ...បេ.... អធិបតិបច្ចយេន បច្ចយោ, យំ យំ ធម្មំ គរុំ កត្វា យេ យេ ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ ចិត្តចេតសិកា ធម្មា, តេ តេ ធម្មា តេសំ តេសំ ធម្មានំ អធិបតិបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឯវំ ទ្វិធា និទ្ទិដ្ឋោ។ តត្ថ ឆន្ទាទយោ សហជាតាធិបតិភាវេន វុត្តា, គរុកាតព្ពំ អារម្មណាធិបតិភាវេន។ តត្ថ ច លោកិយកុសលភូតោ អារម្មណាធិបតិ លោកិយកុសលានញ្ចេវ លោភសហគតចិត្តានញ្ច អារម្មណាធិបតិ ហោតិ, នាញ្ញស្ស, អកុសលភូតោ បន លោភសហគតចិត្តុប្បាទោតិ វុច្ចតិ ឥតរេសុ គរុកាតព្ពតាយ អភាវតោ, សោ ទ្វិហេតុកាហេតុកាទិលោកិយវិបាករូបក្ខន្ធភូតោ ច លោភសហគតស្សេវ, នាញ្ញស្ស, តថា កិរិយភូតោបីតិ **អដ្ឋកថាយំ** អាគតំ, តំ ញាណសម្បយុត្តកិរិយានំ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណាភិញ្ញាទិបុព្ពវ សប្បវត្តានំ កាមាវចរកុសលេហិ គរុកាតព្ពភាវស្សាវិរោធភាវស្ស ទស្សនតោ វីមំសិតព្ពំ។ លោកុត្តរកុសលានិ បន កាមាវចរញាណសម្បយុត្តជវនានមេវ អារម្មណាធិបតិបច្ចយា ហោន្តិ, និព្ពានំ បន តេសញ្ចេវ លោកុត្តរកុសលវិបាកានញ្ចាតិ វេទិតព្ពន្តិ អយំ អធិបតិបច្ចយេ នយោ។

អនន្តរភាវេន ឧបការកោ ធម្មោ **អនន្តរបច្ចយោ**, សោវ **សមនន្តរបច្ចយោ**, ព្យញ្ជនមត្តមេវ នានំ “ឧបចយសន្តតី”តិអាទីសុ វិយ។ យម្បិ “អត្ថានន្តរតាយ អនន្តរបច្ចយោ, កាលានន្តរតាយ សមនន្តរបច្ចយោ”តិ អាចរិយានំ មតំ, តំ “និរោធា វុដ្ឋហន្តស្ស នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនកុសលំ ផលសមាបត្តិយា សមនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ”តិអាទីហិ វិរុជ្ឈតិ, តំនិទ្ទេសេ “ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុ តំសម្បយុត្តកា ច ធម្មា មនោធាតុយា...បេ.... កាយវិញ្ញាណធាតុ...បេ.... មនោធាតុ...បេ.... មនោវិញ្ញាណធាតុយា...បេ.... បុរិមា បុរិមា កុសលា ធម្មា បច្ឆិមានំ បច្ឆិមានំ កុសលានំ ធម្មានំ...បេ.... អព្យាកតានំ ធម្មានំ...បេ.... បុរិមា បុរិមា អកុសលា ធម្មា បច្ឆិមានំ បច្ឆិមានំ អកុសលានំ...បេ.... អព្យាកតានំ...បេ.... យេសំ យេសំ ធម្មានំ អនន្តរា យេ យេ ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ ចិត្តចេតសិកា ធម្មា, តេ តេ ធម្មា តេសំ តេសំ ធម្មានំ អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឥមិនា អនន្តរបច្ចយនិទ្ទេសសមកោ ឯវ សមនន្តរបច្ចយោ និទ្ទិដ្ឋោ អញ្ញត្រ នាមនានាត្តាតិ អយំ អនន្តរសមនន្តរបច្ចយទ្វយេ នយោ។

ឧប្បជ្ជមានោវ សហ ឧប្បជ្ជមានភាវេន ឧបការកោ ធម្មោ **សហជាតបច្ចយោ**, សោ និទ្ទេសេ “ចត្តារោ ខន្ធា អរូបិនោ អញ្ញមញ្ញំ សហជាតបច្ចយេន បច្ចយោ, ចត្តារោ មហាភូតា អញ្ញមញ្ញំ...បេ.... ឱក្កន្តិក្ខណេ នាមរូបំ អញ្ញមញ្ញំ...បេ.... ចិត្តចេតសិកា ធម្មា ចិត្តសមុដ្ឋានានំ រូបានំ...បេ.... មហាភូតា ឧបាទារូបានំ...បេ.... រូបិនោ ធម្មា អរូបីនំ ធម្មានំ កិញ្ចិកាលេ សហជាតបច្ចយេន បច្ចយោ, កិញ្ចិកាលេ នសហជាតបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឯវំ ឆព្ពិធោ និទ្ទិដ្ឋោ។ តត្ថ **អញ្ញមញ្ញ**ន្តិ ឥមិនា តេសំ ធម្មានំ ឯកក្ខណេ បច្ចយភាវញ្ចេវ បច្ចយុប្បន្នភាវញ្ច ទីបេតិ, បដិសន្ធិក្ខណេ វត្ថុរូបំ **រូបំ** នាម។ **ចិត្តចេតសិកា**តិ បវត្តិយំ ចត្តារោ ខន្ធា, បដិសន្ធិយម្បីតិ កេចិ តត្ថ កដត្តារូបានម្បិ ចិត្តសមុដ្ឋានេ បវិដ្ឋត្តា។ តេសំ ហិ បដិសន្ធិចិត្តចេតសិកា សហជាតបច្ចយា ហោន្តិយេវ, តានិ បន វត្ថុវិរហិតានិ រូបានិ បវត្តិយំ ចិត្តសមុដ្ឋានានំ វិយ ចិត្តចេតសិកានំ បច្ចយត្តំ ន ផរន្តិ, តស្មា “អញ្ញមញ្ញ”ន្តិ ន វុត្តំ, តថា ភូតានំ ឧបាទារូបំ។ ឯវំ ហិ អគយ្ហមានេ បដិសន្ធិយំ កដត្តារូបានំ សហជាតា នាម និស្សយតា ន វុត្តាតិ សហជាតបច្ចយនិទ្ទេសោ អបរិបុណ្ណោ ឯវ សិយា។ **កិញ្ចិកាលេ**តិ ឥទម្បិ ឱក្កន្តិក្ខណេ ហទយវត្ថុមេវ សន្ធាយ វុត្តត្តា តតិយកោដ្ឋាសមេវ ភជតីតិ អត្ថតោ អយំ បច្ចយោ បញ្ចវិធោតិ អយំ សហជាតបច្ចយេ នយោ។

អញ្ញមញ្ញំ ឧប្បាទនុបត្ថម្ភនភាវេន ឧបការកោ ធម្មោ **អញ្ញមញ្ញបច្ចយោ** តិទណ្ឌកំ វិយ។ សោ និទ្ទេសេ “ចត្តារោ ខន្ធា អរូបិនោ អញ្ញមញ្ញបច្ចយេន បច្ចយោ, ចត្តារោ មហាភូតា...បេ.... ឱក្កន្តិក្ខណេ នាមរូបំ អញ្ញមញ្ញបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឯវំ តិធា និទ្ទិដ្ឋោតិ អយំ អញ្ញមញ្ញបច្ចយេ នយោ។

អធិដ្ឋានាការេន, និស្សយាការេន ច ឧបការកោ ធម្មោ **និស្សយបច្ចយោ** តរុចិត្តកម្មាទីនំ បថវីបដាទយោ វិយ, សោ និទ្ទេសេ សហជាតបច្ចយេ វិយ ឆធាវ និទ្ទិដ្ឋោ។ ឆដ្ឋោ បនេត្ថ កោដ្ឋាសោ “ចក្ខាយតនំ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយា, សោតឃានជិវ្ហាកាយាយតនំ កាយវិញ្ញាណធាតុយា...បេ.... យំ រូបំ និស្សាយ មនោធាតុ ច មនោវិញ្ញាណធាតុ ច វត្តន្តិ, តំ រូបំ មនោធាតុយា ច មនោវិញ្ញាណធាតុយា ច តំសម្បយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ និស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឯវំ បុរេជាតនិស្សយទស្សនវសេន វិភត្តោ, សេសំ តាទិសមេវ។ តត្ថ **រូប**ន្តិ ហទយវត្ថុ។

ឧបនិស្សយបច្ចយោតិ ឯត្ថ បនាយំ វចនត្ថោ – តទធីនវុត្តិតាយ អត្តនោ ផលេន និស្សិតោ, នប្បដិក្ខិត្តោតិ និស្សយោ, យថា បន ភុសោ អាយាសោ ឧបាយាសោ, ឯវំ ភុសោ និស្សយោ ឧបនិស្សយោ, ពលវការណស្សេតំ អធិវចនំ, តស្មា ពលវការណភាវេន ឧបការកោ ធម្មោ **ឧបនិស្សយបច្ចយោ**តិ វេទិតព្ពោ។ សោ

អារម្មណូបនិស្សយោ អនន្តរូបនិស្សយោ បកតូបនិស្សយោតិ តិវិធោ ហោតិ។ តត្ថ **អារម្មណូបនិស្សយោ** តាវ អារម្មណាធិបតិនា សទ្ធឹ នានត្តំ អកត្វា វិភត្តោ។ តត្ថ យំ អារម្មណំ គរុំ កត្វា ចិត្តចេតសិកា ឧប្បជ្ជន្តិ, តំ និយមតោ តេសំ អារម្មណេសុ ពលវារម្មណំ ហោតិ, ឥតិ គរុកាតព្ពមត្តដ្ឋេន អារម្មណាធិបតិ, ពលវការណដ្ឋេន អារម្មណូបនិស្សយោតិ ឯវមេតេសំ នានត្តំ វេទិតព្ពំ។

អនន្តរូបនិស្សយោបិ អនន្តរបច្ចយេន នានត្តំ អកត្វាវ វិភត្តោ, ឯវំ សន្តេបិ អត្តនោ អត្តនោ អនន្តរំ អនុរូបស្ស ចិត្តុប្បាទស្ស បវត្តនសមត្ថតាយ អនន្តរតា, បុរិមចិត្តស្ស បច្ឆិមចិត្តុប្បាទនេ ពលវតាយ អនន្តរូបនិស្សយតា ច វេទិតព្ពា។ យថា ហិ ហេតុបច្ចយាទីសុ កញ្ចិ ធម្មំ វិនាបិ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតិ, ន ឯវំ អនន្តរចិត្តំ វិនា ចិត្តស្ស ឧប្បត្តិ នាម អត្ថិ, តស្មា ពលវបច្ចយោ ហោតិ, ឥតិ ពលវការណដ្ឋេន អនន្តរោវ អនន្តរូបនិស្សយោតិ ឯវមេតេសំ នានត្តំ វេទិតព្ពំ។

បកតោ ឧបនិស្សយោ **បកតូបនិស្សយោ**, បកតោ នាម អត្តនោ សន្តានេ ឧប្បាទិតោ វា សទ្ធាសីលាទិឧបសេវិតោ វា ឧតុភោជនាទិបកតិយាយេវ វា ឧបនិស្សយោ បកតូបនិស្សយោ, ឥតិ បរូបនិស្សយេន អមិស្សោតិ អត្ថោ។ សោ ច បកតូបនិស្សយោ “សទ្ធំ ឧបនិស្សាយ ទានំ ទេតិ, សីលំ សមាទិយតិ, ឧបោសថកម្មំ ករោតិ, ឈានំ ឧប្បាទេតិ; វិបស្សនំ, មគ្គំ, អភិញ្ញំ, សមាបត្តឹ ឧប្បាទេតិ; សីលំ, សុតំ, ចាគំ, បញ្ញំ ឧបនិស្សាយ ទានំ ទេតិ…បេ…. សមាបត្តឹ ឧប្បាទេតី”តិអាទិនា ឥមេសំ សទ្ធាទីនំ វសេន ពហុធា វិភត្តោ, ឯវំ ឧបនិស្សយបច្ចយោ តិវិធោ។ និទ្ទេសេ បនាយំ “បុរិមា បុរិមា កុសលា ធម្មា បច្ឆិមានំ បច្ឆិមានំ កុសលានំ ធម្មានំ …បេ…. អកុសលានំ កេសញ្ចិ…បេ…. អព្យាកតានំ ធម្មានំ…បេ…. បុរិមា បុរិមា អកុសលា ធម្មា បច្ឆិមានំ បច្ឆិមានំ អកុសលានំ…បេ…. កុសលានំ កេសញ្ចិ…បេ…. អព្យាកតានំ ធម្មានំ…បេ…. បុរិមា បុរិមា អព្យាកតា ធម្មា…បេ…. អព្យាកតានំ, កុសលានំ, អកុសលានំ ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ, បុគ្គលោបិ ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ, សេនាសនម្បិ”តិ ឯវំ និទ្ទិដ្ឋោ។ តត្ថ **បុរិមា**តិ អនន្តរូបនិស្សយេ សមនន្តរាតីតាវ លព្ភន្តិ។

អារម្មណូបនិស្សយបកតូបនិស្សយេសុ បន នានាវីថិវសេន បុរិមតរាវាតិ តយោបិ រាសី កុសលេន កុសលបទេ លព្ភន្តិ។ កុសលេន បនាកុសលេ សមនន្តរាតីតា ន លព្ភន្តិ, តេនាហ “កេសញ្ចី”តិ។ ឥទំ ហិ “កុសលោ ធម្មោ អកុសលស្ស ធម្មស្ស អារម្មណូបនិស្សយោ បកតូបនិស្សយោ, អារម្មណូបនិស្សយោ បន ទានំ ទត្វា…បេ…. តំ គរុំ កត្វា រាគោ ឧប្បជ្ជតិ…បេ…. បកតូបនិស្សយោ សទ្ធំ ឧបនិស្សាយ មានំ ជប្បេតី”តិអាទិនា **បញ្ហាវារេ** អាគតំ ឥមំ នយំ សន្ធាយ វុត្តំ។

អកុសលេន កុសលបទេ ហិ សមនន្តរាតីតា ន លព្ភន្តិ, តេនាហ “កេសញ្ចី”តិ។ ឥទំ បន “អកុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ធម្មស្ស បកតូបនិស្សយោ។ រាគំ ឧបនិស្សាយ ទានំ ទេតិ…បេ…. បាណំ ហន្ត្វា តស្ស បដិឃាតត្ថាយ ទានំ ទេតី”តិអាទិនា នយេន **បញ្ហាវារេ** អាគតំ បកតូបនិស្សយមេវ សន្ធាយ វុត្តំ។ យថា ហិ អកុសលំ កុសលស្ស អនន្តរូបនិស្សយោ ន ហោតិ, តថា អារម្មណូបនិស្សយោបិ ន ហោតិ។ ន ហិ តំ គរុំ កត្វា កុសលំ បវត្តតិ។

អកុសលេន អព្យាកតបទេ បន អារម្មណូបនិស្សយោវ ន លព្ភតិ។ ន ហិ តំ អព្យាកតា គរុំ ករោន្តិ, អនន្តរា បនស្ស ហោន្តិ។ តេនេវេត្ថ “កេសញ្ចី”តិ ន វុត្តំ។ សេសបទេសុ តយោបិ ឧបនិស្សយា លព្ភន្តេវ។ “បុគ្គលោបិ, សេនាសនម្បី”តិ ឥទម្បិ ទ្វយំ បកតូបនិស្សយវសេនេវេត្ថ វុត្តំ, ឧតុភោជនាទយោ ចេត្ថ សង្គហេតព្ពា។ ឥមស្មិញ្ច បច្ចយេ ឯកច្ចាយ បញ្ញត្តិយា សទ្ធឹ សព្ពេបិ ចតុភូមកា ធម្មា សង្គហិតាតិ វេទិតព្ពាតិ អយំ ឧបនិស្សយបច្ចយេ នយោ។

បឋមតរំ ឧប្បជ្ជិត្វា វត្តមានភាវេន ឧបការកា រូបធម្មា **បុរេជាតបច្ចយោ**, សោ បសាទតព្ពិសយហទយវត្ថុវសេន ឯកាទសវិធោ។ និទ្ទេសេ ច “ចក្ខាយតនំ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយា តំសម្បយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ បុរេជាតបច្ចយេន បច្ចយោ…បេ…. កាយាយតនំ កាយវិញ្ញាណធាតុយា …បេ…. រូបាយតនំ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយា…បេ…. ផោដ្ឋព្ពាយតនំ កាយវិញ្ញាណធាតុយា…បេ…. រូបាយតនំ សទ្ទគន្ធរសផោដ្ឋព្ពាយតនំ មនោធាតុយា…បេ…. យំ រូបំ និស្សាយ…បេ…. តំ រូបំ មនោធាតុយា ច មនោវិញ្ញាណធាតុយា ច កិញ្ចិកាលេ បុរេជាតបច្ចយេន បច្ចយោ, កិញ្ចិកាលេ ន បុរេជាតបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឯវំ សព្ពថាបិ បញ្ចទ្វារេ វត្ថារម្មណវសេន, មនោទ្វារេ វត្ថុវសេនេវ ឋាយំ និទ្ទិដ្ឋោ។ **បញ្ហាវារេ** បន អារម្មណបុរេជាតំ “អរហា ចក្ខុំ អនិច្ចតោ ទុក្ខតោ អនត្តតោ វិបស្សតី”តិ អាគតត្តា មនោទ្វារេបិ អដ្ឋារសន្នំ រូបានំ វសេន អារម្មណបុរេជាតម្បិ លព្ភតេវាតិ អយំ បុរេជាតបច្ចយេ នយោ។

បុរេជាតានំ រូបធម្មានំ ឧបត្ថម្ភកដ្ឋេន ឧបការកោ អរូបធម្មោ **បច្ឆាជាតបច្ចយោ** គិជ្ឈបោតកសរីរានំ
អាហារាសា ចេតនា វិយ។ និទ្ទេសេបិ ចស្ស “បច្ឆាជាតា ចិត្តចេតសិកា ធម្មា បុរេជាតស្ស ឥមស្ស កាយស្ស
បច្ឆាជាតបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឯវំ វុត្តំ។ តត្ថ **ឥមស្ស កាយស្សា**តិ ចតុសមុដ្ឋានិកតិសមុដ្ឋានិកភូតុបាទាយ
រូបកាយស្ស។ ធម្មតោ ចាយំ ឋបេត្វា បដិសន្ធិវិបាកេ អារុប្បវិបាកេ អវសេសា សព្ពេ ចតុភូមកា អរូបធម្មាតិ
វេទិតព្ពាតិ អយំ បច្ឆាជាតបច្ចយេ នយោ។

អាសេវនដ្ឋេន អនន្តរានំ បគុណពលវភាវេន ឧបការកោ ធម្មោ **អាសេវនបច្ចយោ**
គន្ថាទិបុរិមាភិយោគោ វិយ។ សោ កុសលាកុសលកិរិយជវនវសេន តិវិធោ។ និទ្ទេសេ បនស្ស “បុរិមា បុរិមា
កុសលា ធម្មា បច្ឆិមានំ បច្ឆិមានំ កុសលានំ ធម្មានំ...បេ.... អកុសលានំ ធម្មានំ...បេ.... កិរិយាព្យាកតានំ
ធម្មានំ អាសេវនបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ និទ្ទិដ្ឋោ។ តត្ថ **បុរិមា បុរិមា**តិ សព្ពត្ថ សមនន្តរាតីតាវ ទដ្ឋព្ពា, តត្ថាបិ
កុសលាទយោ អព្យាកតាទីនំ ភិន្នជាតិកានំ សមនន្តរានម្បិ វាសនាសង្ខាតេន អាសេវនេន ប
គុណតរពលវភាវវិសិដ្ឋំ អត្តនោ កុសលាទិភាវសង្ខាតគតឹ គាហាបេតុំ អសមត្ថតាយ អាសេវនបច្ចយា ន
ហោន្តិ, ភូមិតោ, បន អារម្មណតោ ច ភិន្នាបិ កាមាវចរតិហេតុកកុសលកិរិយា អត្តនា សទិសវេទនានមេវ
មហគ្គតលោកុត្តរកុសលកិរិយានម្បិ, សង្ខារារម្មណញ្ច អនុលោមកុសលំ និព្ពានារម្មណស្ស គោត្រភុកុសលស្ស
អាសេវនបច្ចយា ហោន្តិយេវ។ លោកុត្តរោ បន អាសេវនបច្ចយោ នត្ថិ, តថា វិបាកោ កម្មបរិណាមិតត្តាតិ អយំ
អាសេវនបច្ចយេ នយោ។

ចិត្តប្បយោគសង្ខាតេន កិរិយភាវេន ឧបការកោ ធម្មោ **កម្មបច្ចយោ**។ សោ នានក្ខណិកាយ កុសលា
កុសលចេតនាយ ចេវ សហជាតាយ ច សព្ពាយបិ ចេតនាយ វសេន ទុវិធោ ហោតិ។ និទ្ទេសេបិ ចស្ស “កុសលា
កុសលំ កម្មំ វិបាកានំ ខន្ធានំ កដត្តា ច រូបានំ...បេ.... ចេតនា សម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ តំសមុដ្ឋានានញ្ច
រូបានំ កម្មបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ទ្វិធាវ វុត្តោ។ តត្ថ **កម្ម**ន្តិ ចេតនាកម្មមេវ។ **កដត្តា ច រូបាន**ន្តិ កម្មស្ស
កដត្តា ឧបចិតត្តា និប្ផាទិតត្តា ឧប្បន្នានំ កម្មជានំ រូបានំ កដត្តា ឯវ, កម្មម្បិ កាលន្តរេយេវ អវសេសបច្ចយ
សមាយោគេ សតិ អត្តនោ ផលំ ឧប្បាទេតិ, ន តុ វិនដ្ឋត្តា ឋិតត្តា តំ វា ឋិតំ បន កម្មំ ន ជនេតិ។ **ឯវំ តំ
សមុដ្ឋាន**ន្តិ ឥមិនា បដិសន្ធិយំ កដត្តារូបគ្គហណំ ទដ្ឋព្ពន្តិ អយំ កម្មបច្ចយេ នយោ។

និរុស្សាហសន្តភាវេន និរុស្សាហសន្តភាវាយ ឧបការកោ វិបាកធម្មោ **វិបាកបច្ចយោ**។ សោ បវត្តេ ចិត្ត
សមុដ្ឋានានំ, បដិសន្ធិក្ខណេ កដត្តារូបានំ, សព្ពត្ថ ច សម្បយុត្តធម្មានំ បច្ចយោ ហោតិ។ យថាហ **សព្ពបញ្ហាវារេ**
– “វិបាកាព្យាកតោ ឯកោ ខន្ធោ តិណ្ណន្នំ ខន្ធានំ ចិត្តសមុដ្ឋានានញ្ច រូបានំ បដិសន្ធិក្ខណេ...បេ.... កដត្តា ច
រូបានំ វិបាកបច្ចយេន បច្ចយោ”តិអាទិ។ និទ្ទេសេ បនស្ស “វិបាកា ចត្តារោ ខន្ធា អរូបិនោ អញ្ញមញ្ញំ វិបាក
បច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឯត្តកមេវ វុត្តំ។ តំ **បញ្ហាវារេ** វុត្តវិធានំ សន្ធាយ សាវសេសំ វុត្តន្តិ អយំ វិបាកបច្ចយេ
នយោ។

រូបារូបានំ ឧបត្ថម្ភកដ្ឋេន ឧបការកា ចត្តារោ អាហារា **អាហារបច្ចយោ**។ និទ្ទេសេ បន “កពឡីការោ
អាហារោ ឥមស្ស កាយស្ស...បេ.... អរូបិនោ អាហារា សម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ តំសមុដ្ឋានានញ្ច រូបានំ អាហារ
បច្ចយេន បច្ចយោ”តិ ឯវំ និទ្ទិដ្ឋោ។ តត្ថ ចតុសមុដ្ឋានមុបគតា ឱជា កពឡីការោ អាហារោ នាម។ សោ យស្មា
អាហារូបសេវិនញ្ញេវ អជ្ឈោហដាហារឧតុជាហារូបត្ថទ្ធោ ឯវ ច កម្មជាទិអាហារោ ឥមស្ស កាយស្ស ឋិតិយា ប
វត្តតិ, ន អញ្ញថា, តស្មា កពឡីកាតព្ពឧតុជវត្ថុសន្និស្សិតតាទស្សនត្ថំ កពឡីការោ អាហារោតិ វុត្តោ។ កិញ្ចាបិ
ចាយំ “ឥមស្ស កាយស្សា”តិ អវិសេសេន វុត្តោ, វិសេសតោ បន អាហារជរូបស្ស ជនកោ ចេវ អនុបាលកោ ច
ហុត្វា សេសតិសន្តតិសមុដ្ឋានរូបស្ស អនុបាលកោ ឯវ ហុត្វា អាហារបច្ចយោ ហោតិ។ **តំសមុដ្ឋានាន**ន្តិ ឥមិនា
បដិសន្ធិយំ កម្មសមុដ្ឋានានិ គហិតានេវ។ **បញ្ហាវារេ** ហិ “បដិសន្ធិក្ខណេ វិបាកាព្យាកតា អាហារា សម្បយុត្តកានំ
ខន្ធានំ កដត្តា ច រូបានំ អាហារបច្ចយេន បច្ចយោ”តិ វុត្តន្តិ អយំ អាហារបច្ចយេ នយោ។

អធិបតិយដ្ឋេន ឧបការកា ឥត្ថិន្ទ្រិយបុរិសិន្ទ្រិយវជ្ជា វីសតិ ឥន្ទ្រិយា **ឥន្ទ្រិយបច្ចយោ**។ ឥត្ថិន្ទ្រិយបុរិ
សិន្ទ្រិយានិ ហិ កិញ្ចាបិ ឥត្ថិបុរិសលិង្គាកប្បាទីនំ ពីជភូតានិ, នេវ បន តេសំ, ន អញ្ញេសំ ឥន្ទ្រិយាទិបច្ចយតំ
ផរន្តិ។ សុត្តន្តិកបរិយាយេន បន តេសំ បកតូបនិស្សយភាវំ ផរន្តីតិ ពាវីសតេវ ឥន្ទ្រិយានិ។ តត្ថ
ចក្ខុន្ទ្រិយាទយោ បញ្ច អរូបធម្មានមេវ ឥន្ទ្រិយបច្ចយោ, រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ កដត្តារូបានមេវ, សេសា រូបារូបានំ។
និទ្ទេសេ “ចក្ខុន្ទ្រិយំ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយា តំសម្បយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ...បេ.... កាយវិញ្ញាណធាតុយា...បេ.... រូប
ជីវិតិន្ទ្រិយំ កដត្តារូបានំ, អរូបិនោ ឥន្ទ្រិយា សម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ តំសមុដ្ឋានានញ្ច រូបានំ ឥន្ទ្រិយបច្ចយេន
បច្ចយោ”តិ ឯវំ និទ្ទិដ្ឋោ។ **តំសមុដ្ឋានាន**ន្តិ ឯត្ថាបិ កដត្តារូបម្បិ សង្គហិតំ។ **បញ្ហាវារេ** ហិ “បដិសន្ធិក្ខណេ
វិបាកាព្យាកតា ឥន្ទ្រិយា សម្បយុត្តកានំ ខន្ធានំ កដត្តា ច រូបាន”ន្តិ វុត្តន្តិ អយំ ឥន្ទ្រិយបច្ចយេ នយោ។

ឧបនិជ្ឈាយនដ្ឋេន ឧបការកានិ ឋបេត្វា ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណេសុ វេទនាត្តយំ, ឯកគ្គតញ្ច សេសានិ កុសលាទិភេទានិ សត្ត ឈានង្គានិ **ឈានបច្ចយោ**។ ទ្វិបញ្ចវិញ្ញាណានំ ហិ អភិនិបាតមត្តត្តា តេសុ វេទនេកគ្គតា ឧបនិជ្ឈាយនាការស្ស អភាវេន ឈានង្គេសុ ន ឧទ្ធដា, និទ្ទេសេ បនស្ស "ឈានង្គានិ ឈានសម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ តំសមុដ្ឋានានញ្ច រូបានំ ឈានបច្ចយេន បច្ចយោ"តិ និទ្ទិដ្ឋោ។ តេជាបិ **តំសមុដ្ឋានាន**ន្តិ តមិនា ច កដត្តារូបម្បិ គហិតំ។ **បញ្ហាវារេ**ហិ "បដិសន្ធិក្ខណេ វិបាកាព្យាកតានិ ឈានង្គានិ សម្បយុត្តកានំ ខន្ធានំ កដត្តា ច រូបាន"ន្តិ វុត្តន្តិ អយំ ឈានបច្ចយេ នយោ។

យតោ តតោ វា និយ្យានដ្ឋេន ឧបការកានិ កុសលាទិភេទានិ ទ្វាទស មគ្គង្គានិ **មគ្គបច្ចយោ**។ និទ្ទេសេ បន "មគ្គង្គានិ មគ្គសម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ តំសមុដ្ឋានានញ្ច រូបានំ មគ្គបច្ចយេន បច្ចយោ"តិ និទ្ទិដ្ឋោ។ ឯត្ថាបិ **តំសមុដ្ឋានាន**ន្តិ តមិនា កដត្តារូបគ្គហណំ។ **បញ្ហាវារេ** ហិ "បដិសន្ធិក្ខណេ វិបាកាព្យាកតានិ មគ្គង្គានិ សម្បយុត្តកានំ ខន្ធានំ កដត្តា ច រូបាន"ន្តិ វុត្តំ, អហេតុកចិត្តេសុ ចេត្ថ វិជ្ជមានានិ មគ្គង្គានិ មគ្គបច្ចយា ន ហោន្តិ។ អយំ មគ្គបច្ចយេ នយោ។

ឯកវត្ថុកឯការម្មណឯកុប្បាទឯកនិរោធសង្ខាតេន សម្បយុត្តភាវេន ឧបការកា អរូបិនោ ធម្មា **សម្បយុត្តបច្ចយោ**។ និទ្ទេសេ បន "ចត្តារោ ខន្ធា អរូបិនោ ធម្មា អញ្ញមញ្ញំ សម្បយុត្តបច្ចយេន បច្ចយោ"តិ និទ្ទិដ្ឋោតិ អយំ សម្បយុត្តបច្ចយេ នយោ។

ឯកវត្ថុកាទិភាវានុបគមេន ឧបការកា រូបិនោ ធម្មា អរូបីនំ, អរូបិនោ ធម្មា រូបីនំ **វិប្បយុត្តបច្ចយោ**, សោ សហជាតបុរេជាតបច្ឆាជាតវសេន តិវិធោ ហោតិ។ វុត្តំ ហេតំ "សហជាតា កុសលា ខន្ធា ចិត្តសមុដ្ឋានានំ រូបានំ...បេ.... បច្ឆាជាតា កុសលា ខន្ធា បុរេជាតស្ស ឥមស្ស កាយស្ស វិប្បយុត្តបច្ចយេន បច្ចយោ"តិអាទិ។ បុរេជាតំ បន ឆវត្ថុវសេនេវ វេទិតព្វំ។ និទ្ទេសេ បនស្ស "រូបិនោ ធម្មា អរូបីនំ...បេ.... អរូបិនោ ធម្មា រូបីនំ ធម្មានំ វិប្បយុត្តបច្ចយេន បច្ចយោ"តិ ឯវំ សាមញ្ញតោ និទ្ទិដ្ឋោ។ តត្ថ **រូបិនោ**តិ ឥទំ ឆវត្ថូនំ វសេន វុត្តំ, រូបាយតនាទយោ បន អារម្មណធម្មា សម្បយោគាសង្កាយាភាវេន វិប្បយុត្តបច្ចយា ន វុត្តា។ ចក្ខាទីនំ ហិ វត្ថូនំ អព្ភន្តរតោ អរូបធម្មា និក្ខមន្តា វិយ ឧប្បជ្ជន្តិ, តត្ថ សម្បយោគាសង្កា ហោតិ។ **បញ្ហាវារេបិ** ហិ "វត្ថុ កុសលានំ ខន្ធានំ...បេ.... ចក្ខាយតនំ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយា"តិអាទិនា ឆ វត្ថូនេវ ឧទ្ធដានិ, **អរូបិនោ ធម្មា រូបីន**ន្តិ ឯត្ថាបិ និព្វានំ អរូបម្បិ សមានំ រូបស្ស វិប្បយុត្តបច្ចយោ ន ហោតិ សព្វថា សម្បយោគាសង្កាភាវតោ, "ចតូហិ សម្បយោគោ ចតូហិ វិប្បយោគោ"តិ (ធាតុ. ៣) ហិ វុត្តន្តិ អយំ វិប្បយុត្តបច្ចយេ នយោ។

បច្ចុប្បន្នលក្ខណេន អត្ថិភាវេន តាទិសស្សេវ ធម្មស្ស ឧបត្ថម្ភកដ្ឋេន ឧបការកោ ធម្មោ **អត្ថិបច្ចយោ**, សោ និទ្ទេសេ "ចត្តារោ ខន្ធា អរូបិនោ អញ្ញមញ្ញំ...បេ.... ចត្តារោ មហាភូតា អញ្ញមញ្ញំ, ឱក្កន្តិក្ខណេ នាមរូបំ អញ្ញមញ្ញំ, ចិត្តចេតសិកា ធម្មា ចិត្តសមុដ្ឋានានំ រូបានំ, មហាភូតា ឧបាទារូបានំ, ចក្ខាយតនំ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយា...បេ.... រូបាយតនំ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយា តំសម្បយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ...បេ.... រូបាយតនំ...បេ.... ផោដ្ឋព្វាយតនំ មនោធាតុយា...បេ.... មនោធាតុយា ច មនោវិញ្ញាណធាតុយា ច តំសម្បយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ អត្ថិបច្ចយេន បច្ចយោ"តិ ឯវំ សហជាតបុរេជាតវសេន ច ពហុធា និទ្ទិដ្ឋោ, **បញ្ហាវារេ** បន "សហជាតំ បុរេជាតំ បច្ឆាជាតំ អាហារំ ឥន្ទ្រិយ"ន្តិ ឥមេសំ បញ្ចន្នម្បិ វសេន អាគតត្តា បច្ឆាជាតកពឡីការអាហាររូបជីវិតិន្ទ្រិយានំ វសេនាបិ អត្ថិបច្ចយោ គហេតព្វោវាតិ អយំ អត្ថិបច្ចយេ នយោ។

អត្តនោ អនន្តរំ ឧប្បជ្ជមានានំ អរូបធម្មានំ បវត្តិឱកាសទានវសេន ឧបការកា សមនន្តរនិរុទ្ធា អរូបធម្មា **នត្ថិបច្ចយោ**, និទ្ទេសេ បន "សមនន្តរនិរុទ្ធា ចិត្តចេតសិកា ធម្មា បដុប្បន្នានំ ចិត្តចេតសិកានំ ធម្មានំ នត្ថិបច្ចយេន បច្ចយោ"តិ ឯវំ សាមញ្ញតោវ និទ្ទិដ្ឋោ។ សព្វថា អនន្តរបច្ចយសទិសតាយ តត្ថ និទ្ទិដ្ឋនយេនេវេត្ថ វិសេសោ ញាតព្វោតិ អយំ នត្ថិបច្ចយេ នយោ។

នត្ថិបច្ចយធម្មាវ វិគតភាវេន ឧបការកត្តា ***វិគតបច្ចយោ***តិ សហ និទ្ទេសេន នត្ថិបច្ចយសទិសោវាតិ។

អវិគតបច្ចយោបិ សព្វថា អត្ថិបច្ចយសទិសោវ, ទេសនាវិលាសេន, វេនេយ្យវសេន វា អយំ ទុកោ វុត្តោតិ អយំ អវិគតបច្ចយេ នយោ។

បកិណ្ណកវិនិច្ឆយោ

ឥមេសុ បន ចតុវីសតិយា បច្ចយេសុ ញាណចារស្ស វិសទភាវត្ថំ –

ធម្មតោ កាលតោ ចេវ, ឯកស្សានេកបច្ចយា;
អនេកេសញ្ច ធម្មានំ, ឯកបច្ចយភាវតោ។

សភាគា វិសភាគា ច, យុគឡា ជនកាទិតោ;
សព្ពដ្ឋានាទិភេទា ច, រូបារូបវិកប្បតោ;
ភវតោ សង្គហា ញេយ្យោ, បកិណ្ណកវិនិច្ឆយោ។

តត្ថ **ធម្មតោ**តិ ឥមេសុ ហិ បច្ចយេសុ ហេតុបច្ចយោ តាវ នាមរូបធម្មេសុ នាមធម្មេកទេសោ, តថា សហជាតាធិបតិកម្មឈានមគ្គបច្ចយា, តថា អាសេវនវិបាកបច្ចយា, ចតុក្ខន្ធសង្គហិតាបិ វិបាកធម្មា អនន្តរសមនន្តរបច្ឆាជាតសម្បយុត្តនត្ថិវិគតបច្ចយា។ និព្ពានស្ស អសង្គហតោ នាមេកទេសោតិបិ វត្តុំ វដ្ដតិ។ បុរេជាតបច្ចយោ រូបធម្មោវ, សេសា យថាលាភវសេន នាមរូបធម្មា។ តត្ថ ច អារម្មណាធិបតិ អារម្មណូបនិស្សយបកតូបនិស្សយេសុ បញ្ញត្តិបិ សង្គហិតាតិ អយំ ធម្មតោ វិនិច្ឆយោ។

កាលតោ បន ហេតុសហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយបុរេជាតបច្ឆាជាតវិបាកអាហារឥន្ទ្រិយឈានមគ្គសម្បយុត្តវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតបច្ចយា បន្នរស បច្ចុប្បន្នាវ ហុត្វា អត្តនោ ផលស្ស បច្ចយា ហោន្តិ, អនន្តរសមនន្តរអាសេវននត្ថិវិគតបច្ចយា បញ្ច អតីតា ឯវ ហុត្វា, កម្មបច្ចយោ បនេកោ បច្ចុប្បន្នោបិ អតីតោបិ ហុត្វា, សេសា អារម្មណអធិបតិឧបនិស្សយបច្ចយា តយោបិ តេកាលិកាបិ, និព្ពានបញ្ញត្តិវសេន កាលវិមុត្តាបិ ហុត្វា អត្តនោ ផលស្ស បច្ចយា ហោន្តីតិ អយំ កាលតោ វិនិច្ឆយោ។

ឯកស្សានេកបច្ចយាតិ ឯកធម្មស្ស, ឯកបច្ចយស្ស ច អនេកបច្ចយភាវតោ។ កថំ? ហេតុបច្ចយេ តាវ អមោហោ ឯកោ ធម្មោ, សោ បុរេជាតកម្មអាហារឈានវជ្ជានំ វីសតិយា បច្ចយានំ វសេន អនេកបច្ចយោ ហោតិ, ហេតុបច្ចយត្តំ អវិជហន្តោវ អធិបតិសហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយវិបាកិន្ទ្រិយមគ្គសម្បយុត្តវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតានំ អញ្ញេសំ ឯកាទសន្នំ វសេន វា អនេកបច្ចយោ ហោតិ , តថា អលោភាទយោ, តេសុ បន អលោភាទោសា ឥន្ទ្រិយមគ្គបច្ចយា ន ហោន្តិ, តេ តយោ អវិបាកភូតា លោភទោសមោហា វិបាកបច្ចយាបិ ន ហោន្តិ, តេ បន អមោហវជ្ជិតា បញ្ច អធិបតិបច្ចយា ន ហោន្តិ, តថា សេសាបិ អវិបាកភូតា។

អារម្មណបច្ចយេ រូបាយតនំ ចក្ខុវិញ្ញាណធាតុយា អារម្មណបុរេជាតអត្ថិអវិគតានំ ចតុន្នំ វសេន អនេកបច្ចយោ ហោតិ, តថា មនោធាតុយា, អហេតុកមនោវិញ្ញាណធាតុយា ច។ សហេតុកាយ បន អារម្មណាធិបតិអារម្មណូបនិស្សយានម្បិ វសេន, សទ្ទាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ ធម្មាយតនំ បន និស្សយវិប្បយុត្តានំ វសេនាបិ អនេកបច្ចយោ ហោតិ, តថា អារម្មណបច្ចយត្តំ អវិជហន្តោវ អារម្មណាធិបតិនិស្សយឧបនិស្សយបុរេជាតវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតានំ វសេន អបរេសម្បិ សត្តន្នំ វសេន អនេកបច្ចយោ ហោតីតិ អយមេត្ថ ឧក្កដ្ឋបរិច្ឆេទោ។ តត្ថ អរូបានំ បន រូបានំ វា អតីតានាគតានំ អារម្មណបច្ចយភាវេ សតិ អារម្មណាធិបតិឧបនិស្សយមត្តមេវ ឧត្តរិ លព្ភតិ។

អធិបតិបច្ចយេ អារម្មណាធិបតិ វុត្តនយោវ។ សហជាតាធិបតីសុ ចិត្តំ ហេតុបុរេជាតកម្មឈានមគ្គវជ្ជានំ ឯកូនវីសតិយា បច្ចយានំ វសេន អនេកបច្ចយោ ហោតិ, អធិបតិបច្ចយត្តំ អវិជហន្តោ អបរេសំ សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយវិបាកាហារិន្ទ្រិយសម្បយុត្តវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតានំ ទសន្នំ វសេនេវ, តថា វីរិយំ អាហារបច្ចយវជ្ជានំ មគ្គបច្ចយសហិតានំ វសេន, ឆន្ទោ អាហារិន្ទ្រិយវជ្ជានំ វសេន អនេកបច្ចយោ ហោតិ, វីមំសា ហេតុបច្ចយេ វុត្តនយាវ។

អនន្តរបច្ចយេ ចតូសុ ខន្ធេសុ វេទនាក្ខន្ធោ តាវ ហេតុបុរេជាតកម្មាហារមគ្គបច្ចយវជ្ជានំ ឯកូនវីសតិយា វសេន , សញ្ញាក្ខន្ធោ តេសុ ឥន្ទ្រិយឈានវជ្ជានំ សត្តរសន្នំ វសេន, សង្ខារក្ខន្ធោ ហេតុបុរេជាតកម្មិន្ទ្រិយឈានមគ្គវជ្ជានំ អដ្ឋារសន្នំ វសេន, តថា ចេតនា កម្មសហិតានំ, វិតក្កោ ហេតុបុរេជាតកម្មអាហារិន្ទ្រិយវជ្ជានំ ឈានមគ្គសហិតានំ, វិចារោ, បីតិ ច អានន្តរិយានំ មគ្គវជ្ជានំ, ឯកគ្គតា ហេតុបុរេជាតកម្មាហារវជ្ជានំ វីសតិយា បច្ចយានំ វសេន, សទ្ធា, ជីវិតិន្ទ្រិយញ្ច អនន្តរានំ ហេតុបុរេជាតកម្មាហារឈានមគ្គវជ្ជានំ អដ្ឋារសន្នំ, សតិ មគ្គសហិតានំ ឯកូនវីសតិយា, ហិរិឱត្តប្បកាយបស្សទ្ធាទិឆយុគា, យេវាបនកេសុ អធិមោក្ខមនសិការតត្រមជ្ឈត្តតា, ករុណាមុទិតា ច ហេតុបុរេជាតកម្មាហារឈានមគ្គិន្ទ្រិយវជ្ជានំ សត្តរសន្នំ, វិរតិយោ បន មគ្គសហិតានំ អដ្ឋារសន្នំ, មិច្ឆាទិដ្ឋិ តតោ វិបាកវជ្ជានំ សត្តរសន្នំ វសេន, មិច្ឆាវាចាកម្មន្តាជីវា តេហិ ចេវ កម្មាហារបច្ចយេហិ ចាតិ ឯកូនវីសតិយា បច្ចយានំ វសេន, អហិរិកំ អនោត្តប្បំ មានោ ថិនំ មិទ្ធំ ឧទ្ធច្ចន្តិ ឥមេ ហេតុបុរេជាតកម្មវិបាកាហារិន្ទ្រិយឈានមគ្គវជ្ជានំ សោឡសន្នំ, វិចិកិច្ឆា ឥស្សាមច្ឆរិយកុក្កុច្ចានិ តតោ

អធិបតិវជ្ជានំ បន្ទរសន្ទំ វសេន អនេកបច្ចយា ហោន្តិ។ អនន្តរបច្ចយត្តំ អវិជហន្តានំ បនេតេសំ សមនន្តរឧបនិស្សយកម្មនត្ថិវិគតានំ អបរេសំ ឆន្នំ វសេន ច។ វិញ្ញាណក្ខន្ធស្ស អធិបតិបច្ចយេនេវ អនេកបច្ចយភាវោ វេទិតព្ពោ។

សហជាតបច្ចយេ មហាភូតានិ អារម្មណអារម្មណាធិបតិសហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយឧបនិស្សយបុរេជាតអត្ថិអវិគតានំ នវន្នំ, ហទយវត្ថុ តេសញ្ញេវ វិប្បយុត្តសហិតានំ វសេន។ **និស្សយបច្ចយេ** ចក្ខាយតនាទីនិ អារម្មណអារម្មណាធិបតិនិស្សយឧបនិស្សយបុរេជាតឥន្ទ្រិយវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតានំ នវន្នំ វសេន។ **បុរេជាតបច្ចយេ** រូបសទ្ទគន្ធរសាយតនាទីនិ អារម្មណអារម្មណាធិបតិឧបនិស្សយបុរេជាតអត្ថិអវិគតានំ ឆន្នំ វសេន។ **អាហារបច្ចយេ** ឱជា អារម្មណអារម្មណាធិបតិឧបនិស្សយាហារអត្ថិអវិគតានំ ឆន្នំ បច្ចយានំ វសេន អនេកធា បច្ចយោ ហោតិ។ តំតំបច្ចយត្តំ អវិជហន្តានំ តេសំ តេសំ សព្ពត្ថ អារម្មណាធិបតិអនន្តរសមនន្តររូបនិស្សយាទិបច្ចយតា វុត្តនយេន វេទិតព្ពា។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ អយំ ឯកស្សានេកបច្ចយតោ វិនិច្ឆយោ។

អនេកេសញ្ច ធម្មានំ, ឯកបច្ចយភាវតោតិ ឯតេសុ ហិ បបេត្វា កម្មបច្ចយំ សេសេសុ តេវីសតិយា បច្ចយេសុ អនេកេ អនេកេសំ ធម្មានំ ឯកតោ ឯកេកំ បច្ចយា ហោន្តិ។ កម្មបច្ចយោ បន ចេតនា ឯកធម្មោវាតិ អយំ អនេកធម្មានំ ឯកបច្ចយភាវតោ វិនិច្ឆយោ។

សភាគា វិសភាគា ចាតិ ឯតេសុ ហិ អនន្តរសមនន្តរអនន្តររូបនិស្សយាសេវននត្ថិវិគតបច្ចយា សភាគា, តថា អារម្មណអារម្មណាធិបតិអារម្មណូបនិស្សយា។ បុរេជាតបច្ចយោ បនេត្ថ បច្ឆាជាតេន វិសភាគោ, តថា សម្បយុត្តោ វិប្បយុត្តេន, អត្ថិ នត្ថិនា, វិគតោ អវិគតេនាតិ អយំ សភាគវិសភាគតោ វិនិច្ឆយោ។

យុគឡាតិ ឯត្ថ អត្ថសរិក្ខតាយ សទ្ទសរិក្ខតាយ កាលបដិបក្ខតាយ ហេតុផលតាយ អញ្ញមញ្ញបដិបក្ខតាយាតិ ឥមេហិ ការណេហិ យុគឡំ វេទិតព្ពំ។ អនន្តរសមនន្តរា ហិ អត្ថសរិក្ខតាយ ឯកំ យុគឡំ នាម។ និស្សយូបនិស្សយា សទ្ទសរិក្ខតាយ, បុរេជាតបច្ឆាជាតា កាលបដិបក្ខតាយ, កម្មវិបាកា ហេតុផលតាយ, សម្បយុត្តវិប្បយុត្តា អញ្ញមញ្ញបដិបក្ខតាយ ឯកំ យុគឡំ, តថា អត្ថិនត្ថិបច្ចយា, វិគតអវិគតបច្ចយាតិ អយំ យុគឡតោ វិនិច្ឆយោ។

ជនកាទិតោតិ ជនកោបត្ថម្ភកតោ។ ឯតេសុ ហិ អនន្តរសមនន្តររូបនិស្សយបកតូបនិស្សយាសេវនបច្ចយា, នានក្ខណិកោ កម្មបច្ចយោ, នត្ថិវិគតបច្ចយា ចាតិ ឥមេ ជនកា ឯវ, ន ឧបត្ថម្ភកា។ បច្ឆាជាតបច្ចយោ ឧបត្ថម្ភកោ ឯវ, ន ជនកោ។ សេសា ជនកា ចេវ ឧបត្ថម្ភកា ចាតិ អយំ ជនកាទិតោ វិនិច្ឆយោ។

សព្ពដ្ឋានាទិភេទាតិ សព្ពដ្ឋានិកអសព្ពដ្ឋានិកភេទតោ។ ឯតេសុ ហិ សហជាតនិស្សយអត្ថិអវិគតបច្ចយា សព្ពដ្ឋានិកា។ សព្ពេសុ បច្ចយុប្បន្នេសុ ឥច្ឆិតព្ពា។ ឯតេហិ វិនា ឧប្បជ្ជមានោ ឯកធម្មោបិ នត្ថិ។ សេសា អសព្ពដ្ឋានិកា។ តត្ថ ច អារម្មណអារម្មណាធិបតិអនន្តរសមនន្តរានន្តររូបនិស្សយបកតូបនិស្សយបុរេជាតាសេវនសម្បយុត្ត អត្ថិនត្ថិវិគតបច្ចយា អរូបធម្មានញ្ញេវ ការណតោ អសព្ពដ្ឋានិកា។ តថា បច្ឆាជាតបច្ចយោ រូបានញ្ញេវ ការណតោ, សេសា ឯកច្ចានំ រូបារូបធម្មានំ ការណតោ អសព្ពដ្ឋានិកា។ អយំ សព្ពដ្ឋានាទិភេទតោ វិនិច្ឆយោ។

រូបារូបវិកប្បតោតិ រូបំ រូបស្ស, រូបំ អរូបស្សាតិអាទិ វិកប្បតោ។ ឯតេសុ ហិ ឯកោបិ បច្ចយោ រូបមេវ ហុត្វា រូបស្សេវ បច្ចយោ ភវន្តោ នាម នត្ថិ, រូបមេវ បន អរូបស្សេវ អត្ថិ, សោ បុរេជាតបច្ចយោ ឯកោ ឯវ។ រូបមេវ ហុត្វា រូបារូបស្សេវ បច្ចយោ នាមាតិបិ នត្ថិ, អរូបមេវ ហុត្វា អរូបស្សេវ បច្ចយោបិ អត្ថិ, សោ អនន្តរសមនន្តរអាសេវនសម្បយុត្តនត្ថិវិគតវសេន ឆព្ពិធោ។ អរូបមេវ បន រូបស្សេវ បច្ចយោបិ អត្ថិ, សោ បច្ឆាជាតបច្ចយោ ឯកោ ឯវ។ អរូបមេវ ហុត្វា រូបារូបានម្បិ អត្ថិ, សោ ហេតុកម្មវិបាកឈានមគ្គវសេន បញ្ចវិធោ។ រូបារូបបញ្ញត្តិ ហុត្វា អរូបស្សេវ បច្ចយោបិ អត្ថិ, សោ អារម្មណឧបនិស្សយវសេន ទុវិធោ។ រូបារូបំ បន រូបារូបស្សាបិ អត្ថិ, សោ អធិបតិសហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយាហារិន្ទ្រិយវិប្បយុត្តអត្ថិអវិគតវសេន នវវិធោតិ អយំ រូបារូបវិកប្បតោ វិនិច្ឆយោ។

ភវតោតិ ឥមេសុ ហិ បច្ចយេសុ បញ្ចវោការភវេ តាវ ន កោចិ បច្ចយោ ន លព្ភតិ នាម, សព្ពេបិ លព្ភន្តិ។ ចតុវោការភវេ បន បុរេជាតបច្ឆាជាតវិប្បយុត្តបច្ចយេ អបនេត្វា សេសា ឯកវីសតិមេវ។ ឯកវោការភវេ

សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយកម្មិន្ទ្រិយអត្ថិអវិគតវសេន សត្តេវ។ ពាហិរេ បន អនិន្ទ្រិយពទ្ធរូបេ តេសុ កម្មិន្ទ្រិយវជ្ជា បញ្ចេវ លព្ភន្តីតិ អយំ ភវតោ វិនិច្ឆយោ។

សង្គហាតិ សព្ពេបិ ហិ ឥមេ ចតុវីសតិ បច្ចយា អារម្មណសហជាតឧបនិស្សយបុរេជាតបច្ឆាជាតកម្មាហារិន្ទ្រិយេសុ អដ្ឋសុ ច បច្ចយេសុ សង្គហំ គច្ឆន្តិ។ កថំ? តេសុ ហិ ហេតុអញ្ញមញ្ញវិបាកឈានមគ្គសម្បយុត្តបច្ចយា ឆ សហជាតបច្ចយេ សង្គហំ គច្ឆន្តិ។ អនន្តរសមនន្តរាសេវននត្ថិវិគតបច្ចយា បញ្ច អនន្តរូបនិស្សយេ ឧបនិស្សយបច្ចយេ។ និស្សយបច្ចយោ សហជាតបុរេជាតភេទតោ ទុវិធោ។ តត្ថ សហជាតោ សហជាតបច្ចយេ, បុរេជាតោ បុរេជាតបច្ចយេ។ អធិបតិបច្ចយោបិ អារម្មណភូតោ អារម្មណូបនិស្សយេ, សហជាតភូតោ សហជាតបច្ចយេ។ វិប្បយុត្តបច្ចយោបិ សហជាតបុរេជាតបច្ឆាជាតភូតតាយ តត្ថ តត្ថ សង្គហំ គច្ឆតិ។ អត្ថិអវិគតបច្ចយាបិ សហជាតបុរេជាតបច្ឆាជាតាហារិន្ទ្រិយភូតតាយ តត្ថ តត្ថ បច្ចយេសុ សង្គហំ គច្ឆន្តិ។ ឯវំ ឥមេសុ បច្ចយេសុ សព្ពបច្ចយានំ សង្គហោ វេទិតព្ពោ។ តេនេវ តិកបដ្ឋានបាឡិយំ បច្ចនីយនយេ ឥមេសំ អដ្ឋន្នំ បច្ចយានំ វសេនេវ កតិបយបញ្ហា វិស្សជ្ជិតា។ ឥមេសំ បន អដ្ឋន្នម្បិ អញ្ញមញ្ញសង្គហោបិ អត្ថិយេវ។ តេសុ ហិ អារម្មណបច្ចយោ អធិបតិភូតោ ឧបនិស្សយេ , អនធិបតិភូតោ ន កត្ថចីតិ អារម្មណបច្ចយោ ហុត្វា វិសុញ្ញេវ តិដ្ឋតិ។ កម្មបច្ចយោបិ សហជាតោ សហជាតេ។ នានក្ខណិកោ បន ពលវា វិបាកធម្មានំ ឧបនិស្សយោ ហោតីតិ ឧបនិស្សយបច្ចយេ សង្គហំ គច្ឆតិ។ ពលវាបិ បន កម្មជរូបានំ, ទុព្ពលោ អរូបានំ នានក្ខណិកកម្មបច្ចយោ ហុត្វា វិសុញ្ញេវ តិដ្ឋតិ។ អាហារបច្ចយោបិ អរូបភូតោ សហជាតេ, រូបភូតោ ន កត្ថចីតិ វិសុញ្ញេវ តិដ្ឋតិ, ឥន្ទ្រិយបច្ចយោបិ អរូបភូតោ សហជាតេ, បសាទិន្ទ្រិយា បុរេជាតេ, រូបជីវិតិន្ទ្រិយំ ន កត្ថចិ សង្គហំ គច្ឆតីតិ ឥន្ទ្រិយបច្ចយោ ហុត្វា វិសុញ្ញេវ តិដ្ឋតីតិ ឯវមេវំ អញ្ញមញ្ញសង្គហោបិ អត្ថេវ។ សព្ពេបិ បនេតេ ចតុវីសតិ បច្ចយា អារម្មណឧបនិស្សយកម្មអត្ថិបច្ចយេសុ ចតូសុបិ សង្គហំ គច្ឆន្តីតិ អយំ សង្គហតោ វិនិច្ឆយោ។ អយំ អនុត្តានបទត្ថសហិតោ សង្ខេបត្ថវិនិច្ឆយោ។

បកិណ្ណកវិនិច្ឆយោ និដ្ឋិតោ។

វិភង្គនយេ បនេត្ថ បាឡិវវត្ថានំ តាវ សង្ខេបតោ ឯវំ វេទិតព្ពំ។ **បដ្ឋានបាឡិយំ** ហិ “ហេតុបច្ចយោ…បេ…. អវិគតបច្ចយោ”តិ បច្ចយបទានិ មាតិកាវសេន និក្ខិបិត្វា តេសំ បច្ចយានំ – “ហេតូ ហេតុសម្បយុត្តកានំ ធម្មានំ តំសមុដ្ឋានានញ្ច រូបានំ ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ”តិអាទិនា នយេន បច្ចយភាជនីយសង្ខាតោ និទ្ទេសវារោ បឋមំ វុត្តោ។ សោបិ ច អនន្តរសង្ខេបត្ថវិនិច្ឆយោ តត្ថ តត្ថ ទស្សិតោ ឯវ។ តទនន្តរំ តេសំ ចតុវីសតិយា បច្ចយានំ កុសលត្តិកាទយោ ទ្វាវីសតិតិកេ, ហេតុទុកាទយោ សតំ ទុកេ ច និស្សាយ នានានយតោ វិភជនវសេន ចតុវីសតិសមន្តបដ្ឋានសមោធានំ អនន្តនយសមន្តបដ្ឋានំ វិភត្តំ។ កថំ? ចតុព្ពិធំ ហិ បដ្ឋានំ – អនុលោមបដ្ឋានំ, បច្ចនីកបដ្ឋានំ, អនុលោមបច្ចនីកបដ្ឋានំ, បច្ចនីកានុលោមបដ្ឋានន្តិ។ តត្ថ “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា”តិអាទិនា, “ហេតុំ ធម្មំ បដិច្ច ហេតុធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា”តិអាទិនា កុសលាទីនំ, ហេតុអាទីនញ្ច ធម្មានំ អនុលោមវសេន បវត្តំ **អនុលោមបដ្ឋានំ** នាម។ “នកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច នកុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា…បេ…. នហេតុំ ធម្មំ បដិច្ច នហេតុធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា”តិអាទិនា កុសលាទីនំ, ហេតុអាទីនញ្ច ធម្មានំ បច្ចនីកវសេន បវត្តំ **បច្ចនីកបដ្ឋានំ** នាម។ “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច នកុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា…បេ…. ហេតុំ ធម្មំ បដិច្ច នហេតុធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា”តិអាទិនា បវត្តំ **អនុលោមបច្ចនីកបដ្ឋានំ** នាម ។ “នកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ…បេ…. នហេតុំ ធម្មំ បដិច្ច ហេតុធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា”តិអាទិនា បវត្តំ **បច្ចនីកានុលោមបដ្ឋានំ** នាម។

ឯវមេតេសុ ចតូសុ បដ្ឋានេសុ យំ ធម្មំ អនុលោមបដ្ឋានំ នាម, តំ តាវ ឆព្ពិធំ ហោតិ – តិកបដ្ឋានំ ទុកបដ្ឋានំ ទុកតិកបដ្ឋានំ តិកទុកបដ្ឋានំ តិកតិកបដ្ឋានំ ទុកទុកបដ្ឋានន្តិ។ យថា ចេតំ, ឯវំ បច្ចនីកបដ្ឋានាទីនិបិ តីណិ តីណិ បច្ចេកន្តិ ចតុវីសតិសមន្តបដ្ឋានសមោធានំ បដ្ឋានប្បករណំ វេទិតព្ពំ។ សម្មាសម្ពុទ្ធេន ហិ អនុលោមបដ្ឋានេ ទ្វាវីសតិតិកេ និស្សាយ **តិកបដ្ឋានំ** នាម និទ្ទិដ្ឋំ។ សតំ ទុកេ និស្សាយ **ទុកបដ្ឋានំ** នាម។ តតោ តិកេ ទុកេសុ បក្ខិបិត្វា **ទុកតិកបដ្ឋានំ** នាម។ តតោ ទុកេ តិកេសុ បក្ខិបិត្វា **តិកទុកបដ្ឋានំ** នាម។ តិកេ បន តិកេសុយេវ បក្ខិបិត្វា **តិកតិកបដ្ឋានំ** នាម។ ទុកេ ច ទុកេសុ ឯវ បក្ខិបិត្វា **ទុកទុកបដ្ឋានំ** នាម និទ្ទិដ្ឋំ។ បឋមំ តាវេត្ថ អនុលោមបដ្ឋានេ តិកបដ្ឋាននយោ និទ្ទិដ្ឋោ។ ឯវំ បច្ចនីកបដ្ឋានេ, អនុលោមបច្ចនីកបដ្ឋានេ, បច្ចនីកានុលោមបដ្ឋានេតិ ចតុវីសតិសមន្តបដ្ឋានំ ទេសិតំ។

ឯត្ថ ច ទុវិធំ អនុលោមំ, បច្ចនីកញ្ច ធម្មានុលោមំ ធម្មបច្ចនីកំ, បច្ចយានុលោមំ បច្ចយបច្ចនីកន្តិ។ តត្ថ “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ”តិអាទិនា កុសលាទីនំ តិកធម្មានំ, ហេតុអាទីនំ ទុកធម្មានញ្ច អនុលោម

ទេសនាវសេន **ធម្មានុលោមំ** វេទិតព្ពំ។ “នកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច នកុសលោ ធម្មោ”តិអាទិនា តិកទុកធម្មានំ បច្ចនីកវសេន **ធម្មបច្ចនីកំ** វេទិតព្ពំ។ “ហេតុបច្ចយា អារម្មណបច្ចយា”តិ ឯវំ ចតុវីសតិយា បច្ចយានំ អនុលោមទេសនាវសេន **បច្ចយានុលោមំ** វេទិតព្ពំ។ “នហេតុបច្ចយា នារម្មណបច្ចយា”តិ ឯវំ បច្ចយានំ បច្ចនីកវសេន **បច្ចយបច្ចនីកញ្ច** វេទិតព្ពំ។ តត្រ យទិទំ ធម្មានុលោមំ ធម្មបច្ចនីកញ្ច, តស្ស វសេន ចតុវីសតិសមន្តបដ្ឋានំ វេទិតព្ពំ។ បច្ចយានុលោមំ បច្ចយបច្ចនីកញ្ច អនុលោមតិកបដ្ឋានាទីសុ ចតុវីសតិយា បដ្ឋានេសុ ឯកេកតិកទុកេសុ ឯវំ លព្ភតិ។ តញ្ច ឧបរិ បាឡិនយទស្សនេ ឯវ បាកដំ ភវិស្សតិ។ តត្រិមានិ ចតុវីសតិ បដ្ឋានានិ ឥមេសំ តិកទុកានំ វសេន និទ្ទិដ្ឋត្តា តិកបដ្ឋានំ...បេ.... ទុកទុកបដ្ឋានន្តិ វុច្ចតិ។

តេសុ តិកទុកេសុ ឯកេកំ តិកទុកំ ឥមេសំ ហេតុបច្ចយាទីនំ ចតុវីសតិយា បច្ចយានំ អនុលោមាទិនយចតុក្កវសេន សត្តហិ សត្តហិ មហាវារេហិ វិត្ថារតោ វិភត្តំ។ កតមេហិ សត្តហិ? បដិច្ចវារោ សហជាតវារោ បច្ចយវារោ និស្សយវារោ សំសដ្ឋវារោ សម្បយុត្តវារោ បញ្ហាវារោតិ ឥមេហិ ។ តត្ថ “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ”តិអាទិនា បដិច្ចាភិធានេន វុត្តោ **បដិច្ចវារោ** នាម។ “កុសលំ ធម្មំ សហជាតោ, កុសលំ ធម្មំ បច្ចយា, កុសលំ ធម្មំ និស្សាយ, កុសលំ ធម្មំ សំសដ្ឋោ, កុសលំ ធម្មំ សម្បយុត្តោ”តិ ឯវំ សហជាតាទិអភិធានេហិ វុត្តា បញ្ច វារា **សហជាតាទិវារានិ**។ បរតោ ច សំសដ្ឋសម្បយុត្តវារេសុ ទ្វីសុ អរូបធម្មវសេនេវ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នា ច, សេសេសុ ចតូសុ វារេសុ, សត្តមេវ បញ្ហាវារេ ច រូបារូបវសេន, បច្ចយវារេ, និស្សយវារេ ច សហជាតបច្ឆាជាតបុរេជាតវសេន, សេសេសុ សហជាតវសេន បច្ចយបច្ចយុប្បន្នា ច កថិតាតិ អយំ វិសេសោ។ សត្តមវារេ បន យស្មា “កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ធម្មស្ស ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ”តិអាទិនា នយេន តេ តេ បញ្ហេ ឧទ្ធរិត្វា បុន “កុសលា ហេតូ សម្បយុត្តកានំ ខន្ធាន”ន្តិអាទិនា នយេន សព្ពេបិ តេ បញ្ហា និដ្ឋដា, និគ្គម្មា ច កត្វា វិភត្តា, តស្មា សោ វារោ បញ្ហានំ សាធុកំ វិភត្តត្តា **បញ្ហាវារោ**ត្វេវ សង្ខំ គតោ។ ឥតិ ឥមេហិ សត្តហិ មហាវារេហិ ចតុវីសតិយា សមន្តបដ្ឋានេសុ សព្ពេបិ តិកទុកា ចតុវីសតិយា បច្ចយានំ អនុលោមាទិវសេន វិត្ថារតោ វិភត្តា។ កថំ? អនុលោមបដ្ឋានេ ហិ យទិទំ ទ្វាវីសតិតិកេ និស្សាយ តិកបដ្ឋានំ នាម សព្ពបឋមំ និទ្ទិដ្ឋំ។ តត្ថ កុសលត្តិកំ តាវ ឥមេហិ បដិច្ចវារាទីហិ មហាវារេហិ បច្ចយានុលោមាទិនយចតុក្កតោ វិភត្តំ។ តត្ថ យោ តាវេស សព្ពបឋមោ បដិច្ចវារោ នាម, សោ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសតោ ទុវិធោ ហោតិ។

តត្ថ ឧទ្ទេសវារោ កុសលាទយោ បដិច្ច ហេតុបច្ចយាទិវសេន កុសលាទីនំ យុត្តានំ, អកុសលាទីនំ អយុត្តកានញ្ច ធម្មានំ ឧប្បត្តិបុច្ឆនវសេនេវ បវត្តត្តា “បុច្ឆាវារោ”តិបិ, បុច្ឆានញ្ញេវ បញ្ញាបនតោ “បណ្ណត្តិវារោ”តិបិ វុច្ចតិ។ ន ហិ តត្ថ វិស្សជ្ជនំ អត្ថិ។ និទ្ទេសវារោ បន បុច្ឆាវារេ បរិបុច្ឆិតេសុ បញ្ហេសុ “សិយា អកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អកុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជេយ្យា”តិអាទិកំ អយុត្តំ បញ្ហំ អនុទ្ធរិត្វា លព្ភមានានញ្ញេវ បញ្ហានំ វសេន បវត្តោ។ ឥតរេសុ បន សហជាតាទីសុ, សេសេសុ ច តិកេសុ, សេសបដ្ឋានេសុ ច សព្ពត្ថ បុច្ឆាវារោ នត្ថិ, លព្ភមានវសេន សព្ពវិស្សជ្ជនមេវ ទស្សិតន្តិ ឥទមេត្ថ សង្ខេបតោ បាឡិវវត្ថានំ។

ឥទានិ បនេត្ថ អាទិតោ បដ្ឋាយ ឯវំ វិភង្គនយោ វេទិតព្ពោ។ អនុលោមបដ្ឋានស្មិញ្ហិ តិកបដ្ឋានេ កុសលត្តិកស្ស សត្តសុ មហាវារេសុ បឋមស្ស បដិច្ចវារស្ស បុច្ឆាវារេ តាវ – “សិយា កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជេយ្យ ហេតុបច្ចយា...បេ.... អកុសលោ ធម្មោ...បេ.... អព្យាកតោ...បេ.... កុសលោ ច អព្យាកតោ ច...បេ.... អកុសលោ ច អព្យាកតោ ច...បេ.... កុសលោ ច អកុសលោ ច...បេ.... កុសលោ ច អកុសលោ ច អព្យាកតោ ច ធម្មា ឧប្បជ្ជេយ្យុំ ហេតុបច្ចយា”តិ កុសលបទមូលា សត្ត បុច្ឆា ឧទ្ទដា។

ឯវំ អកុសលបទមូលា, អព្យាកតបទមូលា ច។ “សិយា កុសលញ្ច អព្យាកតញ្ច ធម្មំ បដិច្ច អកុសលោ...បេ.... សិយា អកុសលញ្ច អព្យាកតញ្ច...បេ.... សិយា កុសលញ្ច អកុសលញ្ច...បេ.... សិយា កុសលញ្ច អកុសលញ្ច អព្យាកតញ្ច ធម្មំ បដិច្ចា”តិ ទ្វិមូលកា, តិមូលកា ច សត្ត សត្ត បុច្ឆាតិ ឯកូនបញ្ញាស បុច្ឆា ហេតុបច្ចយមូលកា ឧទ្ទដា។

ឥមិនាវ នយេន “សិយា កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជេយ្យ អារម្មណបច្ចយា...បេ.... អវិគតបច្ចយា”តិ ឯវំ សេសបច្ចយមូលកាបិ បុច្ឆា វេទិតព្ពា។ ឯកមូលកនយោ។

យថា ច ឯកមូលកេ, ឯវំ “សិយា កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជេយ្យ ហេតុបច្ចយា អារម្មណបច្ចយា...បេ.... ហេតុបច្ចយា អវិគតបច្ចយា”តិអាទិនា ទ្វិមូលកេបិ។ “ហេតុបច្ចយា អារម្មណបច្ចយា អធិបតិបច្ចយា...បេ.... ហេតុបច្ចយា អារម្មណបច្ចយា អនន្តរបច្ចយា...បេ.... ហេតុបច្ចយា អារម្មណបច្ចយា

អវិគតបច្ចយា”តិអាទិនា តិមូលកាទីសុ សព្ពមូលកបរិយោសានេសុ វារេសុ នយា វេទិតព្ពា។ ហេតុបច្ចយមូលកនយោ។

យថា ច ហេតុមូលកេ, ឯវំ “សិយា កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជេយ្យ អារម្មណបច្ចយា”តិអាទិនា សេសបច្ចយមូលកេសុបិ នយោ ញាតព្ពោ។ បច្ចយានុលោមវារោ។ ឯតេនេវ ឧបាយេន “សិយា កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជេយ្យ នហេតុបច្ចយា”តិអាទិនា សព្ពប្បការយុត្តោ បច្ចយបច្ចនីកវារោបិ។ “សិយា កុសលំ ធម្មំ…បេ…. ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា នារម្មណបច្ចយា”តិអាទិនា អនុលោមបច្ចនីកបច្ចយវារោបិ។ “សិយា កុសលំ ធម្មំ…បេ…. ឧប្បជ្ជេយ្យ នហេតុបច្ចយា អារម្មណបច្ចយា”តិអាទិនា បច្ចនីយានុលោមវារោបិ សព្ពត្ថ នេតព្ពោតិ អយំ តាវេត្ថ បុច្ឆាវារេ នយោ។

និទ្ទេសវារោ បន ឧទ្ទេសវារេ ទស្សិតាសុ បុច្ឆាសុ កុសលាកុសលាទីនំ សហុប្បត្តិយា អភាវតោ យា ឯតា “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិកា បុច្ឆា សព្ពសោ វិស្សជ្ជនំ លភន្តិ, តា បហាយ យា វិស្សជ្ជនំ លភន្តិ, តាសមេវ វិស្សជ្ជនវសេន បវត្តោ។ តត្រាយំ នយោ – “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា។ កុសលំ ឯកំ ខន្ធំ បដិច្ច តយោ ខន្ធា។ តយោ ខន្ធេ បដិច្ច ឯកោ ខន្ធោ។ ទ្វេ ខន្ធេ បដិច្ច ទ្វេ ខន្ធា។ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា។ កុសលេ ខន្ធេ បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ។ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ច អព្យាកតោ ច ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ ហេតុបច្ចយា។ កុសលំ ឯកំ ខន្ធំ បដិច្ច តយោ ខន្ធា ចិត្តសមុដ្ឋានញ្ច រូបំ។ តយោ ខន្ធេ បដិច្ច ឯកោ ខន្ធោ ចិត្តសមុដ្ឋានញ្ច រូបំ។ ទ្វេ ខន្ធេ បដិច្ច ទ្វេ ខន្ធា ចិត្តសមុដ្ឋានញ្ច រូប”ន្តិ ឯវំ កុសលបទមូលាសុ សត្តសុ បុច្ឆាសុ តិស្សោវ លព្ភមានា វិស្សជ្ជិតា។ តថា អកុសលបទមូលាសុបិ តិស្សោវ។ អព្យាកតបទមូលាសុ បន “អព្យាកតំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា។ វិបាកាព្យាកតំ កិរិយាព្យាកតំ ឯកំ ខន្ធំ បដិច្ច តយោ ខន្ធា ចិត្តសមុដ្ឋានញ្ច រូបំ…បេ.… ទ្វេ ខន្ធេ បដិច្ច ទ្វេ ខន្ធា ចិត្តសមុដ្ឋានញ្ច រូបំ។ បដិសន្ធិក្ខណេ វិបាកាព្យាកតំ ឯកំ ខន្ធំ បដិច្ច តយោ ខន្ធា កដត្តា ច រូបំ…បេ…. ទ្វេ ខន្ធា កដត្តា ច រូបំ។ ខន្ធេ បដិច្ច វត្ថុ, វត្ថុំ បដិច្ច ខន្ធា។ ឯកំ មហាភូតំ បដិច្ច តយោ មហាភូតា…បេ…. ទ្វេ មហាភូតេ បដិច្ច ទ្វេ មហាភូតា។ មហាភូតេ បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ កដត្តារូបំ ឧបាទារូប”ន្តិ ឯកាវ។ ទ្វិមូលិកាទីសុ ច “កុសលញ្ច អព្យាកតញ្ច ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា។ កុសលេ ខន្ធេ ច មហាភូតេ ច បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូប”ន្តិ ឯកា។ តថា “អកុសលញ្ច អព្យាកតញ្ច បដិច្ចា”តិ, ឯវំ ហេតុបច្ចយមូលិកាសុ ឯកូនបញ្ញាសាយ បុច្ឆាសុ នវេវ លព្ភមានា វិស្សជ្ជិតា។ សេសា ចត្តាលីស មោឃបុច្ឆាតិ ន វិស្សជ្ជិតា។ ឯវំ ឧបរិ អារម្មណបច្ចយាទីសុ វិស្សជ្ជិតាវសេសា មោឃបុច្ឆាតិ គហេតព្ពា។ វិជាននសុខត្ថំ បន ភគវតា បុច្ឆាវារេ លព្ភមានា, អលព្ភមានា ច សព្ពាបិ តា ទស្សិតាតិ វេទិតព្ពាតិ។

តត្ថ **កុសលំ ធម្មំ បដិច្ចា**តិ សហជាតេសុ វេទនាក្ខន្ធាទិភេទំ ឯកំ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច បដិគន្ត្វា, សហុប្បត្តិសង្ខាតេន សទិសភាវេន បត្វាតិ អត្ថោ។ សទិសត្ថោ ហិ ឯត្ថ បដិសទ្ទោ “បដិបុគ្គលោ”តិអាទីសុ វិយ។ **កុសលោ ធម្មោ**តិ សញ្ញាក្ខន្ធាទិភេទោ សហុប្បន្នោ កុសលោ ធម្មោ។ **ឧប្បជ្ជតី**តិ បាកដភាវតោ ឧទ្ធំ ឧប្បាទាទិំ បាបុណាតិ, អត្តានំ វា បដិលភតិ។ **ហេតុបច្ចយា**តិ ន កេវលំ កុសលធម្មមត្តមេវ បដិច្ច ឧប្បជ្ជតិ, អថ ខោ កុសលហេតុនា ហេតុបច្ចយតំ សាធេន្តេន ច ឧប្បជ្ជតីតិ ឯវមត្ថោ គហេតព្ពោ។

ឯវមិទំ “ឧប្បជ្ជេយ្យា”តិ បុច្ឆាយ “ឧប្បជ្ជតី”តិ អវិសេសេន វិស្សជ្ជនំ វត្វា ឥទានិ យំ ធម្មំ បដិច្ច យេ ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, តេ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នេ ខន្ធវសេន វិសេសេត្វា ទស្សេតុំ **“កុសលំ ឯកំ ខន្ធ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ យស្មា បនេត្ថ ឯកោ ខន្ធោ ឯកស្សេវ, ទ្វិន្នំយេវ វា, ទ្វេ វា បន ឯកស្សេវ បច្ចយា នាម ន ហោន្តិ, តស្មា តេ បការេន អនាមសិត្វា “ឯកំ ខន្ធំ បដិច្ច តយោ ខន្ធា”តិអាទិនា បច្ចយភាវេន គហិតាវសេសំ សព្ពំ បច្ចយុប្បន្នំ កត្វា ទស្សិតន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯវំ ឧបរិបិ សព្ពត្ថ។ **ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូប**ន្តិ ឥទំ បដិច្ចត្ថស្ស សហជាតត្ថត្តា យំ កុសលេន សហជាតញ្ចេវ ហេតុបច្ចយញ្ច លភតិ, តំ ទស្សេតុំ វុត្តំ **“វិបាកាព្យាកតំ កិរិយាព្យាកត”**ន្តិ។ ឯត្ថ ហេតុបច្ចយាធិការេ អហេតុកាន គហេតព្ពា។ **ខន្ធេ បដិច្ច វត្ថុ**តិអាទិ កដត្តារូបគ្គហណេន វត្ថុស្មិំ គហិតេបិ វត្ថុំ បដិច្ច អរូបក្ខន្ធានំ ឧប្បត្តិទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ **ឯកំ មហាភូត**ន្តិអាទិ បន រូបាព្យាកតំ បដិច្ច រូបាព្យាកតស្ស ឧប្បត្តិទស្សនត្ថំ។ ហេតុបច្ចយេ ឧបត្ថម្ភកានមេវ ចេត្ថ ចិត្តជានំ, បដិសន្ធិយំ កម្មជានញ្ច អញ្ញមញ្ញំ បច្ចយបច្ចយុប្បន្នតា គហេតព្ពា, ន អហេតុកចិត្តជឧតុជាទីនំ តេសំ ហេតុបច្ចយា ឧប្បត្តិយា អភាវតោ។ **មហាភូតេ បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋាន**ន្តិអាទិ មហាភូតេ បដិច្ច ឧបាទាទីនំ ឧប្បត្តិទស្សនត្ថំ វុត្តំ។ ឥមិនា ឧបាយេន អារម្មណបច្ចយាទីសុបិ វិស្សជ្ជនានំ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

អារម្មណបច្ចយេ “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ អារម្មណបច្ចយា។ ឯកំ ខន្ធំ…បេ…. ទ្វេ ខន្ធេ បដិច្ច ទ្វេ ខន្ធា។ អកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អកុសលោ ធម្មោ…បេ…. អព្យាកតំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ

ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ អារម្មណបច្ចយា។ វិបាកាព្យាកតំ កិរិយាព្យាកតំ ឯកំ ខន្ធំ...បេ.... ទ្វេ ខន្ធា។ បដិសន្ធិក្ខណេ វិបាកាព្យាកតំ ឯកំ ខន្ធំ...បេ.... ទ្វេ ខន្ធា។ វត្ថុំ បដិច្ច ខន្ធា"តិ ឯវំ តិស្សោ វិស្សជ្ជិតា។ សេសា រូបមិស្សកត្តា, រូបស្ស ច អារម្មណបច្ចយេន អនុប្បត្តិតោ ន គហិតា។ តេនេវ "វត្ថុំ បដិច្ច ខន្ធា"តិ វត្វា "ខន្ធេ បដិច្ច វត្ថូ"តិ ន វុត្តំ។ ឯត្ថ ច **អារម្មណបច្ចយា**តិ សហជាតំ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជមានោ កុសលោ ធម្មោ តតោ អញ្ញេន អសហជាតេន ឆព្ពិធេន អារម្មណភូតេន បច្ចយេនាតិ ឯវំ អត្ថោ គហេតព្ពោ។ ន ហិ អត្តនា សហជាតំ អារម្មណំ កត្វា ចិត្តចេតសិកា ឧប្បជ្ជន្តិ។

អធិបតិបច្ចយេ ហេតុបច្ចយសទិសំ វិស្សជ្ជនំ។ អនន្តរសមនន្តរេសុ បន រូបាភាវតោ អារម្មណបច្ចយសទិសំ។ សហជាតបច្ចយេបិ ហេតុបច្ចយសទិសំ។ អព្យាកតំ បដិច្ច អព្យាកតុប្បត្តិយា បន "ពាហិរំ ឯកំ មហាភូតំ បដិច្ច...បេ.... ទ្វេ មហាភូតា។ មហាភូតេ បដិច្ច ឧបាទារូបំ...បេ.... អាហារសមុដ្ឋានំ ឯកំ មហាភូតំ...បេ.... ទ្វេ មហាភូតា...បេ.... ឧតុសមុដ្ឋានំ ឯកំ...បេ.... ទ្វេ មហាភូតា...បេ.... អសញ្ញសត្តានំ ឯកំ មហាភូតំ បដិច្ច...បេ.... ទ្វេ មហាភូតា...បេ.... កដត្តារូបំ ឧបាទារូប"ន្តិ ឥទំ អធិកំ។ ឯវំ អញ្ញមញ្ញបច្ចយេបិ។ កេវលំ តត្ថ កដត្តារូបំ ឧបាទារូបញ្ច ន គហិតំ តេសំ អញ្ញមញ្ញបច្ចយត្តាភាវា។ និស្សយបច្ចយេបិ សហជាតបច្ចយសទិសំ វិស្សជ្ជនំ។ បដិច្ចត្ថស្ស បន សហជាតត្ថត្តា ចក្ខាទីសុ បុរេជាតនិស្សយា ឥធ ន គហិតាតិ។ ឧបនិស្សយបច្ចយេបិ រូបស្ស ឧបនិស្សយបច្ចយុប្បន្នត្តាភាវា អារម្មណបច្ចយសទិសមេវ វិស្សជ្ជនំ។

បុរេជាតបច្ចយេ បន "កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ បុរេជាតបច្ចយា។ កុសលំ ឯកំ...បេ.... ទ្វេ ខន្ធា។ វត្ថុំ បុរេជាតបច្ចយា។ អកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អកុសលោ...បេ.... អព្យាកតំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... បុរេជាតបច្ចយា។ វិបាកាព្យាកតំ កិរិយាព្យាកតំ ឯកំ ខន្ធំ...បេ.... ទ្វេ ខន្ធា។ វត្ថុំ បុរេជាតបច្ចយា"តិ ឯវំ តិស្សោ បុច្ឆា វិស្សជ្ជិតា។ តត្ថ **វត្ថុំ បុរេជាតបច្ចយា**តិ ឥទំ អារម្មណបុរេជាតនិវត្តនត្ថំ វុត្តំ។ តំ ហិ ចក្ខុវិញ្ញាណាទីនំយេវ បុរេជាតបច្ចយតំ សាធយតិ, ន មនោវិញ្ញាណធាតុយាតិ ឥធ ន គហិតំ។

បច្ឆាជាតបច្ចយោ ឥធ អរូបធម្មេសុ ន លព្ភតិ។ រូបធម្មេសុ ច ឧបត្ថម្ភកោវ, ន ជនកោ, តស្មា "អព្យាកតំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតី"តិអាទិ ន វត្តព្ពោវាតិ អយំ ន គហិតោ។ អាសេវនបច្ចយេបិ អារម្មណបច្ចយេ វិយ តិស្សោវ បុច្ឆា វិស្សជ្ជិតា។

កម្មបច្ចយេ "កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ កម្មបច្ចយា។ កុសលំ ឯកំ ខន្ធំ...បេ.... អព្យាកតោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ...បេ.... ចិត្តសមុដ្ឋានញ្ច រូបំ...បេ.... កុសលោ ច អព្យាកតោ ច ធម្មា...បេ.... ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូប"ន្តិ កុសលបទេ តិស្សោ, តថា អកុសលបទេ។ អព្យាកតបទេ បន "អព្យាកតំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... វិបាកាព្យាកតំ កិរិយាព្យាកតំ ឯកំ ខន្ធំ បដិច្ច...បេ.... មហាភូតេ បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ កដត្តារូបំ ឧបាទារូបំ, អសញ្ញសត្តានំ...បេ.... កដត្តារូបំ ឧបាទារូប"ន្តិ ឯវំ តិស្សោ។ "កុសលញ្ច អព្យាកតញ្ច ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... កុសលេ ខន្ធេ ច មហាភូតេ ច បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូប"ន្តិអាទិនា សហជាតសទិសំ វិស្សជ្ជនំ។ នត្ថិវិគតបច្ចយេសុ អារម្មណសទិសំ។

ឯវំ សព្ពបច្ចយេសុ លព្ភមានបញ្ហេ វិស្សជ្ជនំ ទស្សេត្វា តតោ ហេតុអធិបតិឈានមគ្គបច្ចយា ឯកសទិសា។ អារម្មណានន្តរសមនន្តរូបនិស្សយាសេវននត្ថិវិគតបច្ចយា ឯកសទិសា។ សហជាតអញ្ញមញ្ញនិស្សយអត្ថិអវិគតា ឯកសទិសា។ អាសេវនបច្ចយេ វិបាកោ ន លព្ភតិ។ អញ្ញមញ្ញបច្ចយេ ចិត្តជរូបំ, ឧបាទារូបញ្ច ន លព្ភតីតិអាទិនា បច្ចយានំ អញ្ញមញ្ញសទិសត្តំ វត្វា បុន តេសំ "ហេតុយា នវ។ អារម្មណេ តីណិ។ អធិបតិយា នវ។ អនន្តរសមនន្តរេសុ តីណិ។ សហជាតេ នវ។ អញ្ញមញ្ញេ តីណិ។ និស្សយេ នវ។ ឧបនិស្សយេ តីណិ។ បុរេជាតេ តីណិ។ អាសេវនេ តីណិ។ កម្មេ នវ។ វិបាកេ ឯកំ។ អាហារេ នវ។ ឥន្ទ្រិយេ នវ។ ឈានេ នវ។ មគ្គេ នវ។ សម្បយុត្តេ តីណិ។ វិប្បយុត្តេ នវ។ អត្ថិយា នវ។ នត្ថិយា តីណិ។ វិគតេ តីណិ។ អវិគតេ នវា"តិ ឯវំ ហេតុបច្ចយាទីនំ ឯកេកស្មិំ បុច្ឆាវិស្សជ្ជនវារគណនា វុត្តាតិ អយំ ឯកមូលកនយោ។

យថា ច ឯកមូលកេ, ឯវំ "ហេតុបច្ចយា អារម្មណបច្ចយា"តិអាទិនា ទ្វិមូលកាទីសុបិ សព្ពមូលកបរិយោសានេសុ យថានុរូបំ នយោ នេតព្ពោ។ បាឡិយម្បិ វិត្ថារនយំ អទស្សេត្វា "ហេតុបច្ចយា អារម្មណេ តីណី"តិអាទិនា វិស្សជ្ជនវារគណនភេទោ ទស្សិតោតិ អយំ បច្ចយានុលោមេ នយោ។

បច្ចយបច្ចនីយេ បន "អកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អកុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ នហេតុបច្ចយា។ វិចិកិច្ឆាសហគតេ ឧទ្ធច្ចសហគតេ ខន្ធេ បដិច្ច វិចិកិច្ឆាសហគតោ ឧទ្ធច្ចសហគតោ មោហោ។ អព្យាកតំ ធម្មំ បដិច្ច

អព្យាកតោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ នហេតុបច្ចយា។ អហេតុកំ វិបាកាព្យាកតំ កិរិយាព្យាកតំ ឯកំ ខន្ធំ...បេ.... ទ្វេ ខន្ធា ចិត្តសមុដ្ឋានញ្ច រូបំ។ អហេតុកបដិសន្ធិក្ខណេ វិបាកាព្យាកតំ ឯកំ ខន្ធំ...បេ.... ទ្វេ ខន្ធា កដត្តា ច រូបំ...បេ.... វត្ថុំ បដិច្ច ខន្ធា។ ឯកំ មហាភូតំ បដិច្ច...បេ.... មហាភូតេ បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ, កដត្តារូបំ ឧបាទារូបំ...បេ.... ឯកំ មហាភូតំ បដិច្ច...បេ.... ឧបាទារូប"ន្តិ ឥមា ទ្វេ វិស្សជ្ជិតា។

នារម្មណបច្ចយេ "កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... កុសលេ...បេ.... អកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... អកុសលេ...បេ.... អព្យាកតំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... កុសលញ្ច អព្យាកតញ្ច ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ, អកុសលញ្ច អព្យាកតញ្ច ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... មហាភូតេ បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូប"ន្តិ ឥមា បញ្ច វិស្សជ្ជិតា។

នាធិបតិបច្ចយេ "កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ...បេ.... កុសលំ ឯកំ ខន្ធំ...បេ.... ទ្វេ ខន្ធា។ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... កុសលេ ខន្ធេ បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ។ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ច អព្យាកតោ ច ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ...បេ.... អកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អកុសលោ...បេ.... ទ្វេ ខន្ធេ បដិច្ច ទ្វេ ខន្ធា, អកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... អកុសលេ ខន្ធេ បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ។ អកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អកុសលោ ច អព្យាកតោ ច ធម្មា...បេ.... អព្យាកតំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ ...បេ.... មហាភូតេ បដិច្ច...បេ.... កដត្តារូបំ ឧបាទារូបំ។ កុសលញ្ច អព្យាកតញ្ច ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... កុសលេ ខន្ធេ ច មហាភូតេ ច បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ។ អកុសលញ្ច អព្យាកតញ្ច ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... អកុសលេ ខន្ធេ ច មហាភូតេ ច បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូប"ន្តិ នវ បុច្ឆា វិស្សជ្ជិតា។ នានន្តរនសមនន្តរបច្ចយា នារម្មណបច្ចយសទិសា។

នាញ្ញមញ្ញបច្ចយេ "កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... កុសលេ...បេ.... ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ។ អកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... អកុសលេ...បេ.... ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ។ អព្យាកតំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... វិបាកាព្យាកតេ កិរិយាព្យាកតេ ខន្ធេ បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ។ បដិសន្ធិក្ខណេ វិបាកាព្យាកតេ...បេ.... កដត្តា រូបំ។ មហាភូតេ បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ កដត្តារូបំ ឧបាទារូបំ។ ពាហិរេ មហាភូតេ បដិច្ច ឧបាទារូបំ។ អាហារសមុដ្ឋានេ មហាភូតេ បដិច្ច ឧបាទារូបំ។ ឧតុសមុដ្ឋានេ...បេ.... ឧបាទារូបំ។ អសញ្ញសត្តានំ មហាភូតេ បដិច្ច កដត្តារូបំ ឧបាទារូបំ។ កុសលញ្ច អព្យាកតញ្ច ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... កុសលេ ខន្ធេ ច មហាភូតេ ច បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ។ អកុសលញ្ច អព្យាកតញ្ច ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... អកុសលេ ខន្ធេ ច មហាភូតេ ច បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូប"ន្តិ បញ្ច វិស្សជ្ជិតា។ តត្ថ **វិបាកាព្យាកតេ ខន្ធេ បដិច្ច កដត្តា រូប**ន្តិ ហទយវត្ថុវជ្ជំ វេទិតព្វំ។ នឧបនិស្សយបច្ចយោ នារម្មណបច្ចយសទិសោ។

នបុរេជាតបច្ចយេ "កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ...បេ.... អរូបេ កុសលំ...បេ.... ទ្វេ ខន្ធា។ កុសលំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូប"ន្តិ កុសលបទេ ទ្វេ, តថា អកុសលបទេបិ។ "អព្យាកតំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... អរូបេ វិបាកាព្យាកតំ កិរិយាព្យាកតំ...បេ.... ពាហិរំ...បេ.... ឧបាទារូបំ។ កុសលញ្ច អព្យាកតញ្ច ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ។ កុសលេ ខន្ធេ ច មហាភូតេ ច បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ។ អកុសលញ្ច អព្យាកតញ្ច...បេ.... អកុសលេ ខន្ធេ ច...បេ.... រូប"ន្តិ ឥមា តិស្សោតិ សត្ត វិស្សជ្ជិតា។ នបច្ឆាជាតនាសេវនបច្ចយា នាធិបតិបច្ចយសទិសា។ តត្ថ កុសលាកុសលកិរិយានំ បឋមជវនវសេន នាសេវនបច្ចយប្បវត្តិ វេទិតព្វា។

នកម្មបច្ចយេ "កុសលំ បដិច្ច កុសលោ, កុសលា ចេតនា។ អកុសលំ បដិច្ច អកុសលោ, អកុសលា ចេតនា។ អព្យាកតំ បដិច្ច អព្យាកតោ, វិបាកកិរិយា ចេតនា។ ពាហិរំ, អាហារសមុដ្ឋានំ, ឧតុសមុដ្ឋាន"ន្តិ តិស្សោ វិស្សជ្ជិតា។

នវិបាកបច្ចយេ "កុសលំ បដិច្ច កុសលោ, អព្យាកតោ។ កុសលោ ច អព្យាកតោ ចា"តិ កុសលបទេ តិស្សោ, តថា អកុសលបទេបិ។ "អព្យាកតំ បដិច្ច អព្យាកតោ...បេ.... ពាហិរំ អាហារសមុដ្ឋានំ ឧតុសមុដ្ឋានំ អសញ្ញ...បេ.... ឧបាទារូបំ...បេ.... អកុសលញ្ច អព្យាកតញ្ច អព្យាកតោ"តិ ឥមា តិស្សោតិ នវ វិស្សជ្ជិតា។

នាហារបច្ចយេ "អព្យាកតំ បដិច្ច អព្យាកតោ។ ពាហិរំ ឧតុសមុដ្ឋានំ, អសញ្ញ...បេ.... ឧបាទារូប"ន្តិ ឯកាវ។

នឥន្ទ្រិយបច្ចយេ “អព្យាកតំ បដិច្ច អព្យាកតោ។ ពាហិរំ អាហារសមុដ្ឋានំ...បេ.... ឧតុសមុដ្ឋានំ...បេ.... អសញ្ញសត្តានំ មហាភូតេ បដិច្ច រូបជីវិតិន្ទ្រិយ”ន្តិ ឯការំ។

នឈានបច្ចយេ “អព្យាកតំ បដិច្ច អព្យាកតោ។ បញ្ចវិញ្ញាណសហគតំ...បេ.... ពាហិរំ អាហារឧតុអសញ្ញឧបាទារូប”ន្តិ ឯការំ។

នមគ្គបច្ចយេ “អព្យាកតំ បដិច្ច អព្យាកតោ។ អហេតុកំ វិបាកាព្យាកតំ កិរិយាព្យាកតំ...បេ.... ចិត្តសមុដ្ឋានំ...បេ.... អហេតុកបដិសន្ធិក្ខណេ វិបាកា...បេ.... កដត្តា ច រូបំ...បេ.... ពាហិរំ អាហារឧតុអសញ្ញឧបាទារូប”ន្តិ ឯការំ។

នសម្បយុត្តបច្ចយោ នារម្មណបច្ចយសទិសោ។

នវិប្បយុត្តបច្ចយេ “កុសលំ បដិច្ច កុសលោ។ អរូបេ កុសលោរំ។ អកុសលំ...បេ.... អរូបេ អកុសលោ។ អព្យាកតំ បដិច្ច អព្យាកតោ, អរូបេ វិបាកកិរិយាព្យាកតំ។ ពាហិរំ អសញ្ញ...បេ.... ឧបាទារូប”ន្តិ ឥមា តិស្សោវ បុច្ឆា វិស្សជ្ជិតា។ នោនត្ថិនោវិគតបច្ចយា នារម្មណបច្ចយសទិសា។ នសហជាតននិស្សយនោអត្ថិនោអវិគតបច្ចយា បនេត្ថ ចត្តារោបិ ន លព្ភន្តីតិ។

ឯវំ បច្ចនីកេ លព្ភមានបញ្ហវិស្សជ្ជនំ ទស្សេត្វា តតោ “នហេតុយា ទ្វេ។ នារម្មណេ បញ្ច។ នាធិបតិយា នវ។ នានន្តរេ នសមនន្តរេ នាញ្ញមញ្ញេ នឧបនិស្សយេ បញ្ច។ នបុរេជាតេ សត្ត។ នបច្ឆាជាតេ នាសេវនេ នវ។ នកម្មេ តីណិ។ នវិបាកេ នវ។ នាហារេ នឥន្ទ្រិយេ នឈានេ នមគ្គេ ឯកំ។ នសម្បយុត្តេ បញ្ច។ នវិប្បយុត្តេ តីណិ។ នោនត្ថិនោវិគតេសុ បញ្ចា”តិ វិស្សជ្ជនវារគណនា វុត្តាតិ អយំ ឯកមូលកនយោ។

ឥមិនាវ នយេន ទ្វិមូលកាទីសុបិ យថានុរូបំ នយោ នេតព្ពោ, បាឡិយំ បន “នហេតុបច្ចយា នារម្មណេ ឯក”ន្តិអាទិនា វិស្សជ្ជនវារគណនាវ ទស្សិតាតិ អយំ បច្ចយបច្ចនីយនយោ។

ឥមិនា វុត្តានុសារេនេវ “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា នារម្មណបច្ចយា”តិអាទិនា អនុលោមបច្ចនីយនយេ, “អកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អកុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ នហេតុបច្ចយា អារម្មណបច្ចយា”តិអាទិនា បច្ចនីយានុលោមនយេ បញ្ហវិស្សជ្ជននយោ វេទិតព្ពោ ។ បាឡិយំ បនេត្ថ វិស្សជ្ជនវារគណនាវ ទស្សិតាតិ អយំ អនុលោមបច្ចនីយកុសលត្តិកេ បដិច្ចវារនយោ។

សហជាតវារាទីសុបិ ឆវារេសុ បដិច្ចវារេ វុត្តានុសារេន សព្ពត្ថ នយោ នេតព្ពោ។ យេ បន តត្ថ តត្ថ បាឡិវិសេសា, អត្ថវិសេសា ច ឧបលព្ភន្តិ, តេ បដ្ឋានបាឡិអដ្ឋកថាសុ ឯវំ សព្ពាការតោ គហេតព្ពា។ ឥធ បន តេ សព្ពេ សង្ខេបនយតោ ទស្សិយមានាបិ គន្ថភារិយំ ករោន្តីតិ ន ទស្សិតា។

តេសុ បន វារេសុ “កុសលំ ធម្មំ សហជាតោ កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា។ កុសលំ ធម្មំ បច្ចយា... កុសលំ ធម្មំ និស្សាយ... កុសលំ ធម្មំ សំសដ្ឋោ... កុសលំ ធម្មំ សម្បយុត្តោ កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា”តិ ឯវំ អាទិតោ បញ្ចសុ វារេសុ បាឡិគតិ ញាតព្ពា។ តេសុ ច បដិច្ចសហជាតា ឯកត្ថា, បច្ចយនិស្សយា ឯកត្ថា, សំសដ្ឋសម្បយុត្តា ឯកត្ថា។ តត្ថ “កុសលំ ធម្មំ សហជាតោ”តិអាទីសុ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច តេន សហជាតោ ហុត្វាតិអាទិនា យថានុរូបំ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ បច្ឆិមេ បន បញ្ហាវារេ “កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ធម្មស្ស ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ។ កុសលា ហេតូ សម្បយុត្តកានំ ខន្ធានំ ហេតុបច្ចយេន បច្ចយោ។ កុសលោ អព្យាកតស្ស...បេ.... កុសលស្ស ច អព្យាកតស្ស ច...បេ.... កុសលា ហេតូ សម្បយុត្តកានំ ខន្ធានំ ចិត្តសមុដ្ឋានានញ្ច”តិអាទិនា ហេតុបច្ចយេ,

“កុសលោ ធម្មោ កុសលស្ស ធម្មស្ស អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ។ ទានំ ទត្វា សីលំ សមាទិយិត្វា ឧបោសថកម្មំ កត្វា តំ បច្ចវេក្ខតិ។ បុព្ពេ សុចិណ្ណានិ...បេ.... ឈានា វុដ្ឋហិត្វា ឈានំ... សេខា គោត្រភុំ វោទានំ មគ្គំ បច្ចវេក្ខន្តិ។ សេខា វា បុថុជ្ជនា វា កុសលំ អនិច្ចតោ ទុក្ខតោ អនត្តតោ វិបស្សន្តិ។ ចេតោបរិយញាណេន កុសលចិត្តសមង្គិស្ស ចិត្តំ ជានន្តិ ។ អាកាសានញ្ចាយតនកុសលំ វិញ្ញាណញ្ចាយតនកុសលស្ស អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ។ អាកិញ្ចញ្ញាយតនកុសលំ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនកុសលស្ស... កុសលា ខន្ធា ឥទ្ធិវិធញាណស្ស ចេតោបរិយបុព្ពេនិវាសយថាកម្មូបគអនាគតំសញាណស្ស អារម្មណបច្ចយេន បច្ចយោ។

កុសលោ អកុសលស្ស…បេ…. ទានំ ទត្វា…បេ…. កត្វា តំ អស្សាទេតិ អភិនន្ទតិ។ តំ អារព្ភ រាគោ ឧប្បជ្ជតិ។ ទិដ្ឋិ វិចិកិច្ឆា ឧទ្ធច្ចំ ទោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ។ បុព្ពេ សុចិណ្ណានិ អស្សាទេតិ …បេ…. ទោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ។ ឈានា វុដ្ឋហិត្វា ឈានំ អស្សាទេតិ…បេ…. ឧទ្ធច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ។ ឈានេ បរិហីនេ វិប្បដិសារិស្ស ទោមនស្សំ ឧប្បជ្ជតិ។

កុសលោ អព្យាកតស្ស…បេ…. បច្ចយោ។ អរហា មគ្គំ បច្ចវេក្ខតិ។ បុព្ពេ សុចិណ្ណានិ… កុសល…បេ…. វិបស្សតិ…បេ…. វិបាកោ តទារម្មណតា ឧប្បជ្ជតិ។ អាកាសានញ្ចាយតនកុសលំ វិញ្ញាណញ្ចាយតនវិបាកស្ស…បេ…. កិរិយស្ស។ អាកិញ្ចញ្ញាយតន…បេ…. វិបាកស្ស ច កិរិយស្ស ច។ កុសលា ខន្ធា ចេតោបរិយ…បេ…. អនាគតំសញាណស្ស អាវជ្ជនាយ។

អកុសលោ អកុសលស្ស…បេ…. បច្ចយោ។ រាគំ អស្សាទេតិ…បេ…. ឧទ្ធច្ចំ ឧប្បជ្ជតិ។ អកុសលោ កុសលស្ស…បេ…. បច្ចយោ។ សេខា បហីនេ កិលេសេ…បេ…. អនាគតំសញាណស្ស។ អកុសលោ អព្យាកតស្ស… អរហា បហីនេ កិលេសេ…បេ…. អាវជ្ជនាយ។

អព្យាកតោ អព្យាកតស្ស… អរហា ផលំ បច្ចវេក្ខតិ។ និព្ពានំ, ចក្ខុំ…បេ…. ផោដ្ឋព្ពំ វិបស្សតិ។ ទិព្ពេន ចក្ខុនា រូបំ បស្សតិ…បេ…. អាកិញ្ចញ្ញាយតនកិរិយំ…បេ…. កិរិយស្ស។ រូបាយតនំ ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស…បេ…. អាវជ្ជនាយ។ អព្យាកតោ កុសលស្ស… សេខា ផលំ…បេ…. អនាគតំសញាណស្ស។ អព្យាកតោ អកុសលស្ស… ចក្ខុំ អស្សាទេតី”តិអាទិនា អារម្មណបច្ចយេ ច,

“កុសលោ កុសលស្ស អធិបតិបច្ចយេន បច្ចយោ។ អារម្មណាធិបតិ, សហជាតាធិបតិ។ អារម្មណាធិបតិ – ទានំ ទត្វា”តិអាទិនា អធិបតិបច្ចយេ ច,

“កុសលោ កុសលស្ស អនន្តរបច្ចយេន បច្ចយោ”តិអាទិនា វិត្ថារតោ អនន្តរសមនន្តរសហជាត អញ្ញមញ្ញនិស្សយបច្ចយេសុ ច,

“កុសលោ កុសលស្ស ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ។ អារម្មណូបនិស្សយោ អនន្តរូបនិស្សយោ បកតូបនិស្សយោ។ អារម្មណូបនិស្សយោ – ទានំ ទត្វា”តិអាទិនា អារម្មណបច្ចយេ វុត្តនយេន, “អនន្តរូប និស្សយោ – បុរិមា បុរិមា កុសលា ខន្ធា បច្ឆិមានំ បច្ឆិមាន”ន្តិអាទិនា អនន្តរបច្ចយេ វុត្តនយេនេវ, “បកតូបនិស្សយោ – សទ្ធំ ឧបនិស្សាយ…បេ…. ឧបោសថកម្មំ ករោតិ។ ឈានំ, វិបស្សនំ, មគ្គំ, អភិញ្ញំ, សមាបត្តឹ ឧប្បាទេតិ។ សីលំ, សុតំ, ចាគំ, បញ្ញំ ឧបនិស្សាយ…បេ…. បឋមស្ស ឈានស្ស បរិកម្មំ បឋមស្ស ឈានស្ស ឧបនិស្សយបច្ចយេន បច្ចយោ…បេ…. អាកិញ្ចញ្ញាយតនំ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនស្ស…បេ…. យថាកម្មូបគញាណំ អនាគតំសញាណស្ស…បេ…. បឋមស្ស មគ្គស្ស បរិកម្មំ បឋមស្ស…បេ…. តតិយោ មគ្គោ ចតុត្ថស្ស។ មគ្គោ សេខានំ អត្ថបដិសម្ភិទាយ…បេ…. ឋានាឋានកោសល្លស្ស ឧបនិស្សយ។ កុសលោ អកុសលស្ស…បេ…. អារម្មណូបនិស្សយោ។ បកតូប…បេ…. បកតូបនិស្សយោ – សទ្ធំ ឧបនិស្សាយ មានំ ជប្បេតិ។ ទិដ្ឋឹ គណ្ហាតិ…បេ…. សទ្ធា សីលំ សុតំ ចាគោ បញ្ញា រាគស្ស, ទោសស្ស, មោហស្ស, មានស្ស, ទិដ្ឋិយា។ បត្ថនាយ…បេ…. កុសលោ អព្យាកតស្ស…បេ…. អារម្មណូបនិស្សយោ។ អនន្តរូបនិស្សយោ។ បកតូប…បេ. … បកតូបនិស្សយោ – សទ្ធំ ឧបនិស្សាយ អត្តានំ អាតាបេតិ…បេ…. កាយិកស្ស សុខស្ស, ទុក្ខស្ស, ផល សមាបត្តិយា។ កុសលំ កម្មំ វិបាកស្ស…បេ…. មគ្គោ អរហតោ អត្ថបដិសម្ភិទាយ បច្ចយោ។

អកុសលោ អកុសលស្ស…បេ…. បកតូបនិស្សយោ – រាគំ ឧបនិស្សាយ បាណំ ហនតិ…បេ…. សង្ឃំ ភិន្ទតិ។ ទោសំ, មោហំ, មានំ, ទិដ្ឋឹ, បត្ថនំ ឧបនិស្សាយ…បេ…. សង្ឃំ ភិន្ទតិ…បេ…. បាណាតិបាតោ បាណាតិបាតស្ស…បេ…. សង្ឃភេទកម្មស្ស…បេ…. បច្ចយោ។

អកុសលោ កុសលស្ស…បេ…. បកតូបនិស្សយោ – រាគំ ឧបនិស្សាយ ទានំ ទេតិ…បេ…. មគ្គំ ឧប្បាទេតិ…បេ…. សមាបត្តឹ ឧប្បាទេតិ។ រាគោ…បេ…. បត្ថនា។ សទ្ធាយ, សីលស្ស…បេ…. បញ្ញាយ ឧបនិស្សយ។ បាណំ ហន្ត្វា តស្ស បដិឃាតត្ថាយ ទានំ ទេតី”តិអាទិនា ច ឧបនិស្សយបច្ចយេ ច,

“អព្យាកតោ អព្យាកតស្ស បុរេជាតបច្ចយេន បច្ចយោ…បេ…. អារម្មណបុរេជាតំ – អរហា ចក្ខុំ…បេ…. ផោដ្ឋព្ពេ, វត្ថុំ វិបស្សតិ…បេ…. ទិព្ពេន ចក្ខុនា រូបំ បស្សតិ…បេ…. រូបាយតនំ ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស…បេ…. វត្ថុបុរេជាតំ – ចក្ខាយតនំ ចក្ខុវិញ្ញាណស្ស…បេ…. វត្ថុ វិបាកាព្យាកតាន”ន្តិអាទិនា បុរេជាតបច្ចយេ ច,

“កុសលោ អព្យាកតស្ស…បេ… បច្ឆាជាតា កុសលា ខន្ធា បុរេជាតស្ស ឥមស្ស កាយស្សា”តិអាទិនា បច្ឆាជាតបច្ចយេ ច,

“កុសលោ កុសលស្ស…បេ… បុរិមា បុរិមា កុសលា ខន្ធា”តិអាទិនា អាសេវនបច្ចយេ ច,

“សហជាតា នានាក្ខណិកា, សហជាតា កុសលា ចេតនា…បេ… សម្បយុត្តកានំ ខន្ធានំ ចិត្តសមុដ្ឋានានញ្ច រូបានំ។ នានាក្ខណិកា វិបាកានំ ខន្ធានំ កដត្តា ច រូបាន”ន្តិអាទិនា កម្មបច្ចយេ ច,

“អព្យាកតោ អព្យាកតស្ស…បេ… ឯកោ ខន្ធោ តិណ្ណន្ន”ន្តិអាទិនា វិបាកបច្ចយេ ច,

“កុសលោ កុសលស្សា”តិអាទិនា អាហារបច្ចយាទីសុ ច, “កុសលោ អព្យាកតស្ស, សហជាតំ, បច្ឆាជាតំ, សហជាតា ចិត្តសមុដ្ឋានានំ រូបានំ។ បច្ឆាជាតា ឥមស្ស កាយស្ស…បេ… អព្យាកតោ កុសលស្ស…បេ… បុរេជាតំ វត្ថុ កុសលានំ ខន្ធានំ វិប្បយុត្តបច្ចយេន បច្ចយោ”តិអាទិនា វិប្បយុត្តបច្ចយាទីសុ ច បាឡិគតិ វេទិតព្ពា។

តត្ថ កុសលធម្មោ នាមេស យស្មា ឧប្បជ្ជន្តោ ឋបេត្វា បច្ឆាជាតបច្ចយំ, វិបាកបច្ចយញ្ច សេសេហិ ទ្វាវីសតិយា បច្ចយេហិ ឧប្បជ្ជតិ។ កុសលស្ស ច បច្ចយោ ហោន្តោ ឋបេត្វា បុរេជាតបច្ឆាជាតវិបាកវិប្បយុត្តបច្ចយេ សេសេហិ វីសតិយា បច្ចយេហិ បច្ចយោ ហោតិ។ ឯវំ កុសលោ កុសលាទីនំ, អកុសលោ ច អកុសលាទីនំ យថានុរូបំ បច្ចយា ហោន្តិ, តស្មា កុសលាទីនំ តំតំបច្ចយុប្បន្នវិភាគំ ទស្សេតុំ បញ្ហាវារោ វុត្តោ។ តត្ថ **សេខា គោត្រភុ**ន្តិ សោតាបន្នំ សន្ធាយ វុត្តំ, **វោទាន**ន្តិ សកទាគាមិអនាគាមិនោ។ តេសំ ហិ គោត្រភុចិត្តំ វោទានំ នាម។ **មគ្គា វុដ្ឋហិត្វា**តិ មគ្គវីថិតោ វុដ្ឋាយ។ ន ហិ មគ្គានន្តរា បច្ចវេក្ខណា នាម អត្ថីតិ អយំ អនុលោមបដ្ឋានេ កុសលត្តិកនយោ។

វេទនាត្តិកាទីសុ “សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តំ ធម្មំ បដិច្ច សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា។ សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តំ ឯកំ ខន្ធំ បដិច្ច ទ្វេ ខន្ធា។ ទ្វេ ខន្ធេ បដិច្ច ឯកោ ខន្ធោ”តិអាទិនា កុសលត្តិកេ វុត្តានុសារេន បដិច្ចវារាទីសុ បញ្ហាវារបរិយោសានេសុ សត្តសុ វារេសុ ឯកេកស្មិំ បច្ចយានុលោមាទីហិ ច ឯកមូលាទីហិ នយេហិ ច សព្ពត្តិកេសុ លព្ភមានបទវសេន គណនានយោ យោជេត្វា ញាតព្ពោ។ តត្ថ វេទនាត្តិកេ វេទនាក្ខន្ធស្ស អលព្ភនតោ “**ឯកំ ខន្ធំ និស្សាយ ទ្វេ ខន្ធា**”តិអាទិ វុត្តំ។ សព្ពត្ថ វិសេសោ បាឡិអដ្ឋកថានុសារេនេវ ញាតព្ពោតិ អយំ អនុលោមបដិលោមេ **តិកបដ្ឋាននយោ**។

ទុកបដ្ឋានេ បន “ហេតុំ ធម្មំ បដិច្ច ហេតុ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា។ អលោភំ បដិច្ច អទោសោ។ អមោហោ។ អទោសំ អមោហំ បដិច្ច អលោភោ។ អទោសោ។ លោភំ បដិច្ច មោហោ។ មោហំ បដិច្ច លោភោ។ ទោសំ បដិច្ច មោហោ។ មោហំ បដិច្ច ទោសោ។ បដិសន្ធិក្ខណេ ហេតុំ ធម្មំ បដិច្ច នហេតុ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ…បេ… ហេតូ ច នហេតូ ច។ នហេតុំ បដិច្ច នហេតុ ធម្មោ ន…បេ… ហេតូ ច នហេតូ ចា”តិអាទិនា ហេតុទុកេ,

“សហេតុកំ ធម្មំ បដិច្ច សហេតុកោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា។ សហេតុកំ ឯកំ ខន្ធំ…បេ… សហេតុកំ ធម្មំ បដិច្ច។ អហេតុកោ…បេ… ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូបំ។ បដិសន្ធិក្ខណេ…បេ… សហេតុកោ ច, អហេតុកោ ច…បេ… អហេតុកំ ខន្ធំ បដិច្ច អហេតុកោ។ វិចិកិច្ឆាសហគតំ ឧទ្ធច្ចសហគតំ មោហំ បដិច្ច សម្បយុត្តកា ខន្ធា…បេ… ចិត្តសមុដ្ឋានំ។ អាហារសមុដ្ឋាន”ន្តិអាទិនា សហេតុកទុកាទីសុ ច កេនចិវិញ្ញេយ្យទុកវជ្ជិតេសុ សព្ពទុកេសុ បច្ចេកំ បដិច្ចវារាទីសុ សត្តសុ មហាវារេសុ ឯកេកស្មិំ បច្ចយានុលោមាទីសុ ចតូសុ នយេសុ ឯកមូលកាទីហិ សព្ពវារេហិ កុសលត្តិកេ វុត្តានុសារេន យថានុរូបំ វិភង្គនយោ យោជេត្វា ញាតព្ពោ។ សព្ពស្មិម្បិ ហិ បដ្ឋានេ កេនចិវិញ្ញេយ្យទុកំ ន លព្ភតីតិ អយំ **ទុកបដ្ឋាននយោ**។

ទុកតិកបដ្ឋានេ បន “ហេតុំ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច ហេតុ កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា”តិអាទិនា ហេតុទុកេន សទ្ធិំ កុសលត្តិកេ កុសលំ បទំ យោជេត្វា បដិច្ចវារាទីសុ សត្តសុ វារេសុ បច្ចយានុលោមាទីនំ ចតុន្នំ នយានំ វសេន លព្ភមានកបច្ចយា ឯកមូលកាទិនយេហិ ទស្សិតា ។ យថា ច កុសលំ បទំ, ឯវំ អកុសលំ បទំ, អព្យាកតញ្ច ហេតុទុកេន យោជេត្វា វុត្តនយេន ទស្សេត្វា ហេតុកុសលទុកតិកន្តិ ឋបិតំ។ បាឡិ បន អតិសំខិត្តា។ យថា កុសលត្តិកំ, ឯវំ “ហេតុំ សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តំ ធម្មំ បដិច្ច ហេតុ សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា”តិអាទិនា លព្ភមានកបទវសេន វេទនាត្តិកាទយោបិ ហេតុទុកេន យោជេត្វា ហេតុវេទនទុកតិកាទីនិ ឯកវីសតិទុកតិកានិ ទស្សិតានីតិ។ យថា ច ហេតុទុកេន សទ្ធិំ លព្ភមានកបទវសេន ទ្វាវីសតិតិកា យោជិតា, ឯវំ សហេតុកទុកាទីហិ សព្ពេហិ សទ្ធិំ បច្ចេកំ ទ្វាវីសតិតិកា

យោជេតព្ពា។ បាឡិ បនេត្ថ ឥតោ បរេសុបិ សព្ពត្ថ អតិសំខិត្តា។ ឯវំ ទ្វាវីសតិតិកេ គហេត្វា ទុកសតេ បក្ខិបិត្វា ទុកតិកបដ្ឋានំ ទេសិតន្តិ អយំ **ទុកតិកបដ្ឋាននយោ**។

តិកទុកបដ្ឋានេបិ “កុសលំ ហេតុំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ ហេតុ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា”តិអាទិនា កុសលត្តិកេន សទ្ធឹ ហេតុបទំ យោជេត្វា បដិច្ចវារាទីសុ សត្តសុ មហាវារេសុ បច្ចយានុលោមាទិនយចតុក្កវសេន លព្ភមានកបច្ចយា ឯកមូលាទីហិ សព្ពវារេហិ ទស្សិតា។ យថា ហេតុបទំ, ឯវំ នហេតុបទម្បិ កុសលត្តិកេន សទ្ធឹ យោជេត្វា កុសលហេតុ តិកទុកន្តិ បឋិតំ។ យថា ច កុសលត្តិកេន សទ្ធឹ ហេតុទុកំ, ឯវំ “សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តំ ហេតុំ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ចា”តិអាទិនា វេទនាត្តិកាទីហិបិ តំ យោជេត្វា វេទនាត្តិកទុកាទីនិ ឯកវីសតិតិកទុកាទីនិ ទស្សិតានិ។ យថា ច ហេតុទុកំ, ឯវំ សហេតុកាទយោបិ សព្ពេ បច្ចេកំ ទ្វាវីសតិយា តិកេហិ លព្ភមានបទវសេនេវ យោជិតា។ ឯវំ ទុកសតំ ទ្វាវីសតិយា តិកេសុ បក្ខិបិត្វា តិកទុកបដ្ឋានំ ទេសិតន្តិ អយំ **តិកទុកបដ្ឋាននយោ**។

តិកតិកបដ្ឋានេបិ “កុសលំ សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តំ ធម្មំ បដិច្ច កុសលោ សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា”តិអាទិនា កុសលត្តិកំ វេទនាត្តិកាទីហិ សព្ពត្តិកេហិ, វេទនាត្តិកាទយោ ច កុសលត្តិកាទីហិ វុត្តនយេន យោជេត្វា បច្ចយា ទស្សិតា។ ឯវំ តិកេសុ ឯវ តិកេ បក្ខិបិត្វា តិកតិកបដ្ឋានំ ទេសិតន្តិ អយំ **តិកតិកបដ្ឋាននយោ**។

ទុកទុកបដ្ឋានេបិ “ហេតុំ សហេតុកំ ធម្មំ បដិច្ច ហេតុ សហេតុកោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា”តិអាទិនា ហេតុទុកំ សហេតុកាទីហិ, សហេតុកញ្ច ហេតុទុកាទីហិ យោជេត្វា ហេដ្ឋា វុត្តនយេហិ បច្ចយា ទស្សិតា។ ឯវំ ទុកេសុ ឯវ ទុកេ បក្ខិបិត្វា ទុកទុកបដ្ឋានំ ទេសិតន្តិ អយំ **ទុកទុកបដ្ឋាននយោ**។ ឯវំ តាវ អនុលោមបដ្ឋានេ –

> “តិកញ្ច បដ្ឋានវរំ ទុកុត្តមំ,
> ទុកតិកញ្ចេវ តិកទុកញ្ច;
> តិកតិកញ្ចេវ ទុកទុកញ្ច,
> ឆ **អនុលោមម្ហិ** នយា សុគម្ភីរា”តិ។ –

វុត្តា ឆ នយា វេទិតព្ពា។ បច្ចយវសេន បនេតេសុ ឆសុ ឯកេកស្មឹ បដ្ឋានេ បច្ចយានុលោមាទីនំ ចតុន្នំ នយានំ វសេន ឯតេន បរិយាយេន ចតុវីសតិនយបដិមណ្ឌិតមិទំ ធម្មានុលោមបដ្ឋានន្តិ វេទិតព្ពំ។ អយំ **អនុលោមបដ្ឋាននយោ**។

បច្ចនីយបដ្ឋានេ បន “នកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច នកុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា។ អកុសលំ អព្យាកតំ ឯកំ ខន្ធំ បដិច្ច…បេ.… ទ្វេ ខន្ធា, ចិត្តសមុដ្ឋានញ្ច រូប”ន្តិអាទិនា **តិកបដ្ឋានេ,** “នហេតុំ ធម្មំ បដិច្ច នហេតុ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា។ នហេតុំ ឯកំ ខន្ធំ បដិច្ច…បេ.… ចិត្តសមុដ្ឋានញ្ច រូប”ន្តិអាទិនា **ទុកបដ្ឋានេ** ច, “នហេតុំ នកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច នហេតុ នកុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា។ នហេតុំ នកុសលំ អព្យាកតំ ឯកំ ខន្ធំ បដិច្ច តយោ ខន្ធា”តិអាទិនា **ទុកតិកបដ្ឋានេ** ច, “នកុសលំ នហេតុំ ធម្មំ បដិច្ច នកុសលោ នហេតុ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា **តិកទុកបដ្ឋានេ** ច, “នកុសលំ នសុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តំ ធម្មំ បដិច្ច នកុសលោ នសុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា **តិកតិកបដ្ឋានេ** ច, “នហេតុំ នសហេតុកំ ធម្មំ បដិច្ច នហេតុ នសហេតុកោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា”តិអាទិនា **ទុកទុកបដ្ឋានេ** ចាតិ ឆសុ បច្ចនីយបដ្ឋានេសុ អនុលោមតិកបដ្ឋានាទីសុ ឆសុ បដ្ឋានេសុ វុត្តេន សព្ពេន បការេន បាឡិនយោ វេទិតព្ពោ។ ឥទញ្ច កុសលាទីនំ, ហេតុអាទីនញ្ច ធម្មានំ បច្ចយុប្បន្នភាវបដិក្ខេបវសេន បវត្តត្តា ធម្មបច្ចនីយបដ្ឋានំ នាម ជាតំ។ តត្ថ ហិ **នកុសលំ ធម្មំ បដិច្ចា**តិ កុសលស្ស បច្ចយបដិក្ខេបោ។ **នកុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតី**តិ កុសលស្ស បច្ចយុប្បន្នភាវបដិក្ខេបោ។ តថា “អកុសលំ អព្យាកតំ ឯកំ ខន្ធំ បដិច្ច…បេ.… អកុសលា, អព្យាកតា ខន្ធា ចិត្តសមុដ្ឋានញ្ច រូបំ ឧប្បជ្ជតី”តិ ឯវមាទិនា នយេនេត្ថ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ ឯវមេត្ថ បច្ចនីយបដ្ឋានេ –

> “តិកញ្ច បដ្ឋានវរំ ទុកុត្តមំ,
> ទុកតិកញ្ចេវ តិកទុកញ្ច;
> តិកតិកញ្ចេវ ទុកទុកញ្ច,
> ឆ **បច្ចនីយម្ហិ** នយា សុគម្ភីរា”តិ។ –

វុត្តា ឆ នយា វេទិតព្ពា។ បច្ចយវសេន បនេត្ថាបិ ឯកេកស្មឹ បច្ចយានុលោមាទីនំ ចតុន្នំ ចតុន្នំ នយានំ វសេន ចតុវីសតិនយបដិមណ្ឌិតមិទំ ធម្មបច្ចនីយបដ្ឋានន្តិ វេទិតព្ពន្តិ អយំ **បច្ចនីយបដ្ឋាននយោ**។

អនុលោមបច្ចនីយបដ្ឋានេ បន “កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច នកុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា។ កុសលេ ខន្ធេ បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូប”ន្តិអាទិនា **តិកបដ្ឋានេ**, “ហេតុំ ធម្មំ បដិច្ច នហេតុ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា”តិអាទិនា **ទុកបដ្ឋានេ** ច, “ហេតុំ កុសលំ ធម្មំ បដិច្ច នហេតុ នកុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា **ទុកតិកបដ្ឋានេ** ច, “កុសលំ ហេតុំ ធម្មំ បដិច្ច នកុសលោ នហេតុ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា **តិកទុកបដ្ឋានេ** ច, “កុសលំ សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តំ ធម្មំ បដិច្ច នកុសលោ នសុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា **តិកតិកបដ្ឋានេ** ច, “ហេតុំ សហេតុកំ ធម្មំ បដិច្ច នហេតុ នសហេតុកោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា **ទុកទុកបដ្ឋានេ** ច ហេដ្ឋា វុត្តនយេន សព្ពេន បការេន បាឡិនយោ វេទិតព្ពោ។ ឥទំ កុសលាទីនំ ធម្មានំ បច្ចយត្តំ អប្បដិក្ខិបិត្វា បច្ចយុប្បន្នានំ កុសលាទិភាវបដិក្ខេបវសេន បវត្តត្តា ធម្មានុលោមបច្ចនីយបដ្ឋានំ នាម ជាតំ។ តត្ថ ហិ **កុសលំ ធម្មំ បដិច្ចា**តិ កុសលស្ស បច្ចយភាវវិធានំ។ **ន កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតី**តិ កុសលស្ស បច្ចយុប្បន្នភាវនិវារណំ, តស្មា “កុសលេ ខន្ធេ បដិច្ច ចិត្តសមុដ្ឋានំ រូប”ន្តិអាទិនា វិស្សជ្ជនំ វុត្តន្តិ វេទិតព្ពន្តិ ឯវមេត្ថ អនុលោមបច្ចនីយបដ្ឋានេ –

> “តិកញ្ច បដ្ឋានវរំ ទុកុត្តមំ,
> ទុកតិកញ្ចេវ តិកទុកញ្ច;
> តិកតិកញ្ចេវ ទុកទុកញ្ច,
> ឆ **អនុលោមបច្ចនីយម្ហិ** នយា សុគម្ភីរា”តិ។ –

វុត្តា ឆ នយា វេទិតព្ពា។ បច្ចយវសេន បនេត្ថាបិ ឯកេកស្មឹ បច្ចយានុលោមាទីនំ ចតុន្នំ ចតុន្នំ នយានំ វសេន ចតុវីសតិនយបដិមណ្ឌិតមិទំ ធម្មានុលោមបច្ចនីយបដ្ឋានន្តិ វេទិតព្ពន្តិ អយំ **អនុលោមបច្ចនីយប ដ្ឋាននយោ**។

បច្ចនីយានុលោមបដ្ឋានេ “នកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អកុសលោ ធម្មោ...បេ.... នកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច អព្យាកតោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតិ ហេតុបច្ចយា”តិអាទិនា **តិកបដ្ឋានេ**, “នហេតុំ ធម្មំ បដិច្ច ហេតុ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា **ទុកបដ្ឋានេ** ច, “នហេតុំ នកុសលំ ធម្មំ បដិច្ច ហេតុ អកុសលោ ធម្មោ...បេ.... ហេតុ អព្យាកតោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតីតិ”អាទិនា **ទុកតិកបដ្ឋានេ** ច, “នកុសលំ នហេតុំ ធម្មំ បដិច្ច អកុសលោ ហេតុ ធម្មោ...បេ.... អព្យាកតោ ហេតុ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា **តិកទុកបដ្ឋានេ** ច, “នកុសលំ នសុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តំ ធម្មំ បដិច្ច អកុសលោ សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តោ ធម្មោ...បេ.... អព្យាកតោ សុខាយ វេទនាយ សម្បយុត្តោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា **តិកតិកបដ្ឋានេ** ច, “នហេតុំ នសហេតុកំ ធម្មំ បដិច្ច ហេតុ សហេតុកោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា **ទុកទុកបដ្ឋានេ** ច, ហេដ្ឋា វុត្តេន បការេន បាឡិនយោ វេទិតព្ពោ។ ឥទញ្ច កុសលាទិធម្មានំ បច្ចយត្តំ បដិក្ខិបិត្វា តេសំ បច្ចយុប្បន្នភាវអប្បដិក្ខេបវសេន បវត្តត្តា ធម្មបច្ចនីយានុលោមបដ្ឋានំ នាម ជាតំ។ តត្ថ **នកុសលំ ធម្ម**ន្តិ កុសលស្ស បច្ចយភាវនិវារណំ។ **អកុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតី**តិ អកុសលស្ស ឧប្បត្តិវិធានំ។ កុសលំ បន បដិច្ច កុសលស្ស ឧប្បត្តិអភាវតោ “កុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតី”តិ អវត្វា “អកុសលោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជតី”តិ លព្ភមានបទវសេន វុត្តំ។ កុសលំ, ហិ អកុសលំ, អព្យាកតំ វា សហជាតបច្ចយំ កត្វា ឧប្បជ្ជមានោ កុសលោ នាម នត្ថិ, តស្មា អកុសលស្ស ច អព្យាកតស្ស ច វសេន ទេសនា កតា។ ឯវមញ្ញត្ថ។ ឯវមេត្ថ ធម្មបច្ចនីយានុលោមបដ្ឋានេ –

> “តិកញ្ច បដ្ឋានវរំ ទុកុត្តមំ,
> ទុកតិកញ្ចេវ តិកទុកញ្ច;
> តិកតិកញ្ចេវ ទុកទុកញ្ច,
> ឆ **បច្ចនីយានុលោមម្ហិ** នយា សុគម្ភីរា”តិ។ –

វុត្តា ឆ នយា វេទិតព្ពា។ បច្ចយវសេន បនេត្ថាបិ តិកបដ្ឋានាទីសុ ឯកេកស្មឹ បច្ចយានុលោមាទីនំ ចតុន្នំ ចតុន្នំ នយានំ វសេន ឯកេន បរិយាយេន ចតុវីសតិនយបដិមណ្ឌិតមិទំ ធម្មបច្ចនីយានុលោមបដ្ឋានន្តិ វេទិតព្ពន្តិ អយំ **បច្ចនីយានុលោមបដ្ឋាននយោ**។

ឯវមិទំ ភគវតា អនុលោមបដ្ឋានាទីសុ ចតូសុ ឯកេកស្មឹ បដ្ឋានេ តិកទុកាទីនញ្ចេវ ឆន្នំ ឆន្នំ នយានំ វសេន ចតុវីសតិនយបដិមណ្ឌិតំ សមន្តបដ្ឋានមហាបករណំ ទេសិតំ។ បច្ចយវសេន បនេតេសុ ចតុវីសតិយា ប

ដ្ឋានេសុ ឯកេកស្មឹ បច្ចយានុលោមាទីនំ ចតុន្នំ ចតុន្នំ នយានំ វសេនេតំ ឆន្នវុតិនយបដិមណ្ឌិតំ ហោតិ, ធម្មវសេនេវ ចេតំ បករណំ ចតុវីសតិសមន្តបដ្ឋានំ វុត្តន្តិ អយមេត្ថ វិភង្គនយោ។

មោហវិច្ឆេទនិយា អភិធម្មមាតិកត្ថវណ្ណនាយ

បដ្ឋានមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។

និគមនកថា

ឯត្តាវតា ច –

១. មាតិកាយាភិធម្មស្ស, អារទ្ធា អត្ថវណ្ណនា;
មោហវិច្ឆេទនី នាម, យា សា និដ្ឋមុបាគតា។

២. និដ្ឋំ យថាយំ សម្បត្តា, លទ្ធីហិ អភិបត្ថិតា;
សព្ពេ និដ្ឋំ គតា សន្តា, សមេន្តុ សុមនោរថា។

៣. យោ គម្ភីរោ សសាទីនំ, សមុទ្ទោវ ភយាវហោ;
កាលេស្មឹ ធីមតញ្ញាបិ, អបិ គន្ថាវលោកនេ។

៤. បឋមន្តរធានស្ស, អភិធម្មស្ស តស្ស យំ;
សិលាលេខា និធីនំវ, ធម្មត្ថានំ បកាសិកា។

៥. នាវា វិយ សមុទ្ទស្ស, សុខោតរណបទ្ធតិ;
បាឡិអដ្ឋកថា ចេសា, បរិសុទ្ធា អនាកុលា។

៦. នយតោបិ អវិក្កិណ្ណា, អសំកិណ្ណា និកាយតោ;
យតោ សក្កច្ច សោតព្ពា, សទ្ធម្មដ្ឋិតិយា សតា។

៧. សទ្ធម្មដ្ឋិតិកាមេន, អនត្តុក្កំសនាទិតោ;
មយាបិ វណ្ណយន្តេន, រចិតា សុទ្ធចេតសា;
តេត្តឹសភាណវារាយ, បរិមាណេន គន្ថិយា។

៨. មាតិកាវណ្ណនា យា សា, យាវ និដ្ឋំ យថាពលំ;
សព្ពត្ថសង្គហា ឯសា, អនាកុលបទក្កមា។

៩. យំ បត្តំ កុសលំ តេន, បត្វា សម្ពោធិមុត្តមំ;
និដ្ឋំ បាបេយ្យមខិលេ, បាណិនោ ហិតចេតសា។

១០. នានាជនាធិរមណីយតរស្ស,
ចោឡរដ្ឋស្ស ភារមធិវាហកុលន្ធរស្ស;
កាវេរិបូតសលិលេន ហិតាលយស្ស,
រាជាធិរាជវរវំសសុបីណិតស្ស។

១១. មជ្ឈម្ហិ ចោឡកកលង្កនិភេន មគ្គំ,
បូរំ វិសាលវិភវេហិ មហាកុលេហិ;
បាការចក្កបរិខាហិ ច គោបុរេហិ,
យុត្តំ ជនាកុលសុសជ្ជិតរាជមគ្គំ។

១២. សព្ពូបភោគបរិភោគធនេហិ នានា-
វណ្ណេហិ បុណ្ណវិវិធាបណិកេហិ សោភំ;
ចោឡាធិនាគបុរនន្ទននាថភូតំ,
យេ តត្ថ សោគតវិហារវរាភិរាមា។

១៣. តេសំ មុខេ ជនមនោហរសត្ថុពិម្ព-
សម្ភាវិតេ មហតិ សជ្ជនមាននីយេ;

វិជ្ជាលយេហិ ឧទយាចលសន្និភេហិ,
កេលាសកូដសិខរោបមចេតិយេហិ។

១៤. បាសាទហម្មិយវរេហិ ច មណ្ឌបេហិ,
ជម្ពុម្ពតាលបនសាទិតរាវលីហិ;
នន្ទោបនន្ទភុជគស្ស វរស្ស ភោគ-
ចក្កាវលីសមសុធាកតគោបុរេហិ។

១៥. យុត្តេ វិសាលសិកតាសិតមាឡកេហិ,
យុត្តេ សុសីលយតិសង្ឃនិសេវិតម្ហិ;
កល្យាណកម្មនិរតេហិ ហដូបហារេ,
នាគឌ្ឍនវ្ហយវិហារវរេ វសន្តោ។

១៦. នាមេន យោ ធុតធរគ្គសមាននាមោ,
ចន្ទោវ បាកដនភោទិតវីតបញ្ញោ;
សត្ថន្តរេសុ និបុណោ បិដកត្តយេ ច,
វាទីភយូថវិបិនេ មិគរាជលីលោ។

១៧. យោ សាគរោវ ន វិលង្ឃតិ សីលវេល-
មប្បិច្ឆតាទិគុណសារវិភូសិតត្តោ;
ជោតេតិ សាសនមលំ និខិលំ ជហន្តោ,
សក្កច្ច ធម្មវិនយំ បរិទីបយន្តោ។

១៨. តេនាភិធម្មបិដកណ្ណវិប្បកិណ្ណ-
សារត្ថរត្ននិករេ សមុទ្ធរិត្វា;
សម្មាបជានគឡលង្ករណាយ **មោហ-
វិច្ឆេទនី** វិរចិតា រតនាវលី យា។

១៩. សាយំ បភាសតុ សុកិត្តិវិរាជមានា,
ធម្មេសុ មោហតិមិរំ វិនិហច្ច សម្មា;
អាភាតុ តាវ ជិនសាសនជោតិ យាវ,
វត្តិស្សតិស្ស ជនតាហិតមាវហន្តី។

ឥតិ ចោឡរដ្ឋេ **មហាកស្សបត្ថេរេន** វិរចិតា

មោហវិច្ឆេទនី នាម

អភិធម្មមាតិកត្ថវណ្ណនា និដ្ឋិតា។